
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

ÇOK OKUNAN TÜRK VE DÜNYA ÇOCUK KLASİKLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

EMİNE RABİA GÖKASLAN ZOR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞUBAT, 2015

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki (12) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Emine Rabia

Soyadı : GÖKASLAN ZOR

Bölümü : Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

İngilizce Adı : The Review Of Frequently Readed Turkish and World Classics In Terms Of Various Attributes

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Emine Rabia GÖKASLAN ZOR

İmza :

Jüri Onay Sayfası

Emine Rabia GÖKASLAN ZOR tarafından hazırlanan "Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Üye) : Prof. Dr. Hayati AKYOL

İlköğretim Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

Başkan : Doç. Dr. Fahri TEMİZYÜREK

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

Üye : Doç. Dr. Mustafa YILDIZ

İlköğretim Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

Tez Savunma Tarihi : 16/02/2015

Bu tezin İlköğretim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Servet KARABAĞ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……

TEŞEKKÜR

Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri geçmişte olduğu gibi günümüzde de çok okunan kitaplar arasındadır. Çocuklar tarafından yüzyıllardır okunan bu eserlerin içerik özellikleri oldukça önemli olmasına rağmen bu alanda yapılmış çalışmaların yüzeysel olduğu görülmektedir. Bu eserlerin derinlemesine incelenerek çocuklara sağlayacağı katkıların olup olmadığının belirlenmesi ile okura, ailelere, öğretmenlere ve yazarlara, klasiklere karşı tutumlarının nasıl olması gerektiği hususunda ışık tutulabilecektir. Bu doğrultuda çocuklara klasikler okutulmadan önce daha çok irdeleneceği ve aynı düşünsel sürecin her çocuk kitabı için gerçekleştirileceği düşünüldüğünde, iyi bir nesil yetiştirmek isteyen her bireyin araştırmanın bulgularından yararlanabileceği açıktır.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde yüksek lisans eğitimim boyunca her yönüyle bana örnek olan, araştırmanın her aşamasında bana destek olan, farklı düşünmeye yönlendiren, bilgi birikimini ve deneyimlerini esirgemeyen, tez sürecimde beni sabır ve anlayışla karşılayan çok değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Hayati AKYOL'a,

Araştırmam süresince bana destek olup değerli katkılarını benimle paylaşan hocalarım Doç. Dr. Mustafa YILDIZ'a ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa KALE'ye,

Tez sürecimde bana verdikleri fikir, moral ve motivasyonla yanımda olduklarını hissettiğim arkadaşlarım Semra AKTAŞ ve E. Burcu PEHLİVAN'a,

Beni yetiştirip bugünlere getiren ve her zaman yanımda olan canım annem ve babam olmak üzere tüm aile bireylerime, yüksek lisansa başlamam hususunda bana destek veren ve hayatımın her sürecinde yanımda olan, beni her zaman anlayan canım abim Ebubekir GÖKASLAN'a,

Desteğini ve sevgisini her zaman yanımda hissettiğim, tez sürecinde karşılaştığım her zorlukta beni motive eden ve zaman zaman fikirleri ile de bu süreçte bana yol gösteren sevgili eşim Muhammed Mustafa ZOR'a ve bu süreç boyunca bana maddi ve manevi destek olan, ismini sayamadığım herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÇOK OKUNAN TÜRK VE DÜNYA ÇOCUK KLASİKLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Emine Rabia GÖKASLAN ZOR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat, 2015

ÖZ

Bu araştırma, çok okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen konuları, temaları, ana fikirler ve yardımcı fikirler yoluyla aktarılmak istenen mesajları, yansıtılmak istenen karakter özellikleri ile değerleri incelemek ve bulgulara göre bu eserlerin hedef kitle için uygunluğunu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak çocuk klasiklerinin neler olduğu belirlenmiştir. Daha sonra Ankara merkezdeki büyük yayınevi ve kitapçılar ile internet üzerinden satış yapan yayınevlerinin en çok satış yaptığı 38'i Türk Çocuk Klasiği, 68'i Dünya Çocuk Klasiği olan toplam 106 adet kitabın yer aldığı bir liste hazırlanmıştır. Çocuk klasiği olma niteliği bakımından uzmanlara danışılarak teyit ettirilen bu listedeki kitaplar araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemi ise "tabakalı amaçsal örnekleme yöntemi" ile belirlenmiştir. Örneklemin belirlenmesi aşamasında listedeki bu kitaplardan çocuklar tarafından en çok okunanları tespit etmek amacıyla anket düzenlenmiştir. Bu ankette 563 sekizinci sınıf öğrencisinden geçmişten bugüne değin okumuş oldukları klasikleri işaretlemeleri; sekiz Türkçe öğretmeni ve 63 sınıf öğretmeninden ise öğrencilerinin okudukları klasikleri işaretlemeleri istenmiştir. Kitaplar toplam okunma sonuçlarına göre çok okunandan az okunana doğru ayrı ayrı sıralanmış ve bunlardan 18'i araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu 18 kitap arasından kaç tanesinin Türk Çocuk Klasiği, kaç tanesinin Dünya Çocuk Klasiği olacağı ise listede yer alan kitapların oranı dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu orana göre Türk Çocuk Klasiklerinden çok okunan ilk altı kitap, Dünya Çocuk Klasiklerinden ise çok okunan ilk 12 kitap olmak üzere toplamda 18 kitap araştırmanın örneklemini temsil etmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak seçilen "çocuk klasikleri" kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizi ise "içerik analizi" yolu ile yapılmıştır. Eserlerde incelenen değişkenler öncelikle betimlenmiş ve eserler konu, tema ve kahraman özelliklerine göre gruplandırılarak, gruplandırma sonrası her eserde ana ve yardımcı fikirler yolu ile iletilmek

istenen mesajların neler olduğu ve aktarılma biçimleri belirlenmiştir. Kahramanların karakter özelliklerinin hangi yolla geliştirildiği ve okura neleri yansıttığı açıklanmıştır. Eserlerde yansıtılmak istenen değerler ise araştırmacı ve arkadaşı tarafından oluşturulan "değer analiz tablosu" na kodlanarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda; incelenen yerli ve yabancı klasiklerde işlenen konu türlerinin birbirinden farklı olduğu, bazı eserlerin ele aldığı konuları aktarmada kullandığı üslubun uygun olmadığı görülmüştür. Eserlerin çoğunda işlenen temalar çeşitlilik gösterirken bazılarında okura hiçbir ana fikrin aktarılmadığı belirlenmiştir. Bazılarında ise ana fikir ve yardımcı fikirler yolu ile aktarılan mesajların hedef kitle için uygun olmadığı ve bazı temaların da okur için olumsuz nitelikte olduğu görülmüştür. İncelenen eserlerin çoğunda başkahramanların "değişmeyen karakter" özelliğine sahip olduğu ve tümünde "açık karakter özelliği" gösterdikleri saptanmıştır. Bunun yanı sıra en çok kullanılan karakter geliştirme yönteminin "karakterin eylem/davranışları ile geliştirilmesi" yöntemi olduğu ve eserlerin çoğunda kahramanların okura olumsuz model oldukları belirlenmiştir. Kitaplarda en çok "sosyal değerlerin" yer aldığı, sosyal değerleri "dini değerlerin" takip ettiği görülmüştür. "Bilimsel ve ekonomik değerlerin" ise yerli eserlerde hiç yer almadığı, yabancı eserlerde de çok düşük oranda işlendiği belirlenmiştir. Her iki türde de sosyal değerlerden "sevgi ve yardımseverlik değerlerinin" en yüksek oranda yer aldığı, "kültürel değerleri koruma ve geliştirme, özgürlük ve öz saygı" değerlerine ise hiç yer verilmediği görülmüştür. Ayrıca hem Türk hem de Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen değerlerin yetersiz olduğu saptanmıştır. Bu bulgulara dayalı olarak eserlerin içerdiği değerler ve aktardığı mesajlarla okura katkıda bulunup bulunmadığı; kahramanları ile örnek birer model olup olmadığı, hitap edilen kesimde okuma ilgisi ve sevgisi oluşturup oluşturmayacağı yönünde görüşler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri, konu, tema, mesajlar, kahramanlar, değerler

Sayfa Adedi: 360

Danışman: Prof. Dr. Hayati AKYOL

THE REVIEW OF FREQUENTLY READED TURKISH AND WORLD CLASSICS IN TERMS OF VARIOUS ATTRIBUTES

(Master Thesis)

Emine Rabia GÖKASLAN ZOR

GAZI UNIVERSTY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCE

February, 2015

ABSTRACT

This research aimed to review subjects, themes, messages being wanted to be given through main and supporting ideas and values with the character traits that are being wanted to be reflected and define the suitability of these books to target group based on the outcomes. Initially, children classics were determined for this purpose. After that, a list was prepared which consists of 38 Turkish and 68 World Children Classics, 106 in total, as best sellers among the major bookstores in Ankara and websites. The books which were confirmed by the experts as children classics are the population of this research. The sampling of the research is defined with "layered teleological sampling method". During sampling determination process, a survey was conducted in order to identify the most read books by the children. 563 8th class student were asked to select the classics that they had read from past to now and 8 Turkish and 63 class teachers were asked to select the books that their students had read as classic in this survey. The books were sorted separately starting from mostly read according to the outcomes and 18 books were created the sampling of the research. The Turkish versus World Children Classic proportion in the list was determined based on proportion in the result such as 6 from Turkish and 12 from World Children Classics. The selected Children Classics were used as data collecting tool. The analysis of the research data was conducted via "content analysis". The reviewed attributes in the books were first described and grouped as per subject, theme and hero properties. And then the messages that are desired to be given via main and supporting ideas and the giving ways were defined. Development ways of characteristic attributes of heroes and what these attributes tells to readers were described. The values that are being aimed to be given in the books were specified by the researcher and the co-worker by putting into code to "value analysis table". The following findings were obtained as a result of this study: The subject types in Turkish and World Children Classics are different from each other and the wording style that are used to handle the subjects in some books

are not appropriate. The themes that are studied in majority of the books are diverted where some of them have no main idea and the messages given via main and supporting ideas are not appropriate for the target group for some of the books. In addition, some themes have negative qualification for the reader. Main heroes show "round characteristic attribute" in all books and have "static character" in most of them. "Developing by actions" methods were used most frequently in terms of character development and main heroes are negative role models to readers in most of the books. "Social values" are the ones that mostly appeared in the books. These are followed by "religious values". The "scientific and economic values" don't appear in Turkish books where they appear rarely in World Classics. The "love and helpfulness values" are the most common in "social values". On the other hand, "saving and developing cultural values, freedom and self-respect" are not present in any of the books. Finally, both Turkish and World Children Classics were considered as not appropriate to target group in terms of lack of values handled in books. After all, based on the findings, suggestions and opinions were proffered with regard to values in the books and whether or not the messages that are given in books contribute to reader and heroes in the books are a good role model or not. The opinions and suggestions were expressed to researchers, writers, teachers, families and experts from the point of whether books create reading interest and love in target group.

Key Words: Turkish and World Children Classics, subject, theme, messages, heroes, values

Page Number: 360

Supervisor: Prof. Dr. Hayati AKYOL

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **i**
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**
Jüri Onay Sayfası ..... **iii**
TEŞEKKÜR ..... **iv**
ÖZ ..... **v**
ABSTRACT ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiv**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xvi**
BÖLÜM I **1**
GİRİŞ **1**
Problem Durumu **2**
Problem **6**
Alt Problemler **6**
Araştırmanın Amacı **6**
Araştırmanın Önemi **6**
Araştırmanın Sınırlılıkları **8**
Tanımlar **9**
BÖLÜM II **11**
KAVRAMSAL ÇERÇEVE **11**
Çocuk ve Çocuk Edebiyatı **11**
Çocuk Kitapları **13**
Çocuk Klasikleri **14**
Klasiğin Tanımı ve Klasik Eser Özellikleri **14**
Çocuk Kitaplarının İncelendiği Değişkenler **17**
Konu ve Konuların İşleniş Özelliklerine Göre İçerik Sınıflaması **18**

Temalar ve Okura Aktarılma Biçimleri **20**
Kahramanlar/Karakterlerin Özellikleri ve Okura Aktarılma Biçimleri **21**
Değerler ve Çocuk Kitapları Yolu ile Değerler Eğitimi **24**
BÖLÜM III **31**
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **31**
BÖLÜM IV **41**
YÖNTEM **41**
Araştırma Modeli **41**
Evren ve Örneklem **41**
Verilerin Toplanması **42**
Verilerin Analizi **44**
BÖLÜM V **47**
BULGULAR VE YORUMLAR **47**
Türk Çocuk Klasikleri **47**
Nasrettin Hoca Hikâyeleri **47**
Konu **47**
Tema **48**
Kahramanlar **67**
Değerler **77**
Keloğlan Masalları **81**
Konu **81**
Tema **82**
Kahramanlar **93**
Değerler **103**
Karagöz İle Hacivat **108**
Konu **108**
Tema **109**
Kahramanlar **116**
Değerler **122**
Dede Korkut Hikâyeleri **125**
Konu **125**
Tema **125**
Kahramanlar **138**

Değerler **153**
Falaka **167**
Konu **167**
Tema **168**
Kahramanlar **170**
Değerler **173**
Yalnız Efe **175**
Konu **175**
Tema **176**
Kahramanlar **180**
Değerler **183**
Dünya Çocuk Klasikleri **188**
Kırmızı Başlıklı Kız **188**
Konu **188**
Tema **188**
Kahramanlar **190**
Değerler **192**
Pinokyo **195**
Konu **195**
Tema **195**
Kahramanlar **201**
Değerler **206**
Çizmeli Kedi **215**
Konu **215**
Tema **216**
Kahramanlar **218**
Değerler **220**
Külkedisi **222**
Konu **222**
Tema **222**
Kahramanlar **224**
Değerler **226**
Çirkin Ördek Yavrusu **228**

Konu **228**
Tema **228**
Kahramanlar **229**
Değerler **231**
Kibritçi Kız **232**
Konu **232**
Tema **232**
Kahramanlar **233**
Değerler **235**
Heidi **236**
Konu **236**
Tema **236**
Kahramanlar **242**
Değerler **247**
Alice Harikalar Ülkesinde **257**
Konu **257**
Tema **258**
Kahramanlar **264**
Değerler **268**
Uyuyan Güzel **269**
Konu **269**
Tema **270**
Kahramanlar **272**
Değerler **274**
Fareli Köyün Kavalcısı **277**
Konu **277**
Tema **278**
Kahramanlar **280**
Değerler **282**
Üç Silahşorlar **283**
Konu **283**
Tema **284**
Kahramanlar **289**

Değerler **293**
Parmak Çocuk **297**
Konu **297**
Tema **298**
Kahramanlar **299**
Değerler **302**
Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde Tablolar ve Nicel Verilere Göre Bulgular ve Yorum **304**
BÖLÜM VI **329**
SONUÇ VE ÖNERİLER **329**
Sonuç **329**
Konu ile İlgili Sonuçlar **329**
Tema ile İlgili Sonuçlar **330**
Kahramanlar ile İlgili Sonuçlar **331**
Değerler ile İlgili Sonuçlar **333**
Öneriler **335**
KAYNAKLAR **339**
EKLER **345**
EK 1. Anket Formu **346**
EK 2. Anket Sonuçları **350**
EK 3. İncelenecek Eserler Tablosu **352**
Ek 4. Değer Analiz Tablosu **353**
EK 5. İncelenen Kitapların Künyeleri **358**
EK 6. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde İşlenen Değerlerin Nicel Tablosu **359**

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Kazandırılması Hedeflenen Değerler 26
Tablo 2. İlköğretim Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Güngör (1993)' ün Değerler Sınıflamasına Göre Gruplandırılması 27
Tablo 3. Nasrettin Hoca Hikâyelerinde İşlenen Temalar 48
Tablo 4. Nasrettin Hoca Hikâyelerinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 77
Tablo 5. Keloğlan Masallarında İşlenen Temalar 82
Tablo 6. Keloğlan Masallarında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 103
Tablo 7. Karagöz ile Hacivat Eserinde İşlenen Temalar 110
Tablo 8. Karagöz ile Hacivat Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 122
Tablo 9. Dede Korkut Hikâyelerinde İşlenen Temalar 126
Tablo 10. Dede Korkut Hikâyelerinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 153
Tablo 11. Falaka Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 173
Tablo 12. Yalnız Efe Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 183
Tablo 13. Kırmızı Başlıklı Kız Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 192
Tablo 14. Pinokyo Adlı Eserde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 206
Tablo 15. Çizmeli Kedi Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 220
Tablo 16. Külkedisi Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 226
Tablo 17. Çirkin Ördek Yavrusu Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 231
Tablo 18. Kibritçi Kız Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 235
Tablo 19. Heidi Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu 247

Tablo 20. Alice Harikalar Ülkesinde Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu....268
Tablo 21. Uyuyan Güzel Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu....274
Tablo 22. Fareli Köyün Kavalcısı Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu....282
Tablo 23. Üç Silahşorlar Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu....293
Tablo 24. Parmak Çocuk Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu....302
Tablo 25. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde Ele Alınan Konular Tablosu....304
Tablo 26. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Temalar ve Aktarılma Biçimleri....306
Tablo 27. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Temaların Aktarılma Biçimlerinin Nicel Tablosu....313
Tablo 28. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Kahramanların Karakter Özellikleri Tablosu....316
Tablo 29. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Kahramanların Karakter Geliştirme Yöntemleri Tablosu....318
Tablo 30. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Kahramanların Model Özellikleri....320
Tablo 31. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde İşlenen Sosyal Değerlerin Frekans ve Yüzde Tablosu....322
Tablo 32. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde İşlenen Değerlerin Güngör (1993)'ün Sınıflamasına Göre Frekans ve Yüzde Tablosu....326

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen konuların yüzdeli oranları 305
Şekil 2. Türk Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin bulunma yüzdeleri ... 323
Şekil 3. Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin bulunma yüzdeleri 324
Şekil 4. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin bulunma yüzdeleri 325
Şekil 5. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin toplam dağılımı 326
Şekil 6. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen değerlerin karşılaştırmalı bulunma yüzdeleri 327
Şekil 7. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen değerlerin bulunma yüzdeleri 328

BÖLÜM I
GİRİŞ

İnsan hayatında oldukça önemli yer tutan kitaplar, bireyin çocukluğundan itibaren varlığını hissettirirler. Başlangıçta onlar için bir oyuncak olan kitap; kimi zaman kulağına fısıldanan ninnilerle, kimi zaman öğretilmeye çalışılan tekerlemelerle, kimi zaman dikkatini çekmek amacı ile gösterilen resimlerle kimi zaman da uyumadan önce okunan masallarla çocukların hayatında hep vardırlar.

Küçük yaşlardan itibaren bireyin hayatında çeşitli sebeplerle var olan kitaplar, onların eğitiminde kullanılan en önemli araçlardır. Onların dış dünyayla etkileşimini sağlayan, yaşanılanlara dair çıkarımlarda bulunmalarını yardım eden, yaşanabileceklere dair onlara yol gösteren, hayal dünyalarını zenginleştiren kitaplar oldukça önemli eğitim materyalleridir.

Bireyin yetişmesinde bu denli önemli olan kitapların içeriği de oldukça önemlidir. Eserlerin konusu, okura sunulmak istenen mesajlar, model olması beklenen kahramanlar ve okura kazandırılması hedeflenen değerler birer içerik unsuru olduğundan bunların aktarım biçimi; eserlerin hedef kitle için uygunluğunu belirlemektedir. Kahramanlar, çocuğa örnek birer model olmaları yönü ile; konu, ilgi çekici ve akıcı olması yönü ile; tema, uygun olan ana fikirleri, yardımcı fikirleri ve mesajları verip vermemesi yönü ile; değerler ise çocuğa kazandırılması hedeflenen değerleri içerip içermemesi yönü ile okur için okunması ya da okunmaması gereken bir eser olarak nitelendirilebilir.

Araştırmanın bu bölümünde yıllardır çocuklara okutulan ve klasik adını alan bu eserlerin çeşitli değişkenler yönü ile incelenmesinin gerekliliği problem durumu ile ortaya konularak araştırmanın amacı belirlenmiş, önemi vurgulanmış ve araştırmadaki sınırlılıklar ile tanımlar verilmiştir.

Problem Durumu

Bireyin doğduğu andan itibaren belirli ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar çocukluğun ilk evrelerinde dar bir sınır içindedir. Başlangıçta kişisel olan bu ihtiyaçlar çocuğun büyümesi ile değişir ve genellikle toplumsal bir hal alır. İhtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuk, sürekli olarak kendisini mutlu etmenin ve yaptıklarının toplum tarafından onaylanmasının yollarını arar. Ancak kişisel mutluluk ve toplumsal tasvip arasında dengeyi sağlamak zor olduğundan kitaplar burada devreye girer ve doğrudan ya da dolaylı olarak çocuğa bu konuda yardım eder (Oğuzkan, 2010, s. 9).

Çocukların öğrenmeye meraklı oldukları; ama öğretilmekten hoşlanmadıkları bu dönemde, çevreleriyle olumlu etkileşim kurmalarını sağlayan, öğrenmelerinde ve eğitilmelerinde etkili olan çocuk kitapları; onların zihinsel, ruhsal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir uyarandır (Yavuzer, 2013, s. 188). Çocukların bilgilerini artırmalarında; kendilerini, yaşadıkları dünyayı ve insanları tanımalarında etkili olan bu kitaplar, onlara iyi bir eğitim verilmesinde ve onların sağlıklı bir kişilik kazanmasında da önemli roller üstlenirler. Öyle ki toplumların gelişmesi de sağlıklı olarak yetişen bireylerle mümkündür. Toplumların gelişmesi ve ilerlemesinin, kitap okuma alışkanlığı edinmiş bireyler yetiştirme ile doğru orantılı olduğunu belirten Gönen, Katrancı, Uygun ve Uçuş (2011), toplumu "bilgi toplumu" seviyesine çıkarabilmek için çocukların eğitiminde ders kitapları dışında "çocuk edebiyatı" eserlerinden de yararlanmak gerektiğini savunurlar.

Çocuk edebiyatı denilince akla ilk gelen çocuk kitaplarının "klasikler" olduğu görülmektedir. Dünyada 16. yüzyıldan itibaren çocukları etkilemeyi başaran bu kitaplar ülkemiz çocuklarını ise bu eserlerin 19. yüzyıldan itibaren tercüme edilmesiyle etkilemeye başlamıştır (Şirin, 2007, s. 64-84). 1970'li yıllarda çocuklarımızca çok sevilen ve okunan (Uyanık, 1978) bu kitapların günümüzde de okunmakta olduğu görülmektedir. Neydim (2006)'in araştırmasında olduğu gibi 90'lı yıllarda da çok sevilen ve son otuz yılın en çok baskı yapan eserlerinin klasikler olması, 100 Temel Eser listesinde de bu kitapların yer alması; klasiklerin ülkemizde çok okunduğunun ve okunmaya da devam edecek eserler olduğunun birer göstergesidir.

Çocuk kitapları; çocuklara içinde yaşadığı toplumun insan ilişkilerini tanıtmaları, toplumlarda kabul gören ve benimsenen davranışlar ile kabul görmeyen, karşı çıkılan tutum ve davranışları sezdirmeleri, yazarın kurguladığı olay kahramanlarıyla özdeşim kurarak iyiye, güzele, doğruya yönlendirmeleri ve çocuğu kıskançlık, nefret gibi duygulardan arındırmaları gibi özelliklere sahiptirler (Sever, 2012, s. 76-77). Çocukların

üzerinde oldukça fazla etkiye sahip olan kitapların içeriği hiç şüphesiz çok önemlidir. Bu nedenle çocuklara okutturulacak kitapların içerik bakımından belli nitelikte olması gerekir.

Çocukların bu denli okuduğu ve klasik adını verdiğimiz Türk ve Dünya Edebiyatının seçkin eserlerinin, onların eğitilmesindeki fayda ve zararları oldukça önemlidir. "Klasik" diyerek gözü kapalı güvenilen eserlerin içerik özellikleri çocukta her zaman olumlu etkiler bırakmayabilir. Kitabın kahramanının hangi karakter özellikleri ile çocuğa örnek teşkil ettiği; konusu ve teması itibari ile kitapta nelerin yansıtıldığı ve hangi mesajların açık ya da örtük olarak verilmeye çalışıldığı; çocuğun kişilik gelişiminde ve iyi bir birey olarak yetişmesinde etkili olan değerlerin ne oranda ve nasıl verilmeye çalışıldığı en önemli içerik özellikleridir.

İnsan hayatında büyük öneme sahip olan kitaplar, çocukluk döneminde bireyin hayatına girmeye başlar ve o andan itibaren bireyin hayatında etkili olur. Çocuğun duyarlı bir düşünce yapısına sahip olması da nitelikli kitaplarla mümkündür (Erdal, 2009). Çocuğa verilmesi gereken pek çok olumlu duygu, davranış şekli ve toplumsal değerlerin, edebî eserler aracılığıyla daha kalıcı olarak verilebileceğini savunan Erdal, bir milletin çocuk edebiyatına ait ürünlerinin, o milletin nasıl bir gelecek istediği ile yakından ilgili olduğunu belirtir. Erdal'la aynı doğrultuda düşünen Turan (2010), edebi eserlerin çocukların gelişimlerinde önemli bir yer tuttuğunu, bu nedenle de bu eserlerin içerik özelliklerinin oldukça önemli olduğunu dile getirdiği araştırmasında sekiz çocuk klasiğini dini ve ahlaki değerler açısından incelemiştir. Dördü Batı Klasiği, dördü de Türk Klasiği olan bu sekiz eserde yer alan dini ve ahlaki değerler karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Batı klasiklerinde, batı kültürü ve Hıristiyanlığa ait dini ve ahlaki değerlere oldukça fazla yer verilirken Türk klasiklerinde ise Türk kültürüne, dini ve ahlaki değerlere hiç yer verilmediği ya da olumsuz olarak yer verildiği görülmüştür. Dini karakterlerin Batı klasiklerinde daha olumlu, Türk klasiklerinde ise olumsuz olarak yansıtıldığı ve incelenen çocuk klasiklerinde genel olarak evrensel ahlaki değerlerin kazandırılmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Turan'ın araştırma sonuçları, İnan Kılıç (2009)'ın 100 temel eserden çocukların en çok sevdiği ve okuduğu 10 tanesini anket yoluyla seçerek dini ve ahlaki değerleri içermeleri yönü ile incelediği araştırmanın bulguları ile de örtüşmektedir.

Öztürk (1991), en çok sevilen beş Batı çocuk klasiğini belirleyerek içerdiği temel değerler yönüyle incelemiş ve bu klasiklerin değerleri önemli ölçüde yansıttığını belirtmiştir. Değerleri belli başlıklar altında toplayan araştırmacının sınıflamasının temel değerleri tam anlamıyla yansıtmaması bir eksiklik olmuştur. Şen (2007), 100 temel eserden 58'ini belirli

değerler açısından incelemiştir. 29'u yerli 29'u yabancı olan bu eserlerde en çok sevgi değerine yer verildiğini, barış, özgürlük gibi değerlere ise oldukça az yer verildiğini belirtmiştir. Ayrıca yerli eserlerde, yabancı eserlere oranla, değerlere çok daha fazla yer verildiğini tespit etmiştir.

Sivrikaya (2010), 100 Temel Eserden tesadüfî örnekleme yolu ile seçtiği kırk kitabı içerdiği küresel değerler yönü ile incelemiştir. Araştırmasında eserlerde yer alan küresel değerleri işlenme sıklıklarına göre sıralamış ve hiç yer almayan küresel değerlerin de tespitini yapmıştır. Eserlerde en çok yer alan küresel değerin demokrasi değeri olduğunu, onu etik, bireysel gelişim, hürriyet, empati, bilgi, toplam kalite, verimlilik ve çağdaşlaşma değerlerinin takip ettiğini belirtmiştir. Avrupa Birliği değerinin ise yerli ve yabancı eserlerin hiç birinde yer almadığı tespit edilmiştir. Son olarak bu eserlerin uygun hale getirilerek değer eğitimi konusunda bilgili kişilerin yardımıyla çocuklara aktarılabileceğini belirtmiştir.

Yurtseven (2011), 100 Temel Eser listesindeki 29 çeviri kitaptan ana ve yan iletileri çıkararak olumlu ve olumsuz olduğunu düşündüğü iletilerin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygunluğunu Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine sunmuştur. Bu bulgulardan yola çıkarak 100 Temel Eser listesinde yer alan 29 çeviri eserden 20 tanesinin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygun olduğunu, 9 tanesinin ise uygun olmadığını ifade etmiştir. Eserlerin değerlerini kaybetmeyen evrensel iletilere sahip olduğunu savunarak çocuklara bu kitapların tavsiye edilmesi yönünde görüş bildirmiştir.

Ulutaş (2011) da yine İlköğretim 100 Temel Eser listesindeki kitapların hedef kitlenin düzeyine uygunluğunu tespit etmek amacıyla listedeki kitaplardan 94'ünü incelenmiştir. Kitaplar hedef kitlenin seviyesine uygun kitaplarda bulunması gereken özelliklerin belirtildiği ölçütler listesine göre taranmıştır. Araştırma sonunda eserlerden hiç birinin tam anlamıyla hedef kitlenin ilgi ve okuma düzeyine uygun olmadığını ifade etmiştir.

Sivrikaya, Ulutaş ve Yurtseven' in araştırmalarına genel olarak baktığımızda yapılan araştırmaların örneklemini aynı kitaplar oluşturmaktadır. Sivrikaya ve Yurtseven genellikle olumlu bulgular sunmuş ve İlköğretim 100 Temel Eser listesindeki kitapları çocuklara tavsiye etmişlerdir. Ulutaş ise bu kitapların hedef kitlenin düzeyine uygun olmadığını ve bu eserlerde bulunan birçok olumsuz içyapı ve dış yapı özelliklerini örneklendirerek bu eserleri Sivrikaya ve Yurtseven' in aksine çocuklara tavsiye etmemektedir.

Daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında, bu araştırmada seçilen eserlerin içerisinde yer aldığı çeşitli araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Ancak, incelediğimiz eserlerin ve içerik özelliklerinin tamamı bir arada karşılaştırmalı olarak incelenmemiştir. Bu araştırmada kitaplar içerdiği değerler yönü ile derinlemesine incelenirken; diğer araştırmalarda kitaplardaki değerlere yer verilme durumları genel ifadelerle ve değeri yansıtabilecek ifadelerle ilgili hiçbir sınıflama yapılmadan ele alınmıştır. Bunun yanı sıra işlenen konu, tema, kahramanlar ayrıntılı olarak ele alınmamış ve verilmek istenen açık, örtük ya da çoklu mesajlar yönü ile değerlendirilmemiştir. Ayrıca bu kitapların çocuklara gelecekte de okutturulması ya da okutturulmaması hususunda tatmin edici açıklamaların da yapılmadığı düşünülmektedir. Bunların yanı sıra yurt dışında değerler konusunda yapılan araştırmaların 1960'lı yıllara dayandığı, bizim ülkemizde ise ağırlıklı olarak son 10 yıldır yapıldığı, küreselleşen dünyada değer kayıplarının oldukça çok yaşanmasına rağmen ülkemizde çocuk kitaplarında yansıtılan değerlere yönelik yapılması gereken araştırmaların ise yeterli olmadığı düşünülmektedir. Tüm bunlardan hareketle, geleceğimizin teminatı çocuklara okutulan bu kitapların içeriklerinin onlara kazandırdığı değerler ve değer eğitimi; öykündükleri kahramanlar; verilmek istenen mesajlar; konuların okuma ilgi ve sevgisi kazandırması açısından derinlemesine incelenerek sorgulanması amacı ile bu araştırmaya gerek duyulmuştur.

Çocuklarımızın toplumda artarak devam eden değer kaybı ile karşı karşıya olduğu ve değerlerinden giderek uzaklaştığı; çocuğa uygun olmayan mesajların ve karakterlerin yansıtıldığı kitapların çocukları yanlış yönde eğittiği ya da okumaktan soğuttuğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle, okumaktan zevk alamayan çocuğun artan teknolojik gelişmelere de kayıtsız kalamayarak kendini uygun olmayan alanlara yönlendirdiği göz önünde bulundurulduğunda; değerleri ve erdemleri çocuklara kazandırmanın bir yolu olarak görülen çocuk kitaplarının anlattıkları ile çocuğun zihninde ve hayal dünyasında çok farklı etkiler yarattığı ortadadır. Bütün bunlar düşünüldüğünde çocuklarımıza okutturulacak kitapların özenle seçilmesinin gerekliliği anlaşılır. Bu nedenle, geçmişten günümüze okunan ve halen de çok okunmaya devam eden Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri konu, tema, kahramanlar, verilmek istenen mesajlar ve içerdikleri değerler bakımından incelenerek elde edilen bulgulara göre bu eserlerin çocuklara okutulmasının faydalı olup olmayacağı ile ilgili görüşler bildirilmektedir.

Problem

Seçilen Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen temalar, konular, mesajlar, karakterler ve değerler nelerdir? Bu içerik özellikleri kitaplarda nasıl işlenmektedir?

Alt Problemler

1. Seçilen Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde hangi konular işlenmektedir? İşlenen konular arasında benzerlik var mıdır?
2. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde hangi temalar işlenmektedir? İşlenen temalar arasında benzerlik var mıdır?
3. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan ana ve yardımcı fikirler yolu ile aktarılan mesajlar nelerdir? Bu mesajlar okura nasıl aktarılmaktadır?
4. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan kahramanların özellikleri nelerdir? Bu özellikler anlatımda nasıl işlenmiştir?
5. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinin içerdiği değerler nelerdir?
6. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan değerler arasında benzerlik var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, seçilen Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerini işlediği konular ve temalar; ana ve yardımcı fikirler yolu ile aktarılmak istenen mesajlar; yansıtmak istediği karakter özellikleri ile içerdiği değerler yönünden incelemek ve bulgulara göre bu kitapların hedef kitle için uygun olup olmadığı, onlara verdiği mesajlarla ve içerdiği değerlerle katkıda bulunup bulunamadığı, kahramanların örnek bir model olup olmadığı hususunda fikir sunmaktır.

Araştırmanın Önemi

Gelecekten ümitli olmak isteyen her milletin sağlıklı düşünen nesiller yetiştirmesi ve onları topluma kazandırması gerekliliği şüphe götürmeyecek bir gerçektir. Böyle bir neslin yetiştirilmesi ise ancak onlara sağlanacak iyi bir eğitimle mümkün olur. Çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahip olan çocuk edebiyatı ürünleri; çocuğa görüp izlediklerini, dinlediklerini, tam ve doğru olarak anlama ve anlatma gücü kazandırmalı ve çocuğu farklı düşünmeye sevk etmelidir (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz., 2007, s. 25).

Çocuğun kitaplardan gerektiği gibi faydalanabilmesi için, okuduğu kitapların gelişim özelliklerine ve yaşadığı toplumun değerlerine uyması gerekir. Zira henüz eleştiri yeteneği

kazanamadığı için her okuduğuna inanan çocukların bulduklarını okuması, ciddi bir tehlikedir. Bu tehlike, çevresindeki yetişkinlere inanma eğiliminde olan çocuklara yanlış bilgilerin ya da kötü modellerin sunulmasıdır (Yavuz'dan aktaran İnan Kılıç, 2009, s. 5). İşte burada çocuklar için eğitimin vazgeçilmez kaynaklarından biri olan çocuk kitaplarının içeriği ve özellikleri büyük önem arz etmektedir. Yine bu kitapların çocuğun yaşına uygunluğu, sunduğu karakterlerin niteliği, toplumsal ve milli değerlerimize uygunluğu; araştırılması gereken diğer özelliklerdendir. Bu nitelikler çocuklarını iyi yetiştirmek isteyen her anne-baba ile eğitimcinin göz ardı edemeyeceği bir gerçektir.

Çocuklara okutulacak kitapların seçimi oldukça önemlidir. Yayınlanan yüzlerce kitap arasından doğru kitabı seçmek şüphesiz zordur. Ancak doğru seçimi yapabilmek için bazı özellikler açısından kitapların değerlendirilmesi gerekir. Değerlendirme işleminde dikkat edilmesi gereken kitabın değerler eğitimine katkı sağlaması, işlenen konuların çocuğun ilgisini çekerek onda okuma zevki oluşturması, verdiği mesajların ve örneklendirdiği karakter özelliklerinin çocuğa uygun olması gibi önemli kriterlere sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle kitapların istenilen özellikleri yansıtıp yansıtmaması açısından incelenerek buna göre seçilmesi ve çocuklara okutulması gerekir.

Çocukların yaşamında oldukça önemli bir yere sahip olan kitapların yazımına gereken özenin gösterilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocuk kitaplarını yazacak kişilerin, çocuğun gelişim özelliklerini her yönüyle bilmesi, çocuk ruhunu çok iyi tanıyarak onların nelerden hoşlanacaklarını iyi tahmin etmesi, aktarmak istediği mesajları sade, akıcı bir dille vermesi ve olayları kendi içerisinde doğal bir anlatım biçimiyle ifade etmesi gerekir (Ataseven ve İnandı, 2000, s. 189). Yazar aynı zamanda çocuk okurunun ruhunda yaratacağı devinimleri de keşfetmekle yükümlüdür (Tekin, 2005, s. 305).

Yalsızuçanlar (2011)'ın da belirttiği gibi "insanın büyük oranda çocukluğu" olduğu düşünüldüğünde, bu dönemde okunan kitapların önemi daha da iyi anlaşılmaktadır. Bu araştırmada çocukların hayatında bu denli öneme sahip olan ve yüzyıllardır okunan kitaplardan olan "Çocuk Klasikleri" incelenmiştir. Çocuk klasiklerinin içerdiği değerler, ilettiği mesajlar ve öykündüğü karakter özellikleri yönüyle incelenmesinin amacı, çocuk kitaplarının niteliklerinin nasıl olması gerektiği konusunda yazarlara, öğretmenlere, ailelere ve okuyuculara ışık tutmaktır. Yıllardır okutulan ve 100 Temel Eser yolu ile de halen okutulmaya devam ettirilen bu eserlerin çocuğa katkılarının olup olmadığı her yönü ile tartışılarak elde edilen bulgular ortaya konulmuştur. Bu alanda daha önce yapılan araştırmalara bakıldığında 100 Temel Eserde yer alan kitapların araştırmacılar tarafından

çeşitli değişkenler açısından incelendiği görülmüştür. Ancak bu araştırmalarda eserler genellikle tek bir değişken açısından incelenmiş ve en çok da belli değerlerin ne oranda bu kitaplarda yer aldığına bakılmıştır. Yapılan çalışmalar da daha çok yüzeysel olarak ve hiçbir sisteme dayandırılmadan kitaplardan alınan metinlerin örneklendirilmesi yolu ile yapılmıştır.

Bu araştırmada ise Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri karşılaştırmalı olarak; konu, tema, mesajlar, kahramanlar gibi içerik özellikleri dikkate alınarak ve karakterlerin geliştirilme yolları belli yöntemlere dayandırılarak incelenmiştir. Bunun yanı sıra İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programlarındaki çocuklara kazandırılması hedeflenen değerlerin çok okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri'nde yer alma durumları Güngör (1993)' ün sınıflamasına göre kodlama yöntemi kullanılarak ele alınmıştır. İncelemede kullanılan yöntemler ve araştırmanın daha önce yapılanlara göre çok daha kapsamlı olması bu araştırmayı diğerlerinden ayırarak daha önemli kılmaktadır. Ayrıca yapılan araştırma yeni yazarlara bu alanda nasıl ürünler çıkarmaları gerektiği; çevirmenlere de klasiklerin çevirisi aşamasında çocuklara göreliği göz önünde bulundurmaları ve gerekli uyarlamaları yapmaları hususunda fikir vermektedir. Dayıoğlu (2000)' nun da belirttiği gibi eğitimin çocuklara yaşama sanatını öğrettiği düşünülürse eğitim kaygısı güdülmeden çocuk kitabı yazmanın ve çevirmenin ülkemiz açısından lüks bir eylem olduğu görülmektedir (s. 523-524). Bu nedenle yazarların, eserlerindeki ifadelerin çocuğun dünyasında ne gibi etkileri olduğunu göz önünde bulundurmaları ve evrensel değerlere sahip çocukların yetişmesinde yazdıkları kitapların ne derece etkili olabileceğinin farkına varmaları amaçlanmaktadır. Böylece yazarlar da yeni yazacakları kitaplarının içeriğinde bulunması gerekenleri tekrar zihin süzgeçlerinden geçirerek değerler yönü ile zengin çocuk kitapları yazarak çocuğun eğitimine en önemli katkıyı sağlayacaklardır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma; altı Türk Çocuk Klasiği, 12 Dünya Çocuk Klasiği olmak üzere toplam 18 Çocuk Klasiği ile sınırlıdır.
- Araştırma; konu, tema, ana fikir ve yardımcı fikirler yolu iletilen mesajlar, kahramanlar ve değerler değişkenlerinin incelenmesi ile sınırlıdır.
- Çocuk kitaplarında tespit edilecek değerler sadece İlköğretim Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi öğretim programlarında yer alan 26 değer ile sınırlıdır.

Tanımlar

Çocuk Edebiyatı: Çocuğun hayal dünyasına hitap eden, üstün nitelikleri olan, estetik bir boyut taşıyan, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği ya da okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsulleri "çocuk edebiyatı" içerisinde yer alır (Gürel vd., 2007, s. 19; Şirin, 2007, s. 39-53).

Çocuk Klasikleri: Çocukların severek okudukları, kendi milletlerinin ve başka milletlerin kültürlerinin yansıtıldığı, dil ve üslubunun yalın ve anlaşılır olduğu, nesilden nesile aktarılan, okunduğu her çağda okurun ilgisini çeken ve beğenisini kazanan kitaplardır (Şirin, 2007, s. 63-69)

Konu: Kitaplarda yer alan her türlü olay, kahramanların yaşadıkları, anlatılmak istenen her türlü duygu ve düşüncedir (TDK, 2006).

Tema: Eserlerde belirtilmeye çalışılan temel düşünce (Oğuzkan, 2010, s. 374).

Ana fikir: Metinde anlatılmak istenilenlerin yargı bildiren bir ifade ile somut olarak anlatımıdır (Aktaş ve Gündüz, 2005, s. 38)

Yardımcı fikir: Ana fikri destekleyen görüşlerdir (Aktaş ve Gündüz, 2005, s. 73)

Mesaj: Okura ana fikirler ve yardımcı fikirler yolu ile aktarılmak istenen düşüncelerdir.

Kahraman: Eserde olayları yönlendiren, duygu ve düşünceleri ile yansıtılmaya çalışılan, okurun özdeşim kurduğu kişilerdir.

Karakter: Kahramanın duygu, düşünce, tutku ve his gibi yansıtılan kişilik özellikleridir (TDK, 2006; Sever, 2012, s. 76).

Değerler: Davranışlarımıza yön veren, nasıl yaşayacağımız konusunda bize kılavuzluk eden duygu ve düşüncelerimizdir (Poyraz, 2004; Yiğittir ve Öcal, 2010)

BÖLÜM II
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

Doğduğu andan itibaren kendine özgü davranış, duygu, zekâ, görünüm ve karaktere sahip olan birey, doğumundan ölümüne kadar fiziksel, ruhsal, zihinsel ve toplumsal yönden değişmekte ve gelişmektedir (Demirel, 2011a, s. 1). Bireyin gelişimi, genel olarak çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bunlardan her biri diğerine hazırlık bakımından önemli olmakla birlikte öğrenme özelliklerinin kazanılması ve kişilik gelişiminin temellerinin atılması bakımından çocukluk döneminin çok daha önemli olduğu söylenebilir. Zira bu dönem, çocuğun davranış ve alışkanlıklarının büyük bir kısmının kazanıldığı evredir.

İnsan ömrünün genellikle 2-14 yaşları arasında geçen gelişme dönemi çocukluk evresidir (Oğuzkan, 2010, s. 2). Bu evrede çocuk, bulunduğu her yaşa göre ayrı ayrı fiziksel, zihinsel ve ruhsal özellikler gösterir; kendine özgü davranış ve isteklerde bulunur. Bu isteklerden biri de "öğrenme isteği" dir. "İnsan yavrusu için öğrenme faaliyeti doğumla başlar ve çocuğun gelişim düzeyine paralel olarak artarak devam eder." (Oktay, 2000a, s. 173). Bu gelişme döneminde süreci etkileyen en önemli faktör ailedir. İlk eğitimine ailede başlayan çocuk, başlangıçta etrafındaki dünyayı ve insanları annesinin aracılığı ile tanımaya çalışır. Daha sonraları ise bu tanıma işini kendi duyu organları ile gerçekleştirir. Ancak zaman ilerledikçe çok karmaşık olan dış dünyayı tanıması ve anlaması açısından çocuğun duyu organları yeterli olmamaya başlar. Bu nedenle çocuk, çevresinde bulabildiği tüm araçları bu yolda kullanır (Oktay, 2000a, s. 173). Bu araçlar yardımıyla çevresiyle etkileşimde bulunarak öğrenir ve eğitilir. Bu etkileşimi kendi hayal, duygu ve düşüncelerine seslenen sözlü ve yazılı eserler yolu ile gerçekleştirebilir.

Ailesinden dile dair ilk bilgileri alan çocuk, kendisini daha iyi ifade etmek için yetişkinler tarafından okunan kitapların sunduklarından yararlanarak dilin doğru şekilde kullanımını

öğrenmeye çalışır (Celepoğlu, 2011, s. 30). Çocukların bu dönemde duygu ve düşünce dünyalarını geliştirme ihtiyaçlarını karşılayacak ve bunu onlarda güzellik/estetik duygusu uyandırarak yapacak olan en önemli etken onlar için yazılan edebi eserlerdir (Demirel, 2011b, s. 43). İşte çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak için üretilen edebi eserlerin varlığı çocuklar için olan edebiyatı başka bir deyişle çocuksu edebiyatı meydana getirmiştir (Gürel vd., 2007, s. 19).

Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayarak yetişkinliğe kadar olan evrede, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak onların duygu ve düşünce dünyalarını dilsel ve görsel öğeler yardımıyla sanatsal ifadelerle zenginleştirerek çocukların beğenilerine sunulan ürünlerdir (Sever, 2012, s. 17). Seçtiği hedef kitlenin özelliklerini göz önünde bulundururken edebiyatın bütün alanlarında ve söz sanatlarında bulunan nitelikleri de içeren çocuk edebiyatı, hayata, ahlaka ve çocuğun gelişimine ait değerlere daha çok önem vererek bunların ön plana çıkmasına dayanır (Yalçın ve Aytaş, 2012, s. 18). Şirin' e göre "Çocuklar için edebiyat, çocuğa özgü, çocuk bakışını yansıtan, çocuk gerçekliğine uygun ve çocuğa göre bir edebiyat olmalıdır." (2007, s. 42).

Gürel, Temizyürek ve Şahbaz (2007) ise, çocuğun hayal dünyasına seslenen, estetik özelliklere sahip, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren, psiko-sosyal gelişimine katkı sağlayan, severek dinlediği/okuduğu, zevk aldığı yazılı ve sözlü edebiyat mahsullerinin birer çocuk edebiyatı örneği olduğunu belirterek bu kavramı daha da genişletmiştir (s. 20). Kısacası çocuk edebiyatı; Oğuzkan (2010, s. 3)'ın da belirttiği gibi, çocukluk çağında bulunan kişilerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserlerdir.

Çocuk edebiyatı sürekli bir arayış içerisinde olan çocuk için, doğrudan bir eğlence aracıdır. Bu alanda verilen eserler, oynamak ve eğlenmenin vazgeçilmez bir tutku olduğu dönemde çocuğun hayal dünyasını geliştirerek onu farklı dünyalara götürür. Çocuğun kendini ve etrafında olanları fark etmesini sağlar (Yalçın ve Aytaş, 2012, s. 17). Lukens (2003, s. 8)' e göre edebi eserler sayesinde çocuk, kendi yaşamı dışında, bir başkasının yaşamını anlama ve yaşama fırsatı yakalar. Ve bu fırsat kütüphane raflarındaki kitaplar kadar sınırsızdır.

Çocuklara bu denli fırsatlar sunan çocuk kitaplarının işlevleri;

- Çocuğun dil dünyasını zenginleştirmek,
- Çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak,

- Çocuklara neleri yapıp neleri yapmaması konusunda bilgi vermek yerine, onları davranışlarının olası sonuçları üzerinde düşünmeye yönlendirmek,
- Çocukta merak duygusu uyandırmak ve onda araştırma isteği geliştirmek olmalıdır (Sever, 2012, s. 19-24).

Bu işlevlerden hiç şüphesiz en önemlisi çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır (Sever, 2012, s. 19).

Çocuk Kitapları

Teknolojideki gelişmeler, bilgisayar ve ona bağlı sanal ortamların oluşması, beraberinde denetimden uzak ve zararlı ortamları meydana getirerek çocukların bunlara eğilim göstermesi sonuçlarını doğurmuştur. Bu durum çocukların olumsuz yönde etkilenmelerine ve uygun olmayan değerleri de özümsemelerine yol açacaktır. Bu nedenle çocukları gelecek adına eğitmek ve onları olumlu yönde geliştirmek için yetişkinler tarafından iyi kitaplar verilmelidir (Şirin, 2007, s. 59). Böylece çocuk doğru seçilen kitapları okurken eğlenir, yaşamın gerçekleriyle karşı karşıya gelir. İçerisinde kendisini de bulabildiği kitaplar sayesinde kitaba karşı olan sevgisi artabilir ve okuma alışkanlığı kazanabilir.

"Çağlar boyu insan topluluklarının ilgisini çeken, içerdiği konularla insanları etkileyen ve etkilemeye devam edecek en etkin araçlardan biri olan kitap, doğal bir malzeme olmadığı halde, bireyin erken yaşlardan itibaren dikkatini çekebilen eşya ve malzemeler arasında önemli bir yer tutmaktadır." (Oktay, 2000a, s. 174). İnsan hayatında büyük öneme sahip olan kitaplar, çocukluk döneminden itibaren etkili olmaya, bireyin hayatına girmeye başlamaktadır. Kitaplar, çocuğun üç yaşına girdiği dönemde, ona anadilinin yapı ve işleyişine dair ilk ipuçlarını sunar, dilin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtan görsel ve dilsel uyaranlar olarak çocuğun yaşamında yer almaya başlarlar (Sever, 2012, s. 37). Erken yaşlardaki kitap deneyimleri de okulda okumayı öğrenme başarısı ile doğru orantılıdır (Herb'den aktaran Sever, 2012, s. 46). İleri yaşlarda ise okunacak uygun edebiyat yapıtları ile çocukların düşünme, karşılaştırma ve eleştirme gibi bilişsel süreçleri geliştirilebilir.

Yazının, resmin ve dilin anlatım olanaklarıyla değişik karakter özelliklerini yani kişilikleri canlandıran çocuk kitapları kişilik gelişiminde de oldukça önemlidir (Demirel, 2011a, s. 20). Çocukların önemsedikleri kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını benimseyip kendilerine özgü davranışlara dönüştürdüğü bir dönemde kitaplar, kahramanlarıyla örnek alınabilinecek yeni modeller oluştururlar. Okuduğu ya da dinlediği kitaplarla özdeşim

kuran çocuklar, kahramanların fiziksel özelliklerinden, onların davranış ve eylemlerinden etkilenirler (Sever, 2012, s. 57).

İfade edildiği toplumun edebiyat yapıtlarındaki kahramanların kendisiyle, çevresiyle, doğa ve toplumla yaşadıkları çatışmalar, toplumun benimsediği ya da karşı çıktığı değerlerini, inançlarını okura yansıtır (Sever, 2012, s. 65). Bu yönüyle de toplumsal gelişimi sağlayan çocuk kitapları çocuğun gelişim alanları ve ruhsal ihtiyaçları açısından oldukça önemlidir (Konar, 2006, s. 464). Çocuğun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir uyaran olan kitapların nitelikli olanları çocuklara küçük yaşlardan itibaren okutulduğunda ya da anlatıldığında onların deneyimlerini genişlettiği, kelime bilgilerini artırdığı ve dile karşı hassasiyetlerini geliştirdiği görülmektedir. Bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda kitabın önemi daha da iyi anlaşılacaktır (Tür ve Canbolat'tan aktaran Konar, 2006, s. 464-465).

Çocuk Klasikleri

Çocuğa kazandırılması hedeflenen pek çok olumlu duygu, davranış şekli ve toplumsal değerler edebi eserler aracılığı ile kalıcı olarak verilebileceğinden nesillerin yetişmesinde kitapların önemi büyüktür. Çocuğun duyarlı bir düşünce yapısına sahip olmasının nitelikli kitaplarla gerçekleştirilebileceği düşünüldüğünde, bir milletin Çocuk Edebiyatı'na ait ürünlerinin, o milletin nasıl bir gelecek istediği ile yakından ilgili olduğu açıkça görülmektedir (Erdal, 2009). Edebi eserler çocuk hayatında bu denli önemli olmasına rağmen XVI. yüzyıla kadar çocuklar için hiçbir edebiyat eseri yazılmamıştır. Çocukların gerçekçi olmayan hayvan hikâyeleri ile fantezilerle dolu kitapları okumalarının zararlı olacağını düşünenler, çocuklar için ayrı kitapların yazılması gerektiğini savunmuşlardır. Ancak bu dönemlerde çocukların yetişkin kitaplarına yönelmesi yeni bir okuma geleneğinin oluşmasına neden olmuştur. Bu dönemde çocuklar için yazılmamış olmasına rağmen yalın anlatımları ve hikâyeleri ile çocukları etkileyen ve çocukların okudukları bu kitaplar daha sonraları "çocuk klasikleri" adını almışlardır (Şirin, 2007, s. 63-69).

Klasiğin Tanımı ve Klasik Eser Özellikleri

Klasik, "Üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser", "XVII. yüzyıl Fransız dili, sanatı ve yazarları ile ilgili olan"; "Alışılmış sanatta kuralcı, kökleşik", "Eski Yunan, Roma ve XVII. yüzyıl Fransız sanatıyla ilgili sanatçı veya eser", "Eski Yunan ve Roma çağı dili ve sanatı ile ilgili olan" (Türk Dil

Kurumu [TDK], 2006) olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi klasik kavramı bazı milletlere özgü olarak tanımlanmıştır. Bu kavram üzerinde kesin bir anlayış yoktur. Birçok yazar ve düşünür klasik kavramı üzerinde yüzyıllardır tartışmakta ve bu kavramı açıklığa kavuşturmaya çalışmaktadır.

Sainte Beuve' e göre klasik, bir milletin kendi içinde bulunan, bütünü teşkil ederek gelenek halini alan ve yavaş yavaş meydana gelen, nesilden nesile aktarılan, sürekli ve yerleşmiş demektir (Beuve' den aktaran, Kolcu, 2000, s. 170). Klasik kavramını "yüksek sınıftan soy eser" olarak tanımlayan Ataç ise, bu kavramı da zamana dayanabilmiş eser olarak açıklamaktadır (Ataç'tan aktaran, Yavuz, 2003, s. 30). Yavuz, zamana dayanabilmenin, geçmiş yüzyıllardan bugüne kalabilmenin örneği olarak Hamlet' i vermektedir. Ve Hamlet' in hangi çağda okunursa okunsun, hangi çağda oynanırsa oynansın, o çağın sorunlarını kuşatıyor olmasını, bugüne kalabilmesinin asıl nedeni olarak belirtmektedir (2003, s. 32).

Eliot, klasiği en iyi olgunluk kelimesinin anlattığını belirtmiştir. Ona göre klasik ancak bir medeniyet, bir dil ve edebiyat, olgun bir çağa eriştiği zaman doğar. Bu nedenle de klasik, olgun bir dimağın mahsulüdür. Çocukların klasik eseri klasik olduğunu bilmeden anlayabileceklerini savunan Eliot, klasik eserin değerinin ancak o alanda eğitim almış kişilerce belirlenebileceğini savunmuştur (1990, s. 162).

Brunetiére klasik tanımını daha çok millilikle özdeşleştirmiştir. Ona göre klasik edebiyat, milli dehanın damgasını taşır. Bütün bir milletin hayat görüşünü dile getiren; insanlığın ortak hazinesi olan duygu ve düşüncelere kendi damgasını vuran ve yabancıların pek kavrayamayacağı, anlamak ve zevkine varmak için o milletten olmanın gerektiği edebiyattır. Brunetiére klasik bir yazar olabilmek için hayalin aklın önüne geçmemesi; mantığın hayalin kanatlarını kösteklememesi ve muhtevanın biçimden ayrılmaması gibi kabiliyetlerin yeterli olamayacağını ve bunun için dilin iyice olgunlaşması gerektiği görüşlerini savunur (Meriç, 2005, s. 54).

Beuve ise klasik yazar tanımını şöyle yapar:

> İnsan zekâsını zenginleştiren, hazinesine gerçekten bir şeyler katan, onu bir adım daha ileri götüren; tereddüde yol açmadan manevi bir hakikati keşfeden yahut bilinmedik bir tarafı kalmadığı zannedilen insan kalbinde öteden beri var olan bir tutkuyu bulup ortaya atan; düşüncesini gözlemini veya buluşunu herhangi bir şekilde, bununla beraber geniş ve büyük, ince ve akla yakın, sağlam ve tabiatıyla güzel bir şekilde açıklayan; kendine mahsus bir üslupla, ama içinde herkesin kendi üslubunu bulduğu bir üslupla, aynı zamanda hem yeni hem eski bir üslupla, bütün çağların kolaylıkla anlayabileceği bir üslupla yazan adamdır (Beuve'den aktaran Kolcu, 2000, s. 170).

Görüldüğü gibi klasik ve klasik yazar hususunda birçok görüş belirtilmiştir ve üzerinde tartışılmıştır. Türk edebiyatında da klasikler konusunda yapılan oldukça çok tartışmanın ardından Ahmet Mithat Efendi, klasik eserlerin taşıması gereken özellikleri şöyle belirtir:

1. "Klasik eserin konusunda temizlik ve doğruluk olmalıdır.
2. Yazma biçimi ve üslubuyla güzel ve açık olmalıdır.
3. Anlatılmak istenen kolay anlaşılır olmalıdır.
4. Üzerinde durulan düşünce bakımından bir değer taşımalı, çoğunluk tarafından değer verilen dini, tarihi ve ahlaki normlara aykırı olmamalıdır.
5. Bütün bu nitelikleriyle gelecek nesillere bırakılabilecek ve insanlığın faydalanabileceği sevilen, beğenilen eserler olmalıdır (Kaplan, 1998, s. 25)."

Klasik ile ilgili tanımlara genel olarak bakıldığında olgunluğun esas alındığı görülmektedir. Sonuç olarak, klasik bir eserde bir milletin bütün dehasının potansiyel olarak var olduğu ve bu dehanın bütünüyle eserlerde ifade bulduğu görülmektedir. Klasik eser, yazıldığı dili konuşan milletin karakterini belirleyici nitelikte olan ve çeşitli duyguları bir bütün halinde ve her yönü ile en iyi şekilde yansıtarak toplumun her kesimine hitap edebilen bir eserdir (Eliot, 1990, s. 179). Böyle bir eser için devir ve memleket söz konusu olamaz. **"**Klasikler sahibi toplum olan metinlerdir, başka bir deyişle sahipsizdirler." (Neydim, 2006).

En eski çağlardan beri dünya milletleri, birbirleriyle kültür alışverişinde bulunarak birbirlerinin eserlerini kendi dillerine tercüme etmişlerdir (Öztürk, 1991, s. 2). Bu çeviri eserlerin başında da şüphesiz çocuk klasikleri gelir. Çocuklar için yazılmayan ancak yalın anlatımları ve hikâyeleri ile 17. Yüzyıldan itibaren çocukları etkilemeyi başaran bu kitaplar "çocuk klasikleri" olarak adlandırılırlar. Söz konusu bu tarih ilerleyen dönemlerde çocuk edebiyatının da başlangıcı olarak kabul edilmiştir. İlk dönemin çocuk klasikleri olarak adlandırılan bu kitaplar kısa sürede bütün dünyada egemen bir piyasaya sahip olmuştur (Şirin, 2000d, s. 73). Hatta Çocuk Edebiyatı deyince bile akla ilk olarak klasiklerin gelmesini dünyaya açıldıkları sırada yarışacak başka kitapların olmayışına bağlayan ve bu kitapları bu yönüyle şanslı bulan Şirin, geçen uzun dönemlerde bu kitapların bir kısmının zamana karşı direncini yitirdiğini öne sürmüştür (2007, s. 69-70). Ardından ise bu kitapların yerine getirdiği görevi üstlenmiş eserlerin okura ulaşabilme başarısı gösterememesi nedeni ile çocuksu duyarlığı öne çıkan klasiklerin uzun yıllar çocuk edebiyatını etkileyeceğini belirtmiştir (Şirin, 2007, s. 70).

Ülkemizde 19. yüzyıldan itibaren Batı'da yazılan çocuk kitapları tercüme edilerek çocuklarımıza sunulmuştur. Tercüme edilen bu kitaplar, toplumumuza yabancı olmayan, yaklaşık yüz otuz yıldır okutulan, bilinen kitaplardır. Bu nedenle bizden sayılan bu eserler; klasiklerdir. Tanzimat döneminden başlayarak günümüze kadar tüm kuşakları

etkilemişlerdir. Yakın zamana kadar modernleşmenin araçları olarak yararlanılan bu eserler, genel kitle tarafından sakıncasız, hatta 'kutsal' kabul edilmişlerdir (Neydim, 2006). Tekrar tekrar okunan ve yeni nesil tarafından da aranan bu eserler bir nevi kanonlaşmıştır. Bu eserlerin okuyucularının aynı kitabı birden fazla okumaları gerektiğine ve herkes tarafından da okunması gerektiği düşüncesine kapılmaları kanonlaşmanın ispatıdır (Çıkla, 2007). Diğer bir gösterge de geçmişte ve günümüzde yapılan araştırmalarda çocukların çok severek okuduğu kitapların klasikler olmasıdır. Uyanık (1978) yaptığı araştırmada çocukların en çok sevdikleri kitaplar arasında Pinokyo, Kül Kedisi, Pollyanna, Heidi, Tom Sawyer'in Maceraları, Tom Amca'nın Kulübesi gibi tanınmış çocuk klasiklerinin ve bizden de Nasreddin Hoca Hikâyeleri ve Dede Korkut Masallarının yer aldığını belirtmiştir. Neydim (2006) de doksanlı yıllara kadar süren son otuz yıla bakıldığında, sürekli olarak en çok baskı yapan kitapların çocuk klasikleri olduğunu ifade eder. Bunların yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığının 2005/70 numaralı genelgeyle ilköğretim öğrencilerine tavsiye ettiği 100 Temel Eser listesinde de klasiklerin yer alması zorunlu olarak ya da olmayarak hala bu eserlerin ülkemizde çok okunduğunun bir kanıtıdır.

Çocukların bu denli okuduğu klasik adını verdiğimiz bu eserlerin onların eğitilmesinde sağladığı fayda ve zararlar şüphesiz çok önemlidir. Çeviri kitaplar sayesinde dünyayı tanıyan çocuk, yerli ve özgün kitaplarla toplumumuzu tanıyarak büyür ve bu yönde kültürel kimlik kazanır (Göknil, 2000, s. 152). Bununla birlikte asıl önemli olan, çocuklara sunulan Türk ve Dünya Edebiyatının seçkin eserlerinde kısaltmalar ve sadeleştirmeler yapılırken bu eserlerin özüne sadık kalınarak çocuk düzeyine uygun bir anlatımla yeniden ele alınarak yayınlanmasıdır (Kantemir, 1979). Eğitim konusunda en önemli araç olarak görülen kitaplar; dil, anlatım ve içerik yönünden çocukta olumlu davranış değişikliği geliştirme ve davranış düzeyinde kullanılabilir bilgiler kazandırma amacına yönelik hizmet etmelidir (Kantemir, 1979).

Çocuk Kitaplarının İncelendiği Değişkenler

Çocuk kitaplarının çocuğun hayata hazırlanmasında, kendini ve dünyayı algılamasında, bilgilerini artırmasında sağladığı yararlar düşünüldüğünde kitaplarda işlenen konular, okura yansıtılan temalar ve ana fikir ya da yardımcı fikirler yolu ile iletilen mesajlar, karakterler ve değerler konusu daha çok önem kazanmaktadır. Bu araştırmada da toplumların geleceğine yön verecek olan çocukları yetiştirmede kullandığımız ve onlar tarafından okunan ya da onlara okutturulan kitaplar olan Türk ve Dünya Çocuk klasikleri,

konuları, temaları, mesajları, karakterleri ve içerdiği değerleri yönü ile incelenmiştir. Bu nedenle çocuğun eğitilmesindeki işlevselliklerini ortaya koymak amacı ile belirlenen değişkenlerin özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Konu ve Konuların İşleniş Özelliklerine Göre İçerik Sınıflaması

Çocuk yayınlarında, çocukların okuma alışkanlığı kazanmaları ve kitap sevgisi edinmeleri açısından önemli olan içerik özelliklerinden birisi "konu" dur. Konu: *"Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu."* (TDK, 2006) olarak tanımlanır. Konu, bir yazıyı oluşturan öğelerin başında gelir. Çocuk edebiyatında konu, çocuğu metnin içine çeken ve kitapla iletişim kurmasını sağlayan öğedir. Bu nedenle ele alınan konular, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarıyla ilişkilendirildiği ölçüde önem kazanır. Basitliğe ve çocuksuluğa kaçmadan ele aldığı, işlediği konularla çocukların ilgisini çekmeyi başarabilen kitaplar, çocukların okuma isteğinin alışkanlığa dönüşmesine de katkı sağlar (Sever, 2012, s. 119-121).

Konu çocukların gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak seçilmelidir. Doğru konunun seçilmesi çocukların okuma alışkanlığı kazanmaları ve kitap sevgisi edinmelerinde oldukça önemli bir unsurdur. Bu nedenle çocuk yayınlarında ele alınan konular eğlendirici, dinlendirici, çocuğun ilgisini çekici ve merak duygusunu artıran nitelikte olmalıdır. Yazar seçtiği konularla çocuk okurunu düşündürmeli ve onun hayata dair görüşler kazanmasını sağlamalıdır. Ayrıca konular çocukların ruhsal özelliklerinin yanında onların dünyasına renk ve kişilik kazandırıcı nitelikte olmalı; evrensel bir nitelik taşımalı, içinde yaşadığı toplumun benimsediği ahlak kurallarını ve gelenek göreneklerini içermeli, milli değerlerini yansıtmalıdır (Gürel vd.,2007, s. 36).

Konu ile temanın sıkı bir ilişkisi olduğunu belirten Oğuzkan (2010), zihinde tasarlanan bir temadan sonra eserin konusunun ayrıntılı olarak düşünülebileceğini savunur. Ona göre, gerçek veya gerçek dışı birçok olaylarla, yaşanmış veya yaşanması mümkün olan hayat durumlarını kapsayan konunun, tema ile bağlantısını koruyarak gelişmesi şarttır. Tema ile konu arasındaki ilişki zayıf veya belirsiz olursa çocuklar, eserden kolayca yararlanamazlar (2010, s. 375).

Görüldüğü gibi edebi eserlerde konu, tema, kahraman gibi içerik özellikleri birbirinden bağımsız düşünülemeyen, birbiri ile yakından ilişkili öğelerdir. Bu özelliklerin çocuk kitaplarında okurla buluşurken geçtiği safhalar ve aktarım biçimleri gibi işleniş özellikleri yadsınamayacak kadar önemlidir. Oğuzkan (2010) bu içerik özeliklerine göre yaptığı

sınıflandırmada çocuk hikâye ve romanlarını altı gruba ayırmıştır: Yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar, hayvan hikâye ve romanları, mizahî hikâye ve romanlar, serüven (macera) hikâye ve romanları, duygusal hikâye ve romanlar, tarihi hikâye ve romanlar, gezi hikâye ve romanlarıdır (2010, s. 100-109).

Yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar; aile, sokak, mahalle ve okul hayatını anlatır ve kişileri daha çok çocuklar arasından seçilir. Hayvan hikâye ve romanlarında; hayvanların hayatı gözlemlere ve incelemelere dayalı olarak anlatılır. Mizahi hikâye ve romanlarda; olaylar, gerçekler ve kişiler şaka vb. komik öğelerle süslenerek okurun eğlenmesi amacı ile güldürücü bir hal alır. Serüven (macera) hikâye ve romanlarında; hayaller, entrikalar, tehlikeli ve esrarlı olaylar, ruhsal gerilim yaratan beklenmedik sonuçlar yer alır. Bu tür, çocukların hareket ve heyecan ihtiyacını karşılayarak, eserin merakla okunmasını sağlar. Duygusal hikâye ve romanlar; çocukların iç dünyalarında duygusal izlenimler uyandırma amacını güder. "Bu tür eserlerde işlenen olaylar, kişilerin davranışları ve tüm insan ilişkileri çocuklarda sevgi, acıma, kızgınlık veya tiksinme vb. duyguları uyandırır. Tarihi hikâye ve romanlarda toplumun belleğinde önemli izler bırakan ünlü kişiler ve tarihe kaynaklık eden önemli olaylar işlenir. Gezi hikâye ve romanları ise çeşitli ülke ve şehirlerin doğal güzelliklerini, insan topluluklarının yaşayış biçimlerini ve bazı uygarlıkların ilginç yönlerini anlatırlar (Oğuzkan, 2010, s. 100-109).

Oğuzkan (2010), masalları ise içerik özelliklerine göre halk masalları ve edebi masallar olarak iki grupta ele almıştır (2010, s. 19-21). Halk masalları; önceleri sadece halk arasında anlatılırken sonrasında yazarlar ya da araştırmacılar tarafından geliştirilerek yazılı hale getirilmişlerdir. Bu masallar ilgili olduğu toplumun gelenek göreneklerini, tarihi ve kültürel özelliklerini yansıtırlar. İnsan ilişkilerine değinilerek farklı insan tiplerinin canlandırıldığı bu masallarda, insanların başlarından geçen ilginç olaylar anlatılır. Genellikle evrensel nitelikteki durum ve sorunlar ele alınır. Kimi zaman çocukların karşılaştığı güçlükleri, üvey anne kıskançlıklarını, ailedeki bireylerin birbirine gösterdikleri özveriyi ele alırken kimi zamanda aile içi sevgiyi ve insan aklını karıştıran olayları ele alırlar. Edebi masallarda kahramanlar, perilerden; konular, gerçek dışı durumlardan; mekânlar ise hayal ürünü yerlerden oluşur. Olayların gerçekleşmesinde tılsım, kehanet, fal gibi olağanüstü ve esrarlı güçlerin etkisi olduğu görülür. Bazen korkunç ve acıklı durumların anlatıldığı bu masallar, çocukları tedirgin edip onları kaygıya ve tasalara sürükleyebilir (Oğuzkan, 2010, s. 19-22).

Temalar ve Okura Aktarılma Biçimleri

Edebi eserlerdeki bir diğer önemli içerik özelliği ise temadır. Tema, kimi zaman ana fikir, kimi zaman ileti, kimi zaman da mesaj terimleri ile eş görülmüştür. Ancak bu araştırmada tema ve ana fikir birbirinden farklı olarak ele alınmıştır.

Tema, yazılı ve sözlü eserlerde sürekli olarak belirtilmeye çalışılan temel düşünce ve görüşlerdir (Oğuzkan, 2010, s. 374). Ana fikir ise, kitabın yazılmasına neden olan ve okurla paylaşılmak istenen mesajdır (Gürel vd., 2007, s. 33). Ana fikir, bir eserin varoluş sebebi olduğundan eserin tamamında geçerlidir. Bu nedenle eserin tamamını kapsamayan ifadeler ana fikir olamaz (Yalçın ve Aytaş, 2012, s. 45).

Lukens de temayı hikâyeyi bir arada tutan asıl fikir ve yazarın merkezdeki düşüncesi olarak tanımlamıştır (2003, s. 129). Bu tanımdan ve temayı bulmaya yönelik verdiği örnek olaylardan anlaşıldığına göre tema ile kastedilen ana fikirdir. Bu nedenle aşağıdaki ifadelerde Lukens (2003)'in "tema" ilgili aktardığı bilgiler ana fikir olarak değiştirilmiştir.

Ana fikir eserlerde gizli veya açıkça bulunabilir. Yazar, okuyucuya ana fikri doğrudan (açık), örtük (gizli) ya da dolaylı (çoklu) olmak üzere üç farklı yoldan iletebilir. Doğrudan aktarılanlar eserde kesin ve açık olarak belirtilen ana fikirlerdir. Bunlar kolayca anlaşılır. Örtük olanlar ise kesin bir yargıya dönüştürülmeden metnin dokusuna sindirilerek aktarılır. Bunlar doğrudan aktarılan ana fikirler kadar önemli ve belirgindir. Her okuyucunun okuduğu hikâyeye kendi geçmişini, geleceğe dair hayallerini, planlarını getirmesi nedeniyle hikâye çoklu anlamlar kazanır. Bu nedenle her okuyucunun aynı hikâyeden aynı ana fikirleri belirlemesinin saçma olacağını dile getiren Lukens (2003), hikâyelerin evrensel bir gerçeği/doğruyu anlattığını, bunların da esasen okuyucunun doğruları, kişisel anlamlandırmaları olduğunu ifade eder. Buradan yola çıkarak her eserde yardımcı fikirlerin olabileceğini ve bunların birleştirilmesiyle ana fikirlerin ortaya çıkacağını belirtmiştir. Eserde yer alan değişken fikirler, karışıklıklar vs. okuru ana fikre ulaştırır. Ana fikirlerin aktarımındaki üçüncü yol yardımcı fikirlerin okur tarafından dolaylı olarak birleştirilmesi ve ana fikre ulaşması ile olur. Eserde çoklu olarak bulunan, ana fikir kadar önemli olmayan ve okur tarafından birleştirilen fikirler yardımcı fikirlerdir (2003, s. 131-134). Ana fikri destekleyici mahiyette olan bu fikirler, yazar tarafından ustaca kullanılmalı ve okurun eserdeki mantık zincirini kavrayarak ana fikre kolayca ulaşmasını sağlayabilmelidir (Yalçın ve Aytaş, 2012, s. 45-46).

Çocuk kitaplarında işlenen ana fikirlerin ve temaların her şeyden önce çocuğun anlama ve kavrama düzeyine uygun olması gerekmektedir. Çocuğun kitaplar yardımıyla eğitilmesi göz önünde bulundurulduğunda, işlenen temaların önemi daha iyi anlaşılır. "Bu nedenle seçilen temalar; evrensel ahlaki doğruları kazandıracak, çocuğun kişiliğini ve kimliğini geliştirerek onun toplum içinde saygın ve başarılı bir yere sahip olmasını sağlayacak özelliğe sahip olmalıdır." (Yalçın ve Aytaş, 2012, s. 46).

Lukens, eserde ahlaki davranışların, iletilmek istenen mesajların vs. ana fikirler yoluyla bir ders gibi verilerek ve okura nasıl davranması ya da davranmaması gerektiği öğretilmeye çalışıldığında okurun bunu reddedeceğini belirtir. Ona göre iyi bir hikâye, okura komut vererek yönlendirmeye çalışmaz; olayları, teması ve karakterleriyle okuru eğlendirme amacı güder. Aynı zamanda insanların nasıl düşündüğünü ve neler hissettiğini yansıtmaya çalışır. Kısacası onların iç yüzünü göstererek okurun anlayışını geliştirir. Ayrıca iyi bir ana fikir eserdeki verilmek istenen mesajları okurun birleştirmesini sağladığından okur, zevk almanın yanı sıra bir şeyleri keşfettiğini anlayarak memnun olur (2003, s. 132).

Çocuk kitabı yazarları çocuğu yanlış yargılara, boş inançlara, kaderciliğe, çıkarcılığa ve saldırganlığa yönelten temaları işlememeye özen göstermelidirler. Ayrıca, hatasız ve uslu çocuk olma, yaramazlık yapmanın doğuracağı kötü sonuçları işleyen temalar ile kurnazlık ve aldatmanın ön planda tutulduğu temaların işlenmesinin yanlış olduğunu düşünen Tür ve Turla (1981), temalar aracılığı ile çocuklara ırkçılık, düşmanlık ve öç alma duygularının aşılanmasının zararlı olduğunu belirtmişlerdir (Tür ve Turla'dan aktaran, Demirel, 2011b, s. 56). Kitaplardaki temalar çocuklara yaşama sevinci ve iyilik duygusu aşılamalı, yurt, tabiat, insan, aile ve ulus sevgisi kazandırmalı, kahramanlık, dürüstlük, yardımseverlik gibi erdemleri aşılamalıdır (Gürel vd., 2007, s. 36).

Kahramanlar/Karakterlerin Özellikleri ve Okura Aktarılma Biçimleri

Kahraman, "Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2006). Sever, kahramanı; eserlerde olayı sürükleyen, anlatımlarla doğrudan ilgili olan ve anlatımı yönlendiren kişi olarak tanımlamakta ve başkişi/temel kişi ifadeleri ile eşleştirmektedir. Yapıtlarda olayların onların çevresinde döndüğü, başrolü oynayan başkahramanların yanı sıra anlatılanlarla dolaylı ilgisi olan ikinci, üçüncü derecede kişiler; arka plan kahramanları da yer alır. Çocukların yaşamı kitaplardaki bu sayısız kahramanların serüvenleriyle çeşitlenir ve kahramanlarla kurdukları iletişim sayesinde insan ilişkilerine dair deneyimler elde ederler (Sever, 2012, s. 76).

Okura bütün yönleriyle tanıtılan başkahramanlar, fiziksel özelliklerinden çok karakter özellikleriyle ön plana çıkarlar. Karakter, "Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse."(TDK, 2006) olarak tanımlanır. Her eserde başından olaylar geçen kahramanlar farklı karakterleri canlandırırlar. Karakterler yazarın kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği, gerçek yaşamdan esinlenerek geliştirdiği kişiliklerdir (Sever, 2012, s. 75-76). Okur, başkahramanı o kadar iyi tanır ki olay örgüsü ilerledikçe onun olaylar karşısında vereceği tepkileri bile önceden kestirebilir. Nitekim kahramanın vereceği bu tepkiler de onun karakter özelliklerini yansıtır. Kitapla etkileşim içine giren çocuk okur için kahraman, kahraman olmaktan çıkar ve onun arkadaşı olur. Çocuğun kendisiyle özdeşleştirdiği bu kahramanlar, eserlerde kimi zaman bir bitki, kimi zaman bir hayvan, kimi zaman da bir eşya, bir oyuncak veya bir makine olarak karşımıza çıkabilirler. Hatta gerçek hayatta var olmayan, fantastik karakterleri de canlandırabilirler (Zivtci, 2006, s. 245).

Eserlerde yer alan kahramanlar, çocuğun yeni yaşantılar kazanmasına imkân sağlayabilir. Çocuk kitaplarındaki kahramanlar mantık dünyasından uzak ve fazla abartılı olmamalıdır. Böyle tasvir elden kahramanlar çocuğun kitaptan uzaklaşmasına sebep olabilir. Ayrıca yaşamdan kopuk, sorunlarla başa çıkamayan, yenilgiye uğrayan ya da yılgınlık yaşayan kahramanların tasvir edildiği kitaplardan çocuklar olumsuz etkilenebilirler. Bunun yerine olaylara yön veren, sorunları çözüme ulaştıran ve merak öğesini canlı tutan kahramanlar yer almalıdır (Zivtci, 2006, s. 246-247). Ayrıca masal ve masalımsı eserlerin dışındaki çocuk yapıtlarında kahramanların gerçek veya gerçeğe yakın olması gerekir. Aksi durumda çocuklar okudukları eserlerde başlarından türlü olaylar geçen kahramanlara inanmakta güçlük çekerler. Ayrıca bu eserlerde okur yaşıtlarındaki kahramanların yer alması çocuklar tarafından daha çok beğenileceği gibi kahraman sayısının az olması da daha uygundur (Oğuzkan, 2010, s. 376-377).

Çocuk okur, eserlerde yer alan kahramanlar aracılığıyla, yaşamı ve insanı tanımaya başlar. Yazar, iyi geliştirilmiş kahramanlar sayesinde çocuğa ulaşarak onunla iletişime geçer. Bu süreçte yazar, kahramanlarına açık (geliştirilmiş)/kapalı (geliştirilmemiş) ve devingen (dinamik)/durağan (statik) gibi karakter özellikleri yükler. Yazarın okurla iletişim kurmak için kullandığı açık (geliştirilmiş) karakterler; konuşmaları, duygu ve düşünceleri, davranışları ve görünüşleri gibi birçok yönüyle tanıtılarak inandırıcı nitelikleriyle öne çıkarlar. Bu karakterleri tıpkı bir arkadaşı gibi yakından tanıyan okur, onların olaylar karşısında verecekleri tepkileri önceden tahmin edebilir (Zivtci, 2006, s. 246). Kapalı

karakterler ise okurun iyi tanımadığı, özelliklerinin yüzeysel olarak tanıtıldığı karakterlerdir. Bu karakterler temel kişinin özelliklerinin anlaşılmasında kullanılırlar. Eserde olayı yönlendiren değil, kahramanın yönlendirdiği olayların sonuçlarından etkilenirler (Sever, 2012, s. 105).

Çocuk kitaplarında karşımıza çıkan karakterler açık veya kapalı karakter özellikleri taşımalarının yanı sıra, değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine de sahip olurlar. Bu karakterler eser boyunca gösterdikleri değişime bağlı olarak durağan veya devingen karakter olarak adlandırılırlar. Durağan karakterler, eserin başından sonuna büyük değişim göstermeyen ya da okur tarafından önemsenmeyecek derecede küçük değişimler yaşayan karakterlerdir. Devingen karakter ise, eserin başıyla sonu arasındaki kesitte değişim gösterir ve bu süreç boyunca kahraman, yeni karakter özellikleri edinir. Önemli olan, karakterlerdeki değişimlerin okur tarafından inandırıcı bulunmasıdır (Lukens, 2003, s. 84-86).

Yazar, eserlerinde yansıttığı bu karakter özelliklerini farklı yöntemlerle geliştirebilir. Bu yöntemleri, gerçek hayatta yeni tanıştığımız birinin karakter özellikleri hakkında fikir sahibi olmak için kullandığımız yöntemlere benzeten Lukens (2003), eserde karakter geliştirme yollarını şöyle açıklamıştır (s. 76-78):

- "Karakterin davranış/eylemleriyle geliştirilmesi,
- Karakterin konuşmalarıyla geliştirilmesi,
- Karakterin fiziksel özellikleriyle geliştirilmesi,
- Karakterin diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilmesi,
- Karakterin yazarın yorumuyla geliştirilmesi"

Davranış/eylemleriyle geliştirilen karakterler, kahramanların içinde bulundukları durum ve olaylara göre sergiledikleri davranışlarından ya da eylemlerinden yararlanılarak geliştirilirler (Zivtci, 2006, s. 246). Karakter geliştirmede en sık kullanılan yollardan biri kahramanları konuşturmaktır. Kahramanların konuşmaları, onların kişilik özelliklerinin tanınmasına yardımcı olur. Çocuk kitaplarında karakter geliştirmenin bir diğer yolu da kahramanlarının fiziksel görünüşlerinden yararlanmaktır. Kahramanların dış görünüşlerine ilişkin yapılan betimlemeler ve göndermeler onların karakter özelliklerinin tanınmasında yardımcı olur. Eserlerdeki kahramanların karakter özelliklerini tanıtmada kullanılan başka bir yöntem ise karakterlerin diğer karakterlerin yorum, görüş ve düşünceleri yolu ile geliştirilmesidir. Diğer karakterlerin yorumu ile geliştirme yöntemi okura karakteri

tanımada önemli ipuçları sunar. Karakterlerin yazarın yorumu ile geliştirilmesi de okura kahramanların özelliklerini tanıtan başka bir yöntemdir (Sever, 2012, s. 97-103). Karakteri geliştirmede kullanılan bu yöntemleri yazar tek tek kullanarak geliştirebileceği gibi, birkaçını ya da hepsini kullanarak da kahramanını geliştirebilir. Önemli olan, geliştirilen karakterin anlatımla bütünleşmesi ve inandırıcı olmasıdır (Zivtci, 2006, s. 247).

Çocuk okur inandırıcı bulduğu, kendine yakın hissettiği kahramanlarla özdeşim kurar. Kahramanlar aracılığıyla insanların başından geçebilecek olayları tanıyan okur, karşılaşılan sorunlar karşısında nasıl davranılabileceğine ilişkin ipuçları yakalar. Ayrıca toplumsal kural ve değerleri tanıma ve anlama bilincine de özdeşim kurduğu kahramanlar aracılığıyla sahip olabilir (Sever, 2012, s. 76). Kısacası çocuk okura doğrunun, iyinin, güzelin, kötülüklerin, çirkinliklerin ve yaşamda karşılaşılabilecek durumların kahramanlar yolu ile tanıtılması, onun eğitilmesinde önemli bir etkendir. Bu nedenle eserlerde yer alan kahramanlar ve karakter özellikleri, oldukça önemli içerik özelliklerindendir.

Değerler ve Çocuk Kitapları Yolu ile Değerler Eğitimi

Bir toplumda değerlerin önemini yitirmesi, sarsılması ve hatta kaybolması durumunda, yetişmekte olan nesiller sağlam bir karakter ve kişilik geliştiremezler. Bireylerin ve toplumun ruh sağlığı ciddi bir tehdit altına girdiğinden toplumsal bütünleşme ve dayanışma zayıflar. Bu durum da yaşanan hayatın anlamsız ve değersiz olarak algılanmasına sebep olur. Çünkü değerler, davranışlarımıza yön veren ilke ve standartlardır (Hökelekli, 2011, s. 270).

Değer, "Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet", "Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü" (TDK, 2006) olarak tanımlanmaktadır. Ancak, "değer" teriminin anlamı üzerinde birçok farklı anlayış vardır. En yaygın tanımıyla değerler; arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum-ötesi hedeflerdir." (Yiğittir ve Öcal, 2010). Güngör (1993)' e göre ise değerler; kişinin isteklerini, tercihlerini ve arzularını yansıtır. Yani bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğu hakkındaki inançtır (s. 18). Değer eylemle ortaya çıkar ve eylemin sonucunda bir değer yargısı belirir. Değerin varlık kazanması, hem eylemi gerçekleştirenle hem eylemle gerçekleşenle hem de eylemi değerlendirenle bağlantılıdır. İnsanın yaşadığı dönem ve yer birbirinden farklı olsa da sahip olduğu değerlerle varlık kazanır. Nasıl yaşayacağımıza dair bize yol gösteren birer harita görevi gören değerler; eylemlerimiz için ise ufuk noktasıdır

(Poyraz, 2004). Kavram tanımlarından anlaşıldığı üzere "değerlerin kişinin hayatına kılavuzluk ettiği" düşünülürse, çocuklara değer kazandırmanın yani "değerler eğitiminin" önemi daha iyi anlaşılır.

Değerler eğitimi konusunda gelişmiş ülkelerde farklı görüşler olmasına rağmen çoğunun fikri, değerlerin yetişmekte olan nesillere aktarılması ve kazandırılmasıdır (Tozlu'dan aktaran Aladağ, 2009, s. 18). Daha ayrıntılı olarak ele alındığında değerler eğitimi, değerlerin açık ve şuurlu bir şekilde öğretilme teşebbüsüdür. Bunun yanı sıra kişilerin belli değerler doğrultusunda davranmalarını sağlamak amacıyla doğrudan ya da dolaylı olarak onların değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirmek için gerekli beceri ve eğilimleri aşılamak da değerler eğitimidir (Hökelekli ve Gündüz, 2004, s. 385). Değerler eğitimi, çocukların ahlaklı, sorumlu, diğer insanlara karşı ilgili, toplumsal hayatın farkında, nitelikli ve etkin bir vatandaş olma gibi olumlu özelliklere sahip olmasını amaçlayan ve bu yönde yapılan çalışmalardan oluşan şemsiye bir kavram niteliğindedir (Yiğittir, 2009).

Değerlerin eğitimi ilk olarak ailede başlar. Erken çocukluk dönemlerinde birey değerlere ilişkin bilgilerin temelini atar. Daha sonra kendisinin ve çevresinin etkisiyle değerler pek çok kaynaktan beslenerek gelişir ve hayat boyu devam eder. Ancak, olumlu erken deneyimlerin sonraki düşünce ve davranış süreçlerinin sağlıklı gelişimi için gerekli temeli sağladığı düşünülürse (Gunnar ve Barr'dan aktaran Öztürk Samur, 2011, s. 2), değer eğitiminde ailenin ve okulun ne denli önemli olduğu anlaşılır.

Ailede kazanılan değerlerin pekiştirileceği yerler olan okullar aynı zamanda yeni değerlerin de kazanılacağı ortamlardır (Hökelekli, 2011, s. 340). Okullarda verilen değerlere dayalı eğitim, öğrencilerin kişiliklerinin güçlenmesine, iyimserliklerinin artmasına ve kendilerini gerçekleştirmelerine yardım eder. Ayrıca etik kararlar almalarını ve sorumluluk yüklenebilmelerini sağlar (Values Education Study, 2003).

İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Programlarında değerlere ve değerler eğitimine oldukça önem verilmiştir. Programda öğrencilere verilmesi gereken değerler belirlenerek; öğrenme alanları ile sınıflara göre dağıtılmış ve değerlerin öğretiminde yapılması gerekenler açıklanmıştır (MEB, 2005). Bu araştırmada incelenen eserlerin daha çok ilköğretim çağı çocuklarına hitap etmesi nedeni ile bu eserlerde İlköğretim Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi öğretim programları ile çocuklara kazandırılması hedeflenen değerlerin nasıl ve ne ölçüde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle araştırmaya konu olan değerler bu öğretim programları temel alınarak incelenmiştir. Tablo 1 'de İlköğretim Hayat Bilgisi

ve Soysal Bilgiler öğretim programlarında çocuklara doğrudan kazandırılması hedeflenen değerler verilmiştir.

Tablo 1. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Kazandırılması Hedeflenen Değerler

Adil olma	Vatanseverlik	Bağımsızlık	Barış
Bilimsellik	Çalışkanlık	Dayanışma	Öz saygı
Duyarlılık	Dürüstlük	Estetik	Hoşgörü
Yeniliğe açıklık	Misafirperverlik	Özgürlük	Öz güven
Sevgi	Sabır	Yardımseverlik	Saygı
Toplumsallık	Sorumluluk	Temizlik	
Aile birliğine önem verme	Kültürel değerleri koruma ve geliştirme	Sağlıklı olmaya önem verme	

İlköğretim çağındaki çocuklara kazandırılması hedeflenen değerler incelendiğinde bu değerlerin birbirleri ile ilişkili olduğu görülür. Çocuğun gelişiminde ve toplumda önemli bir yer edinmesinde oldukça önemli rol oynadığı görülen bu değerleri birbirinden ayrı görmek olası değildir. Araştırmada bu değerlerin klasiklerde ne oranda yansıtıldığını ve çocuk okura nasıl sunulduğunu değerlendirmek amacı ile kazandırılması hedeflenen değerler bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu değerler Güngör (1993)' ün değerler sınıflamasına göre gruplandırılmıştır. İlköğretim Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi öğretim programlarında yer alan değerlerin Güngör (1993)' ün değerler sınıflamasına göre gruplandırılması Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. İlköğretim Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Güngör (1993)' ün Değerler Sınıflamasına Göre Gruplandırılması

GÜNGÖR (1993)'E GÖRE DEĞER SINIFLANDIRMASI	PROGRAMDA KAZANDIRILMASI HEDEFLENEN DEĞERLER
1. Sosyal Değerler	• Adil olma, • Aile birliğine önem verme, • Barış, • Çalışkanlık, • Dayanışma, • Duyarlılık, • Dürüstlük, • Hoşgörü, • Kültürel değerleri koruma ve geliştirme, • Misafirperverlik, • Özgürlük, • Öz güven, • Öz saygı, • Sabır, • Sağlıklı olmaya önem verme, • Saygı, • Sevgi, • Sorumluluk, • Temizlik, • Toplumsallık, • Vatanseverlik, • Yardımseverlik.
2. Ahlaki Değerler	• Adil olma, • Barış, • Dayanışma, • Dürüstlük, • Hoşgörü, • Saygı, • Yardımseverlik.
3. Siyasi Değerler	• Adil olma, • Bağımsızlık, • Barış, • Vatanseverlik.
4. Bilimsel Değerler	• Bilimsellik, • Çalışkanlık, • Yeniliğe açıklık. • Sabır
5. Estetik değerler	• Estetik.
6. Dini Değerler	Bu noktada kitaplarda yer alan dini ifade, sembol vb.ye de bu sınıfta yer verilmiştir. Ayrıca sosyal değerler içerisinde yer alan (adil olma, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, hoşgörü, misafirperverlik, sabır, sağlıklı olmaya önem verme, özsaygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, toplumsallık, vatanseverlik, yardımseverlik) değerlerden dini kural ya da kavramlara dayandırılarak örneklendirilen ifadeler de bu sınıfta yer almıştır.
7. Ekonomik Değerler	Programda doğrudan ekonomik değerler sınıflamasına işaret edecek değer belirtilmemiştir. Bu noktada kitaplarda yer alan tutumluluk, tasarruflu olma bilinci, kanaatkâr olma gibi değerler aranmış ve bu sınıfta yer almıştır.

Okullarımızda bilişsel ağırlıklı kazanımlara daha çok önem verilmesine ve başarı ölçütlerinin bu çerçevede ele alınmasına rağmen, duyuşsal hedeflere ulaşılmadığında ve öğrencilere bu yönlü değerler kazandırılmadığında başarılı olunamayacağı önemli bir

gerçektir. Bu nedenle bireyin değerler yönünden donanımlı olabilmesi için erken yaştan itibaren değerler eğitimine tabi olması oldukça önemlidir. Duyuşsal faktörlerin başarı üzerindeki etkileri, eğitimin amaçları ve içeriği açısından da öğrencilerde belli tutum ve değerlerin geliştirilmesinin gerekli olduğu açıktır. Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi derslerinin toplum için gerekli olan değerleri ve ahlaki ilkeleri kazandırmada etkili olan dersler olduğu kabul edilirse bu derslerin çocuklara kazandırılmasını hedeflediği değerler bakımından onlara okutulan eserlerin incelenmesi oldukça önemlidir. Böylece çocuklara okutulan kitapların değerler eğitimine katkısı da tespit edilebilir.

Çocukların erken yaşlardan itibaren değerlere sahip olmasını sağlayan değerler eğitiminde beş temel yaklaşım vardır. Bunlar; değer aşılama/telkin etme, ahlaki gelişim/muhakeme, değer analizi, değerler açıklaması ve aktif öğrenmedir. Bu yaklaşımların uygulamada kullandığı yöntemlerden biri "Hikaye Kullanımı" dır. Bu yöntemle daha çok örnek değerler tartışılarak analiz edilir. Hikâyedeki karakterlerin özellikleri tartışılarak bu yolla bireyin kendi karakteri ile toplumsal alandaki sosyal statüsünün farkına varması amaçlanır. Edebi eserler insanların ahlaki hayal gücünü ve çocukların karakterinin duygusal tarafını geliştirir. Bu kapsamda hikâyeler de ruhsal gelişimin önemli bir parçası olarak düşünülür (Yiğittir, 2009, s. 84-91). Bennet (1994), tarihsel olayları anlatan hikâyeler ve ünlülerin biyografilerinin de çocuklara çeşitli değerler kazandırabileceğini, ayrıca hikâyelerin ve masalların çocukların doğru ya da yanlış davranışları ayırt etmesinde değerler için bir dayanak olduğunu belirtmiştir (Bennet'ten aktaran, Jones ve Gower, 1994).

Erdemlerin çocuklara kazandırılması konusunda hikâye ve masallarda örnek kahramanlar kullanılır. Bu örnek masal kahramanlarından iyi olanları çocuklar için iyi birer model teşkil ederken kötü kahramanlar ise kötü ve kaçınılması gereken model hakkında çocuğu fikir sahibi yapar. Çocuk neyin iyi neyin kötü olduğunu bu kahramanların eylemlerinden etkilenerek öğrenir. Toplum tarafından uygun görülmeyen, birey ve topluma zarar verebilecek, ahlaki açıdan olumsuz kabul edilen eylem ve tutumların çocuklara hikâyeler ve masallar yoluyla kazandırılması hedefi, ahlak eğitimi açısından oldukça önemlidir. Bu yöntemde, olayların akışı içerisinde verilen somut örnekler yolu ile olumlu ve olumsuz eylem ya da tutumlar çocuğa kalıcı olarak öğretilebilir (Gurbetoğlu, 2007).

Aynı zamanda çeşitli kahramanların yer aldığı hikâyelerin öğrencilerin ilgilerini çekerek değerlere ilişkin tartışma ortamı oluşturulabileceğini savunan Sanchez (1998), kahramanların insan yaşamının olumlu ve olumsuz yönlerine dikkat çekeceğini ve bu yolla değer eğitimine ilişkin örnekler oluşturulabileceğini belirtmiştir.

Görüldüğü gibi yukarıda özellikleri ve çocuk okura katkıları bakımından izah edilmeye çalışılan; araştırmamızın temelini oluşturan ve her edebi eserde yer alan konu, tema, mesajlar, karakterler gibi içerik özellikleri ile bu özelliklerden yararlanılarak edebi üslupla verilmeye çalışılan değerler konusu oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra, araştırmanın değişkenlerini oluşturan bu unsurlar adeta bir zincirin halkaları gibi birbirlerine bağlı olduğundan tek başlarına düşünülemezler. Bu nedenle bireyin evrensel değerleri kazanmasını ve yaşadığı sıkıntılı durumlara karşı hazırlıklı olmasını sağlayan, bu durumlar karşısında doğru kararlar verebilme, doğru davranışı sergileyebilme yetisini kazandıran "değer eğitiminin" gerçekleştirilmesinde ve çocuğun yetiştirilmesinde önemli bir araç olarak görülen çocuk kitapları bu çalışmada ele alınmıştır. İncelenen kitaplar; yüzyıllardır çocuklarımızca okunan ve hala da okunmaya devam eden "Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri" dir. Bu eserler daha önce de belirttiğimiz gibi, konuları, temaları, ana ve yardımcı fikirleri, kahramanları ve içerdiği değerler yönü ile incelenmiştir.

BÖLÜM III
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Klasikleri incelediğimiz değişkenlerle ilgili alan yazın tarandığında çoğunlukla değişkenlerin her birinin ayrı bir araştırma konusu olarak ele alındığı görülmektedir. Bazı çocuk kitapları ya da belli yazarların kitapları bazen belli değerleri içermeleri yönü ile bazen verdikleri eğitsel iletiler yönü ile bazen kahramanların özellikleri ile bazen de temaları bakımından ele alınmıştır. Nadiren ise bazı kitaplar içerik özelikleri bakımından genel olarak incelenmiştir.

Erdal (2009), araştırmasında çalışkanlık, temiz olma, hayvanları sevme, söz dinleme, kibirli olmama gibi başlıklar altında değerleri ele almış ve bu değerleri yansıtan farklı çocuk hikâyelerinden yararlanarak o hikâyelerde belli değeri yansıtan bölümleri metin olarak vermiştir. Bunlardan yola çıkarak araştırmacı çocuk kitaplarının eğitimde önemli bir yeri olduğunu, onları iyi bir insan olarak yetiştirmede ve hayata hazırlamada etkili olduğunu, iyi hazırlanan çocuk kitaplarının tüm bu işlevleri yerine getirebileceğini belirtmiştir.

Sanchez (1998), değerlerin öğretiminde hikâyelerdeki başkahramanların oldukça etkili olduğunu ve bu nedenle de çocuklara okutturulacak kitapların dünyanın farklı yerindeki kültürlerden seçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Böylece farklı kültürlerdeki değerlerden kahramanlar yolu ile yararlanılarak karşılaştırmalar yapılacağını, bu tür kitapların öğrencilere önerilerek onlarda ortak bir dünya anlayışı geliştirilebileceği üzerinde durmuştur.

Arpacı (2006), çocuk kitaplarındaki iletilerin ve iletilerin aktarılma biçiminin çocuğun içinde bulunduğu bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişim düzeyine uygunluğunu ve bunların yazınsal niteliklerini araştırmak amacıyla Sevim Ak'ın on yedi kitabında yer alan altı romanını ve doksan beş hikâyesini incelemiştir. Çalışmada kitaplardaki iletiler belirlenmiş ve konularına göre gruplandırılarak sunulmuştur. İletiler, aktarılma biçimi yönünden de incelenmiş ve özelliklerine göre örtük, dolaysız ve dolaylı olarak tasnif

edilmiştir. Örtük iletiler konularına göre, dolaysız ve dolaylı iletiler ise dilbilgisel ve anlamsal özelliklerine göre incelenmiştir. Söz konusu eserlerin çocuklara neler kazandırabileceği, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına ne ölçüde seslendiği ve eserlerde çocuğun gelişim özelliklerinin ne ölçüde dikkate alındığı değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda Ak'ın hikâye ve romanlarında sevgi, aşk, mutluluk, hayaller, arkadaşlık-dostluk, uğraşılar-beceriler, oyun-mizah, dış görünüş, farklılık ve yalan konularında iletiler aktarıldığı ve bu iletilerin, çocuğun içinde bulunduğu gelişim özelliklerine uygun olduğu; bilişsel, kişilik, ahlakî ve toplumsal gelişimlerine katkı sağladığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra çocuğun gelişimini olumsuz olarak etkileyebilecek ya da işlenmesi sakıncalı konularda iletilerin aktarılmadığı belirtilmiştir. Çocuk kitaplarındaki iletilerin aktarılmasında örtük ileti şeklinin kullanılmasının yazınsal açıdan ve çocuk gelişimi açısından gerekliliği ortaya konulmuştur. Dolaysız ileti cümlelerinin çocuklar tarafından kolay anlaşılmasının; dolaylı ileti cümlelerinin ise çocukların başka birinin düşüncesini görmesi ve fark etmesi açısından faydalı olabileceği sonucu çıkarılarak Sevim Ak' ın kitaplarının çocuk okurlar için uygun olduğu ve çocuk yazarlarına örnek teşkil edeceği belirtilmiştir.

Özaslan (2012), Muzaffer İzgü' nün 20 çocuk kitabını inceleyerek hikâye ve romanlarındaki eğitsel iletiler ile bu iletilerin nasıl verildiğini ve çocuklara uygunluğunu saptamaya çalışmıştır. İletilerin belirlenmesinde daha önce bu alanda yapılan çalışmalarda ulaşılan iletiler listelenmiştir. İletilerin eğitsel yönünü belirlemek amacıyla da İlköğretim Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Türkçe programlarındaki kazanımlar da bir araya getirilerek listelenmiştir. Daha sonra bu kitaplar taranarak eğitsel değer taşıyan tüm bölümlerden alıntılar yapılmıştır. 10 hikâye kitabında 6 tema altında 49 eğitsel ileti; 10 romanında ise 7 tema altında 51 eğitsel ileti belirlenmiştir. İlgili temaların olduğu bölümlere iletiler kodlanarak yerleştirilmiştir. Hikâye ve romanlarda en fazla "Değer/Tutum/Davranış" ile ilgili iletilere yer verildiği tespit edilmiştir. Hikâyelerde en az yer alan iletiler "Çevre ve Doğa" ile ilgili iletilerken; romanlarda en az yer alan iletiler ise "Kurallar" ile ilgili iletilerdir. Bunların yanı sıra İzgü' nün eserlerinde eğitsel iletileri okuyuculara öğüt verir gibi değil de yaşantılar ve örnekler aracılığıyla verdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak eserlerde verilen eğitsel iletilerin hitap ettiği yaş grubunun gelişim özelliklerine uygun olduğu ve olumlu yönde iletiler vermesi nedeniyle çocuklara tavsiye edilmiştir.

Erdi (2008) Türkiye'de, Türk yazarlar tarafından yazılmış, ilk basımı 1980-1985 ve 2000-2005 yılları arasında yapılan 180 çocuk kitabını içerdikleri eğitsel iletiler yönü ile incelemiştir. Eğitsel iletiler fiziksel gelişim, duygusal gelişim, bilişsel gelişim, ahlak gelişimi ve sosyal gelişim olarak kategorilere ayrılmış ve iki döneme ait verilerin içinde bulunduğu dönemin toplumsal özelliklerini ne kadar taşıdığı, değişen toplum yapısına ne denli uyum sağladığı, bunu çocuğun belirtilen gelişimine ne derecede yansıttığı belirlenmeye çalışılmıştır. Her iki dönemde verilen eğitsel amaçlı iletilerin arasında fark olup olmadığı karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda her iki dönemde yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal olayların, çocuk edebiyatı eserlerinde verilen eğitsel iletilere yansıdığı, dönemin özelliklerine göre bu iletilerin önceliklerinin ve içeriklerinin de değiştiği saptanmıştır.

Dönemlerin özelliklerine göre değişen iletilerden birisi fiziksel gelişmedir. Çocuğun kendi görüntüsü ile farkındalık yaratma isteğine yönelik iletilerin 2000'li yıllarda oldukça arttığı, yazarların ise dış güzelliğin çok önemli olmadığını, sağlıklı beslenmenin fiziksel görünüşü geliştirdiği üzerinde sıklıkla durduğu görülmüştür. Cinsiyet ve roller üzerine iletilerin oranları ise düşmüş ve nitelik olarak farklılık göstermiştir. Duygular ve ifadeleri ile kaygılar ve sorunları adlı başlıklar altındaki iletilerde de 2000'li yıllarda azalma olduğu görülmüştür. Yazarlar ölüm, şiddet, korku gibi iletiler yerine daha çok çocukları cesaretlendirme, korkuların üstesinden gelebilme ve sevgi iletilerinde yoğunlaşmışlardır. Yine 2000'li yıllarda pozitif düşünmeyi sağlayıcı iletilere yer verilmiştir. Ahlak gelişimine dair iletilerde 1980'li yıllara göre büyük oranda azalma olduğu görülmüştür. Ahlaki değerlerin yerini modernleşme sürecinde toplum yapısında birlik duygusunun azalması nedeni ile "paylaşmak" iletisi almıştır. Bilişsel gelişim kategorisi ile ilgili olarak 1980'li yıllarda problem çözme, sorgulama, yaratıcı düşünme ile ilgili iletilere oldukça fazla yer verildiği; 2000'li yıllarda ise daha çok Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ile ilgili iletilere yaşamın içinde yer verilerek kalıcı öğrenmenin sağlanması amacı güdülmüştür. Değişimle ilgili iletilere 2000'li yıllarda oldukça fazla yer verilirken; ulusal kimlik ve değerlerle ilgili ileti oranlarında 1980'li yıllara göre oldukça fazla düşüş yaşanmıştır. Ayrıca 1980'li yıllarda değinilmediği halde 2000'li yıllarda sağlık, çevre, deprem, trafik, tüketici hakları gibi iletilere değinildiği tespit edilmiştir.

Gönen vd. (2011), 2005-2009 yılları arasında basılmış olan çeşitli, türdeki 76 Türkçe ve 24 çeviri olmak üzere toplam 100 çocuk kitabını içerik özellikleri bakımından incelemişlerdir. Bu kapsamda; kitap türleri ve kitaplarda yer alan öykü/masal sayıları, işlenen konular,

karakterlerin özellikleri, verilen mesajlar, değerler ve kitapların dil özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Bu verilerden elde edilen bulgular, frekans ve yüzde olarak ifade edilmiştir. Sınıflandırma yapılırken kitapta bulunan her öykü/masalın farklı bir konu içereceği dikkate alınmış ve incelenen 100 çocuk kitabında toplam 284 tane öykü/masal olduğu belirlenmiştir. İncelenen çocuk kitaplarında en çok toplumsal kurallar, aile, ahlaki konular ve arkadaşlık-dostluk konularının işlendiği belirlenmiştir. Örnekleme alınan çocuk kitaplarında yer alan karakterler ana karakter ve yardımcı karakterler olarak ele alınmıştır. Çocuk kitaplarında en fazla işlenen ana karakter özellikleri akıllı, meraklı ve iyi yürekli; en fazla işlenen yardımcı karakter özellikleri ise iyi yürekli, yardımsever ve kötü yüreklidir. Aynı tabloya göre kitaplarda en az işlenen ana karakter özellikleri kötü yürekli, hoşgörülü ve cimri; en az işlenen yardımcı karakter özellikleri ise gururlu, fedakâr ve düşüncelidir. Bu kitaplarda yer alan mesajlar; ahlaki öğüt içeren mesajlar, toplumsal kurallara yönelik mesajlar, sosyal ve kültürel yapıya yönelik mesajlar, doğa ve hayvan sevgisi mesajları, dini mesajlar ve mesaj içermeyen veya mesajı açık olmayanlar ana başlıklarında sınıflandırılmıştır. En fazla yer alan mesajların sosyal ve kültürel yapıya yönelik mesajlar ile ahlaki öğüt içeren mesajlar olduğu; en az yer alan mesajların ise dini sevgiye ve doğa-hayvan sevgisine yönelik mesajlar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen öykü/masallardan 38 tanesinde mesajların yer almadığı veya açık olmadığı belirlenmiştir.

İncelenen çocuk kitaplarında yer alan değerler; ailevi değerler, toplumsal değerler, bireysel değerler, dini değerler, değer içermeyenler ana başlıklarında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada bir öykü veya masalın birden fazla değer içerebileceği göz önünde bulundurulmuştur. Çocuk kitaplarında en fazla yer alan değerlerin sevgi ve saygı; en az yer alan değerlerin ise vatanseverlik ve sorumluluk olduğu görülmektedir. Ayrıca değer içermeyen öykü/masal sayısının da dikkat çekici olduğu göze çarpmaktadır. Değer içermeyen öykü ya da masalların genellikle öykü özelliklerine uygun olarak yazılmadığı, giriş-gelişme-sonuç bölümlerinin olmadığı ve okuyucuya hiçbir katkı sağlamadığı belirlenmiştir.

Baş (2011)' ın, 100 Temel Eser Listesi'nde yer alan kitapların ana tema ve alt temalarını incelemek amacıyla yaptığı çalışmasında, listede bulunan 84 kitabın tarandığı, ulaşılan bulguların ve 100 Temel Eser'e yönelik eleştirilerin değerlendirilerek çeşitli önerilere yer verildiği görülmektedir. Araştırmacı, çalışmasında İlköğretim Türkçe dersi öğretim programının 6-8. sınıflarına yönelik ana ve alt temalarını dikkate almış, bunları İlköğretim

100 Temel Eser içerisinden belirlenen kitaplarda aramış ve tespit etmiştir. Toplanan verilerden hareketle öğrencilere eser tavsiye ederken seviyelendirme yapılması ve listedeki seçme eserlerin ne şekilde sınırlandırılacağının belirtilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yabancı eserlerdeki bazı alt temalar çeviri hacimlerinden dolayı kitaplardan çıkarıldığından bu eserlerin çevirilerinin ve çevirmenlerinin sınırlandırılmasının uygun olacağını belirtmiştir. Söylenilenlerin aksine 100 Temel Eser'in alt tema açısından zengin bir birikime sahip olduğunu savunmuştur.

Araştırmamıza konu olan kitaplar yönü ile ilgili alan yazın tarandığında ise çoğunlukla Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinin yer aldığı İlköğretim 100 Temel Eser listesinde yer alan kitaplarla ilgili incelemelerde bulunulduğu görülmektedir. Bu eserler ise genel olarak belli değerleri içermeleri yönü ile ele alınmışlardır.

Sivrikaya (2010), 100 Temel Eser'den tesadüfî örneklem yolu ile seçtiği kırk kitabı içerdikleri "küresel değerler" yönü ile incelemiştir. Eserlerde işlenen değerler fişleme yöntemi ile kaydedilmiş ve sınıflandırılarak işlenme sıklıkları bakımından sıralanmıştır. Değerlerin bulunma sıklığına göre sonuçlar yorumlanırken örneklemdeki yerli ve yabancı eserler için oranlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Eserlerde "demokrasi" değerinin işlenme sıklığı bakımından ilk sırada yer aldığı ve bu değeri sıra ile etik, bireysel gelişim, hürriyet, empati, bilgi, toplam kalite ve verimlilik değerlerinin izlediği tespit edilmiştir. Eserlerde en az bulunan değerin ise "çağdaşlaşma" değeri olduğu; "Avrupa Birliği" değerinin ise hiçbir eserde yer almadığı belirtilmiştir.

Öztürk (1991) ise farklı sosyo-kültürel çevredeki öğrencilerle yaptığı anket sonucu en çok okunan ve en çok sevilen beş eseri " Robinson Crusoe, Polyanna, Heidi, Pinokyo ve Tom Sawyer" olarak tespit etmiş ve ardından bu kitaplardaki değerleri "Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler" başlığı altında incelemiştir. İlk olarak değerleri "dini değerler, sosyal değerler, özlemler ve sevgi" ana başlıklarına ayırmış ve her birini farklı alt başlıklara ayırmıştır. Farklı başlık altındaki değerlerin seçilen kitaplardan hangilerinde yer aldığını ve bu değerlerin nasıl cümlelerle ifade edildiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, bu eserlerde Batı'nın kendi kültür ve değerlerini, Hıristiyan dininin sembollerini yansıttığını; bundan yola çıkarak da ülkemizde ve diğer ülkelerdeki bu eserlerin tercümeleri ile Batı'nın kültür değerlerinin farklı ülkelerde yaygınlaştığına dikkat çekmiştir. Bütün bunlardan hareketle de yazarlarımızın bizim kültür değerlerimizi yansıtan özgün çocuk edebiyatı eserleri vermeleri gerektiğini belirtmiştir.

Şen (2007), 100 temel eser yolu ile Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine yaptığı araştırmasında, 29'u yerli, 29'u yabancı eser olmak üzere toplam 58 eseri random yöntemiyle seçerek, ele aldığı değerler açısından incelemiştir. Eserlerde işlenen değerler tek tek ele alındıktan sonra sınıflandırmaları yapılmış ve en çok işlenen değerden en az işlenene doğru sıralama yapılmıştır. Sevgi değerinin en çok işlenen değer olduğu duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk değerlerinin ise daha az ölçüde işlenen değerler oldukları belirlenmiştir. Sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik değerlerinin ise eserlerde en az yer verilen değerler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yerli eserlerde % 69 oranında değerlere rastlanırken yabancı eserlerde bu oranın % 21 olduğu dile getirilmiştir.

İnan Kılıç (2009) ise yaptığı araştırmasında 100 temel eserden anket yoluyla seçtiği, çocukların en çok sevdiği on tanesini dini ve ahlaki değerleri içermeleri yönü ile incelemiştir. Dini ve ahlaki değerler açısından incelenen eserlerde, dini değerler olarak; din olgusu, Tanrı, peygamber, ahiret ve melek inancı, dua, yemin, ölüm, şükür, batıl inançlar, dini terim ve semboller gibi dini kavramlar tespit edilmiştir. Ahlaki değerler olarak da hem olumlu hem de olumsuz bazı ahlaki nitelikler; örneğin adalet, cesaret, sadakat, vefa, vs. ile yalan söylemek, aldatmak, çalmak, kibir ve bencillik gibi konular tespit edilmiştir. Eserlerin çoğunda yer alan dini ve ahlaki değerlerin günümüz çocukları için yeterli olmadığı tespit edilmiş ve yazılacak çocuk kitaplarının onların dini ve ahlaki gelişim seviyeleri ile dil gelişimine uygun bir şekilde yazılması tavsiye edilmiştir.

Yurtseven (2011), 100 Temel Eser listesinde yer alan 29 çeviri kitaptan 356 adet ana ve yan iletileri çıkararak geneli temsil ettiği düşünülen 48 olumlu ve 30 olumsuz olduğunu düşündüğü iletinin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygunluğunu Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine sunmuştur. Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle, kitaplarda yer alan iletilerden 31 tanesinin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygun olmadığı, geri kalan 325 iletinin ise uygun olduğu belirlenmiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak 100 Temel Eser listesinde yer alan 29 çeviri eserden 20 tanesinin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygun olduğu, 9 eserin ise uygun olmadığı ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen eserlerden olumsuz ileti barındırmadığı düşünülen kitaplar şunlardır: Seksen Günde Devr-i Âlem, Üç Silahşorlar, Pollyanna, Robin Hood, Mutlu Prens, Ölümsüz Aile, Beyaz Yele, Define Adası, Ezop Masalları, Hikâyeler (Anton Çehov), Peter Pan, Güliver"in Seyahatleri, İnsan Ne ile Yaşar? İçerisinde olumsuz iletiler barındırdığı düşünülen kitaplar ise şunlardır: Andersen Masalları, Sol Ayağım, Oliver

Twist, Tom Sawyer, Momo, Şeker Portakalı, Daldaki Kedinin Kırmızı Masalları, Heidi, Yaşlı Adam ve Deniz, Alice Harikalar Diyarında, Uçan Sınıf, İnci, La Fontaine Masalları, Şamatalı Köy, Değirmenimden Mektuplar, Pinokyo. Araştırmacı her ne kadar Sol Ayağım kitabında olumsuz iletilere rastlasa da bu kitabın ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygun olduğunu belirtmiştir. Son olarak araştırmacı, klasiklerin geçmişten günümüze değerlerini kaybetmeyen evrensel iletiler verdiklerini ve yazıldıkları dilin en iyi örneklerinden oldukları için bu kitapların çocuklara tavsiye edilmesi gerektiği görüşündedir. Yurtseven' in incelediği kitaplar Öztürk' ün inceledikleri ile benzerlik gösterdiği halde araştırma sonuçları ile çok uyuşmadığı düşünülebilir. Öztürk eserlerde Batı kültür ve değerlerinin empoze edilmeye çalışıldığını düşünürken; Yurtseven bu kitapların everensel değerlere sahip olduğunu, bu nedenle de çocuklara tavsiye edilebileceğini savunmuştur.

Turan (2010), edebi eserlerin çocukların gelişimlerinde önemli bir yer tuttuğunu, bu nedenle de bu eserlerin içerik özelliklerinin oldukça önemli olduğunu dile getirdiği araştırmasında sekiz çocuk klasiğini dini ve ahlaki değerler açısından incelemiştir. Dördü Batı Klasiği, dördü de Türk Klasiği olan bu sekiz eser 100 Temel Eser listesindeki kitaplardan öğrencilerin en çok okudukları kitapların Türkçe ve Sınıf öğretmenlerine sorularak belirlenmesi yolu ile seçilmiştir. Türk ve Batı klasiklerinde yer alan dini ve ahlaki değerler karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Batı klasiklerinde, batı kültürü ve Hıristiyanlığa ait dini ve ahlaki değerlere oldukça fazla yer verildiği; Türk klasiklerinde ise Türk kültürüne, örf ve adetlere, dini ve ahlaki değerlere hiç yer verilmediği ya da olumsuz olarak yer verildiği görülmüştür. Dini karakterlerin Batı klasiklerinde daha olumlu, Türk klasiklerinde ise olumsuz olarak yansıtıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen çocuk klasiklerinde, çocuklara sevgi merhamet, yardımseverlik, nankörlük etmeme gibi evrensel ahlaki değerler kazandırılmaya çalışıldığını belirtilmiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak Turan, klasiklerin dini ve ahlaki bakımdan eğitici olması ve çocukların kendi kültürlerine, milli manevi değerlerine, yaşantı alanlarına uygun olması gerektiğini dile getirmiştir. Bunun yanı sıra Hıristiyan menşeli geleneksel dışlayıcı yaklaşımı temsil eden söylemlerin gözden geçirilerek eserlerde dini ve ahlaki öğelerin olumlu bir şekilde yer almasının önemi üzerinde durmuştur.

İnce (2008), 100 Temel Eseri tema, konu, dil ve anlatım, kahramanlar, ileti, çevre, eğitsel ilkeler yönü ile incelemek amacıyla yaptığı çalışmasında rastgele seçtiği 20 eserin içinden sadece 5'inin çocuk edebiyatının temel ilkelerine uygun olduğunu tespit etmiştir.

Eserlerden 15'inin ise belirtilen ilkeler dikkate alındığında, çocuklara tavsiye edilebilecek nitelikte olmadığını belirterek 100 Temel Eser listesinin hazırlanmasında gözlenen yanlışları göz önünde bulundurarak bu listenin en kısa sürede uygulamadan kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir (İnce'den aktaran, Ulutaş, 2011, s. 6).

Ulutaş (2011) da yine İlköğretim 100 Temel Eser listesindeki kitapların hedef kitlenin düzeyine uygunluğunu tespit etmek amacıyla listedeki kitaplardan 94'ünü tek tek incelemiştir. Kitaplar, hedef kitlenin seviyesine uygun kitaplarda bulunması gereken özelliklerin belirtildiği "ölçütler listesi" ne göre taranmıştır. Araştırma sonunda eserlerden 69' unun boyut olarak hedef kitle için uygun olan kitap boyutuna uymadığı; eserlerden 65' inin kâğıt kalitesi ölçütlerine uygun olmadığı; sayfa düzeni ve puntoların ölçütlere uygun olduğu; kitapların 63' ünde görsellerin bulunmadığı ve görsellerin yer aldığı 27' sinin ise resimleme ölçütleri yönüyle hedef kitlenin düzeyine uygun olmadığı; eserlerin 60' ında yazım ve noktalama yanlışlarının bulunduğu ve kapak ciltleme ölçütlerinin uygun olmadığı tespit edilmiştir. Çocukların düzeyine uygun olmayan ideolojik ve politik mesajların yer alması nedeni ile 28' inin tema ölçütlerine uymadığı; ahlak kurallarına aykırı unsurların yer aldığı 29 eserin konusu bakımından uygun olmadığı; yine 18 eserde yer alan kahraman kadrosunun çocuğun ilgisini dağıtacak derecede kalabalık olduğu ve çocuğun örnek almasının sakıncalı olduğu davranışların sergilendiği görülmüştür. Bu nedenlerden dolayı araştırmacı, incelenen 94 eserden eğitsel ve sosyolojik açıdan, dil ve basım açısından hedef kitlenin ilgi ve okuma düzeyine bütünüyle uyan tek bir eser dahi bulunmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Bu bölümde çocuk kitaplarının önemi ile onların eğitiminde ve yetişmesinde önemli olarak görülen bu kitaplarda yer alan değerlerin, ilettikleri mesajların, işledikleri konuların ve yansıttıkları kahraman özelliklerinin incelendiği araştırmalar ve sonuçları hakkında bilgiler verilmiştir. Yapılan araştırmalarda değer eğitiminin çocukların davranışlarını önemli yönde geliştirdiği ve değer eğitimi aracı olarak görülen kitaplardaki kahramanların ve verilmek istenen mesajların çocukların yetiştirilmesi açısından önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Bunların yanı sıra araştırmalar sonucunda incelenen eserlerde genel anlamda değerlere yeterince yer verilmediğine, konuların nasıl belirlendiği hususunda bilgi verilmediğine, iletilen mesajların genel olarak çocuklara uygun olmadığına dikkat çekilmiştir. Ancak bu alanda yapılan araştırmaların daha ziyade yüzeysel olarak ifade edildiği; araştırmacıların değer sınıflandırmalarındaki, iletileri değerlendirmedeki ve karakter özelliklerini

değerlendirmedeki kıstasları belirtilmemiştir. Bu nedenle kitaplardan seçilen ve belli değer başlıkları altında incelenen değerlerin kapsamı ve içeriği net olarak anlaşılamamıştır.

BÖLÜM IV
YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, evren-örneklem, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Çok okunan bazı Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri işlediği konular, temalar, ana fikirler, yardımcı fikirler, yansıtmak istediği karakter özellikleri ve içerdiği değerler yönünden derinlemesine incelendiğinden araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden "doküman analizi yöntemi" kullanılmıştır.

Algıların ve olayların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya konulmasına yönelik nitel sürecin izlendiği nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden birisi doküman analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 39). "Doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 187)." Bu yöntemde uygulanan yazılı metin ya da görsel belgelerin tekrar tekrar gözden geçirilmesi ve incelenen bu dokümanların düzenlenmesi ile nitel araştırmanın geçerliği ve güvenirliği artırılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 191)

Araştırmada çok okunan bazı Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri belli değişkenler yönüyle derinlemesine incelenmiştir. İçeriklerinin benzerlik ve farklılıkları değerlendirilerek incelenen klasiklerin hedef kitle açısından uygun olup olmadıkları hususunda genelleme yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini çok okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni tanımlanırken ilk aşamada çocuk klasiklerini belirlemek amacı ile Türkçe ve sınıf öğretmenlerine, Ankara il merkezindeki büyük yayınevi ve kitapçılara

çocuk klasiklerinin hangi kitaplar olduğu sorulmuş ve internet üzerinden çeşitli yayınevlerinin çocuk klasiği olarak satışa sunduğu kitaplar da göz önünde bulundurularak çocuk klasiği olduğu düşünülen yerli ve yabancı kitaplar belirlenmiştir. Daha sonra internette ve Ankara il merkezinde yer alan büyük yayınevi ve kitapçılarda en çok satış yapan çocuk klasikleri listelenmiştir. 68'i Dünya Çocuk Klasiği, 38'i Türk Çocuk Klasiği olmak üzere 106 adet kitabın yer aldığı çocuk klasiği olma niteliği bakımından uzmanlara danışılarak teyit ettirilen bu listedeki kitaplar (Ek-1) araştırmanın evrenini oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemi ise ilgilenilen alt grupların özelliklerini betimlemek ve bunlar arasında karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılan "tabakalı amaçsal örnekleme yöntemi" ile belirlenmiştir (Büyüköztürk, 2011, s. 90). Örneklemin belirlenmesi aşamasında ise ilk olarak listedeki kitaplardan çocuklar tarafından en çok okunanları belirlemek amacıyla anket (Ek-1) düzenlenmiştir. Bu ankette 563 sekizinci sınıf öğrencisinden geçmişten bugüne değin okumuş oldukları klasikleri işaretlemeleri; sekiz Türkçe öğretmeni ve 63 sınıf öğretmeninden ise öğrencilerinin okudukları klasikleri işaretlemeleri istenmiştir. Bu anketler SPSS 17.0 programında kaydedilerek öğrencilerin okullarına ve cinsiyetlerine göre gruplandırılmıştır. Bu anket sonucunda kitaplar, öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre çok okunandan az okunana doğru ayrı ayrı sıralanmıştır. Sıralamalarda genel olarak öğretmen ve öğrenci görüşlerinin birbirine benzediği görülmüştür. Bundan yola çıkılarak öğretmen ve öğrencilerin görüşleri sonucu ortaya çıkan kitapların toplam okunma sonuçlarına göre de çok okunandan az okunana doğru Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri için ayrı ayrı sıralama yapılmıştır (Ek-2). Sıralanan kitaplar arasından 18 kitap araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu 18 kitap arasından kaç tanesinin Türk Çocuk klasiği, kaç tanesinin Dünya Çocuk klasiği olacağı ise listede yer alan kitapların oranı dikkate alınarak belirlenmiştir. Bu orana göre Türk Çocuk klasiklerinden çok okunan ilk altı kitap, Dünya Çocuk klasiklerinden ise çok okunan ilk 12 kitap olmak üzere toplamda 18 kitap araştırmanın örneklemini temsil etmiştir (Ek-3).

Verilerin Toplanması

Araştırma ile ilgili kaynaklar ilk olarak kendi alanları içerisinde taranmıştır. Klasik, Çocuk klasikleri, Türk ve Dünya Edebiyatı Çocuk Klasikleri, Çocuk Edebiyatı, çocuk kitaplarının içerik özellikleri, kitaplarda iletiler, tema, ana fikir, yardımcı fikirler, konu, kahramanlar, değerler ve değerler eğitimi, alanında yazılan kitaplardan ve yapılan araştırmalardan yararlanılmış; "Klasik, Çocuk Edebiyatı, çocuk kitaplarında bulunması gereken içerik

özellikleri, değer, değer eğitimi, değerlerin kazandırılmasında kullanılan yöntemler" gibi konularda bilgi sahibi olunmuştur. Ardından Çocuk Edebiyatı alanında verilen eserlerde eğitsel yönlerden aranması gereken nitelikler yönü ile ilgili yabancı ve yerli literatür taranarak Çocuk Edebiyatı alanında ünlü olan yazarlar ve eserleri seçilerek onlar hakkında bilgi toplanmıştır.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak seçilen "çocuk klasikleri" kullanılmıştır. Klasikler ilk olarak Oğuzkan (2010)' ın çocuk hikâye ve romanlarında konu, tema ve kahraman gibi içerik özelliklerinin aktarılmasına göre yaptığı sınıflandırmaya göre tasnif edilmiştir. Bu hikâye ve romanların konusu bakımından yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar, hayvan hikâye ve romanları, mizahî hikâye ve romanlar, serüven (macera) hikâye ve romanları, duygusal hikâye ve romanlar, tarihi hikâye ve romanlar, gezi hikâye ve romanlarından hangisinde yer aldığı belirlenerek konu ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Masalların da yine konusuna göre halk masalı mı yoksa edebi masal mı olduğu belirlenmiştir.

Temaların neler olduğu belirlenmiş ve temalar arasında benzerlikler olup olmadığına değinilmiştir. Ardından ana fikirler ve yardımcı fikirler yolu ile iletilen mesajlar Lukens (2003)' in belirttiği gibi hangi yoldan aktarıldığı yönüyle çözümlenmiştir. Doğrudan (açık) mı, örtük (gizli) mü ya da dolaylı (çoklu) yoldan mı iletildiği açıklanmıştır.

Eserlerdeki kahramanlar daha ziyade karakter özellikleri yönü ile ele alınmıştır. Karakterlerin Lukens (2003)' in açıkladığı üzere hangi yoldan geliştirildiği açıklanmıştır. Karakterin davranış/eylemleriyle mi, konuşmalarıyla mı, fiziksel özellikleriyle mi, diğer karakterlerin yorumuyla mı yoksa yazarın yorumuyla mı geliştirildiği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra kahramanlara hangi karakter özelliklerinin yüklendiği tespit edilerek; karakterler açık (geliştirilmiş)/kapalı (geliştirilmemiş) ve devingen (dinamik)/durağan (statik) gibi özellikleri bakımından incelenmişlerdir.

Eserlerde İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders programlarında yer alan değerlerden hangilerinin yer aldığı ve değeri nasıl yansıttıkları Güngör (1993)' ün sınıflaması baz alınarak incelenmiştir. Seçilen kitapları içerdiği değerler bakımından incelemek üzere oluşturulan formda değer başlığı, incelenecek değerlerle ilgili olduğu düşünülen ifadeler ve araştırmacının bulgularını yazması için ayrılan bir bölüm yer almaktadır. Bu oluşturulan formdaki değerle ilgili olduğu düşünülen ifadelerin uygun olup olmadığı değerler eğitimi alanında uzman olan birden fazla kişiye danışılmıştır. Uzmanların yardımı ile gerekli ekleme ve çıkarmalar yapılarak form inceleme için uygun

hale getirilmiştir. Ardından seçilen kitaplar derinlemesine okunmuş ve ayrıntılı incelemeler sonunda incelenen değerle ilgili olduğu düşünülen ifadenin yer aldığı metin alınarak bulgular bölümüne yazılmıştır. Daha sonra bulunan değer ifadelerinin uygunluğu uzmanlarla görüşülmüş ve tüm kitaplar için aynı işlem uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizi, nitel araştırma verilerinin analizinde kullanılan "içerik analizi" yöntemi ile yapılmıştır. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesine ve öncesinde belli olmayan özelliklerin ortaya çıkarılmasına imkân veren bir veri analiz yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 223). İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmak olduğundan öncelikle toplanan verilerin kavramsallaştırılması gerekmektedir. Sonrasında ise veriler ortaya çıkan kavramlara göre düzenlenmeli ve veriyi açıklayıcı temalar saptanmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 227). Ayrıca, içerik çözümlemesinde nicel bulgulara ulaştıracak olan ölçütlerin önceden geliştirilmesi zorunludur. Böylece kavramların hangi sözcük ya da ifadelerle anlatılabilmiş olabileceğine önceden karar verilerek incelemeler belli beklentiler (bakış açıları) ışığında yapılır (Seltiz, Wrigthsman ve Cook'dan aktaran Karasar, 2012, s. 184).

Nitel araştırmalarda içerik analizinin uygulandığı konu yelpazesi oldukça geniştir. Bu analiz yönteminin kullanıldığı alanlardan birisi de "Okul kitaplarındaki değerler sisteminin açığa çıkarılmasıdır." (Bilgin, 2006, s. 10-11). Bu araştırmada Bilgin (2006)' in de belirttiği gibi kitaplardaki değerlerin ve diğer içerik özelliklerinin açığa çıkarılmasında "içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada incelenen eserlerin analiz aşamasında, ilk olarak incelenen eserler derinlemesine birkaç kez okunmuştur. Ardından eserler konu, tema, ana ve yardımcı fikirler, kahramanlar, değerler yönü ile betimlenmiştir. Daha sonra eserler konu, tema ve kahraman özelliklerine göre gruplandırılarak, gruplandırma sonrası her eserde ana ve yardımcı fikirler yolu ile iletilmek istenen mesajlar açıklanmış ve bu mesajların hangi yoldan aktarıldığı belirlenmiştir. Kahramanların karakter özelliklerinin hangi yolla geliştirildiği ve okura neleri yansıttığı betimlenerek açıklanmıştır. Araştırmacının yorumları ile analiz edilen bu eserlerin konu, tema ve kahramanlar yönü ile bulgularının doğruluğu ise uzmanlara danışılarak onların görüşleri ile desteklenmiştir. Son olarak ise, eserlerde yansıtılmak istenen değerlerin sunulması için kodlama işlemine geçilmiştir. İlgili

kodlar (her değerle ilişkili olduğu düşünülen ifadeler) kod başlığı altında toplanmıştır. Seçilen değer başlıkları ile ilgili kodlar bir araya getirilmiş ve ilgili başlıklar altında bulgular sunulmuştur. Değerler yönü ile bulgular da değeri yansıtıp yansıtmamaları yönü ile bu alanda uzman olan kişiler tarafından incelenmiştir. Onların görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu işlem de her kitap için ayrı ayrı uygulanmıştır. Ardından kitaplardaki farklı değer grubunda yer alan kodlar sayılmış ve diğer kitaplardaki kod sayıları ile nicel olarak karşılaştırılmıştır. Böylece hangi kitapta hangi değere ne ölçüde yer verildiği karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Eserlerin incelemesinin yapıldığı form "Değer Analiz Tablosu" Ek-4' te sunulmuştur. Analiz aşamasında bu tabloda yer alan değerle ilgili olduğu düşünülen örnek ifadeler zaman zaman artırılmıştır.

BÖLÜM V
BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde; çok okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinin belirlenen değişkenler açısından incelenmesi sonucu elde edilen veriler aktarılmış ve bulgulara yönelik yorumlar yapılmıştır.

Verilerin aktarılmasında çok okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri ayrı bölümler altında çok okunma sıralarına göre ele alınmışlardır. Her kitabın incelenecek değişkenler açısından bulguları ortaya konulmuş ve yorumlanmıştır. Kitaplar hakkında genel bilgiler "Ek-5'te" verilmiştir.

Türk Çocuk Klasikleri

Nasrettin Hoca Hikâyeleri

Konu

Eserde 79 manzum hikâye yer almaktadır. Hikâyelerin konusu farklı olmakla birlikte hepsinde Nasrettin Hoca'nın yaşadıkları konu edilmektedir. Kimi zaman hocanın eşi ile yaşadıkları, kimi zaman arkadaşları ve komşuları ile yaşadıkları, kimi zaman sahip olduğu hayvanlarıyla ya da eşyalarıyla yaşadıkları, kimi zaman da Timur ile yaşadıkları hikâyelerin konusunu oluşturmuştur.

Eserde Nasrettin Hoca'nın başından geçen olayların mizahi bir dille anlatılması yolu ile okuru hem eğlendirme hem de düşündürme amacı güdülmüştür. İçerdiği komik unsurlar yolu ile okura mesaj veren kitap konusuna göre "Mizahi hikâyeler" grubunda yer almaktadır.

Kitap işlediği birbirinden farklı konuları kısa kısa ele alması bakımından oldukça akıcıdır. Ancak her ne kadar komik unsurları da barındırsa aile yaşantısının uygun olmayan bir dille ele alındığı konuların, çocuklar için uygun olmadığı görülmektedir.

Tema

Eserde yer alan 79 manzum hikâyeden sadece 33'ünde okura ana fikir veya yardımcı fikirler yolu ile çeşitli mesajlar iletilirken hikâyelerden 46'sında ise okura hiçbir mesajın yansıtılmadığı görülmektedir. Hikâyelerde ana fikir ve yardımcı fikirler yolu ile sunulan mesajların çoğu okura örtük (gizli) olarak aktarılmaktadır. Eserde yer alan hikâyelerin sayıca fazla oluşu nedeniyle işlenen tema sayısı da çeşitlilik göstermiştir. Aşağıdaki tabloda hikâyelerdeki temaların işlenme oranları yer almaktadır:

Tablo 3. Nasrettin Hoca Hikâyelerinde İşlenen Temalar

TEMALAR	HİKÂYELER	TEMALAR	HİKÂYELER
Makam-mevki	1. Kavuk	Misafirlik	1. Tavşan Suyu 2. Öldüm
Yalancılık	1. Kedi Nerede? 2. Eşeğin Sözü 3. Hoca'nın Şahitliği 4. Kediden Saklanan Balta 5. Eşek Olmuş 6. Kedi Sanmış	Aile yaşantısı	1. Cübbenin Gürültüsü 2. Uzayan Maşa 3. İş Bölümü 4. Hızlı Çocuk 5. Öteye Git 6. Geçinmeye Niyet 7. Ölmeseydi
Hırsızlık	1. Hırsızlarla Hoca, 2. Getir Cübbemi, 3. Kabahat Kimde	Menfaat	1. Doğuran Kazan 2. Kıyamet 3. Yıldızla Isınmış
Yalancılık ve Hırsızlık	1. Rüzgarın Attığı Adam 2. Kartala Kaçmış Bülbül	Açgözlülük	1. Doksan Dokuz Olsun
Dini inanç	1. Ayva-İncir 2. İnşallah Ben 3. Öbür Dünyadan Haber 4. Hoca'nın Ölümden Kurtuluşu	İnsan hayatının kıymeti	1. Sahibi Ölmüş Eşek 2. Delinen Cübbe 3. Timur'un Rüyası 4. Korkacak Ne Var?
İşin ehli olmak	1. Deniz Tükendi 2. Hoca Turşucu 3. Perde	Yoksulluk	1. Altı Akça Üste 2. İşe Yarar Bir Şey 3. Yesene
Sahtekârlık	1. Yazısız Mektup, 2. Hoca'nın Hesabı 3. Alışveriş 4. Budalayız Dedikse 5. İlamda Kusur	Kurnazlık ve işi yokuşa sürme	1. Vadeyle Para 2. Peşin Para 3. İpe Un Sermiş 4. Karanlıkta 5. Buranın Yabancısı
İyimser olma	1. Ağız Tadı İle 1. Düşmeseymiş	Umursamazlık	1. Yine Eşek Hikâyesi 2. Hoca ile Dört Kör 3. Bin Değnek
Öç alma	1. Damda 2. Öküzün Suçu 3. Fil Hikayesi	Dedikodu	1. Sana Ne 2. Kayıp 3. Çok Gezen
Ümitvar olma	1. Yoğurt Gölü 2. O Zaman Seyredin	Dünya malına verilen önem	1. Abdestle Pabuç 2. Yeni Eşek
Tedbirli olma	1. Ben Değil Miyim?	Komşuluk	1. Hülyanın Kokusu
Öznellik	1. Hepsi Haklı	Cimrilik	1. Tazı
Adalet	1. Değiş Tokuş 2. Hiç	İnatçılık	1. Eşeğin Yemi
Arkadaşlık	1. Kurdun Kuyruğu	Kitabın sıkıcılığı	1. Uyku İlacı
Sözünde durmak ve Misafirlik	1. Sözünün Eri	Korku	1. Mum 2. Azrail Beğenecek

Tablo 3'e bakıldığında hikâyelerde işlenen temaların "Makam-mevki, yalancılık, hırsızlık, ümitvar olma, işin ehli olmak, sahtekârlık, öznellik, öç alma, dini inanç, kurnazlık, işi yokuşa sürme, iyimser olma, adalet, arkadaşlık, sözünde durmak, misafirlik, tedbirli olma, menfaat, açgözlülük, insan hayatının kıymeti, yoksulluk, aile yaşantısı, umursamazlık,

dedikodu, dünya malına verilen önem, komşuluk, cimrilik, inatçılık, kitabın sıkıcılığı ve korku" olduğu görülmektedir.

Temalarına göre gruplandırılarak analizleri yapılan hikâyelerin okura ana fikirler ve yardımcı fikirler yolu ile aktardığı mesajlar şunlardır:

"Makam-mevki" teması ile ilgili hikâyeler: Kavuk

"Kavuk" adlı fıkrada Hoca, kendisine adamın getirdiği Arapça mektubu okuyamaz. Adam, Hoca'nın mektubu Türkçe olmadığı için okuyamadığını anlamayıp Hoca'nın okuması yok zanneder ve bunun üzerine;

> -Ayıp, Hoca! Ayıp, der.
> Benden utanmıyorsan, bari şundan utan!
> Şu başındaki koca kavuğundan."
> Hoca kavuğu çıkartıp uzatır.
> Sonra: -Mademki, der, iş kavuktadır;
> Haydi, benim düdüğüm, giy de şunu
> Kendin oku bakalım mektubunu (Veli, 2012, s. 15).

Bu ifadelerde "Makam-mevkiye göre kişiler hakkında beklenti içine girilmemelidir." ana fikri okura örtük olarak verilmektedir.

"Yalancılık" ve "Hırsızlık" teması ile ilgili hikâyeler: Kedi Nerede? (yalancılık), Eşeğin Sözü (yalancılık), Rüzgârın Attığı Adam (yalancılık ve hırsızlık), Hırsızlarla Hoca, Hoca'nın Şahitliği (yalancılık), Kartala Kaçmış Bülbül (yalancılık ve hırsızlık), Getir Cübbemi (hırsızlık), Kabahat Kimde (hırsızlık), Kediden Saklanan Balta (yalancılık), Eşek Olmuş (yalancılık), Kendi Sanmış (yalancılık)

"Kedi Nerede?" adlı fıkrada Hoca'nın eve getirdiği iki okka etle karısı, mahalleye ziyafet çeker. Hoca ise akşam eve geldiğinde karısına sofrada et yemeğinin neden olmadığını sorar. O da eti kedinin yediğini söyler. Bundan sonra Hoca;

> Hoca fırlar yerinden.
> -Değnek yok mu? Benzeteyim şunu bir!"
> O ara bizim Tekir görünür; ama bir kemik, bir deri.
> Hoca görünce bunu şüphelenir.
> Sorar: -Nerede bunun yedikleri. Çabuk! Koş bana teraziyi getir.
> Kedi tartılır, iki okka çeker;
> Bunu gören Hoca Efendi şöyle der:
> -Kadın! Bu bizim kedi; kasabın eti nerde?
> Diyelim ki et budur; o halde kedi nerde? (Veli, 2012, s. 16).

Bu ifadelerle okura, "Yalan, er ya da geç anlaşılır." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj yalanın kesinlikle ortaya çıkacağının belirtilmesi ve bu nedenle de yalan söylenmemesi, dürüst olunması gerektiğinin ifade edilmesi açısından önemlidir. Yine "Eşeğin Sözü" adlı fıkrada; Hoca birkaç saatliğine eşeğini isteyen ahbabına eşeğine vermek istemez ve eşeğini başka birine verdiğini söyler. Ancak eşeğin ahırdan anırması üzerine Hoca'nın yalanı ortaya çıkar (Veli, 2012, s. 17). Bu fıkrada da yalanın kesinlikle ortaya çıkacağını örneklendiren başka bir durum yansıtılmaktadır.

"Rüzgârın Attığı Adam" adlı fıkrada Hoca boş bir bostana girerek bostandaki her şeyi çuvalına doldurur. Tam yükünü yükleneceği sırada bir adam gelir. Sonrasında;

-"Herif! Der, ne arıyorsun burada?"
Hoca bir düşünür, cevabı bulur;
Der ki: -"Dün bir rüzgâr çıkmıştı hani,
İşte odur atan buraya beni."
-"Demek seni buraya atan, rüzgâr.
Peki ya bu patlıcanlar, marullar?
Onları da hep rüzgâr mı kopardı?"
-"Evet! Biraz fazlaca esiyordu;
Beni öteye beriye savurdu;
Neye uğradığımı bilemedim;
Neye tutundumsa elimde kaldı."
Bunun üzerine bostancı kızar.
-"Peki, çuvala koyan da mı rüzgâr?
Söyle, kim doldurdu çuvala bunu?"
Hoca tatlı tatlı kaşır burnunu;
Sonra döner, der ki: -"İlahi oğlum,
İşte ben de onu düşünüyordum." (Veli, 2012, s. 20).

Bu ifadelerle yaptığı hırsızlığı söylediği yalanla örtbas etmeye çalışan Hoca söyleyecek yalan bulamaması sonucu söyledikleri ile okura adeta "Kişi hırsızlık yaparken yakalanırsa zor duruma düşer." ana fikrini örtük olarak aktarmakatadır. Hırsızlığın ve yalanın kötülenmesi gereken davranışlar olduğu halde hırsızlık yapılırken yakalanılmazsa herhangi bir olumsuzluğun yaşanılmayacağının yansıtıldığı bu fıkra okur için uygun değildir.

"Hoca'nın Şahitliği" adlı fıkrada Hoca para karşılığında yalancı şahitlik yapar. Ancak dava kazanılacağı sırada Kadı, Hoca'nın ifadesini ister.

Hoca başlamış "Efendim!" diyerek. Ama başlar başlamaz,
Buğday diyeceğine arpa demiş. Kadı atlar mı hiç? Elbet atlamaz;
-"Hocam, demiş, bak bir hata işledin; Herkes buğday dedi, sen arpa dedin."

> Hoca hemen dönmüş yüce huzura: -"Canım, demiş, bu mühim bir şey midir?
>
> Yalan olduktan sonra buğday olmuş, arpa olmuş, hepsi bir! (Veli, 2012, s. 47).

Bu ifadelerle ise okura "Yalanın azı çoğu olmaz." ana fikri örtük olarak aktarılmıştır. Bu mesaj yalanın ne olursa olsun ve nasıl söylenirse söylensin yalan olduğu gerçeğini okura aktardığı için önemlidir.

"Ümitvar olma" teması ile ilgili hikâyeler: Yoğurt Gölü, O Zaman Seyredin

"Yoğurt Gölü" adlı fıkrada göle yoğurt mayası katan Hoca'yı gören adam ile Hoca arasında geçen konuşmalar şöyledir:

> -Göle biraz yoğurt mayası katsam; şöyle bir iki kaşık… Bir tutarsa yaşadık.
>
> Hiçbir şey anlamamış lakin adam;
>
> -Göl demiş yoğurt mu olacak yani? Eh Hoca, pek ömür adamsın hani! Göl maya tutar mı? Olur iş mi bu? Gözüm çıksın sende de akıl varsa.
>
> Hoca kızmış: - Ben bilmez miyim onu? Elbet tutmaz… Ama ya bir tutarsa?.. (Veli, 2012, s. 19).

Bu ifadelerde ise okura "Kişi olmayacağını düşündüğü işlerde bile şansını denemeli ve umudunu yitirmemelidir." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj, gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu düşündüğümüz konularda bile az da olsa bir ümit olduğunu ve bu umuda sahip olunması gerektiğini yansıtması açısından olumludur. Bunun yanı sıra gerçekleşmesi imkânsız olan konularda ya olursa diye düşünmek ve çabalamak boşa vakit harcamaktır. Bu yönüyle düşünüldüğünde ise okuru olmayacak konularda ümit etmeye yönlendirerek boş hayallerle meşgul ettiğinden olumsuzdur.

"O Zaman Seyredin" adlı fıkrada, Hoca kaybolan eşeğini türkü söyleyerek dere tepe arar. Onu bu halde görenler şaşırıp: 'İnsan eşeği kaybolunca türkü söylemez; durmadan feryat eder.' derler. Sonrasında:

> Hoca bir parça düşünüp şöyle der:
>
> -Tek ümidim şu dağın ötesinde. Kalmadı başka yer aramadığım. Hele orada da bulamayayım, o zaman seyredin feryadı bende (Veli, 2012, s. 67).

Bu ifadelerle ise, "Kişi, umudunu yitirdiğinde feryat eder." ana fikri okura açık olarak verilmektedir. Bu durum okuru adeta bir genellemeye götürür. Umudunu yitirdiği durumlarda uygun olan davranışın bağırmak, feryadı figan etmek olduğu yansıtılmaktadır. Bu da okura örnek teşkil edecek bir tutum değildir.

"İşin ehli olmak" teması ile ilgili hikâyeler: Deniz Tükendi, Hoca Turşucu, Perde

“Deniz Tükendi” adlı fıkrada ise denizde kayıkla seyahat eden Hoca dümenciye, istirahat etmesini ve dümeni kendisinin kullanabileceğini söyleyerek dümenin başına geçer. Sonrasında ise şunlar yaşanır:

Bir yol kazasız belasız gidilir,
Baş vere vere mavi dalgalara.
Tam kıyıya yaklaşıldığı sıra
Yan taraftan büyük bir dalga gelir.
Gelir gelir, hızla kayığa vurur.
Kayık, haşmetle, karaya oturur.
Yolcularda bir telaş!... Bağırırlar:
-Ne oluyor? Hey! Ne yaptın, efendi?
Hoca, gayet ciddi, cevabı basar:
-Ben bir şey yapmadım, deniz tükendi (Veli, 2012, s. 21).

Bu ifadelerle ise “Kişi bazı işleri beceremediğini kabullenmek istemiyorsa eninde sonunda suçlayacak bir şey bulur.”/ “Kişi kabahati kendinde değil, başkalarında arar.” ana fikri okura örtük olarak iletilmektedir. Bunların yanı sıra olayın sonunda yaşananlarla her işi erbabına bırakmak gerektiği ve bilmediğimiz işlere müdahale etmememiz gerektiği örtük mesajları da aktarılmaktadır.

“Sahtekârlık” teması ile ilgili hikâyeler: Yazısız Mektup, Hoca’nın Hesabı, Alışveriş, Budalayız Dedikse, İlamda Kusur

“Yazısız mektup” adlı fıkrada Hoca davet edilmediği bir düğünde yemek yemek için bir zarf alarak düğün sahibine gider.

-“Bir mektubu var da ev sahibinin; onu getirmiştim…” –“Eh! Buyrun, girin.”
Sırtında samur bir kürk, görünür ev sahibi.
Hoca zarfı eline tutuşturduğu gibi
Geçer kurulur sofranın başına;
Çala kaşık dalar düğün aşına.
Adam bakar bakar zarfın üstüne;
Sonra Hoca’ya der ki: -“Yahu, bu ne?
Üzeri yazılı değil bu zarfın.”
Hoca içine gömülüp hoşafın:
-“Aceleye geldi, der, af buyurun;
İçi de yazılı değildir onun.” (Veli, 2012, s.22).

Bu ifadelerle ise okura “İnsan istedikten sonra türlü hilelerle amacına ulaşır.” ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Bu mesajla kişinin amacına ulaşması için her türlü hileyi yapabileceğinin örneklendirilmesi okur için uygun değildir.

“Öznellik” teması ile ilgili hikâyeler: Hepsi Haklı

“Hepsi haklı” adlı fıkrada ise birbirinden davacı olan iki adam da meramını Hoca’ya anlatır. Hoca, ikisini de haklı bulur. Bununla ilgili geçen konuşmalar şöyledir:

> Başlar birinci adam anlatmaya; söyler, yanar yakılır, acı acı.
> Hoca dikkatle dinler… Sonunda da:-Doğru! Sen haklısın! der.
> Bunun üzerine fırlar öteki. Meseleyi öyle bir anlatır ki hak vermemek elden gelmez duyunca.
> Dinler:-Eh! Sen de haklısın! der Hoca.
> Hoca’nın karısı da o anda oradadır. Kocasının hükmünü duyar duymaz atılır:
> -Canım, Hoca! der, böyle şey olur mu? Ya o haklı ya da bu!
> O zaman Hoca karısına döner:
> -Karı! Vallahi sen de haklısın! der. (Veli, 2012, s. 24).

Bu ifadelerle ise, “Herkes kendi düşüncesine göre haklıdır.” ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra okura “Kişi her olayı kendi lehine çevirerek anlatır.”, “Kişi kendini haklı çıkarmak için çabalar.” ve “Kişi kendisine anlatılanlara göre karar verir.” mesajları da örtük olarak verilmektedir.

“Öç alma” teması ile igili hikâyeler: Damda, Öküzün Suçu, Fil Hikâyesi

“Damda” adlı hikâyede Hoca dam aktarırken bir adam ondan aşağı inmesini ısrarla ister. Hoca da mühim bir mesele olduğunu düşünerek işini yarım bırakır ve 41 basamaklı merdivenden aşağı iner. Adam Hoca’dan sadaka ister. Bunun üzerine sinirlenen Hoca adamı yukarı dama çağırır. Nefes nefese dama vardıklarında ise adama “Allah versin.” der (Veli, 2012, s. 24-25).

Görüldüğü gibi bu fıkrada okura hiçbir mesajın aktarılmadığı görülmektedir. Ancak Hoca’nın sinirlenip adamı dama çıkarması ile ondan öç almak istediği anlaşılmaktadır.

“Öküzün Suçu” adlı fıkrada;

> Bir gün bir öküz girer Hoca’nın tarlasına;
> Hoca alınca eline sopayı, fır dolanır tarlayı; indirecek öküzün kafasına.
> Gelgelelim muradına eremez; bir öküzün hesabını göremez.
> Oturur içerler, kendi kendine;
> Der ki: “Ben onu yakalarım yine.”
> Gerçekten de üç beş gün kadar sonra bizim Hoca kalkar gider pazara.
> Gezerken sağda solda, bir de bakar ki yolda öküz koşulu uzun bir araba.
> Öküz o öküz, görür görmez tanır; bastonuna davranır.
> Arabacı haykırır: - Ne oluyorsun, baba?
> Hoca hiç dinlemez, adamı tersler:
> -Sen karışma, o bilir suçunu, der (Veli, 2012, s. 84).

Bu ifadelerle ise, "Kişi başaramadığı işi gururuna yediremez ve başarmak için hırs yapar." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj herkes için olmamakla birlikte bir gerçekliği ifade etmektedir.

"Dini inanç" teması ile ilgili hikâyeler: Ayva-İncir, İnşallah Ben, Öbür Dünyadan Haber, Hoca'nın Ölümden Kurtuluşu

"Ayva-İncir" adlı fıkrada ise Timur'a evinin bahçesindeki meyvelerden hediye götürmek isteyen Hoca, ilk olarak ayvalardan oluşan bir sepet hazırlar. Sonra vazgeçip incirle doldurur sepeti ve Timur'a götürür. Sonrasında:

> Ama nedense işler aksi gider; Timur bu hediyeyi görünce hiddet eder. Bir saygısızlık sayar bunu kendi katına;
>
> Memnun olmaz böyle bir ziyafetten;
>
> İncirleri alıp alıp sepetten yapıştırır Hoca'nın suratına.
>
> Hoca'da ne üzülmek, ne de keder; Durmamacasına Hakk'a şükreder.
>
> Timur şaşırır:-Hoca! Ne diyorsun? Halini görmüyor da Hakk'a şükrediyorsun.
>
> Hoca cevap verir:- Şükür Tanrı'ya! Şu sepet daha demin ayvayla doluydu ya.
>
> Ya getiriverseydim o sepeti? Kafa göz kalır mıydı bende şimdi? (Veli, 2012, s. 28)

Bu ifadelerde ise okura, "Her işte bir hayır vardır." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesajla okur sonucu olumsuz gibi görünen durumların aslında kendisi için daha iyi olabileceği sonucunu kavrar. Bunun yanı sıra okura "Daha kötüsünü yaşayabileceğimizi düşünerek bulunduğumuz duruma şükretmeliyiz." yardımcı fikri de örtük olarak verilmektedir.

"İnşallah Ben" adlı fıkrada;

> Bir akşam bizim Hoca karısına şöyle der:
>
> -Yarın dağa giderim yağmur yağarsa eğer; yağmur yağmazsa çifte.
>
> Kadın atılır:-Hoca! İnşallah de!
>
> -İnşallahı var mı bunun a hatun? Ya yağmur, ya değil; ya çift, ya odun (Veli, 2012, s. 39).

Ertesi gün Hoca çifte giderken sipahiler yolunu keser. Hoca işim var dese de akşama kadar yaya olarak onların peşlerinde gezinir. Sonunda eve çok yorgun döner. "Kim o? "diye seslenen eşine, "İnşallah ben" diye yanıt verir.

Bu ifadelerle de okura "İnsanın aklına dahi gelmeyenler başına gelebilir." ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra "Yarın ne olacağını kimse bilemez." ve "Her işe 'inşallah' diyerek başlanmalıdır." yardımcı fikirleri de okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesajlar dini değer ve inançlar bakımından değerli görülebilir. Okur her işin ancak

Allah'ın izni ile gerçekleşeceğinin farkına vararak işlerine 'İnşallah' ile başlamasının daha uygun olacağını anlayabilir.

"Kurnazlık" ve "İşi yokuşa sürme" teması ile ilgili hikâyeler: Vadeyle Para, Peşin Para, İpe Un Sermiş, Karanlıkta, Buranın Yabancısı

"Vadeyle para" adlı fıkrada bir komşusu Hoca'dan vadeyle para ister. Hoca ise bu ricadan memnun kalmaz. Ama adama belli etmek istemez ve;

> -"Vadeyle para istedin demek…
> Senin bu işini halletmek gerek.
> Gerek ya, sen de bir kolaylık göster;
> Bunların hepsini benden isteme.
> Vade vermek düşsün benim hisseme,
> Parayı da başkasından buluver." (Veli, 2012, s. 29)

Bu ifadelerde komşusuna para vermek istemeyen Hoca'nın onu kurnazlıkla geçiştirmeye çalıştığı görülmektedir.

"Peşin para" adlı fıkrada, Hoca' nın bir komşusuna borcu vardır. Ancak Hoca parası olmadığı için komşusuna aylar boyunca borcunu ödeyemez. Yine bir komşusu kapıya dayanınca Hoca, komşusuna parayı alacağını söyler. Komşusu sevinçle ne zaman alacağını sorunca Hoca yola diken tohumu ektiğini, bunlar büyüyünce koyunların yünlerinin bu dikenlere takılacağını, sonra da takılan yünleri toplayarak eğirip ip haline getireceklerini söyler. Sonrasında;

> … - Ya, dostum, bu diken bir hazinedir- İş örme işine kaldı şimdilik;
> Çifter çifter, atkılar, fanilalar!.. Bütün çarşı bu atkılarla dolar.
> Kış bastırmış, fanilayı kim almaz, üç beş günde tanesi bile kalmaz…
> Ne paralar var bu işin ucunda! Bak! Ödendi gitti senin borcun da."
> Kurban olsunlar böyle ödemeye! Adamcağız başlar kıs kıs gülmeye.
> Hoca güzel bir fırsat sayar bunu; tatlı tatlı kaşıyarak burnunu:
> -"Köftehor! der, işini biliyorsun; gördün peşin parayı gülüyorsun." (Veli, 2012, s. 41-42)

"İpe un sermiş" adlı fıkrada ise Hoca kendisinden çamaşır ipi isteyen komşusuna ip vermek istemediğinden türlü bahaneler uydurur.

> Mesela der ki: -"İpe un serdiler."
> Komşusu cevap verir: -"Canım Hoca! İpe un serilir mi? Bu ne biçim iştir ki?"
> Hoca kızar: -"Vermeye niyetim olmayınca, öyle bir serilir ki." (Veli, 2012, s. 43)

Bu fıkralarda Hoca'nın borcunu ve komşusunun istediği ipi vermemek için uydurduğu kurnazca bahaneler; işi yokuşa sürme ve kurnazlık temalarının işlendiğini göstermektedir.

“İyimser olma” teması ile ilgili hikâyeler: Ağız Tadı İle, Düşmeseymiş

“Ağız tadı ile” adlı fıkrada Hoca, başkasından aldığı ciğer tarifini kâğıda yazar. Ardından tarife uygun ciğeri alıp evine doğru gider.

> -Sen misin ciğer elde eve giden?-
> Düşüne düşüne yürürken Hoca
> Gökten ok gibi inen atmaca, kaptığı gibi ciğeri elinden, bir anda yedi kat gökleri boylar.
> Hoca, garip, birdenbire afallar.
> Önce anlayamaz ne olduğunu;
> Sonra göğe uzatıp yumruğunu
> Der ki: -“Hiç yorulma, tarifi bende; ne kadar istesen de ağız tadıyla yiyemezsin onu.” (Veli, 2012, s. 31)

Bu ifadelerle okura “Kişi üzüldüğü, istemediği durumlarla karşılaşınca kendini rahatalatacak/avutacak çözümler bulur.” ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Bu mesaj herkes tarafından kabul edilen bir gerçeği yansıtıcı niteliktedir.

“Düşmeseymiş” adlı fıkrada Hoca eşeğini sürerken birden yere düşer. Bunun üzerine çocuklar etrafına toplanıp alay ederler. Hoca da bozuntuya vermez. Ve şöyle der:

> -“Pek gülüyorsunuz! der, ama neden?
> Düşmeseydim de inecektim zaten.” (Veli, 2012, s. 34)

Bu ifadelerle Hoca’nın yaşadığı olumsuz olaya iyi tarafından baktığı görülmektedir.

“Adalet” teması ile ilgili hikâyeler: Değiş Tokuş, Hiç

“Değiş tokuş” adlı fıkrada Hoca yolda yürürken ensesine hiç tanımadığı bir adam tokat indirir. Hoca’yı birine benzettiğini söyleyerek af dileyen adamı Hoca alıp mahkemeye götürür. Mahkemede kadı adamı kayırır ve karara şöyle bağlar:

> Tokat vuran iki akça bir para verecek Hoca’ya ceza olarak.
> Hoca pek kızar; der ki: -“Canım, bırak! İki akça da para mı?” Üstelik adam bir cebi delik.
> -“Üstümde yok, gidip getireyim,” der.
> Kadı bu teklifi de kabul eder.
> Oturur Hoca, başlar beklemeye, adam gelecek diye.
> Böyle boş boşuna geçer saatler. Hoca da sinirinden deliye döner.
> En sonunda sığınıp yaradana, bir indirir Kadı’nın suratına
> -“Haydi, ben gidiyorum, hoşça kal, der. Sen paranı o adamdan alıver.” (Veli, 2012, s. 32-33)

Bu ifadelerle okura “Bir olayda doğru ve adil karar verilmezse, bu karara istenilmeyen tepkiler verilebilir.” ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj da adil karar vermenin önemine işaret etmesi ve herkes tarafından kabul edilen bir gerçeği yansıtması bakımından olumludur.

“Arkadaşlık” teması ile ilgili hikâyeler: Kurdun Kuyruğu

“Kurdun Kuyruğu” adlı fıkrada Hoca ile arkadaşı ava çıkarlar. Arkadaşı gördüğü kurt inine merakından girer. Bu arada kurt gelir. Hoca da arkadaşına zarar vermemesi için kurdun kuyruğundan tutarak ine girmesine engel olmaya çalışır. Kurt tepindiğinden etrafı toz duman kaplar. Sonrasında;

> Bilmez arkadaşı, bu duman neye, Ha bre bağırır durur içerden:
> -Nedir bu toz duman? Ne yapıyorsun?”
> Kan Hoca’nın beynine çıkmış zaten,
> Cevap verir:-Hele kuyruk bir kopsun, o zaman görürsün toz dumanı sen (Veli, 2012, s. 37).

Bu ifadelerle okura, “Olabileceklerin farkına varıp; olur olmaz şeylerden şikâyet etmemek gerekir.” ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj da okur açısından olumludur.

“Sözünde durmak” ve “Misafirlik” teması ile ilgili hikâyeler: Sözünün Eri, Tavşan Suyu (misafirlik), Öldüm (Misafirlik)

“Sözünün eri” adlı fıkrada Hoca’yı tanımadığı biri evine tuz-ekmek yemeye davet eder. Buna ziyafet var diye sevinen Hoca davete icabet eder. Ancak umduğunu bulamaz. Tuz ekmeği yer şükreder. Sonra pencerenin önünde otururlarken fakirin biri gelip ev sahibinden yardım ister. Ev sahibi ise adama kızıp;

> -“Haydi, Allah versin!”der. Fakirse inat eder.
> Ev sahibi büsbütün celallenir: -“Haydi, çek arabanı! Yoksa gelirsem kırarım kafanı.”
> Adam hiç oralı olmaz, ne denir? En sonunda Hoca girer araya;
> Der ki: -“Arkadaş! Baksana buraya! Gelirse kızılca kıyamet kopar.
> Bir an evvel savuşup gitmeye bak.
> Bu zatı tanımadığın muhakkak. Sözünün eridir, yapar mı yapar.” (Veli, 2012, s. 38).

Bu ifadelerle okura aktarılan bir ana fikir yoktur. Ancak, “Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer.” yardımcı fikri örtük olarak yansıtılmaktadır. Bu mesaj da herkes tarafından kabul edilen bir gerçeği yansıtan olumlu bir mesajdır.

“Tavşan Suyu” adlı fıkrada, yabancı bir konuk Hoca’ya tavşan hediye eder. Hoca’da tavşanı pişirip misafirine ikram eder. Ertesi gün misafir gittikten sonra tavşan getirenin komşusu olan başka bir misafir gelir. Hoca ona da tavşan suyuna yaptığı çorbayı ikram eder. O konuk gittikten sonra bu defa da tavşan getirenin akrabası gelir. Gittikçe sıklaşan bu misafirler Hoca’nın canına tak eder. Bunun üzerine Hoca:

> -Tavşansa tavşan, der, anladık ama; bu kadar da yük olunmaz adama.
> Komşular gidip gelmededir. Bir sefer tam beş kişi birden gelir. Hoca bu konukları da karşılar; adamlar şöyle derler Hoca’ya:

-Hani tavşanı getiren vardı ya; komşusunun komşusuyuz biz onun.
Hoca: -Ya! Der, hoş geldiniz, buyurun!
Akşam olur, sofra kurulur yine;
Bir tas konur sofranın üzerine:
Kuyu suyuyla dolu bir koca tas.
Konuklar bu işten bir şey anlamaz.
İçlerinden biri tasa eğilir;
Sorar: -Hocam, bu nedir?
Hoca hemen doğrulur:
-Bu, der, tavşanın suyunun suyudur (Veli, 2012, s. 70-71).

Bu ifadelerle okura "Verilen hediyeye karşılık beklemek uygun değildir."ana fikri aktarılmaktadır. "Misafirlikte ev sahibi zor durumda bırakılmamalıdır." ve "Kişi çeşitli bahanelerle kendisine ve çevresindekilere fayda sağlamaya çalışırken başkalarına zarar vermemelidir." yardımcı fikirleri de okura örtük olarak verilmektedir.

"Öldüm" adlı fıkrada Hoca, kendisini hoşaf yemeye davet eden komşusuna gider. Komşusu Hoca'ya küçük bir kaşık verip kendisine kepçe alır. Hocanın kaşığı küçük olduğundan pek bir şey anlamaz. Komşusunun ise kepçesi dolar dolar boşalır. Sonrasında:

Varamaz Hoca bu işin tadına;
Komşu da, inadına,
Her kepçede: "Of! Amanın, öldüm!" der.
Bu hal Hoca'nın pek gücüne gider.
-Komşu, der, ne oluyoruz, bilelim;
Ver şu kepçeyi bir de biz ölelim (Veli, 2012, s. 87).

Bu ifadelerde ise ev sahibi olan komşunun misafir Hoca'ya tutumu eleştirilmiş ve "Misafir hor görülmemeli ve ağırlanırken itina gösterilmelidir." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj da okura konuklarına nasıl davranması gerektiğini belirttiğinden olumludur.

"Tedbirli olma" teması ile ilgili hikâyeler: Ben Değil Miyim?

"Ben değil miyim?" adlı fıkrada Timur vergilerden para yiyen subaşını bir güzel dövdürüp ardından tuttuğu hesap defterlerini ona yediririr ve görevden alır. Bu arada orada olan Hoca'yı görevlendirir. Hoca istemese de Timur onu görevlendirerek her ay hesap vereceğini söyler. Hoca da çaresiz kabul eder.

Bu gürültülerden tam bir ay sonra Hoca palas pandıras çıkarılır huzura.
Timur bakar ki Hoca'nın elinde sekiz on tane pide. Üstünde de ince ince yazılar.
Bunu gören Timur Hoca'ya sorar: -"Bu nedir böyle?" –"Hesap!"
–"Canım Hocam! Olur mu? Pidenin üstüne de hiç hesap tutulur mu?"

Hoca şöyle cevap verir o zaman:

-"Mazur gör, a benim devletli beyim! Hesabı inceleyince, birazdan,

Hepsini yutacak ben değil miyim?" (Veli, 2012, s. 44-45).

Bu ifadelerle ise okura "Kişi yaşanılanlardan ders çıkarıp kendi çıkarına uygun hareket edebilir." ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Bu mesaj çıkarın öne çıkması bakımından olumsuzken tedbirli olmaya işaret etmesi bakımından ise olmludur.

"Menfaat" teması ile ilgili hikâyeler: Doğuran Kazan, Kıyamet, Yıldızla Isınmış

"Doğuran Kazan" adlı fıkrada Hoca komşusundan ödünç aldığı kazanı, içine tencere yerleştirip verir. Komşusuna da kazanın doğurduğunu söyler. Komşusu bu duruma çok sevinir. Birkaç gün sonra Hoca komşusundan bir iki günlüğüne kazanı yine ister. Komşusu da verir. Aradan zaman geçip kazan gelmeyince komşusu kazanı istemeye gider. Ardından;

-Yahu! Bizim kazan ne oldu?

-Ha! Sizin kazan mı? Sizlere ömür!

-Aman Hocam! Kazan bu; nasıl ölür?

-Komşum, vallahi saçmaladın yine. Kazan neden ölmesin, doğursun da? Doğurduğuna inanıyorsun da, neden inanmıyorsun öldüğüne? (Veli, 2012, s. 46)

Bu ifadelerde ise, "İnsanlar kendi yararlarına olacağını düşündükleri olmayacak işlere inanırken; menfaatlerine ters düşen işlere ise karşı çıkarlar." ana fikri okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj önemli bir gerçeğe işaret etmesine karşın hitap ettiği okurun anlayabileceği düzeyde değildir. Ancak Hoca'nın menfaatçi komşusuna verdiği ders oldukça önemlidir.

"Açgözlülük" teması ile ilgili hikâyeler: Doksan Dokuz Olsun

"Doksan Dokuz Olsun" adlı fıkrada Hoca'nın rüyası anlatılır:

Bu rüyada Hızır paralar verir bizim Hoca'ya.

-Sana tam yüz altın vereceğim, der.

Saydıkça Hızır sarı liraları, önünde sarı sarı, sevincinden Hoca'nın aklı başından gider. Ama nedense Hızır doksan dokuzda durur. Hasis Hoca tutturur. –Ne bilsin bunun rüya olduğunu!-

Der ki: -Dünyada kabul etmem bunu; hem yüz altın vereceğim diyorsun, hem de tutuyor hakkımı yiyorsun. Ya şunu tamamla yahut geri al.

O zaman Hızır der ki: -Behey aval!...

Demeye kalmaz rüya tamam olur. Hoca da kendisini bir ot yatakta bulur. Rüyadaki altınların sesini şıkır şıkır duydukça deliye döner Hoca. Şakası var mı bunun, doksan dokuz altın gidiyor elden. Gözlerini kapatarak yeniden der ki: -Kusurumuzu af buyurun. Yüz deyip direten Tanrı'dan bulsun. Kabul! Olsun da doksan dokuz olsun (Veli, 2012, s. 51).

Bu ifadelerle ise okura; "Aza tamah etmeyen çoğu bulamaz." ana fikri örtük olarak yansıtılmaktadır. Bunun yanı sıra "Son pişmanlık fayda etmez." yardımcı fikri de örtük olarak verilmektedir. Bu mesajlar okurun azla yetinmenin önemini kavraması açısından

önemlidir. Örnek durumda olduğu gibi elindeki ile yetinmeyip açgözlülük yaparsa elindekini de kaybedeceğini bilerek ona göre davranır.

"İnsan hayatının kıymeti" teması ile ilgili hikâyeler: Sahibi Ölmüş Eşek, Delinen Cübbe, Timur'un Rüyası, Korkacak Ne Var?

"Sahibi Ölmüş Eşek" adlı fıkrada ise Hoca karlı bir günde eşeği ile dışarı çıkar. Yolda uzaktaki kurt sürüsünü görür. Kurtlardan kurtulmak için kendisi yatıp ölü taklidi yapar. Eşeğini ise yolun ortasında bırakır. Kurtların kendisini ölü zannetmesini, ne olacaksa da eşeğe olmasını diler. Sonrasında:

> Demeye kalmaz kurtlar çıkagelir;
> Eşekten acıklı sesler yükselir.
> Sarılıverir bir anda dört yanı;
> Yere yatırırlar garip hayvanı;
> Sonra da çöküverirler başına.
> Hiç bakmadan gözlerinin yaşına,
> Sıyırırlar semerini çulunu;
> Kimi budunu yer, kimi kolunu.
> Hoca hiç kımıldamadan seyreder; içinden de şöyle der:
> "Sizin malınız değil, benim malım; doyum olmaz elbet böyle yemeğe. Kondunuz sahibi ölmüş eşeğe, bildiğiniz gibi yiyin bakalım." (Veli, 2012, s. 53).

Yukarıdaki ifadelerle ise, "Sahipsiz malın sahibi çok olur." ana fikri okura örtük olarak aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra "Sahipsiz malın başına her türlü iş gelir." ve "İnsanın hayatı malından daha kıymetlidir." yardımcı fikirleri de örtük olarak verilmektedir. Bu mesajlarla ise okurda kendisine ait olan eşyalarına sahip çıkma bilinci oluşturulabilir. Böylece sahip olduklarına başkaları tarafından zarar verilebileceğini kavrar ve ona göre davranır. Ayrıca insan hayatının her şeyden daha önemli olduğunun belirtilmesi açısından olumludur.

"Delinen cübbe" adlı fıkrada Timur askerleri ile talim yaparken Hoca'yı nişan yerine geçirir. Nişancı askerden de attığı okun Hoca'yı vurmadan cübbesini delmesini ister. Bunu duyan Hoca çok korkar. Nişancı Hoca'nın cübbesinin iki kolunu da vurur. Sıra kavuğun delinmesine gelince;

> Limon sarısı olur Hoca'da renk. Öyle ya! Baş kola falan benzemez.
> Yine ağzını açıp bir şey demez; bekler zavallı, yumup gözlerini.
> Üçüncü ok da bulunca yerini, Timur güler, der kii: -"Hoca, aferin!"
> Sonra dönüp kendi askerlerine:-"Şimdi der, delinenlerin yerine,
> Hoca'ya bir kavukla cübbe verin." Hoca boynunu büker.

-"Sağ ol, der, eksik olma! Buna da teşekkür ederim ama,

Emir buyur bir de don versinler." (Veli, 2012, s. 60-61).

Bu ifadelerle ise okura "İnsanın kendi canına zarar geleceğini düşünmesi bile korkutucudur." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Yardımcı fikir olarak ise, "Can tatlıdır." mesajı aktarılmaktadır. Bu mesajlar gerçek bir durumu yansıtıcı niteliktedir.

"Korkacak Ne Var?" adlı fıkrada Hoca ile karısı uyurken dışarıdan gelen konuşmaları işitirler. Konuşanlar ilk önce ahırdaki ineği keseceklerini, sonra da hocayı temizleyeceklerini söylerler. Ardından da sıranın eşya toplamaya geleceğini belirtirler. Bunları duyan ve hayli korkan Hoca:

"Öhö! Öhö!" der bir iki öksürür.

Öksürmesiyle de gürültü diner.

Hırsızlar patır patır kaçışırlar.

-Aşk olsun, Hoca! Der karısı, korkacak ne var?

Bu sözleri duyunca Hoca kızar:

-Şuna bak, der, korkacak ne var, diyor. Onu sen gel de inekle bana sor (Veli, 2012, s. 124).

Bu fıkrada ise, "Kendi canı tehlikede olmayan kişi, başkasının canının derdine düşmez." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj da uygun olmasa dahi toplumda yaşanan gerçek bir durumu yansıtması açısından önemlidir.

"Yoksulluk" teması ile ilgili hikâyeler: Altı Akça Üste, İşe Yarar Bir Şey, Yesene

"Altı Akça Üste" adlı fıkrada, Hoca'nın yanına gelen bir adam Hoca'dan altınını bozmasını ister. Ancak Hoca'nın cebinde metelik yoktur. Adamı başından savmak için çaba gösterdiyse de adam ısrar eder. Bunun üzerine Hoca da altını alıp şöyle bir baktıktan sonra eksik olduğunu, bozamayacağını söyler. Ancak adam eksik vermesine de razı olduğunu söyler. Bunun üzerine Hoca;

-Canım, üç beş akça değil, çok eksik.

-E, Hocam! Ona da razıyız dedik.

Hoca başlar oflayıp puflamaya;

Bu kadar da yüzsüzlük olur mu ya? İşin bütün gülünçlüğü bir yana, parasızlığı çıkıyor meydana.

-Haydi, Hocam, ne verirsen ver şuna. İşte altın elinde, görüyorsun; söyle ne veriyorsun?

Hoca dertli dertli bakar altına:

-Çok eksik! Hele bir tart göreceksin. Vazgeç bu sevdadan beni dinlersen. Yok, ille de bozduracağım dersen, sen üste altı akça vereceksin (Veli, 2012, s. 64).

Bu fıkrada ise "Parasızlık/fakirlik utanç vericidir." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Hocanın cebinde hiç parasının olmadığını belli etmemek için gösterdiği çaba ve

konuşmaları adeta parasızlığın utanılacak bir durum olduğunu göstermektedir. Bu da okur için uygun olmayan bir mesajdır.

"İşe yarar bir şey" adlı fıkrada Hoca ile karısı gece uyurken evlerine hırsız girer. Karısı telaş içinde iken Hoca vurdumduymazdır. Karısının telaşı üzerine Hoca:

> -"Canım, kadın, telaşlanacak ne var? Hele işe yarar bir şey bulsunlar, ondan sonra lairız ellerinden." (Veli, 2012, s. 94)

Bu ifadelerle okura "Kişinin derdine düşeceği önemli bir malı yoksa hırsızdan korkmaz." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Hırsızlığın ne olursa olsun kişiyi rahatsız eden korkutucu bir durum olduğu düşünülürse ana fikir yolu ile aktarılan bu mesajın okur için uygun olmadığı görülmektedir.

"Aile yaşantısı" teması ile ilgili hikâyeler: Cübbenin Gürültüsü, Uzayan Maşa, İş Bölümü, Hızlı Çocuk, Öteye Git, Geçinmeye Niyet, Ölmeseydi

"Cübbenin gürültüsü" adlı fıkrada Hoca'nın meraklı komşusunun sorduğu sorularla Hoca'nın aile içi sıkıntıları hakkında bilgi alması ve sorduğu sorularla Hoca'yı bunalttığı görülmektedir. Görüldüğü gibi anlatılanlarla aile yaşantısı işlenmiştir. Aile içi sırların bir başkasına anlatılması yolu ile işlenen tema okur için uygun değildir.

"İş Bölümü" adlı fıkrada:

> Hoca bir gün kahveye girmiş oturmuş; koşa koşa bir adam gelmiş, önünde durmuş. "Hocam! Demiş., evinizde yangın var."
>
> Bu haberi alan insan ne yapar?
>
> Çağ eski çağ; yangında tehlike çok; öyle şimdiki gibi sigorta falan da yok.
>
> Telaşlanır, değil mi? Hiç de öyle olmamış. Hoca istifini bile bozmamış.
>
> -Yahu! Demişler, hala duruyorsun! Evin yanıyor, sen oturuyorsun!
>
> Hoca çubuğunu içip esnermiş; en sonunda şöyle bir cevap vermiş:
>
> -Başımı belaya sokmayın yine; işleri böyle taksim etti hatun. Sokak işi benim, ev işi onun; karışır mıyım karımın işine? (Veli, 2012, s. 95)

Bu fıkrada ise eşler arası iş paylaşımı eleştirilerek; adeta, "Ne olursa olsun eşler birbirlerinin işlerine karışmamalıdır." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu durum aile içinde iş paylaşımının olumsuz olarak nitelendirilmesine ve yangın gibi zarar verici olaylar yaşansa dahi bu görev paylaşımı nedeniyle birbirlerinin işlerine müdahil olunmaması gerektiği algısının oluşmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle bu mesaj da okur için uygun değildir.

"Umursamazlık" teması ile ilgili hikâyeler: Yine Eşek Hikâyesi, Hoca ile Dört Kör, Bin Değnek

"Yine Eşek Hikâyesi" adlı fıkrada, Hoca, Subaşı'nın kaybolan eşeğini türkü söyleyerek arar. Onu görenler, eşeğin türkü söyleyerek aranmayacağını söylerler. Bunun üzerine;

> Hoca dobra dobra söyler her şeyi:
> -Canım, der, bunda şaşılacak ne var?
> Aradığım, Subaşı'nın eşeği;
> El elin eşeğini böyle arar (Veli, 2012, s. 75).

Bu ifadelerle, "El, elin eşeğini türkü söyleyerek arar." ana fikri okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesajla kişinin derdini kendisi kadar kimsenin önemsemeyeceği ifade edilerek toplumda yaşanan bir gerçeğe işaret edilmektedir. Okura bu gerçeğin yansıtılması açısından mesaj önemlidir.

"Hoca ile Dört Kör" adlı fıkrada ise Dört tane kör arkadaş Hoca'ya kendilerini dereden geçirmesi karşılığında para teklif ederler. Hoca bu teklifi sekiz pula kabul eder. Hoca körlerden üçünü sağ salim karşıya geçirir. Ancak, sonuncu da sendeler ve körü suya düşürür. Bunun üzerine;

> Kopar büyük yaygara. Körler meram anlamaz, hepsi "Arkadaşımız!" der tutturur.
> Ama Hoca da fazla dayanamaz. –"Yeter artık, kafa şişirdiniz, der;
> İki pul eksik verin, olur biter." (Veli, 2012, s. 76)

Başkasının kaybolan eşeğini türkü söyleyerek arayan ve suya sürüklenen bir insanın değerini para ile ölçmeye çalışan Hoca'nın tutumu ile umursamazlık teması işlenmiştir. Okura olumsuz örnek oluşturan bu tema hedef kitle için uygun değildir.

"Bin Değnek" adlı fıkrada, içki içen bir sipahi yakalanarak Timur'un huzuruna getirilir. Bu arada Hoca da oradadır. Sipahinin zil zurna sarhoş olduğunu gören Timur çok kızar. Bunun üzerine Timur:

> Der ki: "Yatırın edepsizi yere! Şöyle yan yana durun; ayakları altına tamam bin değnek vurun."
> O sırada Hoca başlar gülmeye. Çalışırsa da belli etmemeye, bu gülüş gözünden kaçmaz Timur'un. Bu sefer de Hoca'ya kızar; der ki:
> -Madem böyle bir emre kendin de gülmüyorsun, ya değnek yememişsin ya sayı bilmiyorsun (Veli, 2012, s. 107).

Bu ifadelerle ise okura, "Başkalarının ızdırabı kişiye kolay gelir." ana fikri örtük olarak verilmektedir.

"Dedikodu" teması ile ilgili hikâyeler: Sana Ne, Kayıp, Çok Gezen

"Sana ne" adlı fıkrada ise;

> Bir gün biri gelmiş bizim Hoca'ya;
> Ukalalık da parayla değil ya,

-Bir tepsi baklava gidiyor, demiş

Hoca hemen terslemiş:

-Bana ne?

Ama yine anlayamamış adam.

-Sizin eve gidiyor, demiş, Hocam.

Hoca terslemiş yine:

-Seni adam etmek de sahi pek zor;

Madem tepsi bizim eve gidiyor, sana ne? (Veli, 2012, s. 78)

Yukarıdaki ifadelerde, "Başkalarının işlerine karışmamak gerekir." ana fikri okura örtük olarak verilmektedir. Bunun yanı sıra okura örtük olarak aktarılan "Dedikodu yapmak da yaptırmak da doğru değildir." yardımcı fikri ile okura başkalarının işlerine karışmaması ve başkalarının arkasından konuşmaması gerektiği yansıtılmaktadır. Bu mesajlar okur için olumludur.

"Dünya malına verilen önem" teması ile ilgili hikâyeler: Abdestle Pabuç, Yeni Eşek

"Abdestle pabuç" adlı fıkrada Hoca namaza niyet eder ve abdest almak için derenin kenarına gider. Abdest alırken dere kenarına bıraktığı pabuçları suda yüzer. Bunun üzerine

Hoca'nın, heyecandan, dimdik olur saçları.

Pabuç bu, dünya malı; abdeste benzer mi ya?

Hemen başlar seninki bağırıp çağırmaya.

Şakası makası yok, gidiyor elden pabuç;

Ne abdest gelir akla, ne namaz, ne de oruç.

Yaşlı gözlerle bakıp suda yüzen pabuca

Bizim zavallı Hoca: -"Vazgeçtim ben bu işten, Tanrım, gel eyleme, der, al abdestini geri, bana pabucumu ver." (Veli, 2012, s.79).

Bu ifadelerde Hoca'nın dini inancı yerine dünya malı olan pabucuna önem vermesi ile bu tema yansıtılmıştır.

"Komşuluk" teması ile ilgili hikâyeler: Hülyanın Kokusu

"Hülyanın Kokusu" adlı fıkrada Hoca güzel bir çorba hayali kurduğu sırada evinin kapısı çalar. Elinde bir tasla gelen komşusunun oğludur. Hoca tasın dolu olduğunu düşünerek sorar:

-"Hayrola, evlat, bir şey mi getirdin?"

Çocuk cevap vermiş:-"Annem pek hasta; sizde varsa azıcık çorba verin."

Bu sözleri duyunca şaşırmış kalmış Hoca:

-"Allah Allah! demiş, bizim komşular hülyadan bile koku alıyorlar." (Veli, 2012, s. 82)

Hoca'nın kurduğu hayale benzer istekte bulunan komşularından yakınırcasına aktarılan bu ifadelerde okura komşuluk teması yansıtılmaktadır.

"Cimrilik" teması ile ilgili hikâyeler: Tazı

"Tazı" adlı fıkrada ülkedeki cimri Subaşı Hoca'dan kendisi için narin bir tazı bulmasını ister. Hoca ise üç beş gün sonra şişman bir çoban köpeğiyle gelir. Bunun üzerine subaşı:

> -"Yahu, Hoca! der, ne biçim tazı bu? Hep sana güveniyorduk; oldu mu?"
>
> Hoca söze başlar temenna ile: -"Efendim, merak buyurmayınız, der.
>
> Şöyle beş on gün kadar geçsin hele, kapınızda bu da tazıya döner." (Veli, 2012, s. 90).

Bu ifadelerde şişman bir köpeğin birkaç gün sonra Subaşının yanında tazıya döneceğinin belirtilmesi ile cimrilik teması işlenmektedir.

"İnatçılık" teması ile ilgili hikâyeler: Eşeğin Yemi

"Eşeğin Yemi" adlı fıkrada ise, Hoca ile eşi eşeğin yemini kimin vereceği, hususunda sıra kendilerinde değil diye kavga ederler. Sonra, 'kim ilk önce konuşursa eşeğin yemini o verecek' diye bahse girerler. Bunun üzerine Hoca'nın eşi boş bulunup konuşmayım diye komşusuna gider. Hoca ise evde beklerken hırsızlar gelir. Hoca da bahsi kaybetmemek için konuşmadan hırsızları seyreder. Hırsızlar ise evdeki her şeyi alıp giderler. Akşam olur ve Hoca'nın eşi eve gelir:

> Kadın gelir, evi tam takır bulur.
>
> Görünce bu acıklı manzarayı
>
> Koparır yaygarayı:
>
> -Nerde benim gelinlik esvaplarım?
>
> -Gitmiş boyamaları, yazmaları-
>
> Hoca memnun; der ki: "Konuştun, karı! Kalk eşeğin yemini ver bakalım." (Veli, 2012, s. 93).

Bu fıkrada Hoca'nın davranışları "Kazanmak için her şey mübahtır." ana fikrinin örtük olarak verildiğini göstermektedir. Kişiyi hırslı olmaya yönlendiren bu mesaj okur için uygun değildir.

"Kitabın sıkıcılığı" teması ile ilgili hikâyeler: Uyku İlacı

"Uyku İlacı" adlı fıkrada:

> Hoca'nın karısı Hoca'ya gelir. Der ki: "İnan olsun sabrım tükendi; şu çocuğa bir baksana, efendi. Ne uyumak bilir, ne susmak bilir. Nefes mi edeceksin, muska mı yazacaksın… Bıktım usandım artık… Vallahi canı çıksın!"
>
> -Aman, tövbe de, karı! Bela okumaya başlama yine. Al bakayım şu kitabı eline; git çocuğun önünde açıver yaprakları…"
>
> -Ay! A dostlar! Hiç insaf var mı şunda? Ben kendi derdimdeyim, o işin alayında."

-Allah Allah! Dinlesene beni bir. Herhalde benim de bir bildiğim var… Doğrusu tuhaf millet şu kadınlar!

-Peki, dinledim; getir.

Hayret! Çocuğun uykusuzluğuna kitap bire bir gelir; karısı şaşar kalır buna.

-Hoca, der, uyudu! Acaba neden?

-Pek karıştırma onun orasını. Bu kitabın uyutma hassasını, camiden bilirim ben. Bazen ondan halka ders veririm de uyumadık kimse kalmaz camide (Veli, 2012, s. 96).

Yukarıdaki ifadelerle ise okura adeta "Kitap, insanı uyutmaya yarayan bir nesnedir." ana fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesajla okur, kitabı sıkıcı bir nesne olarak görür. Bu durum da kitabı sevdirmeye çalıştığımız okur için olumsuz bir nitelik taşımaktadır.

"Korku" teması ile ilgili hikâyeler: Mum, Azrail Beğenecek

"Mum" adlı fıkrada Hoca'nın karısı doğum sancısı çekmeye başlar. Doğum vakti gelince ebe çağırılır ve doğum başlar. Hoca da bu esnada elinde mumla odayı aydınlatır. Sonra:

Ala ala heylerle olur doğum. Daha vakit kalmadan sevinmeye

Başlar bir yavru daha görünmeye. Hoca hemen "püf!" der, söndürür mumu.

Hepsi "Aman, Hoca derler, oldu mu? Şimdi Arap saçına dönecek bütün işler.

Hani tam da ışığı söndürmenin sırası!" O zaman bizim Hoca, kızgın kızgın, şöyle der:

-"Mumu gören geliyor. İmaret mi burası?" (Veli, 2012, s. 126).

"Azrail beğenecek" adlı fıkrada Hoca epeyce hastalandığı için kendisini ölüm korkusu sarar. Bunun üzerine eşini yanına çağırıp ondan bir güzel süslenmesini ve sonra da yanına gelip oturmasını ister. Karısı ise bu duruma şaşırıp;

-"Nasıl olur? Kocam Azrail'le pençeleşirken, Ne yüzle süslenir püslenirim ben?"

Hoca der ki: -"Canım, sen beni dinle; yapmazsan vallahi hatırım kalır.

Karşılaşacağız ya Azrail'le, olur ki, beğenir de seni alır." (Veli, 2012, s. 128).

"Mum" adlı fıkrada Hoca'nın ikinci bir çocuğun daha doğduğunu görmesi ile mumu anında söndürmesi davranışı ile fazla çocuktan korktuğu anlaşılmaktadır. Bu ifadelerle çocuk korkusu işlenmiştir. "Azrail beğenecek" adlı fıkrada ise ölümden korkan Hoca'nın kendisinin yerine eşinin ölmesini istemesi ölüm korkusunun işlendiğini göstermektedir. Görüldüğü gibi her iki fıkrada da "korku" teması işlenmiştir.

Eserin geneline bakıldığında okura iletilen örtük mesajların çoğu olumlu olmasına rağmen, bu mesajlardan bazılarının hitap ettiği hedef kitlenin anlayabileceği düzeyde olmadığı; ayrıca eserde yer alan üç hikâyede (Kaybolan Heybe, Timur'un Fiatı, Beç Hokkası) hiçbir temanın işlenmediği görülmektedir.

Eserdeki temalara bakıldığında en çok "yalancılık" temasının işlendiği görülmektedir. Bunu sırası ile "aile yaşantısı", "sahtekârlık", "işi yokuşa sürme", "insan hayatının

kıymeti" ve "dini inanç" temaları takip etmektedir. En çok işlenen temalara bakıldığında genellikle olumsuz nitelikte oldukları görülmektedir. Ayrıca az sayıda da olsa olumlu nitelikte temaların işlenmesi ve işlenen temalarda günümüzde karşılaşılan ve herkes tarafından kabul edilen gerçeklerin yansıtılması okurun genel gerçekler hakkında bilgi sahibi olması açısından olumludur.

Kahramanlar

Okura davranışları, konuşmaları, duygu ve düşünceleri bakımından tanıtılan Nasrettin Hoca kitabın başkahramanıdır. Fiziksel özellikleri bakımından ise tanıtılmamıştır.

Aşağıdaki ifadelerde başkahraman okura davranışları bakımından tanıtılmıştır.

"Yoğurt Gölü" adlı fıkrada göle yoğurt mayası katan Hoca'yı gören adam ile Hoca arasında geçen konuşmalar şöyledir:

> -Göle biraz yoğurt mayası katsam; şöyle bir iki kaşık… Bir tutarsa yaşadık.
>
> Hiçbir şey anlamamış lakin adam;
>
> -Göl demiş yoğurt mu olacak yani? Eh Hoca, pek ömür adamsın hani! Göl maya tutar mı? Olur iş mi bu? Gözüm çıksın sende de akıl varsa.
>
> Hoca kızmış: - Ben bilmez miyim onu? Elbet tutmaz… Ama ya bir tutarsa?..." (Veli, 2012, s. 19)
>
> "Derler ki: "Düğün var falanca yerde. Kazanlar dolusu pilavla zerde! Galiba şimdi de yemek zamanı…"
>
> Görmeyin Hoca'daki heyecanı. Bir anda zihni allak bullak olur. Ne yapsa da gitse düğün evine? Düşünür taşınır, çareyi bulur. Çabucacık bir zarf alır eline; alı al moru mor, kapıya damlar.
>
> Açıp ne istediğini sorarlar.
>
> -Bir mektubu var da ev sahibinin; onu getirmiştim…
>
> -Eh! Buyurun, girin (Veli, 2012, s. 22).

"Değiş Tokuş" adlı fıkrada Hoca yolda yürürken ensesine hiç tanımadığı bir adam tokat atar. Ardından da Hoca'yı birine benzettiğini söyleyerek af diler. Ancak Hoca ona inanmaz ve adamı mahkemeye götürür. Kadı davayı görür ve adama iki akça para ceza verir. Adamsa üzerinde olmadığını, gidip getirebileceğini söyler. Kadı bu teklifi de kabul eder. Ardından;

> Oturur Hoca, başlar beklemeye, adam gelecek diye. Böyle boş boşuna geçer saatler. Hoca da sinirden deliye döner. En sonunda sığınıp Yaradana, bir indirir kadının suratına.
>
> -Haydi ben gidiyorum, hoşça kal, der. Sen paranı o adamdan alıver (Veli, 2012, s.33).

"Ben Değil miyim?" adlı fıkrada vergilerden para yiyen Subaşı'nı Timur yanına çağırır. Hesapta açığın çok olduğu anlaşılınca Timur oldukça çok sinirlenir. Subaşı'nı önce bir

güzel dövdürür, sonra da hesap defterlerini yırtıp yutturur. Bu arada orada olan Nasrettin Hoca da Timur'un hiddetinden baya korkar. Timur ise Subaşı'nı görevden alıp yerine Hoca'yı tayin eder. Hoca her ne kadar kabul etmek istemese de görevi, Timur işi ona bırakır ve her ay da hesap vermesini ister. Hoca çaresiz kabul eder. Sonrasında:

> Bu gürültülerden tam bir ay sonra Hoca palas pandıras çıkarılır huzura. Timur bakar ki Hoca'nın elinde sekiz on tane pide. Üstünde de ince ince yazılar. Bunu gören Timur Hoca'ya sorar:
>
> -Bu nedir böyle?
>
> -Hesap!
>
> -Canım Hocam! Olur mu? Pidenin üstüne de hiç hesap tutulur mu?
>
> Hoca şöyle cevap verir o zaman:
>
> -Mazur gör, a benim devletli beyim! Hesabı inceleyince, birazdan, hepsini yutacak ben değil miyim? (Veli, 2012, s. 44-45)
>
> Dobra dobra konuşur, Hoca'nın huyu da bu. Böylesi yalancı şahit olur mu? Ama olmuş. Gelmişler, kandırmışlar; haklı dava deyip inandırmışlar. Davacı, Hoca'ya işi anlatmış; onun da aklı yatmış. Bir buğday meselesiymiş mesele.
>
> -"Hocam, demiş, bir kazanalım hele; sana tamam bin akça."
>
> Malum, paraya dayanamaz Hoca; gözlerini bir dumandır bürümüş; "Peki!" demiş, yürümüş." (Veli, 2012, s. 47)
>
> Hoca bir gün kahveye girmiş oturmuş; koşa koşa bir adam gelmiş önünde durmuş. "Hocam! Demiş, evinizde yangın var."
>
> Bu haberi alan insan ne yapar?
>
> Çağ eski çağ; yangında tehlike çok; öyle şimdiki gibi sigorta falan da yok. Telaşlanır, değil mi? Hiç de öyle olmamış. Hoca istifini bile bozmamış.
>
> -Yahu! demişler, hala duruyorsun! evin yanıyor, sen oturuyorsun! (Veli, 2012, s. 95)
>
> Memleketin Subaşısı bir zaman hiçbir iş görmezmiş, rüşvet almadan.
>
> Hoca'nın da bir işi bir türlü olmuyormuş. Gücü yetmiyormuş rüşvet vermeye.
>
> En sonunda kocaman bir çömleğe yedi sekiz okka toprak doldurmuş; incecik bir sıra bal üstüne de. Kapıya damlamış, çömlek elinde.
>
> Subaşı memnun, buyur etmiş hemen. Almış çömleği Hoca'nın elinden; lazım gelen kolaylığı göstermiş. Basmış mührünü, ilamı vermiş.
>
> Hoca kâğıt elde, koşmuş evine; yutturduk diye sevine sevine (Veli, 2012, s. 101).

Yukarıdaki ifadeler incelendiğinde başkahramanın hem olumlu hem de olumsuz davranış özellikleri sergilenerek sahip olduğu karakter özellikleri okura yansıtılmıştır. Kahramanın göle maya katması, ümitvar olduğunu; başkasının bahçesindeki sebzeleri toplayıp çuvala doldurması, hırsızlık yaptığına ve bahçe sahibine kendisini rüzgârın bahçeye attığını söylemesi, düştüğü durumu kurtarmak için yalan söylediğini göstermektedir. Ensesine yediği tokat ve verilen karar karşılığında kadıya tokat atması, öfkesini başkasından çıkaran biri olduğunu; hesabı pideye tutması, yaşadıklarından ders çıkaran, akıllı ve uyanık bir olduğunu; para karşılığında yalancı şahitlik yapması, paragöz biri olduğunu; evinin yandığını duymasına karşın kahvede oturmaya devam etmesi, vurdumduymaz, umursamaz

biri olduğunu göstermektedir. Subaşı'na işini hallettirmek için altı kum dolu çömleğe bal koyup götürmesi ise hilebaz ve rüşvet veren biri olduğunu göstermektedir. Hoca'nın paragöz bir karaktere sahip olma özelliği, yazarın yorumu ile geliştirilirken diğer karakter özellikleri olan yalancı, akıllı, uyanık, vurdumduymaz, umursamaz ve hilebaz olma özellikleri, karakterin davranış ve eylemleriyle geliştirilmiştir.

> Hoca bir gün boş bir bostana dalar;
>
> Yolar, temizler, bostanda ne varsa.
>
> Marullar, patlıcanlar, salatalar;
>
> Doldurur bir çuvala tıka basa (Veli, 2012, s.20).
>
> Hoca bilmediği bir bağa girmiş;
>
> Çıkmış bir ağacın dalına.
>
> Artık ne geldiyse eline,
>
> Koparmış koparmış, yemiş bitirmiş.
>
> Tam o sıra dev gibi bir bahçıvan belirmiş.
>
> Hoca'da bet beniz atmış mı sana? (Veli, 2012, s. 48)
>
> Bir gün buğdayını yüklenip Hoca, değirmene öğütmeye götürür. Değirmene varınca çuval çuval başka buğdaylar görür. Ağzına kadar da dolu çuvallar.
>
> Komşusunun tavuğu kaz görünür Hoca'ya. Şöyle bir fırsat kollar. Kaşla göz arasında başlar o çuvallardan kendine aktarmaya (Veli, 2012, s. 99).

Bu ifadelerde ise Hoca'nın başkalarına ait olanları izinsiz alması onun adeta hırsız gibi davrandığını göstermektedir. Ayrıca başkalarının çuvallarındaki buğdaylardan da kendi çuvalına aktarması yine hırsız olduğunun ve başkasının malını aşırdığının bir göstergesidir. Kahramanın hırsız olma özelliği de yine eylem ve davranışları ile geliştirilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde ise başkahraman okura davranışları ile duygu ve düşünceleri bakımından tanıtılmıştır.

> Hoca eşeğini önüne katar, yola düşer, karlı buzlu bir günde. Bir ara tam da yolunun üstünde, bakar kurtlardan kurulma bir katar; Hoca'da şafak atar. Öyle ya, kurt bu, işin şakası yok. Üstelik bir tane de değil, birçok. Birden bir fikir parlar kafasında; eşeği bırakıp yol ortasında yatar bir yana, gözlerini kapar; ölü taklidi yapar. "Kim gelirse, der, beni ölmüş sansın; ne yapalım yerime eşek yansın." (Veli, 2012, s. 53)

"Eşeğin Yemi" adlı fıkrada ise, Hoca ile eşi, eşeğin yemini kimin vereceği, hususunda sıra kendilerinde değil diye kavga ederler. Sonra, 'kim ilk önce konuşursa eşeğin yemini o verecek' diye bahse girerler. Bunun üzerine:

> Karısı "Boş bulunup konuşmayayım" diye –Şüphesiz tek maksadı yem vermek eşeğe- kalkar komşuya gider. Hoca evde beklerken hırsızlar sökün eder. Toplamaya başlarlar, iyi kötü ne varsa.
>
> Hoca ağzını açsa davayı kaybedecek. "Eşek az daha beklesin!" diyerek konuşmadan, hırsızları seyreder. Onlar da, ne var ne yok, alır gider." (Veli, 2012, s. 93)

> Hoca'nın karısından canı yanmış; elinden, dilinden, bıkmış usanmış. Bir gece soyunup yataklarına girince –Tam da uyuyacakları vakit- karısı: "Hoca, demiş, öteye git."
>
> Hoca bunu Hakk'ın bir lütfu saymış. Hemen toparlamış tası tarağı; hiç düşünmeden yakını ırağı, fırlamış dışarı, düşmüş yollara. Artık gözünde ne ev, ne karı, durmamaca arşınlamış yolları (Veli, 2012, s. 122).

Bu ifadelerde eşeğini yol ortasında kurtlara bırakması, bencil biri olduğunu; sırf eşeğe yem vermeme bahsini kazanmak için evin hırsızlarca soyulmasına göz yumması hırslı ve inatçı birisi olduğunu; eşinden uzaklaşmak için fırsat kollaması, eşini kötüleyen birisi olduğunu göstermektedir. Kahramanın bencil, hırslı ve inatçı olma karakter özellikleri, karakterin eylem ve davranışları ile geliştirilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde ise başkahraman okura davranışları ve konuşmaları bakımından tanıtılmıştır.

> Ortalardan yok olur Subaşı'nın eşeği. Dağılır adamları dört bir yana, aramak için kıyıyı köşeyi. Hoca'yı da göndeririler ormana.
>
> -"Hoca! derler, sen de git o tarafları ara."
>
> -"Hay hay! Arayalım," der, düşer Hoca yollara. Çamların arasında gezer durur. Bir yandan da hoş bir türkü tutturur. Ne dolaştığını sorar görenler. O da eşek aradığını söyler. Ama bu hikâyeye kim inanır?
>
> -"A Hoca! Derler, eşek türküyle mi aranır?"
>
> Hoca dobra dobra söyler her şeyi:
>
> -Canım, der, bunda şaşılacak ne var?
>
> Aradığım, Subaşı'nın eşeği;
>
> El elin eşeğini böyle arar (Veli, 2012, s. 75).
>
> Bir sabah Hoca'nın karısı ölür; yıkanır, tabuta konur, gömülür. Hoca fena üzülür. Derdi de üst üste verir Yaradan: Daha beş on gün geçmeden aradan; -Sizlere ömür- eşek de ölür. Hoca yine üzülür. Üstelik bu sefer üzüntü geçmez; garip Hoca, günlerce yemez içmez bu hal komşulara pek merak olur; bunlardan biri bir gün gelir Hoca'yı bulur.
>
> -"Hocam, der, karın öldü, iki gün üzülmedin; eşek öldü, on gündür bir defacık gülmedin. Gezsen dolaşsan bari, derdini yatıştırır."
>
> Hoca hemen cevabı yapıştırır: "Karım öldü, geldiniz; neler söylemediniz! Sen hiç üzülme, Hoca, kadın mı yok?" dediniz. "Eşeğe geldi sıra; ne çare, gitti giden; çıkmadı içinizden yeni eşek vadeden." (Veli, 2012, s. 123)

Bu ifadelerde ise başkahramanın başkasının derdi ile dertlenmeyen ve başkasının malına kendi malı kadar kıymet vermeyen birisi olduğu anlaşılmaktadır. Kahraman her ne kadar gerçek hayatta genel kabul gören bir gerçeği yansıtsa da örnek bir model davranışı yansıtmamaktadır. Ayrıca eşeğin ölümüne eşinin ölmesinden daha çok üzülmesi ve yerine gelecek birinin onun boşluğunu dolduracağını düşünmesi de yine eşini kötüleyen bir başkahraman modelini yansıtmaktadır. Bu kahraman tutumu da okur için uygun bir model değildir.

Aşağıdaki ifadelerde ise başkahramanın okura konuşmaları ile tanıtıldığı görülmektedir.

> Bir gün bir ahbabı Hoca'ya gelir. İki saat için eşeği ister. Kasabaya gitmek niyetindedir;
>
> -Kasaba dönüşü getiririm, der.
>
> Hoca bir lahza durur; sonra vermemek için şöyle bir şey uydurur:
>
> -Bu işini görmeyi doğrusu çok isterdim. Ama yok hayvan evde; demin birine verdim (Veli, 2012, s. 17).

"Rüzgârın Attığı Adam" adlı fıkrada Hoca, başkasının bostanına izinsiz girer ve bostanda olanları toplar. Tam topladıklarını yükleneceği sırada bostanın sahibi gelir. Aralarında geçen konuşmalar şöyledir:

> -Herif! der, ne arıyorsun burada?
>
> Hoca bir düşünür, cevabı bulur;
>
> Der ki: "Dün bir rüzgâr çıkmıştı hani, işte odur atan buraya beni."
>
> -Demek seni buraya atan, rüzgâr. Peki, ya bu patlıcanlar, marullar? Onları da hep rüzgâr mı kopardı?
>
> -Evet! Biraz fazlaca esiyordu; beni öteye savurdu. Neye uğradığımı bilemedim; neye tutundumsa elimde kaldı.
>
> Bunun üzerine bostancı kızar:
>
> -Peki, çuvala koyan da mı rüzgâr? Söyle kim doldurdu çuvala bunu?
>
> Hoca tatlı tatlı kaşır burnunu;
>
> Sonra döner, der ki: "İlahi oğlum, işte ben de onu düşünüyordum." (Veli, 2012, s. 20)

Bu ifadelerde eşeğini komşusuna vermemek için bahaneler uydurması, yalan söylediğini; Düğün evinde yemek yemek için davetli olmadığı düğünün sahibine zarf getirdiğini söylemesi de yalan söyleyen bir kahraman olduğunu göstermektedir. Kahramanın karakter özelliği olan yalancılık, karakterin konuşmalarıyla geliştirilmiştir.

> Hoca, bir gün, taşınacak
>
> Evde ne varsa, kap kacak,
>
> Hepsini derler, toparlar;
>
> Giyinir, sokağa fırlar.
>
> Yükü taşıyacak bir adam bulur; bu adamla pazarlığa koyulur.
>
> Adam sorar: "Nedir gidecek şeyler?"
>
> Hoca da birer birer sayar döker:
>
> -Sandık mandık, dolap molap, kilim milim, esvap mesvap.
>
> Adamcağız on iki akça ister;
>
> Hoca düşünür taşınır: "Peki." der.
>
> Peki der, yani adamla anlaşır. Adam da ne kadar şey varsa taşır. İş bitip hesaba gelince sıra, Hoca cebinden, çıkara çıkara tam altı akça para çıkarır; "Alacağın bu kadar," der. Adamsa itiraz eder:
>
> -Hocam, şu ettiğin iş reva mıdır? Hem arzuya rıza gösteriyorsun hem tutup altı akça veriyorsun.

> Hoca kızar, der ki: "A sersem adam! Ben o türlü pazarlıktan anlamam. Boş yere beynime uğratma kanı. Dolap molap dedik, nerede molap? Esvap mesvap dedik, nerede mesvap? Hesabım doğrudur, çek arabanı! (Veli, 2012, s.23)
>
> Adam demiş ki: "Hocam, ne olursun! Allah kazadan beladan korusun. Dert verip derman aratmasın Rabbim. Sevaptır, bir sadaka ver, fakirim."
>
> Bu lafları duyunca deliye dönmüş Hoca. Ta damlardan inişine mi yansın, yarıda kalan işine mi yansın? Ama Hoca bu, kurnaz…
>
> -Hele yukarı gel benimle biraz. Üst tarafını orada söylersin.
>
> Varınca, ikisi de nefes nefese dama, Hoca dönmüş adama,
>
> Demiş ki: "Allah versin!" (Veli, 2012, s. 25-26)
>
> Bir gün bir komşusu gelip Hoca'dan vadeyle para ister. "Durumum biraz sıkışıkça da…" der.
>
> Hoca'ysa memnun olmaz bu rica'dan. Eh! Olmaz olmaz! Ama belli etmek de istemez adama. "Vadeyle, der, para istedin demek… Senin bu işini halletmek gerek. Gerek ya, sen de bir kolaylık göster; bunların hepsini benden isteme. Vade vermek düşsün benim hisseme, parayı da başkasından buluver." (Veli, 2012, s. 29)
>
> Bir gün bir komşusu gelip Hoca'ya çamaşır ipi ister. Hemen başlar istirhama, ricaya.
>
> -"İşim biter bitmez getiririm," der.
>
> Hoca'ysa bir türlü yanaşmaz buna; bin bir güçlük çıkarır komşusuna. Olmayacak sebepler icat eder;
>
> Mesela der ki: "İpe un serdiler."
>
> Komşusu cevap verir: "Canım Hoca! İpe un serilir mi? Bu ne biçim iştir ki?
>
> Hoca kızar: "Vermeye niyetim olmayınca, öyle bir serilir ki." (Veli, 2012, s. 43)

"Kartala Kaçmış Bülbül" adlı fıkrada Hoca bilmediği bir bağa girer ve ağaçtakileri koparıp koparıp yer. O arada da bahçıvan gelir. Hoca ile aralarında şu konuşmalar geçer.

> -"Hey! demiş bahçıvan, bana baksana! Ne yapıyorsun orada, babalık?"
>
> Hoca bu, malum, ağzı kalabalık. Önce şöyle bir durmuş; sonra buna da kulp bulup uydurmuş. Demiş ki:
>
> -"Bülbülüm ben. Bu dağlar bahçeler de ülkelerim; böyle daldan dala konar gezerim." (Veli, 2012, s. 48)
>
> Bizim Hoca, günlerden bir gün, kalkar misafir gider gece yatısına. Akşam olur, soyunurlar yatarlar. Vakit yaklaşmış gece yarısına. Hoca ha uyudu, ha uyuyacak, göz kapakları kapanmak üzeredir; tam o sıra ev sahibi seslenir:
>
> -Hocam, şu sağında bir mum olacak; gerçi zahmet ya sana, onu alıp bana uzatsana.
>
> Uykunun da en civcivli zamanı; Hoca gâvur eder mi böyle anı. Şöyle cevap verir bir aralıkta:
>
> -Doğrusu çok tuhaf adammışsın sen. Hiç bu göz gözü görmez karanlıkta, bilir miyim sağımı solumu ben? (Veli, 2012, s. 66)

Eşyasını taşıtacağı adamla yaptığı pazarlığa uymayıp söylediği fiyatın yarısını vermesi, sahtekâr olduğunu; kendisinden sadaka isteyen adama, vadeyle para isteyen komşusuna para vermemesi ve çamaşır ipini vermemesi, müşkül durumdakilere yardım etmeyen birisi olduğunu göstermektedir. Komşusuna vadeyi kendisinin vereceğini parayı başkasından bulmasını söylemesi, başkalarının sıkıntılarını hafife aldığını da göstermektedir. Ayrıca çamaşır ipini vermek istemediğinden ipe un serdiklerini söylemesi; bülbül olduğunu

belirtmesi, rahatını bozmamak içi sağını solunu bilmediğini söylemesi de yalancı olduğunun bir göstergesidir. Kahramanın yalancı ve sahtekâr olma ile yardımsever olmama özellikleri, karakterin konuşmalarıyla geliştirilmiştir.

> Bizim Hoca bir gece rüya görür; görülmeye değer tatlı bir rüya. Bu rüyada Hızır paralar verir bizim Hoca'ya.
>
> -Sana tam yüz altın vereceğim, der.
>
> Saydıkça Hızır sarı liraları, önünde sarı sarı, sevincinden Hoca'nın aklı başından gider. Ama nedense Hızır doksan dokuzda durur. Hasis Hoca tutturur. –Ne bilsin bunun rüya olduğunu!-
>
> Der ki: -Dünyada kabul etmem bunu; hem yüz altın vereceğim diyorsun, hem de tutuyor hakkımı yiyorsun. Ya şunu tamamla yahut geri al (Veli, 2012, s. 51).

"Hoca ile Dört Kör" adlı fıkrada Hoca derenin kenarında otururken yanına dört kör gelir. Hoca'ya, onları karşıya geçirmesi karşılığında para teklif ederler. Hoca da kişi başı ikişer puldan sekiz pula bu işi kabul eder. Sonra sıra ile körleri derenin karşısına sırtında geçirmeye başlar. Üç körü geçirip sıra dördüncüye gelince Hoca birden sendeler. Sonrasında:

> Zavallı kör yuvarlanır sulara. Sular da alır adamı sürükler. Kopar büyük yaygara. Körler meram anlamaz. Hepsi "Arkadaşımız!" der tutturur. Ama Hoca da fazla dayanamaz.
>
> -"Yeter artık, kafa şişirdiniz, der. İki pul eksik verin, olur biter." (Veli, 2012, s. 76)

Bu ifadelerde de Hoca'nın aza tamah etmeyen, aç gözlü ve paragöz birisi olduğu anlaşılmaktadır. Müşkül durumdaki körlere karşılıksız iyilik yapması gerekirken para istemesi ve hatta suya kapılan körün canını önemsememesi okur için hiç ama hiç uygun olmayan bir kahraman modeli yansıtmaktadır. Başkahramanın aç gözlü ve paragöz olma özellikleri de karakterin konuşmalarıyla geliştirilmiştir.

"Yıldızla Isınmış" adlı fıkrada Hoca'nın arkadaşları ondan bir ziyafet koparabilmek için Hoca ile bahse girerler. Eğer Hoca, geceyi kırda geçirebilirse ona büyük bir ziyafet; yok geçiremezse Hoca arkadaşlarına ziyafet verecekmiş. Hoca akşam kıra çıkar ve beklemeye başlar. Hava çok soğuk olmasına rağmen kendini zorlar ve şafak sökene kadar bekler. Ancak dostları mızıkçılık edip Hoca'nın gökteki yıldızlardan ısındığını bu nedenle bahsi kaybettiğini söylerler. Hoca da onlardan kurtulamayacağını anlayıp kabul eder. Akşam olunca misafirler gelir ve epeyce bekledikten sonra "Ne zaman yiyeceğiz?" diye isyan ederler. Bunun üzerine onları kızaran kuzuya bakmaları içi mutfağa davet eder. Ancak kuzunun altında yanan mumu gördüklerinde:

> -"Hoca! derler, bu ne?"
>
> -"Kuzu ya işte!"
>
> -"Yani bu mum mu pişirecek bunu?

> Hoca kızar, der ki: "Behey avanak! Sen keyfine bak. Yıldızla ısınılan memlekette bu mum yakar kavurur bile onu." (Veli, 2012, s. 58)

"O Zaman Seyredin" adlı fıkrada, Hoca kaybolan eşeğini türkü söyleyerek dere tepe arar. Onu bu halde görenler şaşırıp: 'İnsan eşeği kaybolunca türkü söylemez; durmadan feryat eder.' derler. Sonrasında:

> Hoca bir parça düşünüp şöyle der:
>
> -Tek ümidim şu dağın ötesinde. Kalmadı başka yer aramadığım. Hele orada da bulamayayım, o zaman seyredin feryadı bende (Veli, 2012, s. 67).
>
> Bir gün biri gelmiş bizim Hoca'ya;
>
> Ukalalık da parayla değil ya,
>
> -Bir tepsi baklava gidiyor, demiş
>
> Hoca hemen terslemiş:
>
> -Bana ne?
>
> Ama yine anlayamamış adam.
>
> -Sizin eve gidiyor, demiş, Hocam.
>
> Hoca terslemiş yine:
>
> -Seni adam etmek de sahi pek zor;
>
> Madem tepsi bizim eve gidiyor, sana ne? (Veli, 2012, s. 78)
>
> Hoca kadıyken iki adam gelir; biri ötekinden şikâyetçidir. Der ki: "Hocam! Ben yolda gidiyordum; bu da evine odun taşıyordu. Sırtından çuval düşmüş boyuna uğraşıyordu. Arkadaş, dedim, sordum: Tutsam şu çuvalı vursam sırtına, karşılığında ne verirsin bana? Hiç! Dedi. Ala! Mesele kalmadı; demek anlaştık dedim; tuttum yükü yükledim. Ya borcun dedim; oralı olmadı. Şimdi hakkımı istemez miyim? Ver bakalım borcunu demez miyim?..."
>
> Hoca keser, der ki: "Doğru! Haklısın! Mademki vaad etmiş, alacaksın. Yalnız bir zahmet et şuraya kadar; kaldır şu kilimi; altında ne var?"
>
> -Ne mi var? Hiç!
>
> -Hah! Al onu oradan çek git! Kaldı mı alacağın falan? (Veli, 2012, s. 110)

Bu ifadelerde ise başkahramanın olumlu karakter özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Arkadaşlarının kendisine yaptığı haksızlığa karşılık kuzuyu mum ile pişirmeye çalışarak onlara ders vermesi; akıllı ve zeki olduğunu; eşeğini türkü çağırarak araması inancını yetirmeyen ve ümitvar biri olduğunu; dedikodu etmekten ve yanında dedikodu edilmesinden hoşlanmayan; saçma bile olsa davalıya hakkını vermeye çalışması ise adaletli biri olduğunu göstermektedir. Kahramanın akıllı, zeki, ümitvar ve adaletli olma özellikleri de karakterin konuşmalarıyla geliştirilmiştir.

> -Canım, üç beş akça değil, çok eksik.
>
> -E, Hocam! Ona da razıyız dedik.
>
> Hoca başlar oflayıp puflamaya;
>
> Bu kadar da yüzsüzlük olur mu ya? İşin bütün gülünçlüğü bir yana, parasızlığı çıkıyor meydana.
>
> -Haydi, Hocam, ne verirsen ver şuna. İşte altın elinde, görüyorsun; söyle ne veriyorsun?

Hoca dertli dertli bakar altına:

-Çok eksik! Hele bir tart göreceksin. Vazgeç bu sevdadan beni dinlersen. Yok, ille de bozduracağım dersen, sen üste altı akça vereceksin (Veli, 2012, s. 64).

Çarşıda bir kavuk beğenir Hoca. Sorar satıcıya: "Ağam, kaç akça?"

-On akça!

-Pek güzel! Sar bana şunu.

Tam koluna kıstırıp kavuğunu gidecek; vazgeçer. Der ki: "Şu kaça?"

-Cübbeyi mi sordun? O da on akça.

-Ala! Al şu kavuğu, zahmet sana, yerine de o cübbeyi ver bana.

Bakmadan sağa sola, alır cübbeyi Hoca, düşer yola. Böyle sessiz sedasız gitmesi üzerine adam seslenir: "Hey! Hocam! Baksana! Cübbeyi parasız mı verdik sana?"

Hoca kızar; çıkışır satıcıya:

-Neden? Yerine kavuğu verdik ya.

-Kavuğun parasını vermedin ki…

O zaman büsbütün kızar senin ki. "Arkadaş, der, sende de akıl varsa ben neyim!... Kavuğu almadım ki parasını vereyim." (Veli, 2012, s. 91)

Bu ifadelerde kahramanın fakirliğinden utandığından dürüst davranmayan ve hileye başvurarak uyanıklık eden birisi olduğu görülmektedir. Ayrıca türlü hilelerle ve laf oyunları ile aldığı cübbenin parasını vermemesi, hilebaz ve sahtekâr birisi olduğunu göstermektedir. Bu karakter özellikleri de konuşmalarıyla geliştirilmiştir.

-… Hocam, dün gece sizin evden bir gürültü geldi; acaba neden?

-Bizim karıyla biraz dalaştık da…"

-Olur böyle şeyler arkadaşlıkta.

-Musibetin yine damarı tuttu; ben sustukça o azıttı tozuttu.

-Peki, sonra?

-Sonrası falan var mı? Kudurmuş karı lakırdı anlar mı?

-Ya gürültü?... Gürültü neydi, Hoca?

-Canım! Kadın zıvanadan çıkınca bizim cübbeye birkaç tekme vurdu. Zavallı cübbeyi de merdivenden aşağıya savurdu (Veli, 2012, s. 68).

Ertesi sabah, dolaşa dolaşa yine pazara gider. Elinde de çarpık çurpuk bir maşa; "Yirmi beş altına satıyorum!" der. Ama kimse oralı olmayınca, pek hiddetlenir Hoca;

Der ki: "Ne diye hayret buyurdunuz? Siz de yirmi altına kılıç satıyordunuz?"

-Ama onun bir marifeti vardı: Bir çektin mi tam bir arşın uzardı.

Hoca der ki o zaman: "Ya bu maşa? Ne yamandır ne yaman! Bizim edepsiz karı, bazı bana çok kızar. Bir fırlatır maşayı, tam yirmi arşın uzar." (Veli, 2012, s. 80)

Eşi dostu gelip bir gün Hoca'ya –İşte, zevzeklik bu ya- demişler: "Karın aklını kaybetti."

Birdenbire değişmiş Hoca'nın vaziyeti. Başlamış düşünmeye derin derin.

Zaten bu haberi getirenlerin maksadı da Hoca'nın halini seyretmekmiş. İçlerinden biri kolundan çekmiş, demiş ki: "Hocam ne düşünüyorsun?"

Hoca hoşluk etmeden nasıl dursun, nasıl tahammül etsin böyle bir zevzekliğe?

-"Bu haberiniz, demiş, beni meraka soktu. Bizim karının aklı öteden beri yoktu; düşünüyorum, acep nesi kayboldu diye." (Veli, 2012, s. 112)

> Hoca bir aralık pek hasta düşer; kolu tutulur, yüzü gözü şişer. Günlerce yatağa bağlanır kalır; adamcağızı bir korkudur alır. Bir gün karısına der ki: "Karı, gel! İşte kapımıza dayandı ecel. Şöyle bir giyin kuşan, yap, yakıştır; inci boncuk, nen varsa, tak takıştır; ondan sonra da gel yanımda otur."
>
> Karısı şaşar kalır: "Nasıl olur? Kocam Azrail'le pençeleşirken, ne yüzle süslenir püslenirim ben?"
>
> Hoca der ki: "Canım, sen beni dinle; yapmazsan vallahi hatırım kalır. Karşılaşacağız ya Azrail'le, olur ki beğenir de seni alır." (Veli, 2012, s. 128)
>
> Hoca'nın karısıyla davası var; mahkemeye düşerler. Kadı, karısının adını sorar.
>
> Hoca: "Bilmiyorum," der;
>
> Kadı itiraz eder: "Canım, Hocam, hiç böyle şey olur mu?"
>
> -Unuttum.
>
> -Kaç senelik evlisiniz?
>
> -Var yirmi sene kadar
>
> -Yirmi yıllık karının adı unutulur mu?
>
> -Bilmiyorsunuz ki siz…
>
> Bu sözleri söylerken Hoca ayağa kalkar. Hemen oturtur Kadı; der ki: "Bu iş olmadı; yirmi yıllık karının adı bilinir, Hoca!"
>
> -Doğru ya, geçinmeye niyetim olmayınca?... (Veli, 2012, s. 129)
>
> Bir laf çıkar Hoca'nın karısı ölmüş diye; konusu komşusu pek üzülürler. "Nasıl bildirsek, derler, bunu Hoca Efendi'ye?"
>
> Kolay iş değil; haber, kara haber. İlkin şöyle hafiften çıtlatırlar; derler ki: "Allah'ın emri! Neylersin? Tanrı sağ kalanlara ömür versin!"
>
> Korkarlarken Hoca'ya bir şey olmasın diye Hoca başlar gülmeye: "İlahi dostlarım!" der, "Bu telaşınız neden? Ölmeseydi ben onu boşayacaktım zaten (Veli, 2012, s. 130).

Bu ifadelerde ise başkahramanın eşi ile olan ilişkilerinin yansıtıldığı görülmektedir. Kahramanın genel olarak eşi için uygun konuşmayan, eşine hakaret eden, eşini kötüleyen, kendisinden önce eşinin ölmesini isteyen, eşiyle geçinemeyen, eşinden bıkmış ve ölümüne bile sevinen birisi olduğu görülmektedir. Hoca'nın eşine davranış şeklini okur komik bularak ileride örnek alacağı bir model olarak görebilir. Ayrıca aile içi sırların ifşa edildiğini de örneklendiren bu ifadelerin hitap ettiği hedef kitle için kötü bir örnek olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi davranışları, konuşmaları, duygu ve düşünceleri bakımından okura tanıtılan Nasrettin Hoca'ya, "açık(geliştirilmiş)" karakter özellikleri yüklenmiştir. Başkahraman değişen ve değişmeyen karakter özelliklerine sahip olma bakımından fıkraların tümü değerlendirilerek incelendiğinde "durağan/statik" karakter özelliklerine sahip olduğu görülmektedir. Başkahramanın farklı fıkralarda aynı karakter özelliklerini sergilemesi, statik karakter özelliğine sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Eserin başkahramanı, Nasrettin Hoca; yardımcı kahramanlar ise fıkralarda değişiklik göstermekle birlikte Hoca'nın eşi, komşuları, arkadaşları, yoldan geçen bir adam, hırsızlar

ve Timur'dur. Yardımcı kahramanlar Hoca'nın karakter özelliklerinin ortaya çıkmasında yardımcı olan unsurlardır. Kimi zaman olumlu davranış özellikleri sergilerken kimi zaman da olumsuz davranış özellikleri nedeni ile Hoca'nın ders verdiği kimseler olarak yardımcı kahramanlar yansıtılmıştır.

Yukarıdaki ifadelerde kahramana yüklenen karakter özellikleri incelendiğinde, kahramanın genel olarak okura kötü örnek olabilecek davranışlar sergilediği görülmektedir. Ümitvar, yalancı, hırsızlık yapan, vurdumduymaz, hilebaz, sahtekâr, uyanık, akıllı, bencil, hırslı, inatçı, paragöz ve açgözlü olarak tanıtılan başkahramanın daha çok olumsuz davranış özellikleri yansıtılmaktadır. Yansıtılan bu özelikleri yönü ile kendisiyle özdeşim kurulacak olan kahraman okur için uygun bir model değildir. Bu özelliklerine rağmen sevilen bir halk kahramanı olarak nitelendirilen Nasrettin Hoca'nın sergilediği karakter özelliklerinin olumsuzluğunun okur tarafından algılanamayarak örnek alınması yetişen nesil açısından büyük olumsuzluklara yol açacağından bu eserlerin okutulmaması daha uygundur.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4. Nasrettin Hoca Hikâyelerinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Adil olma Misafirperverlik	1 1	2
Ahlaki değerler	Adil olma	1	1
Siyasi değerler	Adil olma	1	1
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Hak, şükür, Tanrı, inşallah, Hızır, ölüm, mezar, Allah, abdest, namaz, oruç, dünya malı, nefes etmek, muska yazmak, bela okumak, Azrail, ecel	4	4

Tablo 4' te Nasrettin Hoca Hikâyelerinde işlenen değerler ve bu değerlerin nicel olarak işlenme oranları yer almaktadır. Bulgulara bakıldığında en çok dini değeri yansıtan ifadelerin yer aldığı; bilimsel, estetik ve ekonomik değerlere ise eserde hiç yer verilmediği görülmektedir. Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Adil Olma" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Hoca kadıyken iki adam gelir; biri ötekinden şikâyetçidir. Der ki: "Hocam! Ben yolda gidiyordum; bu da evine odun taşıyordu. Sırtından çuval düşmüş boyuna uğraşıyordu. Arkadaş, dedim, sordum: Tutsam şu çuvalı vursam sırtına, karşılığında ne verirsin bana? Hiç! dedi. Ala!

> Mesele kalmadı; demek anlaştık dedim; tuttum yükü yükledim. Ya borcun dedim; oralı olmadı. Şimdi hakkımı istemez miyim? Ver bakalım borcunu demez miyim?..."
>
> Hoca keser, der ki: "Doğru! Haklısın! Mademki vaad etmiş, alacaksın. Yalnız bir zahmet et şuraya kadar; kaldır şu kilimi; altında ne var?"
>
> -Ne mi var? Hiç!
>
> -Hah! Al onu oradan çek git! Kaldı mı alacağın falan? (Veli, 2012, s. 110)

Bu değer herkese hakkı olanı vererek adaletli davranma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Misafirperverlik" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Bir yabancı, konuk olur Hoca'ya ama nezaket bu ya, tutar bir de tavşan hediye eder; "Çoban armağanı, çam sakızı," der. Hoca bir güzel pişirir tavşanı. Akşam olur, gelir yemek zamanı; ortaya bakır sini kurulur; hep birden etrafına oturulur. Hoca hem yemek yer hem sohbet eder; ertesi gün misafir kalkar gider (Veli, 2012, s. 70).

Bu değer ise, evine gelen konuklara ikramda bulunarak nezaket ve sohbetle ağırlamak ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde **sosyal değerlerden iki değer**in yer aldığı; a**hlaki değerler ve siyasi değerlerden** ise sosyal değerlerde yer alan adil olma değeri olmak üzere sadece **bir değerin** yer aldığı görülmektedir.

Dini değerler incelendiğinde ise bu değeri yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> Ama nedense işler aksi gider; Timur bu hediyeyi görünce hiddet eder. Bir saygısızlık sayar bunu kendi katına;
>
> Memnun olmaz böyle bir ziyafetten;
>
> İncirleri alıp alıp sepetten yapıştırır Hoca'nın suratına.
>
> Hoca'da ne üzülmek, ne de keder; Durmamacasına Hakk'a şükreder.
>
> Timur şaşırır:-Hoca! Ne diyorsun? Halini görmüyor da Hakk'a şükrediyorsun.
>
> Hoca cevap verir:- Şükür Tanrı'ya! Şu sepet daha demin ayvayla doluydu ya.
>
> Ya getiriverseydim o sepeti? Kafa göz kalır mıydı bende şimdi? (Veli, 2012, s. 28)
>
> Bir akşam bizim Hoca karısına şöyle der:
>
> -Yarın dağa giderim yağmur yağarsa eğer; yağmur yağmazsa çifte.
>
> Kadın atılır:-Hoca! İnşallah de!
>
> -İnşallahı var mı bunun a hatun? Ya yağmur, ya değil; ya çift, ya odun.
>
> Ertesi gün Hoca çifte giderken sipahiler yolunu keser. Hoca işim var dese de akşama kadar yaya olarak onların peşlerinde gezinir. Sonunda eve çok yorgun döner. "Kim o? "diye seslenen eşine, "İnşallah ben" diye yanıt verir (Veli,2012, s. 39-40).

Yukarıdaki ifadelerde yer alan "Hak, Şükür, Tanrı ve İnşallah" kavramları dini değerlerle ilgili ifadelerdir. Yapılan her işte bir hayır olduğu ve Yaradan'ın bizim için hayırlı olanı nasip ettiği bu nedenle de O'na şükredildiği örneklendirilerek "şükür" dini bir değer olarak yansıtılmaktadır. Başlangıçta "İnşallah" demesi yönünde kendisini uyaran eşine başka bir yol olmadığını dile getiren Hoca, aklına dahi gelmeyecek olayları yaşaması nedeni ile

sonunda her şeye "İnşallah" diyerek başlamanın önemini kavramış ve her işe Allah'ın izni ile başlamanın önemini vurgulayarak bu değeri yansıtmıştır.

> Bu rüyada Hızır paralar verir bizim Hoca'ya.
>
> -Sana tam yüz altın vereceğim, der.
>
> Saydıkça Hızır sarı liraları, önünde sarı sarı, sevincinden Hoca'nın aklı başından gider. Ama nedense Hızır doksan dokuzda durur. Hasis Hoca tutturur. –Ne bilsin bunun rüya olduğunu!-
>
> Der ki: -Dünyada kabul etmem bunu; hem yüz altın vereceğim diyorsun, hem de tutuyor hakkımı yiyorsun. Ya şunu tamamla yahut geri al.
>
> O zaman Hızır der ki: "Behey aval!..." demeye kalmaz rüya tamam olur. Hoca da kendisini bir ot yatakta bulur. Rüyadaki altınların sesini şıkır şıkır duydukça deliye döner Hoca. Şakası var mı bunun, doksan dokuz altın gidiyor elden. Gözlerini kapatarak yeniden der ki: -Kusurumuzu af buyurun. Yüz deyip direten Tanrı'dan bulsun. Kabul! Olsun da doksan dokuz olsun (Veli, 2012, s. 51).
>
> Mezarlıkta gezerken Hoca bir gün düşer, bir mezarın içine gider. "Elbet öleceğiz yarın öbür gün; bakalım ölmek nasıl oluyor?" der. Mezarın içinde bir zaman bekler. Böyle bekler dururken çıngırak sesleri işitir birden. "Allah Allah! der, nedir ki bu sesler?" (Veli, 2012, s.62)

Hızır, Tanrı, ölüm, mezar, Allah kavramları dini değerleri yansıtan ifadelerdir. Hoca'nın aç gözlülüğü nedeni ile 99 altından da olması, az ile yetinmenin ve elindekine şükretmenin önemini ve gerekliliğini okura yansıtmaktadır. Hoca'nın er ya da geç öleceğini bilerek ölümü anlamaya çalışması, insanın okura ölümlü olduğunu hatırlatması ve ölümü düşündürmesi açısından önemlidir.

Buraya kadar olan ifadelere genel olarak bakıldığında dini değeri yansıtan olumlu ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Aşağıdaki ifadelerde ise dini değerle ilgili olduğu düşünülen kavram ve terimler yer almasına karşın; bu ifadelerin dini değeri doğru olarak yansıtmadığı ya da olumsuz nitelik taşıdığı görülmektedir.

> Günlerden bir gün Hoca namaza niyet eder abdest almak üzere kalkar dereye gider. Çıkarıp latasını derenin kenarına, girişir, hafif hafif, abdest dualarına. El, kol, yüz, göz yıkanır; ayağa gelir sıra pabuç da çıkarılıp konur bir kenara. Bu dini merasimin en coşkun bir yerinde bir de bakar ki Hoca: Suların üzerinde yüzüyor pabuçları. Hoca'nın, heyecandan, dimdik olur saçları. Pabuç bu, dünya malı; abdeste benzer mi ya? Hemen başlar seninki bağırıp çağırmaya. Şakası makası yok, gidiyor elden pabuç; ne abdest gelir akla, ne namaz ne de oruç. Yaşlı gözlerle bakıp suda yüzen pabuca bizim zavallı Hoca: "Vazgeçtim ben bu işten, Tanrım, gel eyleme," der. "Al abdestini geri, bana pabucumu ver." (Veli, 2012, s. 79)

Abdest, Tanrı, dünya malı, namaz, oruç kavram ve terimleri dini değerle ilgili ifadelerdir. Yukarıdaki ifadelerde "abdest" kavramına açıklık getirilircesine sıralama tam doğru olmasa da abdestin nasıl alındığı anlatılmıştır. Bu olumlu bir bilgilendirme olarak görülse de; dünya malının yapılacak olan ibadetlerden daha kıymetli olarak gösterilmesi dini kavramların bir değer olarak yansıtılmadığına işarettir. Dünya malının çok daha önemli olduğu anlayışı her ne kadar toplumdaki bazı insanlar için geçerli ise de dini değer olarak kazandırılması gereken; ibadetin daha kıymetli olduğu bilincinin okurda oluşturulması olmalıdır.

> Hoca'nın karısı Hoca'ya gelir. Der ki: "İnan olsun sabrım tükendi; şu çocuğa bir baksana, efendi. Ne uyumak bilir, ne susmak bilir. Nefes mi edeceksin, muska mı yazacaksın… Bıktım usandım artık… Vallahi canı çıksın!"
>
> -Aman, tövbe de, karı! Bela okumaya başlama yine. Al bakayım şu kitabı eline; git çocuğun önünde açıver yaprakları…"
>
> -Ay! A dostlar! Hiç insaf var mı şunda? Ben kendi derdimdeyim, o işin alayında."
>
> -Allah Allah! Dinlesene beni bir. Herhalde benim de bir bildiğim var… Doğrusu tuhaf millet şu kadınlar!
>
> -Peki, dinledim; getir.
>
> Hayret! Çocuğun uykusuzluğuna kitap bire bir gelir; karısı şaşar kalır buna.
>
> -Hoca, der, uyudu! Acaba neden?
>
> -Pek karıştırma onun orasını. Bu kitabın uyutma hassasını, camiden bilirim ben. Bazen ondan halka ders veririm de uyumadık kimse kalmaz camide (Veli, 2012, s. 96).

Nefes etmek, muska yazmak, bela okumak, tövbe etmek, cami kavramları dini değeri yansıtan ifadelerdir. Nefes etmek, sure ya da dua okumak anlamlarında kullanılmaktadır. "Vallahi canı çıksın!" bela okumak/beddua etmek anlamlarında kullanılarak böyle söylenmemesi gerektiği ve bundan dolayı tövbe etmek gerektiği belirtilmiştir. Kitap ile anlatılmak istenen eğer Kur'an-ı Kerim ise bu kavramın da dini değerlere aykırı olarak kullanıldığı söylenebilir. İslam dininde kutsal kitap olarak kabul edilen Kur'an-ı Kerim'in uyutan bir kitap olarak yansıtılarak adeta onunla alay edilmesi dini değerlere aykırı ve kötüleyici bir örneklendirmedir.

> Hoca bir aralık pek hasta düşer; kolu tutulur, yüzü gözü şişer. Günlerce yatağa bağlanır kalır; adamcağızı bir korkudur alır. Bir gün karısına der ki: "Karı, gel! İşte kapımıza dayandı ecel. Şöyle bir giyin kuşan, yap, yakıştır; inci boncuk, nen varsa, tak takıştır; ondan sonra da gel yanımda otur."
>
> Karısı şaşar kalır: "Nasıl olur? Kocam Azrail'le pençeleşirken, ne yüzle süslenir püslenirim ben?"
>
> Hoca der ki: "Canım, sen beni dinle; yapmazsan vallahi hatırım kalır. Karşılaşacağız ya Azrail'le, olur ki beğenir de seni alır." (Veli, 2012, s. 128)

"Azrail ve ecel" kavramları dini kavramlar olmasına karşın; bunlar da dini bir değeri yansıtmamaktadır. Azrail'in ölüm meleği olduğu bilgisi doğru iken Azrail'in ölecek kişiyi karıştırması, eceli gelen kişi yerine beğendiğinin canını alması gibi bir durum söz konusu değildir.

> Bir laf çıkar Hoca'nın karısı ölmüş diye; konusu komşusu pek üzülürler. "Nasıl bildirsek, derler, bunu Hoca Efendi'ye?"
>
> Kolay iş değil; haber, kara haber. İlkin şöyle hafiften çıtlatırlar; derler ki: "Allah'ın emri! Neylersin? Tanrı sağ kalanlara ömür versin!"
>
> Korkarlarken Hoca'ya bir şey olmasın diye Hoca başlar gülmeye: "İlahi dostlarım!" der, "Bu telaşınız neden? Ölmeseydi ben onu boşayacaktım zaten." (Veli, 2012, s. 130)

Ölen kişinin arkasından üzülmek ve ölümün Allah'ın emri olduğunun belirtilmesi dini değerlerle ilişkilendirilebilir. Ancak, bu ifadelerde Hoca'nın bir kahraman olarak tutumu uygun değildir.

Eserde daha çok dini değerlerle ilgili kavram ve ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Ancak bu değerle ilgili yansıtılan sekiz ifadeden dördünün doğru ifadelerle örneklendirilmemesi bunları değer olmaktan çıkarmaktadır. Bu durum ve eserde diğer değerlerle ilgili ifadelerin de yer almaması, eserin hedef kitle için yeterli değeri içermediğini ve bu yönü ile okura katkı sağlayamayacağını göstermektedir.

Eserin tamamı ele alındığında gerek işlenen temalar, gerek ana fikir ve yardımcı fikirler yolu ile aktarılan mesajlar, gerek kahramanın karakter özellikleri, gerekse işlediği değerlerin genellikle hedef kitle için uygun olmaması; yüzyıllardır okutulan ve dünya çapında bilinen "Nasrettin Hoca" için düşündürücüdür. Bir klasik halini alan ve herkes tarafından beğenilerek nesilden nesile aktarılan bu hikâyelerin olumsuz nitelikteki içerik özelliklerine sahip olmasında bu hikâyeleri kaleme alanların ve aktaranların payı büyüktür. Halk tarafından sevilen Nasrettin Hoca'nın olumsuz bir kahraman modeli olarak yansıtılmasında belki de kültürümüzü kötü olarak tanıtma ve nesilleri uygun olmayan bir şekilde yetiştirme amacı güdülmüştür.

Keloğlan Masalları

Konu

Birbirinden farklı 19 masalın yer aldığı eserde kimi zaman Keloğlan'ın devlerle mücadelesi, kimi zaman ailesi, arkadaşları ve köylüler ile yaşadıkları, kimi zaman para kazanmak için çalıştığı ortamlarda yaşadıkları, kimi zaman da âşık olduğu padişahın kızına kavuşmak için atlattığı badireler konu edilmektedir.

Keloğlan Masalları halk tarafından dile getirilmiş ve sonrasında da masal yazarlarınca yazılı hale getirilmiştir. Bu masallarda insan ilişkilerine değinilmesi, değişik insan tiplerinin canlandırılması, bu insanların başlarından geçenlerin olağanüstü kahramanlara da yer verilerek anlatılması bize masalların "Halk masalları" kategorisinde incelenebileceğini göstermektedir.

Eserde yer alan masallarda genel olarak aynı konular işlense de, kahramanın başına gelen olaylar okurun merak duygusunu canlı tutabilecek niteliktedir. Ancak bazı masallarda işlenen konular hedef kitle için uygun değildir.

Tema

Eserde yer alan 19 masalın üçünde (Keloğlan Hiç Alıyor, Keloğlan ile Padişah, Keloğlan ile Kargası) ana fikir ya da yardımcı fikirler yolu ile okura hiçbir mesaj aktarılmazken ana fikri olmayan bazı masallarda ise sadece yardımcı fikirler yolu ile birçok mesajın aktarıldığı görülmektedir.

Kitapta yer alan masallar sayıca fazla olmasına rağmen işlenen temalar bakımından genellikle benzerlik göstermektedir. Bunda masalların çoğunda birden fazla temanın aynı anda işlenmesi etkendir. Masallardaki başkahramanın birbiri ile ilişkisi olmayan farklı olayları aynı masal içinde yaşaması; bu masalların birden fazla temayı yansıtmasına sebep olmuştur. Aşağıdaki tabloda masallarda işlenen temalar yer almaktadır:

Tablo 5. Keloğlan Masallarında İşlenen Temalar

TEMALAR	HİKÂYELER	TEMALAR	HİKÂYELER
Yalancılık ve Sahtekârlık	1. Keloğlan ile Devler 2. Keloğlan ile Köylüler 3. Köse Değirmenci ile Keloğlan 4. Keloğlan Para Kazanıyor 5. Keloğlan ile Üç Cambaz 6. Keloğlan ile Kırk Haramiler 7. Keloğlan ile Padişah 8. Keloğlan ile Kargası 9. Keloğlan ile Ali Cengiz	Kurnazlık ve Akıllı olma	1. Keloğlan ile Devler 2. Keloğlan ile Köylüler 3. Köse Değirmenci ile Keloğlan 4. Dev Anası ile Keloğlan 5. Keloğlan ile İki Padişah 6. Keloğlan ile Devler Ağası 7. Keloğlan ile Ali Cengiz
Kötülük	1. Dev Anası ile Keloğlan 2. Keloğlan ile Üç Cambaz 3. Keloğlan ile Kırk Haramiler 4. Keloğlan ile Kötü Hasan 5. Keloğlan ile Köy Ağası 6. Keloğlan ile Padişah Kızı	Saflık (Temiz kalpli olma)”	1. Keloğlan Hiç Alıyor 2. Keloğlan ile Kardeşi 3. Keloğlan ile Padişah 4. Keloğlan ile Kötü Hasan 5. Keloğlan Defineci 6. Keloğlan ile Köy Ağası
Haksız kazanç	1. Keloğlan ile Köylüler 2. Köse Değirmenci ile Keloğlan 3. Keloğlan Para Kazanıyor 4. Keloğlan ile Üç Cambaz	Öç alma	1. Keloğlan ile Köylüler 2. Keloğlan ile Üç Cambaz 3. Keloğlan ile Kırk Haramiler
Tedbirli olma	1. Dev Anası ile Keloğlan 2. Keloğlan ile Devler Ağası	Azim, Kararlılık ve Amacına ulaşma	1. Keloğlan’ın Nohudu 2. Keloğlan ile Ali Cengiz
Açgözlülük ve Hırsızlık	1. Keloğlan ile Kargası	Dini inanç	1. Keloğlan ile Padişah

Tablo 5'e bakıldığında masallarda "Yalancılık-sahtekârlık, kurnazlık- akıllı olma, kötülük, saflık, haksız kazanç, öç alma, tedbirli olma, azim-kararlılık-amacına ulaşma, açgözlülük-hırsızlık ve dini inanç" temalarının işlendiği görülmektedir.

Temalarına göre gruplandırılan masallarda okura ana fikirler ve yardımcı fikirler yolu ile aktarılan mesajlar ise şunlardır:

"Yalancılık" ve "Sahtekârlık" temaları ile ilgili masallar: Keloğlan ile Devler, Keloğlan ile Köylüler, Köse Değirmenci ile Keloğlan, Keloğlan Para Kazanıyor, Keloğlan ile Üç Cambaz, Keloğlan ile Kırk Haramiler, Keloğlan ile Padişah, Keloğlan ile Kargası, Keloğlan ile Ali Cengiz

Bu masallarda ise Keloğlan yalan söyleyerek ve çeşitli sahtekârlıklarla kimi zaman kendisine kötülük edenlerden acımasız bir şekilde öç alır kimi zaman çalışmadan haksız kazanç elde eder kimi zaman da canını kurtarıp başkalarını acımasız bir şekilde ölüme terk eder. Kısacası masalların çoğunda "sahtekârlık" ve "yalancılık" temaları işlenmiştir.

"Kurnazlık" ve "Akıllı olma" temaları ile ilgili masallar: Keloğlan ile Devler, Keloğlan ile Köylüler, Köse Değirmenci ile Keloğlan, Dev Anası ile Keloğlan, Keloğlan ile İki Padişah, Keloğlan ile Devler Ağası, Keloğlan ile Ali Cengiz

Bu masallarda Keloğlan'ın türlü oyunlarla yaptığı kurnazlıkları ile kendisine kötülük edenlerin üstesinden geldiği; aklını kullanarak çözülmeyecek sorunları çözdüğü ve Padişahın güvenini kazandığı görülmektedir. Görüldüğü gibi bu yaşananlarla "Kurnazlık" ve "Akıllı olma" temaları işlenmektedir.

"Kötülük" teması ile ilgili masallar: Dev Anası ile Keloğlan, Keloğlan ile Üç Cambaz, Keloğlan ile Kırk Haramiler, Keloğlan ile Kötü Hasan, Keloğlan ile Köy Ağası, Keloğlan ile Padişah Kızı

Bu masallarda ise Keloğlan'ın kendisine kötülük edenlere ve hakkında kötü düşüncelere sahip olanlara karşı yaptığı kötülüklerle verdiği dersler yansıtılarak "kötülük" teması işlenmiştir. Keloğlan ile Padişah Kızı adlı eserde ise "kötülük" teması yaşarken kötülük edenlerin öldükten sonra yaptıklarının cezasını çekecekleri yansıtılarak işlenmiştir.

"Saflık (Temiz kalpli olma)" teması ile ilgili masallar: Keloğlan Hiç Alıyor, Keloğlan ile Kardeşi, Keloğlan ile Padişah, Keloğlan ile Kötü Hasan, Keloğlan Defineci, Keloğlan ile Köy Ağası

Bu masallarda Keloğlan'ın çevresindekiler hakkında oldukça iyi niyetli tutumu ve bazı olaylar karşısında adeta akıldan noksanlık derecesinde saf oluşu yansıtılarak "saflık" teması işlenmiştir.

"Haksız kazanç (Çalışmadan para kazanma)" teması ile ilgili masallar: Keloğlan ile Köylüler, Köse Değirmenci ile Keloğlan, Keloğlan Para Kazanıyor, Keloğlan ile Üç Cambaz

Masalların çoğunda Keloğlan'ın tembellik ettiği görülmekle birlikte çalışmadan, alın teri dökmeden, türlü oyun ve yalanlarla para kazandığı görülmektedir. Bu yaşananlarla ise okura "haksız kazanç" teması yansıtılmıştır.

"Öç alma" teması ile ilgili masallar: Keloğlan ile Köylüler, Keloğlan ile Üç Cambaz, Keloğlan ile Kırk Haramiler

Bu masallarda da Keloğlan'ın kendisine oyun edenlere ve kendi rızkını zorla alanlara karşı kinlenerek acımasızca verdiği derslerle "öç alma" teması yansıtılmıştır.

"Tedbirli olma" teması ile ilgili masallar: Dev Anası ile Keloğlan, Keloğlan ile Devler Ağası

Bu masallarda ise kendisini devlerden korumak için uyanık kalarak ya da farklı yerlerde bulunarak kendisini koruyan Keloğlan'ın bu yaşadıkları ile "tedbirli olma" teması işlenmiştir.

"Azim", "Kararlılık" ve "Amacına ulaşma" temaları ile ilgili masallar: Keloğlan'ın Nohudu, Keloğlan ile Ali Cengiz

Bu masallarda da Keloğlan'ın padişahın kızı ile evlenmek için kimselerin başaramadığı Ali Cengiz oyununu öğrenmek ve tahtaların arasına giren nohudunu çıkarmak için azimle çaba göstermesi ve sonunda amaçlarına ulaşması ile "azim, kararlılık ve amacına ulaşma" temaları işlenmektedir.

"Açgözlülük" ve "Hırsızlık" teması ile ilgili masallar: Keloğlan ile Kargası

Bu masalda da Keloğlan'ın misafir olduğu evde sofradakilerle yetinmeyip sürekli isteklerde bulunması ve evden çeşitli eşyaları çalarak ayrılması ile "açgözlülük" ve "hırsızlık" teması işlenmiştir.

"Dini inanç" teması ile ilgili masallar: Keloğlan ile Padişah

Bu masalda da insanın yaşarken yaptığı kötülüklerin ve kötü evlat yetiştirmenin cezasını öldükten sonra çekeceği yansıtılarak (ahiret inancı) "dini inanç" teması yansıtılmıştır.

"Keloğlan ile Devler" adlı masalda Keloğlan'ın kendisinden oldukça güçlü olan devleri aklını kullanarak yendiği ve onlardan istediği bir çuval altını çeşitli kurnazlıklarla almayı başardığı görülmektedir. Anlatılanlara bakıldığında okura "İnsan aklını kullanarak kendisinden güçlü olanların üstesinden gelebilir." ana fikri dolaylı olarak aktarılmaktadır.

"Keloğlan ile Köylüler" adlı masalın da bir ana fikrinin olmadığı görülmektedir. Ancak bu masalda okura yardımcı fikirler yardımı ile sunulan mesajlar aşağıdaki ifadelerde yer almaktadır:

> Günlerden bir gün bu Keloğlan, anasına:
>
> "Ana, gel şu bizim öküzü keselim, köylüyü davet edelim. Sonra da onlar bizi sırayla davet ederler. Bir gün birinde, öteki gün birinde, geçinir gideriz" demiş.
>
> Tek öküzlerini kesmişler, köylüyü yemeğe davet etmişler. Yemişler, içmişler, hoş geçmişler. Aradan bir gün geçmiş, Keloğlan'la anası sıra yemeklerini beklerken, bunların etinden yiyen köylüler bir bir gelip Keloğlan'ın bacasından aşağı bir kürek hayvan gübresi döküp gitmişler. Keloğlan da ocak başında durur, yemek daveti yerine gökyüzünden dökülen bu kısmete bakarmış (Alangu, 2012, s.13).

Bu ifadelerle, "Evdeki hesap çarşıya uymaz." mesajı okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj okura, işlerinin umduğu gibi ya da planladığı gibi gitmeyebileceğini hatırlatmaktadır. Okur bu mesaj sayesinde her şeyin istediği gibi olmayacağı bilincinde olarak ona göre davranabilir.

> Bir şaşmış, iki düşünmüş, sonunda davranıp gübreleri avluya taşımış, paçalarını çemrelemiş, saman dökmüş, basa basa çiğneyip yoğurmuş. Top top tezek yapıp dizmiş. Birkaç günde kurutmuş, çuvallara doldurmuş. Yüklenip götürmüş yolun başına bu çuvalları. Üstüne çıkıp bir hoşça oturmuş, beklemiş. O sırada yoldan ağır bir kervan kopup gelmiş. Kervancıbaşı, Keloğlan'ın önüne gelince atını durdurmuş. Keloğlan'ın üstüne çıkıp oturduğu çuvalların içindekileri merak etmiş. Ama keloğlan bir türlü göstermiyor, hem de ne olduğunu söylemiyormuş. Bir vakit çekişmişler, laf dolandırıp, söz yarıştırmışlar. Lakin nafile. Keloğlan'ın ağzından bir araba dolusu tekerleme dökülmüş de, kervancıbaşının merakını sindirip bastıracak, hayra medar, derdine ilaç bir tek şey sızdırmamış. Sonunda kervancıbaşı hayvanlardaki yükleri indirip kumaş balyalarını vermiş, karşılığında Keloğlan'ın tezek çuvallarını yükleyip yürümüş (Alangu, 2012, s. 13-14).

Bu ifadelerde ise kervancıbaşının Keloğlan'ın oturduğu çuvalların içindekileri çok merak etmesi sonucu kumaş balyalarını vererek karşılığında tezek çuvallarını alması durumu okura "Fazla merak iyi değildir." mesajını örtük olarak yansıtmaktadır. Bu mesaj da okura merakın fazlasının kişiyi zarara uğratacağını hatırlattığından olumludur.

"Köse Değirmenci ile Keloğlan" adlı masalın da bir ana fikrinin olmadığı ancak, okura doğrudan aktarılan bir yardımcı fikrinin yer aldığı görülmektedir.

> Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok yemesi, yok demesi günahmış. Evvel zaman içinde, memleketin birinde, bir Keloğlan varmış. Bu Keloğlan'a babası, ölüm

> döşeğinde, boyu kısa, kendi köselerle alışveriş etmemesini, yola da işe de koşulmamasını vasiyet etmiş (Alangu, 2012, s. 20).

Bu ifadelerden ve masalın devamında Köse Değirmenci ile Keloğlan arasında yaşananlardan anlaşıldığına göre, "Boyu kısa ve köse olan insanlarla hiçbir zaman ortak bir şey yapılmamalıdır." mesajı okura açık olarak yansıtılmaktadır. Bu mesaj okurda bahsi geçen fiziksel özelliklere sahip insanlar hakkında önyargı oluşturabileceğinden olumlu değildir. Ayrıca kişiler hakkında fiziksel özelliklerine göre değerlendirme yapmak da uygun bir davranış değildir.

"Dev Anası ile Keloğlan" adlı masalda; anne ve babası olmayan Keloğlan ve iki kız kardeşi çok fakir olduklarından her akşam köydeki farklı bir eve yemeğe giderler. En sonunda sıra köydeki dev anasının evine gelir. Yemeklerini yedikten sonra dev anasının evinde kalan Keloğlan ve ablalarını Dev anası yiyecekken Keloğlan'ın aklı sayesinde ondan kurtulurlar. Sonunda da dev anası kötü düşünmesinin, kötülük etmesinin cezası olarak ırmakta boğulur (Alangu, 2012, s. 30-35).

Görüldüğü gibi bu masalda okura sunulmak istenen "Kötülük eden sonunda cezasını bulur." mesajı masalın ana fikridir. Yansıtılan tema ile kötülüğün cezasız kalmayacağı hatırlatılarak okurda kötülük etmemek gerektiği bilinci oluşturulabilir.

"Keloğlan ile İki Padişah" adlı masalda Keloğlan aklı sayesinde atıldığı zindandan kurtulmuş, padişahın sorduğu soruları yanıtlamış, Padişahın kızı ile evlenmeyi başarmış ve başvezir olmuştur. (Alangu, 2012, s. 36-46)

Görüldüğü gibi masal boyunca gerçekleşen bu olaylarla okura "Kişi aklını kullanarak her zorluğun/işin üstesinden gelebilir." ana fikri aktarılmaktadır. Bu mesaj da akıl ile birçok işin başarılabileceğini gösterdiğinden olumludur. Ancak akıl ile her şeyi başarmanın mümkün olmadığı durumlar da vardır. Okura tam tersi durumların da olabileceği izah edilmelidir.

"Keloğlan Para Kazanıyor" adlı masalda ise okura dolaylı olarak aktarılan "Para kazanmak için her yol mübahtır." ana fikri olumsuz niteliktedir. Aşağıdaki ifadelerde yer aldığı gibi okura yardımcı fikirler yolu ile aktarılan mesajlar da hedef kitle için uygun olmayan mesajlardır.

Masalda annesi ile birlikte yaşayan ve oldukça tembel olarak tanıtılan Keloğlan zengin olmak için çalıştığı çiftliğin sahibi kadının hovardasını öldürür. Bu ölümden çiftlik sahibi kadını sorumlu tutarak; adam öldürdüğünü kimseye söylememesi karşılığında kadının

elinde avucunda ne varsa alır. Ardından ölüyü başka yere götürüp çiftliğin sahibi adamı hovardayı öldürdüğü gerekçesiyle suçlar ve muhtara söylemekle tehdit eder. Adam da ölüyü saklaması karşılığında bütün paralarını ve eşyalarını Keloğlan'a verir. Keloğlan da ölüyü eşeğine yükleyip başka bir çiftliğin yolunu tutar. Eşeğin ve bir adamın bostanındaki salatalıkları ezdiğini gören çiftlik sahibi elindeki sopayı fırlatınca eşek ürker ve sırtındaki ölüyü düşürür. Keloğlan bu defa da çiftlik sahibini babasını öldürdüğü gerekçesi ile suçlar. Çiftlik sahibi de kimseye söylememesi karşılığında, olan bütün parasını Keloğlan'a verir (Alangu, 2012, s.47-50). Sonrasında:

> Keloğlan da ölüyü yine eşeğine yükletmiş, bir mezarlığın duvarı dibine bırakmış, geçip gitmiş. Topladığı parayı kemerine dizmiş, türkü çığırarak anasının evine dönmüş. Artık miskinlikten vazgeçerek, anasıyla birlikte, kömüş, inek, at, eşek, ahır, tarla tokadı düzene koymuş, çubuğunu yakmış da, geçmiş oturmuş.
>
> Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza (Alangu, 2012, s. 50-51).

Masalın sonuç kısmında yer alan bu ifadelerle okura adeta, "İnsanları dolandırarak ve onları kandırarak zengin olunabilir." ya da "Haksız yere elde edilen kazançlarla da olsa zengin olmak güzeldir." mesajları örtük olarak verilmektedir. Bu mesajlar hedef kitle için uygun olmayan ve onları olumsuzluğa yönlendirici niteliktedir. Zengin olabilmek için insanları öldürmenin, onlara yalan söylemenin, onlara iftira atmanın mübah görülmesi ve hatta yazar tarafından erişilen bu muradın okurun da başına gelmesinin dilenmesi, okuru olumsuz davranışlara yönlendirebilir.

"Keloğlan ile Üç Cambaz" adlı masalda Keloğlan eşeğini satmak için pazara çıkar ve üç cambazla karşılaşır. Sonrasında:

> Kırk köyde, dört bucakta da kurnazlıklarıyla, düzenbazlıklarıyla ad çıkarmış, ün salmış olan bu cambazlar, eşeği kim vurduya getirip kelepir düşürmeye, kapatıp yürütmeye çalışmışlar. Tatlı diller döküp üstü açılmadık oyunlarını, düzenlerini indirip bindirmişler, ama bir türlü Keloğlan'ın inadını kırıp kandıramamışlar, pazarlıkta da uyuşamamışlar. Bir aralık denk getirip, ikisi binbir dereden laf söz getirip oyalarken, üçüncüsü de Keloğlan'a sezdirmeden eşeğin kuyruğunun ucunu kesip cebine sokuvermiş. Eşeğin değerini düşürüp Keloğlan'dan hınç almak istemişler. Hemen ortalıktan silinip savuşmuşlar.
>
> Keloğlan'dır, ötede beride dolanıp dururken, çok geçmemiş, bu cambazların ettikleri oyunu anlamış. Kel kafası iyice kızmış, gözleri gazaptan belermiş, içinden coşmuş da, dışından küfürler basmış. Yine de yüreği soğumamış. O diyarda eşek çok para etiğinden zararına mı yansın, uğradığı hakarete mi dövünsün, bilememiş. Bu cambazları dar yerde kıstırıp öcünü almadan edemeyeceğini anlamış da and içmiş, değnek atlamış, yeminler kasem etmiş. Pazardan ayrılmış, tenha bir köşede eşeğin kuyruğunun altına bir gümüş lira yapıştırmış. Sonra dönüp Pazar yerine gelmiş. Kalabalığın orta yerinde durmuş, dört bir yana dönerek bağırmaya başlamış.
> "Eşek satarım, eşek satarım,
> Arpa yer, gümüş lira çıkarır.
> ……."
> Pazardaki cambazlar, bu Keloğlan'la eşeğinin çevresini sarmışlar, aklını kaçırdı sanarak alay etmek istemişlerse de, Keloğlan eşeğin kuyruğunu kaldırıp gümüş lirayı gösterince, hemen davranmışlar, pey sürüp pazarlığa girişmişler, fiyat yükseltip birbirleriyle itişip, "Sen almayacaksın, ben alacağım" diye çekişmeye başlamışlar. Pey, pazarlık, çekişme ve tepişmeler

> sonunda ortalık aralanmış, şu üç ortak cambaz yüz lira saymışlar, eşeğin yularından tutup evlerine yollanmışlar (Alangu, 2012, s. 52-53).

Bu ifadelerle, "Başkasını aldatmak isteyen aldanır.", "Edene eden bulunur." ve "Kötülük eden kötülük bulur." mesajları okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesajlar yardımcı fikir niteliğinde olup okuru ana fikre ulaştırmaktadır. Masal boyunca ve masalın sonunda bu üç cambaz Keloğlan'ın oyunlarına gelmiş ve başları dertten kurtulmamıştır. En sonunda da ölerek hak ettikleri cezayı almışlardır. Anlatılanlardan yola çıkıldığında "Başkasına kötülük edenin sonu, hüsran olur." ifadesi masalın ana fikridir. Ana fikir, yardımcı fikirler yardımı ile yansıtıldığından okura dolaylı/çoklu olarak aktarılmıştır.

"Keloğlan Hiç Alıyor" adlı masalda da okura ana fikir ya da yardımcı fikirler yoluyla hiçbir mesajın aktarılmadığı görülmektedir.

"Keloğlan ile Kırk Haramiler" adlı masalda da daha önceki masallarda olduğu gibi okura "Kötülük edenin sonu kötü olur." ana fikri aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra okura "Zorbalık eden eninde sonunda yaptığı kötülüklerin karşılığını bulur." yardımcı fikri örtük olarak verilmektedir. Masalda yer alan aşağıdaki ifadelerle ana fikir ve yardımcı fikir yansıtılmaktadır.

> Haramilerin başı bu Keloğlan'a:
>
> "Bak, biz de kırk kişiyiz, senin kuşların da kırk tane. Kuşları bize ver" demiş. Keloğlan da:
>
> "Ne diye size verecekmişim. Ben onları canım için vurmuşum. Evde pişirip yiyeceğim…" demiş. Kırk Haramilerin başı öfkeyle Keloğlan'a bir tokat vurmuş, kırk kuşu da elinden almış. Bu oğlanın orada olduğunu unutmuş da adamlarından birine:
>
> "Al bu kuşları, eve götür, hanımlar bunu pişirip gümüş tepsiye koysunlar, üstüne sırmalı havluyu örtsünler, akşam yemeğine hazır olsun, gelip alacağım dersin…" diye bir bir anlatmış ve tembihlemiş.
>
> …….
>
> Tepsinin alınma saati gelince, gelip harami başının kapısını çalmış. Kapıyı ağzı maç maç sakızlı, gözleri çıldır çıldır ışıklı o hatun aralamış. Keloğlan da bir yana çekilip durmuş. Kadın da üstü sırmalı havlu ile örtülü tepsiyi uzatıp kapıyı kapatmış. Keloğlan tepsiyi bir yana koymuş da, bir kâğıdın üzerine iri iri şu sözleri yazmış: "Kırk kuşumu almasaydın, bir tokatı vurmasaydın, aman, bu pek azdır efendim, hele daha büyüğünü görelim."
>
> Kapıya yapıştırmış, tepsiyi alıp yürümüş (Alangu, 2012, s.76-78).

Bu ifadelerde olduğu gibi Keloğlan, kuşlarını zorla alan Kırk Haramilere türlü oyunlar oynayarak onlara dersini vermiş ve okura yapılan kötülüklerin karşılıksız kalmayacağını göstermiştir.

"Keloğlan ile Kardeşi" adlı masalda Keloğlan'ın saf/temiz kalpli oluşu sayesinde uygun olmayan yollardan da olsa zengin olduğu görülmektedir. Her ne kadar buradaki saflık biraz "akıldan noksanlık" boyutunda da olsa okura bu yaşanılanlarla "Saf/temiz kalpli olan insan eninde sonunda muradına erer." ana fikri örtük olarak yansıtılmaktadır.

"Keloğlan ile Padişah" adlı masalda da okura ana fikir ya da yardımcı fikirler yoluyla hiçbir mesajın aktarılmadığı görülmektedir.

"Keloğlan ile Kötü Hasan" adlı masalda Keloğlan'ın iyiliğine ve temiz kalpliliğine karşın arkadaşı Hasan'ın onu yarı yolda bir başına, aç ve çaresiz bırakarak hainlik ettiği görülmektedir. Masalın sonunda Keloğlan'ın zengin olduğu, arkadaşı Kötü Hasan'ın ise cüceler tarafından öldürülerek cezasını çektiği görülür. Yaşananlara bakıldığında bu masalda da okura "Kötülük edenlerin sonu kötü olur." ana fikri aktarılmaktadır.

Ayrıca masalda arkadaşı ile yoldaş olmaya çalışan, onunla yemeğini paylaşan iyi niyetli Keloğlan'ın arkadaşı Kötü Hasan tarafından kandırılarak yalnız bırakıldıktan sonra sığındığı yerde cücelerin anlattığı define yerlerini duyduğu ve sonrasında defineyi alarak zengin olduğu görülmektedir (Alangu, 2012, s.110-119). Bu yaşananlarla da okura "İyi niyetli olan insanlar eninde sonunda bu iyiliklerinin mükâfatını alırlar." Yardımcı fikri örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj okuru daima iyi olmaya yönlendirdiğinden olumludur.

"Keloğlan Defineci" adlı masalın da bir ana fikrinin olmadığı görülmektedir. Ancak, Keloğlan'ın abisi ile mal paylaşımında oldukça saf ve temiz kalpli olması sonucu sahip olduğu tek bir tosunu bağladığı çamın dibinden altın bulması da okura "İyi niyetli olan kişi eninde sonunda iyilik bulur." yardımcı fikrini örtük olarak yansıtmaktadır (Alangu, 2012, s.120-124).

"Keloğlan ile Devler Ağası" adlı masalın da bir ana fikrinin olmadığı görülmektedir. Ancak okura yardımcı fikirler yolu ile doğrudan/açık olarak aktarılan mesajlar yer almaktadır.

> "Hele oğullarım, sıra sıra çocuklarım, artık ihtiyarladım, elden ayaktan düştüm. Sizi bu boya getirdim, bu yaşlara yetirdim. Çalışacak halim, duruşup koşuşacak gücüm, takatim kalmadı. Hele davranın tosunlarım, işler bulun, uğraşın, çalışın da kazanın, biz iki ihtiyar ocak başında sizi bekleyelim. Hayırlı dualar edelim. Sonunda sizi everelim. Ocağımızı şenlendirelim. Yürüyün, bahtınız açık, yolunuz seçik olsun…" demiş de, bunların her birinin eline bir orak vermiş. Harman zamanı köylere orakçı durmalarını, koca tarlaların bir ucundan girip, kırk yerden yürüyüp, biçip bağlayıp, akşamına harmanı hazırlayıp dövenleri koşmalarını, buğdayı gecesinde savurup sabahına arabalara yüklemelerini, aldıkları parayı bölüp harcamadan bir torbada biriktirip getirmelerini sıkı sıkıya tembihlemiş. İmeceyle işe girişip, canavarlar gibi çalışıp, birbirlerinden ayrılmamalarını, kardeşçe kenetlenip yürürlerse kimselerin kendilerine kötülük edemeyeceğini, rızıklarını ve haklarını kara taştan koparacaklarını bir bir bunlara anlatmış (Alangu, 2012, s.125-126).

Bu ifadelerle okura, "Birlikte hareket eden insanlara kimse kolay kolay zarar veremez.", "Birlikten kuvvet doğar." ve "İnsanlar bir arada iken her işin üstesinden gelirler." mesajları örtük olarak aktarılmaktadır.

"Keloğlan'ın Nohudu" adlı masalda tahta aralığına kaçırdığı nohudunu buradan çıkarmak için herkesten yardım istediği ama her kime gittiyse bu isteğine olumlu cevap vermedikleri görülür. Bunun üzerine duruma çok kızan Keloğlan yardım istediği kişileri zor duruma sokacak davranışta bulunur. Başı sıkışan herkes Keloğlan'ın dediğini mecburen yapar ve o da nohuduna kavuşur (Alangu, 2012, s. 138-145). Keloğlan'ın nohuduna sahip olmak için yaptıkları ile "Kişi istedikten sonra ne yapar eder amacına ulaşır" ana fikri okura örtük olarak verilmektedir.

"Keloğlan ile Kargası" adlı masalda da okura ana fikir ya da yardımcı fikirler yoluyla hiçbir mesajın aktarılmadığı görülmektedir.

"Keloğlan ile Köy Ağası" adlı masalda çalışanlarına acımasızca davranan ve oldukça cimri olan Camgöz Ağa'nın yanında boğaz tokluğuna yanaşması olur. Sonrasında ise Keloğlan, bu acımasız, cimri, hasis Camgöz Ağa'yı canından bezdirir.

Bu yaşananlarla okura "Edene, eden bulunur." ana fikri aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra okura yardımcı fikirler yolu ile de mesajlar aktarılmaktadır.

> "Aman iyi oğlan ve de has oğlan ve sıradan töreden şaşmaz Keloğlan. Şimdi beni iyice dinle, kulağına doldur da sakla: Günde iki öğün aş, ne olduğunu sorma karıştırma. Gün doğmadan tarlada, gün batınca ahırda iki bölük iş, ne olduğunu sorma araştırma. Ambara, mutfağa dolanma, bostanda ve bahçede hiç dolaşma. Oruç tut, ama namaza niyaza yanaşma. Bayramlarda davula ve de oyuna, düğünlerde de yarenliğe halaya koşulmayacaksın. İşten yılmayacaksın, yoruldum ve de usandım demeyeceksin. Kim kimi yıldırır bezdirir, işten bıktırır usandırır, sonunda kızdırırsa öteki onun sırtından bir çarıklık deri yüzüp çıkaracak. Düşün taşın, ölç biç, yokla tart. Bu şartlara razı olursan, alırım" demiş. Keloğlan da sığınacak bir yer aradığından, çaresizliğinden, boynunu bükmüş, kel kafasını da eğmiş:
>
> "Olur ağa, razı oldum ağa, başüstüne ağa…" demiş de, hemen işe başlamış (Alangu, 2012, s. 153).

Bu ifadelerle okura, "Çaresiz insan, her şeyi kabullenir." ya da "İhtiyaç sahibi insan en zor şartlarda bile çalışır." mesajları örtük olarak verilmektedir.

> "Hele ağam, vakti geldi, vadesi erdi. Dur bakalım, sırtından bir çarıklık deri çıkarsam gerektir…" demiş de, Camgöz Ağa toparlanamadan bir çarıklık deriyi yüzüp çıkarmış ve de yürümüş gitmiş.
>
> Al kanlar içinde kalmış ağanın hali ne oldu bilmem. Ama bu Keloğlan'ın işleri ve de oyunları bu kadarla bitmemiş. Namı yayılmış, adı duyulmuş. Bir zaman geçmiş, Keloğlan da değiştirmiş dünyasını. Bu dünya kimselere kalmamış… (Alangu, 2012, s. 165).

Bu ifadelerle ise okura "Bu dünya kimseye kalmaz." mesajı açık olarak/doğrudan aktarılmaktadır. Bu mesajla er ya da geç her insanın öleceği anlatılmaktadır.

"Keloğlan ile Ali Cengiz" adlı masalda padişahın kızı ile evlenmek isteyen Keloğlan'ın yaşadığı bütün zorluklara rağmen isteğine kavuştuğu, padişahın kızı ile evlendiği görülmektedir. Yaşanan bu olaylara okura, "Kişi istedikten sonra ulaşamayacağı, elde

edemeyeceği bir şey yoktur.” ana fikri aktarılmaktadır. İnsanın istediğine sahip olabilmek için çaba sarf etmesi durumunda amacına ulaşacağının ifade edilmesi okurun daha azimli olmasını sağlayıcı ve motive edici niteliktedir. Ancak çok istememize ve çaba sarf etmemize rağmen elimizde olmayan nedenlerden dolayı gerçekleştiremediğimiz amaçlarımızın da olduğu düşünüldüğünde okura istendikten sonra her şeye ulaşılacağının belirtilmesi uygun olmayabilir.

Ayrıca masalda okura yardımcı fikirler yolu ile de mesaj verilmektedir.

> O diyarda Ali Cengiz adında, ünü duyulmuş, namı yayılmış, bir usta oyuncu varmış ki, oyunlar, hünerler, düzenler bilirmiş. Yedi iklim, dört köşeden, bunun yanına delikanlılar akın akın gelir, kırk gün yanında durur, o da bütün bildiklerini öğretir, kırkıncı günü bunlara:
>
> “Hele çocuklar, oyunları, düzenleri, hünerleri baştan sona öğrendiniz mi?” diye sorar, bunlar da “Öğrendik, belledik usta” derlerse, hemen bunları evinin altındaki mağaraya indirir, keser, doğrar, kör kuyuya atarmış. Bunlardan birinin yol bulup kendi yerine geçmesini istemezmiş. ” (Alangu, 2012, s. 171-172).

Bu ifadelerle, “Bazı insanlar kendi becerilerini başkalarının tam olarak öğrenmesini istemez.” mesajı okura örtük olarak verilmektedir.

“Keloğlan ile Padişah Kızı” adlı masalda “Yaşarken kötülük eden insanlar öldükten sonra yaptıklarının cezalarını çekerler.” ana fikri dolaylı olarak aktarılmaktadır. Yardımcı fikirler yolu ile de çeşitli mesajlar aktarılmaktadır.

> “Sizi yaratan Tanrı, padişahım, beni de yaratmadı mı? Ben sizin kulunuzum ama ikimiz de aynı Tanrı’nın kulları değil miyiz? Benim sizden, yaradılışta olsun, kullukta olsun ne gibi bir eksiğim var şevketli şahım?” deyince bu padişahın tahtın üstündeki şişinmesi de, kasılması da, gazaplanması da sönmüş. Elini sakalına götürüp taraklamış da, bir süre duralamış, derin düşüncelere dalmış (Alangu, 2012, s. 181).

Bu ifadelerle okura, “Kişilerin mevki ya da mülkleri onları birbirinden farklı kılmaz; hepsi yaratılış itibari ile eşittir.” mesajı örtük olarak verilmektedir. İnsanlar arasında böbürlenmenin, kendisini üstün görmenin yanlışlığının okura yansıtılması açısından oldukça olumlu bir mesajdır.

Aşağıdaki ifadelerde Keloğlan’ın rüyasında öteki dünyaya dair gördükleri yolu ile mesajlar verilmektedir:

> “Biz hayattayken, işlediğimiz günahların, ettiğimiz kötülüklerin cezasını çok çekmiştik. Ama şimdi de kötü bir oğul yetiştirip dünyanın başına bela ettiğimiz için cezasını kat kat burada çekiyoruz. Git, bütün bunları oğlumuza anlat. Dünyada insanlara, burada da bize ne kötülükler ettiğini….” (Alangu, 2012, s. 184).

Bu ifadelerle “Arkalarında iyi yetiştirilmemiş evlat bırakanlar, öteki dünyada evlatlarının yaptığı her kötülüğün cezasını çekerler.” mesajı okura örtük olarak iletilmiştir.

> “Bir zamanlar öteki dünyada biz üç arkadaştık. Ortadaki kazan zengin idi, biz de fakirdik. Ne ettiysek bu halden kurtulamadık. Bu hem bizimle arkadaşlık eder hem de fakirliğimizi, çaresizliğimizi görmezlikten gelir, bir iş vereyim, yardım eli uzatayım demezdi. Şimdi biz

> burada birbirimize su aktarıyoruz. O da tek başına fokur fokur kaynıyor." (Alangu, 2012, s. 184).

Bu ifadelerle ise "Yaşarken çevresindekilere yardım etmeyen kimseler öldükten sonra kimseden yardım göremezler." mesajı örtük olarak iletilmektedir.

> "Bir zamanlar, öteki dünyada biz iki ortak kuma idik. Bu karga da bizim kocamızdı. Önce benimle evlenmişti. Sonra da üstüme şu karşıdaki ağaç kılığındaki ortağımı aldı. Bana geldikçe ortağım sararır solar, kurur kavrulur; ona gidince de ben sararır solar, kurur kavrulurdum. Böylece kinle, hasetle, kıskançlıkla, birbirimize kötülükler ederek ömür sürdük. Şimdi de burada kocamız karga, bizler de ağaç kılığına girdik. Bana gelip konunca ben yeşillenip göneniyorum, ortağım kuruyup kavruluyor. Ona konunca da ben burada kavrulup sararıyorum. Kocamız karga da 'gak gak, vah vah' diyerek aramızda dolaşıp duruyor…" (Alangu, 2012, s. 185).

Bu ifadelerle okura, "Yaşamlarını kinle, hasetle, kıskançlıkla ve başkalarına kötülük ederek geçirenler, öldükten sonra da aynı şekilde yaşarlar." mesajı örtük olarak verilmektedir.

> "Hav hav, vay vay, ben bir padişah oğlu, anlı şanlı bir şehzadeydim. Ana baba nasihati dinlemez, yaş baş, sıra saygı dinlemez, herkese pençe pençe pay verir, karşı gelirdim. Önüme geleni kapar, ardıma geleni teper, yetişemediğime de pabucumu fırlatırdım. Şimdi burada bu kılığa girdim. Karnımdaki yavrularım uykumda horluyor, uyanıkken de bana harlıyorlar…" demiş de susmuş (Alangu, 2012, s. 185).
>
> "Yaşlı adamın saçın sakalını yolup otlayan, gözlerinin nurunu içen ineğe rastlamış. O da Keloğlan'a:
>
> "Şu yerde yatan adam, öteki dünyada çobanlık ederdi. Herkes bu çobana davarlarını mallarını yaysın diye verirdi. Bu, yalnız kendi hayvanların otlatır yayar, başkalarınınkini de dağa dereye sürer aç bırakırdı. Şimdi de bu dünya da dilsiz, ağızsız, çaresiz hayvanlara etiklerinin hesabını ödetiyorlar." (Alangu, 2012, s. 186).

Görüldüğü gibi öteki dünyaya dair anlatılan ifadelerle verilen örtük mesajlar yolu ile okura anlatılmak istenen "Kişi yaşarken yaptığı bütün kötülüklerin cezasını öteki dünyada çeker." mesajıdır.

Eser bütün olarak ele alındığında okura iletilen mesajların çoğunlukla olumlu olduğu ancak, masallarda yansıtılan temaların hedef kitle için uygun olmadığı görülmüştür.

İşlenen temalara bakıldığında en çok "yalancılık ve sahtekârlık" temasının yer aldığı görülmektedir. Bunu sırası ile "kurnazlık-akıllı olma", "kötülük", "saflık (temiz kalpli olma)", "haksız kazanç" ve "öç alma" temaları takip etmektedir. İşlenme oranı olarak önde olan temaların neredeyse tamamının ("saflık" hariç) okur için olumsuz nitelikte olduğu görülmüştür. "Saflık (temiz kalpli olma)" teması ise okura adeta "akıldan noksan olma" boyutunda yansıtılmıştır. Masallarda temalar yönü ile bir diğer dikkati çeken boyut da "akıllı olma" olarak tanımlanabilen davranışların beraberinde kurnazlıkla, yalanla, hile ile yapılan tutumlar ve adeta bunları özendirici öğeler vardır. Bu nedenle "kurnazlık-akıllı olma" başlığı altında işlenen temalar da okur için uygun değildir. Ayrıca yıllardır

öğretilmeye çalışılan "kötülüğe iyilikle karşılık verilmesi" gerektiğinin aksine, yapılan kötülüklere çok daha fazla kötülükle karşılık verildiğinin yansıtıldığı "kötülük" teması da hedef kitle için olumsuz niteliktedir. Görüldüğü gibi Keloğlan Masallarında işlenen temaların neredeyse tamamının hedef kitle için uygun olmadığı görülmektedir.

Kahramanlar

Okura daha çok davranışları ve konuşmaları bakımından; nadiren de görünüşü bakımından tanıtılan Keloğlan eserin başkahramanıdır.

Aşağıdaki ifadelerde başkahraman okura davranışları bakımından tanıtılmıştır.

> Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok yemesi, çok demesi günahmış. Memleketin birinde, vaktin bir zamanında, bir Keloğlan'la bir nenesi varmış. Bu Keloğlan yerinden kıpırdamaz, evden çıkmaz, hiç de çalışmazmış. Elinde maşa, mangaldaki külleri eşeler, sedire yaslanıp mindere yan pala oturur, kediler gibi mır mır mırlanır, uyuklar dururmuş (Alangu, 2012, s. 7).

Sürekli uyuklayan ve hiç çalışmayan kahramanın "tembel" olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanın tembel olma özelliği eserde yer alan farklı masalların giriş bölümlerinin çoğunda da yansıtılmıştır.

> Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok yemesi, çok demesi günahmış. Vaktin birinde bir öksüz, kimsesiz Keloğlan varmış. Nerede akşam orada sabah, katıksız yavan, bulunca yer, bulamayınca da sırtüstü yatar, yıldızları seyredermiş (Alangu, 2012, s. 36).

> Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok yemesi, yok demesi günahmış. Vakti zamanında, memleketin birinde, bir Keloğlan varmış. Anasından başka kimi kimsesi yokmuş. Sabah akşam durmadan uyur, yatakta uyur, sedirde uyur, kuru toprakta, taş üstünde, ahırda ve de sekide, nereye yaslansa dalar gider, horul horul uyurmuş. Arada bir karnı acıktıkça, anası ne verdiyse yer, ellerini koltukaltlarına sokar, yine kalkar uyurmuş (Alangu, 2012, s. 47).

Kahramanın "tembel olma" karakter özelliği "karakterin eylem ve davranışları" ile geliştirilmiştir.

> Kendine avludan bir tahta kılıç yontmuş, düşmüş yollara, yürümüş yokuşlara. Gide gide giderek, birim birim sekerek, tepelerden yel gibi, derelerden sel gibi geçerek. Bir aralık kel başına sinekler üşüşmüş, tahta kılıcının yüzüyle vurup on tanesini öldürmüş. Tahta kılıcının üstüne "Bir vuruşta on arslan öldüren Keloğlan" yazmış da yine yürümüş (Alangu, 2012, s. 7).
>
> Keloğlan'ı bu haliyle, hem de kucağındaki kılıçla gören devler:
>
> "Nedir o kucağındaki koca alamet" diye sormuşlar. Keloğlan da:
>
> "Kılıçtır, hem de bana göre kılıçtır. Bir vuruşta on tane arslan öldürmüştür. Hele üstündeki yazıya bakın" demiş de devlere bir bir göstermiş. Devler bakmışlar da iyice ürkmüş yılmışlar. Keloğlan da bu hali görünce, lafı sürdürmüş:
>
> "Derneğinizi gördüm, sizden bir çuvalcık altın almaya geldim. Davranın hele!" deyince bu devler de büsbütün telaşa varıp:
>
> "Hele bir sabah ola, hayrola. Sen yat uyu, biz de gidip altınları toplayalım. Sabah bir çuval altını tedarik ederiz" demişler. Bunun üzerine Keloğlan eve girmiş de, yatağının içine eğri bir odun kütüğü yatırıp yorganı örtmüş, kendisi de tavan arasına çıkıp beklemiş (Alangu, 2012, s. 8).

Bu ifadelerle ise davranışlarından kendini kuvvetli, cesur, yiğit biri olarak göstererek devleri korkutmaya çalışan; çalışmadan, yalan söyleyerek para kazanmanın yollarını arayan; yalancı, uyanık, akıllı ve tedbirli birisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca görünüşü itibari ile de kel olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanın akıllı, yalancı ve tedbirli olma karakter özellikleri "karakterin eylem ve davranışları" ile geliştirilmiştir.

> Bu dev anası da ocak başına oturmuş, bunların uyumalarını bekler, gözleri çıldır çıldır döner de, insan etine alışkın karnı gurul gurul öter, odun yongasıyla dişlerinin arasını karıştırırmış. Keloğlan da dev anasının bu hallerini gözleyip, gaflet bastırıp, uykuya varınca, kendilerini kesip tavandaki çengellere asacağını, budayıp pişireceğini, birkaç gün öğün edip yiyeceğini anlamış. ……. Keloğlan mindere uzanmış da, kirpili gözünü yummamış, dev anasının çıkıp gelmesini beklemiş (Alangu, 2012, s.30).
>
> Vaktin birinde bir Keloğlan varmış. Köyün birinde kendi halinde yaşar, çifti çubuğu peşinde koşar, uğraşır dururmuş. Tarlasından azığını, ineğinden ağartısını, katığını, dağdan odunu denkleştirir, kıt kanaat geçinir gidermiş (Alangu, 2012, s 52).

Kahramanın dev anasının davranışlarından kendilerini yiyeceğini anlaması ve uyumaması, akıllı, uyanık, dirayetli ve tedbirli biri olduğunu; ihtiyaçlarını gidermek için sürekli koşturması ve çalışması da çalışkan birisi olduğunu göstermektedir. Kahramanın akıllı, uyanık, tedbirli, dirayetli karakter özellikleri karakterin eylem ve davranışları ile çalışkan olması da yazarın yorumu ile geliştirilmiştir.

> Keloğlan'dır, ötede beride dolanıp dururken, çok geçmemiş, bu cambazların ettikleri oyunu anlamış. Kel kafası iyice kızmış, gözleri gazaptan belermiş, içinden coşmuş da, dışından küfürleri basmış. Yine de yüreği soğumamış. O diyarda eşek çok para ettiğinden zararına mı yansın, uğradığı hakarete mi dövünsün, bilememiş. Bu cambazları dar yerde kıstırıp öcünü almadan edemeyeceğini anlamış da and içmiş, değnek atlamış, yeminler kasemler etmiş (Alangu, 2012, s. 53).

Kendisini oyuna getirmeye çalışan ve ondan hınç almak isteyen cambazların eşeğinin kuyruğunu kesmelerine çok kızan kahramanın cambazlardan öç almak için masalın ilerleyen bölümlerinde, üç cambaza eşeğini gümüş lira çıkardığı; tavşanını, her ihtiyacını karşıladığı ve söz dinlediği; kavalını, ölüleri dirilttiği gerekçesiyle sattığı görülmektedir. Gerçekte olmayan bu durumları gerçek gibi göstererek başkahramanın her fırsatta cambazları kandırarak hem mallarından hem de canlarından etmesi, kindar bir karaktere sahip olduğunu yansıtmaktadır. Bu karakter özelliğine "Keloğlan ve Kırk Haramiler" adlı masalda da rastlanmaktadır. Aşağıda bu masaldan alınmış ifadeler yer almaktadır:

> Keloğlan da sevinçle tavan arasına fırlamış. Külahı koynuna sokmuş, tüfeği de omzuna vurup ava çıkmış. Oraya, buraya derken, bir atışta kırk tane kuşu birden vurmuş. Ve bu kırk kuşu tüfeğin üzerine sıra sıra bağlamış, omzuna vurarak, türkü çığıra çığıra evine dönerken yoluna Kırk Haramiler çıkmış. Haramilerin başı bu Keloğlan'a:
>
> "Bak biz de kırk kişiyiz, senin kuşların da kırk tane. Kuşları bize ver" demiş. Keloğlan da:
>
> "Ne diye size verecekmişim. Ben onları canım için vurmuşum. Evde pişirip yiyeceğim…" demiş. Kırk Haramilerin başı öfkeyle Keloğlan'a bir tokat vurmuş, kırk kuşu da elinden almış (Alangu, 2012, s. 76-77).

Keloğlan'ın kırk kuşunu alan bu haramilere öfkesi dinmez ve onlara türlü oyunlar oynar. Bu oyunlar haramileri canından bezdirir ve masal boyunca devam eder.

> Bu harami, arkadaşlarını yanına dönedursun, biz gelelim Keloğlan'a. bütün bunları bir köşeden gözlemiş de olanları izlemiş. Akşama doğru oralarda dönüp dolaşmış da, vakti saatini beklemiş. Tepsinin alınma saati gelince, gelip harami başının kapısını çalmış. Kapıyı ağzı maç sakızlı, gözleri çıldır çıldır ışıklı o hatun aralamış. Keloğlan da bir yana çekilip durmuş. Kadın da üstü sırmalı havlu ile örtülü tepsiyi uzatıp kapıyı kapatmış. Keloğlan tepsiyi bir yana koymuş da, bir kâğıdın üzerine iri iri şu sözleri yazmış:
>
> Kırk kuşumu almasaydın,
>
> Bir tokadı vurmasaydın,
>
> Aman, bu pek azdır efendim,
>
> Hele daha büyüğünü görelim.
>
> Kapıya yapıştırmış, tepsiyi alıp yürümüş (Alangu, 2012, s.77-78).
>
> Günün birinde Keloğlan göl kenarında oynarmış, uzaktan doğru Kırk Haramilerin geldiğini görmüş. Hemen davranmış da üstünü başını, yüzünü gözünü çamurla sıvamış, bir kayaya yaslanmış, ağlamaya başlamış. Kırk Haramilerin başı yanına gelmiş de:
>
> "Oğlum, neden ağlıyorsun hele?" diye buna sormuş. Keloğlandır, oyununu, düzenini, lafını, sözünü önceden hazırlamış.
>
> "Anam gelinlik küpesini vermişti, yaptırayım diye, suya düşürdüm. Şimdi ne edeyim, anama ne cevap vereyim diye ağlıyorum…" demiş de, höykürüp ağlamaya bir girişmiş ki, tüm haramilerin acımaları tutmuş, pınarları kurumuş gözleri yaşarmış. Haramilerin başı bunlara:
>
> "Haydi, soyunun da, suya atlayın, şu fukara oğlanın küpesini bulmadan çıkmayın!" diye duyurmuş. Adamlar kıyıda soyunmuşlar, suya girip dalıp çıkmaya, aramaya girişmişler. Ama bir türlü oğlanın küpesini bulup çıkaramamışlar. Kırk Haramilerin başı da davranıp suya atlamış, orası burası demiş de dalmış, suyun dibini bir bir yoklamış. Bunlar su dibinde küpeleri arayadursunlar, bu Keloğlan ağlamasını kesmiş de sırtarmaya geçmiş, hemen oradaki kırk kat elbiseyi, pabucu, sarmış, sarmalamış, sırtına vurmuş da yürümüş. Bir kâğıdın üzerine iri iri şu sözleri yazmış:
>
> Kırk kuşumu almasaydın,
>
> Bir tokadı vurmasaydın,
>
> Aman, bu pek azdır efendim,
>
> Hele daha büyüğünü görelim.
>
> Kâğıdı oraya bırakmış da koşa koşa evine gelmiş (Alangu, 2012, s. 78-79).

Kahramanın Kırk Haramilere vurduğu 40 kuşu vermeyi reddetmesi, korkmadan hakkına sahip çıkan, cesaretli biri olduğunu; cambazlara ve Kırk Haramilere ettiği oyunlar, onlardan hıncını almak için yaptıkları ise kendisine yapılan kötülüğü unutmayan ve kin tutan birisi olduğunu göstermektedir. Kahramanın cesur olma karakter özelliği, konuşmaları ile geliştirilirken; kindar olma özelliği ise karakterin eylem ve davranışları ile geliştirilmiştir. Ayrıca cambazlara ve Kırk Haramilere oynadığı her bir oyunda kahramanın karşısındakileri aldattığı, yalan söylediği görülmektedir.

> Keloğlan hemen yerinden sıçramış da tırmanmış ağaca. Elinin erdiğini koparıp dişlemiş, ermediğini de sallamış yere düşürmüş. Güm güm topuk vurdukça elmalar sapır sapır dökülür yerlere yayılır, Keloğlan da keçilere bağırırmış:
>
> "Sakın, bütün elmaları yemeyin ha, biraz bana da saklayın ha!"

> Az sonra ağaçtan inmiş ki, ne görsün? Keçiler bütün elmaları dişlemiş, ayaklamış, yemişler de öte geçmişler. Yalnız içlerinden biri boynuzuna saplanmış bir elmayı Keloğlan'a saklarmış. Keloğlan keçilere çok kızmış, keli kızarmış, boynuzunda elma sunan keçiyi bir yana koymuş da, bıçağını çekip hepsini sıradan boğazlamış (Alangu, 2012, s. 91).
>
> (Keloğlan) "Nar gibi kızarmış ördekler, besili semiz ördekler…" diye ora bura, kıyı köşe dolaşmaya başlamış. Dönüp dolanırken pazarda o ülkenin vezirine rastlamış. Vezir hiç pazarlık etmeden tepsisi ile birlikte bu ördekleri hemen satın almış:
>
> "Bunları sarayıma götür, kethüdama teslim et, oradan elbiselerimi al, hamama getir de, paranı vereyim…" deyince, bu Keloğlan, sevinerek, güvenerek, bu vezirin sarayına gitmiş. Kapıyı çalmış, ördek tepsisini kethüdaya teslim etmiş, vezirin dediklerini anlatmış, sırmalı bir bohça içindeki elbiseleri alıp hemen oraya dönmüş. Yolda giderken dayanamamış, bir kenara oturup bohçayı açmış. Bir de ne görsün? İpekten iç çamaşırları, atlastan kenarları da sırma işlemeli şalvar, cepken, cübbe, lahuri kuşak, her şey tamam. Gözleri ışıldamış da kel kafası pırıl pırıl parlamış. Ördeklerin parasını şöyle bir hesaplamış, bir de sırmalı bohçadakilerin kaça satılabileceğini tasarlamış da, hamama gitmekten vazgeçmiş, doğru çarşının yolunu tutmuş. Bunları satmış (Alangu, 2012, s. 103).
>
> Keloğlan ertesi sabah, alacakaranlıkta, daha gün doğmadan, şafak sökmeden kalkmış. Kenarı köşeyi, dolabı sekiyi, kuşağı keseyi, kimselere sezdirmeden birer birer dolaşmış da yoklamış. İşe yarar ne bulduysa torbasına aktarmış. ……
>
> Ev halkının üstüne uyku tozu serpilmiş de, gaflet dumanı bastırmış. Kuşluk vakti güç hal ile uyanmışlar da, ellerini nereye atsalar ortalığın karışmış, eşyaların eksilmiş olduğunu görmüşler. …….. kelli Keloğlan'ın kendilerine neler ettiğini anlamışlar.
>
> "Aman bu Keloğlan, yaman bu keloğlan, vay bize neler etti? Topal kargayla bir oldu, yemeklerimizi yedi; evimize konuk oldu da, baştan ayağa bizi soydu savuştu…" (Alangu, 2012, s. 149)

Bu ifadelerde yer aldığı gibi kahramanın elmaları yedikleri gerekçesiyle keçilere öfkelenerek onları öldürmesi, çok sinirli, asabi biri olduğunu; vezire ait olan bohçayı izinsiz açması ve hatta bohçayı sahibine teslim etmeyip içerisindekileri satması, emanete hıyanet eden, hırsız, dolandırıcı birisi olduğunu göstermektedir. Kahramanın kaldığı evde işe yarar bulduğu her şeyi torbasına koyup evden kaçma davranışı da hırsızlığını kanıtlamaktadır. Kahramanın asabi ve dolandırıcı olma karakter özellikleri, eylem ve davranışları ile geliştirilmiştir.

> "Olur ağa. Ya koyunları nasıl bölüşeceğiz?" deyince, ağası da:
>
> "Kolay Keloğlan. Davarı, sığırı kıra salarız. Akşam dönüşünde yeni ahıra girenler senin, eski ahıra girenler de benim olur" demiş.
>
> Keloğlan buna da razı olmuş. ……., Keloğlan sürüyü önüne katıp getirmiş. …… sürüyü avludan içeri sokmuş, bir de ne baksın? Bütün hayvanlar birbiri peşinden ağasının eski ahırına girmişler. Keloğlan yeni ahıra girmiş, bakmış ki, kendi kısmetine bir kel tosun düşmüş. Yemliğin önünde düşünüp duruyor. Koyundan, keçiden, sığırdan hiçbiri yeni ahıra dönüp bakmamış, alıştıkları eski ahıra girmişler (Alangu, 2012, s. 120-121).

Yukarıdaki ifadelerde ise kahramanın daha önceki kişilik özelliklerinin aksine ağasının söylediklerini kabul ederek hakkına razı olması saf, iyi niyetli birisi olduğunu göstermektedir. Saf ve iyi niyetli olma karakter özelliği de karakterin eylem ve davranışları ile geliştirilmiştir.

> "Hele Keloğlan, yürü eve git de, ahırı temizle, gübreleri kürele, atı da bir güzel soyuver de tımar et" demiş.

Keloğlan:

"Başüstüne ağam!" diyor da dönüp eve geliyor. Ceketini çıkarıp, göleğinin kollarını çemreliyor. Ahıra giriyor. Yerleri temizliyor, gübreleri küreliyor. Bileyli keskin bıçağını çıkarıp atın derisini baştan kuyruğa yüzüp çıkarmaya niyet edip işe girişiyor.

Camgöz Ağa'nın, Keloğlan'ı gönderdikten sonra içine bir ateş düşmüş de, artık dükkânda duramamış, kepenkleri indirmiş, evine gelmiş. Daha uzaktan gelip yanaşırken atının kişnemelerini duymuş da, "Aman bre, ne yapar bu Keloğlan?" diye ahıra koşmuş. Kapıdan bakar bakmaz, bir de ne görsün? Keloğlan bileyli keskin bıçağını çıkarmış da, atın boynundan başlamış, derisini yüzmeye girişmiş. Bir yandan da avaz avaz türkü çığırıyor. Ortalık al kanlara boyanmış da, at acısından şahlanıyor, durmadan kişniyor. Bu zalim Keloğlan da atın boynuna yapışmış, fır dönüyor, türkü çığırıyor, durmadan bıçak oynatıyor (Alangu, 2012, s. 159-160).

Bu ifadelerde ise kahramanın atın sağ iken derisini yüzmesi ve atın çektiği acıya aldırmadan türkü söylemesi, zalim, gaddar ve acımasız bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın bu özellikleri de karakterin eylem ve davranışları ile geliştirilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde kahraman okura konuşmaları bakımından tanıtılmaktadır:

Beri yandan Keloğlan'ın aç eşeği yem torbasının boynuna asılmadığını görünce, başlamış anırmaya. Keloğlan kaşığı bırakıp dinlemeye, sinsi sinsi gülmeye başlamış. Köse buna:

"Nedir Keloğlan, eşeği durup dinliyorsun, hem de sırıtıyorsun?" demiş. O da:

"Benim eşeğim her şeyi bilir. Ben de onun dediğini bir güzel anlarım. 'dolapta bir tepsi börek dururken imansız bulgur çorbası içilir mi?' diyor" demiş (Alangu, 2012, s. 15).

"Çoban, hele çoban!"diye bağırmış. Çoban da gelmiş, bunu çalı dibinde bulmuş. Çuvalın bağını çözüp çıkarmış. Bu keloğlan bir yandan ağlar, bir yandan sızlanırmış:

"Ah başıma gelenler, vah başıma gelenler. Beni padişahın kızına vereceklerdi. Ama istemiyorum. Gel sen benim yerime de çuvala gir de, padişahın kızıyla evlen." demiş. Dağın bayırın saf çobanı buna bir güzel inanmış. Çuvalın içine girmiş. Keloğlan da ağzını pek bağlayıp çalının dibine yatırmış (Alangu, 2012, s.18).

Onlar orda, şıkır şıkır, tıkır tıkır para sayadursunlar, bu Keloğlan ağacın tepesinde ağasına:

"Aman ağam, çok sıkıştım, çişim geldi, şu haramilerin üstlerine salıvereyim…" demiş (Alangu, 2012, s.92).

İçlerinden en küçüğü, en akıllısı olan Keloğlan:

"Aman ağalar, bu devin gözlerini beğenmedim. Hava kararınca ışılıyor. Yine gece yarısı gelip bizi arayacak, yemek isteyecek… Bu sefer çukurda yatmayalım. Sabahleyin sorup soruşturması boşuna değil" demiş (Alangu, 2012, s. 128).

Bunu duyan Keloğlan, ağalarını hana göndermiş de kendisi padişahın sarayına yollanmış, huzura çıkmış:

"Şu dağların ardındaki devler ağasının kır atını kaçırıp getireceğim. Bu işi ancak ben başarırım…" demiş de, kasılmış. Başını dikmiş de yiğitlenmiş (Alangu, 2012, s. 130).

"Aman ana, bunda düşünecek, danışacak ne var ki? Elbette bu dolayların en has en güzel kızına, padişahın kızına dünür gideceksin" demiş de, kas kas kasılmış (Alangu, 2012, s. 167).

"Hele ana, ak pürçekli, hem de gayretli ana. Dediğim dediktir, çaldığım düdüktür. Sen hiç kasavet çekme ve de üzülme. Padişahın kapısına varacaksın. Dilek taşına oturacaksın. Padişahın huzuruna çıkaracaklar, direnip kızını isteyeceksin. Ne kusurum, ne gibi özürüm var. Aslan gibi delikanlıyım. Bu padişah, kızını bana vermeyip de kime verecekmiş?" (Alangu, 2012, s. 168)

"Keloğlan ile İki Padişah" adlı masalda Hint padişahından ülkenin padişahına gelen üç farklı soruyu, ülkenin âlimleri bilememiş Keloğlan bilmiştir. Aşağıdaki ifadelerde Keloğlan'ın sorulara verdiği yanıtlar yer almaktadır:

> "Bundan kolay ne var, a padişah kızı! Git babana selam söyle, o değneği suya atın. Hangi yanı daha kalınsa, o yanı suya batar. Hem de şunu unutmasın: Elde olan, beyde ve de padişahta bulunmaz, sorup sual edilmeden her önüne gelen de hapislere atılmaz." (Alangu, 2012, s. 38)
>
> "Padişahım, bu iş ötekinden kolay. Şimdi buyur, bu atları bir ahıra kapasınlar. Kapısının önüne bir de hendek kazsınlar, içini suyla doldursunlar, anasını, tayını, tayının tayını ayırmak işten değil" demiş.
>
> Padişah, Keloğlan'ın dediklerini hemen buyruk salıp yaptırmış. Herkes avluya birikmiş. Keloğlan'dır, almış eline bir kamçı, ahıra girmiş, kapıları açmış, başlamış atları kamçılamaya. Atların üçü de gelip kapıya yığılmış. Önce biri kapıda durmuş, başını sağa sola yatırmış, ön ayaklarını kırdığı gibi hendeği atlayıp geçmiş. Keloğlan seslenmiş:
>
> "Bu geçen anaç attır!" demiş. Yine kamçılamış, bu sefer de biri kapıdan fırlamış, hendeği geçmiş. Keloğlan yine seslenmiş:
>
> "Bu geçen de onun tayıdır!"(Alangu, 2012, s. 39-40)

Kahramanın misafir olduğu evde önüne gelen yemeklere razı olmayıp eşeğinin börek istediğini söylemesi, görgüsüz ve yalancı olduğunu; saf bir çobanı kandırarak onu ölüme sürüklemesi, yalancı ve acımasız olduğunu; ağacın tepesinden haramilerin üzerine tuvaletini yapması, terbiyesiz olduğunu; devin kendilerini yememesi için plan yapması, akıllı ve tedbirli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Devler Ağasını kır atını sadece kendisinin getirebileceğini söylemesi ve padişahın kızını kendisi dışında kimseye vermeyeceğini düşünmesi, kendine güvenen biri olduğunu göstermektedir. Kendi fakirliğine aldırış etmeden padişahın kızı ile evlenmek istemesi de kendine güvenen ve gözü yüksekte olan birisi olduğunu yansıtmaktadır. Ayrıca Hint padişahının sorduğu sorulara cevap vermesi, akıllı ve zeki biri olduğunu yansıtmaktadır. Kahramanın "görgüsüz, yalancı, saf, acımasız, terbiyesiz, akıllı, zeki, tedbirli, kendine güvenen ve gözü yükseklerde olan karakter özellikleri karakterin konuşmaları ile geliştirilmiştir.

> "Haydi, Keloğlan, keleş oğlan, bakkala git, on paralık 'hiç' al da geliver" demiş. O zamanlar bizim bildiğimiz şu adi tuzun adına "hiç" derlermiş. Keloğlan anasının dediğini unutmamak için yolda giderken "Hiç hiç" diye söylenir dururmuş. Gide gide deniz kenarına varmış. Balıkçılar geceden ağ atmışlar da, sabahleyin kıyıdan el birliği ile "Hay hak, hay hak diye çekerlermiş. Bu Keloğlan gelmiş, aman anamın dediğini unutmayayım diye, orada "Hiç, hiç" der dururmuş. O böyle dedikçe, balıkçılar kızmışlar, "Hay hak, hay hak!" diyerek asıla asıla ağın sonuna gelmişler ki, bir tek balık yok. Keloğlan "Hiç, hiç" dedikçe balık çıkmazmış. Ağların sonundaki torba da boş çıkınca, bunlar tutmuşlar, orada dikilip "Hiç, hiç" diye söylenen Keloğlan'ı evire çevire bir güzel dövmüşler. Keloğlan ah demiş, of demiş, dayağı yemiş, ama anasının tembihlediğini de kel kafasından uçurmuş, unutmuş. Dayağın acısı sızısı bir yana, telaşından sormuş:
>
> "Peki, ben şimdi ne diyeyim neler söyleyeyim balıkçı babalar?"
>
> Balıkçılardan biri buna:

> " 'Biri çıktı, ikisi daha gelsin' diyeceksin" demiş. Keloğlan da bu sözleri diline dolamış "Biri çıktı, ikisi daha gelsin" diyerek giderken, bir evin önünde durmuş. Kapısından bir tabut çıkarıyorlarmış.
>
> "Biri çıktı, ikisi daha gelsin" diye söylenirken, cemaat hemen tabutu bırakıp bunu evire çevire dövmeye girişmiş (Alangu, 2012, s. 70-71).

Bu ifadelerde ise kahramanın unutmamak için nerede nasıl konuşulması gerektiğini bilmeden sürekli aynı sözleri tekrar etmesi ise saf olduğunu göstermektedir.

Aşağıdaki ifadelerde ise kahraman okura hem konuşmaları hem de davranışları bakımından tanıtılmaktadır:

> Keloğlan, köşede sırtarıp kalmış hovardayı eşeğe yüklemiş, deh, çüş diyerek yürümüş. Yolda giderken bir katır kervanına rastlamış. Katırlardan biri bunun eşeğine çarpınca, üstündeki ölüyü bayırdan aşağı teker meker yuvarlamış. Keloğlan da zaten bunu gözlermiş:
>
> "Ah babacığım, vah babacığım. Dünyasına doymadan giden hovarda babacığım! Babamı öldürdünüz, kanına kan, canına can istiyorum!" diye bağırıp ağlamaya girişmiş ki yer gök böğürtüsüne dönermiş. Kervancı ürkmüş, korkmuş, hem de iyice yılmış. On katır yükü bağışlamış. Keloğlan hala yırtınır yeri göğü inletirmiş. Beş daha vermiş, yine olmamış. Sonunda bütün kervanı bağışlamış da, yakasını anca sıyırmış, savuşmuş (Alangu, 2012, s. 17).
>
> Keloğlan çıkmış gurbet yollarına. Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, tepelerden aşmış, derelerden geçmiş, sonunda bir çiftliğe ulaşmış. Çiftliğin sahibi karı kocanın yanına, boğaz tokluğuna yanaşma durmuş. Günlerden bir gün kadının kocası, eşeğine iki tay, bir kile buğday yüklemiş, değirmene öğütmeye gitmiş. Adamın karısı da oynak, aşüftenin biri imiş. Kocasının bir yere gitmesini fırsat bilir, hovardasını içeri alırmış. Kocası değirmenin yolunu tutunca, hemen işareti vermiş, hovardasını çağırmış. ……
>
> Keloğlan olup bitenleri bitişik odadan, kapının budak deliğine gözünü uydurmuş, seyredermiş. Kadının kümese gittiğini, adamın da sızıp uyuduğunu görünce, hemen içeri girmiş, ocaktaki kızgın yağı adamın açık ağzından içeriye, boğazına bir güzel aktarmış.
>
> ……
>
> "Aman Keloğlan, sırma perçemli keleş oğlan, bak burada bir adam ölüp katılmış. Ne yapalım, ne edelim? Ne olursa senden olur, aman buna bir çare!" deyince, Keloğlan da sırıtmış:
>
> "Ya… Sen hem adamı öldür, hem de çaresini ara, ben de gidip ağama haber vermez miyim?" diye mızıklayınca, kadın pabucun pahalı olduğunu anlamış, Keloğlan'a yalvarıp yakarmaya girişmiş. Ne dedi, nasıl söylediyse, kar etmemiş. Ne kadar takısı, altını, birikmiş parası varsa getirip Keloğlan'a vermiş de güçlükle susturmuş. Ölüyü kaldırıp bir yere saklasın diye iyice dökülüp saçılmış." (Alangu, 2012, s. 48-49).

Bu ifadelerle kahramanın kendisinin öldürdüğü kişiyi başkası öldürmüş gibi suçlaması, ona iftira etmesi, yalancı ve hilebaz karakter özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca suçladığı kişinin bütün malını alması davranışı da başkahramanın oldukça acımasız biri olduğunu göstermektedir. Kahramanın yalancı ve hilebaz karakter özellikleri "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları ile geliştirilmesi yöntemleri" kullanılarak geliştirilmiştir.

> "Şu ağam da iyice akılsız, odun getirmek için ormana mı gidilirmiş? O gelmeden ben odunu da bulur, suyu da ısıtır, anamı da yıkar paklar, köşeye oturturum…" demiş de, kollarını sıvamış, eline bir balta almış, evin kaplamalarını, kirişlerini doğrayıp indirmeye girişmiş. Ocağı doldurmuş. Eskilerden kalma, kocaman bir kara kazanları varmış. Yuvarlaya yuvarlaya getirmiş, ocağa vurmuş da, içine bakraç bakraç su taşıyıp doldurmuş. Altını da ateşleyip yakmış. Eski tahtaların alevi koca kazanı sarmış, az zamanda suyunu kaynatmış. Sonra da gidip

hart hart kaşınan, çatır çatır bitlenen anasını kucaklamış, getirmiş. Bu kocakarıyı koca kazandaki kaynar suyun içine atmış. Can havliyle ne olduğunu bilmeyen kıpkızıl haşlanan kadın, başlamış bağırıp çağırmaya, par par edip çırpınmaya, hem de çıngır çıngır çığrışmaya… Keloğlan, anasının karşısına geçmiş de kel kafasını kaşıya kaşıya sırıtıp seyredermiş. Anasının durmadan çarpınıp çırpınmasına, çağırıp çığırmasına kızmış da:

"Bak hele şuna, pislikten kurtulacağım, bitlerden arınacağım demiyor da çarpınıyor, çığrışıyor! Şöyle iyice yaslanıp keselensene!" diye söylenerek anasını tepesinden bastırıp kaynar suyun içine sokmuş. Kadıncağız bir zaman "gluk gluk, hı hır" ederek boğulup ölmüş. Ama Keloğlan farkında bile değil olup bitenlerin.

"Fukara anamın pek hoşuna gitti sırıttı da, kazanın içine otura kodu…" diye sevinmiş, geçmiş köşeye oturmuş (Alangu, 2012, s.96).

"Ulan Keloğlan, yolsuz yordamsız, eli sakar, meymenetsiz, akılsız, hem de fikirsiz kelli oğlan. Sen şurada otur, cenazeyi bekle de, ben gidip bir mezar kazayım. Az sonra, cenazeyi yüklenirsin, anamızın ölüsünü kimseye göstermeden mezarlığa getirirsin. Kepçe kulaklarını aç da, iyice dinle, gizlice tenhalardan dolaşırsın, kimselere göstermeden getirirsin.

…….

"Eh yeter oldu beklediğim, ağam mezarı kazmıştır, anamı sırtlayayım da, mezarlığa götüreyim" demiş. Anasını sırtlamış, daha avludan çıkmadan, soluğu kesilmiş de yorulmuş, yere uzatmış, ayaklarını birleştirip bir ip bağlamış, başlamış çekmeye, sürüye sürüye götürmeye. İpi omuzlamış, arkasındaki ölüyü yerde sürüye sürüye götürürken, önüne bir kocakarı çıkmış. Keloğlan'ın bu yaptığını görünce:

"Aman oğlum, bu nasıl iş ettin, ayıptır. Hem de günahtır. Vay benim başıma, yazıktır oğul, yazıktır…" diye sızlanıp ilenmeye girişince, Keloğlan kocakarının bu sözlerine iyice kızmış da, kel kafası zonklamış, yüreği de mavlamış:

"Hele kocakarı, el ayağı çengel karı, git yoluna, işine de beni rahat bırak. Canım burnumdan dökülesi, yüreğimin yağı eriyesi…" diye karşılık verip parlayınca, bu kocakarı dikilmiş de, sopasını tak tak yere vurmuş:

"Amanın bu oğlan halktan arlanmaz. Allah'tan utanmaz. Boyun eğmez, söz dinlemez. Başını diker de, köpek gibi ürür ki, hele…" deyip ilenmeye girişince, Keloğlan'dır, yerden irice bir taş alır, kocakarıyı şavullayıp fırlatır. Taş vızlayarak gelip kocakarının kafasına vurunca, zavallı ikiye katlanıp hemen oracığa yıkılır (Alangu, 2012, s. 99).

Kahramanın ağasının odun getirmesini beklememesi, sabırsız olduğunu; suyu ısıtmak için evin kirişlerindeki odunları sökmesi, akılsız ve düşüncesiz olduğunu; annesini kaynayan suyun içine atması ve boğulduğunu anlamaması, hiçbir işten anlamayan, beceriksiz, saf biri olduğunu göstermektedir. Kahramanın akılsız, saf, düşüncesiz, beceriksiz olma karakter özellikleri de "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları ile geliştirilmesi yöntemleri" kullanılarak geliştirilmiştir. Sonrasında ise "akılsız, yol yordam bilmeyen, fikirsiz, sakar, meymenetsiz" olma karakter özellikleri kahramana yüklenmiş ve bu özellikler "diğer karakterlerin yorumu ile" geliştirilmiştir. Kahramanın ölen annesini yerde sürüyerek götürmesi, ölüye bile saygı duymadığını; karşılaştığı yaşlı kadınla argo sözcükler kullanarak konuşması ve ona taş atması, büyüklerine karşı da saygısız olduğunu göstermektedir. Saygısız bir karaktere sahip olma özelliği de "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları ile geliştirilmesi yöntemleri" kullanılarak geliştirilmiştir.

Keloğlan bir aralık iyice sıkılıp bunalmış. El yıkamaya dışarı çıkmış. Mutfağın önünden geçmiş. Kilerin kapısını açık bulmuş. İçeri girmiş, bir koklamış, iki bakınmış. Dolaptaki börekleri, dolmaları, kızartmaları, tatlıları ve de turşuları görmüş de, midesi guruldamış,

> ağzının suyu akmış. Sevine sevine gidip acele işini görmüş, ellerini yıkayıp hemen yerine dönmüş. …… Sininin ortasına koca bir tencerede bulgur çorbası koymuşlar, imansız, hem de suluca. Birer parça da çökelekle soğan dağıtmışlar. Keloğlan'a, "Buyur hele, bismillah" deyip şapır şupur kaşıklamaya girişmişler. Keloğlan bir kaşık almış çorbadan, yağsız, imansız, safi sudan. Ekmekle çökelek yesem demiş, şap gibi tuzdan ağzı büzülmüş. Bakmış ki, olacak gibi değil. Koluyla sıkıştırmış kargayı. Topal karga da:
>
> "Gak gak, hak hak!" diye ses verince, başını eğmiş de Keloğlan, kargayı dinler gibi yapmış. Evin ağası sormuş:
>
> "Ne o Keloğlan, kim bağırdı öyle, kimi dinledin, ne söyledi sana?" diye sorunca, bu Keloğlan:
>
> "Efendim, benim bir topal kargam var. Can yoldaşımdır. Haldaşımdır. Benimle birlikte dolaşır da gizliden saklıdan haber verir. karnı çok acıkmış. Canı dolma istemiş. 'Kilerdeki dolapta dolma varken, bulgur çorbası içilir mi? Siz de yiyin, bir kıymık da bana verin hele' diyor.
>
> ……..
>
> 'Kilerdeki dolapta kızarmış tavuk varken, dolmayla öğün edilir mi? Siz de yiyin, bir parçacık da bana verin hele' demekte.
>
> …….
>
> 'Kızartmadan tadası olduk. Ya Rabbi şükür, veren eller dert görmesin, sofrasından konuk eksik olmasın. Oldu olacak. Kilerdeki dolapta tatlı ve de börek varken, bu ziyafet burada sona erer mi?' demektedir (Alangu, 2012, s. 147-148).
>
> "Bu karga bana babamdan kalma mirastır. Çok değerli, hayli hüneri ve de marifetli bir kargadır. Can yoldaşıdır, haldaştır. Benimle birlikte dolaşır da, gizliden saklıdan haber verir. asıl büyük marifeti de her gün bir sarı altın yumurtlar …" deyip de kargayı avuçlamış, altına bir altın sıkıştırıp birlikte çıkarmış. Çobanın gözleri faltaşı gibi açılmış da, bu işlere şaşmış kalmış. "Ne etsem, nasıl eylesem de şu kargayı ele geçirsem. Dağda bayırda, yağmurda güneşte sürünmekten kurtulsam…" diye düşünürken, Keloğlan ona:
>
> "Artık diyar diyar gezmekten, bu kargayla da yoldaşlıktan, altın toplamaktan usandım. Bir köye çekilip yerleşmek, çoluk çocuk, bağ bahçe, mal davar sahibi olmak istiyorum. Şu sürüyle üstündeki elbiseleri, kepeneğini verirsen, şu altın yumurtlayan kargayı sana veririm. Helalinden değişelim…" deyince, çoban çok sevinmiş. ……
>
> Aradan az bir zaman geçmiş. Keloğlan'ın peşine düşen köy halkı görünmüş. Kendilerine karşı gelen, Keloğlan kılığındaki çobanı yakalayıp sallamışlar da fırlatıp dereye atmışlar (Alangu, 2012, s. 150-151).

Keloğlan'ın misafir olarak kaldığı evde izinsiz olarak gezmesi ve sofraya istediği ikramların konulmaması üzerine kargasının evde olanlardan haber verdiği yalanını söyleyerek fazlaca yemek isteğinde bulunması, misafirlik adabına uymayan, arsız, yüzsüz, terbiyesiz, yalancı biri olduğunu; saf çobanı kandırarak onun ölümüne sebep olması da yine yalancı ve acımasız biri olduğunu göstermektedir. Kahramana yüklenen arsız, yüzsüz, terbiyesiz, yalancı ve acımasız karakter özellikleri de "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları ile geliştirilmesi yöntemleri" kullanılarak geliştirilmiştir.

Görüldüğü gibi davranışları ve konuşmaları bakımından ayrıntılı olarak okura tanıtılan Keloğlan'a, "açık(geliştirilmiş)" karakter özellikleri yüklenmiştir. Başkahraman, değişen ve değişmeyen karakter özelliklerine sahip olma bakımından masalların tümü değerlendirilerek incelendiğinde daha çok "durağan/statik" karakter özelliklerine sahiptir. Başkahramanın farklı masallarda aynı karakter özelliklerini sergilemesi, statik karakter

özelliğine sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bunun yanı sıra "Keloğlan ile Kötü Hasan" ve "Keloğlan ile Padişah" adlı masalların başında "saf" bir karakter özelliğine sahipolan başkahramanın sonrasında "kurnaz" bir karaktere dönüşmesi, başkahramanın bu masallarda "devingen/dinamik" karakter özelliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Eserin başkahramanı, Keloğlan; yardımcı kahramanlar ise masallarda değişiklik göstermekle birlikte Keloğlan'ın nenesi, devler, Keloğlan'ın annesi, köylüler, çoban, köse, kervancıbaşı, köse değirmenci, dev anası, Keloğlan'ın kardeşleri, Keloğlan'ın ağası (abisi), Hint padişahı, ülkenin padişahı, padişahın kızı, cambazlar, Keloğlan'ın eşi, Kırk Haramiler, Kötü Hasan, cinler, devler ağası, Keloğlan'ın nohudu, Keloğlan'ın kargası, Camgöz Ağa ve Ali Cengiz'dir. Çoğu zaman başkahramanın ders verdiği ve türlü oyunları ile cezalandırdığı yardımcı kahramanlar Keloğlan'ın karakter özelliklerinin okura yansıtılmasına yardım eden unsurlardır. Bu kahramanlar kimi zaman olumlu özelliklere sahipken kimi zaman da olumsuz davranış özellikleri sergilemişlerdir. Bu kahramanlardan bazıları da Keloğlan'ın dile getirmek istediği konularda onlardan yararlandığı unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Yukarıdaki ifadelerde başkahramana yüklenen karakter özellikleri incelendiğinde, başkahramanın daha çok okura olumsuz örnek olabilecek davranışlar sergilediği görülmektedir. Tembel, yalancı, kindar, acımasız, dolandırıcı, hilebaz, arsız, yüzsüz, saygısız, yol yordam bilmeyen, görgüsüz, asabi, zalim, gaddar, terbiyesiz olarak daha çok olumsuz özellikleri ile tanıtılmasının yanı sıra uyanık, akıllı, tedbirli, dirayetli, saf, iyi niyetli ve kendine güvenen biri olarak olumlu özellikleri bakımından da tanıtılmıştır. Ancak olumsuz davranışlarının daha fazla olması ve yaklaşık her masalda tekrar edilmesi, başkahramanın kendisiyle özdeşim kuracak okur için uygun bir model olmadığını göstermektedir. Eser kahramanlar yönü ile hedef kitle için uygun değildir.

Bu özelliklerine rağmen Keloğlan'ın sevilen bir halk kahramanı olması, hedef kitlenin başkahramanın olumsuz davranışlarını algılayamayıp kendisine model alması okur açısından büyük olumsuzluklara sebep olabileceğinden eserin okutulmaması daha uygundur.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 6. Keloğlan Masallarında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Aile birliğine önem verme	3	14
	Çalışkanlık	1	
	Dürüstlük	1	
	Duyarlılık	1	
	Yardımseverlik	2	
	Öz güven	2	
	Saygı	2	
	Sevgi	1	
	Sorumluluk	2	
Ahlaki değerler	Dürüstlük	1	5
	Saygı	2	
	Yardımseverlik	2	
Siyasi değerler	Adil olma	1	1
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Tanrı, kul, günah, Cuma vakti, namaz, Cuma namazı, abdest, ölüm, cemaat, imam, Azrail, besmele, Deccal, şeytan, dua, nur, cin, besmele	9	9

Tablo 6' da Keloğlan Masallarında işlenen değerler ve bu değerlerin nicel olarak işlenme oranları yer almaktadır. Görüldüğü gibi en çok sosyal ve dini değerlerin yer aldığı; bilimsel, ekonomik ve estetik değerlere ise eserde hiç yer verilmediği görülmektedir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Aile birliğine önem verme" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

> "A kel oğlum, keleş oğlum. Yaşın geldi, yirmiye erdi. Köydeki yaşıtların hep evlendi. Ben gibiler torun sahibi oldular da geçip köşeye oturdular. Ne zamandır düşünür, tasarlar, ölçer biçer dururum." (Alangu, 2012, s. 110).
>
> Keloğlan'ın bir çocukluk arkadaşı varmış. Birlikte çobanlık ederlermiş. Evine uğramış da, düşüncesini ona da açmış:
>
> "Bu yaşa birlikte eriştik, dağda taşta koyun güttük, kazancımızı üleştik. Yaşımız geldi yetti. Evlenmek zamanı geldi. Ne elde var, ne köşede. Kalk gurbete gidelim. Duruşalım, kazanalım. Dönelim, ocaklarımızı şenlendirelim, analarımızın yüzlerini güldürelim" demiş de, Keloğlan'ın arkadaşı da, "Doğrudur, uygundur" diye cevap vermiş (Alangu, 2012, s. 111).
>
> "Hele oğullarım, sıra sıra çocuklarım, artık ihtiyarladım, elden ayaktan düştüm. Sizi bu boya getirdim, bu yaşlara yetirdim. Çalışacak halim, duruşup koşuşacak gücüm, takatim kalmadı. Hele davranın tosunlarım, işler bulun uğraşın, çalışın da kazanın, biz iki ihtiyar ocak başında sizi bekleyelim. Hayırlı dualar edelim. Sonunda sizi everelim. Ocağımızı şenlendirelim. …" (Alangu, 2012, s. 125)

Bu değer, aile kurumuna önem verme, yuva kurmak için çaba sarf etme, evliliği önemseme, ailenin genişlemesi ile mutluluk ve neşenin artacağına inanma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Çalışkanlık" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Vaktin birinde bir Keloğlan varmış. Köyün birinde kendi halinde yaşar, çifti çubuğu peşinde koşar, uğraşır dururmuş. Tarlasından azığını, ineğinden ağartısını, katığını, dağdan odunu denkleştirir, kıt kanaat geçinir gidermiş (Alangu, 2012, s 52).

Bu değer, gayretli olma, geçimini sağlamak için çalışma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Duyarlılık" ve "Yardımseverlik" değerleri ile ilgili olduğu düşünülen ifadeler şunlardır:

> Ali Cengiz gittikten sonra ana kız bu Keloğlan'ın haline acımışlar da, kapısına yanaşmışlar. Kız, anahtar deliğinden buna seslenmiş:
>
> "Ama Keloğlan, garip keleş oğlan. Babam sana kırk gün içinde bütün oyunlarını, düzenlerini, hem de hünerlerini öğretecek. Kırkıncı günün akşamı seni imtihan edecek, sorgu sual soracak. Oyunların, düzenlerin hiçbirini öğrenmemiş olacaksın. Her birinin şartını, yolunu yordamını eksik diyeceksin. O zaman yakanı onun elinden kurtarırsın. Eğer 'Öğrendim usta' der de, işin doğrusuna gidersen, kafanın kesildiği, kuyuya atıldığı gündür" diye bu Keloğlan'a bir bir öğretmiş (Alangu, 2012, s. 172-173). (Duyarlılık, Yardımseverlik)
>
> Keloğlan bir çuval altını nenesine vermiş. Konu komşuya bir büyük ziyafet hazırlatmış (Alangu, 2012, s. 12). (Yardımseverlik)

Duyarlılık değeri, zor durumda olduğu düşünülen kişilere yardım etme, başkalarının başına gelebileceği düşünülen olumsuz olaylar karşısında onları tedbirli olmaları hususunda uyarma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Yardımseverlik değeri ise zor durumda olan insanlara yardımda bulunma, çevresindekilerin yaşayabileceği olumsuz durumlara karşı duyarlı davranma ve sahip olunanları çevresindekilerle paylaşmak ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Dürüstlük" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> "Anadan öksüz, babadan yetim, kimi kimsesi yok, çarşı Pazar dolaşır, duruşur, kazanır bir Keloğlan'ım. Dünya güzeli kızınızı cumbada oturur, kitap okurken gördüm. Kuşca gönlüm yücelerdeymiş, kaptırdım. Ne etsem olamaz, bir yerde duramaz, gündüzleri çalışamaz, geceleri uyuyamaz hale geldim. Ne olursa kereminizden, devletinizden olur. Kimim kimsem yok, göbeğimi kendim kestim. Tanrı'nın emri, Peygamber'in kavli ile sultan kızınıza elçi, dilekçi geldim" deyince, … (Alangu, 2012, s. 180).

Bu değer, her durumda doğruyu söyleme, gerçekleri açıklama ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Özgüven" değerini yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> Bunu duyan Keloğlan, ağalarını hana göndermiş de kendisi padişahın sarayına yollanmış, huzura çıkmış:
>
> "Şu dağların ardındaki devler ağasının kır atını kaçırıp getireceğim. Bu işi ancak ben başarırım…" demiş de, kasılmış. Başını dikmiş de yiğitlenmiş (Alangu, 2012, s. 130).
>
> "Hele ana, ak pürçekli, hem de gayretli ana. Dediğim dediktir, çaldığım düdüktür. Sen hiç kasavet çekme ve de üzülme. Padişahın kapısına varacaksın. Dilek taşına oturacaksın. Padişahın huzuruna çıkaracaklar, direnip kızını isteyeceksin. Ne kusurum, ne gibi özürüm var. Aslan gibi delikanlıyım. Bu padişah, kızını bana vermeyip de kime verecekmiş? (Alangu, 2012, s. 168)

Bu değer, kendine güvenme, kendini beğenme ve üstün görme, isteklerini önemseyerek ona göre davranma, kararında ısrar etme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Saygı" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Bunlar sıradan gelmişler, teker teker babalarının analarının ellerini öpmüşler. Azık torbalarını ve oraklarını sırtlayıp çarıklarının bağlarını sıklamışlar; arka arkaya turna katarı gibi, en başta ağaları, en arkada da küçük Keloğlan, yolların tozuna bulanıp yürümüşler (Alangu, 2012, s. 126).

> "İşte padişahım, adaletli şahım, Keloğlan dedikleri benim. Anamı elçi göndermiş, sultan hanımla evlenmek istemiştim. Siz Ali Cengiz Oyunu'nu öğrenmemi şart koşmuştunuz. Huzurunuzda Ali Cengiz'i yendim, oyunumu gösterdim, üstelik ustalık mevkiine bile ulaştım. Şimdi şu dünyada benden başka bu oyunları, düzenleri, hünerleri bilen yoktur. Ben sözümde durdum, şimdi sizi bekliyorum padişahım!" demiş de, edepli, terbiyeli, boyun kesmiş beklemiş (Alangu, 2012, s. 177).

Bu değer ise, anne babaya hürmet etme, kendinden yaş ve mevki bakımından üstün olanlara karşı saygılı ve ölçülü davranma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sevgi" değeri ile ilgili olduğu düşünülen ifadeler şunlardır:

> Zamanının padişahının dünya güzeli bir kızı varmış. Bu Keloğlan sarayın önünden geçerken, bu kızın pencerede oturduğunu, kitap okuduğunu görmüş. Kuşça garip gönlünü bu kıza kaptırmış. Ne etse olamaz, bir yerde duramaz, gündüzleri çalışmaz, geceleri de uyuyamaz hale gelmiş (Alangu, 2012, s. 179).

Bu değer, başka birine karşı ilgi duyma ve her daim onu düşünme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sorumluluk" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> "Keloğlan, kelçe oğlan, koca anamız iyice kirlenmiş, hem de bitlenmiş, su ısıtalım da, şunu bir güzel yıkayıp paklayalım, sarıp sarmalayalım, bir köşeye oturtalım. Hart hart kaşınıyor, par par çırpınıyor. Rahatlasın, soluk alsın, fukara anamız…" deyince, Keloğlan da:

> "Aman ağa, ben de sana bunu diyecektim. Hemen davranalım!" demiş (Alangu, 2012, s. 95).

Bu değer ise, düşkün olanlara bakma görevini üstlenme, onların bakımı için yapılması gerekenlerin farkında olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde yer alan **sosyal değerler** incelendiğinde toplam **dokuz değerin; ahlaki değerlerden ise** dürüstlük, saygı ve yardımseverlik değerleri olmak üzere **üç ahlaki değerin** yer aldığı görülmektedir.

Dini değerler incelendiğinde bu değeri yansıttığı düşünülen, kavram, sembol ve ifadeler şunlardır:

> Bir varmış, bir yokmuş. Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok yemesi çok demesi günahmış. … (Alangu, 2012, s. 7).

Her masalın giriş bölümünde kullanılan bu ifadelerde yer alan "Tanrı, kul, günah" kavramları dini değerlerle ilgilidir. Ancak bu ifadeler anlamlarının içeriğine uygun

olmaktan ziyade, giriş bölümünün masal girişlerine uygun bir nitelik kazanması için öylesine söylenmiş sözler olarak görülmektedir.

> "Aman Cuma vaktidir. Namazdan önce atmayalım günah olur. Şu çalının dibine bırakalım. Namazdan sonra gelir atarız" demiş. Hepsi de bunu kabul edip Cuma namazına gitmişler.
>
> Onlar abdeste soyunup namaza dursunlar, derenin kenarına bir çoban sürüsünü güderek gelmiş (Alangu, 2012, s. 18).
>
> Bu köse karısına iyice tembihlemiş:
>
> "Yarına Keloğlan gelecek, alacağını istemeye. Kapıya çık. Ağla, sızla, kocam öldü diye ağıt yak, bozla."
>
> Keloğlan geldiği zaman kadın kocasının dediğini yapmış. Keloğlan da:
>
> ……. Bütün köylüyü ayağa kaldırmış. Cemaati toplayıp, imamı, muhtarı bulup kösenin kapısına getirmiş. Gayrı çaresiz kalmış, köse de sırtüstü uzanmış, bunu kaldırıp teneşire koymuşlar, yıkayıp kefenlemişler. Geceleyin omuzlayıp köyün mezarlığına kaldırıp gömmüşler (Alangu, 2012, s. 26-27).

Yukarıdaki ifadelerde yer alan "Cuma vakti, namaz, Cuma namazı, abdest" kavramları dini değerlerle ilgili ifadelerdir. Cuma namazı vakti önemsenmiş ve uygun olmayan davranışların bu vakitten sonra yapılması gerektiği yansıtılmıştır. "Ölüm, cemaat, imam" kavramları da dini değerlerle ilgili kavramlardır. Hayatta olan birinin ölü numarası yapması uygun değildir. Ayrıca okura öldükten sonra yapılanlar hakkında bilgi verilmiştir. Ölünün yıkanıp kefenlendikten sonra mezara koyulması, İslamiyet inancında yer alan bir olgudur.

> Keloğlan doğruca padişahın odasına çıkmış. Yatağındaymış. Korkudan ödü patlamış, dili tutulmuş. İçinden "Eyvah, can alıcı geldi, vay başıma!" demiş. Yorganın içine büzülmüş. Keloğlan demiş ki:
>
> "Ben can alıcıyım. Seni yukarıdan istiyorlar. Benimle birlikte geleceksin. Sesini çıkarırsan ümüğünü sıkar, canını hemencecik alırım."
>
> ……..
>
> "İşte bu da Hint padişahıdır, celalli, kibirli, sorgulu sualli bir şahtır…" deyince, sandıktan iki kat, el ayak tutmaz, inliye sızlaya birisi çıkmış, padişahın tahtının basamaklarına kapanmış. Kendini öteki dünyada, Azrail'in huzurunda sanıyormuş (Alangu, 2012, s. 45).
>
> "Ecel geldi, vade erdi, ömür kadehin doldu. Ben Azrail'im, canını almaya geldim" deyince padişahtır, nazik canı bunalmış da, soluğu iyice tıkanmış, can korkuları içine işlemiş de, Azrail de fazladan göğsüne çökmüş.
>
> "Aman Azrail, zaman Azrail, ne istersen vereyim, canıma kıyma Azrail!" diye yalvar yakar sızlanıyor (Alangu, 2012, s. 86).

Yukarıdaki ifadelerde yer alan "Azrail", İslamiyet inancına göre insanların canını almakla görevlendirilen ölüm meleği olarak bilindiğinden dini değerle ilgilidir. Ancak Keloğlan'ın Azrail olarak korkunç bir şekilde tanıtılması, ölümün 'yukarıdan istenme' ifadesi ile aktarılması ve ölüm meleği ile yapılan pazarlıklar; bu kavramlarla adeta dalga geçildiğinin ve bunların birer değer niteliği taşımadığının göstergesidir.

> Keloğlan da bu sözleri diline dolamış "Biri çıktı, ikisi daha gelsin" diyerek giderken, bir evin önünde durmuş. Kapısından bir tabut çıkarıyorlarmış.
>
> "Biri çıktı, ikisi daha gelsin" diye söylenirken, cemaat hemen tabutu bırakıp bunu evire çevire dövmeye girişmiş. Keloğlan, ah demiş of demiş, dayağı yemiş, ama balıkçıların sözlerini de kafasından uçurmuş, unutmuş. Dayağın acısı sızısı bir yana, telaşından sormuş:
>
> "Peki ben şimdi ne diyeyim, neler söyleyeyim beyler, ağalar?"
>
> İmam da buna:
>
> " 'Hak rahmet eylesin, geride kalanlara ecir sabır versin…' diyeceksin" diye tembihlemiş (Alangu, 2012, s. 71).

Yukarıdaki ifadelerle ölen kişilerin arkasından 'Hak rahmet eylesin, geride kalanlara ecir sabır versin.' söylenmesi gerektiğini okura aktararak dini bir değeri yansıtmaktadır.

> (Keloğlan) Doğru çıkıp padişahın odasına, paf puf, çıngır mıngır, gözleri çıldır çıldır yürüyor. Yollarda kapılarda, kıyılarda köşelerde dikilen nöbetçiler bunun sesini inceden alıp hemen kulaklarını dikiyor, gözlerini belertiyor, karşılarına çıkınca da "Deccal çıktı, şeytan yürüdü" diyerek kaçıp savuşuyorlarmış (Alangu, 2012, s. 86).
>
> "Aman ağam, çok sıkıştım, çişim geldi, şu haramilerin üstlerine salıvereyim…" demiş. …..
>
> ……
>
> Bu haramiler aşağıda birer birer para sayarlarken, bir de bakmışlar ki, gökyüzünden bir şeyler yağıyor. Önce "Yağmurdur yağar, serpintidir gelir geçer" demişler. Sonra da çevrelerine bakmışlar ki, yağmurun falan yağdığı yok. yalnız koca çınardan bir şeyler süzülüp iniyor. "Aman bu koca ağaçtan nur iniyor, kudret helvası dökülüyor" diye ellerini açıp dualar ederek başlarına yüzlerine bol bol sürünüp sıvazlamışlar (Alangu, 2012, s. 92-93).
>
> "Amanın, demin nur, hem de kudret helvası yağmıştı, şimdi de kıyamet kopuyor, savuşun!" diye bağrışaraktan, paralarını, eşyalarını, silahlarını orada koyup dört yana çil yavrusu gibi dağılmış, savuşup kaçmışlar (Alangu, 2012, s. 93).
>
> Keloğlan da büzüldüğü karanlık ve de kuytu köşede gözlerini belertmiş, kepçe kulaklarını da iyice sivriltmiş, külahlı cüceleri hem gözetler, hem dinler, korkusundan da tir tir titrermiş. Bir yandan bu saklı ve de tılsımlı definelerin yerlerini bellerken, o yandan da, in midir cin midir, neyin nesidir iyice anlayamadığı bu sivri külahlı, yemeni pabuçlu, cücelerin şerrine uğramamak için okur üflermiş (Alangu, 2012, s. 115).
>
> Keloğlan, padişahtan destur alıp besmele çekmiş, yola çıkmış, dağların ardına yollanmış (Alangu, 2012, s. 133).
>
> "Sizi yaratan Tanrı, padişahım, beni de yaratmadı mı? Ben sizin kulunuzum ama ikimiz de aynı Tanrı'nın kulları değil miyiz? Benim sizden, yaradılışta olsun, kullukta olsun ne gibi bir eksikliğim var şevketli şahım?" deyince bu padişahın tahtın üstündeki şişinmesi de, kasılması da, gazaplanması da sönmüş (Alangu, 2012, s. 181).

Bu ifadelerde yer alan "Deccal, şeytan, dua, nur, kıyametin kopması, cin, besmele, Tanrı" kavramları dini değerlerle ilgili ifadelerdir. Deccal ve şeytan korkulacak derecede güzel gözükmeyen bir varlık olarak tanımlanmıştır. Bir işe başlamadan önce "besmele" çekilmesi davranışı da dini değer yansıtmaktadır. Son olarak insanların yaratılış bakımından eşit olduğunun dile getirilmesi, Allah katında kul olarak herkesin eşit olduğu, kimsenin mevki ya da zenginliği bakımından üstün görülmediği mesajı da dini değerleri yansıtıcı önemli mesajlardır.

Eserde dini değerlerle ilgili kavram ve ifadelerin fazlaca yer aldığı görülmektedir. Ancak bu değerle ilgili yansıtılan 12 ifadeden üçünün dini değerlerin aksine dini kavramlarla alay niteliğinde olduğu görülmektedir. Bu durum ve diğer değerlerle ilgili ifadelere yeterince yer verilmemesi, eserin hedef kitleye değerler yönü ile de katkı sağlayamadığını göstermektedir. Ayrıca eser içerisinde yer alan masalların çoğunda; yansıtılan değerlerin yanı sıra o değerin aksini örneklendiren durumların çok olduğu görülmüştür. Başta temiz kalpli, iyi niyetli olan kahramanın masalların sonuna doğru türlü hile ve oyunlarla yalancı, düzenbaz, kötü kalpli bir insan haline büründüğü görülmektedir. Bu durum da aynı masal içinde az sayıda da olsa okura katkı sağlayabilecek değerlerin yanı sıra okura uygun olmayan tutum ve davranışları örneklendiren yani değerin tam zıttı durumların yansıtıldığının bir kanıtıdır. Bütün bunlardan yola çıkarak eserin değerler yönü ile okura katkı sağlayamayacağı söylenebilir.

Eserin tamamı ele alındığında işlenen temaların, kahramanın karakter özelliklerinin ve yansıtılan değerlerin hedef kitle için uygun olmaması yüzyıllardır okutulan ve evrensel olarak tanınan "Keloğlan"ın bilinenin aksi özelliklere sahip olması düşündürücüdür. Kendisi garip, yoksul, iyi kalpli olan, yardıma muhtaç insanlara yardıma koşan, hakkını yedirmeyen, kötülük edenlere dersler veren halk kahramanı olarak bilinirken; burada yansıtılanların tam zıttı bir kahraman modeli ile kültürümüzü kötüleme ve çocuklara olumsuz davranış özelliklerini kazandırma amacı güdülmüş olabilir. Bu eserin olumsuz bir şekilde okura aktarımında bu masalları aktaranların ve yazanların sorumluluğu oldukça fazladır.

Karagöz İle Hacivat

Konu

Eserde dört farklı oyun yer almaktadır. Bu oyunların her biri konusu itibari ile birbirinden farklıdır. Ancak hepsinde ortak olan Karagöz ve Hacivat adlı kahramanların yer almasıdır. Bu oyunlarda kimi zaman Karagöz ile Hacivat'ın birbirleriyle yaşadıkları atışmalar kimi zaman da çevrelerinde yer alan, o günün şartlarında yaşayan kişilerle yaşadıkları konu edilmektedir.

“Aşçılık” adlı oyunda; iflas eden Aşçı Bolulu Mehmet Usta’nın Hacivat ile karşılaştıktan sonra bir aşçı dükkânının başına geçip Karagöz’ü de yanına çırak aldıktan sonra yaşadıkları konu edilmektedir.

“Ferhat ile Şirin” adlı oyunda ise Ferhat ve Şirin’in sevdası ve bu âşıkların kavuşması için Karagöz ve Hacivat’ın yardımları konu edilmektedir.

“Sahte Hasta” adlı oyunda ise Karagöz’ün Hacivat’ın yanına gitmeyip yalandan hasta rolü yapması üzerine, Hacivat ile yaşadıkları anlatılmaktadır.

“Salıncak” adlı oyunda ise sahip olduğu salıncağa insanları bindirerek para kazanmak isteyen Hacivat ile ortak olan Karagöz’ün, kazanılan parayı Hacivat’tan saklaması ve ona yalan söylemesi üzerine yaşanılanlar konu edilmektedir.

Eserde Karagöz ve Hacivat’ın birbirleri ile ya da çevrelerindeki insanlarla atışmaları mizahi bir dille ele alınarak okuru eğlendirme ve eğlendirirken de düşündürme amacı güdülmüştür. Komik unsurlar yolu ile okura aktarılan kitap bu yönü ile “Mizahi hikâyeler” grubunda yer almaktadır. Ancak eserde Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşayan farklı bölgelerden gelen kişilerin Türkçeyi konuşurkenki ağız farklılıklarının yansıtılması ve oyunlarda Türk Sanat ve Türk Halk Müziği’ni yansıtıcı eserlerin de bulunması (Yüsra, 2012, s. 10) yönü ile eser “Tarihi hikâyeler” grubunda da yer almaktadır.

Kitapta konuların daha ziyade kişiler arası atışmalarla yansıtılması kitabı akıcı hale getirmiştir. Ancak kimi zaman komik unsurları barındıran bu atışmaların bir nevi kişiler arası uygun olmayan bir iletişim modeli yansıttığı düşünüldüğünde konuların işleniş yönü ile eserin çocuklar için uygun olmadığı görülmektedir. Ayrıca eserde ele alınan “Ferhat ile Şirin” adlı oyunda gerçek hikâyedekinden farklı olarak Ferhat ve Şirin’in birbirine kavuştuğu aktarılmaktadır (Yüsra, 2012, s. 10). Gerçeği yansıtmayan bu durum da okurun hikâyeyi yanlış öğrenmesine sebep olabileceğinden uygun değildir.

Tema

Eserde ele alınan her bir oyunla okura bazı temaların yansıtıldığı ve farklı ana fikirlerin aktarıldığı görülmektedir. Kitaptaki dört oyundan ikisinde temalar benzerlik gösterdiğinden okura üç farklı temanın yansıtıldığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda oyunlarda işlenen temalar yer almaktadır.

Tablo 7. Karagöz ile Hacivat Eserinde İşlenen Temalar

TEMALAR	OYUNLAR	TEMALAR	OYUNLAR
Yalancılık	1. Aşçılık 2. Sahte Hasta	Sevgi	1. Ferhat ile Şirin
		Adil olma ve Yalancılık	1. Salıncak

Tablo 7'ya bakıldığında oyunlarda "Yalancılık, sevgi ve adil olma" temalarının yer aldığı görülmektedir.

Temalarına göre gruplandırılarak analizleri yapılan masallarda okura ana fikirler ve yardımcı fikirler yolu ile şu mesajlar aktarılmaktadır:

"Yalancılık" teması ile ilgili oyunlar: Aşçılık, Sahte Hasta

"Aşçılık" adlı oyunda okura "Yalan, hile ve dolandırıcılık uygun olmayan davranışlardır ve bu davranışlar cezasız kalmaz." ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Okuru ana fikre ulaştıracak ifadeler, Bolulu Hasan Usta'nın uygun olmayan davranışları ve bu davranışlara alet olan Karagöz'ün alacaklılara oynadığı oyunlar vasıtasıyla yansıtılmıştır.

> KAROLİN
>
> (Senedi çıkarıp Karagöz'e verir.) Na horisete! (İki parça olası) Taziyor iserde iki bin beş yüz.
>
> KARAGÖZ
>
> O kadar ha?(Senedi yırtarak) Hepsi bu kadarsa bir şey değil. Ben de bir şey sandımdı.
>
> KARAGÖZ
>
> Çok laf istemez. Çıkar senedi, al paranı. İşte bu kadar! (Yüsra, 2012, s. 59)
>
> KARAGÖZ
>
> Senedin var, değil mi? O Memiş Usta'nın dükkânı burası. Çıkar senedi, al paranı. Çok laf istemez.
>
> MESTAN
>
> Te senet! Tam sekiz yüz elli.
>
> KARAGÖZ
>
> (Senedi alır.)Bu mu? Senet bu ha? Çok şey! (Senedi yırtar.) Başka diyeceğin var mı? Getir senedi al paranı.
>
> MESTAN
>
> Ne yaptın sen, susak kafalı? Şimdicek çıvdırecam! Ne diye senedi yırttın? (Yüsra, 2012, s.65)

Bunların yanı sıra okuru ana fikre ulaştıracak diğer ifadeler de aşağıda yer almaktadır:

> Ustamız var ama adam dolandırmaya gitti. Şimdi efendim, bizde bundan bir hafta evvel pişmiş, kaynaya kaynaya simsiyah olmuş bol bulut yağınla kuru fasulye, bulaşık suyu ile rüzgâr çorbası, mantar yahnisi, bu gibi nadide yemekler var (Yüsra, 2012, s. 59).

Bu ifadelerde Karagöz'ün her şeyin farkında olduğu konuşmalarıyla okura sezdirilirken ustasını inceden inceye tenkit ettiği görülmektedir. Buna karşın oyunun sonlarına doğru Karagöz'ün tatlı yapmaktan anlamadığı halde para için anlıyor gibi görünmesi ve hatta

kadın kılığına girmesi de dolandırıcılığın birer örneğidir. Sonunda Karagöz'ün bu dolandırıcılığının anlaşılması ve neredeyse ölümle cezalandırılacak olması ile okura dolandırıcılığın cezasız kalmayacağı mesajı verilerek ana fikir yansıtılmıştır.

Okura yardımcı fikirler yolu ile örtük ya da açık olarak yansıtılan mesajlar ise şunlardır:

HACİVAT

Bu sözleri hatır için dinledim. Şimdi bir şey soracağım, mutlaka doğru cevap vermelisin!

KARAGÖZ

Hesaba uyarsa, elbette bir mantar atarım. Sor bakalım (Yüsra, 2012, s. 40).

Bu ifadelerle okura, "Kişi işine gelen soruları yanıtlar." mesajı örtük olarak verilmektedir. Bu mesajla insanların çıkarlarına uygun düştüğü sürece konuştukları ifade edilmektedir. Mesaj, toplumda yaşanan bir gerçeğe işaret etmesi açısından önemlidir.

AŞÇI

He, üç beş ay orda galduk. Galduk emme goynüm gozüm de garardu.

HACİVAT

Elbette. İşsizlik fena şey. İnsanın canı sıkılıyor (Yüsra, 2012, s. 46).

Bu ifadelerle ise okura, işsiz kalmanın insanın canını sıkan kötü bir durum olduğu mesajı açık olarak yansıtılmaktadır.

AŞÇI

Aferüm, böyle olmalu. Ben varıyom, masraf alayım. (Gider)

(Tiryaki şarkı ile gelir)

Sevdiğim çok yaramazdır yaramaz

Ayıp değil kendi düşen ağlamaz

Ben nasihat etsem dahi anlamaz

Ayıp değil kendi düşen ağlamaz (Yüsra, 2012, s. 60).

Bu ifadelerle ise okura "Kendi düşen ağlamaz." mesajı açık olarak verilmektedir.

Oyunun sonlarına doğru lokantaya, Karagöz'ün yanına gelen Hanım, ondan düğünleri için evlerinde tatlı yapmasını ister. Bu işlerden anlamamasına rağmen para için kabul eden Karagöz'e Hanım, evlerine ancak kadın kılığında girebileceğini söyler. İstemese ve korksa da buna da razı olan Karagöz kadın kılığına girer ve Hanım'ın evine doğru gider. Yolda Hanım'ın ağabeyi Bekri ile karşılaşırlar. Bekri aşçı kadını (Karagöz'ü) kendisinin eve getireceğini söyleyerek kardeşi Hanım'ı eve gönderir. Bekri ile Karagöz konuşurken Bekri Karagöz'ün sesinin kalınlığı nedeni ile kadın olmadığından şüphe eder (Yüsra, 2012, s. 66-72).

BEKRİ

Ben bu kadar kalın sesli, öküz gibi bağıran kadına tesadüf etmedim. Şu yaşmağını aç bakalım!

KARAGÖZ

Ben zaten işin falso olacağını biliyordum. Şimdi ne yapmalı?

BEKRİ

Hadi ne duruyorsun aç be!

KARAGÖZ

(Kadın taklidi ile) Aaa! Ayol, namahremim. Kadın kısmı sokakta yüzünü açar mı? Hem üstüme varma, iki canlıyım.

BEKRİ

Dur öyleyse! (Bekri zorla yaşmağı alır. Karagöz'ün yüzü ortaya çıkar)

BEKRİ

(Nara atarak) Vay; Karagöz!

KARAGÖZ

Benim suçum yok. Tatlı yapmaya giderken işin en acısına rast geldik.

BEKRİ

Ben şimdi seni tatlı yerine ahrete yolcu edeyim de böyle edepsizlik etmemeyi öğren!

KARAGÖZ

Vazgeç! Tövbeler olsun bir daha böyle bir şey yapmam!

BEKRİ

Ulan, ben sana soluk aldırmazdım ama bizi izleyen zatlar huzurunda hakaret etmek haddim değil. Defol, gözüm görmesin! (Yüsra, 2012, s. 72-73)

Bu ifadelerle ise okura, "Yalan söyleyen cezasız kalmaz." ve "Yalan er ya da geç anlaşılır." mesajları örtük olarak verilmektedir. Bu mesajlarla yalanın, hilenin kesin olarak ortaya çıkacağı yansıtılarak okura yalan söylemenin doğru olmadığı aktarılmaktadır. Bu nedenle olumlu bir mesajdır.

"Aşçılık" adlı oyunda okura yansıtılan "yalancılık" teması ile yalan ve hilenin uygun olmayan davranışlar olduğu örneklendirilerek "doğruluğun" önemine ve gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

"Sahte Hasta" adlı oyunda ana fikir ya da yardımcı fikirler yolu ile aktarılan mesajlar aşağıdaki ifadelerde yer almaktadır:

KARAGÖZ

(İçeriden) Hay kafan kopsun! Şom ağızlı köpek!.. –Abla! Hacivat kapıyı çalıyor. Yalandan hasta olacağım, beni sorarsa, "Hasta yatıyor" de.

KARAGÖZ'ÜN KARISI

(İçeriden) "Hasta yatıyor" mu diyeyim? Allah göstermesin! Ben yalan söyleyemem, nafile! Kendin söyle. Sapasağlamsın, neden hasta oluyormuşsun? (Yüsra, 2012, s.137)

……

HACİVAT

Lakin Karagöz, hasta kısmı her istediğini yemek olmaz.

KARAGÖZ

Kim hasta be?... şey… ay ay ay! … ağzımdan kaçtı.

HACİVAT

(Eğlenerek) Nasıl? "Kim mi hasta?" dedin?

KARAGÖZ

Hayır. "Hastaya hekim" derim sanki. (Önüne bakarak) - Eksik olmasın yalan.- Kuzum Hacivat, hiç öyle akla yatkın olmayan bir takım yemekler söyleyip de mizacımı coşturma. Zira yutkuna yutkuna oburcasına boğulacağım.

HACİVAT

Efendim, yutkuna yutkuna ummaya uğramak sağ adam içindir. Sen ise hastasın değil mi?

KARAGÖZ

Kim hasta be!... şey… hasta değilim ya… elbette… gene elbette hastayım… (önüne bakarak) – Vay canına yandığım!.. İki oldu hem bu sefer galiba üstü açık kaldı (Yüsra, 2012, s.146).

Bu ifadelerde yer aldığı gibi Karagöz'ün kendisinin hasta olmadığını yanlışlıkla Hacivat'a söylemesi ile okura, "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar." mesajı; oyunun sonunda Karagöz'ün gerçekten hastalanması ile de "Yalan söyleyen cezasını bulur." mesajı yardımcı fikirler yolu ile okura örtük olarak yansıtılmaktadır. Bu yardımcı fikirlerle okura "Yalan, er ya da geç anlaşılan ve kişiyi zarara uğratan bir durumdur." ana fikri dolaylı olarak yansıtılmaktadır. Bu mesajlarla okur yalan söylemenin uygun bir davranış olmadığını ve yalanın er ya da geç anlaşılacağını kavrayarak ona göre davranır.

"Sahte Hasta" adlı oyunda da yalanın cezasız kalmayacağı ve er ya da geç anlaşılacağı belirtilmiş ve doğruluğun önemine vurgu yapılarak "yalancılık" teması yansıtılmıştır.

"Sevgi" teması ile ilgili oyunlar: Ferhat ile Şirin

"Ferhat ile Şirin" adlı oyunda,

HACİVAT

Amasya şehrinde Harun namında bir bezirgân varmış… Karun'un mallarının sahibi, malının hesabını bilmez, böyle bir bezirgân… Amma o malların dengi cihana gelmemiş… Emlak ve binaları gerçekten anlatılmaz olsa da, ne çare ki şu dünya yerinde bir evladı olmadığı için koca dünya bu zatın gözüne bir şey görünmezdi.

…….

Zamanla bütün ticaretten elini ayağını keser, gönlünü eğlenmek ve teselli olmak amacıyla avcılığa merak sarar (Yüsra, 2012, s. 94).

HACİVAT

Bir gün konağında otururken sohbet arkadaşlarından birini huzuruna çağırtıp der ki "Ey benim has arkadaşım, halim ne olacak? Benim gibi malı ve mülkü hadde hesaba gelmez adama Cenab-ı Hak bir evlat verip de kucaklamayı muvaffak etmezse, mal neye yarar?"(Yüsra, 2012, s. 95)

Yukarıdaki ifadelerle okura "İnsanın evladı olmadıktan sonra sahip olduklarının bir kıymeti yoktur." mesajı örtük olarak verilmektedir. Bu ifadelerle çocuk sahibi olmanın oldukça önemli olduğu yansıtılmaya çalışılmıştır. Ancak evlat sahibi olamama sonucunda aşırı derecede üzülmek ve işlerden elini ayağını kesmek uygun değildir.

FERHAD

Of!

Söylesem derd-i derunum kimse takdir eylemez

Gördüğüm rüyaları hiç kimse tabir eylemez

Bu gençlikte bir belaya uğradım ah eylerim

Taşa te'sir eyler ama yare tesir eylemez

HACİVAT

Evladım, yazık değil mi senin gençliğine? Dağlar taşlar eteğinde kurtlar gıdası olacaksın. Vazgeç evladım, vazgeç! Seni doğuran ana bir daha doğurmaz, senin gibi yiğit kırk yılda meydana gelir. Bir kız için bu kadar ah ve inilti etmene mana yoktur (Yüsra, 2012, s. 108).

Bu ifadelerle ise "Bir sevda için kişi kendinden geçmemelidir." mesajı okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesajla kişinin bir başkasını kendi canından vazgeçecek kadar sevmesinin uygun olmadığı okura yansıtılmaktadır.

ŞİRİN'İN ANASI

Aferin Hacivat! Benim kızımı öyle dağda bayırda gezen birine mi layık gördün?

HACİVAT

Efendim, Ferhad'ın ağzı mı eğri, yoksa burnu mu çarpık, kolu mu çolak, ayağı mı topal?

ŞİRİN'İN ANASI

Pekâlâ delikanlı. Gökte yıldızlar bana yakın, ona uzak.

HACİVAT

Eyvah, keşke söylemeyeydim!

ŞİRİN'İN ANASI

Bak Hacivat, öyle bir adama kız vereceğime boynuna bir taş bağlar asar denize atardım daha iyi. Eğer bunun için geldinse buyur dışarı!

KARAGÖZ

Hacivat'ın itibarı ziyade. Kapı dışarı uzaklaş!

HACİVAT

Yazıklar olsun efendim anlayışınıza, irfanınıza! (Yüsra, 2012, s. 112-113)

Bu ifadelerde Hacivat'ın Şirin'in annesinin davranışını eleştirmesi ile okura "İnsanları küçük görmemek gerekir." mesajı örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj kişilerin makam, mevki ve işleri nedeniyle alçak görülmemesi gerektiğini yansıttığından olumludur.

ŞİRİN'İN ANASI

Bak Hacivat, bizim Amasya şehrinde suyun kıtlığı var. Şu karşıki Elma Dağı'nı delip şehre suyu getirmeli, kızı göğsüne sarmalı.

HACİVAT

Aman efendim, bu güç iş. Hazret-i Süleyman zamanında bu kadar dev, peri gelmiş, o dağın bir parçasını koparamamışlar. Nerede kaldı ki Ferhad dağı delsin, suyu getirsin?

ŞİRİN'İN ANASI

Aşkla her bir şey olur, Hacivat. Eğer gerçek âşık ise dağı deler (Yüsra, 2012, s. 114-115).

Bu ifadelerde ise okura "Eğer kişi gerçekten seviyorsa bütün zorluklara katlanır." mesajı örtük olarak verilmektedir. Sevginin fedakârlık istediği, gerekirse dağı bile delecek kadar fedakâr olunması gerektiği yansıtılmaktadır.

FERHAD

……..

Ben de senin bu dünyadan namını nişanını kaldırayım da bir bağrı yanık aşığın bağrını yakma! (Kazma ile kocakarıyı öldürür.)

TEZEK ANA

Aman evladım, vurma! (Ferhad vurur.)

KARAGÖZ

Bizim Tezek Ana'nın canı cicos! (Çıkıp gitti.)

……..

HACİVAT

Öyle değil, gebermiş. Haydi bunu götür de bir yere göm.

KARAGÖZ

Ben bunu mezara gömsem ne kadar ölü varsa ayağa kalkar.

HACİVAT

Denize at.

KARAGÖZ

Denize atsam ne kadar balık varsa hepsi bunun şerrinden karaya uğrar (Yüsra, 2012, s. 128-131).

Bu ifadelerle ise yaşarken insanlara kötülük yapan Tezek Ana'nın ölümünden sonra kahramanlar arasındaki konuşmalarla okura, "Hayatta iken kötülük eden insanlar öldükten sonra da kötü olarak anılırlar ve bu kötülüklerinin karşılığını bulurlar" mesajı verilmektedir.

Görüldüğü gibi "Ferhad ile Şirin" adlı oyunda okura yardımcı fikirler yoluyla çeşitli mesajların aktarıldığı görülmektedir. Ancak oyunun tamamı ele alındığında okura daha ziyade yansıtılmak istenen ana fikrin "Eğer kişi gerçekten seviyorsa bütün zorluklara katlanır." mesajı olduğu görülmektedir. Oyunda yardımcı fikirler ve ana fikir yolu ile yansıtılan tema ise "sevgi" dir.

"Adil olma ve Yalancılık" teması ile ilgili oyunlar: Salıncak

"Salıncak" adlı oyunda, Hacivat'a hakkı olan parayı vermeyerek ona hiç para kazanmadıklarına dair yalan söyleyen Karagöz, salıncağa binen sarhoşun istifra etmesi üzerine ortağı Hacivat'tan salıncağı temizlemeye yardım etmesini ister. Hacivat ise kazancını paylaşmayan Karagöz'e yardım etmez.

Bu oyunda okura, "Kişi başkasına yaptığı haksızlığın karşılığını bulur." ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Oyunda yardımcı fikirler yoluyla herhangi bir mesaj aktarılmamaktadır. Bu oyunla ise okura aktarılan tema "adil olma ve yalancılık" tır.

Eserin tamamı ele alındığında okura genel olarak yalanın, hilenin, düzenbazlığın ve yapılan kötülüğün cezasız kalmayacağı mesajları aktarılmıştır. Okuru olumlu yönde etkileyen bu mesajlar "yalancılık, sevgi ve adil olma" temaları ile aktarılmıştır.

İşlenen temalara bakıldığında en çok "yalancılık" temasının işlendiği görülmektedir. Bu tema ile yalancılığın kötü bir davranış olduğu ve er-geç anlaşılacağı belirtilerek yalan söylenmemesi gerektiği aktarılmış ve doğruluğun önemine vurgu yapılmıştır. Eser işlenen temaları ile hedef kitle için uygundur.

Kahramanlar

Eserde kahraman kadrosu oldukça geniştir. Kahramanlar oyundan oyuna farklılık göstermesine karşın her oyunda Karagöz ve Hacivat'ın yer aldığı görülmektedir. Okura davranışları ve konuşmaları bakımından tanıtılan Hacivat ve Karagöz eserin başkahramanlardır.

Aşağıdaki ifadelerde başkahramanlar okura davranışları ve konuşmaları bakımından tanıtılmıştır.

> HACİVAT
>
> Akşam-ı şerifler hayırlar olsun!
>
> KARAGÖZ
>
> Isıtmaya uğra da rengin solsun! (Hacivat'a tokat atar)
>
> HACİVAT
>
> A Karagöz! Gideyim görüşeyim diye koşa koşa buraya geldim; gelir gelmez bir gürültü ettin, aklım başımdan gitti (Yüsra, 2012, s. 37).
>
> KARAGÖZ
> Eşeksin eşek! Bu kadar ölmüş adamların aklı ne oluyor? Ölen adamın bıraktığı eşyalar satılır, lazım olan alır (Yüsra, 2012, s. 38).

Bu ifadelerde Karagöz, iyi söze karşı kötü sözle, beddua ile karşılık veren, arkadaşına hakaret eden ve kaba davranan birisi olarak; Hacivat ise iyi dileklerde bulunan ve kendisine yapılan kötülüğe karşı olgunlukla karşılık veren birisi olarak tanıtılmaktadır. Ancak aşağıdaki ifadelerde Hacivat'ın da kaba davranışlar sergileyen birisi olduğu anlaşılmaktadır.

> HACİVAT
>
> A uğursuz! Bunları lakırdı diye mi söylüyorsun? Bunlar adeta saçma. Karşındakini hayvan mı sandın? (Karagöz'e tokat atar.)

KARAGÖZ

Af edersin, öyle sandım, koca eşek! (Hacivat'a tokat atar.)

HACİVAT

Tu senin suratına! (Karagöz'e tokat atar.) Edepsiz! (Yüsra, 2012, s. 43)

Görüldüğü gibi bu ifadelerde yer alan Hacivat'ın Karagöz'e tokat atma davranışı onun kaba davranışlar sergileyen birisi olduğunu destekler niteliktedir. Bu ifadelerde kahramanların karakter özellikleri "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları" ile geliştirilmiştir.

KARAGÖZ

Anlıyorum ya, işi pişkinliğe vuruyorum! –Peki o senet nerde? (Arkadan Memiş Usta yavaşça gelir, Karagöz'e hitaben)

AŞÇI

(Yavaş) Ülen, senedi al yırt.

KARAGÖZ

Yaparım, sen gözükme.

KAROLİN

Sen kim lakırdı söylemesi?

KARAGÖZ

Sen aldırma, sonra anlarsın. Şimdi Sinyor, Memiş Efendi'nin dükkanı burası. Çıkar senedi, al paranı. Çok laf istemez!

……..

KARAGÖZ

(Senedi çıkarıp Karagöz'e verir) Na horisete! (İki parça olası) Taziyor iserde iki bin beş yüz.

KAROLİN

Ligora! (Çabuk!) Ver para, para sabuk!

KARAGÖZ

Çok laf istemez. Çıkar senedi, al paranı. İşte bu kadar! (Yüsra, 2012, s. 59)

KARAGÖZ

Senedin var, değil mi? O Memiş Usta'nın dükkanı burası. Çıkar senedi, al paranı. Çok laf istemez.

MESTAN

Te senet! Tam sekiz yüz elli.

KARAGÖZ

(Senedi alır) Bu mu? Senet bu ha? Çok şey! (Senedi yırtar) Başka diyeceğin var mı? Getir senedi, al paranı!

MESTAN

Ne yaptı sen, susak kafalı? Şimdicek çıvdirecam! Ne diye senedi yırttın?

KARAGÖZ

Kim yırttı? Ver senedi, al paranı! Ben ustamın arkasından laf söyletmem. Çok söyleme, hadi işine (Yüsra, 2012, 65).

KARAGÖZ

(Çelebi'yi salıncaktan indirir.) Gel oğlum bakayım!

ÇELEBİ

Al baba, sana otuz kuruş, beş kuruş da bahşiş!

KARAGÖZ

Bana baksana oğlum! Hacivat'ı görürsen sakın bir şey söyleme!

ÇELEBİ

Ne gibi efendim?

KARAGÖZ

Salıncağa bindiğine dair. "Salıncağa bindim, otuz beş kuruş verdim" deme!

……..

HACİVAT

(Gelir.) Karagöz, müşteri geldi mi?

KARAGÖZ

Gelen giden yok (Yüsra, 2012, s. 171).

HACİVAT

Ben onu bunu bilmem, senden hesap istiyorum.

KARAGÖZ

Ben bir para almadım ki sana para vereyim.

HACİVAT

Ben seni yakalarım.(Gider)

KARAGÖZ

Ben şu aldığım paraları hesap edeyim (Yüsra, 2012, s. 175)

Bu ifadelerde Karagöz'ün aşçının hilelerine ortak olması ve senetleri yırtması; salıncaktan kazandığı parayı ortağına vermemesi ve bu durumu saklaması onun hilebaz, yalancı, düzenbaz ve dolandırıcı bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Bu karakter özellikleri "karakterin eylem/davranışları ve konuşmaları" ile geliştirilmiştir.

KARAGÖZ

Ustamız var ama adam dolandırmaya gitti. Şimdi efendim, bizde bundan bir hafta evvel pişmiş, kaynaya kaynaya simsiyah olmuş bol bulut yağınla kuru fasulye, bulaşık suyu ile rüzgar çorbası, mantar yahnisi, bu gibi nadide yemekler var (Yüsra, 2012, s. 62).

Bu ifadelerde ise Karagöz'ün çalıştığı lokantadaki yemekler hakkında yaptığı yorumlardan olanların farkında olan ve dürüst birisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kahramanın yorumları ile aşçılık sektörüne yaptığı göndermelerden nüktedan bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanın dürüst bir karaktere sahip olma özelliği ise "karakterin konuşmaları" ile geliştirilmiştir.

BEKRİ

İster düş ister kalk. Şimdiii, ne yemekler bilirsin? Onu söyle! Ben adama bedava para vermem.

KARAGÖZ

(Korkuyla) Yalan bulmalı. –Çok güzel tabana kuvvet kaçmak çorbası, yolunu bulursam savuşmak helvası, kaçamazsam dövüşmek yahnisi.

BEKRİ

Bunlar ne biçim yemekler? Ben ömrümde böyle yemek ismi işitmedim.

KARAGÖZ

Sen ne bilirsin? Bunlara "et'ime-i firariye" (Kaçış yemekleri) derler (Yüsra, 2012, s. 71).

HACİVAT

Sevgilisi Şirin Hanım yerlerde yatıyor.

KARAGÖZ

Halı yerine sermişler (Yüsra, 2012, s. 101).

ŞİRİN'İN ANASI

Öyle Hacivat, ama kız kısmı yirmi yaşını geçerse isteyenleri azalır.

KARAGÖZ

Tuz ekin de kokmasın (Yüsra, 2012, s. 112).

Karagöz'ün yukarıdaki ifadelerde yer alan konuşmalarından onun hazır cevap ve nüktedan biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Şirin'in annesinin konuşması ile ilgili yaptığı yorumdan bu geleneksel düşünceyi tenkit ettiği, bu durumla alay ettiği anlaşılmaktadır. Karagöz'ün nüktedan ve hazır cevap olma özellikleri, konuşmaları ile geliştirilmiştir.

HACİVAT

Dur bakıyım, bestelerden bir şey daha vardır, yani "Çifte-Düyek", "Devr-i Revan"

KARAGÖZ

Sofular'daki Deli Süleyman kim?

HACİVAT

Anlayamadın birader, "Zencir", "Devr-i Kebir"

KARAGÖZ

Zeyrek'teki Sümüklü Bekir kim? (Yüsra, 2012, s. 89)

Bu ifadelerde ise Hacivat bilgili, entelektüel biri olarak tanıtılırken; Karagöz ise cahil, halktan biri olarak tanıtılmaktadır. Kahramanların cahil ve entelektüel olma özellikleri de "karakterin konuşmaları" ile geliştirilmiştir.

HACİVAT

Ben sana adam soydurmam.

KARAGÖZ

Senin boğazını sıkarım, sende yatarsın boylu boyuna.

HACİVAT

Haydi diyelim ki soyalım; bana nesini vereceksin?

KARAGÖZ

Evvela şu başındaki taç benim, cepken benim, ok yay benim, şalvar benim, gömlek benim, içdonu benim, kuşak benim, tütün kesesi benim…

HACİVAT

Hani bana?

KARAGÖZ

Kunduranın bir teki benim bir teki senin benim.

HACİVAT

Senin benim ne oluyor?

KARAGÖZ

Şimdi sana veririm, köşe başında arkandan gelir, sana gücüm yeter, elinden alırım.

HACİVAT

Haydi, şuradan, defol! (Yüsra, 2012, s. 107)

Bu ifadelerde ise Karagöz'ün ölen kişinin eşyalarını paylaşmadaki usulsüzlüğü, onun bencil, fırsatçı bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda düşüncelerini çekinmeden söylemesi de açık sözlü olduğunun kanıtıdır. Kahramanın açık sözlü, bencil ve fırsatçı olma özellikleri de "karakterin konuşmaları" ile geliştirilmiştir.

Ayrıca Karagöz davranışları ve konuşmaları ile her ne kadar bencil, fırsatçı biri olarak tanıtılsa da aslında açık sözlülüğü ile insanların bu durumlar karşısında neler düşüneceği açığa çıkarılmaya çalışılmış ve bu düşüncelerin yanlışlığına işaret edilmiştir.

FERHAD

…….

Bu gençlikte bir belaya uğradım ah eylerim

Taşa te'sir eyler amma yâre te'sir eylemez.

HACİVAT

Evladım, yazık değil mi senin gençliğine? Dağlar taşlar eteğinde kurtlar kuşlar gıdası olacaksın. Vazgeç evladım, vazgeç! Seni doğuran ana bir daha doğurmaz, senin gibi yiğit kırk yılda meydana gelir. Bir kız için bu kadar ah ve inilti etmene mana yoktur (Yüsra, 2012, s. 108).

Hacivat'ın Ferhad'a öğütte bulunması onun yol gösterici ve duyarlı bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın bu özellikleri "karakterin konuşmaları ile geliştirilmesi yöntemi" kullanılarak geliştirilmiştir.

KARAGÖZ

(Salıncağı iter, üstüne doğru gelir.) Hacivat, salıncak üstüme doğru geliyor!

HACİVAT

Canım, it de geriye çekil!

KARAGÖZ

(İterken salıncağı bırakır, salıncak Karagöz'ün kafasına çarpar.) Hacivat, kafam yarıldı! (Yüsra, 2012, s. 167)

Bu ifadelerde ise Karagöz'ün davranışlarından beceriksiz ve sakar birisi olduğu anlaşılmaktadır.

Görüldüğü gibi davranışları ve konuşmaları bakımından ayrıntılı olarak tanıtılan başkahramanlar Karagöz ve Hacivat'a, "açık(geliştirilmiş)" karakter özellikleri yüklenmiştir. Başkahramanlar, değişen ve değişmeyen karakter özelliklerine sahip olma bakımından oyunların tümünde değerlendirildiklerinde daha çok "durağan/statik" karakter özelliğine sahip oldukları görülmektedir. Genellikle nüktedan, çıkarcı, yalancı, düzenbaz, bencil, kaba bir kahraman olarak tanıtılan Karagöz eser boyunca bu kişilik özelliklerine sahiptir. Hacivat ise genel olarak aklı başında, bilgili, entelektüel, yol gösteren bir kahramandır. Bunun yanı sıra başlangıçta Karagöz' ün kabalığını eleştiren Hacivat'ın sonrasında onun gibi davranarak tokat atması az da olsa değişken karakter özelliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Eserin başkahramanları Karagöz ve Hacivat; yardımcı kahramanlar ise oyunlarda farklılık göstermekle birlikte, Aşçı, Yahudi, Külhani, Karolin, Tiryaki, Mestan, Hanım, Bekri, Ferhad, Şirin, Tezek Ana, Şirin'in annesi, Karagöz'ün eşi, Çelebi, Sarhoş, Yahudi ve Hahambaşıdır. Aşçı, Tezek Ana ve Şirin'in annesi uygun olmayan davranış özellikleri ile ortaya çıkan kahramanlardır. Aşçı dolandırıcılığı ile Tezek Ana ve Şirin' in Annesi ise sevenleri ayırmaya çalışan, kötü kalpli karakter özellikleri ile tanıtılan yardımcı kahramanlardır. Ferhad ile Şirin, sevdaları için ölümü bile göze alan, aşkın nasıl yaşanması gerektiğini okura örneklendiren yardımcı kahramanlardır. Diğer yardımcı kahramanlar ise daha çok başkahramanların karakter özelliklerinin okura tanıtılmasına yardım eden unsurlardır. Bu kahramanların ise kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz davranış özellikleri sergilediği görülmektedir.

Daha çok olumlu özellikleri bakımından tanıtılan Hacivat'ın karakter özellikleri yönüyle okura olumlu bir model olacağı düşünülebilir. Ancak okurun daha çok eserde nükteli tavırları ile dikkat çeken Karagöz'ü kendisine model alabileceği düşünülmektedir. Başkahramanlardan Karagöz'ün ise olumsuz karakter özelliklerine sahip olması nedeniyle kendisi ile özdeşim kuracak okur için örnek bir kahraman modeli olamayacağı görülmektedir. Bu nedenle eser kahramanları yönüyle hedef kitle için uygun değildir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 8. Karagöz ile Hacivat Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Aile birliğine önem verme Saygı	1 1	2
Ahlaki değerler	Saygı	1	1
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Cenab-ı Hak, muska, Allah, kurban, kıyamet, vahdet anlayışı	6	6

Tablo 8'de Karagöz ve Hacivat'ta işlenen değerler ve bu değerlerin işlenme oranları yer almaktadır. Görüldüğü gibi eserde en çok dini değerler yer alırken; siyasi, bilimsel, estetik ve ekonomik değerler ise hiç yer verilmemiştir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Aile birliğine önem verme" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

> HACİVAT
>
> Amasya şehrinde Harun namında bir bezirgân varmış… Karun'un mallarının sahibi, malının hesabını bilmez, böyle bir bezirgân… Amma o malların dengi cihana gelmemiş… Emlak ve binaları gerçekten anlatılmaz olsa da, ne çare ki şu dünya yerinde bir evladı olmadığı için koca dünya bu zatın gözüne bir şey görünmezdi.
>
> ……
>
> Bir gün konağında otururken sohbet arkadaşlarından birini huzuruna çağırtıp der ki "Ey benim has arkadaşım, halim ne olacak? Benim gibi malı ve mülkü hadde hesaba gelmez adama Cenab-ı Hak bir evlat verip de kucaklamaya muvaffak etmezse, mal neye yarar? (Yüsra, 2012, s. 94-95)

Bu değer, aile kurumuna önem verme, ailede çocuk sahibi olmanın önemine vurgu yapma ve evlat sahibi olmayı her şeyin üstünde tutma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Saygı" değeri ile ilgili olduğu düşünülen ifadeler şunlardır:

> KARAGÖZ
>
> Merhaba gözüm.
>
> AŞÇI
>
> Gözün çıksın!
>
> KARAGÖZ
>
> Merhaba ciğerim!
>
> AŞÇI
>
> Ciğerünü kopekler dalasun! (Yüsra, 2012, s. 50)

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere yazar, ölçüsüz davranışlar vasıtasıyla okuyucunun zihninde saygı kavramının belirgin bir yere sahip olmasını istemiştir. Kahramanların diyaloglarındaki iltifatlara karşılık olarak yapılan hakaretler, uygun olmayan bir davranışı örneklendirmektedir. Saygılı olunduğunda ise bu durumların yaşanılmayacağı belirtilerek bu değer yansıtılabilir.

Eserde yer alan **sosyal değerler**den iki değerin; **ahlaki değerlerden** ise saygı değeri olmak üzere **bir ahlaki değerin** yer aldığı görülmektedir.

Dini değerler incelendiğinde bu değeri yansıttığı düşünülen, kavram, sembol ve ifadeler şunlardır:

> HACİVAT
>
> Amasya şehrinde Harun namında bir bezirgân varmış… Karun' un mallarının sahibi, malının hesabını bilmez, böyle bir bezirgân… Amma o malların dengi cihana gelmemiş… Emlak ve binaları gerçekten anlatılmaz olsa da, ne çare ki şu dünya yerinde bir evladı olmadığı için koca dünya bu zatın gözüne bir şey görünmezdi.
>
> ……
>
> Bir gün konağında otururken sohbet arkadaşlarından birini huzuruna çağırtıp der ki "Ey benim has arkadaşım, halim ne olacak? Benim gibi malı ve mülkü hadde hesaba gelmez adama Cenab-ı Hak bir evlat verip de kucaklamaya muvaffak etmezse, mal neye yarar? (Yüsra, 2012, s. 94-95)

Bu ifadelerde yer alan çocuk sahibi olmanın ancak Allah'ın izni ile mümkün olacağının belirtilmesi ve çocuk sahibi olmanın maldan, mülkten daha değerli bir lütuf olarak görülmesi dini değerleri yansıtıcı niteliktedir.

> HACİVAT
>
> İhtiyar: "Estağfirullah! Seni muztarib eden, bir evladın olmadığı içindir. Mademki buna hırslı ve isteklisin, şu muskayı at, sonra da üzerine bir şey kapa, açık durmasın…"der.
>
> ……..
>
> "Muska, yirmi dört saat suda dursun; sonra yarısını sen iç, yarısını nikâhlı karına içir, muradın hâsıl olur" der ve hemen gözden kaybolur (Yüsra, 2012, s. 96).
>
> HACİVAT
>
> Efendi sevinçli olarak hanelerine vararak tıpkı ihtiyarın tarifi gibi muskayı bardağa koyar; suyun yarısını kendisi, yarısını da zevcesi içer, Allah'ın yardımıyla, o geceden itibaren eşi hamile kalır.
>
> ……
>
> HACİVAT
>
> O saat pederine müjdeciler gider, müjdelerler, kurbanlar kesilir, fukaraya bağışlar yapılır (Yüsra, 2012, s. 97).
>
> ŞİRİN
>
> Sen gibi efendime canım feda etsem gerek
>
> Nev-civanım var iken ben kimi sevsem gerek
>
> Ta kıyamet haşr olunca gönlümü verdim sana

Sen dururken busemi ben kimlere versem gerek

Al efendim! Buse de senin, Şirin de senin! (Yüsra, 2012, s.104)

Yukarıdaki ifadelerde yer alan "muska, Allah, kurban ve kıyamet" kavramları dini değerlerle ilgilidir. Evlat sahibi olmak için muskadan medet umularak suya atılması, muskanın atıldığı sudan içilerek Allah'ın yardımı ile hamile kalınması gibi ifadelerle muskanın dileklerin gerçekleşmesinde önemli bir araç olarak yansıtıldığı görülmektedir. Ancak bir aracın inancın önünde tutulması uygun olmadığından "muska" ifadesi dini değer niteliğinde değildir. Bunun yanı sıra kurban kesilmesi Yaradana karşı bir şükür ifadesi olarak yansıtılması yönü ile dini değerlerdendir. Şirin'in kıyamet gününde yeniden dirilinceye kadar Ferhad'ı seveceğini belirtmesi ise "kıyamet gününe" ve "öldükten sonra yeniden dirilmeye" dair inanca sahip olunduğunu yansıtmaktadır. Bu kavramlar ise İslam dininde yer alan kavramlar olduğundan dini değerleri yansıtıcı niteliktedir.

ŞİRİN

Cariyenize müsaade buyurun da gideyim Ferhadım!

FERHAD

Ne söylüyorsun Şirinim? Bir insan tendeki canına nasıl izin verir? (Yüsra, 2012, s. 105)

FERHAD

…….

Kuh-i çerhi hake yek-san eylemek bir şey midir

Tişe-i ahımla viran eylemek bir şey midir

Gözlerimin yaşını nehr edip icra eylesem

Şehr maksud içre rizan eylemek bir şey midir? (Yüsra, 2012, s. 115)

FERHAD

……

Derdimi vasf eylesem billahi sığmaz deftere

Yazsalardı şu cihanda kuh ü çerh-i çenbere

Şimdi bu aşk ile ölmek bana olmuştur hayat

Ey derigaa kaldı hasret şimdi ruz-i mahşere

Atayım, kazmamı vereyim serimi; Azrail almak dilerdi canımı; ya Rab, bana mahşerde kavuştur cananımı Ya aşk-i Şirin! (Yüsra, 2012, s. 129)

Yukarıdaki ifadelerde dini değerler daha çok tasavvufi öğeler yardımı ile yansıtılmaktadır. Ferhad ile Şirin arasında geçen konuşmalarda "tek olmak, bir olmak" kavramlarıyla "vahdet anlayışına" işaret edildiği görülmektedir. Bunların yanı sıra farklı imgelerle de tasavvufi öğeler yansıtılmaktadır. Ferhad'ın dağı yerle bir etmeyi, sürekli gözyaşı dökmeyi ve ah ederek acı çekmeyi hiçe sayması Yaratıcıya giden yolda bunların oldukça önemsiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca Ferhad'ın Şirin'le kavuşmasının mahşere kaldığını belirtmesi; tasavvuftaki vuslat arzusuna işaret etmektedir. Ölüm ise Allah'a kavuşmak için

bir aşamadır. Görüldüğü gibi ifadelerde yer alan vahdet anlayışı, ilahi aşkın her şeyden önemli olarak görülmesi ve vuslat arzusu dini değerleri yansıtmaktadır.

Eserde yer alan değerler genel olarak incelendiğinde okura yansıtılan değerlerin oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle eserin değerler yönü ile okura katkı sağlayamayacağı düşünülmektedir.

Dede Korkut Hikâyeleri

Konu

Birbirinden farklı 10 hikâyenin yer aldığı eserde Oğuzların soylarını ve topraklarını korumak için yaptıkları mücadeleler ile nam kazanmak için gösterdikleri yiğitliklerle birlikte Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan at, ok, yay, avcılık ve namus gibi kavramlar konu edilmektedir.

Dede Korkut Hikâyelerinde karakterlerin Müslüman olmayan boylara karşı savaşları, ad alarak vasıf kazanmak için bazen insanlara bazense -olağan üstü olarak nitelendirilebilir- hayvanlara karşı gösterilen mücadeleler, at üzerinde günlerce yapılan yolculuklar ve avcılığa verilen önem bu hikâyelerin "Serüven(Macera) Hikâyeleri" grubunda yer aldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra eser, eski Türklerin aile hayatı, gelenek ve görenekleri hakkında bilgi verdiği için "Tarihi Hikâye" olarak da değerlendirilebilir.

Eserde yer alan hikâyelerde genel olarak aynı konular işlense de karakterlerin hayvanlar ve olağanüstü varlıklarla mücadeleleri, savaşlarda gösterilen mübalağalı kahramanlıklar hedef kitlede merak duygusu uyandıracak niteliktedir. Ancak hikâyelerde hayvanların ve olağanüstü yaratıkların öldürülmesinin vahşice anlatılması hedef kitle için uygun değildir.

Tema

Eserde yer alan hikâyelerin temaları genel olarak kahramanlığın önemine işaret ettiğinden benzerlik göstermektedir. Aynı durum ana fikir ve yardımcı fikirlerde de olduğundan okura yansıtılan mesajlar nicelik bakımından azdır. Ana ve yardımcı fikirler yolu ile yansıtılan mesajlar, örtük (gizli) olarak ya da doğrudan (açık olarak) aktarılmaktadır. İşlenen temalar hikâyelere göre gruplandırıldığında en çok "kahramanlık" temasının işlendiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda hikâyelerde işlenen temalar verilmiştir.

Tablo 9. Dede Korkut Hikâyelerinde İşlenen Temalar

TEMALAR	HİKÂYELER	TEMALAR	HİKÂYELER
Kahramanlık	1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han 2. Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması 3. Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek 4. Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı	Aile sevgisi	1. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul 2. Uşun Koca Oğlu Segrek 3. Salur Kazan'ın Esir Olması ve Oğlu Uruz Tarafından Kurtarılması
Dini inançlar	1. Kazılık Koca Oğlu Yigenek	Kahramanlık ve Dini inançlar	1. Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi 2. Begil Oğlu Emren

Tablo 9'de görüldüğü gibi ikâyelerde "kahramanlık, aile sevgisi ve dini inançlar" temaları işlenmiştir.

Temalarına göre gruplandırılan hikâyelerde okura ana fikirler ve yardımcı fikirler yolu ile aktarılan mesajlar şunlardır:

"Kahramanlık" teması ile ilgili hikâyeler: Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması, Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek, Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı,

"Dirse Han Oğlu Boğaç Han" adlı hikâyede Dirse Han'ın oğlunun hem Oğuzlar hem de kendi ailesi tarafından kabul görmesi bir nevi onun boğayı öldürmesinden sonra olmuş ve bu yiğitliğinden sonra ona "Boğaç Han" adı verilmiştir. Görüldüğü gibi kişi kahramanlık, yiğitlik gösteremeden ad bile alamamış ve adımızla (ismimizle) tanındığımız toplumda adeta yok sayılmıştır. Dolayısı ile bu tutum ile verilmek istenen "Kahramanlık her şeyden önemlidir." ana fikri okura örtük olarak aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra Boğaç Han'ın babasının yaptığı kötülüklere karşın annesinin de sözüne ehemmiyet göstererek babası Dirse Han'ı kurtarması da onun yiğitliğinin bir göstergesidir. Görüldüğü gibi Oğuzlarda ki kahramanlık/yiğitlik kavramı sadece bir hayvanı öldürmek ya da savaş meydanlarında cenk etmek anlamında kullanılmamıştır. Onlara göre yiğit; ataya hürmet eden, onlara sahip çıkan, namusu için gerekirse canını ortaya koyan, cesur ve cömert olandır.

Bu hikâyede ayrıca okura yardımcı fikirler yolu ile örtük ya da açık olarak aktarılan birçok mesaj yer almaktadır.

Dirse Han'ın çevresindeki kırk yiğit Boğaç Han'a iftiralar atarak onu kötülemiş ve Dirse Han'ı oğlu Boğaç Han'ı öldürmeye ikna etmişlerdir. Dirse Han kırk namerde inanıp oğluna kıymıştır ancak, Boğaç Han ölmemiştir. Boğaç Han'ın ölmediğini öğrenen kırk namert Dirse Han'ın kendilerine bir şey yapmasından korkarak onu dövmüş ve kâfir ellerine yönelmişlerdir. Bunu duyan Boğaç Han ise babası Dirse Han'ın kendisine yaptıklarına

karşın onu canı pahasına da olsa kurtarmıştır (Cilasun, 2012, s. 11-25). Bu yaşananlarla okura, "İnsana canından, ailesinden öte dost yoktur." yardımcı fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Bu mesaj ile kişinin çevresindekileri dost bilip ailesine karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesinin doğru olmadığı, ailedekilerin daima aile bireylerinin iyiliğini isteyeceği düşünülerek ona göre davranışlar sergilenmesi gerektiği aktarılmaktadır. Bu mesaj genel olarak okurun doğru bir genelleme yapmasını sağlamaktadır. Ancak bu durum her zaman geçerli olmayabilir. Bu nedenle okura çevremizdekileri iyice tanıdıktan sonra onların neler düşünebileceği hakkında kanaat sahibi olmalı ve ona göre davranmalıyız mesajı da verilerek yardımcı fikir genişletilmelidir.

> Gene ziyafet düzenleyip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak çadır, bir yere kızıl çadır, bir yere de kara çadır kurdurmuştu. "Kimin oğlu kızı yoksa kara çadıra buyur edin, altına kara keçe serin, önüne kara koyun yahnisinden getirin. Yerse yesin yemezse kalksın gitsin." demişti. "Oğlu olanı ak çadıra, kızı olanı kızıl çadıra buyur edin. Oğlu kızı olmayanı Allah Teâlâ hor görmüştür, biz de hor görürüz, böylece bilsin demişti (Cilasun, 2012, s. 11).

Bu ifadelerle okura "Çocuğu olmayanı Allah Teâlâ hor görmüştür." mesajı doğrudan (açık olarak) yansıtılmaktadır. Yansıtılan bu mesajla okur dini dayanağı ve gerçekliği olmayan bir durum hakkında yanlış bilgi sahibi olacaktır. Bunun yanı sıra çocuk sahibi olmadığı için bir kişinin hor görülmesi davranışı da okur için uygun olmayan bir modeldir. Her ne kadar Türk boylarında çoğalmak, soy sürmek önemli ise de yansıtılan ifadeler hedef kitle için uygun değildir.

> -Hey Dirse Han bana kızma. İncinip acı sözler söyleme. Yerinden kalk, alaca çadırını yeryüzüne diktir. Attan aygır, deveden erkek deve koyundan koç kestir. İç Oğuz'un Dış oğuz'un beylerini sofra başına topla. Aç görsen doyur, çıplak görsen giydir. Borçluyu borcundan kurtar. Tepe gibi et yığ, göl gibi kımız sağdır. Büyük bir ziyafet ver, dilek dile. Olur ki, ağzı dualı birinin hayır duasıyla Allah bize güzel bir çocuk verir.
>
> Dirse Han eşinin bu sözleri üzerine büyük bir ziyafet verdi; dilek diledi. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. İç Oğuz, Dış Oğuz beylerini sofra başına topladı. Aç görse doyurdu, çıplak görse giydirdi. Borçluyu borcundan kurtardı. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kımız sağdırdı. El kaldırdılar, dua ettiler. Bir ağzı dualının hayır duasıyla hatunu hamile oldu. Bir nice müddetten sonra bir oğlan doğurdu (Cilasun, 2012, s. 13-14).

Bu ifadelerle ise okura "Herkese karşı cömert olursan Allah da sana yardım eder ve isteklerin gerçekleşir." mesajı okura örtük olarak aktarılmaktadır. Bu mesajda cömertliğin ne denli önemli olduğuna vurgu yapılarak okur cömert olmaya teşvik edilmiştir. Bu nedenle mesaj hedef kitle için olumludur.

> O üç oğlan kaçtı. Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı. Ak meydanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana doğru sürdü geldi; oğlanı öldürmek istedi. Oğlan yumruğu ile boğanın alnına sert bir darbe vurdu. Boğa geri gidip hızla tekrar oğlanın üzerine geldi. Oğlan yine boğanın alnına yumruğu ile sert vurdu. Boğanın alnına yumruğunu dayadı, sürdü meydanın başına çıkardı.
>
> Boğa ile oğlan bir süre çekiştiler. Boğanın iki kürek kemiğinin üstü terden köpük bağladı. Ne oğlan yener, ne boğa yenerdi. Oğlan düşündü: Bir dama direk vururlar, o dama destek olur. Ben bunun alnına niye destek oluyorum, dedi. Boğanın alnından yumruğunu çekti, yolundan

> savuldu. Boğa ayaküstünde duramadı, düştü tepesinin üstüne yıkıldı. Oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti. Oğuz beyleri gelip başına toplandılar, aferin dediler.
>
> -Dedem Korkut gelsin bu oğlana ad koysun. Yanına alıp babasına gitsin, beylik istesin, taht alıversin, dediler (Cilasun, 2012, s.14-15).

Dirse Han'ın oğluna 15 yaşına kadar isim verilmeyip boğayı yendikten sonra ad koyulması ile; "Toplum ve aile tarafından kabul görüp ad almak için kişi kendini ispat etmeli ve yiğitlik göstermelidir." mesajı okura örtük olarak aktarılmaktadır. Bu mesaj o dönemin Türk boylarında kahramanlığa verilen önemi yansıtmaktadır. Ancak bu durum günümüzde devam etmediğinden mesaj da geçerliliğini yitirmiştir.

> Dirse Han oğlana beylik verdi, taht verdi. Oğlan tahta çıktı, babası kırk yiğidini anmaz oldu. O kırk yiğit oğlanı çekemediler, birbirine söylediler:
>
> -Gelin oğlanı babasına çekiştirelim, kötüleyelim. Belki babası onu öldürür. Gene bizim değerimiz, hürmetimiz babasının yanında hoş olur, fazla olur dediler.
>
> ……
>
> -Görmüyor musun Dirse Han neler oldu? Muradına maksadına ermesin, senin oğlun kötü çıktı, hayırsız çıktı. Kırk yiğidiyle beraber kudretli Oğuz'un üstüne yürüdü. Nerede güzel gördüyse çekip aldı. Ak sakallı ihtiyarın ağzına sövdü. Ak saçlı kadınların korkudan sütünü kaçırdı, saçlarını yoldu. Akan duru sulardan haber geçer, çapraz yatan Aladağ'dan haber aşar, Hanlar Han'ı Bayındır'a haber varır, derler, bu oğlanın yaşamasından ölmesi daha iyi olur. Bayındır han seni çağırır, sana çok kızar. Böyle oğul olmaktan olmamak daha iyidir, öldürsene dediler.
>
> Dirse Han:
>
> -Varın getirin öldüreyim, dedi (Cilasun, 2012, s. 15-16).

Bu ifadelerde yer aldığı gibi Dirse Han'ın oğlu Boğaç Hanla konuşmadan ona atılan iftiralara inanarak oğlunu öldürmek istemesinin yanlışlığı ile "Kişiler hakkında karara varmadan önce gerçekleri araştırmak gerekir." mesajı okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj ile doğruluğundan emin olmadan ve aslını araştırmadan hiçbir konu hakkında yargıya varmamak gerektiği okura yansıtıldığından olumlu bir mesajdır.

"Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması" adlı hikâyede de "Kahramanlık her şeyden önemlidir." ana fikri okura sunulmaktadır. Salur Kazan'ın yiğitçe savaşması sayesinde namusunu, ailesini düşmandan kurtarması ve beyliğinin bekasını sağlaması, yiğitliğin bu hikâyede de ne denli önemli bir vasıf olduğunu göstermektedir.

Bu hikâyede verilmek istenen önemli bir yardımcı fikir de "İnsanlar birlik ve beraberlik içinde hareket ederlerse zorlukların üstesinden gelirler." örtük mesajıdır. Salur Kazan'ın ailesini kurtarması için diğer Oğuz beylerinin ve askerlerinin yardıma gelmesi, kendi canlarını ortaya koyarak savaşmaları sonucunda kâfirleri yenmeleri, dayanışmanın ne denli önemli olduğunun göstergesidir (Cilasun, 2012, s.40-42).

> "…….. Senin etinden oğul yiyeyim mi, yoksa çürük dinli kâfirlerin döşeğine gireyim mi? Baban Kazan'ın namusunu lekeleyeyim mi, nasıl edeyim oğul hey, dedi.

Uruz söyler:

-…….. Bu nasıl sözdür? Sakın kadın ana benim üzerime gelmeyesin. Benim için ağlamayasın. Bırak beni kadın ana çengele vursunlar. Bırak etimden koparsınlar kara kavurma etsinler. Kırk bey kızının önüne iletsinler. Onların bir yediğinden sen iki ye. Seni kafirler bilemesinler. Ta ki çürük dinli kafirlerin döşeğine varmayasın, kadehini sunmayasın, sakın babam Kazan'ın namusunu lekelemeyesin, dedi." (Cilasun, 2012, s. 36-37)

Bu ifadelerle ise okura "Namus her şeyden önemlidir." mesajı örtük olarak verilmektedir. Namus kavramının önemine işaret etmesi bakımından önemli bir mesajdır.

"Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek" adlı hikâyede de diğerlerinde olduğu gibi "Kahramanlık önemlidir." ana fikri yansıtılmaktadır. Ana fikir okura dolaylı olarak aktarılmaktadır.

Pay Püre'nin oğlu beş yaşına girdi. Beş yaşından on yaşına girdi. On yaşından on beş yaşına girdi. Dönüp baksa çalımlı, kartal hünerli, bir güzel yiğit oldu.

O zamanlar bir oğlana baş kesmediği, kan dökmediği sürece ad koymazlardı (Cilasun, 2012, s. 46).

Pay Püre Bey söyledi:

-Bre benim oğlum baş mı kesti kan mı döktü?

-Evet baş kesti, kan döktü, adam devirdi, dediler.

-Bre bu oğlana ad koyacak kadar var mıdır?

-Evet sultanım, fazladır, dediler (Cilasun, 2012, s. 48).

İkisi de ata bindiler meydana çıktılar. At teptiler, Beyrek'in atı kızın atını geçti. Ok attılar, Beyrek kızın okunu geride bıraktı. Kız söyledi:

-Bre yiğit benim atımı kimsenin geçtiği yok, okumu kimse geride bırakamadı, Pay Piçen'in kızı Banı Çiçek benim, dedi (Cilasun, 2012, s. 50-51).

Yukarıdaki ifadelerde yer aldığı gibi birinin toplum tarafından benimsenmesi, ona ad koyulması kahramanlık göstermesi ile mümkündür. Ayrıca kızların evlenecekleri erkeklerin yiğitliklerine bakmaları da kahramanlığın oldukça önemli olduğunun birer göstergesidir.

Hikâyede, Yalancı oğlu Yartacuk'un Banı Çiçek'le evlenmek için Bamsı Beyrek ölmediği halde öldü dediği ancak, Beyrek'in ortaya çıkması ile yalanının anlaşıldığı görülmektedir. Bu ifadelerle ise okura "Yalan er ya da geç anlaşılır." mesajı örtük olarak verilmektedir.

"Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı" adlı hikâyede de kahramanlığın önemi üzerinde durulmuştur. Kan Turalı'nın evlenmek istediği kişiyi tanımlarken kullandığı ifadeler ve düşmanla savaşırken eşlerin birbirlerine yardım etmesi gibi durumlar yansıtılarak okura "Evlenilecek kişi cesur ve yiğit olmalıdır." ana fikri örtük olarak verilmiştir.

Oğlan söyledi:

-Baba mademki beni evlendireyim diyorsun, bana layık kız nasıl olur anlatayım: Ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı. Varıp da bana baş getirmiş olmalı.

Kanglı Koca söyledi:

-Oğul sen kız istemezmişsin, bir yiğit bahadır istermişsin (Cilasun, 2012, s. 88).

Kanglı Koca söyledi:

-Hay canım oğul hüner dediğim o değil. O kız için üç canavar beslemişler. O üç canavarı kim bastırıp öldürürse o kızı ona verecekler. Bastırıp öldürmeyenin başını kesiyorlar, burca asıyorlar (Cilasun, 2012, s. 90).

Görüldüğü gibi bu ifadelerde kadın olsun erkek olsun evlenecek kişilerin cesur ve yiğit olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur.

Boğanın zincirini aldılar, salıverdiler. Boynuzu elmas mızrak gibiydi. Kan Turalı'nın üzerine hücum etti. Kan Turalı adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki boğayı kıçı üzerine çökertti. Alnına yumruğunu dayadı, sürdü meydanın başına götürdü. Çok uğraştılar, ne boğa yenebildi, ne Kan Turalı. …….. Adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Boğanın önünden çekiliverdi. Boğa boynuzu üzerine dikildi (Cilasun, 2012, s. 95).

Kan Turalı:

-Bre kâfir aslanını koyuver gelsin, dedi. "Kara çelik öz kılıcım yok ki, saldırdığı zaman ikiye biçebileyim. Sana sığındığım cömertlerin cömerdi gani Tanrı, medet!" dedi.

……... Tanrı'dan yardım olunca beyin paşanın himmeti Kan Turalı'nın oldu (Cilasun, 2012, s. 96-97).

Kan Turalı adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi, deveye bir tekme vurdu. Deve bağırdı. Bir daha vurdu, deve ayağı üzerine duramadı yıkıldı. Basıp iki yerden boğazladı (Cilasun, 2012, s. 99).

Bu ifadelerde ise Kan Turalı' nın her bir hayvanla mücadelesinden önce Allah Teâlâ'dan yardım istediği, O'na sığındığı, Hz. Muhammed'e salâvat getirdiği ve mücadele sonunda da Allah'ın yardımı ile galip geldiği görülmektedir. Yaşananlarla okura "Allah yardım ettikten sonra kişi her işi başarır.", "Bir işe başlamadan önce Allah'a sığınmalı ve ondan yardım dilemelisin." mesajları örtük olarak verilmektedir.

Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Kan Turalı düşman tarafından zor durumda bırakıldığında eşi Selcen Hatun ona yardım etmiş ve düşmanı dağıtmıştır. Kan Turalı ise eşine şu sözleri söylemiştir:

"Kalkıp ey Selcen Hatun doğrulduğunda,

Yelesi kara cins atına bindiğinde,

Babamın ak büyük çadırının eşiğine indiğinde,

Oğuz'un ela gözlü kızı gelini destan anlattığında,

Herkes sözünü söylediğinde,

Sen orada kalkar övünürsen,

Atımın arkasına aldım kurtardım dersen,

Gözüm döner aklım gider,

Öldürürüm seni." (Cilasun, 2012, s. 103)

Kan Turalı'nın bu ifadeleri ile okura "Kadın, erkekten önde olamaz." mesajı örtük olarak verilmektedir. Bu kabul geçmişten günümüze kadar gelerek kendisinden ileride eşler istemeyen bireylerin yetişmesine sebep olmuştur. Ayrıca başkaları duyarsa düşüncesi ile hareket edilerek eşin ölümle tehdit edilmesi okur için uygun değildir.

> Selcen Hatun durumu anlayıp söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:
> Bey yiğit, övünürse erkek övünsün, aslandır.
> Övünmek kadınlara yakışmaz.
> Övünmekle kadın erkek olmaz (Cilasun, 2012, s. 104).

Bu ifadelerle ise okura "Övünmek erkeğe özgüdür." mesajı açık olarak iletilmektedir. Kişinin kendini övmesi uygun bir davranış değilken erkeklerin övünebileceğinin belirtilerek davranışın onlara özgü görülmesi uygun değildir.

Görüldüğü gibi bu hikâyelerin tamamında cesurluğa, yiğitliğe ve kahramanlığa verilen önemle "kahramanlık" teması yansıtılmaktadır.

"Aile sevgisi" teması ile ilgili hikâyeler: Duha Koca Oğlu Deli Dumrul, Uşun Koca Oğlu Segrek, Salur Kazan'ın Esir Olması ve Oğlu Uruz Tarafından Kurtarılması

"Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" adlı hikâyede Deli Dumrul'un canının bağışlanmasına karşılık olarak Allah Teâlâ Deli Dumrul'dan kendi canının yerine başka birini bulmasını istenmiştir. Deli Dumrul da babasının ve annesinin yanına gitmiştir.

> "Aksakallı canım baba!
> Biliyor musun neler oldu?
> Küfür söz söyledim, Hak Teâlâ'ya hoş gelmedi.
> Al kanatlı Azrail'e emreyledi,
> Azrail uçup geldi.
> Benim akça göğsüme bastırıp kondu.
> Hırıldatıp tatlı canımı almak istedi.
> Baba senden can dilerim verir misin?
> Yoksa oğul Deli Dumrul diye ağlar mısın?
> Babası söyledi:
> Oğul oğul ay oğul!
> Canımın parçası oğul!
> ……..
> Dünya tatlı can aziz.
> Canımı kıyamam böyle bil.
> Benden aziz benden sevgili anandır
> Oğul anana var.
> …….

Anası burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

…….

Dünya tatlı can aziz,

Canımı kıyamam böyle bil!" (Cilasun, 2012, s. 82-85)

Deli Dumrul'a canlarını vermeyen anne ve babasının ifadeleriyle "Herkesin canı en kıymetlidir. / Can tatlıdır." mesajı okura açık olarak yansıtılmaktadır. Bu mesaj her ne kadar bir gerçeğe işaret etse de bencilce bir düşünce olarak nitelendirilebilir. Genel olarak anne ve babanın evladı için canını vereceği algısına zıt düşen bu ifadeler okurun ebeveynlerine olan güvenini sarsabilir.

Deli Dumrul'a babası ve annesi canını vermezken eşi canını vermiştir.

Kadın burada söylemiş, görelim hanım neler söylemiş:

"Ne diyorsun ne söylüyorsun?

Göz açıp da gördüğüm, gönül verip sevdiğim,

Koç yiğidim şah yiğidim!

Bir yastığa baş koyduğum!

Karşıda yatan kara dağları,

Senden sonra ben neylerim?

Yaylayacak olursam benim mezarım olsun!

Soğuk soğuk sularını

İçer isem benim kanım olsun!

Altın akçeni harcar isem benim kefenim olsun!

Tavla tavla koç atıma

Biner isem benim tabutum olsun!

Senden sonra bir yiğidi

Sevip varırsam beraber yatarsam,

Alaca yılan olsun beni soksun!

Bir canda ne var ki

Senin o namert anan baban

Sana bağışlayamamışlar!

Arş şahit olsun, sekizinci kat gök şahit olsun

Yer şahit olsun

Kadir tanrı şahit olsun

Benim anım senin canına kurban olsun!" (Cilasun, 2012, s. 85-86)

Görüldüğü gibi Deli Dumrul'un eşi canını vermeye razı olsa da Deli Dumrul eşine kıyamamış ve Allah Teâlâ'ya yalvarmıştır. Bunun üzerine Deli Dumrul affedilmiş ve Azrail'den Deli Dumrul'un babası ile annesinin canını alması istenmiştir. Deli Dumrul ve eşine de 140 yıllık ömür verilmiştir.

Deli Dumrul'a fedakârlık etmeyen anne ve babası cezalandırılmış; sevdiği için canını veren eşi ve Deli Dumrul uzun bir ömürle ödüllendirilmiştir. Yaşanılanlara bakıldığında okura "İnsan sevdiği için fedakârlık gösterirse Allah da onu bu davranışından dolayı ödüllendirir." ana fikri örtük olarak yansıtılmaktadır. Bu mesaj ile okur sevdikleri için özveride bulunmanın, bencil olmamanın ne denli önemli olduğunu anlayarak ona göre davranır.

"Begil Oğlu Emren" adlı hikâyede de okura ana fikir ve yardımcı fikirler yolu ile çeşitli mesajlar sunulmuştur.

> Hatun söyledi:
>
> -Yiğidim, bey yiğidim. Padişahlar Tanrı'nın gölgesidir, padişahına isyan edenin işleri rast gitmez (Cilasun, 2012, s. 130).

Bu ifadelerle padişahına, başına karşı gelenin işlerinin rast gitmeyeceği belirtilerek mesaj açık olarak verilmiştir. Geçmişte padişaha bağlılığın önemini yansıtan bir mesajdır.

> Bir gece yatağında acı acı inledi, ah etti. Hatunu söyledi:
>
> -Bey yiğidim, kalabalık düşman gelse yine dönmezdin. Butuna alaca ok saplansa inlemezdin. İnsan koynunda yatan helallisine sırrını söylemez mi? Nedir halin?
>
> Begil söyledi:
>
> -Güzelim attan düştüm, ayağım kırıldı, dedi.
>
> Kadın hizmetçiye söyledi. Hizmetçi çıkıp kapıcıya söyledi. Ağızdan bir kere çıkınca söz; bütün yurda yayıldı (Cilasun, 2012, s. 131).

Bu ifadelerle ise "Başkasına söylenen söz sır olmaktan çıkar.", "Söz bir kere ağızdan çıkınca, onu herkes duyar." mesajları okura örtük olarak aktarılmaktadır. Okur, sır gibi saklaması gerekenleri çok güvendiği kişilere de söylemesinin tehlike doğurabileceğini anlar. Böylece bazı olayları sadece kendisinin bilmesi gerektiğini kavrar.

> …….. Ben Begil'in oğluyum bre kâfir, beri gel dövüşelim, dedi.
>
> Kâfir beyi söyledi:
>
> -Dayan bre kavatoğlu, ben sana varayım, dedi.
>
> ……. Sere serpe meydanda kılıçlaştılar. Omuzları doğrandı, kılıçları kırıldı. Birbirini yenemediler. Kargı dalı mızrakla kırıştılar, meydanda boğa gibi sürüştüler. Göğüsleri delindi, mızrakları kırıldı, yine birbirlerini yenemediler. At üzerinde ikisi kapıştılar, çekiştiler. Kâfirin gücü fazlaydı, oğlan perişan oldu. Allah Teâlâ'ya yalvarıp söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:
>
> Yücelerden yücesin yüce Tanrı!
>
> Kimse bilmez nicesin güzel Tanrı!
>
> …….
>
> Birliğine sığındım.
>
> Aziz Allah yol göstericim bana yardım et!
>
> dedi. Kafir:

-Oğlan! Yenileceğini anladın da Tanrı'na mı yalvarıyorsun? Senin bir Tanrı'n var ise benim yetmiş iki putum var, dedi.

Oğlan söyledi:

-Ey asi mel'un, sen putlarına yalvarıyorsun, ben âlemleri yoktan var eden Allah'ıma sığındım, dedi.

Hak Teâlâ Cebrail'e buyurdu ki:

-Ey Cebrail, git şu kuluma kırk yiğit kuvveti verdim, dedi.

Oğlan kâfiri kaldırdı yere vurdu (Cilasun, 2012, s. 136-137).

Görüldüğü gibi Begil oğlu Emren küçük yaşına aldırmadan babasının düşmanları ile savaşma cesaretini göstermiş, başaracağına inanmış ve oldukça güçlü olan düşmana karşı Allah'a sığınarak onları yenmiştir. Bu yaşananlarla okura "Kişi cesur olup yiğitlik gösterirse, Allah'ın yardımı ile her zorluğun üstesinden gelir." ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Ayrıca bu ifadelerle, "Allah, kendisinden yardım isteyen kulunu geri çevirmez.", "Allah kendisine inanıp ona sığınanların daima yanındadır." mesajları da okura örtük olarak aktarılan yardımcı fikirlerdir.

"Uşun Koca Oğlu Segrek" adlı hikâyede Segrek, abisi Egrek'in esir olduğunu öğrenir öğrenmez kardeşini kurtarmak için canını ortaya koymuştur.

-Şimdi Egrek'e Segrek yakışır, kardeşim sağ imiş kaygılanmam. Fakat kardeşsiz Oğuz'da durmam. Karanlıklı gözümün aydını kardeş, diye ağladı (Cilasun, 2012, s. 141).

"Üç yüz altmış altı alp ava çıksa,

Kanlı geyik üzerine kavga kopsa,

Kardeşli yiğitler kalkar birlik olur.

Kardeşsiz zavallı yiğit ensesine yumruk yese,

Ağlayarak dört yanına bakar durur.

Ela gözünden acı yaşlar döker durur.

…….

-Beni yolumdan alıkoymayın. Ağabeyimin esir olduğu kaleye varmayınca, ölü müdür diri midir öğrenmeyince, eğer öldüyse intikamını almayınca Oğuz eline geri dönmem, dedi.

…….

-Eğer ağabeyimin yüzünü görmeden, ölmüş ise intikamını almadan bu gelin odasına girersem kılıcımla doğranayım, okuma saplanayım, oğlum doğmasın, doğarsa on yaşına varmasın, dedi." (Cilasun, 2012, s. 142-143)

İfadelerden de anlaşıldığı gibi Segrek kardeşliğin önemini anlamış ve kardeşine kavuşmadan önce ulaşabileceği her muradı kendisine yasaklamıştır. Bu yaşananlarla okura "Kardeşlik her şeyden önemlidir." ana fikri okura örtük olarak verilmektedir. Ana fikir okura kardeş sahibi olmanın önemini, kardeşliğin ne anlama geldiğinin bilincini kazandırması açısından oldukça önemlidir.

Hikâyede okura yardımcı fikirler yolu ile de çeşitli mesajlar verilmektedir.

> -Bre Uşun Koca oğlu, bu oturan beylerin her biri oturduğu yeri kılıcı ile harcadıkları emekle hak etmişlerdir. Bre sen baş mı kestin, kan mı döktün, aç mı doyurdun, çıplak mı giydirdin, dedi.
>
> Egrek:
>
> -Bre Ters Uzamış, baş kesip kan dökmek hüner midir, dedi.
>
> -Evet hünerdir ya!...
>
> Ters Uzamış'ın sözü Egrek'e tesir etti. Kalktı Kazan Bey'den akın diledi. Kazan Bey akın olacağını ilan etti; akıncı toplandı. Egrek'in emrine üç yüz mızraklı yiğit verildi.
>
> Beş gün yeme içmeden sonra Egrek Şirögüven kenarından Gökçe Deniz'e kadar olan memleketleri yağmaladı, sayısız ganimet aldı (Cilasun, 2012, s. 139).

Bu ifadelerle de okura, "Kişinin bir mevkiye sahip olabilmesi için adam öldürmesi, ganimet toplaması, açları doyurması ya da çıplakları giydirmesi gerekir." mesajı doğrudan aktarılmaktadır. Bu mesaj "Beylerin" bulundukları ortamda bulunabilmek için belli bir nama sahip olmaları gerektiğini belirterek o günün şartlarını yansıtmaktadır. Dolayısı ile o dönemde itibar görmek için kan dökmek, uygun olmasa da gereklidir.

Segrek'in abisini kurtarmaya gittiğinde düşmana karşı zor durumda kaldığı anlarda Hz. Muhammed'e salâvat getirerek kâfiri(düşmanı) püskürtmüştür.

> Altmış silahlı adam geldiler. Bunlar ansızın oğlanın üzerine vardılar. Atın kulağı tetikte olur. Giyim hışırtısından at kıpırtısından durumu sezdi. Çekerek oğlanı uyandırdı. Oğlan gördü ki bir alay atlı geliyor. Sıçradı, adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Atına bindi, kara elbiseli kâfire kılıç vurdu. Bastı kaleye tıktı (Cilasun, 2012, s. 145).
>
> Bu sefer yüz kâfir oğlanın üzerine vardılar. Aygır yine oğlanı uyandırdı. Oğlan gördü ki kâfirler saf bağlamış geliyorlar. Kalktı atına bindi. Adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Kâfire kılıç salladı, bastı kaleye tıktı (Cilasun, 2012, 146).

Bu ifadelerde de daha önceki hikâyelerde yer aldığı gibi "Kişi Allah'a sığınıp onun elçisi Hz. Muhammed'e salâvat getirdiğinde zorlukların üstesinden gelir." mesajı açık olarak okura yansıtılmaktadır.

"Salur Kazan'ın Esir Olması ve Oğlu Uruz Tarafından Kurtarılması" hikâyesinde de bir önceki hikâyede olduğu gibi babasının esir olduğundan haberdar olmayan Uruz durumu öğrenince canı pahasına da olsa onu kurtarmaya gider. Babası ile karşı karşıya gelen Uruz, babasının durumu ifade etmesi üzerine birlik olup düşmanı yenerler. Uruz da babası Salur Kazan'ı kâfirin elinden alır. Bu hikâyede de okura "İnsan ailesi için canını verir." ana fikri örtük olarak yansıtılmaktadır. Bu ana fikir ile okura ailenin ne denli önemli bir kurum olduğu ve bu kurumdaki bireylerin birbirlerine oldukça kuvvetli bağlarla bağlı olması gerektiği bilinci kazandırılabilir.

Bu hikâyelerde ise kardeşe, babaya, eşe, anneye, akrabaya ve bağlı olunan boya verilen önemle "aile sevgisi" teması işlenmiştir.

“Dini inançlar” teması ile ilgili hikâyeler: Kazılık Koca Oğlu Yigenek

“Kazılık Koca Oğlu Yigenek” adlı hikâyede Yigenek, babasının esir düştüğü, 24 Sancak beyinin yenemediği kâfir beyi Tekür’ü Allah’a sığınıp dua ederek yenmiştir.

> Hanım 24 sancak beyi Tekür’ün elinde perişan oldu. Sonra Kazılık Koca oğlu Yigenek, taze yiğitçik yaradan Allah’a sığındı, ölümsüz mabudu övdü. Söyledi:
>
> *Yücelerden yücesin!*
>
> *Kimse bilmez nicesin*
>
> *Aziz Tanrı!*
>
> *……..*
>
> *Birliğine sığındım Rabbim Kadir Tanrı*
>
> *Medet senden*
>
> *Kara elbiseli kafire hücum ediyorum*
>
> *İşimi sen yoluna koy*
>
> dedi. Hemen atını sürdü. Yel gibi yetişti, tutkal gibi yapıştı. Kâfirin omzuna bir kılıç vurdu. Koruyucu giysisini doğradı, altıparmak derinliğinde yara açtı. Kara kanı fışkırdı, kara çizmesi, kalçası kanla doldu. Kara başı bunaldı darda kaldı. Hemen döndü kaleye kaçtı. Yigenek ardından yetişti. Kale kapısından içeri girerken kara çelik öz kılıcı ile ensesine öyle bir vurdu ki başı top gibi yere düştü (Cilasun, 2012, s. 111-112).

Bu ifadelerde görüldüğü gibi “Kişi Allah’a sığınıp dua ederse, başarılması güç işlerin üstesinden gelir.” ana fikri okura örtük olarak yansıtılmaktadır. Bu mesaj da dini içerikli olup, İslam inancına göre gerçeği yansıtıcı niteliktedir. Ayrıca bu hikâyede okura yansıtılan herhangi bir yardımcı fikrin yer almadığı görülmüştür.

Bu hikâyede “Allah’a edilen dua” ile düşmanın yenildiği yansıtılarak “dua” kahramanlıktan önde tutulmuştur. Görüldüğü gibi duaya verilen önemle “dini inançlar” teması yansıtılmıştır.

“Kahramanlık ve Dini inançlar” teması ile ilgili hikâyeler: Basat’ın Tepegöz’ü Öldürmesi, Begil Oğlu Emren

“Basat’ın Tepegöz’ü Öldürmesi” hikâyesinde okura yardımcı fikirler yolu ile sunulan mesajlar şunlardır:

> Oğuz bir gün yaylaya göçtü. Aruz’un bir çobanı var idi. Adına Konur Koca Sarı Çoban derlerdi. Oğuz’un önünden bu çobandan evvel kimse göçmezdi. Uzun Pınar dedikleri bir pınar var idi. O pınara periler konmuştu. Ansızın koyun ürktü. Koyun sürüsünün önünden giden keçiye kızıp çoban ileri vardı. Gördü ki peri kızları kanat kanada tutuşup uçuyorlar. Çoban keçesini üzerlerine attı, peri kızının birini tuttu. Dayanamayıp onunla temasta bulundu. Koyun ürkmeye başladı. Çoban koyunun önüne koştu. Peri kızı kanat vurup uçtu. Söyledi:
>
> -Çoban bende emanetin var, yıl tamam olunca gel al, dedi. Amma Oğuz’un başına felaket getirdin, dedi.
>
> …….

> Tepegöz Oğuz'dan çıktı, bir yüce dağa vardı. Yol kesti, esir aldı, büyük bir haydut oldu. Üzerine birkaç adam gönderdiler. Ok attılar batmadı., kılıç vurdular kesmedi, mızrak sapladılar işlemedi. Çoluk çocuk demedi hep yedi. Oğuz'dan dahi adam yemeye başladı (Cilasun, 2012, s. 114-116).

Bu ifadelerle okura "Kötülük eden cezasını bulur." mesajı örtük olarak yansıtılmaktadır. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde çobanın yaptığı kötülük nedeni ile Tepegöz gibi bir yaratık ortaya çıkmış ve Oğuz'un başına felaket olmuştur. Yaşananlar yapılan kötülüklerin kişilere ağır bedeller ödetebileceği hususunda okuru uyarmak açısından olumlu olarak nitelendirilebilir.

> Basat Tepegöz'ün baş ucuna geldi. Göz kapağını kaldırdı baktı. Gördü ki, gözü ettir. Söyledi:
>
> -Bre ihtiyarlar şişi ocağa koyun kızsın, dedi.
>
> Şişi ocakta kızdırdılar. Basat eline aldı. Adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Şişi Tepegöz'ün gözüne öyle bir bastı ki, Tepegöz'ün gözü helak oldu. Attığı narayla, acı haykırışlarıyla dağ taş yankılandı (Cilasun, 2012, s. 121).
>
> Basat koçun başını Tepegöz'ün eline verdi. Tepegöz boynuzundan sımsıkı tuttu. Kaldırınca boynuz ile deri elinde kaldı. Basat Tepegöz'ün bacağının arasından fırlayıp çıktı.
>
> Tepegöz boynuzu kaldırdı yere çarptı. Söyledi:
>
> -Oğlan kurtuldun mu?
>
> Basat söyledi:
>
> -Tanrım kurtardı (Cilasun, 2012, s. 121).
>
> Tepegöz Basat'ın üzerine saldırdı, hançerle vurup kesmek istedi. Basat sıçradı açıkta durdu. Baktı yüzük gene Tepegöz'ün ayağının altında yatıyor.
>
> Tepegöz söyledi:
>
> -Kurtuldun mu?
>
> Basat söyledi:
>
> -Tanrım kurtardı (Cilasun, 2012, s 122).
>
> Tepegöz söyledi:
>
> -Öyle bir vurayım ki, kümbet ile beraber darmadağın olasın.
>
> Basat'ın diline hemen şu kelimeler geldi:
>
> -La ilahe illallah Muhammeden Resulullah, dedi.
>
> O anda kümbet yarıldı, yedi yerinden kapı açıldı. Birinden dışarı çıktı. Tepegöz kümbeti alt üst etti. Tepegöz söyledi:
>
> -Oğlan kurtuldun mu?
>
> Basat:
>
> -Tanrım kurtardı, dedi (Cilasun, 2012, s. 122-123).

Bu ifadelerde daha önceki hikâyelerde yer aldığı gibi "Allah kendisine sığınan ve zor durumda olan kuluna yardım eder." yardımcı fikri örtük mesaj yolu ile okura aktarılmaktadır.

Hikâyede Tepegöz'e birçok kişinin canının gitmesine karşın Oğuzların çaresiz boyun eğdiği görülmektedir. Ancak Basat bu duruma son vermek için cesurca davranmış,

yiğitliği, aklı ve Allah'a sığınması sayesinde Tepegöz'ü mağlup etmiştir. Bu yaşananlarla okura "Eğer kişi aklını kullanır, yürekli olup kahramanlık gösterirse Allah'ın yardımı ile her türlü beladan kurtulur." ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır. Bu mesaj ile okur yaşanan olumsuzluklara boyun eğmek yerine, aklını kullanıp cesurca itiraz etmesi hususunda yüreklendirilebilir. Ayrıca kişi kendisinin haklı olduğundan eminse Allah'ın onun yanında olacağı, ona yardım edeceğinin muhakkak olduğu da okura yansıtıldığından olumlu bir dini mesaj niteliği de taşımaktadır.

Her iki hikâyede de zorlukların üstesinden gelmede cesurluğun, yiğitliğin ve Allah'ın yardımının önemi üzerinde durularak "kahramanlık ve dini inançlar" teması birlikte işlenmiştir.

Eser bütün olarak ele alındığında her bir hikâyede ana fikirler ve yardımcı fikirler yolu ile çeşitli mesajların aktarıldığı görülmüştür. Aktarılan bu mesajlar okur için uygun olmakla birlikte bazılarının günümüzde geçerliliğini yitirmiş olması eser için bir olumsuzluktur.

İşlenen temalara bakıldığında en çok "kahramanlık" temasının işlendiği görülmektedir. Bunu "aile sevgisi ve dini inançlar" temaları takip etmektedir. Hikâyeler temalar bakımından benzerlik gösterdiğinden temalara yapılan vurgular aktarılan mesajların kalıcılığı bakımından önemlidir. Temalar hedef kitle için uygundur.

Kahramanlar

Eserde farklı hikâyelerin yer alması nedeni ile kahramanlar da farklılık göstermektedir. Hikâyelerde kahramanlar okura daha çok davranışları ve konuşmaları bakımından tanıtılmaktadır.

"Dirse Han Oğlu Boğaç Han" adlı hikâyede başkahraman olan Boğaç Han okura, davranışları ve düşünceleri bakımından tanıtılmıştır.

> O üç oğlan kaçtı. Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı. Ak meydanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana doğru sürdü geldi; oğlanı öldürmek istedi. Oğlan yumruğu ile boğanın alnına sert bir darbe vurdu. Boğa geri geri gidip hızla tekrar oğlanın üzerine geldi. …….
>
> Boğa ile oğlan bir süre çekiştiler. Boğanın iki kürek kemiğinin üstü terden köpük bağladı. Ne oğlan yener, ne boğa yenerdi. Oğlan düşündü: Bir dama direk vururlar, o dama destek olur. Ben bunun alnına niye destek oluyorum, dedi. Boğanın alnından yumruğunu çekti, yolundan savuldu. Boğa ayaküstünde duramadı, düştü tepesinin üstüne yıkıldı. Oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti (Cilasun, 2012, s. 15).
>
> Yürü oğul, baban sana kıydı ise sen babana kıyma, dedi.
>
> Oğlan anasının sözünü kırmadı. Boğaç Han yerinden kalktı. Kara çelik öz kılıcını beline kuşandı. Ak kirişli sert yayını eline aldı. Altın mızrağın koluna aldı, büyük cins atını tutturdu

> sıçrayıp bindi. Kırk yiğidini beraberine aldı, babasının ardınca koşturup gitti (Cilasun, 2012, s. 22).
>
> ……
>
> Oğlan kırk yiğidini beraberine aldı, at tepti, savaş etti. Kiminin boynunu vurdu kimini esir aldı. Babasını kurtardı, çekildi geri yurduna döndü (Cilasun, 2012, s. 24).

Bu ifadelerde Boğaç Han'ın boğadan kaçmayıp onunla mücadeleye girmesi cesur olduğunu; mantık yürüterek boğaya destek olmayı bırakıp onu öldürmesi zeki olduğunu; babasının kendisine yaptığı kötülüğe karşın babasını düşmanın elinden kurtarması ise onun ailesine sahip çıkan vefakâr bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Yazar kahramanın karakter özelliklerini "karakterin eylem ve davranışları yönü ile" geliştirmiştir.

"Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması" adlı hikâyenin başkahramanı Salur Kazan, ava gittiği sırada kâfirler onun yurduna gelip ailesini esir almış ve yurdunu yağmalamışlardır. O da rüyasında gördükleri nedeni ile endişelenmiş ve tek başına yurduna dönmüştür. Yurduna döndüğünde karşılaştığı durum karşısında bir hayli duygulanmıştır:

> Kavim kabile benim ortak yurdum
>
> Yaban eşeği geyiğe komşu yurdum
>
> Seni düşman nereden dalamış güzel yurdum
>
> Ak büyük çadırlarımın yeri kalmış
>
> İhtiyarcık anamın oturduğu minderi kalmış
>
> Oğlum Uruz'un ok attığı hedef tahtası kalmış
>
> Oğuz beylerinin at sürdüğü meydan kalmış
>
> Kara mutfağın kurulu olduğu yerde ocak kalmış
>
> Bu halleri gördükten sonra, Kazan'ın kara süzme gözleri kanlı yaşla doldu. Damarlarındaki kan kaynadı. Kara bağrı sarsıldı (Cilasun, 2012, s. 31).

Bu ifadelerde yer aldığı gibi Salur Kazan'ın yurduna döndüğünde gördükleri karşısında üzülmesi duygusal bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

Salur Kazan'a ailesinin başına gelenleri anlatan Karaca Çoban'a Salur Kazan beddua eder:

> Çoban söyler:
>
> ……..
>
> Dün değil evvelki gün evin buradan geçti. İhtiyarcık anan kara deveboynunda asılı geçti. Kırk ince belli kız ile helallin boyu uzun Burla Hatun ağlayarak şurdan geçti. Kırk yiğit ile oğlan Uruz, başı açık yalın ayak kafirlerin yanında esir gitti. Tavla tavla koçlarına kâfir binmiş, katar katar develerini kâfir yedeğinde çekmiş. Altın akçe bol hazineni kâfir almış.
>
> Çoban böyle deyince Kazan ah etti, aklı başından gitti. Dünya âlem gözüne karanlık oldu. Söyler:
>
> -Ağzın kurusun çoban! Dilin çürüsün çoban! Kadir Tanrı senin alnına bela yazsın çoban, dedi (Cilasun, 2012, s. 33).

Bu ifadelerde Salur Kazan'ın çobanın gerçekleri söylemesi karşısında ona beddua etmesi öfkesini kontrol edemeyen bir karakter özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Burada

kahramanın hoşuna gitmeyen haberleri duyması karşısında öfkelenerek beddua etmesi uygun olmayan bir kahraman modelini yansıtmaktadır. Yazar kahramanın karakter özelliğini "karakterin konuşmaları" ile geliştirmiştir.

> …….. Kazan düşündü. Eğer çoban ile varacak olursam kudretli Oğuz beyleri benim başıma kakınç kakarlar. Çoban yanında olmasa Kazan kâfiri yenemezdi, derler, dedi. Kazan'a gayret geldi. Çobanı bir ağaca sara sara sıkıca bağladı. Kalktı yürüyüverdi (Cilasun, 2012, s. 34).
>
> Kazan'a bu söz hoş geldi. Atından indi, çobanın ellerini çözdü. Alnından öptü. Söyledi:
>
> -Allah benim evimi kurtaracak olursa seni tavlacı başı yapayım, dedi (Cilasun, 2012, s. 35).
>
> ……..
>
> Kazan Bey ordusunu, çoluğunu çocuğunu, hazinesini aldı geri döndü. Altın tahtının üzerine yine evine dikti. Karacık çobanı tavlacı başı yaptı (Cilasun, 2012, s. 43).

Bu ifadelerde Salur Kazan'ın Oğuz beyleri kendisine kakınç kakar ve yiğitliğini kabul etmeyeceklerini düşünerek kendisine yardım etmek isteyen Karaca Çoban'ı ağaca bağlaması bencilce bir davranış olarak görülebilir. Ancak, o dönemde kahramanlığın bir Kazan için ne denli önemli olduğu düşünüldüğünde diğer Oğuz beyleri tarafından kabul görmek için bu davranışı sergilemesi uygun olarak görülebilir. Kahramanın bencil olma özelliği "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları" ile geliştirilmiştir. Salur Kazan'ın ailesini kurtardıktan sonra Karacık Çobanı tavlacı başı yapması ise verdiği sözde duran bir kahraman olduğunu belirtmektedir.

Hikâyeye yön veren diğer önemli yardımcı kahramanlar; çoban ve Salur Kazan'ın oğlu Uruz'dur. Çoban, altı yüz kâfirle tek başına baş etmiş ve Salur Kazan'ı da yalnız bırakmayarak ailesini kurtarmasında ona yardımcı olmuştur. Çobanın 600 kâfirle mücadeleye girmesi ve onları mağlup ederek kaçmalarını sağlaması; cesur, yürekli ve yetenekli olduğunu göstermektedir. Uruz'un kendi ailesi için canını feda etmeyi göze alması ise onun fedakâr bir kahraman olduğunun kanıtıdır.

> Uruz söyler:
>
> Kadın ana karşıma gelip ne böğürüyorsun?
>
> Ne bağırıyorsun, ne ağlıyorsun?
>
> ……..
>
> Hey ana Arap atların olduğu yerde
>
> Bir tayı olmaz mı olur.
>
> Kızıl devlerin olduğu yerde
>
> Bir deve yavrusu olmaz mı olur.
>
> Akça koyunların olduğu yerde
>
> Bir deve yavrusu olmaz mı olur.
>
> Akça koyunların olduğu yerde

Bir kuzucağızı olmaz mı olur.

Sen sağ ol kadın anam babam sağ olsun

Bir benim gibi oğul bulunmaz mı olur (Cilasun, 2012, s. 37).

Bu ifadelerde yer aldığı gibi Uruz'un anne ve babası sağ olduktan sonra kendisi ölse bile yerine bir başkasının bulunabileceğini söylemesi de fedakarlığının bir göstergesidir.

"Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek" adlı hikâyede başkahraman Bamsı Beyrek'tir. Ancak Banı Çiçek de hikâyeye önemli derecede yön veren yardımcı kahramandır.

Pay Püre Bey'in oğlu Bamsı Beyrek av avlamaya gittiğinde babasının bezirgânlarına kâfirler saldırmıştır. O da kendisinden yardım isteyen bezirgânı boş çevirmemiş ve yanındaki yiğitler ile yardıma giderek onları kâfir elinden kurtarmıştır.

Bezirgan söyler:

-Yiğit yiğit bey yiğit, sen benim ünümü anla sözümü dinle. On altı yıl oluyor, Oğuz'un içinden gitmiştirk. Az bulunur kâfir malını Oğuz beylerine getiriyorduk. Pasın'ın Kara Derben ağzından tırmanıyorduk. Evnük Kalesi'nin beş yüz kâfiri üzerimize saldırdı. Kardeşim esir oldu, malımızı rızkımızı yağmaladılar, geri döndüler. Kara başımı kaldırdım sana geldim. Kara başının sadakası olsun yiğit yardım et bana, dedi.

Bunları işitince oğlan yemeyi içmeyi bıraktı. Yardımcılarına seslendi:

-Ne diyorsam yetiştirin, silah ve teçhizatımla koç atımı getirin hey. Beni seven yiğitler de atlarına binsinler, dedi. Bezirgân önlerine düştü kılavuz oldu.

Kâfirler de atlarından inmişler bir yerde paraları bölüşüyorlardı. Bu sırada yiğitler meydanının aslanı, pehlivanların kaplanı boz oğlan yetişti. Bir iki demedi kâfirlere kılıç vurdu. Baş kaldıran kâfirleri öldürdü, savaştı. Bezirgânların malını kurtardı (Cilasun, 2012, s. 46-47).

Bu ifadelerde yer aldığı gibi başkahraman Bamsı Beyrek okura; zor durumda kalanlara yardım eden, yiğit ve cesur biri olarak tanıtılmaktadır. Kahramanın bu kişilik özellikleri "karakterin eylem ve davranışları ile geliştirilmesi yöntemi kullanılarak geliştirilmiştir.

Ayrıca başkahraman Bamsı Beyrek Banı Çiçek'in Yartacuk'la evleneceği haberini alınca esir olduğu yerden yolunu bulup kaçar ve kendisi ile esir düşen arkadaşlarını ise orada bırakmak zorunda kalır. Ancak bu durum onu üzmüştür.

Beyrek yayı gördüğünde arkadaşlarını andı, ağladı (Cilasun, 2012, s.68).

Kazan Bey söyledi:

-Gel Beyrek muradına eriş, düğününü yapıverelim.

Beyrek söyledi:

-Arkadaşlarımı kurtarmayınca, hisarı almayınca muradıma erişmem, dedi (Cilasun, 2012, s. 76).

Bu ifadelerde ise Bamsı Beyrek'in geride bıraktığı arkadaşlarına üzülmesi ve onları kurtarmadan düğününün yapılmasına izin vermemesi başkahramanın vefakâr bir karakter özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın vefakâr olma karakter özelliği "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları" ile geliştirilmiştir.

Banı Çiçek Bamsı Beyrek'in yiğitliğini ölçmek için kendisini dadısıymış gibi tanıtarak onunla ava çıkar.

> Kız söyledi:
>
> -Peki ya ne yapmaya geldin yiğit, dedi.
>
> Beyrek söyledi:
>
> -Pay Piçen Bey'in bir kızı varmış, onu görmeye geldim, dedi.
>
> Kız söyledi:
>
> -O öyle insan değildir ki sana görünsün. Ama ben Banı Çiçek'in dadısıyım. Gel şimdi seninle ava çıkalım. Eğer senin atın benim atımı geçerse onun atını da geçersin. Hem seninle ok atalım beni geçersen onu da geçersin, dedi.
>
> ……..
>
> -Bre yiğit, benim atımı kimsenin geçtiği yok, okumu kimse geride bırakmadı, Pay Piçen'in kızı Banı Çiçek benim, dedi (Cilasun, 2012, s.50).

Bu ifadelerden Banı Çiçek'in kurnaz birisi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca evleneceği erkeğin de yiğit biri olmasını istediği görülmektedir.

Hikâyede yer alan yardımcı kahraman sayısı oldukça fazladır. Ancak öne çıkan kahramanlar şunlardır: Banı Çiçek'in abisi Deli Karçar, Pay Piçen Bey, Pay Püre Bey, Dede Korkut, Yalancı oğlu Yartacuk ve Burla Hatun'dur.

Bamsı Beyrek'in esir alınmasının üzerinden 16 yıl geçtikten sonra Banı Çiçek'in abisi Deli Karçar'ın Beyrek'in sağ olduğunun haberini verene sırmalı elbise ve altın akçe vereceğini; öldüğü haberini verene ise kız kardeşini vereceğini söylemesi üzerine Yalancı oğlu Yartacuk;

> -Sultanım ben varayım ölüsünden dirisinden bir haber getireyim, dedi.
>
> Meğer Beyrek bir zamanlar buna bir gömlek bağışlamıştı, giymezdi saklardı. Vardı gömleği kana mana batırdı, Bayındır Han'ın önüne getirip bıraktı.
>
> ……..
>
> -Beyrek'i Kara Derbent'te öldürmüşler, işte delil sultanım, dedi (Cilasun, 2012, s. 58-59).

Bu ifadelerde ise Yartacuk'un karakter özelliği bakımından yalancı olduğu görülmektedir. Bu karakter özelliği kahramanın davranışları ve konuşmaları ile geliştirilmiştir.

"Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" adlı hikâyenin başkahramanı Deli Dumrul da okura daha çok eylemleri ve konuşmaları ile tanıtılmıştır.

> Oğuz'da Duha Koca oğlu Deli Dumrul dedikleri bir er vardı. Bir kuru çayın üzerine bir köprü yaptırmıştı. Geçenden otuz üç akçe, geçmeyenden döve döve kırk akçe alırdı. Bunu niçin böyle yapardı?
>
> -Benden deli, benden güçlü er varsa, çıksın benimle savaşsın, derdi:
>
> İstiyordu ki erliği, bahadırlığı, kahramanlığı, yiğitliği Rum'a, Şam'a gitsin, ün salsın (Cilasun, 2012, s. 78).

Bu ifadelerde başkahramanın ün salmak için haraç kesmesi zorba bir karakter olduğunu yansıtmaktadır. Ancak o dönemde ün salmak, yiğit olarak anılmak önemli olduğundan kahramanın bu davranışı doğal karşılanabilir. Zorba olma karakter özelliği "karakterin davranış/eylemleriyle" geliştirilmiştir.

> Deli Dumrul:
>
> -Bre Azrail dediğiniz nasıl birisidir ki adamın canını alıyor? Ey Kadir Allah birliğinin hakkı için Azrail'i benim gözüme göster, savaşayım, çekişeyim, mücadele edeyim, güzel yiğidin canını kurtarayım, bir daha güzel yiğidin canını almasın, dedi (Cilasun, 2012, s. 79).
>
> -Bre Azrail, ben seni geniş yerde istiyordum, iyi oldu dar yerde elime geçtin. Ben seni öldüreyim, güzel yiğidin canını kurtarayım, dedi. Kara kılıcını sıyırdı eline aldı. Azrail'e vurmak için ileri atıldı (Cilasun, 2012, s. 80).

Bu ifadelerde başkahramanın konuşmalarından başlangıçta asi, dini emirlere itaat etmeyen bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak hikâyenin sonlarına doğru Allah Teâlâ'nın yüceliğine karşı gelmesinin yanlışlığını anlayarak ondan af dilemiştir:

> Azrail kadının canını almaya geldi. Yiğitlerin yiğidi Deli Dumrul eşine kıyamadı. Allah Teâlâ'ya burada yalvarmış, görelim nasıl yalvarmış:
>
> Yücelerden yücesin!
>
> Kimse bilmez nicesin!
>
> Güzel Tanrı!
>
> Çok cahiller seni gökte arar yerde ister
>
> Sen bizzat inananların gönlündesin.
>
> Daim duran Cebbar Tanrı!
>
> Ulu yollar üzerine
>
> Hayır evleri yapayım senin için.
>
> Aç görsem doyurayım.
>
> Çıplak görsem giydireyim senin için.
>
> Alırsan ikimizin canını birlikte al.
>
> Bırakırsan ikimizin canını beraber bırak
>
> Bağışı çok Kadir tanrı! (Cilasun, 2012, s. 86-87)

Bu ifadelerde başkahramanın hatasını anlayan ve Allah Teâlâ'ya asiliği bırakarak onun yüceliğini anlayan bir karakter haline dönüşmesi başkahramanın değişen/dinamik bir karakter özelliğine sahip olduğunu göstermektedir.

"Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı" hikâyenin başkahraman Kan Turalı da okura konuşmaları ve davranışları bakımından tanıtılmıştır.

Kan Turalı istediği özelliklerdeki kızı kendisine eş olarak alabilmek için üç canavarla mücadele etmeyi göze almıştır. Her ne kadar babası onun gözünü korkutarak birçok yiğidin yenemeyip öldüğü bu yoldan geri dönmesini istese de Kan Turalı isteğinden

vazgeçmemiştir. Bu davranışlarından kahramanın cesur, isteğine kavuşmak için ölümü göze alan birisi olduğu anlaşılmaktadır.

> Boğanın zincirini aldılar, salıverdiler. Boynuzu elmas mızrak gibiydi. Kan Turalı adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki boğayı kıçı üzerine çökertti. ……. Kuyruğundan kaldırıp üç kere kaldırıp kaldırıp yere vurdu. Kemiklerini hurdahaş etti. Bastı boğazladı. Bıçak çıkarıp derisini yüzdü (Cilasun, 2012, s. 95).
>
> Aslanı koyuverdiler koştu geldi kan Turalı bir çoban keçesini eline doladı, aslanın pençesine uzatıverdi. Adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi, aslanın alnını gözetip öyle bir yumruk vurdu ki, yumruk çenesine çarptı aslanın çenesini kırdı. Ensesinden tuttu belini yüzdü, sonra kaldırıp yere vurdu. Aslan hurdahaş oldu (Cilasun, 2012, s. 96).
>
> Kan Turalı adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi, deveye bir tekme vurdu. Deve bağırdı. Bir daha vurdu, deve ayağı üzerinde duramadı yıkıldı. Basıp iki yerden boğazladı. Arkasından iki kayış çıkardı, kâfir beyinin önüne bıraktı (Cilasun, 2012, s. 99).

Başkahramanın boğayı, aslanı ve deveyi yenmesi onun yiğitliğini göstermektedir. Ancak her mücadele öncesinde Hz. Muhammed'e salâvat getirmesi dini inançları sağlam bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın karakter özellikleri eylem/davranışları ile geliştirilmiştir.

> Kan Turalı:
>
> -Bre kâfir aslanını koyuver, gelsin dedi. "Kara çelik öz kılıcım yok ki, saldırdığı zaman ikiye biçebileyim. Sana sığındım cömertlerin cömerdi Tanrı, medet!" dedi (Cilasun, 2012, s. 96).

Bu ifadelerde ise başkahramanın başarılması güç işlerde inancını kaybetmeyerek Allah Teâlâ'dan yardım dilemesi onun dindar ve teslimiyet inancına sahip birisi olduğunu göstermektedir. Yazar kahramanın kişilik özelliklerini "karakterin konuşmaları" ile geliştirmiştir.

Hikâyeye yön veren önemli yardımcı kahramanlardan birisi de Selcen Hatun'dur. Selcen Hatun, eşi Kan Turalı'ya sahip çıkan, onu düşman elinden kurtaran bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır.

> Gördü ki Kan Turalı'nın atını oklamışlar, gözünün kapağını oklamışlar, yüzünü kan bürümüş, durmadan kanını siliyor. Kâfirler üşüşüyor, o bir gayretle kılıcını çekip kâfiri önüne katarak kovalıyor. Selcen Hatun bunu böyle görünce yüreğine ateş düştü. Bir bölük kazın içine şahin girmiş gibi kâfirin üzerine at sürdü. Kâfiri bir ucundan kırıp öbür ucundan çıktı (Cilasun, 2012, s. 102).
>
> …… Kan Turalı düşmanı basıp dağıtan bu kişinin Selcen Hatun olduğunu anladı. Bir tarafına da kendisi girdi. Kılıç çekip yürüdü, kâfirlerin başını kesti. Hasım bastırıldı, düşman kırıldı.
>
> Selcen Hatun, Kan Turalı'yı atının arkasına aldı selamete çıktı (Cilasun, 2012, s. 103).

Görüldüğü gibi bu ifadelerde Selcen Hatun eşi için fedakârlık eden, zor zamanında eşini yalnız bırakmayan, cesur bir kahraman, olarak tanıtılmaktadır. Yardımcı kahramanın bu davranışları o dönemdeki kadınların eşlerine karşı tutumlarını yansıtması bakımından ve günümüzde de eşler arası ilişkiye örnek olması bakımından önemlidir. Bunların yanı sıra

Kan Turalı kendisini düşmanlardan kurtaran eşi Selcen Hatun'un kendisini övmesinden endişelendiğini dile getirmiştir. Bunun üzerine Selcen Hatun da:

> Bey yiğit, övünürse erkek övünsün, aslandır.
> Övünmek kadınlara yakışmaz.
> Övünmekle kadın erkek olmaz.
> Al duvağımın altında seninle söyleşmedim.
> Çabuk sevdin çabuk usandın
> Kadir Allah bilir ben sana,
> İtaatliyim, baş eğmişim yârim kıyma bana! (Cilasun, 2012, s.104)

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre yardımcı kahramanın itaatkâr bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

"Kazılık Koca Oğlu Yigenek" adlı hikâyede başkahraman Yigenek diğer hikâyelerde olduğu gibi okura konuşmaları ve davranışları bakımından tanıtılmıştır.

Başkahraman, babası Kazılık Koca'nın esir olduğunu öğrenince onu hemen kurtarmak ister. Ve kurtarma esnasında onunla beraber giden birçok sancak beyi düşman Tekür'ün elinde perişan olurken Yigenek Allah'a sığınıp onu övmüştür. Bu sayede de düşmanı yenerek esir olan babasını kurtarmıştır.

> Yigenek bu haberi işitince yüreği oynadı. Kara bağrı sarsıldı. Kalktı, Bayındır Han'ın huzuruna vardı, yere diz koydu, söyledi:
>
> ……..
>
> Bana asker ver. Beni babamın esir olduğu kaleye gönder, dedi (Cilasun, 2012, s. 108-109).
>
> Hanım yirmi dört sancak beyi Tekür'ün elinde perişan oldu. Sonra Kazılık Koca oğlu Yigenek, taze yiğitçik yaradan Allah'a sığındı, ölümsüz mabudu övdü. Söyledi:
>
> …….
>
> Birliğine sığındım Rabbim Kadir Tanrı
>
> Medet senden
>
> Kara elbiseli kafire hücum ediyorum
>
> İşimi sen yoluna koy
>
> dedi. Hemen atını sürdü. Yel gibi yetişti, tutkal gibi yapıştı. Kâfirin omzuna bir kılıç vurdu. Koruyucu giysisini doğradı, altı parmak derinliğinde yara açtı. Kara kanı fışkırdı, kara çizmesi, kalçası kanla doldu. Kara başı bunaldı darda kaldı. Hemen döndü kaleye kaçtı. Yigenek ardından yetişti. Kale kapısından içeri girerken kara çelik öz kılıcı ile ensesine öyle bir vurdu ki başı top gibi yere düştü (Cilasun, 2012, s. 111-112).

Başkahramanın babasının esir olduğunu öğrenir öğrenmez onu kurtarmaya gitmesi, vefakâr bir karakter özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Düşmanı ile mücadeleye girmeden önce Allah Teâlâ'ya sığınarak ondan yardım dilemesi ve ona güvenmesi ise başkahramanın itaatkâr, dinine bağlı, teslimiyet inancı olan birisi olduğunu yansıtmaktadır. Başkahramanın bu kişilik özellikleri "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları" ile geliştirilmiştir.

“Basat’ın Tepegöz’ü öldürmesi” hikâyesinde ise başkahramanlar Basat ve Tepegözdür. Kahramanlar okura daha çok davranışları ve konuşmaları bakımından; nadiren de fiziksel özelikleri ve görünüşü bakımından tanıtılmıştır.

> Meğer o sırada Bayındır Han beylerle at üzerinde gezinti yapıyorlardı. Bu pınarın yanına geldiler. Gördüler ki bir garip yaratık yatıyor. Başı kıçı belirsiz. Etrafına toplandılar. İndi bir yiğit bunu tekmeledi. Tekmeledikçe büyüdü. Birkaç yiğit daha indiler tekmelediler. Tekmeledikleri kadar büyüdü. Aruz Koca da inip tekmeledi. Mahmuzu dokununca, bu kütle yarıldı. İçinden bir oğlan çıktı, gövdesi adam, tepesinde bir gözü var (Cilasun, 2012, s. 115).

Bu ifadelerde Tepegöz, okura tek gözlü olduğu, gövdesinin insana benzediği gibi özellikleri bakımından görünüşü yönü ile tanıtılarak insan dışı bir varlık olarak yansıtılmıştır.

> Dede Korkut’u Tepegöz’e gönderdiler. Gitti selam verdi. Söyledi:
>
> -Oğlum Tepegöz, Oğuz elinde perişan oldu, bunaldı, ayağına beni gönderdiler, sana haraç verelim derler, dedi. Tepegöz:
>
> -Bana yemek için günde altmış adam verin, dedi.
>
> Dede Korkut:
>
> -Bu şekilde sen adam bırakmaz tüketirsin. Amma günde iki adam ile beş yüz koyun verelim, dedi (Cilasun, 2012, s. 117).
>
> Tepegöz Oğuz’dan çıktı, bir yüce dağa vardı. Yol kesti, esir aldı, büyük bir haydut oldu. Üzerine birkaç adam gönderdiler. Ok attılar batmadı, kılıç vurdular kesmedi, mızrak sapladılar işlemedi. Çoluk çocuk demedi hep yedi. Oğuz’dan dahi adam yemeye başladı.
>
> Oğuz toplanıp üzerine vardı. Tepegöz bunları görüp kızdı. Bir ağacı yerinden koparıp, üzerlerine attı. Elli altmış tane adam öldürdü. …….. Oğuz Tepegöz’ün elinde tam perişan oldu (Cilasun, 2012, s. 116).

Bu ifadelerde Tepegöz’ün insan yemesi ve yemek için günlük 60 kişiyi istemesi de onun insan dışı, olağanüstü bir varlık olduğunu göstermektedir. Ayrıca hiç kimseye acımadan yemesi, onun acımasız bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

> Basat:
>
> -Beyler kardeşim için Tepegöz’e gideceğim, ne dersiniz, dedi.
>
> Kazan Bey burada söylemiş, görelim Hanım ne söylemiş:
>
> Kara ejderha oldu Tepegöz,
>
> Gökyüzünde çevirdim yenemedim Basat.
>
> Kara kaplan oldu Tepegöz,
>
> Kara kara dağlarda çevirdim yenemedim Basat.
>
> Kükremiş aslan oldu tepegöz,
>
> Kalın sazlarda çevirdim yenemedim Basat.
>
> Er olsan bey olsan da bre,
>
> Ben kazan gibi olamazsın Basat.
>
> dedi.
>
> Ak sakallı babanı ağlatma
>
> Ak zülüflü ananı sızlatma!

Basat söyledi:

-Ben gideceğim.

……

Basat dinlemedi:

-Yok ak sakallı aziz baba, gideceğim, dedi (Cilasun, 2012, s. 119-120).

Bu ifadelerde Basat'ın kendisine söylenenlere rağmen Tepegöz'e gitmesi onun cesur, korkusuz ve kararlı bir kahraman olduğunu göstermektedir.

Basat'ın yanında hançeri vardı. Çizmeyi yardı, içinden çıktı. Söyledi:

-Bre ihtiyarlar bunun ölümü neresindendir?

-Bilmeyiz amma, gözünden başka yerinde et yoktur, dediler.

Basat Tepegöz'ün baş ucuna geldi. Göz kapağını kaldırdı baktı. Gördü ki, gözü ettir. Söyledi:

-Bre ihtiyarlar şişi ocağa koyun kızsın, dedi.

Şişi ocakta kızdırdılar. Basat eline aldı. Adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Şişi Tepegöz'ün gözüne öyle bir bastı ki, Tepegöz'ün gözü helak oldu (Cilasun, 2012, s. 120-121).

Basat koçun başını Tepegöz'ün eline verdi. Tepegöz boynuzundan sımsıkı tuttu. Kaldırınca boynuz ile deri elinde kaldı. Basat Tepegöz'ün bacağının arasından fırlayıp çıktı.

Tepegöz boynuzu kaldırıp yere çarptı. Söyledi:

-Oğlan kurtuldun mu?

Basat söyledi:

-Tanrım kurtardı (Cilasun, 2012, s. 121).

Bu ifadelerde yer aldığı gibi Basat'ın türlü oyunlarla Tepegöz'ü atlatması onun zeki ve kurnaz bir kahraman olduğunu göstermektedir. Ayrıca Tepegöz'den her kurtulduğunda kendisini Tanrı'nın kurtardığını dile getirmesi de Basat'ın inançlı bir kahraman olduğunu göstermektedir. Başkahramanın zeki, kurnaz ve dindar olma özellikleri "karakterin konuşmaları ve eylem/davranışlarıyla" geliştirilmiştir.

Tepegöz söyledi:

-Biz ikimiz kardeşiz kıyma bana, dedi.

Basat söyledi:

Bre kavat ak sakallı babamı ağlatmışsın.

İhtiyarcık ak zülüflü anamı sızlatmışsın.

Kardeşim Kıyan'ı öldürmüşsün.

Akça yüzlü yengemi dul bırakmışsın.

Ela gözlü bebeklerini öksüz bırakmışsın.

Bırakır mıyım seni?

Kara çelik öz kılıcımı çekmeyince,

Tepeli börklü başını kesmeyince,

Alca kanını yeryüzüne dökmeyince,

Kardeşim Kıyan'ın intikamını almayınca (Cilasun, 2012, s. 124-125).

Bu ifadelerde ise amacına ulaşmaktan vazgeçmeyen kahramanın kararlı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda ailesinin intikamını almakta kararlı olması da kindar bir karaktere sahip olduğunun göstergesidir.

"Begil Oğlu Emren" adlı hikâyede başkahraman kadar okura tanıtılan önemli bir yardımcı kahraman Begil'dir. Begil okura davranışları ve konuşmaları bakımından tanıtılmıştır. Ayrıca yazar bu karakteri geliştirirken "karakterin eylem/davranışlarıyla geliştirilmesi" ve "karakterin konuşmaları ile geliştirilmesi" yöntemlerini kullanmıştır.

> Dokuz tümen Gürcistan'ın haracı geldi. Bir at, bir kılıç, bir demir topuzlu sopa getirdiler. Bayındır Han çok üzüldü. Dedem Korkut geldi neşeli havalar çaldı.
>
> -Hanım nasıl üzülüyorsun, dedi.
>
> -Nasıl üzülmeyeyim, her yıl altın akçe gelirdi, yiğide beye verirdik, hatırları hoş olurdu. Şimdi bunu kime verelim ki hatırı hoş olsun, dedi.
>
> Dede Korkut:
>
> -Hanım bunun üçünü de bir yiğide verelim; o yiğit gidip Oğuz iline karakol olsun, dedi.
>
> Bayındır Han:
>
> -Kime verelim, dedi.
>
> Sağına soluna baktı, kimse razı olmadı. Begil dedikleri bir yiğit vardı. Ona baktı, söyledi:
>
> ……..
>
> Begil razı oldu (Cilasun, 2012, s. 127-128).
>
> Av hazırlığı başlayınca, kimi atını övdü, kimi kılıcını, kimi çekip ok atmasını övdü. Salur kazan ne atını övdü, ne kendisini, Begil'in hünerini dile getirdi. Üç yüz altmış altı yiğit ava gitse, Begil ne yay kurardı, ne ok atardı. Hemen yayı bileğinden çıkarır, boğanın, yabani geyiğin boynuna atardı. Çekip durdururdu. Zayıf ise avda belli olsun diye kulağını delerdi. Fakat besili ise boğazlardı. Beyler geyik avlarken kulağı deliğine rastlayınca sevinsin diye Begil'e gönderirlerdi.
>
> Kazan Bey söyledi:
>
> -Bu hüner atın mıdır, erin mi?
>
> -Hanım, erindir, dediler.
>
> Han söyledi:
>
> -Yok, at işlemese er övünemez, hüner atındır, dedi.
>
> Bu söz Begil'in hoşuna gitmedi. Begil söyledi:
>
> -Erlerin içinde bizi tutup balçığa batırdın, dedi.
>
> Bayındır Han'ın verdiklerini önüne döktü. Han'a küstü, divandan çıktı (Cilasun, 2012, s. 128-129).

Begil'in kimsenin kabul etmediği at, kılıç ve demir topuz haracını kabul ederek karakol olmak için gitmesi, Han'ına karşı itaatkâr bir karakter olduğunu; Han'ının ise onun yiğitliğini atına bağlaması karşısında Bayındır Han'a küsmesi ve Han'ın verdiklerini önüne dökmesi ise oldukça gururlu bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın gururlu ve itaatkâr olma kişilik özellikleri "karakterin davranış/eylemleriyle ve konuşmaları" ile geliştirilmiştir.

Hikâyenin başkahramanı olan Emren de okura konuşmaları ile eylem ve davranışları bakımından tanıtılmıştır.

"Begil'in attan düşüp yaralandığını duyan kâfir beyi Begil'in öldürülmesi ve ailesinin de esir alınması için emir vermiştir. Düşmanın kendilerine saldıracağını duyan Begil de oğlu Emren'i yanına çağırarak ona Bayındır Han'a gitmesini ve durumu izah edip yardım istemesini söyler. Bunun üzerine Emren de:

> Baba ne söylüyorsun ne diyorsun?
> Bağrım ile yüreğimi ne dağlıyorsun?
> Kalkıp yerimden doğrulmayacağım.
> Yelesi kara cins atıma binmeyeceğim,
> Arku beli Ala Dağ'ı avlayarak aşmayacağım.
> Ak alınlı Bayındır Han'ın divanına varmayacağım.
> Kazan kimdir ben onun elini öpmeyeceğim?
> Altındaki al aygırı bana ver.
> Kan ter içinde kalasıya kadar koşturayım senin için.
> Kara çelik öz kılıcını bana ver
> Birdenbire başlar keseyim senin için.
> Kargı dalı mızrağını bana ver
> Göğsünden er mızraklayayım senin için
> Ak tüylü delici okunu bana ver
> Erden ere geçireyim senin için.
> Ela gözlü üç yüz yiğidini bana arkadaş ver
> Muhammed dini yoluna savaşayım senin için (Cilasun, 2012, s. 131-133).

Bu ifadelerde Emren'in Bayındır Han'dan yardım istemeyi reddedip düşmana karşı yurdunu savunmak istemesi, kahramanın cesur ve gururlu bir karaktere sahip olduğunun göstergesidir.

> Gözcü gözetledi, gördü ki at Begil'in ise de üzerindeki Begil değildir. Kuş kadar bir oğlandır. Gelip Kâfir beyine haber verdi:
>
> -At, giyim kuşam ve miğfer Begil'in. Lakin içindeki Begil değil, dedi.
>
> Kâfir beyi söyledi:
>
> -Yüz adam ayrılsın, silah patlatsın, oğlanı korkutun dedi.
>
> (Bunun üzerine kâfir Emren'e şöyle söyler.)
>
> "……
>
> Şökli Melik sana müthiş bir pusu kurdu.
> Meydandaki şu oğlanı tutun,
> Pazusundan ak ellerini bağlayın,
> Birdenbire güzel başını kesin,
> Alca kanını yeryüzüne dökün dedi.

Ak sakallı baban varsa ağlatma,

Ak zülüflü anan varsa ağlatma,

Yalnız yiğit yiğit olmaz.

Yavşan otunun dibi sağlam olmaz.

Belası gelmiş kavat oğlu kavat

Çekilip dön buradan.

dedi. Oğlan da burada söylemiş, görelim ne söylemiş:

……..

Yanımda yiğitlerim savaş ister.

Yiğit kişinin korku duyması ayıp olur.

Beri gel bre kâfir savaşalım (Cilasun, 2012, s. 134-136).

Bu ifadelerde de Emren'in kâfirlerin kendisini korkutarak onlarla savaşmaktan vazgeçmesini istemelerine rağmen başkahraman her şeyi göze alarak yiğitçe savaşmak istediğini dile getirmiş ve yiğit kişinin korku duymayacağını belirtmiştir. Bu davranışı kahramanın korkusuz ve gururlu bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Başkahramanın cesur, korkusuz ve gururlu olma kişilik özellikleri "karakterin konuşmaları" ile geliştirilmiştir.

Ben Begil'in oğluyum bre kâfir, beri gel dövüşelim, dedi.

Kâfir beyi söyledi:

-Dayan bre kavatoğlu, ben sana varayım, dedi.

……. Göğüsleri delindi, mızrakları kırıldı, yine birbirini yenemediler. At üzerinde ikisi kapıştılar, çekiştiler. Kâfirin gücü fazlaydı, oğlan perişan oldu. Allah Teâlâ'ya yalvarıp söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Yücelerden yücesin yüce Tanrı!

……..

Birliğine sığındım.

Aziz Allah yol göstericim bana yardım et! (Cilasun, 2012, s. 136-137)

Başkahraman Emren'in zor durumda kaldığında Allah Teâlâ'ya sığınıp ona güvenmesi, inançlı biri olduğunu göstermektedir.

"Uşun Koca Oğlu Segrek" adlı hikâyede başkahraman Segrek, kardeşi Egrek'in kâfir elinde esir olduğunu öğrendiğinde anne ve babasını dinlemez. Hatta gitmemesi için onu evlendirmelerine karşın gelin odasına bile girmeden kardeşini kurtarmak için gider.

Oğlan söyledi:(Segrek)

-Beni yolumdan alıkoymayın. Ağabeyimin esir olduğu kaleye varmayınca, ölü müdür diri midir öğrenmeyince, eğer öldüyse intikamını almayınca Oğuz eline geri dönmem, dedi (Cilasun, 2012, s. 143).

Oğlanı gelin odasına koydular. Kız ile ikisi bir döşeğe yattılar. Oğlan kılıcını çıkardı, kız ile arasına koydu. Kız:

-Kılıcını kaldır yiğit, murat ver murat al, sarılalım, dedi.

Oğlan:

-Eğer ağabeyimin yüzünü görmeden, ölmüş ise intikamını almadan bu gelin odasına girersem kılıcımla doğranayım, okuma saplanayım, oğlum doğmasın, doğarsa on yaşına varmasın, dedi (Cilasun, 2012, s.143).

Bütün engellere rağmen yolundan dönmemesi, başkahramanın kararlı bir karaktere sahip olduğunu; ailesi için ölümü göze alması ise vefakâr bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın kararlı ve vefakâr olma karakter özellikleri "karakterin konuşmaları ile geliştirilmesi" yöntemi ile geliştirilmiştir.

Oğlan gördü ki bir alay atlı geliyor. Sıçradı, adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Atına bindi, kara elbiseli kâfire kılıç vurdu. Bastı kaleye tıktı (Cilasun, 2012, s. 145).

Segrek burada büyük kardeşine söyledi:

Karanlık gece içinde yolumu kaybetsem ümidim Allah …….(Cilasun, 2012, s. 149).

Başkahraman Segrek'in kâfirle mücadele ederken salâvat getirmesi ve zor durumda kaldığında ümidini Allah'a bağlaması onun inançlı olduğunu göstermektedir.

"Salur Kazan'ın Esir Olması ve Oğlu Uruz Tarafından Kurtarılması" adlı hikâyede yardımcı kahraman Salur Kazan esir düşer. Düşman beyi eğer kendilerini övüp Oğuz'u yererse Salur Kazan'ı serbest bırakacaklarını söylerler. Ancak Salur Kazan onları övmez ve şöyle der:

… Eline geçmiş iken bre kâfir öldür beni

Kara kılıcını çal boynuma kes başımı

Kılıcından korkacağım yok

Kendi aslımı kendi kökümü yermem yok (Cilasun, 2012, s. 154).

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre yardımcı kahraman Salur Kazan'ın canı pahasına bile olsa aslına ihanet etmemesi, onun milliyetçi, dürüst ve onurlu bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın bu kişilik özellikleri "karakterin konuşmaları" ile geliştirilmiştir.

Başkahraman Uruz ise babası Salur Kazan'ın esir olduğunu öğrenince onu kurtarmak için düşman eline gider ve onu kurtarır. Bu davranışı ailesine bağlı ve sevdikleri için canını vermeye göze alan birisi olduğunu göstermektedir.

Görüldüğü gibi bu hikâyede başkahraman okura ayrıntılı olarak tanıtılmamıştır. Hatta yardımcı kahramanın başkahramandan daha çok tanıtıldığı söylenebilir.

Hikâyelerde hemen hemen karşımıza çıkan bir diğer kahraman da hikâyeye adını veren Dede Korkut'tur. Dede Korkut okura yol gösterici, yardımsever, arabulucu ve aklıselim düşünen bir yardımcı kahraman olarak tanıtılmaktadır.

Hikâyelerde dikkati çeken önemli yardımcı kahramanlar kadınlardır. Kadınların hikâyelerde aktif olarak rol aldığı ve geri plana itilmediği görülmektedir. Kadınlar okura daha çok aklı başında olan, yol gösterici, rehber konumunda kahramanlar olarak tanıtılmıştır. Bu durum, eski Türk geleneğinde kadının ne denli önemli olduğunu yansıtması açısından önemlidir. Kadının hem ailenin devamı için hem de ailedeki bireylerin olumlu yönlendirilmesi hususunda aldığı roller bakımından oldukça önemli bir yere sahip olduğunun ifade edilmesi okura günümüz açısından da ışık tutabilir. Okur aileyi asıl kuran ve kollayan bireyin bayan olduğunu bu sayede anlayabilir.

> Dirse Han'ın hatunu söylemiş, görelim ne söylemiş:
>
> -Hey Dirse Han bana kızma. İncinip acı sözler söyleme. Yerinden kalk, alaca çadırını yeryüzüne diktir. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestir. İç Oğuz'un, Dış Oğuz'un beylerini sofra başına topla. Aç görsen doyur, çıplak görsen giydir. Borçluyu borcundan kurtar. Tepe gibi et yığ, göl gibi kımız sağdır. Büyük bir ziyafet ver, dilek dile. Olur ki, ağzı dualı birinin hayır duasıyla Allah bize güzel bir çocuk verir (Cilasun, 2012, s. 13).
>
> Dirse Han'ın hatunu çekildi geri döndü. Dayanamadı, kırk ince kızı beraberine aldı, büyük cins ata binip oğlancığını aramaya gitti (Cilasun, 2012, s. 19).
>
> Meğer sultanım, Dirse Han'ın hatunu bunu duymuş. Oğlancığının yanına varıp söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:
>
> Görüyor musun ay oğul neler oldu?
>
> Sarp kayalar oynamadı yer oyuldu.
>
> Yurtta düşman yok iken senin babanın üstüne düşman geldi. Babanın o kırk namert yardımcısı babanı tuttular, ak ellerini ardına bağladılar. Kıl urganı ak boynuna taktılar. Kendileri atlı, babanı yayan yürüttüler, alıp kanlı kâfir ellerine yöneldiler. Hanım oğul yerinden kalk, kırk yiğidini beraberine al, babanı o kırk namertten kurtar. Yürü oğul, baban sana kıydı ise sen babana kıyma, dedi (Cilasun, 2012, s. 22).

Hikâyelerde dikkati çeken bir diğer unsur da evlenilecek kadınların bir erkek kadar yiğit, maharetli olmasının istenmesidir.

> Beyrek:
>
> -Baba bana bir kız alıver ki, ben yerimden kalkmadan o kalkmış olsun, ben Karakoç atıma binmeden o binmiş olsun, ben düşmanıma varmadan o düşmanı perişan etmiş dönüyor olsun (Cilasun, 2012, s. 51).
>
> Baba mademki beni evlendireyim diyorsun, bana layık kız nasıl olur anlatayım: Ben yerimden kalkmadan kalkmış olmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı. Ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış olmalı. Varıp da bana baş getirmiş olmalı (Cilasun, 2012, s. 88).

Görüldüğü gibi daha çok davranışları ve konuşmaları bakımından okura tanıtılan başkahramanlara "açık(geliştirilmiş)" karakter özellikleri yüklenmiştir. Başkahramanlar değişen ve değişmeyen karakter özelliklerine sahip olma bakımından hikâyelerin tümünde değerlendirildiklerinde daha çok "durağan/statik" karakter özelliklerine sahiptirler. Genel olarak kahramanların cesur, yiğit, vefakâr, ailesine bağlı, sadakatli ve inançlı bir karaktere sahip oldukları ve bu özelliklerinin hikâyeler boyunca devam ettiği görülmüştür. Ancak Duha Koca Oğlu Deli Dumrul adlı hikâyede başkahraman Deli Dumrul, dinamik/değişken

karakter özelliği sergilemektedir. Hikâyenin başında Allah'a karşı asi olan Deli Dumrul, hikâyenin sonuna doğru itaatkâr bir karaktere bürünmüştür.

Eserde yer alan kahraman sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, okurda kafa karışıklığına sebep olabilir. Bunun yanı sıra kahramanlar daha çok olumlu davranış özelliklerine sahip olduklarından okur için örnek bir model olarak nitelendirilebilirler. Bu nedenle eser, kahramanları yönü ile hedef kitle için uygundur.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 10. Dede Korkut Hikâyelerinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Aile birliğine önem verme	5	30
	Dayanışma	3	
	Dürüstlük	2	
	Duyarlılık	1	
	Öz güven	3	
	Saygı	2	
	Sevgi	8	
	Vatanseverlik	3	
	Yardımseverlik	3	
Ahlaki değerler	Dayanışma	3	10
	Dürüstlük	2	
	Saygı	2	
	Yardımseverlik	3	
Siyasi değerler	Vatanseverlik	3	3
Bilimsel değerler			
Estetik değerler	Güzel	1	1
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Dua, Allah, hayır dua, Hızır (a.s), Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Ayşe, Hz. Fatıma, abdest, namaz, salavat, ismi azam duası, salavat, Hz. Muhammed, Hz. Yakub, Hz. Yusuf, ezan, hutbe, mescit, Cebbar, Settar, Azrail, Kelime-i Tevhid, Hz. Adem, Hz. İbrahim	21	21

Tablo 10'da görüldüğü gibi Dede Korkut Hikâyelerinde işlenen sosyal ve dini değerlerin nicel olarak oldukça fazla yer aldığı; bilimsel ve ekonomik değerlere ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Aile birliğine önem verme" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

Dirse Han'ın yanındaki kırk namerdin ona kötülük etmeleri sonucu Dirse Han'ın eşi, oğlu Boğaç Han'a şunları söyler:

“Yurtta düşman yok iken senin babanın üstüne düşman geldi. Babanın o kırk namert yardımcısı babanı tuttular, ak ellerini ardına bağladılar. Kıl urganı ak boynuna taktılar. Kendileri atlı, babanı yayan yürüttüler, alıp kanlı kâfir ellerine yöneldiler. Hânım oğul yerinden kalk, kırk yiğidini beraberine al, babanı o kırk namertten kurtar. Yürü oğul, baban sana kıydı ise sen babana kıyma, dedi.

Oğlan anasının sözünü kırmadı.” (Cilasun, 2012, s. 22)

Oğlan (Boğaç Han) burada babasına söylemiş, görelim hânım ne söylemiş:

……

Ak sakallı ihtiyarlar senin gider ise

Benim de içinde aklı şaşmış bir ihtiyar babam var

Bırakmam, yok kırk namerde.

…… Oğlan kırk yiğidini beraberine aldı, at tepti, savaş etti. Kiminin boynunu vurdu kimini esir aldı. Babasını kurtardı, çekildi geri yurduna döndü (Cilasun, 2012, s. 23-24) .

Kadın ana karşıma gelip ne böğürüyorsun?

Ne bağırıyorsun ne ağlıyorsun?

Bağrım ile yüreğimi ne dağlıyorsun?

Geçmişte benim halimi ne andırıyorsun?

Hey ana Arap atların olduğu yerde

Bir tayı olmaz mı olur.

Kızıl develerin olduğu yerde

Bir deve yavrusu olmaz mı olur.

Akça koyunların olduğu yerde

Bir kuzucağızı olmaz mı olur.

Sen sağ ol kadın anam babam sağ olsun

Bir benim gibi oğul bulunmaz mı olur (Cilasun, 2012, s. 37).

Pay Püre:

-Han kazan nasıl ağlamayayım, nasıl bağırmayayım. Oğuldan nasibim yok. Kardeşten kaderim yok. Allah Teâlâ beni hor görmüştür. Beyler, tacım tahtım için ağlarım. Bir gün gelecek düşüp öleceğim. Yerimde yurdumda kimse kalmayacak, dedi (Cilasun, 2012, s. 44).

…….. Hünerin var ise git Alınca Kalesi’nde esir olan kardeşini kurtar, dedi.

Segrek söyledi:

-Bre kardeşimin adı nedir?

-Egrek’tir.

-Şimdi Egrek’e Segrek yakışır, kardeşim sağ imiş kaygılanmam. Fakat kardeşsiz Oğuz’da durmam. Karanlıklı gözümün aydını kardeş, diye ağladı (Cilasun, 2012, s. 140-141).

Oğlanı gelin odasına koydular. Kız ile ikisi bir döşeğe yattılar. Oğlan kılıcını çıkardı, kız ile arasına koydu. Kız:

-Kılıcını kaldır yiğit, murat ver murat al, sarılalım, dedi.

Oğlan:

-Eğer ağabeyimin yüzünü görmeden, ölmüş ise intikamını almadan bu gelin odasına girersem kılıcımla doğranayım, okuma saplanayım, oğlum doğmasın, doğarsa on yaşına varmasın, dedi (Cilasun, 2012, s. 143).

Bu değer, bir evladın kendisine yapılan kötülüklere karşı canını feda ederek aile bireylerini kurtarması, aile büyüğü olan annenin kırgınlığa son verip aile büyüğü olan babanın kurtarılması yönünde evladını yönlendirmesi, kardeşinin esir olmasına üzülmesi, kardeşi olmadan yurdunda rahat edemeyip ölmek pahasına da olsa kardeşini düşman elinden kurtarmaya gitmesi, ailenin devamlılığı ve soy sürmeye önem verilmesi ifadeleri ile yansıtılmaktadır. Bu ifadelerde kardeşin her şeyin üstünde tutulması kardeş sevgisinin ve kardeşin ne denli önemli olduğunun yansıtılması bakımından önemlidir. Ancak, son ifadede yer alan beddua uygun değildir. Kardeşin yokluğunda her şeyin yasak olarak görülmesi ve kişinin kendisine ah etmesi uygun değildir.

"Dayanışma" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Bu sırada kudretli Oğuz beyleri yetişti. Hânım görelim kimler yetişti: ……, yiğitler yiğidi, Kazan Bey'in kardeşi Kara Göne dörtnala yetişti.
>
> ……., Kıyan Selçuk oğlu Deli Dündar, Kara Göne oğlu Kara Budak, Gaflet Koca oğlu Şer Şemseddin, Boz aygırlı Beyrek, Kazılık Koca oğlu bey Yigenek, at ağızlı Aruz Koca, bıyığı kanlı Bügdüz Emen dörtnala yetişti (Cilasun, 2012, s. 40-42).
>
> Selcen Hatun burada söylemiş, görelim hânım ne söylemiş:
>
> ……
>
> Yiğidim, bey yiğidim!
>
> Bu düşmanın bir ucu bana, bir ucu sana!
>
> dedi. Kan Turalı düşmanı basıp dağıtan kişinin Selcen Hatun olduğunu anladı. Bir tarafına da kendisi girdi. Kılıç çekip yürüdü, kâfirlerin başını kesti. Hasım bastırıldı, düşman kırıldı (Cilasun, 2012, s. 103).
>
> Uruz.
>
> -Ben babamın esir olduğu kaleye gidiyorum, dedi.
>
> Birlikte fikir alışverişinde bulundular. Bütün beylere haber verildi, Uruz babasına gidiyor, silah ve gerekli ihtiyaçlarınızı yanınıza alarak gelin, denildi. Asker toplandı geldi. Alp Uruz çadırlarını açtırdı, cephanesini yükletti. Kara Göne asker başı oldu. Boru çaldırıp hareket ettiler, yola girdiler (Cilasun, 2012, s. 156).

Dayanışma değeri ise daha çok zor zamanlarda birlikte hareket etme, yardımlaşma, fedakârlık etmek, birlikte hareket ederek zorlukların üstesinden gelmeye çalışmak ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Duyarlılık" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Kazan Bey söyledi:
>
> -Gel Beyrek muradına eriş, düğününü yapıverelim.
>
> Beyrek söyledi:
>
> -Arkadaşlarımı kurtarmayınca, hisarı almayınca muradıma erişmem, dedi (Cilasun, 2012, s. 76).

Duyarlılık değeri, kederi paylaşma, zor durumda olanlara yardım etme, kendi hayatını düşünmeden yakın çevresindekilerin özgürlükleri için fedakârlık etme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Dürüstlük" değerini yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> Kazan'a bu söz hoş geldi. Atından indi, çobanın ellerini çözdü. Alnından öptü. Söyledi:
>
> -Allah benim evimi kurtaracak olursa seni tavlacı başı yapayım, dedi (Cilasun, 2012, s. 35).
>
> …….
>
> Kazan Bey ordusunu, çoluğunu çocuğunu, hazinesini aldı geri döndü. Altın tahtının üzerine yine evini dikti. Karacık çobanı tavlacı başı yaptı (Cilasun, 2012, s. 43).
>
> Kız burada söylemiş, görelim hânım ne söylemiş:
>
> ……
>
> Murat ver murat al öyle git yiğidim.
>
> dedi. Oğlan söyledi:
>
> -Bre kavat kızı ağabeyimin başına and içtim, sözümden dönmem dedi (Cilasun, 2012, s. 144).

Bu değer ise sözünde durma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Öz güven" değerini yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> Meğer hânım Bayındır Han'ın bir boğası vardı. Bir de erkek devesi… O boğa sert taşa boynuzunu vursa un gibi öğütürdü. Bir yazın bir de güzün boğa ile erkek deveyi savaştırırlardı. Bayındır Han kudretli Oğuz beyleriyle seyreder, eğlenirdi. Meğer sultanım, gene yazın boğayı saraydan çıkardılar. Üç kişi sağ yanından üç kişi sol yanından demir zincirlerle boğayı tutmuşlardı. Gelip meydanın ortasına koyuverdiler. Dirse Han'ın oğlancığı, üç de oba çocuğu meydanda aşık oynuyorlardı. Boğayı koyuverirken oğlancıklara kaçın, dediler.
>
> O üç oğlan kaçtı. Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı. Ak meydanın ortasında baktı durdu. Boğa da oğlana doğru sürdü geldi; oğlanı öldürmek istedi. Oğlan yumruğu ile boğanın alnına sert bir darbe vurdu (Cilasun, 2012, s. 14).
>
> Begil sakatlandığında düşman bunu haber alır ve Begil'in yurdunu almak için harekete geçer. Bunu öğrenen Begil de oğlu Emren'i yanına çağırır ve ona Bayındır Han'a giderek ondan yardım istemesini söyler. Bunun üzerine Emren:
>
> Baba ne söylüyorsun ne diyorsun?
>
> Bağrım ile yüreğimi ne dağlıyorsun?
>
> Kalkıp yerimden doğrulmayacağım.
>
> ……..
>
> Ak alınlı Bayındır'ın divanına varmayacağım.
>
> Kazan kimdir ben onun elini öpmeyeceğim?
>
> Altındaki al aygırı bana ver
>
> Kan ter içinde kalasıya kadar koşturayım senin için.
>
> …….
>
> Ak tüylü delici okunu bana ver
>
> Erden ere geçireyim senin için.
>
> Ela gözlü üç yüz yiğidini bana arkadaş ver
>
> Muhammed dini yoluna savaşayım senin için (Cilasun, 2012, s. 131-133).

Kargı dalı mızrağımı ne beğenmezsin?

Göğsünü delip göğe fırlar.

Akça kirişli sert yayım zarı zarı inler.

Oklukta okum yuvasını deler.

Yanımda yiğitlerim savaş ister.

Yiğit kişinin korku duyması ayıp olur.

Beri gel bre kâfir savaşalım (Cilasun, 2012, s. 135).

Bu değer, kendine güvenme, yapabileceğine inanma, korkmadan mücadele etme (Boğaç Han'ın boğadan kaçmayıp boğanın alnına vurması) ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Saygı" değerini yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

Yine bir seferinde Bayındır Han'dan acele gelesin, diye adam geldi.

Begil bu çağrıya uyarak huzura geldi. Selam verdi, Bayındır Han'ın elini öptü. Han da Begil'i misafir etti (Cilasun, 2012, s. 128).

Oğlanı donattılar. Geldi babası ile anası ile görüştü, ellerini öptü. Üç yüz yiğidini yanına aldı meydana vardı (Cilasun, 2014, s.134).

Saygı değeri ise, yaş ve makam bakımından büyük olanı dinlemek, ona hürmet etmek ve el öpme davranışları ile yansıtılmaktadır.

"Sevgi" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

Dirse Han evine geldi. Çağırıp hatununa söyledi, görelim hânım ne söyledi:

Beri gel başımın bahtı evimin tahtı.

Evden çıkıp yürüyünce servi boylum.

…….

Güzel kokulu küçük kavunum.

Görüyor musun neler oldu? (Cilasun, 2012, s. 12)

Dirse Han'ın hatunu …….. Çağırıp Dirse Han'a söyledi, görelim hânım ne söyledi:

Beri gel başımın tahtı evimin bahtı, han babamın güveyisi,

Kadın anamın sevgisi,

Babamın anamın verdiği,

Göz açıp da gördüğüm,

Gönül verip sevdiğim! (Cilasun, 2012, s. 18)

Kazan kâfire çağırarak söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

"Bre Şökli Melik!

Penceresi altından büyük çadırlarımı getirmişsin

Sana gölge olsun.

Ağır hazinemi bol akçemi getirmişsin

Sana harçlık olsun.

Kırk ince belli kız ile Burla Hatun'u getirmişsin

Sana esir olsun.

Kırk yiğit ile oğlum Uruz'u getirmişsin

Kulun olsun.

Tavla tavla koç atlarımı getirmişsin

Sana yük taşıyıcı olsun.

İhtiyarcık anamı getirmişsin

Bre kâfir anamı ver bana

Savaşmadan vuruşmadan çekileyim." (Cilasun, 2012, s. 39)

"Çalma ozan söyleme ozan!

Ben yaslı kızın nesine gerek.

Karşıda yatan kara dağı sorar isen

Ağabeyim Beyrek'in yaylası idi.

Ağabeyim Beyrek gideli yaylayanım yok,

Soğuk soğuk sularını sorar isen

Ağabeyim Beyrek gideli içeni yok.

Ağabeyim Beyrek'in içmesi idi.

Tavla tavla koç atları sorar isen,

Ağabeyim Beyrek'in bineği idi.

Ağabeyim Beyrek gideli bineni yok.

…….

Karşıda yatan kara dağım yıkılmıştır.

Ozan senin haberin yok.

Gölgeli koca ağacım kesilmiştir

Ozan senin haberin yok. dünyada bir kardeşim alınmıştır.

…….

Çalma ozan, söyleme ozan

Ben yaslı kızın nesine gerek ozan" (Cilasun, 2012, s. 65-66)

Deli Dumrul Azrail canını almadan önce eşi ile vedalaşmaya gider. Deli Dumrul eşine söylemesi gerekenleri söyler. Ardından eşi ise şunları söyler:

"Ne diyorsun ne söylüyorsun?

Göz açıp da gördüğüm, gönül verip sevdiğim,

Koç yiğidim şah yiğidim!

Bir yastığa baş koyduğum!

Karşıda yatan kara dağları,

Senden sonra ben neylerim?

Yaylayacak olursam benim mezarım olsun!

Soğuk soğuk sularını

İçer isem benim kanım olsun!

Altın akçeni harcar isem benim kefenim olsun!

Tavla tavla koç atına

Biner isem benim tabutum olsun!

Senden sonra bir yiğidi

Sevip varırsam beraber yatarsam, alaca yılan olsun beni soksun!

Bir canda ne var ki

…….

Benim canım senin canına kurban olsun!" (Cilasun, 2012, s. 84-86)

Selcen Hatun at oynattı Kan Turalı'nın önüne geçti. Kan Turalı:

-Güzelim nereye gidiyorsun, dedi.

Kız:

-Bey yiğit, baş esen olsa börk bulunmaz mı olur? Bu gelen kafir çoktur, savaşalım, dövüşelim, ölenimiz ölsün, sağ kalanımız çadıra gelsin, dedi.

……..

Gördü ki Kan Turalı'nın atını oklamışlar, gözünün kapağını oklamışlar, gözünün kapağını oklamışlar, yüzünü kan bürümüş, durmadan kanını siliyor. Kâfirler üşüşüyor, o bir gayretle kılıcını çekip kâfiri önüne katarak kovalıyor. Selcen Hatun bunu böyle görünce yüreğine ateş düştü. Bir bölük kazın içine şahin girmiş gibi kâfirin üzerine at sürdü (Cilasun, 2012, s. 101-102).

"Işıl ışıl ışıldayan ipek elbiselim!

Yere basmadan yürüyen selvi boylum!

Kar üzerine kan damlamış gibi kırmızı yanaklım!

Çift badem sığmayan dar ağızlım!

Ressamların çizdiği kara kaşlım!

Kurum gibi siyah uzun saçlım!

Aslan soylu sultan kızı

Öldürmeye ben seni hiç kıyabilir miydim?

Kendi canıma kıyarım ben sana kıymam" (Cilasun, 2012, s. 105)

"Ağzın için öleyim kardeş!

Dilin için öleyim kardeş!

Er mi oldun yiğit mi oldun kardeş?

Gurbette kardeşini aramaya sen mi geldin kardeş?"

dedi. İki kardeş kucaklaşa kucaklaşa görüştüler. Egrek küçük kardeşinin boynunu öptü. Segrek de ağabeyinin elini öptü (Cilasun, 2012, s. 149).

Sevgi değeri karşısındakine iltifat etme, sevgiyi ifade eden sözler söyleme, sevdiğine zarar vermekten kaçınma, kendi canına kıyıp sevdiğinin canına kıyamama, sevdiği için ölümü göze alma, sevdiğinin başının dertte olduğunu düşünerek yüreğine ateş düşmesi, sevdiğin için endişelenmek ifadeleri ile yansıtılmaktadır. Ayrıca kardeş sevgisi, anne sevgisi kısacası aile sevgisine eserde oldukça fazla yer verildiği görülmektedir. Anaya, ataya verilen önem, kardeş yokluğunda yas tutmak, eşler için söylenen övgü dolu sözler ve edilen iltifatlar aile sevgisine fazlaca önem verildiğini göstermektedir.

"Vatanseverlik" değerini yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

Salur Kazan'ın koyunlarını alarak ona büyük darbe vurmak isteyen kâfirler Karacık çobanın üzerine gelirler.

Kâfir söyledi:

Karanlık akşam olunca kaygılı çoban

……..

Kazan Bey'in büyük çadırını biz yıkmışız!

Tavla tavla koç atlarına biz binmişiz,

Katar katar kızıl devesini biz yedekte çekmişiz,

İhtiyarlamış anasını biz götürmüşüz,

Ağır hazine bol akçesini biz yağmalamışız,

Kaza benzer kızını gelinini biz esir etmişiz,

Kırk yiğidi ile Kazan'ın oğlunu biz götürmüşüz,

Kırk ince belli kız ile Kazan'ın helallisini biz götürmüşüz

Bre çoban uzağından yakınından beri gel.

Başını önüne eğip elini bağrına götür,

Bizlere selam ver,

Öldürmeyelim

Şökli Melik'e seni iletelim

Sana beylik alıverelim.

…….

Çoban ise onların sözlerine aldırış etmeyip 600 kâfire karşı iki kardeşi ile birlikte mücadele etmiştir. Kardeşleri şehit düşmüş kendisi ise var gücü ile savaşmış ve kâfirleri korkutarak kaçırmıştır (Cilasun, 2012, s. 28-30).

Gelenler bunların Oğuz erenlerinden olduğunu anladı. Gelip teküre haber verdiler. Tekür de hemen askerini topladı, bunların üzerine yürüdü. Kazan'ın beyleri baktılar ki düşman geliyor, gerekirse burada ölürüz deyip kâfiri karşıladılar, cenk ettiler. Yirmi beş bey Kazan'ın uğruna şehit düştü (Cilasun, 2012, s.152).

Toman Kalesi'nin tekürü, kendilerini övüp Oğuz'u yermesi ve bir daha da düşmanlık için memleketlerine gelmeyeceğine yemin etmesi karşılığında Kazan'ı serbest bırakacağını söyler. Bunun üzerine Kazan:

-Bre kâfirler kopuzumu getirin, sizi öveyim, dedi.

Vardılar kopuzu getirdiler. Eline alıp burada söylemiş, görelim hânım ne söylemiş:

……..

Muhammed'in dini aşkına kılıç vurdum

Ak meydanda başlar kestim

O zaman bile erim beyim diye öğünmedim

Öğünen erenleri hoş görmedim

Eline geçmiş iken kâfir öldür beni

Kara kılıcını çal boynuma kes başımı

Kılıcından korkacağım yok

Kendi aslımı kendi kökümü yermem yok (Cilasun, 2012, s. 152-154).

Vatanseverlik değeri ise, vatanı ve Beyleri(Kazan) için canı pahasına savaşmak, ölümü göze almak, özgürlüğünden vazgeçerek ve menfaatini hiçe sayarak atasına sahip çıkmak, onları kötülememek ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Yardımseverlik" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Karaca Çoban zorladı. Koca ağacı yeri ile yurdu ile kökledi. Arkasına aldı. Kazan'ın ardına düştü. Kazan baktı gördü, çoban ağacı arkasına almış geliyor:
>
> -Bre çoban bu ağaç nedir, dedi.
>
> Çoban.
>
> -Ağam Kazan bu ağaç o ağaçtır ki, sen kâfiri tepeleyip, karnın acıktığında, ben sana bu ağacın odunuyla yemek pişireceğim dedi (Cilasun, 2012, s. 35).
>
> Bezirgan söyler:
>
> -Yiğit yiğit bey yiğit, sen benim ünümü anla sözümü dinle. ……. Evnük Kalesi'nin beş yüz kafiri üzerimize saldırdı. Kardeşim esir oldu, malımızı rızkımızı yağmaladılar, geri döndüler. Kara başımı kaldırdım sana geldim. Kara başının sadakası olsun yiğit yardım et bana, dedi.
>
> Bunları işitince oğlan yemeyi içmeyi bıraktı. Yardımcılarına seslendi:
>
> -Ne diyorsam yetiştirin, silah ve teçhizatımla koç atımı getirin hey. Beni seven yiğitler de atlarına binsinler, dedi (Cilasun, 2012, s. 46).
>
> Yaşlı kadıncağız söyledi:
>
> -Yalancı dünya yüzünde bir er ortaya çıktı. …… Yedi defa Oğuz'u yerinden sürdü. Haraç istedi, kesti. Günde iki adam beş yüz koyun istedi. ……. Dört oğlu olan birini verdi, üç oğlu olan birini verdi, ikisi olan birini verdi. Döndü sıra tekrar bana geldi. Onu da istiyorlar. Hânım bana medet, dedi. Basat'ın gölgeli gözleri yaşlarla doldu. ……
>
> …….
>
> O hatun kişiye bir esir verdi.
>
> -Git oğlunu kurtar, dedi (Cilasun, 2012, s. 118-119).

Bu değer ise engel tanımadan zor durumda kalana yardım etmek ifadeleri ile yansıtılmaktadır. Ancak son ifadede Basat'ın zor durumda kalan birine yardım etmek için esir de olsa birinin canına kıyması uygun değildir.

Eserde **dokuz sosyal değerin;** dayanışma, dürüstlük, saygı ve yardımseverlik olmak üzere de **dört ahlaki değerin; siyasi değerlerden** ise "vatanseverlik" değeri olmak üzere sadece **bir** siyasi değerin yer aldığı görülmektedir.

> -Bre kızlar, bu yiğit nasıl yiğittir?
>
> Kızlar:
>
> -Vallahi sultanım, bu yiğit yüzü örtülü güzel bir yiğittir (Cilasun, 2012, s. 50).

Estetik değer ise; yukarıdaki ifadelerde yer aldığı gibi güzellik duygusu uyandıran, güzel ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Sosyal değerler grubunda yer alan birçok değerin dini değer niteliği taşıdığı düşünülse de bunların çoğunun gelenek-görenekler ile örf-adetlere dayandırılarak yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle bu ifadelere dini değerler içerisinde yer verilmemiştir.

Dini değerler incelendiğinde bu değerleri yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> -Hey Dirse Han bana kızma. İncinip acı sözler söyleme. Yerinden kalk, alaca çadırını yeryüzüne diktir. Attan aygır, deveden erkek deve koyundan koç kestir. İçi Oğuz'un beylerini sofra başına topla. Aç görsen doyur, çıplak görsen giydir. Borçluyu borcundan kurtar. Tepe gibi et yığ, göl gibi kımız sağdır. Büyük bir ziyafet ver, dilek dile. Olur ki, ağzı dualı birinin hayır duasıyla Allah bize güzel bir çocuk verir (Cilasun, 2012, s. 13).
>
> Dirse Han eşinin bu sözleri üzerine büyük bir ziyafet verdi; dilek diledi. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. İç Oğuz, Dış Oğuz beylerini sofra başına topladı. Aç görse doyurdu, çıplak görse giydirdi. Borçluyu borcundan kurtardı. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kımız sağdırdı. El kaldırdılar, dua ettiler. Bir ağzı dualının hayır duasıyla hatunu hamile oldu. Bir nice müddetten sonra bir oğlan doğurdu (Cilasun, 2012, s. 13-14).

Dua, Allah, hayır dua, dua etmek kavramları dini değerlerle ilgili kavramlardır. Başlangıçta dua ile Allah'ın bir çocuk verilebileceği inancı varken sonrasında bu inanışın doğruluğu ispatlanırcasına hayır dualar sayesinde bir çocuğun dünyaya geldiği ifade edilmiştir. Bu da duaya verilen önemi yansıtmaktadır.

> Meğer sultanım, oğlan orada yıkılmıştı. Karga kuzgun kan görüp oğlanın üstüne konmak isterdi. Oğlanın iki köpekceğizi vardı, kargayı kuzgunu kovalardı, kondurmazdı. Oğlan orada yıkılınca boz atlı Hızır oğlana göründü. Üç defa yarasını eli ile sıvazladı:
>
> -Korkma oğlan sana bu yaradan ölüm yoktur. Dağ çiçeği, ananın sütü ile senin yarana merhemdir, dedi kayboldu (Cilasun, 2012, s. 20).
>
> "Çağıl çağıl kayalardan çıkan su!
>
> Ağaçtan yapılma gemileri oynatan su!
>
> Hasan ile Hüseyin'in hasreti su!
>
> Bağ ve bostanın bereketi su!
>
> Ayişe ile Fâtıma'nın bakışı su!" (Cilasun, 2012, s. 31)

Zor durumda kalana Hızır (a.s) yetişmesi, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in suya hasret olması, Hz. Ayşe ve Hz. Fâtıma gibi İslamiyet'te önemli yer tutan bu sahabeler dini içerikli bilgilerdir. Ayrıca tarihi bir olay olan "Kerbela Faciası'na" Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in suya hasret olduğu bilgisi verilerek gönderme yapılması ile okur tarihi bir olayı bu sayede merak ederek öğrenebilir.

> Kazan'a bu söz hoş geldi. Atından indi, çobanın ellerini çözdü. Alnından öptü. Söyledi:
>
> -Allah benim evimi kurtaracak olursa seni tavlacı başı yapayım, dedi (Cilasun, 2012, s. 35).
>
> Saymakla Oğuz beyleri tükenmez. Hep yetiştiler. Temiz suyla abdest aldılar. Ak alınlarını yere koydular, iki rekât namaz kıldılar. Adı güzel Muhammed'e salâvat getirdiler. Derhal kâfirin üzerine yürüdüler, kılıç salladılar (Cilasun, 2012, s. 42).
>
> O böyle söyleyince kudretli Oğuz beyleri yüzlerini göğe çevirdiler. El kaldırıp dua ettiler. Allah Teâlâ sana bir erkek evlat versin, dediler. O zamanlar beylerin hayır duası ve bedduası kabul olurdu (Cilasun, 2012, s. 45).

> Toklu başlı doru aygır yoruldu, Dede Korkut keçi başlı geçer aygıra sıçradı bindi. Dede'yi kovalaya kovalaya Deli Karçar on tepe aşırdı. Dede Korkut'un arkasından Deli Karçar yetişti. Dede şaşkına döndü, Allah'a sığındı. İsmiazam duasını okudu (Cilasun, 2012, s. 53).
>
> "Hey kırk eşim kırk arkadaşım!
>
> Koşucu olsa yarışsam,
>
> Güçlü olsa güreşsem,
>
> Hak Teâlâ yardım etse,
>
> Üç canavarı öldürsem.
>
> Güzeller güzeli Selcen Hatun'u alsam.
>
> Babamın anamın evine dönsem." (Cilasun, 2012, s. 92)
>
> Boğanın zincirini aldılar, salıverdiler. Boynuzu elmas mızrak gibiydi. Kan Turalı'nın üzerine hücum etti. Kan Turalı adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki boğayı kıçı üzerine çökertti. Alnına yumruğunu dayadı, sürdü meydanın başına götürdü. Çok uğraştılar, ne boğa yenebildi, ne Kan Turalı. …….. Adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Boğanın önünden çekiliverdi. Boğa boynuzu üzerine dikildi (Cilasun, 2012, s. 95).
>
> Kan Turalı:
>
> -Bre kafir aslanını koyuver gelsin, dedi. "Kara çelik öz kılıcım yok ki, saldırdığı zaman ikiye biçebileyim. Sana sığındığım cömertlerin cömerdi gani Tanrı, medet!" dedi.
>
> ……... Tanrı'dan yardım olunca beyin paşanın himmeti Kan Turalı'nın oldu (Cilasun, 2012, s. 96-97).

Abdest, namaz, salâvat, dua ve ismi azam duası dini kavramlardır. Kâfiri yenip evini ve ailesini kurtarmayı kendisine mâl etmeyip, asıl kurtaranın yaratıcıya isnat edilmesi, onların Allaha güvenlerinin, inançlarının sağlamlığını göstermektedir. Ayrıca zorda kalınca Allah'a sığınılabileceği ve ondan yardım dilenebileceği ifade edilmiştir. Bu durumun sık sık tekrar edilmesi Allah'ın yardımına sonsuz inanç olduğunu göstermektedir. Aşağıdaki ifadelerde de bu durum örneklendirilmiştir:

> Kan Turalı adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi, deveye bir tekme vurdu. Deve bağırdı. Bir daha vurdu, deve ayağı üzerine duramadı yıkıldı. Basıp iki yerden boğazladı (Cilasun, 2012, s. 99).
>
> Kan Turalı, göz kapaklarını kaldırdı. Baktı gelenler at üzerinde, giyimini giyinmiş mızrağı elinde. Yeri öptü söyledi:
>
> -Âmennâ ve saddakna (İnandık ve iman ettik). Maksadımız Hak Teâlâ katında hâsıl oldu, deyip temiz suyla abdest aldı. Ak alnını yere koydu, iki rekât namaz kıldı. Atına bindi, adı güzel Muhammed'e salâvat getirdi. Kara elbiseli kâfire doğru atını sürdü (Cilasun, 2012, s. 101).
>
> Hanım 24 sancak beyi Tekür'ün elinde perişan oldu. Sonra kazılık Koca oğlu Yigenek, taze yiğitçik yaradan Allah'a sığındı, ölümsüz mabudu övdü. Söyledi:
>
> "Yücelerden yücesin!
>
> Kimse bilmez nicesin
>
> Aziz Tanrı!
>
> ……..
>
> Birliğine sığındım Rabbim Kadir Tanrı
>
> Medet senden
>
> Kara elbiseli kafire hücum ediyorum

İşimi sen yoluna koy" (Cilasun, 2012, s. 111-112)

Kan Turalı'nın her bir hayvanla mücadelesinden önce Allah Teâlâ'dan yardım istediği, O'na sığındığı, Hz. Muhammed'e salâvat getirdiği ve mücadele sonunda da Allah'ın yardımı ile galip geldiği görülmektedir. Yigenek de Allah'a sığınmış ve ondan yardım istemiştir. Yaşananlarla okura "Allah yardım ettikten sonra kişi her işi başarır.", "Bir işe başlamadan önce Allah'a sığınmalı ve ondan yardım dilemelisin." gibi dini içerikli mesajlar verilmiştir.

> Sakın kadın ana benim üzerime gelmeyesin. Benim için ağlamayasın. Bırak beni kadın ana çengele vursunlar. Bırak etimden koparsınlar kara kavurma etsinler. Kırk bey kızının önüne iletsinler. Onların bir yediğinden sen iki ye. Seni kâfirler bilemesinler. Ta ki çürük dinli kâfirlerin döşeğine varmayasın, kadehini sunmayasın, sakın babam Kazan'ın namusunu lekelemeyesin, dedi (Cilasun, 2012, s. 36-37).

Bu ifadelerde namusun her şeyden önemli olarak değerlendirilmesi de dini ve ahlaki değer olarak nitelendirilebilir.

> Pay Püre Bey söyledi:
>
> -Oğlum olduğunu bilmem için serçe parmağını kanatsın, mendile kanını sürsün, gözüme süreyim. Açılacak olursa oğlum Beyrek'tir, dedi. Zira ağlamaktan gözleri görmez olmuştu. Mendili gözüne sürünce Allah Teâlâ'nın kudretiyle gözleri açıldı (Cilasun, 2012, s. 75).

Bu ifadelerde yer alan mendilin göze sürülmesi ile görmeyen gözlerin açılması, Hz. Yakub'un da Hz. Yusuf'un gömleğini yüzüne sürdüğünde gözlerinin açılması ile benzerlik göstermesi yine peygamberlerin hayatı ile ilişkili olduğundan dini değerlerdendir.

> Kudretli Oğuz beyleri temiz suyla abdest aldılar, ak alınlarını yere koydular, iki rekât namaz kıldılar. Adı güzel Muhammed'i andılar. …….
>
> Beyrek otuz dokuz yiğidinin yanına vardı. Onları sağ ve esen gördü. Allah'a şükreyledi.
>
> Kâfirin kilisesini mescit yaptılar. Ezan okuttular, aziz Tanrı adına hutbe okuttular (Cilasun, 2012, s. 76).
>
> Babası ile Yigenek gizli yaka tutarak koklaştılar, iki hasretli birbiriyle buluştular, ıssız yerin kurdu gibi uluştular, Tanrı'ya şükürler ettiler.
>
> Kalenin kilisesini mescit yaptılar. Aziz Tanrı adına hutbe okuttular (Cilasun, 2012, s. 113).

Bu ifadelerde yer alan salâvat, fethedilen yerin mescit yapılması, ezan ve hutbe okutulması, şükür gibi kavramlar dini içerikli kavramlardır. Bunlara hikâyenin genelinde rastlanmaktadır. Fethedilen yerlere mescit yapılması, ezan ve hutbe okutulması İslam geleneğinde yer almaktadır.

> Vallahi bey yiğit, Allah Teâlâ'dan buyruk oldu, al kanatlı Azrail o yiğidin canını aldı.
>
> Deli Dumrul:
>
> -Bre Azrail dediğiniz nasıl birisidir ki adamın canını alıyor? Ey Kadir Allah birliğinin varlığının hakkı için Azrail'i benim gözüme göster, savaşayım, çekişeyim, mücadele edeyim, güzel yiğidin canını kurtarayım, bir daha güzel yiğidin canını almasın, dedi.

Çekildi, döndü Deli Dumrul evine geldi. Hak Teâlâ'ya Dumrul'un sözü hoş gelmedi. Bak hele birliğimi tanımıyor, birliğime şükür kılmıyor. Benim ulu dergâhımda geziyor, benlik gösteriyor, buyurdu. Azrail'e buyruk verdi:

-Ey Azrail git de o deli kulumun gözüne görün, benzini sarart, canını hırıldatarak al.

…… Deli Dumrul onu görünce görür gözü görmez, tutar eli tutmaz oldu. Dünya âlem gözüne karanlık göründü. Çağırıp söyler, görelim hanım ne söyler:

Bre ne heybetli ihtiyarsın?

Kapıcılar seni görmedi,

Nöbetçiler seni duymadı,

Benim görür gözlerim görmez oldu,

Tutar ellerim tutmaz oldu.

Titredi canım coştu.

Altın bardağım elimden yere düştü.

Ağzımın içi buz gibi oldu.

Kemiklerim tuz gibi oldu (Cilasun, 2012, s. 78-79).

Bre Azrail aman!

Tanrı'nın birliğine yoktur güman!

…….

Canımı alma Azrail medet!

dedi. Azrail:

-Bre deli, bana ne yalvarıyorsun, Allah Teâlâ'ya yalvar, ben de emir kuluyum, elimde bir şey yok, dedi. Deli Dumrul söyledi:

-Peki can verip, can alan Allah Teâlâ mıdır?

-Evet odur, dedi.

-Öyleyse sen aradan çık, ben Allah Teâlâ'yla haberleşeyim, dedi (Cilasun, 2012, s. 81) .

İfadelerde yer alan "Azrail (ölüm meleği)" dini içerikli bir kavramdır. Azrail'in heybetli olduğu, insanlara görünerek onlarla konuşması gibi ifadeler yansıtılmıştır. Ancak, bu ifadelerin gerçeği yansıtmaması okurun yanlış bilgi sahibi olmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra Azrail'in öldürmediği, Allah Teâlâ istediği için ölümün var olduğunun belirtilmesi de bir gerçeğe işaret ederek okurun bilgilenmesini sağlamaktadır.

"Yücelerden yücesin!

Kimse bulmaz nicesin,

Güzel Tanrı!

Nice cahiller seni gökte arar yerde ister,

Sen müminlerin gönlündesin.

Daim duran Cebbar Tanrı!

Baki kalan Settar Tanrı!" (Cilasun, 2012, s.81)

Bu ifadelerde yer alan "Cebbar, Settar" kavramları Allah Teala'nın isimlerindendir. Bu nedenle dini değerler olarak ele alınabilir.

Tepegöz boynuzu kaldırdı yere çarptı. Söyledi:

-Oğlan kurtuldun mu?

Basat söyledi:

-Tanrım kurtardı (Cilasun, 2012, s.121).

Yukarıdaki ifadeler aynı hikâyenin devamında sık sık yer almıştır. Bu ifadelerle kahraman başına gelen iyiliklerin Tanrı sayesinde olduğunu ifade etmiş, başarmayı nasip edenin kötülüklerden kurtulmamızı sağlayanın Allah Teâlâ olduğu bilinci okurda oluşturulmaya sağlanmıştır.

Basat'ın diline hemen şu kelimeler geldi:

-Lâ ilâhe illallah Muhammeden Resulûllah, dedi (Cilasun, 2012, s. 123).

Bu ifadede yer alan Kelime-i Tevhid de yine dini içerikli olduğundan dini değerleri yansıtıcı niteliktedir.

Yücelerden yücesin yüce Tanrı!

Kimse bilmez nicesin güzel Tanrı!

Sen Âdem'e taç giydirdin.

Şeytana lanet ettin.

Bir suçundan ötürü huzurundan sürdün.

İbrahim'i tutturdun.

Tutturup da deriye sardırdın.

Kaldırıp ateşe attırdın.

Ateşi gül bahçesi yaptın.

Birliğine sığındım.

Aziz Allah yol göstericim bana yardım et! (Cilasun, 2012, s. 137)

Bu ifadelerde Hz. Âdem ve Hz. İbrahim'e değinilmiştir. Hz. Âdem'in huzurdan kovulması, Hz. İbrahim'in ateşe atılması ve ateşin gül bahçesine dönüşmesi gibi ifadelerle peygamberlerin hayatları hakkında okura dini içerikli bilgiler verilerek dini değer yansıtılmıştır.

Eserde dikkati çeken önemli kavram da "**beddua**'dır." Dini ve ahlaki olarak tasvip edilmemesine karşın hikâyelerde bedduaya sık sık yer verildiği görülmektedir.

Ağzın kurusun çoban! Dilin çürüsün çoban! Kadir Tanrı senin alnına bela yazsın çoban, dedi (Cilasun, 2012, s. 33).

Boyu uzun Burla Hatun oğlunun yamacına geldi. Çağırarak oğluna söyledi,

……. Senin etinden oğul yiyeyim mi, yoksa çürük dinli kâfirlerin döşeğine gireyim mi? Baban Kazan'ın namusunu lekeyeyim mi, nasıl edeyim oğul hey, dedi.

Uruz söyler:

-Ağzın kurusun ana. Dilin çürüsün ana. Ana hakkı Tanrı hakkı olmamış olsaydı yerimden kalkar, yakan ile boğazından tutardım (Cilasun, 2012, s. 36).

> Deli Karçar kılıcını eline aldı. Öfke ile hamle yaptı. Kılıcıyla Dede'yi tepeden aşağı ikiye bölmek istedi.
>
> Dede Korkut:
>
> -Çalarsan elin kurusun, dedi.
>
> Hak Teâlâ'nın emri ile Deli Karçar'ın eli yukarıda asılı kaldı (Cilasun, 2012, s. 53).

Bu ifadelerde, kişilerin hoşlarına gitmeyen olayları duyduklarında, öfkelendiklerinde, üzüldüklerinde karşısındakilere beddua ettikleri görülmektedir. Bedduanın anında gerçekleşebileceği, bu nedenle de başkaları için beddua etmenin uygun olmadığı düşünüldüğünde bu ifadelerin okur için uygun olmadığı görülmektedir. Görüldüğü gibi bedduanın dini değerlerin aksi özelliklere sahip olması değer niteliği taşımadığını göstermektedir.

Eserde birçok değerin yer aldığı, bu nedenle de okura kazandırılması hedeflenen değerler açısından oldukça zengin olduğu görülmektedir.

Eserin tamamına bakıldığında işlenen temalar, ana fikirler, yardımcı fikirler, kahramanların karakter özellikleri ve yansıtılan değerler bakımından hedef kitle için uygun olduğu görülmektedir.

Falaka

Konu

Yazarın çocukluk döneminde, mektepte kendilerini falaka ile döverek eğitim veren hocaları ile yaşadıkları bu hikâyenin konusudur.

Okul ile ilgili çocukluk hatıralarının anlatılması nedeni ile eser, konusuna göre "yakın çevreyle ilgili hikâyeler" grubunda yer almaktadır. Bunun yanı sıra anlatılan hatıralarla o günün sosyal yapısına ışık tutulmuş ve eğitim anlayışlarını yansıtan örnekler sunulmuştur. Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönemler (1884-1920) düşünüldüğünde eğitimin çocuklara aktarılma yöntemleri ve eğitimde disiplinin nasıl sağlandığı ile ilgili bilgiler yansıtıldığından eser bu yönü ile de "tarihi hikâyeler" grubunda yer almaktadır.

Kitap konusu itibari ile hitap ettiği yaş grubunun ilgiyle okuyabileceği niteliktedir. Kahramanın(yazarın) hocasına neler yapacağı, hocanın nasıl davranacağı hususu okurda merak uyandırmaktadır. Hikâyede işlenen şaka kavramının komiklikten öte başkalarının canını acıtıcı, üzücü bir durum alması; okurun şaka sonunda üzücü olaylar

yaşanabileceğine dair fikir sahibi olmasını sağladığı ve bu hususta farkındalık oluşturduğu için önemlidir.

Tema

"Kişi davranışlarının sonucunda neler olabileceğini düşünerek ona göre hareket etmeli ve davranışlarından doğabilecek sorunların sorumluluğunu alabilmelidir." ifadesi eserin ana fikridir. Eserde ana fikir, okura doğrudan verilmeyip örtük olarak aktarılmıştır. Bu ana fikre ulaşmamızı hem başkahraman olan yazar hem de hocası sağlamıştır. Yazarın çocukluğunda kendisine oldukça komik gelen muzipliği, hocasının meslek hayatının sona ermesine ve hatta aç kalmasına sebep olmuştur. Daha sonra bu olayı hatırlayan yazar yaptığı bu muzipliğin sonucunda gün geçtikçe artan bir vicdan azabı duymuştur. Yani uygun olmayan davranışı onun vicdan azabı duymasına sebep olmuştur. Hoca ise sinirlerine hakim olmayıp çocukları falaka ile dövmesinin sonucunda meslekten atılmıştır. Çocukları dövme hatalı davranışı ise Hocanın işinden olmasına sebep olmuştur. Görüldüğü gibi her iki kahraman da yaptığı hatalar karşısında ağır bedeller ödemişlerdir. Hayatta karşılaşılabilecek bir durumu örneklendiren ana fikir, okura düşünerek davranmanın önemini ve davranışlarımızın sonucunda sadece kendimizin değil başkalarının da zarar görebileceğini hatırlatması yönü ile oldukça önemlidir.

Hoca'nın çocukları falaka ile eğitmeye çalışmasının uygun olmadığının anlatıldığı eserde bu davranışının yanlışlığından dolayı Hoca'nın mesleğine son verilmesi ile "Eğitim dayakla olmamalıdır." yardımcı fikri de verilmektedir. Bu mesajla aynı zamanda ilkel yöntemlerle yapılan eğitim sistemi yazar tarafından eleştirilmiştir. Kaymakam yeni Türk devletinin bir temsilcisi olarak gösterilmiş ve onunla eğitim anlayışının değiştiği belirtilmiştir.

Eserde bunun dışında okura örtük ya da açık olarak sunulan yardımcı fikirler ise şunlardır:

> -Falaka yasak olmuş… diyorlardı. Sözde Kaymakam Bey yasak etmiş!
>
> Dayak korkusu kalkınca, biz kırk çocuk, öyle azdık, öyle kudurduk ki… Ne yaptığımızı bilmiyor, artık hiç hocayı dinlemiyor, yüzüne leblebi atıyor, minderine iğne koyuyor, pabuçlarını saklayıp onu saatlerce arattırıyor, yalvartıyorduk. Dayaksız bizi okutamayacağını anlayan Hoca Efendi, nihayet yine bir gün falakayı çıkardı (Seyfettin, 2010, s. 10).

Bu ifadelerle okura "Çocuklar kendilerini korkutan bir ceza olmazsa ders yapmazlar."/ "Çocuklar dayaktan korktuğu için dersi dinlerler." gibi örtük mesajlar verilmektedir. Verilen bu mesajlarla eğitim ve öğretimin gerçekleştirilebilmesi için dayağın gereklilik olarak gösterilmesi uygun değildir. Oysa içsel motivasyonu sağlayan ve bireysel

sorumluluk bilinci oluşturan etkinliklerin yapılması öğrencileri ders öğrenmeye istekli hale getirecektir.

> Her akşam Hoca Efendi'nin izin verdiği iki çocuk önden çıkar, eşeğin yularını, semerini vururdu. Taş merdiveni koşarak indik. Abdurrahman Çelebi yiyemediği otların üstüne uzanmış yatıyordu. Tekmeleyerek kaldırdık. Yularını, semerini vurduk. Artık ilâhi sesleri kesilmişti. Ben cüzdanımdan içi enfiye dolu kağıt boruları çıkardım. Yavaşça eğildim. Abdurrahman Çelebi daha bir şey anlamıyordu. Bu borulardan bir tanesini bütün kuvvetimle burnuna üfledim. Genzine bir tabanca sıkılmış gibi şaha kalktı. İkinci boruyu üfleyemedim. Yularından tuttum. Sıçrata sıçrata taş merdivenin önüne doğru götürdüm. ……
>
> …… Tam bu esnada Abdurrahman Çelebi nezleye tutulmuş bir insan gibi:
>
> "Pişih, pişih…" diye başını sarstı. Bütün çocuklar gülmeye başladı.
>
> Hoca Efendi şaşırdı. Enfiyenin tesirini duymaya başlayan Abdurrahman Çelebi habire hapşırıyordu. Ben sanki hiçbir şeyden haberim yokmuş gibi:
>
> -Sizinle, eğleniyor efendim dedim.
>
> -Halt etmişsin…
>
> Daha ziyade küstahlaştım:
>
> -Bunu da falakaya yatırmalısınız.
>
> ……..
>
> -Hoca Efendi, bugün mektepte, "Kim hapşırırsa şart olsun falakaya yıkacağım" dediniz. Eğer Abdurrahman Çelebi'yi bağışlarsanız karınız boş düşer.
>
> ……
>
> Hoca Efendi bir an şaşırdı. Bineceği zamanlar: "Oh benim Abdurrahman Çelebi" diye muhabbetle okşadığı eşeğine dehşetle baktı. ……
>
> ……..
>
> -Yıkınız! emrini verdi.
>
> Belki yirmi çocuk, Abdurrahman Çelebi'nin başına üşüştü. Uzun bir uğraşmadan sonra yere yatırdık. Arka ayaklarını falakaya taktık. Hoca Efendi sopayı eline aldı. Nal çakar gibi "tak tak" vurmağa başladı. Eşek debeleniyor, çocuklar bağırıyor, gülüyor, naralar atıyorlardı. Müthiş bir gürültü… Arkadan bir çocuk:
>
> -Kaymakam geliyor!... diye bağırdı. …….
>
> Kaymakam önde, zaptiyelerle Hoca Efendi arkada, çıkıp gittiler.
>
> Bundan sonra okulda ne falakayı gördük, ne de Hoca Efendi'yi (Seyfettin, 2010, s. 16-22).

Bu ifadelerle okuru ana fikre, ulaştıracak yardımcı fikirler örtük olarak verilmiştir. Okura, "Her şakanın bir dozu olmalı.", "Şakalar abartılmamalıdır." ve "Şakalar bazen istenilmeyen sonuçlara yol açabilir." mesajları aktarılmıştır. Eserin hitap ettiği hedef kitlenin yaşları itibari ile şaka yapmaktan hoşlandığı düşünüldüğünde, yansıtılan bu mesajlarla okur daha temkinli olması gerektiğini anlar. Bu nedenle önemli mesajlardır.

> Şimdi ben kimi hapşırırken görsem, pek küçükken yaptığım bu tuhaf muzipliği hatırlarım. Gülümserim. Kalbimde belirsiz bir acı sızlar. Benim sebebime hocalıktan kovulan, ihtimal aç kalan bu aksakallı, fakir yaşlının zavallı hayali karşıma dikilir. Zaman geçtikçe hafifleyecek yerde, daha ziyade ağırlaşan bir vicdan azabı duyarım.
>
> Fakat…

> Fakat bunun gibi hayattaki her gülünç şeyin altında görünmez bir facia yok mudur? (Seyfettin, 2010, s. 22-24)

Bu ifadelerle okura, "İnsanların hayatını etkileyecek olumsuz davranışlar kişiye vicdan azabı çektirir." mesajı örtük olarak; "Zaman geçtikçe vicdan azabı artar." ve "Her gülünç olayın altında bir facia vardır." mesajları ise açık olarak yansıtılmaktadır. Aktarılan bu mesajlar yolu ile okur, başka insanların hayatını olumsuz olarak etkileyecek olan davranışların kişinin vicdan azabı duymasına sebep olacağını düşünerek başka insanlara karşı davranışlarında daha dikkatli olması gerektiğini kavrayabilir.

Eserde işlenen tema "cehalettir". Hoca Efendi'nin öğrencileri dayakla eğitmeye çalışması, öğrencilere verilen derslerin ezbere dayalı olup öğrenmenin gerçekleşmemiş olması ve Hoca'nın verdiği sözü yerine getirmek için eşeği bile falaka ile öldüresiye dövmesi gibi uygun olmayan davranışların cahilliği yansıtması ile cehalet teması işlenmektedir. Bu tema ile cehaletin insana zarar verdiği, eğitimin ilkel yöntemlerle olmayacağı mesajları verilmektedir. Görüldüğü gibi teması ile okur için önemli mesajlar içeren eser, hedef kitle için uygundur. Okurun bu hikâye ile davranışlarını sorgulayan bir birey haline gelmesi ve bu hususta gereken sorumluluğu üstlenmesi oldukça önemlidir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan yazar okura daha çok konuşmaları ve davranışları bakımından tanıtılmıştır. Bunun yanı sıra az da olsa duygu ve düşünceleri bakımından da tanıtıldığı görülmektedir.

"Gönen'den geldiğimiz günden beri bu okula devam ediyordum. Ama dersten, mersten hiç haberim yoktu. Bir ağızdan okumaya başladık mı, ne olursa olsun, ben de karışır, bağırmaya başlardım. En birinci zevkim falaka tutmak!" (Seyfettin, 2012, s. 8)

Bu ifadelerde yazar kendisini derse ilgisi olmaması bakımından konuşmaları ile tanıtarak tembel, ilgisiz bir karakter özelliğine sahip olduğunu yansıtmıştır. Bunun yanı sıra falaka tutmaktan çok zevk alması yönü ile de yazar duyguları bakımından tanıtılmıştır. Bu ifadelerle de yazarın başkalarının acısından zevk alan, acımasız bir karakter özelliğine sahip olduğu söylenebilir.

> Bir gün öğle paydosundan sonra içeri girdik. Her vakit ki gibi derin bir uğultu… Ben baktım. Hoca Efendi dalmış uyuyor! Hemen, ayağa kalktım. Çocuklara şahadet parmağımı dudaklarıma götürerek:
>
> -Susunuz! işareti verdim. Ses seda kesildi. Hepsi ne yapacağıma bakıyordu. Gözüme rahlenin üzerinde, kapağı açık duran bir tabaka kadar büyük enfiye kutusu ilişmişti. Yürüdüm,

ayaklarımın ucuna basarak yaklaştım, kutuyu aldım. İçindeki enfiyeleri cüzümün arasına boşalttım. Kutuyu yine açık olarak yerine bıraktım. Çocuklar çekmek için etrafıma toplandılar.

-Hayır, biz çekmeyeceğiz, dedim. Sonra hapşırırız. Uyanır.

…….

Öyle bir şeytanlık kurmuştum ki, daha yapmadan gülüyor, katılıyordum. Çocuklar da bana bakarak gülüyorlardı. Hoca efendi uyandı. Hemen kutuya baktı. İçinde enfiye olmadığını fark edince, … hiddetlendi:

-Kim aldıysa söylesin, şart olsun gebertirim. …….. Hep bir ağızdan, çarpım tablosunun makamla okunmasından sonra ilahiye başladık. Ben nihayete doğru yanımdaki çocuğu dürterek kalktım. O da kalktı. Ellerimizi kaldırdık. Hoca Efendi bağırdı:

-Ne var?

-Abdurrahman Çelebi'yi hazırlayım mı?

-Haydi, pekâlâ, çabuk!

Kapıdan çıktık. Her akşam Hoca Efendi'nin izin verdiği iki çocuk önden çıkar, eşeğin yularını, semerini vururdu. Taş merdiveni koşarak indik. Abdurrahman Çelebi yiyemediği otların üstüne uzanmış yatıyordu. Tekmeleyerek kaldırdık. Yularını, semerini vurduk. Artık ilahi sesleri kesilmişti. Ben cüzdanımdan içi enfiye dolu kâğıt boruları çıkardım. Yavaşça eğildim. Abdurrahman Çelebi daha bir şey anlamıyordu. Bu borulardan bir tanesini bütün kuvvetimle burnuna üfledim. Genzine bir tabanca sıkılmış gibi şaha kalktı. İkinci boruyu üfleyemedim. Yularından tuttum. Sıçrata, sıçrata taş merdivenin önüne doğru götürdüm. Öteki çocuk yanımdan geliyor, gülmemek için eliyle ağzını tutuyordu. Hoca Efendi cübbesini giymiş, ağır başlı olarak yavaş yavaş, merdivenlerden iniyordu. Çocukların hepsi turna dizisi gibi arkasından iniyorlardı. Eşek şaha kalkıyordu.

-Ne olmuş bu hayvana?

-Bilmem efendim, uyuyordu…

…….. Tam bu sırada Abdurrahman Çelebi nezleye tutulmuş bir insan gibi:

-Pişih, pişih… diye başını sarstı. Bütün çocuklar gülmeye başladı.

Hoca Efendi şaşırdı. Enfiyenin etkisini duymaya başlayan Abdurrahman Çelebi habire hapşırıyordu. Ben sanki hiçbir şeyden haberim yokmuş gibi:

-Sizinle eğleniyor efendim, dedim.

-Halt etmişsin…

Daha çok küstahlaştım:

-Bunu da falakaya yatırmalısınız.

-O hayvan, o…

Kahkahalarla katılan çocuklar:

-Falaka, falaka…

diye bağırıyorlardı. Ben, onlardan cesaret aldım. Dedim ki:

-Hoca Efendi, "Bugün okulda kim hapşırırsa şart olsun falakaya yıkacağım." dediniz. Eğer Abdurrahman Çelebi'yi bağışlarsanız karınız boş düşer.

…….. Hoca Efendi sopayı eline aldı. Nal çakar gibi "tak, tak" vurmaya başladı. Eşek debeleniyor, çocuklar bağırıyor, gülüyor, nâralar atıyorlardı. Müthiş bir gürültü… Ansızın arkadan bir çocuk:

-Kaymakam geliyor!... diye bağırdı. ……...

Hoca Efendi fena halde şaşaladı. Önüne baktı. Değnek elinden düştü. ……..

Kaymakam önde zaptiyelerle Hoca Efendi arkada, çekip gittiler.

> Bundan sonra okulda ne falakayı gördük, ne de Hoca Efendi'yi.
>
> Şimdi ben kimi hapşırırken görsem, pek küçükken yaptığım bu tuhaf muzipliği hatırlarım. Gülümserim. Kalbimde belirsiz bir acı sızlar. Benim sebebime hocalıktan kovulan, ihtimal aç kalan bu ak sakallı, fakir yaşlının zavallı hayali karşıma dikilir. Zaman geçtikçe hafifleyecek yerde, daha ziyade ağırlaşan bir vicdan azabı duyarım (Seyfettin, 2010, s. 14-22).

Bu ifadelerde yer aldığı gibi başkahramanın gizlice enfiye kutusunu alıp Hoca'nın eşeği Abdurrahman Çelebi'nin burnuna enfiyeleri üflemesi onun şakada sınır tanımayan, hayvan bile olsa sırf gülmek uğruna muziplik yapan, acımasız, yaptıklarının sonucunda neler olabileceğini düşünmeyen, anlık yaşayan birisi olduğunu göstermektedir. Başkahramanın "muzip, düşüncesiz ve acımasız" karakter özellikleri, kahramanın eylem ve davranışları ile geliştirilmiştir. Eşeğe ne olduğunu bildiği halde hiçbir şeyi bilmiyormuş gibi davranması dürüst olmadığını, Hoca'nın daha önce öğrenciler için söylemiş olduğu sözleri Hoca'nın aleyhinde kullanarak sözünde durmaya zorlaması, öç almak istediğini; eşeğin falakaya yatırılmasını istemesi ise küstahça davranışlar sergileyen birisi olduğunu göstermektedir. Küstah ve kindar olma karakter özellikleri de kahramanın konuşmaları ve davranışları ile geliştirilmiştir. Yaptığı muziplik sonucu görevden alınan hocasını hatırladıkça vicdan azabı duyması ise başkahramanın geç de olsa hatasını anladığını gösterir.

Okura konuşmaları, davranışları ve düşünceleri bakımından tanıtılan başkahraman, "açık (geliştirilmiş) karakter" özelliği göstermektedir. Değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından ise başkahraman değişmeyen (durağan) karakter özelliği göstermektedir. Başlangıçtan itibaren muzip, acımasız, derslere karşı ilgisiz ve tembel olan kahraman bu kişilik özelliklerini hikâye boyunca sürdürmüştür. Ancak, hikâyenin sonunda yazarın hocasına yaptıklarından dolayı yaşça büyümesi ve olgunlaşması nedeni ile vicdan azabı duyması az da olsa dinamik (değişen) karakter özelliklerine sahip olduğunu gösterebilir.

Eserin başkahramanı, yazar; yardımcı kahramanlar ise; Hoca Efendi, Abdurrahman Çelebi (Hoca'nın eşeği), Kaymakam ve yazarın okul arkadaşlarıdır. Hoca Efendi, eski usulle ders anlatan, çocukları sadece falaka ile korkutabilen, büyük yeminler eden ve başlangıçta kaymakam tarafından çocukları dövmemesi konusunda uyarılmasına rağmen, onlarla baş edemeyince tekrar falakayı kullanan ve bunun üzerine görevine son verilen yardımcı kahramandır. Hikâyenin oluşmasında başkahraman kadar rol almıştır. Yansıttığı öğretmen karakteri okur için uygun olmayan bir modeldir. Abdurrahman Çelebi, başkahraman ve yardımcı kahramanlar olan arkadaşları tarafından acımasızca muzipliklerine alet edilen ve Hoca'nın çok sevmesine karşın sözünden dönemediği için falakaya yatırdığı yardımcı

kahramandır. Kaymakam ise devleti temsil eden, eski öğretim kurallarına karşı gelen ve Hoca'nın mesleğine son veren yardımcı kahramandır.

Hikâye boyunca muziplik yapan başkahramanın düşüncesizce ve acımasızca davranışları, kahramanla özdeşim kuran okur açısından örnek bir model oluşturmamaktadır. Ancak hikâye sonunda düşüncesizce davranmasının bedelini vicdan azabı ile ödüyor olması ile kahraman, yapılacak davranışların sonucunu düşünmeden hareket etmemek gerektiğini okura hatırlatması yönü ile önemlidir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 11. Falaka Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler			
Ahlaki değerler			
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler			

Tablo 11'de görüldüğü gibi eserde okura hiçbir değerin yansıtılmadığı görülmektedir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

Dayanışma ile ilgili ifadelerin yer aldığı ancak bu değeri uygun olarak yansıtmadığı görülmektedir.

> İyice hatırlıyorum; kırk çocuk, hepimiz müttefiktik. Aramızdan söz getirip götüren çıkmıyor, Hoca Efendi'ye karşı tek bir vücut gibi hareket ediyorduk. Bir gün bahçede söz birliği ettik. İçeride hepimiz birden esnemeye başladık. Hoca Efendi de esnemeye başladı. Zavallı yaşlı uyuyuverdi. O zaman kalkıp, rahlenin üzerindeki enfiye kutusunu aldık, hepimiz çektik. Bütün okulun içinde bir hapşırmadır gitti. Hoca Efendi gürültümüzden uyanınca işi anladı. Enfiyesini kimin çaldığını sordu. Hep bir ağıdan ahenkle:
>
> -Bilmiyoruz, bilmiyoruz, dedik.
>
> -Hepinizi falakaya çekeceğim.
>
> ……..
>
> Beş dakika sonra kalfa geldi. Korkunç bir sahne başladı. Sopayı biri bırakıp biri alıyordu. Nöbetleşe falaka tutuyorduk. Hepimizi sıra dayağına çektiler (Seyfettin, 2010, s. 10-11).
>
> Ben baktım. Hoca Efendi dalmış uyuyor! Hemen, ayağa kalktım. Çocuklara şahadet parmağımı dudaklarıma götürerek:
>
> -Susunuz! işareti verdim. Ses seda kesildi. Hepsi ne yapacağıma bakıyordu. Gözüme rahlenin üzerinde, kapağı açık duran bir tabaka kadar büyük enfiye kutusu ilişmişti. Yürüdüm, ayaklarımın ucuna basarak yaklaştım, kutuyu aldım.
>
> …….

Öyle bir şeytanlık kurmuştum ki, daha yapmadan gülüyor, katılıyordum. Çocuklar da bana bakarak gülüyorlardı. Hoca efendi uyandı. Hemen kutuya baktı. İçinde enfiye olmadığını fark edince, … hiddetlendi:

-Kim aldıysa söylesin, şart olsun gebertirim.

Hep bir ağızdan, ahenkle:

-Şart olsun haberimiz yok! dedik.

……...

Ben cüzdanımdan içi enfiye dolu kâğıt boruları çıkardım. Yavaşça eğildim. Abdurrahman Çelebi daha bir şey anlamıyordu. Bu borulardan bir tanesini bütün kuvvetimle burnuna üfledim. Genzine bir tabanca sıkılmış gibi şaha kalktı. ……

…….. Tam bu sırada Abdurrahman Çelebi nezleye tutulmuş bir insan gibi:

-Pişih, pişih… diye başını sarstı. Bütün çocuklar gülmeye başladı.

Hoca Efendi şaşırdı. Enfiyenin etkisini duymaya başlayan Abdurrahman Çelebi habire hapşırıyordu. Ben sanki hiçbir şeyden haberim yokmuş gibi:

-Sizinle eğleniyor efendim, dedim.

-Halt etmişsin…

Daha çok küstahlaştım:

-Bunu da falakaya yatırmalısınız.

……

-Hoca Efendi, "Bugün okulda kim hapşırırsa şart olsun falakaya yıkacağım." dediniz. Eğer Abdurrahman Çelebi'yi bağışlarsanız karınız boş düşer.

…….. Hoca Efendi sopayı eline aldı. Nal çakar gibi "tak, tak" vurmaya başladı. Eşek debeleniyor, çocuklar bağırıyor, gülüyor, nâralar atıyorlardı (Seyfettin, 2010, s. 14-20).

Hikâyede çocukların Hoca Efendi'ye yaptıkları her muziplikte birlikte davrandıkları ve ne olursa olsun birbirlerini ele vermedikleri görülmektedir. Çocuklar arasında bir dayanışma olduğu görülse de bu dayanışmanın başka birine zarar vermesi nedeni ile yansıtılan değerin okur için uygun olmadığı söylenebilir.

-Kim hapşırırsa şart olsun ki, öldürünceye kadar döveceğim.

-Şart olsun, kim hapşırırsa…

-Şart olsun! Bu nasıl yemindi? Evde anneme sordum. Başını salladı. Gözlerini açtı:

-Çok büyük yemin! Dedi.

-Yalan yere bu yemini eden çarpılır mı?

-Hayır.

-Ya ne olur?

-Daha fena?

-Nasıl?

-Karısı boş düşer (Seyfettin, 2010, s. 13).

-Hoca Efendi, "Bugün okulda kim hapşırırsa şart olsun falakaya yıkacağım." dediniz. Eğer Abdurrahman Çelebi'yi bağışlarsanız karınız boş düşer.

Çocuklar ders gibi ağızdan ve ahenkle:

-Karınız boş düşer! Karınız boş düşer!.. diye haykırıyorlardı:

Hoca Efendi bir an şaşırdı. …….

…… Çocuklara mı, eşeğe mi, neye kızdığını bilmeyen Hoca Efendi, düşünmeden:

-Yıkınız! Emrini verdi. Belki yirmi çocuk, Abdurrahman Çelebi'nin başına üşüştü. Uzun bir uğraşmadan sonra yere yatırdık. Arka ayaklarını falakaya taktık. Hoca Efendi sopayı eline aldı. Nal çakar gibi "tak, tak" vurmağa başladı (Seyfettin, 2010, s. 18-20).

Dürüstlük değeri ile de ilgili ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Ancak sözünde durmak, verdiği sözden dönmemek adına Hoca Efendi'nin eşeği bile falakaya yatırması bu değerin de uygun olarak yansıtılmadığını göstermektedir. Bu değer, dini değer olduğu düşünülen "yemin" kavramı ile birlikte aktarılmıştır. Hoca Efendi'nin ettiği büyük yemin onu sözünde durmaya zorlamıştır ve uygun olmayan bir davranışın örneklendirilmesine sebep olmuştur.

Eserde yer alan değerler incelendiğinde sosyal değerlerden olan dayanışma ve dürüstlük değerlerinin okura aktarılma biçimlerinin uygun olmadığı ve değer olarak yansıtılmadığı görülmektedir. Dini değerle ilgili olduğu düşünülen kavramın aktarılmasında kullanılan örnek olay da olur olmaz yemin edilmemesi gerektiğini yansıtması yönü ile önemli iken yeminin ne olursa olsun yerine getirilmeye çalışılması uygun değildir. Hikâyenin yansıttığı herhangi bir değerin olmaması, okura kazandırılması hedeflenen değerler açısından bu eserin hedef kitle için uygun olmadığını göstermektedir.

Yalnız Efe

Konu

Babası Yörük Hoca'nın haksız yere öldürülmesi sonucu, babasının intikamını almak için dağlara çıkan ve her türlü haksızlığa karşı gelen bir genç kız olan Kezban'ın yaşadıkları bu hikâyenin konusudur.

Eserde Sivastopol Muharebesi ve Silistre Bozgunu' na değinilmesi, o dönemdeki sosyal hayatı yansıtan konuşmalar ve yaşananlar hakkında bilgiler verilmesi okura Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini yansıttığından bu hikâye, "Tarihi hikâyeler" grubunda yer almaktadır.

Kitapta o dönemin toplumsal yaşamının okura yansıtılması, okurun geçmişte yaşanılan sıkıntılar hakkında az da olsa fikir sahibi olmasını sağlamaktadır. Savaşların sürekliliği ve yabancı milletlerin ülkemizde yaşıyor olmalarının toplumsa ahlakı ve ferahı olumsuz

yönde etkilediğinin aktarılması okurun bu yönde bilinç kazanması açısından önemlidir. Ayrıca çok kısa olarak değinilen muharebeler okurda merak uyanmasına ve bu savaşlar hakkında bilgi edinmeye çalışmasına olanak sağlayabileceğinden oldukça önemlidir.

Kitapta Yörük Hoca'nın başına gelenler ve sonrasında kızı Kezban'ın yaşadıkları okurda merak duygusu uyandırabilecek öğelerdir. Konusu itibari ile hikâye, hitap ettiği yaş grubunun heyecanla ve ilgiyle okuyabileceği düzeydedir. Hikâyenin başlangıçta yazar ile ava giden ve ona kılavuzluk eden bir nişancının Yalnız Efe'nin hikâyesini anlatması ile başlaması; ardından da yazarın bu hikâyeyi dinledikten 25 sene sonra hikâyeyi yazarak okura tekrar anlatması okur için alışılmadık bir yöntem olduğundan oldukça ilgi çekicidir. Hikâyenin konusunun işleniş biçimindeki farklılık da okurun eseri ilgiyle okumasını sağlamaktadır.

Eserde kahramanın adaleti ve toplumsal düzeni sağlamak üzere çaba sarf etmesi uygun gözükse de bunu haksızlık eden insanları öldürerek yapması uygun değildir. Eser bu yönü ile olumsuz özelliklere sahiptir ancak, o dönemde adaleti sağlamakla görevli olan üst kurumların bozulmuş olduğu göz önünde bulundurulduğunda başka bir çıkış yolunun olmadığı görülmektedir. Hükümetin haksız kişilerin yanında olarak yanlı davranması kahramanın adaleti bu yöntemle sağlamasına sebep olmuştur. Ayrıca bu anlatılanlar o dönemde yaşanılanlara vurgu yapılması açısından önemlidir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda hikâyenin konusu itibari ile okur için uygun olduğu söylenebilir.

Tema

"İnsan, haksızlığa uğradığında hakkını sonuna kadar savunursa er ya da geç amacına ulaşır." ifadesi eserin ana fikridir. Eserde ana fikir okura dolaylı olarak aktarılmaktadır. Hikâyede Kezban' ın babasını (Yörük Hoca) öldürenlerin kim olduklarını bulmak için her şeye rağmen kararlı olup elinden geleni yapması ve gerçeği öğrenmesi ana fikri yansıtmaktadır. Ana fikri yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> …. Hemen zavallıyı öldürürler. Kızı, (Kezban) duyunca babasının ölüsüne gider. Ağlamaz, sızlamaz. Kimin vurduğunu anlar. Sonra kazaya gelir, hükümete koşar, 'Babamı vuran filandır, tutun!' der. Aldıran olmaz. Kız yine köye dönmez. O vakit nereden geldiği, nereli olduğu belli olmayan sarhoş bir zaptiye mülazımı varmış. Eseoğlu'nun ahbabıymış. Kız her gün tutar, 'Babamı vuranı daha tutmayacak mısın?' diye sorar. Bir gün bu sarhoş kızcağıza öfkelenir, ağzını bozar, 'Bre kahpe, bir daha buraya gelirsen senin kafanı kırarım!' der. Kız korkmaz, zaptiyelerin yanında ona: 'İşte bunlar da şahit olsun, sen bugün babamı vuranı tutmazsan ben seni öldüreceğim!' der. Zaptiye mülazımı bu lafa bütün bütün gazaplanır, fırlar. Yörük'ün kızını iyice döver, zaptiyelere sokağa attırır.
>
> "Kız bir zamanlar görünmez olur…

> "Bir gün, sarhoş mülazım, Eseoğlu'nun verdiği bir ziyafete giderken kafasına bir kurşun yer, hemen oracıkta can verir. Vuranı ararlar bulamazlar. 'Yörük'ün kızı vurdu' diye bir laf olur. Ama buna kimse inanmaz. Herkes onu İzmir'e, birinin yanına evlatlık gitti sanır. Fakat bir hafta geçmeden, Yörük'ü öldüren korucu da vurulur, biraz sonra hükümete Yörük'ün davasını hasıraltı ettiren çiftlik sahibi Eseoğlu'nun boğazlanmış ölüsünü bağdaki yatağında bulurlar." (Seyfettin, 2012, s. 11-12)
>
> Köy, matemi içinde Kezban'ı düşünüyordu. O, n'olacaktı? Hısımı akrabası yoktu. "Everelim." diyorlardı. Yörük Hoca'nın ölümünden bir ay daha geçmemişti. Hacı Durmuş öksüz kalan kızı evine çağırttı. Ona bin dereden su getirerek evlenmesi icap ettiğini anlattı. Fakat Kezban soğukkanlılıkla:
>
> -Amca, ben babamı vuranı hükümete tutturmadan kocaya varmam, dedi.
>
> -Hangi hükümete kızım?
>
> -Kasabadaki!
>
> -Orası Eseoğlu'nun elindedir. Onun sözünden çıkmaz!
>
> -Çıkar, hak yerini bulur!
>
> -Bulmaz gızım.
>
> -Ben buldururum.
>
> -Nasıl idersin, n'idersin?
>
> Kezban bir erkek gibi elini kalçasına dayamış, hücum edecek gibi duruyordu. Fakat yüzü, gözleri son derece sakindi. Yavaş yavaş yapacağını anlattı. Mutlaka babasına kimin kurşun attığını arayıp bulacaktı. Sonra bu katili hükümete verecek, astıracaktı. …… Amca ben ahımı kimsede bırakmam." dedi. Başka bir cevap beklemeden dışarı çıktı.
>
> …… Kezban asıl katilin Eseoğlu olduğunu imanı gibi biliyordu. Fakat asıl vuranı yakalattırıp onun teşvik ettiğini söyletecek, ikisini darağacında sallandıracaktı. Ya sallandıramazsa …. Bu cihet aklına gelince dişlerini sıkar, gözlerini küçültür, dik dik önüne bakar, dalar giderdi. Bir aydır artık sürüsünü kendi güdüyor, inekleriyle, koyunlarıyla, keçileriyle her gün dağa gidiyordu. Kimse ile konuşmaz olmuştu. Bazı zamanlar Eseoğlu'nun meralarına kadar uzar, onun çobanlarına hep babasının nasıl vurulduğunu sorardı. Bu çobanların içinde bir deli Mustafa vardı. ……
>
> (Kezban bu Deli Çobanın ağzından laf alarak babası Yörük Hoca'nın katilinin kim olduğunu öğrenir.) (Seyfettin, 2012, s. 49-55)

Bu ifadelerle okura, yaşananların üstü örtülse de gerçeği ortaya çıkarmak için çaba sarf edilmesi gerektiği, haksızlığa uğranıldığı zaman hakkın sonuna kadar savunulması gerektiği, insan istedikten ve kararlı olduktan sonra gerçeklerin er ya da geç ortaya çıkacağı ve kötülük edenlerin cezalarını bulacakları yardımcı fikirleri örtük olarak verilerek ana fikir yansıtılmıştır.

Bu ifadelerde ayrıca okura yansıtılmak istenen yardımcı fikirler yolu ile verilen örtük mesajlar da yer almaktadır. Kezban'ın babası Yörük Hoca'nın katillerini tutuklaması için sürekli olarak zaptiye mülazımına gitmesi ancak zaptiye mülazımının/hükümetin katillerden yana taraf tutması nedeni ile onları tutuklamayıp Kezban'a kötü davranması kahramanda başka bir seçenek bırakmamış ve katilleri kendi yöntemi ile (öldürerek) cezalandırmıştır. Bu yaşananlarla okura "Kanunların insanları cezalandırmada yetersiz kalması, insanların uygun/doğru olmayan davranışlar sergilemesine sebep olabilir." mesajı

örtük olarak verilmektedir. Bu anlatılanlarla Kezban'ın adaleti sağlamak için katilleri öldürmesi uygun bir davranış olarak yansıtılmaya çalışılmıştır. Ancak, bir başkasının yaptığı kötülüğün cezasını vermek için kişinin kendisinin insiyatif alarak adam öldürmesinin mübah görülmesi hiç bir koşulda bu yaştaki okur için uygun bir mesaj değildir.

Ayrıca bu ifadelerde yer alan Kezban'ın kız çocuğu olmasına karşın babasının ölümüne sebep olan kişileri yakalamak ve cezalandırmak için her türlü tehlikeyi göze alarak yaptıkları ile de okura "Kişi ailesi için her şeyi yapar./ Aileye olan bağlılık cinsiyete bağlı olmaksızın insana her şeyi yaptırır." örtük mesajlarını da yansıtmaktadır. Bu mesaj da ailenin önemine vurgu yapmak açısından önemlidir.

> Ben hemen çöktüm. Çamın kalın gövdesine arkamı dayadım. Cebimden paketimi çıkardım, sırtından yükünü indiren ihtiyar avcıya uzattım:
>
> -Yak bir cıgara bakalım!
>
> Ağır bir tavırla:
>
> -Burada tütün içilmez, dedi.
>
> Sordum:
>
> -Niçin? Namazgâh mı burası?
>
> -Hayır!
>
> -Ya ne?....
>
> Önüne bakarak başını salladı. Gizli bir şey söylüyormuş gibi yavaşça:
>
> -Burası Yalnız Efe'nin "sır" olduğu yerdir dedi (Seyfettin, 2012, s. 10).

Bu ifadelerle okura "Kutsal kabul edilen yerlerde sigara içilmez." mesajı örtük olarak verilmektedir. Mesaj, okura kutsal kabul edilen mekânlara saygı duyulması gerektiğini hatırlatması açısından olumludur.

> -Yalnız Efe askerlerin eline düşmemek için buradan kendisini aşağıya atmış olmalı… dedim.
>
> -Hâşâ! Tövbe! –diye reddetti-. O Allah'tan korkardı. Dini bütündü.
>
> -Ee, havaya uçmadı ya!
>
> -Sırroldu! ……. (Seyfettin, 2012, s. 15) .

Bu ifadelerle ise okura "Allah'tan korkanlar intihar etmezler." mesajı örtük olarak aktarılmaktadır. Dini içerikli bir mesaj olup, inanan insanların yapmaması gerekeni yansıtması açısından önemlidir.

> Yörük Hoca bunu görürdü. Fenalıkların önüne geçmek, bozulan cihanı düzeltmek lazımdı. Fakat nasıl? Gece gündüz bunu düşünür, bunu konuşur, bunu tekrarlardı.
>
> -Bir Mehdi çıksa! diyenlere gülerdi. Anadolu, Rumeli karmakarışıktı. Bir değil, bin Mehdi az gelirdi. Köyün ihtiyarları onun karanlık düşünceleriyle daha beter bunalmışlar, gençleri daha beter sersemlemişlerdi.

> -Yörük Hoca dünyanın direğini almış! derlerdi. Ağzından düşmeyen bir hicranı vardı: "Ah genç olsam!... (Seyfettin, 2012, s. 18-19).

Bu ifadelerle ise okura "Ümitsizlik çevremizdeki insanları bunaltır." mesajı örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj ile ümitsizliğe düşmenin iyi olmadığı, ümitsizlikten kişinin çevresindekilerin de olumsuz yönde etkilendiği yansıtılarak okurun ümitvar olması gerektiği hatırlatılabilir.

> - (Eseoğlu) Ben size de iyilik etmek isterim. Kim para isterse bana gelsin! derdi. Fakat Yörük Hoca borcun, bahusus bir faizciye edilecek borcun nasıl bir ateş olduğunu, nasıl köy kent yaktığını hemşehrilerine iyice anlatmıştı. "Olmadı mı, sabır, kanaat! Oldu mu idare, ihtiyat! …" (Seyfettin, 2012, s. 26)

Bu ifadelerle okura "Kişi elinde yokken sabretmeli, elindekilere kanaat etmeli; elinde varken ise tutumlu olmalı, ölçülü harcamalıdır." mesajı açık olarak yansıtılmaktadır. Bu mesaj, okura tutumlu olmanın, kanaatkâr olmanın önemini aktardığından önemlidir. Özellikle küçük yaşlardan itibaren tutumlu olmanın önemini kavrayan okur hayat boyu gerekli olan bu değeri kazanabilir.

> Kezban, Yörük Hoca dış çite kadar misafirleri teşyi ettiler. Dönerlerken de Kezban ahıra uğramak için ayrıldı.
>
> Babası:
>
> -Yarın kasabaya gideceğim! Atı erken hazırla! dedi.
>
> -Neye gideceksin?
>
> -Şu Eseoğlu'ndan benim parayı istemeye!
>
> -Pekela…
>
> İhtiyar durdu. İri güzel kızının gidişine baktı. Gayri ihtiyari;
>
> -Ah şu bir erkek olsaydı! diye içini çekti (Seyfettin, 2012, s. 34)"

Bu ifadelerde Yörük Hoca'nın Eseoğlu gibi halka zulmeden kişilerle mücadele etmek için kızı Kezban'ın erkek olmasını içinden geçirdiği görülmektedir. Ancak hikâyenin ilerleyen bölümlerinde, Kezban'ın kız çocuğu olmasına rağmen babasının katillerini bulması, herkese haksızlık eden/zulmeden kişilerle mücadele ederek onları cezalandırması ve halkı onların elinden kurtarması ile okura "Haksızlıkla mücadele etmek cinsiyete bağlı değildir." ve "Erkek çocuklarının yapabileceklerini kız çocukları da yapabilirler." mesajları örtük olarak verilmektedir. Bu mesajlar da cinsiyet ayrımının uygun olmadığını okura yansıtmak açısından önemlidir.

Eserde okura "haksızlığa karşı mücadele" teması yansıtılmıştır. Yansıtılan bu tema hem olumlu hem de olumsuz unsurları içermektedir. Haksızlığa ne olursa olsun boyun eğilmemesi olumlu bir tutumken, haksızlıkla mücadele etme yöntemleri olumsuz davranışları içermektedir.

Eser, ana fikir ve yardımcı fikirler itibari ile hitap ettiği okur için genel olarak olumlu mesajlar içermektedir. Kararlı olmanın, gerçeği öğrenmek için çaba göstermenin sonuç vereceğine işaret edilmesi, okura kararlılığın önemini yansıtması açısından oldukça önemlidir. Ancak başkahramanın adaleti sağlamak adına kötülük edenlere karşı şiddete başvurması okurun bazı durumlarda çözümün şiddet olabileceğini düşünmesine sebep olabileceğinden oldukça olumsuz bir durumdur.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Yalnız Efe (Kezban) okura konuşmaları, görünüşü, davranışları ve fiziki özellikleri gibi birçok özelliği bakımından tanıtılmıştır.

> …. Hemen zavallıyı öldürürler. Kızı, (Kezban) duyunca babasının ölüsüne gider. Ağlamaz, sızlamaz. Kimin vurduğunu anlar. Sonra kazaya gelir, hükümete koşar, 'Babamı vuran filandır, tutun!' der. Aldıran olmaz. Kız yine köye dönmez. O vakit nereden geldiği, nereli olduğu belli olmayan sarhoş bir zaptiye mülazımı varmış. Eseoğlu'nun ahbabıymış. Kız her gün tutar, 'Babamı vuranı daha tutmayacak mısın?' diye sorar. Bir gün bu sarhoş kızcağıza öfkelenir, ağzını bozar, 'Bre kahpe, bir daha buraya gelirsen senin kafanı kırarım!' der. Kız korkmaz, zaptiyelerin yanında ona: 'İşte bunlar da şahit olsun, sen bugün babamı vuranı tutmazsan ben seni öldüreceğim!' der. Zaptiye mülazımı bu lafa bütün bütün gazaplanır, fırlar. Yörük'ün kızını iyice döver, zaptiyelere sokağa attırır.
>
> "Kız bir zamanlar görünmez olur…
>
> "Bir gün, sarhoş mülazım, Eseoğlu'nun verdiği bir ziyafete giderken kafasına bir kurşun yer, hemen oracıkta can verir. Vuranı ararlar bulamazlar. 'Yörük'ün kızı vurdu' diye bir laf olur. Ama buna kimse inanmaz. Herkes onu İzmir'e, birinin yanına evlatlık gitti sanır. Fakat bir hafta geçmeden, Yörük'ü öldüren korucu da vurulur, biraz sonra hükümete Yörük'ün davasını hasıraltı ettiren çiftlik sahibi Eseoğlu'nun boğazlanmış ölüsünü bağdaki yatağında bulurlar."(Seyfettin, 2012, s. 11-12)

Bu ifadelerde okura davranışları bakımından tanıtılan başkahramanın babası öldüğünde ağlamadan, sızlamadan durarak babasını kimin vurduğunu anlaması, onun dirayetli, sakinliğini koruyan, akıllı birisi olduğunu göstermektedir. Babasını vuranları tutuklatmak için sürekli zaptiye mülazımının yanına gitmesi ve onu öldürmekle bile tehdit etmesi ise cesur, kararlı ve korkusuz karakter özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın bu karakter özellikleri, karakterin eylem ve davranışlarıyla geliştirilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde ise başkahramanın okura davranışları ve konuşmaları bakımından tanıtıldığı görülmektedir:

> " 'Size zulüm eden kim? Rüşvet alan memurunuz var mı?! diye sorarmış. Onun korkusundan kazada kimse kötülük yapmazmış. Zenginlere kadınlarla haber gönderir: Filan fakire yardım ediniz. Filan öksüzü evlendiriniz. Filan köprüyü yapınız. Filan köye bir mektep kurunuz.' gibi emirler verirmiş." (Seyfettin, 2012, s. 13)
>
> Yalnız Efe'den kimsenin şikâyeti yokmuş. Ne kimseyi dağa kaldırırmış, ne de fidye istermiş. İstediği hep fakirler, kimsesizler, dullar, öksüzler içinmiş. Camiine bakmayan köye haber gönderir: 'Gelecek ramazana kadar mescitleri tamir etmezlerse samanlıklarını yakarım.'

dermiş. Onun sayesinde camiler şenlenmiş, köylü zulümden kurtulmuş, öksüzlerin, yoksulların yüzü gülmüş (Seyfettin, 2012, s. 14).

Kahramanın toplumun düzeni ve ferahı için çaba sarf etmesi, adaletsizlikleri önlemeye çalışması ve toplumsal yardımlaşmayı sağlaması, yardımsever ve adil karakter özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın bu karakter özellikleri karakterin konuşmalarıyla ve eylem/davranışlarıyla geliştirilmiştir. Ancak kahramanın yaptırımlarında tehdit kullanması uygun değildir.

Kezban karanlığın içinde birdenbire doğruldu.

-Ben gidiyorum, dedi.

-Nereye?

-Babamın ölüsüne.

-Şimdi gece. Yarın bütün köylü gidecek.

-Ben duramam.

-Ben de geleyim.

-İstemez.

-!

Hızlı hızlı kasabaya inen yola atıldı. Recep kapının önünde ayakta kalmıştı. Çitin içindeki köpek havlıyor, kapıyı paralayacak gibi sarsıyordu. Kezban karanlıkların içinde kayboldu. …….. Dış çitleri geçince, üzerine birkaç köpek atıldı. Havlıyorlardı. Kezban çitten bir kazık çekti. Etrafında havlayan köpeklere savurarak ilerledi. Çiftliğin büyük kapısı henüz kapalıydı. Tekmeledi. Köpeklerle uğraşıyordu. Kapının üstündeki odadan çıplak bir baş uzandı.

Kimdir o, mori?

-Gel aç.

-Sen kimsin?

-Kumdereli Yörük Hoca'nın kızıyım.

-Bre, bre! Amma kabadayı şey bre! (Seyfettin, 2012, s. 40-41)

Bu ifadelerde kahramanın geceleyin babasının cenazesini almaya tek başına gitmesi ve köpeklerle mücadele etmesi kahramanın cesur bir karaktere sahip olduğunu; çiftliğin kapısını tekmelemesi ise kabadayı olduğunu göstermektedir. Kahramanın cesur olma kişilik özelliği karakterin konuşmaları ve eylem/davranışlarıyla geliştirilirken kabadayı olma özelliği ise diğer karakterlerin yorumuyla geliştirilmiştir.

Fakat Kezban soğukkanlılıkla:

-Amca, ben babamı vuranı hükümete tutturmadan kocaya varmam, dedi.

-Hangi hükümete kızım?

-Kasabadaki!

-Orası Eseoğlu'nun elindedir. Onun sözünden çıkmaz!

-Çıkar, hak yerini bulur!

-Bulmaz gızım.

> -Ben buldururum.
>
> …… Mutlaka babasına kimin kurşun attığını arayıp bulacaktı. Sonra bu katili hükümete verecek, astıracaktı (Seyfettin, 2012, s. 49).
>
> Kezban asıl katilin Eseoğlu olduğunu imanı gibi biliyordu. Fakat asıl vuranı yakalattırıp onun teşvik ettiğini söyletecek, ikisini darağacında sallandıracaktı. Ya sallandıramazsa… Bu cihet aklına gelince dişlerini sıkar, gözlerini küçültür, dik dik önüne bakar, dalar giderdi. Bir aydır artık sürüsünü kendi güdüyor, inekleriyle, koyunlarıyla keçileriyle her gün dağa gidiyordu. Bazı zamanlar hep babasının nasıl vurulduğunu sorardı (Seyfettin, 2012, s. 50).

Bu ifadelerde ise kahramanın babasını öldürenleri bulacağına dair olan inancı ve kararlılığı, kafasına koyduğunu yapmak istemesi onun kendine güvenen ve kararlı birisi olduğunu göstermektedir. Kahramanın bu özellikleri karakterin konuşmaları ve eylem/davranışları ile geliştirilmiştir.

> -Kezban… diye seslendi. Beyaz başörtülü bir kız göründü. Parlak kara gözleri ihtiyara bakınca yeni açan bir gülü hatırlatan yüzü güldü: … (Seyfettin, 2012, s. 17).
>
> Kezban dolu cezveyi ocağın önüne bıraktı. Kalktı. Küçük odanın içinde adeta bir dev yavrusunu andırıyordu. Babası gibi çok iriydi. Elini biraz kaldırsa isle kararmış basık tavana dokunabilecekti. Başını eğerek kapıdan çıktı (Seyfettin, 2012, s. 19).

Bu ifadelerde ise kahraman siyah gözlü oluşu ile fiziki özelliği bakımından; başörtülü oluşu, babasına benzemesi, uzun boylu oluşu ve oldukça iri olması ile de görünüşü bakımından okura tanıtılmıştır.

Görüldüğü gibi davranışları, görünüşü ve fiziksel özellikleri ile okura tanıtılan başkahramana yazar "açık (geliştirilmiş)" karakter özelliği yüklenmiştir. Değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından ise başkahramanın durağan (değişmeyen) karakter özellikliğine sahip olduğu görülmektedir. Başlangıçtan itibaren babasının katillerini bulmak için çaba sarf eden, her türlü zorluğu göze alan kahramanın kararlı ve cesur karakter özelliklerini hikâyenin sonuna değin sürdürdüğü görülmektedir.

Eserin başkahramanı Yalnız Efe (Kezban); öne çıkan yardımcı kahramanlar ise, Yörük Hoca (Kezban'ın babası) ve Eseoğlu'dur. Yörük Hoca; herkes tarafından sevilen, yardımsever, ümidini yitirmiş, milli değerlere önem veren, hakkını arayan bir yardımcı kahramandır. Eseoğlu ise, herkesin hakkını gasp eden, köylüyü kandırarak veya tehdit ederek ellerindekini alan, herkese kötülük yapan ve Yörük Hoca'yı öldürten yardımcı kahramandır.

Başkahramanın ailesi için her türlü fedakârlığı göze alması, toplumsal düzeni ve adaleti sağlamak için çalışması, babasına kötülük edenlerin cezasız kalmaması için gösterdiği çaba ve kararlılık okura örnek oluşturabilecek niteliktedir. Okura kahramanla özdeşim kurduğunda bu yönüyle örnek olabilecek davranışlar sergilenmekle birlikte kahramanın adaleti sağlama yöntemi olarak şiddete ve insanları öldürmeye başvurması uygun değildir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 12. Yalnız Efe Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Adil olma	2	12
	Duyarlılık	2	
	Misafirperverlik	1	
	Öz güven	2	
	Saygı	1	
	Temizlik	1	
	Toplumsallık	1	
	Vatanseverlik	1	
	Yardımseverlik	1	
Ahlaki değerler	Adil olma	2	4
	Saygı	1	
	Yardımseverlik	1	
Siyasi değerler	Adil olma	2	3
	Vatanseverlik	1	
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Namazgâh, cami, mescit, seccade, namaz örtüsü, tövbe, sevap, mevlit, Peygamber'in sünneti, tevekkül, Fatiha, cenaze yıkama, ölüyü gömme, şehit	10	10

Tablo 12'de görüldüğü gibi eserde en çok sosyal ve dini değerlerin yer aldığı; bilimsel, estetik ve ekonomik değerlere ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Adil olma, Duyarlılık ve Toplumsallık" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> " '…….. Zenginlere kadınlarla haber gönderir: Filan fakire yardım ediniz. Filan öksüzü evlendiriniz. Filan köprüyü yapınız. Filan köye bir mektep kurunuz.' gibi emirler verirmiş." (Seyfettin, 2012, s. 13) (Adil olma, Duyarlılık, Toplumsallık)
>
> -Amca, ben babamı vuranı hükümete tutturmadan kocaya varmam, dedi.
>
> -Hangi hükümete kızım?
>
> -Kasabadaki!
>
> -Orası Eseoğlu'nun elindedir. Onun sözünden çıkmaz!
>
> -Çıkar, hak yerini bulur!
>
> …….
>
> ……..Mutlaka babasına kimin kurşun attığını arayıp bulacaktı. Sonra bu katili hükümete verecek, astıracaktı (Seyfettin, 2012, s. 49). (Adil olma, Duyarlılık)

Bu ifadelerde, Kezban'ın fakir insanlara yardım edilmesini sağlaması, mektep kurulmasını ve köprü yapılmasını istemesi, babasını öldürenin katilini bularak hükümete teslim etme çabası ile bu değerlerin aktarıldığı görülmektedir. Zor durumdaki insanların hakkını ve toplumun çıkarlarını gözetme, yardımlaşma, dayanışma, adaleti sağlama ve adaletin

sağlanması için çaba gösterilmesi, çevresinde yaşananlara sessiz kalmama ifadeleri ile bu değerler yansıtılmaktadır.

"Misafirperverlik" değerini yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> Gündüz gibi bir mehtap avluyu aydınlatıyordu. Kezban, Yörük Hoca dış çite kadar misafirleri teşyi ettiler (Seyfettin, 2012, s. 33-34).

Bu değer, misafirleri yolcu etmek, uğurlamak ifadeleri ile yansıtılmıştır. Bu ifadelerde yer aldığı gibi misafirleri kapıya kadar uğurlamak misafirperverliğin bir göstergesidir.

"Öz Güven" değerini yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> Hacı Durmuş da başını salladı:
>
> -O herif dünyada borcunu vermez, dedi.
>
> -Ben alırım.
>
> -Görürüz.
>
> -Hem yarın…
>
> Muhtar yemin etti.
>
> -Hoca inat etme, vallahi vermez.
>
> -Ben alırım (Seyfettin, 2012, s. 31).
>
> -Amca, ben babamı vuranı hükümete tutturmadan kocaya varmam, dedi.
>
> -Hangi hükümete kızım?
>
> -Kasabadaki!
>
> -Orası Eseoğlu'nun elindedir. Onun sözünden çıkmaz!
>
> -Çıkar, hak yerini bulur!
>
> -Bulmaz gızım.
>
> -Ben buldururum.
>
> -Nasıl idersin, n'idersin?
>
> Kezban bir erkek gibi elini kalçasına dayamış, hücum edecek gibi duruyordu. Fakat yüzü, gözleri son derece sakindi. Yavaş yavaş yapacağını anlattı. Mutlaka babasına kimin kurşun attığını arayıp bulacaktı. Sonra bu katili hükümete verecek, astıracaktı (Seyfettin, 2012, s. 49).

Bu ifadelerde Yörük Hoca'nın parayı alabileceğine inanması ve bunda ısrar etmesi; Kezban'ın ise babasının katillerini bularak hükümete teslim edeceğine inanması, gerçeğin ortaya çıkması için hakkını araması ile değer aktarılmıştır. Bu değer, kendine güvenme, yapabileceğine inanma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Saygı" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Ben hemen çöktüm. Çamın kalın gövdesine arkamı dayadım. Cebimden paketimi çıkardım, sırtından yükünü indiren ihtiyar avcıya uzattım:
>
> -Yak bir cıgara bakalım!
>
> Ağır bir tavırla:

-Burada tütün içilmez, dedi.

Sordum:

-Niçin? Namazgâh mı burası?

-Hayır!

-Ya ne?....

Önüne bakarak başını salladı. Gizli bir şey söylüyormuş gibi yavaşça:

-Burası Yalnız Efe'nin "sır" olduğu yerdir dedi (Seyfettin, 2012, s. 10).

Bu değer ise kutsal kabul edilen mekânlara saygı ifadesi ile yansıtılmaktadır.

"Temizlik" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Yörük Hoca daha güneş doğmadan çıkmıştı. Kezban sebepsiz bir üzüntü içinde sıkılıyordu. Ahırı temizledi. Biraz çamaşır yıkadı. Sonra tahtaları sildi. Kambur Hasanlara gitti (Seyfettin, 2012, s. 35).

Bu değer ise ev ve yaşanılan yerin temizliği, tertip-düzen ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Vatanseverlik" değeri şu ifadelerle yansıtılmaktadır:

> O andan itibaren Anadolu da bozulmuştu. Eşkıyalık, zulüm, hakaret, hırsızlık, açlık, yağmacılık alevsiz bir yangın gibi bu bin senelik ana yurdunu yakıp tutuşturuyordu. Yörük Hoca bunu görürdü. Fenalıkların önüne geçmek, bozulan cihanı düzeltmek lazımdı. Fakat nasıl? Gece gündüz bunu düşünür, bunu konuşur, bunu tekrarlardı (Seyfettin, 2012, s. 18).

Bu ifadelerde, Yörük Hoca'nın bozulan düzeni düzeltmek için düşünmesi, bir şeyler yapmaya çalışması ile aktarılan bu değer, ulusal değerlere sahip çıkma ve milleti için bir şeyler yapmaya çalışma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Yardımseverlik" değerini yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> ……. (Yörük Hoca) Zenginceydi. Elli sene dolaşmak onu biraz para sahibi etmişti. Kumdere'nin eşrafından sayılırdı. Köyün fakirlerine, dullarına, öksüzlerine yardım eder, herkesin ölüsüne kendi sevabı için mevlit okurdu (Seyfettin, 2012, s. 18).

Bu değer çevresindeki insanlara yardımda bulunmak ve paylaşmak ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde **dokuz sosyal değerin;** ahlaki değerlerden ise "adil olma, saygı ve yardımseverlik" olmak üzere **üç değerin; siyasi değerlerden ise "**adil olma ve vatanseverlik" olmak üzere **iki** siyasi değerin yer aldığı görülmektedir.

Eserde yer alan ve **dini değerleri** yansıttığı düşünülen, kavram, sembol ve ifadeler şunlardır:

-Yak bir cigara bakalım!

Ağır bir tavırla:

-Burada tütün içilmez, dedi.

Sordum:

-Niçin? Namazgâh mı burası? (Seyfettin, 2012, s. 10)

Bu ifadelerle kutsal kabul edilen ibadethanelere saygılı olunması gerektiği mesajı ile dini değer yansıtılmaktadır.

> Camiine bakmayan köye haber gönderir: 'Gelecek Ramazana kadar mescitleri tamir etmezlerse samanlıklarını yakarım.' dermiş. Onun sayesinde camiler şenlenmiş, köylü zulümden kurtulmuş, öksüzlerin yoksulların yüzü gülmüş (Seyfettin, 2012, s. 13-14).

Bu ifadelerde ise cami ve mescit gibi ibadethanelerin onarımının yapılması ile dini mabetlere verilen önem ve mübarek ay olarak kabul edilen Ramazan ayına da değinilmesi ile dini değer yansıtılmıştır.

> İşte bu çamın dibinde Yalnız Efe'nin martiniyle geyik postu seccadesinden, yeşil namaz bezinden başka bir şey bulamazlar (Seyfettin, 2012, s. 15).

Bu ifadelerde yer alan seccade, namaz örtüsü gibi semboller namazı simgeleyen birer öğe olduğundan yansıtılan bu kavramlar dini değerdir.

> -Yalnız Efe askerlerin eline düşmemek için buradan kendisini aşağıya atmış olmalı… dedim.
>
> -Hâşâ! Tövbe! –diye reddetti-. O Allah'tan korkardı. Dini bütündü.
>
> -Ee, havaya uçmadı ya!
>
> -Sırroldu!
>
> ……. (Seyfettin, 2012, s. 15).

Bu ifadelerle ise, inanan ve Allah'tan korkan insanların intihar etmeyeceği belirtilerek dini değer yansıtılmaktadır.

> '…….. Zenginlere kadınlarla haber gönderir: Filan fakire yardım ediniz. Filan öksüzü evlendiriniz. Filan köprüyü yapınız. Filan köye bir mektep kurunuz.' gibi emirler verirmiş." (Seyfettin, 2012, s. 13)
>
> ……. (Yörük Hoca) Zenginceydi. Elli sene dolaşmak onu biraz para sahibi etmişti. Kumdere'nin eşrafından sayılırdı. Köyün fakirlerine, dullarına, öksüzlerine yardım eder, herkesin ölüsüne kendi sevabı için mevlit okurdu (Seyfettin, 2012, s. 18).

Bu ifadelerde yer alan "sevap ve mevlit" kavramları dini değeri yansıtan kavramlardır. Çevresindeki zenginleri öksüzü gözetmeye, toplumun kullanacağı ortak alanları yaptırmaya, fakirlere yardımda bulunmaya teşvik etmek ve zorda kalanlara yardım etmek, onlarla elindekileri paylaşmak, başkalarının ölüsü için mevlit okutmak ve bunu sadece sevabı için yapmak bütün bunların dünyevi beklenti içinde olmadan manevi bir kazanç sağlamak adına yapıldığını göstermektedir. Bu da manevi bir değer olan sevap kazanmaya verilen önem ile dini değerin yansıtıldığını göstermektedir.

> Yörük Hoca:
>
> -Sünnet bozuldu! demişti. "Ata binmek, silah kullanmak, yüzme öğrenmek" Peygamber'in emriydi (Seyfettin, 2012, s. 27).

Bu ifadelerle de doğrudan ata binmenin, silah kullanmanın ve yüzme öğrenmenin Peygamber Efendimizin sünneti olarak aktarılması dini değeri yansıtmaktadır. İfade edilen

kavramların öğrenilmesinin oldukça önemli olduğu düşünüldüğünde bunların öğrenilmesi gerektiğinin Peygamber Efendimiz tarafından söyleniyor olması okur için olumlu bir değer ifadesidir.

> Birden dışarıda pek yakından bir baykuş kahkahası aksetti. Kedi gözlerini açtı. Hasta, ihtiyar kadın, genç kız bakıştılar.
>
> Fatma Molla:
>
> -Üç gecedir bu uğursuz musallat oldu. Tepemizde ötüp duruyor, dedi. Hasta daha ziyade sarardı. Sanki işitmemiş gibi davranıyordu (Seyfettin, 2012, s. 38-39).

Bu ifadelerde ise baykuş öten yerde kötü bir olayın yaşanacağı batıl inancı yansıtılarak kahramanların bu duruma inandığı ve korktuğu belirtilmiştir. Hikâyenin devamında ise Yörük Hoca'nın ölümü ile bu batıl inanç adeta desteklenerek okurda uygun olmayan bir inancın oluşmasına meydan verilmiştir. Batıl inançlar dini bir değer ifadesi taşımamaktadır ancak toplumda dinle ilişkilendirme yanlışlığı yapıldığından burada değinilmiştir.

> Kezban derin bir uykudan uyanır gibi doğruldu. Köylüler taze ağaç dallarından yapılmış bir sedye getirmişlerdi. Hepsinin yüzünde ağır bir tevekkülün sükûtu mermerleşmişti.
>
> Muhtar:
>
> -Allah rahmet eylesin! dedi (Seyfettin, 2012, s. 47).

"Tevekkül" kavramı İslam dininde, "Herhangi bir işte elinden geleni yapıp gerisini Allah'a bırakmak (TDK, 2006)" anlamında kullanılmaktadır. Ancak bu ifadelerde yer alan köylülerin tevekkülü gerçek anlamı ile uyuşmamaktadır. Çünkü köylüler Yörük Hoca için hiçbir şey yapmadıkları halde ölümünü sessizce kabullenmişlerdir. Bu da tevekkülün yanlış anlaşılmasına sebep olacağından doğru bir dini değer ifadesi değildir. Bunun yanı sıra ölünün arkasından "Allah rahmet etsin." duasında bulunulması dini değeri yansıtan ifadelerdir.

> Yolda rast gelenler:
>
> -Ne oldu ki? diye soruyorlar, cenazeyi görünce bir cevap bekliyorlar, Fatiha'cıklarını okuyup geçiyorlardı.
>
> Öğleden evvel köye girilmişti. Bütün kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar cami meydanındaki büyük çınarın etrafına toplanmış, ellerinde yağlıklar ağlıyorlardı. Yalnız Kezban ağlamıyordu. Gömmeyi ikindiye bıraktılar. Cenazeyi yıkamak için eve götürmek istiyorlardı. İmam:
>
> -Olmaz! dedi.
>
> -Niçin gibi yüzüne baktılar.
>
> -Yörük Hoca şehittir! diye haykırdı. Şehit yıkanmaz. Şehidin esvabı üzerinden soyulmaz (Seyfettin, 2012, s. 48).

Bu ifadelerde yer alan "Fatiha, cenaze yıkama, ölüyü gömme ve şehit" kavramları dini kavramlar olduğundan dini değer niteliği taşımaktadır. Fatiha suresi, ölünün arkasından okunan bir sure olarak yansıtılmaktadır. Ölünün toprağa gömülmesi ve gömülmeden önce cenazesinin yıkanması işlemi İslam dininde yerine getirilmesi gereken görevlerdir. Bunun

yanı sıra şehitlerin cenazelerinin yıkanmayarak üzerindeki kıyafetlerle gömülmesi gerektiği bilgisi verilerek okura dini değer yansıtılmıştır. Bu bilgilerin okura yansıtılarak okurun bilgi sahibi olmasının sağlanması olumludur.

> Eseoğlu, öksüz kalan Kezban'ın güzelliğini zaten biliyordu. Şimdi ona daima: "Babasını eşkıyalar vurdu, çok acıyorum. Kimsesiz kız! Ne yapacak! Ben Yörük Hoca'yı çok severim. Bu zavallı adamın hatırı için onu Allah'ın emriyle, peygamberin kavliyle almak isterim." (Seyfettin, 2012, s. 50)

Bu ifadelerde yer alan, evlenmeden önce kız istemede Allah Teâlâ'nın ve Peygamber (s.a.v) 'nin aracı olarak belirtilmesi de yine Müslümanların her işe başlamadan önce Yaradan'ın iznini almaları yansıtıldığından dini değer niteliğindedir.

Eserde işlenen dini kavramla ilgili ifadelerden sadece birisi dini değer niteliği taşımamaktadır. Dini değerler yönü ile okura önemli katkılar sağlayan eserde diğer değer gruplarından da farklı sayıda değerlere yer verildiği görülmektedir. Bu nedenle hikâye, okura kazandırılması hedeflenen değerler açısından hedef kitle için uygundur.

Dünya Çocuk Klasikleri

Kırmızı Başlıklı Kız

Konu

Kırmızı Başlıklı Kız'ın hasta olan ninesine yemek götürürken annesinin sözünü dinlemeyerek tanımadığı kimselerle konuşması sonucu yaşadıkları bu masalın konusudur.

Kitapta, nineyi ve Kırmızı Başlıklı Kız'ı yiyen kurdun karnının yarılarak ninenin ve Kırmızı Başlıklı Kız'ın canlı olarak çıkarılması, kurdun insan gibi konuşması gibi gerçek dışı olaylar anlatılmıştır. Kitap konusuna göre "edebi masallar" grubunda yer almaktadır.

Kitap konusu itibari ile hitap ettiği yaş grubunda tedirginliğe ve korkuya sebep olabilir. Kurdun küçük bir kızın temiz kalpliliğinden faydalanarak onu kandırması esnasında ve sonrasında Kırmızı Başlıklı Kız'a neler yapabileceğinin okur tarafından düşünülmesi, çocuk okuru endişelendirebilir.

Tema

Eserde her ne kadar "Tanımadığımız kişilerle konuşmamalıyız." ifadesi sık sık tekrar edilse de okura yansıtılmak istenen bu mesaj yardımcı fikir niteliği taşımaktadır. Okura

doğrudan/açık olarak aktarılan bu mesajın doğru bir fikri yansıtmadığı görülmektedir. Çünkü kişi yaşadığı sürece tanımadığı kişilerle de konuşmak zorunda kalabilir ve kimi zaman bu bir gereklilik halini alabilir. Masalın farklı yerlerinde de açık bir dille yardımcı fikirler aracılığı ile okura yansıtılan "Tanımadığımız kişilerle daha düşünerek ve dikkat ederek konuşulmalıdır." mesajı eserin ana fikridir. Bu ana fikir yardımı ile okura yansıtılmak istenen tema ise "temkinli olmak" tır.

Aşağıda ana fikri yansıtıcı ifadeler yer almaktadır.

> Kırmızı Başlıklı Kız, herkesle konuşur, hemen sıkı fıkı dost olurmuş. Kötülük nedir bilmez, herkesi kendi gibi iyi zannedermiş. Annesi bu yüzden çok endişelenirmiş. "Benim temiz kalpli, iyi yürekli kızım, tanımadığın kimselerle sakın konuşma!" diyerek Kırmızı Başlıklı Kız'ı her fırsatta uyarırmış (Perrault, 2011, s. 3).
>
> "Kulübeye giderken sakın yolda oyalanma. Tanımadığın kimselerle konuşma. Ona buna takılma. Sakın ormana dalıp yolunu uzatma. Tamam mı benim kırmızı başlıklı güzel kızım?" diyerek tembih etmiş" (Perrault, 2011, s. 8).
>
> O günden sonra Kırmızı Başlıklı Kız annesine tanımadığı kimselerle konuşmayacağına bir kez daha, ama bu defa unutmamak üzere söz vermiş (Perrault, 2011, s. 32).

Bu ifadelerde ayrıca okura örtük olarak ifade edilen yardımcı fikirler de yer almaktadır. Verilmek istenen mesajlara bakıldığında mesajların okur açısından hem olumlu hem de olumsuz olarak nitelendirilebilecek iki örtük fikri içerdiği görülmektedir. Kahramanın herkesle konuşup sıkı fıkı dost olmasının ve kötülüğü bilmeyip çevresindekiler hakkında iyi düşünmesinin yanlış olduğu mesajı aktarılmaktadır. Dolayısı ile okur bu ifadelerden insanlar hakkında olumlu düşünmenin çok da iyi olmadığını ve sonunda kendisi için türlü türlü olumsuzluklara sebep olabileceğini düşünebilir. Bu da bu yaştaki bir okurun saf ve iyi niyetli olmasının kötü olduğu, bu nedenle de tam tersi kişilik özelliklerine sahip olması gerektiği hissine kapılmasına sebep olabilir.

Burada verilmek istenen bir diğer örtük fikir ise çevremizdeki her insanın iyi düşüncelere sahip olmayacağı, bu nedenle dikkatli olmak gerektiğidir. Bu yönüyle ise mesaj, okuru çevresindeki insanlara karşı daha dikkatli davranması konusunda uyarması bakımından olumlu olarak nitelendirilebilir.

Sevdiklerimizi mutlu etmek için elimizden geleni yapmamız gerektiği yardımcı fikri de örtük olarak ele alınmıştır.

> Bir taştan diğerine zıplaya zıplaya, şarkılar türküler söyleye söyleye ilerliyormuş. Bir yandan da içinden; "Rengârenk, güzel güzel çiçekler toplayıp götürsem, kim bilir ninem ne çok sevinir." diye düşünüyormuş (Perrault, 2011, s. 9).

Kitap temkinli olmanın gerekliliğini ve önemini anlattığı teması ile örtük ya da açık olarak verilen mesajlar bakımından genel olarak hedef kitleye uygundur.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Kırmızı Başlıklı Kız okura, fiziksel özellikleri, konuşmaları, davranışları, duygu ve düşünceleri gibi birçok özelliği bakımından tanıtılmıştır.

> Kim bilir kaç zaman önce, orman köylerinden birinde sarı saçlı, sevimli mi sevimli küçük bir kız yaşarmış. Köyde onu Kırmızı Başlıklı Kız diye tanırlarmış. Çünkü kıpkırmızı bir başlığı varmış. Çok sevdiği ninesinin kendi elleriyle biricik torunu için ördüğü bu başlığı hep takar, hiç çıkarmazmış (Perrault, 2011, s. 2).

Başkahraman burada saç rengi, yaşı ve giyinişi gibi görünüşünü yansıtan fiziksel özellikleri bakımından okura tanıtılmıştır.

> Kırmızı Başlıklı Kız, herkesle konuşur, hemen sıkı fıkı dost olurmuş. Kötülük nedir bilmez, herkesi kendi gibi iyi zannedermiş. Annesi bu yüzden çok endişelenirmiş. "Benim temiz kalpli, iyi yürekli kızım, tanımadığın kimselerle sakın konuşma!" diyerek Kırmızı Başlıklı Kız'ı her fırsatta uyarırmış (Perrault, 2011, s. 3).
>
> Kırmızı Başlıklı Kız'sa "Peki Anneciğim." der, ama her defasında verdiği bu sözü çok kısa bir süre sonra unuturmuş. Çeşmeden su taşıyan yaşlı teyzelere yardım eder, tarlada çalışanlarla birlikte tohum eker, yaşlı amcaların anlattıklarını bıkmadan merakla dinlermiş (Perrault, 2011, s. 4).

Bu ifadelerde başkahramanın konuşkan, arkadaş canlısı, temiz kalpli, iyi yürekli, unutkan ve yardımsever bir karaktere sahip olması yönüyle kişilik özellikleri; davranışları bakımından okura tanıtılmıştır.

> Bir taştan diğerine zıplaya zıplaya, şarkılar türküler söyleye söyleye ilerliyormuş. Bir yandan da içinden; "Rengârenk, güzel güzel çiçekler toplayıp götürsem, kim bilir ninem ne çok sevinir." diye düşünüyormuş (Perrault, 2011, s. 9).

Burada ise başkahramanın sevdiği bir insanı mutlu etme hususundaki düşüncesi yansıtılmıştır.

Görüldüğü gibi düşüncesi, davranışları ve fiziksel özellikleri ile okura yansıtılan başkahramana yazar "açık (geliştirilmiş)" karakter özellikleri yüklemiştir. Bunun yanı sıra eserde başkahramanın daha ziyade durağan (statik) karakter özellikleri ile karşımıza çıktığı görülmektedir. Aşağıdaki ifadeler bunu açıkça göstermektedir.

> Annesi bu yüzden çok endişelenirmiş. "Benim temiz kalpli, iyi yürekli kızım, tanımadığın kimselerle sakın konuşma!" diyerek Kırmızı Başlıklı Kız'ı her fırsatta uyarırmış (Perrault, 2011, s. 3).
>
> Kırmızı Başlıklı Kız'sa "Peki Anneciğim." der, ama her defasında verdiği bu sözü çok kısa bir süre sonra unuturmuş. Çeşmeden su taşıyan yaşlı teyzelere yardım eder, tarlada çalışanlarla birlikte tohum eker, yaşlı amcaların anlattıklarını bıkmadan merakla dinlermiş" (Perrault, 2011, s. 4).
>
> "Kırmızı Başlıklı Kız her zaman yaptığı gibi yine annesine verdiği sözü unutup çiçek toplamaya başlamış" (Perrault, 2011, s. 10).

İfadelerde yer aldığı gibi sürekli annesine verdiği sözü unutan başkahraman, eserin sonuna değin unutkan bir karakter özelliği sergilemiş ve bu özelliğini sürdürmüştür. Eserin

sonunda ise; "O günden sonra Kırmızı Başlıklı Kız annesine tanımadığı kimselerle konuşmayacağına bir kez daha, ama bu defa **unutmamak üzere söz vermiş**." (Perrault, 2011, s. 32) ifadeleri ile başkahramanın verdiği sözü unutmayarak tanımadığı kimselerle bundan sonra konuşmayacağı belirtilmiş ve kahramana devingen (dinamik) karakter özelliği yüklenmeye çalışılmıştır. Ancak, bu söylenenlere bakılarak başkahramanın devingen karakter olduğu söylenemez. Çünkü devingen karakter sadece eserin sonunda karakterin değişeceğine dair söylenen sözlerle olmaz. Devingen olabilmesi için karakterin eserin başı ile sonu arasındaki kesitte değişim göstermesi ve yeni karakter özellikleri edinmesi gerekir (Lukens, 2003, s. 84-86).

Yazar karakter özelliklerini, kahramanın davranış ve eylemleriyle geliştirilmesi yöntemini kullanarak okura tanıtmaktadır. Aşağıda kahramanın eylem ve davranışlarını yansıtan ifadeler yer almaktadır.

> Sepeti koluna takmış, aceleyle yola koyulmuş. Bir taştan diğerine zıplaya zıplaya, şarkılar türküler söyleye söyleye ilerliyormuş. Bir yandan da içinden; "Rengârenk, güzel güzel çiçekler toplayıp götürsem, kim bilir ninem ne çok sevinir." diye düşünüyormuş (Perrault, 2011, s. 9).

Bu ifadedeki acele ile yola koyulma ve taşlardan zıplaya zıplaya gitme eylemleri ile kahramana "aceleci"; türküler söyleye söyleye gitme eylemi ile ise kahramana "neşeli" karakter özellikleri yüklenmektedir.

> Kırmızı Başlıklı Kız her zaman yaptığı gibi yine annesine verdiği sözü unutup çiçek toplamaya başlamış (Perrault, 2011, s. 10).
>
> O günden sonra Kırmızı Başlıklı Kız annesine tanımadığı kimselerle konuşmayacağına bir kez daha, ama bu defa unutmamak üzere söz vermiş (Perrault, 2011, s. 32).

Bu ifadelerdeki eylem ve davranışlarla ise kahramana "unutkan" karakter özelliği yüklenmektedir.

> "Ah kurt amca; hiç sorma! Benim büyük anneciğim hastalanmış. Çiçekleri toplayıp ona götüreceğim. Buna çok sevineceğine eminim." (Perrault, 2011, s. 12).
>
> Kırmızı Başlıklı Kız, kurdun kötü niyetinden habersizmiş. Teşekkür etmiş. Çiçek toplamak için onun gösterdiği tepeye doğru yürümüş (Perrault, 2011, s. 16).

Bu ifadelerdeki kahramanın kurda inanması ve onun söylediklerini yapma eylemleri ile kahramana "iyi niyetli olma" karakter özelliği yüklenmektedir. Ninesine çiçek toplayıp götürme eylemi ile de "sevdiklerini mutlu etmekten hoşlanan" bir karakter özelliği yüklenmiştir.

Görüldüğü gibi kahramanın "neşeli, aceleci, unutkan, sevdiklerini mutlu etmekten hoşlanan ve iyi niyetli olma" karakter özelliklerini yazar, karakterin davranış/eylemleri ile konuşmalarından yola çıkarak geliştirmiştir.

Eserin başkahramanı, Kırmızı Başlıklı Kız; yardımcı kahramanlar ise, kurt, anne, nine ve avcıdır. Anne, başkahramanı çevresinden gelebilecek tehlikeler karşısında uyaran, onun iyiliğini düşünen; nine, başkahramanı seven; avcı ise başkahramanı ve ninesini kurtaran yardımsever biridir. Kurt ise kurnazlığı ile başkahramanı kandıran ve sonunda hak ettiği cezayı bulan yardımcı kahramandır. Kurt sayesinde tanımadığı kişilerle konuşmaması gerektiğini öğrenmiştir.

Saf, temiz kalpli ve herkesi kendisi gibi iyi niyetli düşünen biri olarak tanıtılan başkahramanın sonunda yardımcı karakter olan kötü kalpli, kurnaz kurt tarafından yenilmesi kahramanla özdeşim kuran okur için yanlış algılamalara sebep olabilir. Çünkü okur, masalın sonunda eğer kahraman gibi iyi niyetli olursa ve çevresindekilere güvenirse başına türlü türlü olayların gelebileceğini düşünebilir. Bunun da okur için örnek bir kahraman özelliği teşkil etmeyeceği düşünülmektedir. Ancak kahraman yolu ile tanımadığımız kimselerle konuşmanın tehlikeli olabileceğinin yansıtılmasının okurun yaşamında karşılaşabileceği bir durumu örneklendirmesi açısından eğitici olduğu düşünülmektedir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 13. Kırmızı Başlıklı Kız Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Aile birliğine önem verme	3	14
	Dayanışma	2	
	Duyarlılık	2	
	Sevgi	1	
	Sorumluluk	1	
	Temizlik	3	
	Toplumsallık	1	
	Yardımseverlik	1	
Ahlaki değerler	Dayanışma	2	3
	Yardımseverlik	1	
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler	Güzel	2	2
Ekonomik değerler			
Dini değerler			

Tablo 1 Tablo 13'de görüldüğü gibi masalda en çok sosyal değerler işlenirken; siyasi, bilimsel, ekonomik ve dini değerlere ise hiç yer verilmemiştir.

Eserdeki sosyal değerler incelendiğinde;

"Aile birliğine önem verme" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

> Annesi Kırmızı Başlıklı Kız'ı yanına çağırmış: "Nineciğin çok hastaymış kızım. Onun için şifalı otlardan bir şurup yaptım, çorba kaynattım, bir sepet hazırladım. Senin bu sepeti ninene götürmen gerekiyor." demiş (Perrault, 2011, s. 7).
>
> "…..Tamam mı benim kırmızı başlıklı güzel kızım?" diye tembih etmiş. "Peki anneciğim" demiş Kırmızı Başlıklı Kız (Perrault, 2011, s. 8).
>
> Annesi ve dostları Kırmızı Başlıklı Kız'a sarılmışlar. Sonra nineyi de yanlarına alıp mutluluk içinde evlerine dönmüşler (Perrault, 2011, s. 32).

Aile içinde dayanışmanın olması, saygı ve sevgiye dayalı ifadelerin kullanılması; akrabalara karşı sorumluluk bilincinde olmak ve ona göre davranmak, bu değerin yansıtıldığını göstermektedir.

"Dayanışma" ve **"Duyarlılık"** değerleri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Çeşmeden su taşıyan yaşlı teyzelere yardım eder, tarlada çalışanlarla birlikte tohum eker, yaşlı amcaların anlattıklarını bıkmadan merakla dinlermiş (Perrault, 2011, s. 4).
>
> Ormanda Kırmızı Başlıklı Kız'ı aramaya başlamışlar. Bu sırada omzunda tüfeği ile avcı karşılarına çıkmış: "Hayrola nereye gidiyorsunuz böyle?" Kırmızı Başlıklı Kız'ın annesi, "Avcı kardeş, kızım ninesine şurup ve çorba götürmek için çıkmıştı. Hala dönmedi." diyerek ağlamaya başlamış. Avcı, "Bakın, şimdi ben de çok merak ettim. Haydi, beraber arayalım." demiş (Perrault, 2011, s. 28-29).

Dayanışma değeri daha çok yardımlaşma, zor günlerde birlikte hareket etme ve başkalarının duyguları ve düşüncelerini önemseme ifadeleri ile yansıtılmaktadır. Duyarlılık değeri ise, çevresinde yaşanan olaylara sessiz kalmama ve hassasiyet gösterme, kederi ve sıkıntıyı paylaşma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"**Sevgi"** değeri ile ilgili ifadeler şunlardır:

> Bir taştan diğerine zıplaya zıplaya, şarkılar türküler söyleye söyleye ilerliyormuş. Bir yandan da içinden; "Rengârenk, güzel güzel çiçekler toplayıp götürsem, kim bilir ninem ne çok sevinir." diye düşünüyormuş (Perrault, 2011, s. 9).

Sevgi değeri sevdiklerini mutlu etmek için bir şeyler yapma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sorumluluk" değeri ile ilgili ifadeler şunlardır:

> Annesi Kırmızı Başlıklı Kız'ı yanına çağırmış: "Nineciğin çok hastaymış kızım. Onun için şifalı otlardan bir şurup yaptım, çorba kaynattım, bir sepet hazırladım. Senin bu sepeti ninene götürmen gerekiyor." demiş.
>
> …….
>
> "Peki anneciğim." demiş Kırmızı Başlıklı Kız (Perrault, 2011, s. 7-8).

Sorumluluk değeri ise mesuliyetin yüklenmesi-görevlendirme bilinci ile yansıtılmaya çalışılmıştır.

"Temizlik" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Kırmızı Başlıklı Kız, herkesle konuşur, hemen sıkı fıkı dost olurmuş. Kötülük nedir bilmez, herkesi kendi gibi iyi zannedermiş (Perrault, 2011, s. 3).
>
> "Immm…" deyip yalanmış kurt, "Bu kız tam benim dişime göre." Sonra Kırmızı Başlıklı Kız'ın önüne çıkmış. Sinsi sinsi gülmüş: "Güzel çiçekler arıyorsun galiba?" diye sormuş.

> "Evet, kurt amca." demiş Kırmızı Başlıklı Kız. "Güzel çiçekler arıyorum ormanda." "Peki, ne yapacaksın o çiçekleri?" "Ah kurt amca hiç sorma! Benim büyük anneciğim hastalanmış. Çiçekleri toplayıp ona götüreceğim. Buna çok sevineceğine eminim" (Perrault, 2011, s. 11-12).
>
> Kırmızı Başlıklı Kız, kurdun kötü niyetinden habersizmiş. Teşekkür etmiş. Çiçek toplamak için onun gösterdiği tepeye doğru yürümüş (Perrault, 2011, s. 16).

Temizlik değeri saflık, temiz kalpli ve iyi niyetli olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Toplumsallık" değeri ile ilgili ifadeler şunlardır:

> Çeşmeden su taşıyan yaşlı teyzelere yardım eder, tarlada çalışanlarla birlikte tohum eker yaşlı amcaların anlattıklarını bıkmadan merakla dinlermiş (Perrault, 2011, s. 4).

Bu değer, sosyalleşme ve bireysellikten kurtulma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Yardımseverlik" değeri "Duyarlılık" ve "Dayanışma" değerlerinde yer alan ifadelerin yanı sıra şu ifadelerle de yansıtılmaktadır.

> Annesi Kırmızı Başlıklı Kız'ı yanına çağırmış: "Nineciğin çok hastaymış kızım. Onun için şifalı otlardan bir şurup yaptım, çorba kaynattım, bir sepet hazırladım. Senin bu sepeti ninene götürmen gerekiyor." demiş (Perrault, 2011, s. 7).

Bu değerin ise, çevresindekilere yardımda bulunma, duyarlılık, dayanışma ve paylaşma ifadeleri ile yansıtıldığı görülmektedir.

Eserde yer alan **sosyal değerler** incelendiğinde **sekiz değerin; ahlaki değerler** incelendiğinde ise "dayanışma ve yardımseverlik" değerleri olmak üzere **iki değerin** yer aldığı görülmektedir.

Eserde yer alan diğer bir değer ise estetik değerdir. **Estetik değer** ise "güzel, güzellik duygusu uyandıran" anlamlarına gelen ifadelerle yansıtılmaktadır.

> "Sakın ormana dalıp yolunu uzatma. Tamam mı benim kırmızı başlıklı güzel kızım?" (Perrault, 2011,s. 8).
>
> "Evet, kurt amca." demiş Kırmızı Başlıklı Kız. "Güzel çiçekler arıyorum ormanda" (Perrault, 2011, s. 11).

Görüldüğü gibi sosyal değerler yönü ile okura önemli katkılar sağlayan eser, kazandırılması hedeflenen değerler açısından okur için uygundur.

Pinokyo

Konu

Yalnızlıktan sıkılan ve bir çocuğu olsun isteyen yaşlı kukla ustası Geppetto tarafından yapılan Pinokyo adındaki tahta kuklanın yaptığı hatalardan ders alarak gerçek bir çocuğa dönüşmesi, bu hikâyenin konusudur.

Gerçek dışı olaylar ve masalımsı öğelerin yer alması nedeniyle kitap, tam olarak hikâye ve roman kapsamında yer almamasına rağmen bu kapsamda değerlendirilmektedir (Oğuzkan, 2010, s. 103). Eserde Pinokyo'nun başından geçen olayların mizahi bir dille anlatılması yolu ile okuru eğlendirme amacı güdülmüştür. Okur için komik unsurları barındırması ve birçok eğitici mesajı içermesi yönü ile kitap konusuna göre "Mizahi romanlar" grubunda yer almaktadır.

Kitap konusu itibari ile hitap ettiği yaş grubunun ilgisini çekebilecek düzeyde, eğlendirici ve oldukça akıcıdır. Pinokyo'nun her bir macerası okuru meraklandırıcı ve okurda okuma ilgisi oluşturabilecek niteliktedir.

Tema

Eserde başkahramanın yalan söyledikten sora burnunun uzaması ve her yalandan sonra yaşadığı olumsuz durumlarla yalan söylemenin uygun olmayan bir davranış olduğuna vurgu yapılarak doğruluğun önemi ortaya çıkarılmıştır. Bu nedenle eserde işlenen tema "doğruluk"tur. Tema okur için oldukça önemli bir değeri yansıttığından hedef kitle için olumludur.

Kitapta ana fikir okura doğrudan/açık bir dille ifade edilmemiştir. Okura yansıtılmak istenen ana fikir her bölümde yansıtılan yardımcı fikirlerle dolaylı olarak aktarılmıştır. Okur her bölümde verilmek istenen çoklu mesajlar yolu ile ana fikre ulaşmaktadır. Çoklu mesajlar ise okura doğrudan(açık) ya da örtük(gizli) olarak aktarılmıştır.

> Geppetto kendisiyle böyle dalga geçilmesine çok üzüldü. Hayatında hiç bu kadar üzülmemişti. Pinokyo'ya dönerek: "Sen kötü bir evlatsın!" diye bağırdı. "Daha seni tamamlamadan bana karşı geldin! Bu çok kötü, evladım… Çok kötü!" (Collodi, 2011, s. 22).

Bu ifadelerden "Büyüklerine karşı gelen çocuklar kötü evlattır." anlamı çıkarılır. Verilmek istenen düşünce açık olarak aktarılmaktadır.

> "Anne ve babalarının sözünü dinlemeyen ve onlara karşı gelip evden kaçan çocuklara yazıklar olsun! Onlar bu dünyanın yüz karalarıdır. Hem sonunda da böyle yapanlar çok pişman olurlar" (Collodi, 2011, s. 22)

Bu ifadede de verilmek istenen düşünce açık olarak aktarılmıştır. Anne ve babasının sözünü dinlemeyen çocukların yüz karası olduğu ve sonunda da yaptıklarından pişman olacakları ifade edilmiştir.

> "Zavallı ahmak! Vaktini böyle boş geçirecek olursan, büyüyünce kocaman bir eşek olacağını ve bütün milletin seninle alay edeceğini bilmiyor musun?" (Collodi, 2011, s. 22)

Burada ise "Vaktini boşa harcayan kişiler insanlığa faydalı olmaz ve başkaları tarafından hor görülürler." yardımcı fikri doğrudan aktarılmaktadır. Buraya kadar okura doğrudan/ açık olarak aktarılan mesajlar hitap ettiği yaş grubu için uygun olan ve onlara ışık tutabilecek niteliktedir.

> "Hangisiymiş o sanat?" "Vaktini yiyip içerek geçirmek, sabahtan akşama kadar eğlenip başıboş gezmek." Çekirge her zamanki gibi sakindi: "Sana bir şey söyleyeyim. Biraz önce bahsettiğin sanatı kendi hayatlarına tatbik edenlerin hepsi de genellikle sonunda kendilerini ya hastanede ya da hapishanede bulurlar." (Collodi, 2011, s. 23)

Çekirge ile Pinokyo'nun konuşmasından "Vaktini boş geçiren insanların sonu hüsrandır." mesajı çıkarılabilir. Bu mesaj da okura örtük olarak aktarılmıştır.

> İhtiyar adam öfkeli olduğu için önce Pinokyo'yu bir güzel azarladı. Fakat sonra Pinokyo' sunu yerde öyle ayaksız yatarken görünce öfkesi birden kayboluverdi. Sonra hıçkırarak: "Sevgili küçük Pinokyo'm!" dedi. "Ne oldu ayaklarına öyle?" (Collodi, 2011, s. 27)

Burada ise "Babalar evlatlarına ne kadar kızgın olursa olsunlar onları kötü bir halde gördüklerinde dayanamayıp yardımlarına koşarlar." mesajı okura örtük olarak yansıtılmaktadır. Bu mesaj çoğunlukla doğru olan bir durumu yansıtsa da hitap ettiği yaş grubunda yanlış anlamalara sebep olabilecek niteliktedir. Okur, kendisinin de ne kadar hata yaparsa yapsın babasının her zaman yanında olacağını, dolayısı ile hata yapmasının sakıncalı olmadığını düşünebilir.

> Pinokyo açlıktan bayılmak üzereydi. İhtiyar Geppetto cebinden üç tane armut çıkardı. Bunları Pinokyo'ya uzatarak: "Bu armutları kendi kahvaltım için almıştım; fakat bunları seve seve sana veriyorum. Haydi ye. Armutların sana iyi geleceğini umarım." dedi (Collodi, 2011, s. 28).
>
> Geppetto Usta çok fakirdi ve cebinde beş parası yoktu. Fakat Pinokyo'ya çiçekli kâğıttan güzel bir elbise, ağaç kabuğundan bir çift ayakkabı ve ekmek kabuğundan da şapka yaptı (Collodi, 2011, s. 30).
>
> Zavallı yoksul Geppetto Pinokyo'ya alfabe alabilmek için ceketini satmıştı. Evinde gömleğiyle oturuyor ve soğuktan tir tir titriyordu (Collodi, 2011, s. 35).

Bu ifadeler ile "Büyükler çocuklarına karşı fedakârdır." örtük mesajı verilmektedir.

Yanlış anlaşılmalara ve genellemelere sebep olabilecek bir mesaj da şu cümlelerle ifade edilmiştir:

> "Benim hiç param yok ki!" Geppetto Usta üzgün şekilde: "Benim de yok!" dedi. Pinokyo çoğu zaman neşeli olmasına rağmen bu olaya biraz üzülmüştü. Çünkü fakirlik ve çaresizlik neşeli insanları bile üzerdi (Collodi, 2011, s. 31).

Bu ifadede "Parasızlık/fakirlik mutsuzluk sebebidir." örtük mesajı verilmektedir. Bu mesaj okurda fakir olan her insanın mutsuz olacağı fikrinin uyanmasına sebep olabilir. Okur, fakir ama mutlu olan insanları yok sayabilir ve eğer fakirse kendisini mutsuz olmak zorunda hissedebilir.

> O sırada yolun kenarındaki bir çitin üstüne konmuş olan küçük beyaz bir tavuk gıdaklamaya başladı ve: "Pinokyo!" dedi. "Kötü arkadaşların öğütlerine aldırma. Bunların dediklerini yapacak olursan çok pişman olursun." (Collodi, 2011, s. 45)

Bu ifadelerle "Kötü kalpli kişilerin sözüne uyanlar sonunda pişman olurlar." mesajı okura doğrudan aktarılmıştır.

> Kedi birden zıplayarak beyaz tavuğun üstüne atladı. Ah! Deme fırsatı bile vermeden onu bir lokmada yuttu. Pinokyo: "Zavallı çilli tavuk! Onu niçin öldürdünüz?" "Bunu ona bir ders vermek için yaptım. Bir daha başkaları konuşurken onların işine karışmaz böylece." (Collodi, 2011, s. 45)

Pinokyo ile kedinin konuşmasından "Başkalarının işine karışanlar cezasız kalmazlar." fikri çıkarılabilir. Bu da okura örtük olarak aktarılmıştır. Bu mesaj okur için hem olumlu hem de olumsuz düşünceleri içinde barındırmaktadır. Bir taraftan okura başkalarının işlerine karışmanın doğru olmayacağı mesajı verilirken, bir taraftan da bu mesajla, "Başkaları ne yaparsa yapsın görmezden gelinmelidir. Aksi halde başına olmadık işler açarsın." gibi bir anlam da çıkarılabilir. Bu da çevresinde olup bitenlere karşı okuru duyarsızlaştırmaktan başka bir şey değildir.

> Pinokyo daha da sıkıldı. Sonra dayanamayarak yine sordu: "Yalan söylediğimi nasıl anladınız?"
>
> Peri: "Sevgili evladım" dedi. "Yalanlar çok kolay anlaşılır. Hele hele küçük çocukların söylediği yalanlar…" (Collodi, 2011, s. 67)

Burada verilmek istenen mesaj okura doğrudan/açık olarak aktarılmıştır. Okura yalanların çok kolay anlaşıldığı, özellikle de küçük çocukların yalanlarının çok daha kolay anlaşıldığı ifade edilmiştir.

> "Evet, zavallı Pinokyo, senden söz ediyorum. Çünkü sen altınların domates ya da karpuz gibi ekilip büyüyeceğine ve toplanacağına inanacak kadar ahmaksın. Eskiden ben de böyle şeylere inanacak kadar budalaydım. İşte bu yüzden bugün acı çekiyorum. Ben sonunda dürüstlükle para kazanmasını öğrendim. Sen de bunu öğrenmelisin. Sadece ellerinle ya da kafanla çalışarak para kazanabilirsin." (Collodi, 2011, s. 76)

Buradaki ifadelerle ise okura paranın kolay yoldan değil akılla, dürüstlükle ve beden gücü ile kazanılabileceği mesajı açık olarak aktarılmaktadır.

> Pinokyo böyle koşarken bir yandan da kendi kendine: "Beni sevenlerin sözlerini de hiç dinlemedim. Fakat bundan sonra değişeceğim artık. Bambaşka bir hayatım olacak. Babamın

> sözlerinden dışarı çıkmayacağım. Ailelerinin sözünü dinlemeyen çocukların hiçbir zaman başarıya ulaşamayacaklarını gördüm. Bu bana iyi bir ders oldu." (Collodi, 2011, s. 81)

Bu ifadelerle "Anne ve babalarının sözlerini dinlemeyen çocuklar başarıya ulaşamazlar." mesajı okura doğrudan aktarılmaktadır.

> Çekirge, Pinokyo'ya şöyle bir baktı: "Zavallı kukla! Ayakların o tuzağa nasıl girdi?"
>
> "Çok acıktığım için şu bahçeden elma alacaktım da."
>
> "O elmalar senin mi?"
>
> "Hayır."
>
> "O zaman başkasının bahçesinden izinsiz nasıl alırsın o elmaları?"
>
> "Çok açtım da."
>
> "Aç olmak başkasına ait olan şeyleri almamızı gerektirmez." (Collodi, 2011, s. 84-85)

Çekirge ile Pinokyo arasında geçen konuşmalar yolu ile "Zor durumda kalınsa dahi başkasına ait olan şeyler izinsiz alınmamalıdır." yardımcı fikri okura örtük olarak aktarılmıştır.

> Güvercin gülümsedi: "Dünyayı öğreniyorsun evlat. Gerçekten açsan ve yiyecek bir şey de yoksa kuş yemi bile olsa sana çok leziz bir yemek gibi gelir. Dünyada açlık kadar insanı terbiye eden bir şey bulunamaz." (Collodi, 2011, s. 98)

"Açken her nimet çok lezzetli gelir." ve "Açlık insanı terbiye eder." mesajları da yine bu ifadelerle okura doğrudan aktarılmaktadır.

> Pinokyo dilenmekten utanıyordu. Babası ona birkaç defa, "İnsanlar çalışmak istemeyip aç kalırsa suç yine kendilerinindir. Bu tembellere de kimse acımaz." demişti (Collodi, 2011, s. 106).

Bu ifadelerle ise "Eğer insan çalışmadığı için aç kalıyorsa suçu başkasında değil kendisinde aramalıdır." mesajı okura açık olarak aktarılmıştır.

> Pinokyo: "Neden? Yani ben iyi çocuk değil miyim?"
>
> "Pinokyo, sen pek de iyi bir çocuk değilsin! İyi çocuklar büyüklerinin sözlerini dinlerler. Onların söylediği gibi davranırlar. Ama sen…"
>
> Pinokyo:
>
> "Ben tembelim. Bütün yıl kafama göre gezip tozdum" diye içi geçirdi.
>
> "Biliyorsun iyi çocuklar hiç yalan söylemezler."
>
> "Ama ben hep yalan söylüyorum."
>
> Peri devam etti:
>
> "İyi çocuklar okula gitmekten zevk alırlar."
>
> "Ama ben okuldan nefret ediyorum. Fakat bugünden itibaren, hayatımda beyaz bir sayfa açacağım." (Collodi, 2011, s. 112-113)

Buradaki ifadelerle okura adeta iyi çocuğun tanımı yapılmıştır. "Büyüklerinin sözünü dinleyen, yalan söylemeyen ve okula gitmekten zevk alan çocuklar iyi çocuktur." mesajı doğrudan verilmiştir. Ancak, verilen bu mesajın okula gitmekten hoşlanmayan her çocuğun "kötü" olarak nitelendirilmesine sebep olması uygun değildir.

> Pinokyo birkaç tekme ve tokatla okuldaki bütün öğrencilerin saygı ve sevgisini kazandı. Bütün çocuklar onunla arkadaş oldular. Çocuklar onu çok sevmişlerdi (Collodi, 2011, s. 117).

Bu ifadelerle okura "Çevrendekiler tarafından kabul görmek için onlarla kavga etmelisin." mesajı örtük/gizli olarak aktarılmıştır. Bu mesaj okur açısından uygun değildir.

> Pinokyo biraz durakladı. Köpekten korkuyordu. Ama sonra babasının sözlerini hatırladı. Yaşlı Geppetto insanların bir iyilik ettikleri zaman zararlı çıkmayacağını söylemişti. Pinokyo yüzerek Aliboro' ya yaklaştı. İki eliyle onu boynundan yakalayarak çekti. Köpeği kurtararak sahile çıkardı (Collodi, 2011, s. 131).
>
> Pinokyo: "Sana nasıl teşekkür edebilirim?" dedi.
>
> Köpek: "Bana teşekkür etmene gerek yok. Sen benim hayatımı kurtardın. Bir iyilik gördüysen ona karşı bir iyilik yapmalısın. Bu dünyada hepimiz birbirimize yardım etmeliyiz." (Collodi, 2011, s. 137)

Görüldüğü gibi farklı iki yerde de "Yapılan iyilik karşılığını bulur." mesajı okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj okuru iyilik yapmaya yönlendirmesi bakımından önemlidir. Ancak aynı ifadelere bakıldığında iyiliğin her zaman karşılıklı olduğu, bu nedenle de iyiliğin karşılık beklenerek yapılmasına sebep olacağı, karşılık beklemeden iyilik yapmanın pek mümkün olmadığı anlamlarını da içerdiği görülmektedir. Oysa iyiliğin karşılık beklemeden yapılması gerektiği düşünülürse örtük olarak aktarılan bu ifadelerin okur açısından uygun olmadığı düşünülmektedir.

> Peri: "Dikkatli ol Pinokyo! Çocuklar çok kolaylıkla söz verirler; ama çoğu zaman verdikleri sözleri tutmazlar." (Collodi, 2011, s. 148)

Bu ifadelerle "Çocuklar verdikleri sözü genellikle yerine getirmezler." mesajı açık olarak aktarılmaktadır. Çocukların verdikleri sözü yerine getirmemelerinin okura doğal bir durum gibi aktarılması okur için uygun değildir. Bunun doğal bir durum olduğunu düşünen çocuk, verdiği sözleri yerine getirmeyebilir.

> "Budala şey. Ders çalışmayan, okuldan kaçan, öğretmenlerin sözünü dinlemeyen çocuklar asla iyi durumda olamazlar. Senin sonun çok kötü olacak! Ağlayıp sızlayacaksın; ama her şey için çok geç kalmış olacaksın." (Collodi, 2011, s. 156)

Bu ifadelerle okura "Zamanında ders çalışmayan, öğretmenlerinin sözünü dinlemeyen ve okuldan kaçan çocukların sonu çok kötü olur." mesajı doğrudan aktarılmaktadır. Mesaja ilk bakıldığında hitap ettiği kesim için bir nasihat niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Ancak, bu mesaj yeterince ders çalışmayan, okuldan pek hoşlanmayan çocukların "Benden bir şey olmaz." düşüncesine kapılmalarına ve bu nedenle geleceklerinden ümitsiz olmalarına sebep olabilir. Bu yönüyle düşünüldüğünde mesajın hitap ettiği kesim açısından uygun olmadığı düşünülmektedir.

> Pinokyo: "Ama benim suçum yok ki! Bütün suçlu Romeo. Beni o kandırdı."
>
> "O da kim?" (Sincap)
>
> "Arkadaşlarımdan biri."

> "Peki, ama neden seni kandıran bu arkadaşına uydun? Aklını kullanarak doğruyu bulabilirdin." (Collodi, 2011, s. 162)

Sincap ile Pinokyo'nun arasında geçen konuşmalarla "İnsan aklını kullanarak doğruyu bulabilir." mesajı okura doğrudan aktarılmaktadır.

> Başında iki tane eşek kulağı çıkmıştı. Pinokyo çaresiz ağlamaya, bağırmaya başladı. Ama ne kadar ağlarsa kulakları da o denli uzuyordu. Üstüne üstlük bir de kulaklarında tüyler çıkmaya başlamıştı.
>
> ……...
>
> Sincap Pinokyo'nun haline üzülmüştü. Onu yatıştırmaya çalışarak: "Bak dostum, boşuna ağlıyorsun. Artık elinden bir şey gelmez. Okuldan kaçan, ders çalışmak istemeyen, ödev yapmayan, sadece ve sadece oyun ve eğlence düşünen çocukların başına bunların geleceği belliydi. Bunu daha önce düşünmeliydin. Artık iş işten geçti." dedi (Collodi, 2011, s. 160-161).
>
> Arabacının asıl niyeti belli olmuştu. Güler yüzlü görünen bu adam, arabasıyla etrafta dolaşıp okul ve derslerden şikâyet eden öğrencileri Oyun Ülkesi' ne gelmeleri için kandırıyordu. Çocuklar oyun ülkesine geldiklerinde eğlenceye dalıp hiç ders çalışmadıkları için eşek oluyorlardı. Arabacı da eşeğe dönüşen çocukları alıp pazarda iyi bir fiyata satıyordu. Böylece çok para kazanıyordu (Collodi, 2011, s. 166).

Bu ifadelerde ise, ders çalışmayıp sadece oyun oynayan çocuklar eşeğe benzetilmiştir. Bu yolla okura "Tembellik eden, ders çalışmayıp oyun oynayan çocuklar insan olmaktan çıkarlar." mesajı doğrudan aktarılmıştır. Bu benzetmenin de okur için uygun olmadığı düşünülmektedir.

> "Ben ikinize de acıyorum. Sadece yaptığın hatayı hatırlaman için bunları söyledim. Şunu anlamalısın ki kötü davrandığın kişilere günü gelip ihtiyacın olabilir. Bu yüzden herkese iyi davranmalısın." (Collodi, 2011, s. 188)

Burada da daha önceki ifadelere benzer bir ifade yer almaktadır. Okura "İnsanlara ileride ihtiyacın olabileceğini düşünerek iyi davranmalısın." mesajı örtük olarak verilmiştir. Bu mesaj da hitap ettiği kesim için uygun değildir. Adeta, başkalarına ileride işimiz düşebileceği için onlara iyi davranmamız gerektiğini öğütlemekte ve bu da iyiliğin karşılık beklenerek yapılmasına sebep olmaktadır.

Okura örtük ya da doğrudan aktarılan yardımcı fikirler yardımıyla "Büyüklerimizin sözlerini dinlemeli, asla yalan söylememeli ve onların bizim iyiliğimizi düşündüğünün farkında olarak ona göre davranışlar sergilemeliyiz." ana düşüncesi verilmektedir. Okura dolaylı olarak aktarılan ana fikir, hitap ettiği yaş grubu açısından önemli mesajlar içermektedir. Kitap, aktarılan mesajlar yönü ile genel olarak hedef kitleye uygundur.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Pinokyo okura daha çok konuşmaları, davranışları, duygu ve düşünceleri gibi özellikleri bakımından tanıtılmıştır. Nadiren de olsa fiziksel özelliklerinden de bahsedilmiştir.

> Polis yerinden hiç kımıldamadan onu burnundan tuttuğu gibi havaya kaldırıverdi. Sanki Pinokyo'nun komik sayılacak kadar uzun burnu polislerin tutması için yapılmıştı. Polis kuklayı alarak Geppetto' ya verdi. Geppetto da Pinokyo'nun kulağını çekerek yaramazlığı yüzünden onu cezalandırmak istiyordu. Fakat kulağını bulamadı. Çünkü ihtiyar adam, onun kulaklarını yapmayı unutmuştu (Collodi, 2011, s.18-19).

Başkahraman burada okura uzun burunlu oluşu ve kulaklarının olmayışı gibi fiziksel özellikleri ile tanıtılmıştır.

Eserin başkahramanı Pinokyo'nun davranışları ise, eserden alınan örnek ifadelerde olduğu gibi yer almaktadır.

> Adamcağız burnun uzayışını engelledikten sonra kuklanın ağzını da yaptı! Fakat daha ağzı bitiremeden kukla kahkahalarla gülmeye ve kendisiyle alay etmeye başladı (Collodi, 2011, s. 16).
>
> Eller tamamlanır tamamlanmaz uzanıp Geppetto'nun başından sarı peruğunu alıverdi. Adam başını kaldırınca sarı renkli peruğunun kuklanın elinde olduğunu gördü. Fakat Pinokyo peruğu geri vermedi ve kendi kafasına geçirdi. Yüzü peruğun altında kayboldu. Geppetto kendisiyle böyle dalga geçilmesine çok üzüldü. Hayatında hiç bu kadar üzülmemişti (Collodi, 2011, s. 17).
>
> Geppetto Usta Pinokyo'nun ayaklarını bitirince burnuna bir tekme yedi (Collodi, 2011, s. 17).

Bu ifadelerle Pinokyo'nun büyükleri ile alay eden ve yaramazlıklar yapan bir başkahraman olduğu davranışlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca bu ifadelerden anlaşıldığı üzere yazar, karakteri davranış ve eylemleriyle geliştirmiştir.

> Pinokyo: "Seni işe yaramaz çekirge, sus gevezelik yapma!" diye bağırdı (Collodi, 2011, s. 22).
>
> Pinokyo çok öfkelenmişti: "Şom ağızlı çekirge! Ağzından çıkanları kulağın duyuyor mu? Beni sinirlendirecek olursan seni ellerimle ezerim. Tamam mı?" (Collodi, 2011, s. 23)
>
> Pinokyo bu sözleri işitince öfkesinden kendisini kaybetti. Gözü masadaki bir çekice ilişti. Çekici kapar kapmaz çekirgenin üstüne fırlattı (Collodi, 2011, s. 24).

Bu ifadelerde de okura konuşmaları ile tanıtılan kahramanın başkalarının uyarısına tahammül edemeyen ve onlara karşı öfkelenen birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu karakter özelliklerini de yazar, karakterin konuşmaları ile geliştirmiştir.

> Pinokyo: "Çekirge sen istediğin kadar konuş! Ama ben, yarın sabah güneş doğar doğmaz buradan gideceğim. Çünkü burada kalacak olursam beni okula gönderecekler. Bir yolunu bulup iyilikle ya da kötülükle beni ders çalıştıracaklar." (Collodi, 2011, s. 22)

Bu ifadelerle ise okura düşünceleri bakımından tanıtılan Pinokyo'nun tembel bir kahraman olduğu yansıtılmaktadır.

> Daha sonra Pinokyo'nun aklı başına geldi: "Konuşan çekirge haklıymış." diye ağlamaya başladı. "Babamın sözünü dinleyip ona karşı gelmeseydim de o burada olsaydı, böylece beraber yemek yerdik. Oh, açlık çok korkunç bir şey!" (Collodi, 2011, s. 24)

Burada ise kahramanın düşüncelerinden, hatasını anladığı ve yaptıklarından dolayı pişmanlık duyduğu anlaşılmaktadır.

> Pinokyo devam etti: "Okula gidebilmem için bana alfabe lazım olacak."
>
> "Doğru söylüyorsun; ama sana nasıl alfabe alacağım?"
>
> "Kırtasiyeye gidip bir tane al."
>
> "Ya para?"
>
> "Benim hiç param yok ki!"
>
> Geppetto Usta üzgün şekilde:
>
> "Benim de yok!" dedi.
>
> Pinokyo çoğu zaman neşeli olmasına rağmen bu olaya biraz üzülmüştü. Çünkü fakirlik ve çaresizlik neşeli insanları bile üzerdi (Collodi, 2011, s. 31-32).
>
> Pinokyo hayretle: "Babacığım ceketin nerede?" diye sordu.
>
> "Sattım."
>
> "Neden sattın?"
>
> "Çünkü ceket beni çok terletiyordu."
>
> Pinokyo ihtiyar adamın bu fedakârlığından dolayı çok duygulandı. Kollarını Geppetto'nun boynuna dolayarak onu öptü, öptü… (Collodi, 2011, s. 31).

Pinokyo ile babası Geppetto'nun aralarında geçen konuşmalarda ise başkahramanın duygularına yer verilmesi yoluyla duygular okura tanıtılmaktadır.

Görüldüğü gibi görünüşü, davranışları, duygu ve düşünceleri ile karakter özellikleri ve az da olsa fiziksel özellikleri bakımından okura tanıtılan başkahraman, "açık (geliştirilmiş) karakter" özelliği göstermektedir.

Değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından ise başkahraman Pinokyo, devingen (dinamik) karakter özellikleri göstermektedir. Başlangıçta yaramaz, yalancı, okulu ve çalışmayı sevmeyen, tembel, büyüklerinin sözünü dinlemeyen başkahraman zamanla yaptıklarından pişman olan, ailesi için her türlü fedakârlığı göze alan, çalışkan, dürüst ve güvenilir karakter özelliklerine sahip bir kişi haline gelmektedir.

> Adamcağız burnun uzayışını engelledikten sonra kuklanın ağzını da yaptı! Fakat daha ağzı bitiremeden kukla kahkahalarla gülmeye ve kendisiyle alay etmeye başladı (Collodi, 2011, s.16).
>
> Eller tamamlanır tamamlanmaz uzanıp Geppetto'nun başından sarı peruğunu alıverdi. Adam başını kaldırınca sarı renkli peruğunun kuklanın elinde olduğunu gördü. Fakat Pinokyo peruğu geri vermedi ve kendi kafasına geçirdi. Yüzü peruğun altında kayboldu. Geppetto kendisiyle böyle dalga geçilmesine çok üzüldü. Hayatında hiç bu kadar üzülmemişti. …….
>
> Geppetto Usta Pinokyo'nun ayaklarını bitirince burnuna bir tekme yedi (Collodi, 2011, s. 17).
>
> Pinokyo, bacaklarındaki sertlik geçince tek başına yavaş yavaş yürümeye ve sonra da odada koşmaya başladı. Sonunda yavaşça kapının yanına gitti ve sezdirmeden dışarı çıktı ve kaçtı.

> Zavallı ihtiyar Geppetto da bütün gücüyle Pinokyo'nun peşinden koştu. Çok hızlı koşuyordu; ama kuklayı yakalayamadı. Çünkü küçük yaramaz bir tazı kadar hızlıydı (Collodi, 2011, s. 18).
>
> Pinokyo: "Çekirge sen istediğin kadar konuş! Ama ben, yarın sabah güneş doğar doğmaz buradan gideceğim. Çünkü burada kalacak olursam beni okula gönderecekler. Bir yolunu bulup iyilikle ya da kötülükle beni ders çalıştıracaklar." (Collodi, 2011, s. 22)
>
> İyi kalpli peri: "Peki dört altın şimdi nerede?" diye sordu.
>
> Pinokyo atıldı: "Altınları kaybettim." Aslında yalan söylemişti. Çünkü altınları kaybetmemişti. Altınlar cebindeydi. Fakat bu yalanı söyler söylemez, zaten iyice uzun olan burnu üç santim daha uzadı (Collodi, 2011, s. 65).

Yukarıdaki ifadelere bakıldığında başkahramanın yaramaz, büyüklerine karşı gelen ve onlara karşı uygun davranışlar sergilemeyen, okula gitmek istemeyen, yalan söyleyen ve tembel kişilik özellikleri sergilediği görülmektedir.

> Erkek çocuklar iştahlı olurlar. Pinokyo'nun iştahı da birkaç dakika içinde açlık halini aldı. Bir süre sonra da kurt gibi acıktı. Bu açlık dayanılacak gibi değildi. Daha sonra Pinokyo'nun aklı başına geldi: "Konuşan çekirge haklıymış." diye ağlamaya başladı. "Babamın sözünü dinleyip ona karşı gelmeseydim de o burada olsaydı, böylece beraber yemek yerdik. Oh, açlık çok korkunç bir şey! (Collodi, 2011, s. 24)
>
> Sonra babasına: "Sana ne kadar teşekkür etsem azdır baba. Sana iyi bir çocuk olduğumu kanıtlamak için okula gitmek istiyorum." (Collodi, 2011, s. 30)
>
> Pinokyo karın durmasıyla birlikte evden çıkıp okula doğru yola çıktı. Yolda giderken güzel güzel hayaller kurdu.
>
> Kendi kendine: "Bugün okulda okumayı hemen öğreneceğim." dedi. Yarın da yazmasını öğreneceğim. Öbür gün de matematik öğrenirim. Sonra para kazanmak için çalışacağım. İlk kazandığım parayla da babama en kaliteli kumaştan bir ceket alacağım (Collodi, 2011, s. 32).
>
> Pinokyo böyle koşarken bir yandan da kendi kendine: "Beni sevenlerin sözlerini hiç dinlemedim. Fakat bundan sonra değişeceğim artık. Bambaşka bir hayatım olacak. Babamın sözlerinden çıkmayacağım. Ailelerinin sözünü dinlemeyen çocukların başarıya ulaşamayacaklarını gördüm. Bu bana iyi bir ders oldu (Collodi, 2011, s. 81).
>
> "Zavallı adam!" dediler. Hep birlikte Geppetto'nun kurtulması için Allah' a dua ettiler. Dualarını bitirdikten sonra yavaş yavaş evlerine doğru gitmeye hazırlandılar. Fakat o sırada umulmadık bir ses duydular. Başlarını çevirip baktıklarında bir erkek çocuğunun bağırarak bir kayanın üstünden denize atladığını gördüler. Çocuk: "Babamı kurtaracağım!" diyordu (Collodi, 2011, s. 100).
>
> O günden sonra Pinokyo her sabah kalkarak ahır sahibinin yanına gitti. Tek amacı babasına süt götürmek ve onun iyileşmesini sağlamaktı. Fakat babasının sütten başka gıdalara da ihtiyacı vardı. Bu yüzden Pinokyo boş zamanlarında sepet örmesini öğrendi. Bunları götürüp pazarda sattı ve kazandığı parayı babası için harcadı.
>
> Okuldan kaçan Pinokyo, yaptıklarından çok utandı ve artık ders çalışmaya karar verdi. Gece olduğu zaman ders çalışıp okuma yazma öğrendi. Çalışkanlığı ve zekâsı sayesinde kısa zamanda ellerine iyi para geçmeye başladı (Collodi, 2011, s. 194).
>
> "Aman Allah'ım, benim iyi kalpli perimin başına bunlar nasıl gelebilir? Çalışıp biraz para biriktirmiştim, bunları peri annem için harcamak istiyorum. Haydi, durma paraları al ve periye ver!"
>
> "İyi ama o paraları sen kendin için biriktirmişsin."
>
> "Bunun önemi yok. Şu anda tek düşündüğüm birçok iyilik yapan peri annemin iyileşmesi. Acele et! Çabuk yola çıkmalısın. İki gün sonra gelirsen sana biraz daha para verebilirim. Şimdi güle güle sevgili salyangoz." (Collodi, 2011, s. 195)
>
> "Evet, her şey değişti Pinokyo! Bu değişikliklerin sebebi de sensin evladım."
>
> "Ben mi? Ama nasıl olur bu?"

> "Senin çalışkan oluşun, herkese yardıma koşman ve iyi davranışlarda bulunan bir çocuk olman bütün bunları sağladı. Sen iyi bir kişi olarak hem kendini hem aileni mutlu ettin." (Collodi, 2011, s. 198)

Buradaki ifadelerde ise başkahramanın devingen (dinamik) karakter özellikleri sergilediği görülmektedir. Pinokyo'nun yaptıklarından pişman olan, okula gitmek isteyen, çalışıp kazandığı parayla babasına hediye almak isteyen, büyüklerinin sözünü dinleyen, sevdikleri için her türlü fedakârlığı göze alan, herkese yardım eden ve çalışkan bir kişi haline geldiği görülmektedir.

Eserde yazar, kahramanı birden fazla karakter geliştirme yöntemini kullanarak geliştirmiştir. Karakterin eylem/davranışlarıyla ve konuşmalarıyla geliştirildiğini yansıtan ifadelere daha önce yer verilmiştir.

Bir diğer karakter geliştirme yöntemi olan fiziksel özellikleri ile geliştirme yöntemini örneklendiren ifadelere de yer verildiği aşağıdaki cümlelerden anlaşılmaktadır.

> İyi kalpli peri: "Peki dört altın şimdi nerede?" diye sordu.
>
> Pinokyo atıldı: "Altınları kaybettim." Aslında yalan söylemişti. Çünkü altınları kaybetmemişti. Altınlar cebindeydi. Fakat bu yalanı söyler söylemez, zaten iyice uzun olan burnu üç santim daha uzadı.
>
> "Altınları nerede kaybettin?"
>
> Pinokyo hiç düşünmeden: "Altınları buraya yakın olan ormanda kaybettim." diye cevap verdi. Bu ikinci yalan üzerine burnu üç santim daha uzadı.
>
> …….
>
> Pinokyo bu sözleri duyunca afalladı. Hemen: "Hımm!" dedi. "Yok yok. Şimdi hatırlıyorum. Altınları ormanda kaybetmedim. Altınları yuttum. Evet evet yuttum. Verdiğiniz ilacı içerken, altınları yuttuğumu hatırladım."
>
> Zavallı Pinokyo bu üçüncü yalanı da söyleyince burnu öyle uzadı ki kımıldamasına imkan kalmadı. Başını hiçbir yöne çeviremiyordu. Bir yana dönecek olsa burnu ya duvara ya da pencerenin camına çarpıyordu (Collodi, 2011, s. 65- 66).

Görüldüğü gibi başkahramanın karakter özelliği olan yalancılık, onun burnundaki fiziksel değişimle okura tanıtılmaktadır.

Yazar bu karakter geliştirme yöntemleri dışında kahramanını diğer karakterlerin yorumları ile de geliştirmiştir.

> Konuşan çekirge sözlerine devam etti: "Burada yatan kukla son derece yaramaz ve afacan bir yaratık. Hiçbir işe yaramayan bir çocuk; hatta serseri…" (Collodi, 2011, s. 61)
>
> Papağan yüksek sesle bağırdı: "Kolayca kandırılabilen ahmaklardan bahsediyorum. Böyle kimseler her zaman kandırılırlar. Çünkü onlar gerçekleri göremeyecek kadar kördürler."
>
> ……..
>
> "Evet zavallı Pinokyo, senden söz ediyorum. Çünkü sen altınların domates ya da karpuz gibi ekilip büyüyeceğine ve toplanacağına inanacak kadar ahmaksın. Eskiden ben de böyle şeylere inanacak kadar budalaydım. İşte bu yüzden bugün acı çekiyorum. Ben sonunda dürüstlükle para kazanmasını öğrendim. Sen de bunu öğrenmelisin. Sadece ellerinle ya da kafanla çalışarak para kazanabilirsin." (Collodi, 2011, s. 76)

> “Evet, her şey değişti Pinokyo! Bu değişikliklerin sebebi de sensin evladım.”
>
> “Ben mi? Ama nasıl olur bu?”
>
> “Senin çalışkan oluşun, herkese yardıma koşman ve iyi davranışlarda bulunan bir çocuk olman bütün bunları sağladı. Sen iyi bir kişi olarak hem kendini hem aileni mutlu ettin.” (Collodi, 2011, s. 198)

Görüldüğü gibi başkahramanın çalışmadan para kazanmanın yollarını arayan, başkalarının sözlerine kolayca inanan, yaramaz karakter özellikleri sergilediği sonrasında ise çalışkan, yardımsever karakter özelliklerine sahip olduğu başka karakterlerin düşüncelerinden anlaşılmaktadır.

Eserin başkahramanı, Pinokyo; yardımcı kahramanlar ise, Geppetto Usta, Peri kızı, tilki, kedi, çekirge ve Romeo’ dur. Geppetto Usta, peri kızı ve çekirge Pinokyo’nun iyi bir çocuk olması için ona yol gösteren, yaptığı hatalar karşısında onu uyaran, bütün yaramazlıklarına rağmen onu sevmekten ve onu düşünmekten vazgeçmeyen, Pinokyo’nun iyi yönünün gelişmesini sağlayan olumlu özellikleri ile okura yansıtılan yardımcı kahramanlardır. Tilki ve kedi Pinokyo’yu türlü yalanlarla kandırmaya çalışan, ona okulu ve çalışmayı kötüleyen, hilebaz ve kötü niyetli kahramanlardır. Romeo ise Pinokyo’yu tembelliğe sevk eden, okuldan, derslerden ve her türlü sorumluluktan kaçması için onun aklına giren ve sonunda da insan dışı bir varlığa dönüşmesine sebep olan arkadaşıdır.

Başlangıçta yalancı, tembel, yaramaz, okulu ve çalışmayı sevmeyen, büyüklerinin sözünü dinlemeyen başkahraman yaptığı hatalardan pişmanlık duymuş ve ders çıkarmıştır. Zamanla olgunlaşan başkahraman, ailesi için her türlü fedakârlığı göze alan, çalışkan, dürüst ve güvenilir biri olmuştur. Kahramanla özdeşim kuran okur için bu değişim olumlu bir durumu yansıtmaktadır. Bu özdeşim sayesinde okur hatalarından ders çıkarabilmeyi ve büyüklerinin sözünü dinlemeyi öğrenebilir.

Ayrıca çocuklara yalan söylemeyen, dürüst, çalışkan ve iyi bir çocuk olmayı kahramana yaşattığı olumsuz deneyimler sonucu öğreten eser; yaramaz, tembel, işe yaramaz olarak görülen çocuklar için bir umut ışığıdır. Çocuk eserdeki kahraman modeli ile kendi olumsuz özeliklerinin de değişebileceğine inanır. Bu da çocuğu motive eden ve sahip olması gereken önemli bir güvendir. Görüldüğü gibi verdiği mesajlar ve örneklendirdiği kahraman bakımından olumlu özelliklere sahip olan eser oldukça önemlidir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 14. Pinokyo Adlı Eserde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Adil olma	1	39
	Aile birliğine önem verme	7	
	Barış	1	
	Çalışkanlık	5	
	Dayanışma	2	
	Duyarlılık	4	
	Hoşgörü	1	
	Öz güven	1	
	Sabır	3	
	Sevgi	3	
	Sorumluluk	6	
	Temizlik	1	
	Yardımseverlik	4	
Ahlaki değerler	Adil olma	1	9
	Barış	1	
	Dayanışşma	2	
	Hoşgörü	1	
	Yardımseverlik	4	
Siyasi değerler	Adil olma	1	2
	Barış	1	
Bilimsel değerler	Bilimsel kavram	1	1
Estetik değerler	Güzel	2	2
	Çirkin		
Ekonomik değerler	Para biriktirme (tutumlu olma)	1	1
Dini değerler	Yemin, tabut, yalanın, hırsızlığın ve ölenin arkasından konuşmanın uygun olmaması, ölüm, mezar, nimete şükür, dua, zor durmda olana yardım etme.	15	15

Tablo 14'de görüldüğü gibi eserde her değer grubunu yansıtan kavram ve değerlere yer verildiği görülmektedir. Ayrıca sosyal değerler grubundaki işlenen değerlerin çeşitliliği ve nicel olarak fazlalığı oldukça olumludur.

Sosyal değerler incelendiğinde eserde yer alan değerler şunlardır:

"Adil olma" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

> Sonra yalvarmaya başladı: "Lütfen acıyın! Zavallı Arlöken'i bağışlamanız için size yalvarıyorum."
>
> "Hayır olmaz! Seni bağışladığım için onu ateşe atmam lazım. Çünkü koyunun iyice kızarması gerekiyor."
>
> Pinokyo ekmekten yapılmış şapkasını yere fırlatıp bağırdı: "Ben ne yapacağımı biliyorum. Buraya gelin jandarmalar! Beni alıp ateşe atın! En yakın dostum zavallı Arlöken' in benim yerime ateşe atılması doğru değil. Bu hiç adil değil." (Collodi, 2011, s. 40)

Bu değer, Pinokyo'nun arkadaşının kendisi yüzünden haksızlığa uğramasını engelleyerek adil olmaya çalışması ile yansıtılmaktadır. Kendisinin ve başkasının hakkını gözetmeye dayalı ifadelerin kullanılması değerin yansıtıldığını göstermektedir.

“Aile birliğine önem verme” değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> “Geppetto onun sözlerinden sadece bir tek şey anlamıştı. Pinokyo açlıktan bayılmak üzereydi. İhtiyar Geppetto cebinden üç tane armut çıkardı. Bunları Pinokyo’ya uzatarak:
>
> “Bu armutları kendi kahvaltım için almıştım; fakat bunları seve seve sana veriyorum. Haydi ye. Armutların sana iyi geleceğini umarım.” dedi.” (Collodi, 2011, s. 28)
>
> Sonra babasına: Sana ne kadar teşekkür etsem azdır baba. Sana iyi bir çocuk olduğumu kanıtlamak için hemen okula gitmek istiyorum.”
>
> “Ne iyi bir evlat!”
>
> Geppetto Usta çok fakirdi ve cebinde beş parası yoktu. Fakat Pinokyo’ya çiçekli kâğıttan güzel bir elbise, ağaç kabuğundan bir çift ayakkabı ve ekmek kabuğundan da bir şapka yaptı (Collodi, 2011, s. 30).
>
> Pinokyo hayretle: “Babacığım ceketin nerede?” diye sordu.
>
> “Sattım.”
>
> “Neden sattın?”
>
> “Çünkü ceket beni çok terletiyordu.”
>
> Pinokyo ihtiyar adamın bu fedakârlığından dolayı çok duygulandı. Kollarını Geppetto’nun boynuna dolayarak onu öptü, öptü… (Collodi, 2011, s. 31).
>
> Pinokyo: “Önce babama güzel bir ceket alacağım. Hem de altın ve gümüşten yapılmış bir ceket. Düğmeleri de elmastan olacak. Ondan sonra da bir alfabe almayı düşünüyorum.” (Collodi, 2011, s. 44)
>
> “Geppetto okyanusu geçebilmek için küçük bir tekne yapıyordu. Zavallı Geppetto iki aydan daha fazla bir süredir seni bulmaya çalıştı. Birçok yere gitti. Fakat seni bulamayınca uzak ülkelere gitmeye karar verdi. İşte bunun için de okyanusu geçmeyi düşündü, Pinokyo.” (Collodi, 2011, s. 96)
>
> O günden sonra Pinokyo her sabah kalkarak ahır sahibinin yanına gitti. Tek amacı babasına süt götürmek ve onun iyileşmesini sağlamaktı. Fakat babasının sütten başka gıdalara da ihtiyacı vardı. Bu yüzden Pinokyo boş zamanlarında sepet örmesini öğrendi. Bunları götürüp pazarda sattı ve kazandığı parayı babası için harcadı (Collodi, 2011, s. 194).
>
> “Aman Allah’ım, benim iyi kalpli perimin başına bunlar nasıl gelebilir? Çalışıp biraz para biriktirmiştim, bunları peri annem için harcamak istiyorum. Haydi, durma paraları al ve periye ver!”
>
> “İyi ama o paraları sen kendin için biriktirmişsin.”
>
> “Bunun önemi yok. Şu anda tek düşündüğüm birçok iyilik yapan peri annemin iyileşmesi. Acele et! Çabuk yola çıkmalısın. İki gün sonra gelirsen sana biraz daha para verebilirim. Şimdi güle güle sevgili salyangoz.” (Collodi, 2011, s. 195).

Aile içinde dayanışmanın olması, aile bireylerine karşı sorumluluk bilincinde olmak ve ona göre davranmak, aile için her türlü fedakârlığın göze alınması ile ilgili ifadelerin kullanılması bu değerin yansıtıldığını göstermektedir.

“**Barış”** değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Sonra birden birbirlerinin üstlerine çullandılar. Her ikisinin de takma saçları dağıldı. Hatta birbirlerini tırmaladılar. Kavganın sonunda Geppetto’nun takma sarı saçı Antonyo Usta’ nın elindeydi. Marangozun kır takma saçıysa Geppetto’nun dişleri arasına sıkışmıştı.
>
> Antonyo Usta: “Hemen peruğumu ver!” dedi.
>
> Geppetto: “Sen de benim peruğumu ver ve seninle bir barış yapalım.”
>
> Kucaklaşıp bir daha kavga etmeyeceklerine söz verdiler (Collodi, 2011, s. 12).

Bu değer ise, hatasını kabul etme ve sorunu çözmede yapıcı olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Çalışkanlık" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Bir zamanlar Antonyo Usta adında ihtiyar bir marangoz vardı. Küçük ve güzel dükkânında gün boyu çalışır, tahtadan güzel eşyalar yapardı (Collodi, 2011, s. 7).
>
> Pinokyo: "Çekirge sen istediğin kadar konuş! Ama ben, yarın sabah güneş doğar doğmaz buradan gideceğim. Çünkü burada kalacak olursam beni okula gönderecekler. Bir yolunu bulup iyilikle ya da kötülükle bana ders çalıştıracaklar."
>
> "Zavallı ahmak! Vaktini böyle boş geçirecek olursan, büyüyünce kocaman bir eşek olacağını ve bütün milletin seninle alay edeceğini bilmiyor musun?" (Collodi, 2011, s. 22)
>
> "Evet, zavallı Pinokyo, senden söz ediyorum. Çünkü sen altınların domates ya da karpuz gibi ekilip büyüyeceğine ve toplanacağına inanacak kadar ahmaksın. Eskiden ben de böyle şeylere inanacak kadar budalaydım. İşte bu yüzden bugün acı çekiyorum. Ben sonunda dürüstlükle para kazanmasını öğrendim. Sen de bunu öğrenmelisin. Sadece ellerinle ya da kafanla çalışarak para kazanabilirsin." (Collodi, 2011, s. 76)
>
> Pinokyo hemen söz verdi: "Bundan sonra iyi çocuk olacağım. Derslerime çalışacağım. Söylenenleri yapacağım. Hiç kötü çocuk olmayacağım ve yaramazlık yapmayacağım.
>
> Pinokyo gerçekten de verdiği sözü tuttu. Bütün yıl güzel güzel çalıştı. Periyi üzecek hiçbir şey yapmadı. Okulda yapılan sınavlarda birinci oldu. Artık okulun en çalışkan öğrencisi olmuştu (Collodi, 2011, s. 147).
>
> Okuldan kaçan Pinokyo, yaptıklarından çok utandı ve artık ders çalışmaya karar verdi. Gece olduğu zaman ders çalışıp okuma yazma öğrendi. Çalışkanlığı ve zekâsı sayesinde kısa zamanda ellerine çok para geçti (Collodi, 2011, s. 194).

Çalışkanlık değeri; gayretli olma, azim ve istekle yılmadan çalışma, çalışmadan bilgili insan olunamayacağını bilme, çalışmayan kişinin çevresindekiler tarafından hor görüleceğinin farkında olma, çalışmanın sorumluluğu olduğunun bilincinde olma, tembelliğin olumsuz sonuçlarına katlanma, çalışmadan para kazanılamayacağını öğrenme, başarıya ulaşmada kararlı ve planlı olma gibi ifadelerle yansıtılmaktadır.

"Dayanışma" ve "Duyarlılık" değerleri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Pinokyo hayretle: "Babacığım ceketin nerede?" diye sordu.
>
> "Sattım."
>
> "Neden sattın?"
>
> "Çünkü ceket beni çok terletiyordu."
>
> Pinokyo ihtiyar adamın bu fedakârlığından dolayı çok duygulandı. Kollarını Geppetto'nun boynuna dolayarak onu öptü, öptü… (Collodi, 2011, s. 31). (Duyarlılık)
>
> Pinokyo biraz durakladı. Köpekten korkuyordu. Ama sonra babasının sözlerini hatırladı. Yaşlı Geppetto insanların bir iyilik ettikleri zaman zararlı çıkmayacağını söylemişti. Pinokyo yüzerek Aliboro' ya yaklaştı. İki eliyle onu boynundan yakalayarak çekti. Köpeği kurtararak sahile çıkardı (Collodi, 2011, s. 131). (Duyarlılık)
>
> Pinokyo heyecanla. "Kim o? Orada biri mi var? Diye seslendi. "Yardım edin, boğulmak üzereyiz!"
>
> "Pinokyo, sen misin?"
>
> "Evet! Ya sen kimsin?"

"Ben balinanın karnında beraber olduğun arkadaşınım."

"Nasıl çıktın oradan?"

"Tabi ki sizin yaptığınızı yaparak!"

"O zaman bize yardım et balık kardeş! Yoksa öleceğiz."

"Size seve seve yardım ederim. Şimdi yanınıza geliyorum. İkiniz de benim kuyruğuma tutunun. Sizi bu şekilde sahile ulaştırırım." (Collodi, 2011, s. 186) (Dayanışma)

O günden sonra Pinokyo her sabah kalkarak ahır sahibinin yanına gitti. Tek amacı babasına süt götürmek ve onun iyileşmesini sağlamaktı. Fakat babasının sütten başka gıdalara da ihtiyacı vardı. Bu yüzden Pinokyo boş zamanlarında sepet örmesini öğrendi. Bunları götürüp pazarda sattı ve kazandığı parayı babası için harcadı (Collodi, 2011, s. 194). (Duyarlılık)

"Aman Allah'ım, benim iyi kalpli perimin başına bunlar nasıl gelebilir? Çalışıp biraz para biriktirmiştim, bunları peri annem için harcamak istiyorum. Haydi, durma paraları al ve periye ver!"

"İyi ama o paraları sen kendin için biriktirmişsin."

"Bunun önemi yok. Şu anda tek düşündüğüm birçok iyilik yapan peri annemin iyileşmesi. Acele et! Çabuk yola çıkmalısın. İki gün sonra gelirsen sana biraz daha para verebilirim. Şimdi güle güle sevgili salyangoz." (Collodi, 2011, s. 195) (Dayanışma ve Duyarlılık)

Dayanışma değeri; zor zamanlarda birlikte hareket etme, fedakâr olma, yardımlaşma ve paylaşma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Duyarlılık değeri ise, çevresinde yaşananlara karşı hassasiyet gösterme, zor durumda olanlara yardım etme, kendi hayatını düşünmeden başkalarının hayatını kurtarabilme ve fedakâr olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Hoşgörü" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

İyi yürekli peri gülümsedi: "Bak görüyorsun hala yaşıyorum."

Pinokyo derin bir iç çekti: "Sizi ormanda çok aradım. Orada küçük beyaz evin yerinde mezar yerini gördüğüm zaman ne kadar kötü oldum bilemezsiniz. O beyaz taştaki yazıyı okuyunca da yüreğim parçalandı ve gün boyu ağladım, ağladım…"

İyi kalpli peri: "Bunları biliyorum. Zaten seni de bu yüzden affettim. Gerçekten üzüldüğünü, pişman olduğunu öğrendim. Bundan böyle seni bir evladım gibi seveceğim." (Collodi, 2011, s. 114)

Bu değer ise, yapılan hatalara karşı müsamaha gösterme ve affedici olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Öz güven" değeri ile ilgili ifadeler şunlardır:

Pinokyo büyük bir hayal kırıklığıyla koşa koşa şehre gitti. Doğruca mahkemeye vardı. Kendisini dolandıranları şikâyet etmek istiyordu (Collodi, 2011, s. 77-78).

Bu değer hakkını arama ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sabır" değerini yansıtan ifadeler ise şunlardır.

Geppetto: "Gülme!" diye bağırdı. Fakat bu sözlere aldırış eden olmadı. Kukla bu sözleri duymadı bile.

Geppetto tehdit dolu bir sesle haykırdı: "Yeter artık! Sana gülme diyorum!"

> Geppetto kuklaya zarar vermek istemediği için bu olanlara aldırış etmedi ve kuklayı yapmaya devam etti (Collodi, 2011, s. 16).
>
> Geppetto kendisiyle böyle dalga geçilmesine çok üzüldü. Hayatında hiç bu kadar üzülmemişti. Pinokyo'ya dönerek: "Sen kötü bir evlatsın!" diye bağırdı. "Daha seni tamamlamadan sen bana karşı geldin! Bu çok kötü evladım çok kötü!"
>
> Sonra gözündeki bir damla yaşı sildi. Daha bacaklarla ayakların yontulması gerekiyordu.
>
> Geppetto Usta Pinokyo'nun ayaklarını bitirince burnuna bir tekme yedi (Collodi, 2011, s. 17).
>
> Bunu duyan adam bir kahkaha patlattı. "Bu eşekle sen aynı okuldaydın demek. Aman ne güzel. Meğer okuma yazma bilen bir eşek satın almışım da haberim yokmuş."
>
> Pinokyo, adamın dalga geçmesine çok sinirlendi. Fakat bir şey demedi. Sütü alarak oradan uzaklaştı (Collodi, 2011, s. 193).

Sabır değeri; sebatla çalışma, üzücü durumlar karşısında sakinliğini koruma ve aldırış etmeden çalışmaya devam etme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sevgi" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> İhtiyar adam öfkeli olduğu için önce Pinokyo'yu bir güzel azarladı. Fakat sonra Pinokyo' sunu yerde öyle ayaksız yatarken görünce öfkesi birden kayboluverdi.
>
> Sonra hıçkırarak: "Sevgili küçük Pinokyo' m!" dedi. "Ne oldu ayaklarına öyle? (Collodi, 2011, s. 27)
>
> Pinokyo hayretle: "Babacığım ceketin nerede?" diye sordu.
>
> "Sattım."
>
> "Neden sattın?"
>
> "Çünkü ceket beni çok terletiyordu."
>
> Pinokyo ihtiyar adamın bu fedakârlığından dolayı çok duygulandı. Kollarını Geppetto'nun boynuna dolayarak onu öptü, öptü… (Collodi, 2011, s. 31).
>
> Bu mezar mavi saçlı küçük kıza aittir. Küçük kardeşi Pinokyo kendisini terk ettiği için kederinden öldü.
>
> Pinokyo mezarın üstündeki bu sözleri çok güç okuyabildi. O anda çok büyük bir acı duydu. Yere yığıldı ve sonra o soğuk beyaz mermer taşı öptü, öptü (Collodi, 2011, s. 94).

Bu değer ise, çevresindekileri sevme ve onlara sevgi ile yaklaşma, şefkatli olma, sevdikleri için bir şeyler yapma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sorumluluk" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Kendi kendine: "Bugün okulda okumayı hemen öğreneceğim." dedi. Yarın da yazmasını öğreneceğim. Öbür gün de matematik öğrenirim. Sonra para kazanmak için çalışacağım. İlk kazandığım parayla da babama en kaliteli kumaştan bir ceket alacağım (Collodi, 2011, s. 32).
>
> Kapıyı Pinokyo kapatmıştı. Sansarlar kaçmasın diye kapının önüne büyükçe bir taş koydu. Ondan sonra da havlamaya başladı. Havlaması bir bekçi köpeği gibiydi.
>
> Çiftçi bu havlamayı duyunca uyanarak yataktan fırladı. Tüfeğini aldığı gibi pencereye geldi. Pencereyi açarak dışarıya seslendi: "Ne var? Ne oluyor?"
>
> Pinokyo heyecanla: "Tavuk hırsızlarını yakaladım!" diye bağırdı (Collodi, 2011, s. 90).
>
> Başına kitap gelen çocuk bir anda kireç gibi bembeyaz oldu. "Ah aman anneciğim!" diye bağırdı. "Başım çok kötü! Ölüyorum!" çocuk bu sözleri söyledikten sonra sahildeki kumlara seriliverdi.

> Çocuklar bunu görünce çok korktular. Koşarak kaçtılar ve gözden kayboldular. Fakat Pinokyo oradan ayrılmadı. Pinokyo korku ve şaşkınlıktan ne yapacağını bilemiyordu. Pinokyo hemen denizde mendilini ıslatıp zavallı arkadaşının başına koydu. Bir yandan da ağlıyor ve arkadaşlarına sesleniyordu (Collodi, 2011, s. 125).
>
> Pinokyo gerçekten de verdiği sözü tuttu. Bütün yıl güzel güzel çalıştı. Periyi üzecek hiçbir şey yapmadı. Okulda yapılan sınavlarda birinci oldu. Artık okulun en çalışkan öğrencisi olmuştu (Collodi, 2011, s. 147).
>
> O günden sonra Pinokyo her sabah kalkarak ahır sahibinin yanına gitti. Tek amacı babasına süt götürmek ve onun iyileşmesini sağlamaktı. Fakat babasının sütten başka gıdalara da ihtiyacı vardı. Bu yüzden Pinokyo boş zamanlarında sepet örmesini öğrendi. Bunları götürüp pazarda sattı ve kazandığı parayı babası için harcadı (Collodi, 2011, s. 194).
>
> "Aman Allah'ım, benim iyi kalpli perimin başına bunlar nasıl gelebilir? Çalışıp biraz para biriktirmiştim, bunları peri annem için harcamak istiyorum. Haydi, durma paraları al ve periye ver!"
>
> "İyi ama o paraları sen kendin için biriktirmişsin."
>
> "Bunun önemi yok. Şu anda tek düşündüğüm birçok iyilik yapan peri annemin iyileşmesi. Acele et! Çabuk yola çıkmalısın. İki gün sonra gelirsen sana biraz daha para verebilirim. Şimdi güle güle sevgili salyangoz." (Collodi, 2011, s. 195)

Sorumluluk değeri, verdiği sözde durmak, çalışkan olmak, ailesi için çalışmak, verilen görevi yerine getirmek ve çevresinde olanlara karşı duyarlı olmak ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Temizlik" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Pinokyo elbiselerini giyer giymez koşup kovadaki suda görüntüsüne baktı. Kendini çok beğenerek çalımla odada dolaşmaya başladı. "Aynı bir beyefendi gibi olmuşum!" dedi.
>
> Geppetto: "Evet, doğru fakat beyefendi olmak için süslü değil, temiz elbise gerektiğini de unutmamalısın." (Collodi, 2011, s. 30)

Bu değer ise kıyafet temizliği- kişisel bakım ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Yardımseverlik" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> "Beş yüz kilometre mi dedin? Babam ne kadar da uzakta böyle. Ben oraya nasıl gidebilirim? Sevgili güvercin, keşke ben de senin gibi kanatlı olsaydım. O zaman uçarak babamın yanına giderdim."
>
> Hindiden daha iri olan güvercin: "Eğer istiyorsan seni o sahile götürebilirim." dedi (Collodi, 2011, s. 96).
>
> Başına kitap gelen çocuk bir anda kireç gibi bembeyaz oldu. "Ah aman anneciğim!" diye bağırdı. "Başım çok kötü! Ölüyorum!" çocuk bu sözleri söyledikten sonra sahildeki kumlara seriliverdi.
>
> Çocuklar bunu görünce çok korktular. Koşarak kaçtılar ve gözden kayboldular. Fakat Pinokyo oradan ayrılmadı. Pinokyo korku ve şaşkınlıktan ne yapacağını bilemiyordu. Pinokyo hemen denizde mendilini ıslatıp zavallı arkadaşının başına koydu. Bir yandan da ağlıyor ve arkadaşlarına sesleniyordu (Collodi, 2011, s. 125).
>
> "Aliboro! Beni kurtar! Eğer bana yardım etmezsen bu adam beni kızgın yağa atıp kızartacak!"
>
> Köpek, Pinokyo'nun sesini hemen tanıdı. Fakat bu sesin balıkçının elindeki unlanmış şeyden gelmesine de çok şaşırdı.
>
> O anda Aliboro açlığını unutarak hemen fırladı, unlu şeyi dişlerinin arasına aldı. Ağzındaki nesneyi fazla acıtmamaya dikkat ederek hemen mağaradan kaçtı (Collodi, 2011, s. 136).

> "Aman Allah'ım, benim iyi kalpli perimin başına bunlar nasıl gelebilir? Çalışıp biraz para biriktirmiştim, bunları peri annem için harcamak istiyorum. Haydi, durma paraları al ve periye ver!"
>
> "İyi ama o paraları sen kendin için biriktirmişsin."
>
> "Bunun önemi yok. Şu anda tek düşündüğüm birçok iyilik yapan peri annemin iyileşmesi. Acele et! Çabuk yola çıkmalısın. İki gün sonra gelirsen sana biraz daha para verebilirim. Şimdi güle güle sevgili salyangoz." (Collodi, 2011, s. 195)

Yardımseverlik değeri; yoksullara yardım etme, zor durumda olanlara yardım etme, çevresindekilere dayanışma içinde yardımda bulunma ve paylaşma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde **sosyal değerlerlerden 13 değerin; ahlaki değerlerde "**dürüstlük ve saygı" değeri dışındaki **beş ahlaki değerin; siyasi değerlerden** ise "adil olma ve barış" değerleri olmak üzere **iki** siyasi değerin yer aldığı görülmektedir.

Bilimsel değerler incelendiğinde bu grupta yer alan sabır ve çalışkanlık değerlerinin sosyal değerler içerisinde geçtiği ancak, bu değerleri yansıttan ifadelerin bilimsellikle örtüşmediği düşünülerek bu grupta yer verilmemiştir. Yeniliğe açıklık değerini yansıtan ifadelerin eserde yer almadığı görülmektedir. Bilimsellik değeri ile ilgili olduğu düşünülen ifadeler ise şunlardır:

> Suya atlayan çocuk tabi ki Pinokyo'ydu. Tahtadan yapılmış olduğu için suda batmadı ve suyun üstünde kaldı. Pinokyo suda bir balık gibi yüzüyordu (Collodi, 2011, s. 101).

Bu ifadelerle "Suyun kaldırma kuvveti" ile ilgili bilimsel bir gerçek yansıtılmaktadır. Okur tahtanın suda batmayıp suyun üstünde kalacağını bu ifadelerden anlamaktadır.

> Geppetto usta çok fakirdi ve cebinde beş parası yoktu. Fakat Pinokyo'ya kâğıttan güzel bir elbise, ağaç kabuğundan bir çift ayakkabı ve ekmek kabuğundan da bir şapka yaptı (Collodi, 2011, s. 30).
>
> Aniden iri yarı bir adam ortaya çıktı. Çok da çirkin olduğu için kendisine bakan herkesi korkutuyordu. Sakalı simsiyahtı ve yere kadar uzanıyordu. Ağzı bir fırın kadar büyüktü. Gözleriyse yanan iki kırmızı lambayı andırıyordu. …(Collodi, 2011, s. 36).

Estetik değer ise; yukarıdaki ifadelerde olduğu gibi hoş gözüken, güzellik duygusu uyandıran ve bunların tam tersi güzel olmayanın çirkin olduğu ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Dini değerler incelendiğinde bu değerleri yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

> "Ah! Antonyo sen bana hediyeyi böyle mi veriyorsun? Neredeyse ayağımı kıracaktın."
>
> "Yemin ederim, bunu ben yapmadım!"
>
> "Ya! Öyleyse ben yaptım!"
>
> "Bütün suç bu tahta parçasında!" (Collodi, 2011, s. 13)

Yemin etmek; inandırıcı olmak, şahit kılma ve doğruluğunu ispat etme çabası anlamlarında kullanılmıştır. Metinde yer alan "yemin" ifadesi dini değeri yansıtan bir öğedir.

> "Tahta kafalı!"
>
> "Sarı Kedi!"
>
> "Eşek!"
>
> "Sarı kedi!"
>
> "Çirkin maymun!"
>
> "Sarı kedi!"
>
> Geppetto kendisine üçüncü kez sarı kedi denildiğini duyunca öfkeyle Antonyo Usta'ya saldırdı. İkinci kavga birincisinden daha da şiddetli oldu.
>
> Kavga bittiğinde Antonyo Usta' nın burnunda iki tırnak izi vardı. Geppetto'nun ceketinden de iki düğme kopmuştu. Böylece eşit duruma geldikleri için tekrar el sıkıştılar ve yine kavga etmeyeceklerine yemin ettiler (Collodi, 2011, s. 13-14).

Burada ise yemin edilmesi ile dini ve ahlaki açıdan uygun olmayan argo sözcükler kullanma ve başkalarına lakap takma durumu kahramanların barışması ile sonlandırılarak uygun olmayan bu davranışların tekrar yapılmayacağına dair yemin ile teminat verilmektedir.

> Şahin gagasını saygıyla eğmişti. Çünkü o mavi saçlı küçük kız, aslında bin yıldan daha uzun bir süredir o ormanda yaşayan iyi kalpli periden başkası değildi (Collodi, 2011, s. 58).

Peri, adeta dini değer açısından önemli olan melek kavramı ile eşleştirilmektedir. Dolayısı ile bu kavram da dini öğe olarak nitelendirilebilir.

> Pinokyo: "Hiç de korkmuyorum!" diye bağırdı. "Bu pis ilacı içmektense ölmeyi tercih ederim!"
>
> Tam o anda yatak odasının kapısı açıldı. Kömür gibi kapkara dört tavşan içeriye girdi. Üstelik sırtlarında küçük bir de tabut vardı (Collodi, 2011, s. 63).

Buradaki ifadelerden ise kömür gibi kara olan tavşanların ölüm meleği olarak anılan "Azrail' e benzetilmek istendiği ve "tabut" kavramının da yine dini değeri yansıtan bir öğe olduğu görülmektedir.

> İyi kalpli peri uzun burnu yüzünden kapıdan çıkamayan Pinokyo'nun bir saat bağırıp ağlamasına aldırış etmedi. Böyle yapmakta da haklıydı tabi. Peri ona bir ders vermek için böyle yapmıştı. Pinokyo'nun yalan söylemeyi bırakmasını istiyordu. … (Collodi, 2011, s. 67).

Dinen de uygun olmayan "yalan söylemenin" doğru olmadığı ve bu alışkanlığın kahraman tarafından bırakılması gerektiği eserde yansıtılmaktadır.

> "O zaman başkasının bahçesinden izinsiz nasıl alırsın o elmaları?"
>
> "Çok açtım da."
>
> "Aç olmak başkasına ait olan şeyleri almamızı gerektirmez." (Collodi, 2011, s. 84-85)

Bu ifadelerle ise başkasına ait olan bir şeyi izinsiz almanın uygun olmadığı ve hırsızlık kadar kötü olduğu yansıtılmaktadır. Bu durum dini hükümler gereğince de böyle olduğundan bu ifadeler de dini değeri yansıtmaktadır.

> Pinokyo, adama gerçeği anlatabilirdi. Ona değerli köpeğiyle sansarlar arasındaki anlaşmadan bahsedebilirdi. Fakat bu çok alçakça bir şeydi. Zaten köpek de ölmüştü. Pinokyo içinden: "Hem bu adam, yaşlı köpeğini çok seviyor, onu hayal kırıklığına uğratmayayım." diye düşündü (Collodi, 2011, s. 91).

Ölenlerin arkasından konuşmanın, onları kötü olarak anmanın doğru olmadığı yansıtılmaktadır.

> Bu mezar mavi saçlı küçük kıza aittir. Küçük kardeşi Pinokyo kendisini terk ettiği için kederinden öldü.
>
> Pinokyo mezarın üzerindeki bu sözleri çok güç okuyabildi. O anda çok büyük bir acı duydu. Yere yığıldı ve sonra o soğuk beyaz mermer taşı öptü, öptü.
>
> Pinokyo bütün gece mezarın başında ağlayarak: " Ah sevgili peri! Sen niçin öldün? Keşke senin yerine ben ölseydim! Ben çok kötü bir kuklayım. Ama sen çok iyiydin. … (Collodi, 2011, s. 94).

Ölüm ve mezar kavramı işlenerek ölen kişinin ardından geride kalanların çok acı çektiği yansıtılmaktadır.

> Pinokyo o güne kadar hiç kuş yemi yememişti. Pek yemek istemiyordu; fakat o gece büyük bir açlıkla kuş yemini yemek zorunda kaldı. Sonunda sepetteki bütün yemi bitirdi. Güvercine dönerek: "Bu kuş yemi çok lezzetliymiş. Ben bunu hiç bilmiyordum." dedi.
>
> Güvercin gülümsedi: "Dünyayı öğreniyorsun evlat. Gerçekten açsan ve yiyecek bir şey de yoksa kuş yemi bile sana çok leziz bir yemek gibi gelir. Dünyada açlık kadar insanı terbiye eden bir şey bulunamaz." (Collodi, 2011, s. 98)

Bu ifadelerle ise nimete şükür, olan nimetin kıymetini bilme ve anlama kavramları öğretilmeye çalışılmaktadır.

> Orada bekleyen balıkçılar: "Zavallı adam!" dediler. Hep birlikte Geppetto'nun kurtulması için Allah'a dua ettiler. Dualarını bitirdikten sonra yavaş yavaş evlerine doğru gitmeye hazırlandılar. …
>
> Kıyıda kalan balıkçılar: "Zavallı çocuk! İnşallah babasını bulur." deyip dua ede ede evlerine gittiler (Collodi, 2011, s. 100-101).

Dini açıdan önem taşıyan dua kavramı okura yansıtılmaktadır.

> O günden sonra Pinokyo her sabah kalkarak ahır sahibinin yanına gitti. Tek amacı babasına süt götürmek ve onun iyileşmesini sağlamaktı. Fakat babasının sütten başka gıdalara da ihtiyacı vardı. Bu yüzden Pinokyo boş zamanlarında sepet örmesini öğrendi. Bunları götürüp pazarda sattı ve kazandığı parayı babası için harcadı (Collodi, 2011, s. 194).
>
> "Aman Allah'ım, benim iyi kalpli perimin başına bunlar nasıl gelebilir? Çalışıp biraz para biriktirmiştim, bunları peri annem için harcamak istiyorum. Haydi, durma paraları al ve periye ver!"
>
> "İyi ama o paraları sen kendin için biriktirmişsin."
>
> "Bunun önemi yok. Şu anda tek düşündüğüm birçok iyilik yapan peri annemin iyileşmesi. Acele et! Çabuk yola çıkmalısın. İki gün sonra gelirsen sana biraz daha para verebilirim. Şimdi güle güle sevgili salyangoz." (Collodi, 2011, s. 195)

> Tam bu sırada Pinokyo uyandı; ama etrafta bir gariplik vardı. Pinokyo artık bir kukla değildi. Gerçek bir çocuğa dönüşmüştü. Sadece bu değil! Kaldıkları kulübe de değişmiş çok güzel bir ev olmuştu. Pinokyo yataktan kalktığında masanın üzerinde onu bir sürpriz daha bekliyordu. Masanın üzerinde; bir şapka, bir çift ayakkabı ve yepyeni bir elbise…
>
> Pinokyo hemen yeni elbiselerini giyindi. Ellerini cebine soktu, o da ne? Bu bir kağıt parçasıydı ve içinde bir şeyler yazıyordu. Pinokyo hemen kağıtta yazılanları okudu: "Bana gönderdiğin para için teşekkür ediyorum ve bunu sana geri veriyorum. (Mavi Saçlı Peri)
>
> Fakat Pinokyo cebinde Periye verdiğinden daha fazla para buldu. Sonra aynaya baktı ve gördükleri karşısında çok şaşırdı. Çünkü zannettiğinden de güzel bir çocuk olmuştu (Collodi, 2011, s. 197).
>
> Pinokyo bu gördüklerinin düş olup olmadığına emin olamıyordu. Birden aklına babası geldi. Telaşla onun bulunduğu odaya baktı. Gözlerine inanamadı. Geppetto Usta yeniden sağlığına kavuşmuş, eskisi gibi neşeli bakışlarla karşısında durup ona bakıyordu. Pinokyo heyecanla: "Baba bunların hepsi gerçek mi? Biz rüya görmüyoruz değil mi? Her şey böyle değişmiş olabilir mi?"
>
> "Evet, her şey değişti Pinokyo! Bu değişikliklerin sebebi de sensin evladım."
>
> "Ben mi? Ama nasıl olur bu?"
>
> "Senin çalışkan oluşun, herkese yardıma koşman ve iyi davranışlarda bulunan bir çocuk olman bütün bunları sağladı. Sen iyi bir çocuk olarak hem kendini hem aileni mutlu ettin." (Collodi, 2011, s. 198)

Buradaki ifadelerde ise zor durumda olanlara yardım etmenin ve paylaşmanın önemli olduğunu, yapılan bu yardımlar sayesinde tahtadan bir kukla olan başkahramanın peri tarafından çocuk olmakla ödüllendirilmesi; dini anlamda yaratıcının melekleri yolu ile iyilik yapan, yardımda bulunan kulunu ödüllendirmesi yansıtılmaktadır.

Ekonomik değerler incelendiğinde tutumlu olup tasarruf yapma, para biriktirme ifadeleri ile bu değerlerin yansıtıldığı görülmektedir.

> "Aman Allah'ım, benim iyi kalpli perimin başına bunlar nasıl gelebilir? Çalışıp biraz para biriktirmiştim, bunları peri annem için harcamak istiyorum. Haydi, durma paraları al ve periye ver!"
>
> "İyi ama o paraları sen kendin için biriktirmişsin."
>
> "Bunun önemi yok. Şu anda tek düşündüğüm birçok iyilik yapan peri annemin iyileşmesi. Acele et! Çabuk yola çıkmalısın. İki gün sonra gelirsen sana biraz daha para verebilirim. Şimdi güle güle sevgili salyangoz." (Collodi, 2011, s. 195)

Eserde Güngör (1993)'ün sınıflamasına göre her değer grubundan farklı sayıda olmak üzere değerlere yer verildiği görülmektedir. Bu nedenle eserin hitap ettiği okura kazandırılması hedeflenen değerler bakımından zengin olduğu düşünülmektedir.

Çizmeli Kedi

Konu

Çizmeli Kedi'nin yoksulluk içindeki sahibinin, Çizmeli Kedi'nin söylediklerini yapması ve onun aklı sayesinde yoksulluktan kurtularak kral olması bu masalın konusudur.

Kitapta Çizmeli Kedi'nin konuşması, çevresindekilere akıl vermesi ve büyücünün istenilen varlığa dönüşmesi gibi gerçek dışı olaylar gerçekleşmiştir. Kitap konusuna göre "edebi masallar" grubunda yer almaktadır.

Kitap konusu itibari ile hitap ettiği yaş grubunun ilgiyle okuyabileceği niteliktedir. Çizmeli Kedi'nin olayları çözmede kullandığı yöntemler okuru meraklandıran ve eğlendiren niteliktedir.

Tema

"Hayatta bize sunulanları küçümsemeden onların kıymetini bilmeli ve akıl ile her şeyin üstesinden gelinebileceğini unutmamalıyız." ifadesi eserin ana fikridir. Eserde ana fikir okura gizli/örtük olarak aktarılmıştır.

> Değirmencinin küçük oğlu "Ağabeylerim değirmen ve eşekle işlerini kurar, geçinip giderler. Ya ben miskin bir kediyle ne yapar, nasıl geçinirim?" diye söylenip duruyormuş.
>
> Odanın köşesinde parlak tüylerini yalayan kedi, birden dönüp şöyle demiş:"Beni bu kadar küçümseme genç adam! Eğer benim dediklerimi yapar, sözümden çıkmazsan, senin için neler yapabileceğimi göreceksin." (Perrault, 2011, s. 5)

Buradaki ifadelerle "Elimizdekileri küçümsemeden kıymetini bilmeliyiz." fikri örtük olarak yansıtılarak ana fikir hakkında ipucu verilmiştir.

> Çizmeli Kedi, diğer günlerde de saraya böyle, çeşit çeşit hediyelerle gelmeye devam etmiş. Her seferinde krala, soylu efendisinin kendisi hakkındaki iyi düşüncelerini iletiyor, böylece kralın henüz hiç görmediği sahibini sevmesini ve takdir etmesini sağlıyormuş (Perrault, 2011, s. 10).
>
> "Ben zavallı bir kediciğim. Sizi çok merak ettiğim için geldim. Duyduğuma göre siz istediğiniz an istediğiniz kılığa bürünürmüşsünüz."
>
> "Evet" demiş büyücü, gururla kasılarak.
>
> "Ama efendim" demiş kedi, "nasıl söylesem ki… Aslını sorarsanız benim buna aklım pek ermedi."
>
> "Seni mercimek beyinli!" diye bağırıp "Hoh… hoh… ho…" diye gevrek gülmüş büyücü. "İyi seyret öyleyse." demiş ve anında karşıki dağları titreterek kükreyen kocaman bir aslana dönüşüvermiş.
>
> "Doğrusu çok etkilendim." demiş Çizmeli Kedi. "Sizin gibi yüce birinin koca bir aslana dönüşmesini anlayabildim. Ama bahse girerim, siz küçük zavallı bir fareye dönüşemezsiniz."
>
> Yine "hoh… hoh… ho…" diye gevrek gevrek gülmüş büyücü. Ve hoop… bir anda minicik bir fareye dönüşüvermiş.
>
> Tabii Çizmeli Kedi durur mu? Atalarından ona yadigar kalan en güçlü yeteneğini kullanmış. Bir pençe atıp fareyi yakalamış, sonra da bir güzel yutmuş… (Perrault, 2011, s. 23-26).

Çizmeli Kedi'nin efendisi hakkında olumlu düşüncelere sahip olmasını istediği krala çeşitli hediyeleri efendisi gönderiyormuş gibi götürmesi ve güzel sözler söylemesi; korkunç bir büyücünün fareye dönüşmesini sağlayarak onu yemesi, tamamen akılla üstesinden gelinen

olaylara örnek teşkil etmektedir. Yukarıdaki ifadelerle "Akıl ile her şeyin üstesinden gelinebilir." fikri örtük olarak yansıtılmakta ve okuru ana fikre ulaştırmaktadır.

Eserde okura örtük olarak ifade edilen yardımcı fikirler de yer almaktadır.

> Odanın köşesinde parlak tüylerini yalayan kedi, birden dönüp şöyle demiş:"Beni bu kadar küçümseme genç adam! Eğer benim dediklerimi yapar, sözümden çıkmazsan, senin için neler yapabileceğimi göreceksin (2011, s. 5).
>
> Delikanlı, aklına daha iyi bir fikir gelmediği için kedisinin teklifini kabul etmiş. "Peki" demiş "Söyle bakalım kedicik, ne yapmamı istiyorsun?"
>
> "Bana bir çift çizme ve şöyle üstünde uzun ve kabarık tüyleri olan büyük bir şapka bulmalısın." demiş kedi (Perrault, 2011, s. 6).

İlgili ifadelerden ve sonrasında sunulan metinlerden "Gösterişli kıyafetler giyersen olduğundan zengin görünerek itibar görürsün." mesajının okura örtük/gizli olarak aktarıldığı görülmektedir. Dış görünüşün kişiyi olduğundan farklı göstererek karşısındakileri yanıltabileceği ve dış görünüşe bakarak kişinin değerlendirilmesinin uygun olmadığı düşünüldüğünde; okurun dış görünüşüne olduğundan fazla ehemmiyet göstermesine sebep olabileceği kanaatiyle, sunulan bu mesajın hedef kitleye uygun olmadığı düşünülmektedir.

Her ne kadar okura yansıtılmak istenen ana fikir olumlu gibi gözükse de eser bir bütün olarak düşünülüp incelendiğinde, içerdiği mesajların okur açısından uygun olmadığı düşünülmektedir. Çizmeli Kedi'nin başardığı her şey bir akıl ürünü gibi gösterilmesine rağmen, aslında bütün bu başarıların temelinde kurnazlık ve söylediği yalanlar vardır. Sahibinin haberi bile olmadan krala sahibinden hediyeler götürmesi, türlü iltifatlarda bulunması, kralın bu yolla sahibini sevmesi, sahibinin nehre soyguncular tarafından atıldığını söylemesi, büyücüye ait arazileri ve bahçeleri sahibininmiş gibi göstermesi vb. her eylemi birer yalandır. Okur eseri okuduğunda "Yalan söyleyerek birçok işin üstesinden gelinebilir." mesajını çıkarabilir. Bu ise hedef kitle açısından uygun olmayan bir mesajdır.

Görüldüğü gibi okura ana fikir ve yardımcı fikirler aracılığı ile yansıtılan tema "kurnazlık" tır. Birçok işin üstesinden aklını kullanma ile gelinebileceğinin yansıtıldığı eserde, akıl kullanma ile tabir edilenin kurnazlık olduğu görülmektedir. Yalan ve hile ile yapılan kurnazlıkların uygun olmadığı düşünüldüğünde eserin temasının da hedef kitle için uygun olmadığı görülmektedir.

> Kedi, şapkayı başına, çizmeleri ayaklarına geçirmiş ve doğruca ormanın yolunu tutmuş. Güzel bir tavşan yakalayıp hemen saraya koşmuş.
>
> …….
>
> Çizmeli Kedi, kralın huzuruna çıktığında, dizlerini bükerek saygıyla eğilmiş.

> "Yüce kralım" demiş. "Benim soylu efendim, size olan derin bağlılığını iletmemi istedi ve hediye olarak bu tavşanı gönderdi."
>
> Kral, bu hediyeye çok sevinmiş, "Efendine, hediyesini kabul ettiğimi ve bağlılığı için teşekkür ettiğimi ilet." demiş.
>
> Ertesi gün, saraya, bu defa güzel bir keklikle gelmiş.
>
> ……
>
> Çizmeli Kedi, diğer günlerde de saraya böyle, çeşit çeşit hediyelerle gelmeye devam etmiş. Her seferinde krala, soylu efendisinin kendisi hakkındaki iyi düşüncelerini iletiyor, böylece kralın henüz hiç görmediği sahibini sevmesini ve takdir etmesini sağlıyormuş (Perrault, 2011, s. 7-10).
>
> Bir sabah Çizmeli Kedi, koşarak sahibinin yanına gelmiş. "Miyavv… Genç adam; şimdi hemen elbiselerini çıkartıp şu nehre atmalısın. Birazdan kral ve kızı kraliyet arabasıyla buradan geçecek. Sen gerisini hiç düşünme. Yalnızca sus ve olanları izle." demiş (Perrault, 2011, s. 14).
>
> Az sonra yolun başında kraliyet arabası görünmüş. Çizmeli Kedi, kan ter içinde koşarak, avaz avaz bağırarak durdurmuş arabayı.
>
> "Aman yüce kralım! Bilseniz başımıza neler geldi! Soyguncular yolumuzu kesti. Soylu efendimi tepeden tırnağa soydular, sonra da nehre attılar." demiş (Perrault, 2011, s. 15).
>
> "Şimdi" demiş köylülere, "Sizi o gaddar büyücünün elinden kurtaracağım. Yalnız söylediğimi yapmalısınız. Birazdan kraliyet arabasıyla kral buradan geçecek. Size buraların sahibini sorarsa 'Bu toprakların sahibi, yanınızdaki gençtir.' demelisiniz."
>
> Köylüler:"Tamam" demişler, "Söylediğini memnuniyetle yaparız." (Perrault, 2011, s. 18)

Yukarıdaki ifadeler Çizmeli Kedi'nin yalan söylediği bölümlerden bazılarını örneklendirmektedir. Bu ifadelere hemen hemen eserin tamamında rastlandığı için eserin hedef kitleye yansıttığı mesajlar ve teması itibari ile uygun olmadığı düşünülmektedir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Çizmeli Kedi okura, daha çok konuşmaları ve davranışları bakımından tanıtılmıştır.

> Odanın köşesinde parlak tüylerini yalayan kedi, birden dönüp şöyle demiş: "Beni bu kadar küçümseme genç adam! Eğer benim dediklerimi yapar, sözümden çıkmazsan, senin için neler yapabileceğimi göreceksin." (Perrault, 2011, s. 5)
>
> "Bana bir çift çizme ve şöyle üstünde uzun ve kabarık tüyleri olan büyük bir şapka bulmalısın." demiş kedi (Perrault, 2011, s. 6).
>
> Kedi, şapkayı başına, çizmeleri ayaklarına geçirmiş ve doğruca ormanın yolunu tutmuş. Güzel bir tavşan yakalayıp hemen saraya koşmuş.
>
> Çizmeli Kedi nöbetçilere, kralla görüşmek istediğini söylemiş. Nöbetçiler durumu hemen krala bildirmişler.
>
> Kral: "Buyursun gelsin." demiş.
>
> Çizmeli Kedi, kralın huzuruna çıktığında, dizlerini bükerek saygıyla eğilmiş.
>
> "Yüce kralım" demiş. "Benim soylu efendim, size olan derin bağlılığını iletmemi istedi ve hediye olarak bu tavşanı gönderdi."
>
> Kral, bu hediyeye çok sevinmiş, "Efendine, hediyesini kabul ettiğimi ve bağlılığı için teşekkür ettiğimi ilet." demiş.
>
> Ertesi gün, saraya, bu defa güzel bir keklikle gelmiş.

……

Çizmeli Kedi, diğer günlerde de saraya böyle, çeşit çeşit hediyelerle gelmeye devam etmiş. Her seferinde krala, soylu efendisinin kendisi hakkındaki iyi düşüncelerini iletiyor, böylece kralın henüz hiç görmediği sahibini sevmesini ve takdir etmesini sağlıyormuş (Perrault, 2011, s. 7-10).

Bir sabah Çizmeli Kedi, koşarak sahibinin yanına gelmiş. "Miyavv… Genç adam; şimdi hemen elbiselerini çıkartıp şu nehre atmalısın. Birazdan kral ve kızı kraliyet arabasıyla buradan geçecek. Sen gerisini hiç düşünme. Yalnızca sus ve olanları izle." demiş (Perrault, 2011, s. 14).

Az sonra yolun başında kraliyet arabası görünmüş. Çizmeli Kedi, kan ter içinde koşarak, avaz avaz bağırarak durdurmuş arabayı.

"Aman yüce kralım! Bilseniz başımıza neler geldi! Soyguncular yolumuzu kesti. Soylu efendimi tepeden tırnağa soydular, sonra da nehre attılar." demiş (Perrault, 2011, s. 15).

"Bu arada Çizmeli Kedi, hemen koşmuş, köylülerden büyücünün nerede oturduğunu öğrenmiş.

"Şimdi" demiş köylülere, "Sizi o gaddar büyücünün elinden kurtaracağım. Yalnız söylediğimi yapmalısınız. Birazdan kraliyet arabasıyla kral buradan geçecek. Size buraların sahibini sorarsa 'Bu toprakların sahibi, yanınızdaki gençtir.'demelisiniz."

Köylüler:"Tamam" demişler, "Söylediğini memnuniyetle yaparız." (Perrault, 2011, s. 18)

Çizmeli Kedi'ye gelince…

Tarlalarda çalışanların kendisine gösterdikleri tepeyi aşmış, büyücünün sarayına ulaşmış. Nöbetçileri atlatıp içeri girmiş."

"Oh! Lütfen sakin olun." deyip çok korkmuş gibi tüylerini kabartmış Çizmeli Kedi.

"Ben zavallı bir kediciğim. Sizi çok merak ettiğim için geldim. Duyduğuma göre siz istediğiniz an istediğiniz an istediğiniz kılığa bürünürmüşsünüz."

"Evet" demiş büyücü, gururla kasılarak.

"Ama efendim" demiş kedi, "nasıl söylesem ki… Aslını sorarsanız benim buna aklım pek ermedi."

……

Tabii Çizmeli Kedi durur mu? Atalarından ona yadigâr kalan en güçlü yeteneğini kullanmış. Bir pençe atıp fareyi yakalamış, sonra da bir güzel yutmuş… (Perrault, 2011, s. 22-26).

Çizmeli Kedi, hemen koşup arabayı çeken atların önüne geçmiş. Kral başını arabadan uzatmış.

Çizmeli Kedi, "Yüce kralım; soylu efendim ve ben, sizi sarayımızda misafir etmek isteriz." demiş (Perrault, 2011, s. 28).

Yazar eserde, kahramanı geliştirirken de karakterin davranış/eylemleriyle ve konuşmalarıyla geliştirme yöntemlerini kullanarak karakteri geliştirmiştir. Yukarıdaki kahramanın eylem ve davranışları ile geliştirildiği ifadelerde; gerçekte var olmayan durumları olmuş gibi gösteren kahramana, akıllı ve kurnaz karakter özellikleri yüklenmektedir.

Karakterin konuşmalarıyla geliştirildiğini örneklendiren ifadelerde ise, etrafındaki insanlara söz geçiren başkahramanın karakter özelliği olan kurnazlık, onun konuşmaları ile okura aktarılmaktadır.

Başkahraman burada ise görünüşü bakımından okura tanıtılmıştır.

> Kral, başında tüylü şapkası, ayağında çizmeleriyle hemen tanımış Çizmeli Kedi'yi. Ne zamandır tanışmak istediği sahibinin başına gelenlere çok üzülmüş (Perrault, 2011, s. 16).

Okura konuşmaları, davranışları ve görünüşü bakımından tanıtılan başkahraman, "açık(geliştirilmiş) karakter" özelliği göstermektedir. Değirmencinin küçük oğlu, kral ve büyücü ise kapalı karakter özelliği göstererek başkahramanın okur tarafından daha iyi tanınmasında etkili olmuşlardır.

Değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından ise Çizmeli Kedi değişmeyen(durağan) karakter özellikleri göstermektedir. Başlangıçtan itibaren yalan söyleyen başkahraman masal boyunca yalan söylemeye devam etmiştir.

Eserin başkahramanı, Çizmeli Kedi; yardımcı kahramanlar ise, kral, değirmencinin küçük oğlu(efendisi), köylüler ve büyücüdür. Efendisi ve köylüler Çizmeli Kedi'ye güvenen, onun sözlerini dinleyen ve söylediklerini yapan yardımcı kahramanlardır. Kral başkahramanın söylediklerine inanan, onun tarafından kendisine iletilen hediyelerden ve takdirlerden hoşlanan yardımcı kahramandır. Büyücü oldukça kötü kalpli, çalışanlarına(köylüler) eziyet eden ve onlar tarafından sevilmeyen, akıllı olmayan, başkahramanın söylediklerine inanan ve onun oyununa gelerek ölen yardımcı kahramandır.

Başlangıçta sahibi tarafından küçümsenen başkahraman Çizmeli Kedi, daha sonra kendisini olduğundan farklı göstererek ve aklını kullanarak sahibinin ve kendisinin daha iyi bir hayat sürmesini sağlamıştır. Ancak aklını kullandığı her bir durumda beraberinde yalan da söyleyen kahramanla özdeşim kuran okur için eserde olumlu durumlar yansıtılmamaktadır. Eserde yalanlarla çok iyi mevkilere gelinmesi, yalan söylemenin doğru bir davranış gibi örneklendirilmesine sebep olabileceğinden kahramanın hedef kitleye uygun davranış özellikleri yansıtmadığı düşünülmektedir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 15. Çizmeli Kedi Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler			
Ahlaki değerler			
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Ölüm ve ölmeden önce miras paylaşımı	1	1

Tablo 15'de görüldüğü gibi eserde sadece dini değerler yer almaktadır.

Eserdeki sosyal değerler incelendiğinde;

Çalışkanlıkla ilgili olan ifadelerin bir değer belirtmediği sadece zorunluluktan dolayı çalışıldığı görülmektedir.

> Çizmeli Kedi, bu bahçelerden ve tarlalardan ne zaman geçse durmaksızın çalışan insanlar görüyormuş. Yorgunluktan ölüverecekmiş gibi görünüyorlarmış. Bir gün durup sebebini sormuş.
>
> Belleri bükülmüş çalışanlar cevap vermişler:
>
> "Hiç sorma Çizmeli Kedi! Bu toprakların sahibi, çok kötü kalpli ve gaddar bir büyücü. Bizi gece gündüz çalıştırıyor. Karşılığında da bir parça kuru ekmek ve sudan başka bir şey vermiyor." (Perrault, 2011, s. 11-12)

Dolayısı ile eserde yer alan bu ifadelerin çalışkanlık değerini, yansıtmadığı düşünülmektedir.

"Dayanışma" ve "Yardımseverlik" ile ilgili ifadelerin de çıkar sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir.

> "Demek öyle…" demiş Çizmeli Kedi. "Siz hiç merak etmeyin. Eğer benim dediklerimi yapar, sözümden çıkmazsanız sizi büyücü olacak o illetten kurtarırım."(Perrault, 2011, s. 13)
>
> "Şimdi" demiş köylülere, "Sizi o gaddar büyücünün elinden kurtaracağım. Yalnız söylediğimi yapmalısınız. Birazdan kraliyet arabasıyla kral buradan geçecek. Size buraların sahibini sorarsa 'Bu toprakların sahibi, yanınızdaki gençtir.' demelisiniz."
>
> Köylüler: "Tamam" demişler, "Söylediğini memnuniyetle yaparız." (Perrault, 2011, s. 18)

Görüldüğü gibi menfaate yönelik yardımlaşma ve dayanışmanın olması bize "Dayanışma" ve "Yardımseverlik" değerlerinin de yansıtılmadığını göstermektedir.

> Çizmeli Kedi, "Yüce kralım; soylu efendim ve ben sizi sarayımızda misafir etmek isteriz." demiş (Perrault, 2011, s. 28).

Yukarıdaki "Misafirperverlik" değeri ile ilgili olduğu düşünülen ifadelerin de yine bu değeri yansıtmadığı görülmektedir. Çünkü Çizmeli Kedi, Kralı sarayın efendisine ait olduğunu göstermek niyeti ile misafir etmek istemiştir. Burada da konukseverlikten ve misafir ağırlamaktan hoşnut olmaktan ziyade yine kendi çıkarları söz konusudur.

Dini değerle ilgili olduğu düşünülen şu ifadeler yer almaktadır:

> Bir gün yaşlı değirmenci, çok hastalanmış. Artık ölüm vaktinin geldiğini anlayınca evlatlarını etrafına toplamış.
>
> "Evlatlarım!" demiş, "Yakında öleceğim. Size bırakabileceğim üç şeyim var."
>
> "Büyük oğlum! Sana değirmenimi bırakıyorum. Ortanca oğlum! Eşeğim senin. Küçük oğlum! Senin de payına düşen, benim biricik sadık kedim."
>
> Yaşlı değirmenci bunları söyledikten bir süre sonra ölmüş… (Perrault, 2011, s. 3-4).

Ölüm ve ölmeden önce mal varlığını evlatları arasında paylaştırma (miras bırakma) ifadeleri bu değerin yansıtıldığını göstermektedir.

Eserde yer alan değerler incelendiğinde dini değerler dışında hiçbir değerin yer almadığı görülmektedir. Üstelik bazı değerlere ilişkin yer alan ve o değeri yansıtmayan olumsuz ifadelerin okur için uygun olmadığı düşünülmektedir.

Külkedisi

Konu

Üvey annesi ve kız kardeşleri tarafından hor görülen Külkedisi'nin yaşadıkları bu masalın konusudur.

Kitapta Külkedisi'nin peri ile konuşması, perinin ona yardım etmesi, balkabağının at arabasına; farelerin ata; güvercinin üniformalı bir arabacıya; eski kıyafetlerin yeni bir balo kıyafetine dönüşmesi gibi gerçek dışı olaylar yer almaktadır. Kitap konusuna göre "edebi masallar" grubunda yer almaktadır.

Kitap konusu itibari ile hitap ettiği yaş grubunun ilgiyle okuyabileceği niteliktedir. Külkedisi' nin yaşayacakları okurda merak uyandırmaktadır. Ancak, "üvey anne" ve "üvey kardeşler" kavramlarının eserde olumsuz olarak işlenmesi, okurun bu kavramlarla ilgili ön yargıya sahip olmasına ve böyle bir yaşantıya sahip olabilme korkusu yaşamasına sebep olabilir.

Tema

"Umudunu kaybetmeyen ve her daim iyi olan insanlar sonunda istediklerine kavuşurlar." ifadesi eserin ana fikridir. Eserin ana fikri, okura dolaylı olarak aktarılmıştır.

> Sindirella, sabahtan akşama kadar üvey annesi ve kardeşlerinin bitmek tükenmek bilmeyen isteklerini yerine getirmek için oradan oraya koşturuyormuş.
>
> Adamcağız evde olmadığında kadınla kızları iyice huysuzlaşıyor, Sindirella'yı canından bezdirmek için ellerinden geleni yapıyorlarmış.
>
> Böyle evin içinde canını dişine takıp koşturup dururken Sindirella'nın narin bedeni çok yoruluyor, akşamları çoğu zaman ocağın yanında külleri karıştırırken uyuyakalıyormuş. Bu yüzden üvey kardeşleri ona "Külkedisi" bile demeye başlamışlar.
>
> "Külkedisi, elbisemi yıkadın mı?"
>
> "Külkedisi, istediğim pastayı yaptın mı?"
>
> Külkedisi aşağıya, Külkedisi yukarıya…

> Sonunda, Sindirella adı bile unutulmuş. Bu eski püskü kıyafetler içinde Sindirella'nın güzelliği fark edilmez olmuş (Perrault, 2011, s.4-6).

Buradaki ifadelerde Külkedisi'nin her şeye rağmen iyi kalabildiği yansıtılmaktadır. Sonraki ifadelerde ise bu iyiliğinin karşılığını bulduğu ve prensle evlenme arzusunun yerine geldiği görülmektedir. Dolayısı ile "İyi olan insanlar istediklerine kavuşurlar." fikri örtük olarak yansıtılmakta ve okuru ana fikre ulaştırmaktadır. Bu mesaj aynı zamanda eserin temasını da yansıtıcı niteliktedir. Okuru daima iyi kalpli olmaya yönlendiren tema okur için olumludur.

> Derken balo günü gelmiş çatmış. İki kız takmış takıştırmış, süslenip püslenmişler.
>
> Az sonra onları baloya götürecek olan at arabası kapıda durmuş. Üvey anne "Haydi hemen çıkalım" demiş kızlarına. Sonra Sindirella' ya dönüp, yapılacak işleri bir bir sıralamaya başlamış.
>
> ……..
>
> Pencereden, saraya doğru giden arabayı gören Sindirella, daha fazla dayanamamış. Elindeki işi bırakmış, ocağın yanına çömelmiş, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış.
>
> "Allah'ım! Ne olurdu ben de saraya gidebilseydim. Bir kez olsun prensi görebilseydim." diyormuş (Perrault, 2011, s. 9-11).
>
> Bu iyimser sesin sahibi, "Ben, iyilik perisiyim. Söyle, o baloya gitmeyi çok mu istiyorsun?" demiş.
>
> "Hem de çok!" demiş Sindirella. "Ülkemizin iyi kalpli prensi olduğunu duymuştum. Bu baloya gidip onunla tanışmak istiyordum. Fakat üvey annem bana bir sürü iş verdi. Üstelik bu eski püskü kıyafetlerle beni baloya almazlar." (Perrault, 2011, s. 12)
>
> Prensle Sindirella'nın düğünleri kırk gün kırk gece boyunca sürmüş. Ülkedeki herkes dilediğince eğlenmiş. Prens ve prenses çocuklarıyla birlikte sarayda mutluluk içerisinde yaşamışlar."
>
> Sindirella'nın üvey kardeşlerine ve üvey annesine gelince, iyi yürekli Sindirella hepsini affetmiş. Onlar da yaptıklarına çok pişman olmuşlar (Perrault, 2011, s. 32).

Bu ifadelerden ayrıca, içinde bulunduğu duruma bakmadan prensle evlenmeyi umut eden Külkedisi'nin hayallerinin gerçekleştiği görülmektedir. Dolayısı ile "Umut eden insanlar istediklerine kavuşurlar." fikri örtük olarak yansıtılarak ana fikir hakkında da ipucu verilmektedir. Ayrıca bu mesajla, okura hayal kurma ve kurduğu bu hayallerin gerçeğe dönüşebileceği inancı verilmektedir.

Eserde yaşanılan bütün olumsuzluklara rağmen güzel hayaller kurularak bunların gerçekleşeceğine inanılması ve sonunda da imkânsız gibi görülen bu hayallerin gerçek olması ile okura "ümitvar olma" teması yansıtılmaktadır.

Eserin okuru, hayal kurmaya yönlendirmesi, hayallerin gerçek olabileceğine inandırması ve okura her zaman iyi olanın ve ümit edenin kazanacağı mesajlarını vermesi açısından teması itibari ile hedef kitleye uygun olduğu düşünülmektedir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Külkedisi okura, fiziksel özellikleri, davranışları, konuşmaları, duygu ve düşünceleri bakımından tanıtılmıştır.

> "Külkedisi, elbisemi yıkadın mı?"
>
> "Külkedisi, istediğim pastayı yaptın mı?"
>
> Külkedisi aşağıya, Külkedisi yukarıya…
>
> Sonunda, Sindirella adı bile unutulmuş. Bu eski püskü kıyafetler içinde Sindirella'nın güzelliği fark edilmez olmuş (Perrault, 2011, s. 6).
>
> Peri elindeki değnekle Sindirella'ya dokunmuş. Sindirella'nın üzerindeki elbiseler birdenbire çok kibar, çok şık bir balo elbisesine dönüşmüş. Minik ayaklarında camdan ayakkabılar varmış (Perrault, 2011, s. 17).
>
> Prens Sindirella'yı salona girer girmez fark etmiş. Bu güzel kızın beyaz bir güvercine benzeyen ellerine, ay gibi parlayan tertemiz yüzüne hayran kalmış. Onun evlenmek için aradığı kız olduğunu hemen anlamış (Perrault, 2011, s. 20).
>
> Görevli bu kez Sindirella'nın önünde eğilmiş. "Lütfen hanımefendi, bir de siz deneyiniz." demiş.
>
> Sindirella, zarif ayağını tahta ayakkabısından çıkarıp kendisine uzatılan cam ayakkabıyı hiç zorlanmadan giyivermiş (Perrault, 2011, s. 30).

Başkahraman buradaki ifadelerde; kıyafetleri, güzelliği, zarifliği gibi fiziksel özellikleri bakımından okura tanıtılmıştır.

> Sindirella, sabahtan akşama kadar üvey annesi ve kardeşlerinin bitmek tükenmek bilmeyen isteklerini yerine getirmek için oradan oraya koşturuyormuş (Perrault, 2011, s. 4).
>
> Böyle evin içinde canını dişine takıp koşturup dururken Sindirella'nın narin bedeni çok yoruluyor, akşamları çoğu zaman ocağın yanında külleri karıştırırken uyuyakalıyormuş. Bu yüzden ona, üvey kardeşleri "Külkedisi" demeye başlamışlar (Perrault, 2011, s. 5).
>
> Pencereden, saraya doğru giden arabayı gören Sindirella, daha fazla dayanamamış. Elindeki işi bırakmış, ocağın yanına çömelmiş, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış (Perrault, 2011, s. 10).
>
> Sindirella'nın üvey kardeşlerine ve üvey annesine gelince iyi yürekli Sindirella, hepsini affetmiş. Onlar da yaptıklarına çok pişman olmuşlar (Perrault, 2011, s. 32).

Başkahraman bu ifadelerde okura, davranışları bakımından tanıtılmıştır. Yazar kahramanı geliştirirken de karakterin davranış ve eylemleriyle geliştirilmesi yöntemini kullanmıştır. Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere başkalarının kendisinden istediklerini itiraz etmeden yapan, söylenilenleri yapabilmek için var gücüyle çalışan, başkalarına olan öfkesini yansıtmadan kendi içinde yaşayan, yaşadığı zorluklara sabreden kahramana; iyi yürekli, sabırlı ve bağışlayıcı karakter özellikleri yüklenmektedir.

> "Allah'ım! Ne olurdu ben de saraya gidebilseydim. Bir kez olsun prensi görebilseydim." diyormuş. Birden, incecik tatlı mı tatlı bir ses duymuş:
>
> "Güzel kız! Haydi, artık ağlama."
>
> Sindirella gözlerini kırpıştırarak, sesin geldiği tarafa bakmış.
>
> -Peki, ama siz kimsiniz?

> Bu iyimser sesin sahibi, “Ben, iyilik perisiyim. Söyle, o baloya gitmeyi çok mu istiyorsun?” demiş.
>
> “Hem de çok!” demiş Sindirella. “Ülkemizin iyi kalpli bir prensi olduğunu duymuştum. Bu baloya gidip onunla tanışmak istiyordum. Fakat üvey annem bana bir sürü iş verdi. Üstelik bu eski püskü kıyafetlerle beni baloya almazlar.” (Perrault, 2011, s. 11-12)
>
> Ertesi sabah Sindirella, yine her zamanki gibi erkenden, gün doğarken kakmış. Odun toplamış, ocağı yakmış, yemekleri hazırlamış. Bütün bunları yaparken dün gece gittiği baloyu ve kendisine evlenme teklif eden prensi düşünüyormuş (Perrault, 2011, s. 25).

Bu ifadelerde ise, her şeye rağmen hayal kurabilen ve imkânsız olabileceği düşünülen bir durum karşısında bile umudunu yitirmeyen kahraman, okura konuşmaları ve düşünceleri bakımından tanıtılmıştır. Yazarın karakteri konuşmaları ile geliştirdiği ifadelerde, kahramana ümitvar olma karakter özelliği yüklenmektedir.

Okura fiziksel özellikleri, konuşmaları, davranışları, duygu ve düşünceleri bakımından tanıtılan başkahraman, “açık(geliştirilmiş) karakter” özelliği göstermektedir. Değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından ise Külkedisi değişmeyen(durağan) karakter özellikleri göstermektedir. Başlangıçtan itibaren iyi kalpli, sabırlı ve bağışlayıcı olan Külkedisi masal boyunca bu kişilik özelliklerini korumuştur.

Eserin başkahramanı; Külkedisi(Sindirella), yardımcı kahramanlar ise; üvey anne, üvey kardeşler, prens ve iyilik perisidir. Üvey anne ve üvey kardeşler Külkedisi’ne kötü davranan, her türlü işlerini ona yaptıran, onu aşağılayan ve kıskanan yardımcı kahramanlardır. İyilik perisi, Külkedisi’ne yardım eden, onun isteklerini yerine getiren yardımcı kahramandır. Prens ise, başkahramanla evlenmek isteyen ve onunla evlenebilmek için elinden geleni yapan, alçakgönüllü yardımcı kahramandır.

Eserde kendisine yapılan her haksızlığa ve kötülüğe karşın sessiz kalmayı, iyi niyetli ve sabırlı olmayı başaran; sonunda da istediğine kavuşan, mutlu olan başkahraman modeli örneklendirilmiştir. Okura sabrı öğretmesi ve iyi olanın eninde sonunda kazanacağını göstermesi açısından olumlu yönde özdeşim kurulabilecek bir başkahraman yansıtılmıştır. Ancak, başkahramanın örneklendirdiği sabır adeta haksızlıklarla mücadele etmeden sessiz kalma durumunu yansıtmaktadır. Bu da hakkını aramayı bilmesi gereken okur için iyi bir örnek teşkil etmemektedir. Bunun yanı sıra karşılaştığı olumsuz durumlar karşısında iyiliğini koruyan ve sabreden okur sonunda da masal kahramanı gibi muradına eremezse, iyi olmanın çok da işe yaramadığını düşünerek bundan sonraki hayatında tam tersi tutum ve davranışlar sergileyebilir. Ayrıca kahramanın neredeyse gerçekleşmesi imkânsız gözüken bir durum karşısında hayaller kurması, okuru da bu tarz hayallere sevk edebilir. Bu da okurun gerçeklikten uzaklaşmasına sebep olabilir.

Yardımcı kahramanlar olan üvey anne ve üvey kardeşlerin örneklendirdiği kahramanlar okurun bu kavramlar hakkında olumsuz düşüncelere sahip olmasına ve hepsini "kötü" olarak nitelendirmesine sebep olabilir. Ayrıca okur yaşamında böyle durumlarla karşılaşabileceğinden hareketle karşılaşma olasılığının korkusunu yaşar.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 16. Külkedisi Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Sabır	3	3
Ahlaki değerler			
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Dua, kötülük yapanları affetmek	2	2

Tablo 16'da görüldüğü gibi eserde sadece sosyal ve dini değerlere yer verilmiştir.

Eserdeki sosyal değerler incelendiğinde;

Çalışkanlık değeri ile ilgili olabileceği düşünülen ifadeler şunlardır;

> Ertesi sabah Sindirella, yine her zamanki gibi erkenden, gün doğarken kalkmış. Odun toplamış, ocağı yakmış, yemekleri hazırlamış (Perrault, 2011, s. 25).

Ancak ifadelerin bu değeri yansıtmadığı görülür. Başkahramanın yukarıdaki eylemleri kendiliğinden değil, Üvey annesi ve üvey kardeşleri istediği için zorunluluktan dolayı yaptığı anlaşılmaktadır.

"Sabır" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Sindirella, sabahtan akşama kadar üvey annesi eve kardeşlerinin bitmek tükenmek bilmeyen isteklerini yerine getirmek için oradan oraya koşturuyormuş.
>
> Adamcağız evde olmadığında kadınla kızları iyice huysuzlaşıyor, Sindirella'yı canından bezdirmek için ellerinden geleni yapıyorlarmış.
>
> Böyle evin içinde canını dişine takıp koşturup dururken Sindirella'nın narin bedeni çok yoruluyor, akşamları çoğu zaman ocağın yanında külleri karıştırırken uyuyakalıyormuş. Bu yüzden ona, üvey kardeşleri "Külkedisi" demeye başlamışlar (Perrault, 2011, s. 4-5).
>
> "Külkedisi, elbisemi yıkadın mı?"
>
> "Külkedisi, istediğim pastayı yaptın mı?"
>
> Külkedisi aşağıya, Külkedisi yukarıya…
>
> Sonunda, Sindirella adı bile unutulmuş. Bu eski püskü kıyafetler içinde Sindirella'nın güzelliği fark edilmez olmuş (Perrault, 2011, s. 6).
>
> Derken balo günü gelmiş çatmış. İki kız takmış takıştırmış, süslenip püslenmişler.

> Az sonra onları baloya götürecek olan at arabası kapıda durmuş. Üvey anne "Haydi hemen çıkalım" demiş kızlarına. Sonra Sindirella'ya dönüp, yapılacak işleri bir bir sıralamaya başlamış.
>
> ……..
>
> Üvey anne ve kızları arabaya binmişler. Arabacı kırbacı şaklatmış, at arabası hızla uzaklaşmış.
>
> Pencereden, saraya doğru giden arabayı gören Sindirella, daha fazla dayanamamış. Elindeki işi bırakmış, ocağın yanına çömelmiş, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış.
>
> ……
>
> "Allah'ım! Ne olurdu ben de saraya gidebilseydim. Bir kez olsun prensi görebilseydim." diyormuş (Perrault, 2011, s. 9-11).

Sabır değeri; üzücü durumlar karşısında sakinliğini koruma ve bu durumların sona ermesini bekleme, zorluklara direnme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde yer alan **sosyal değerler** incelendiğinde sadece **sabır** değerinin yer aldığı görülmektedir.

Dini değerler incelendiğinde bu değerleri yansıttığı düşünülen ifadeler ise şunlardır:

> Allah'ım! Ne olurdu ben de saraya gidebilseydim. Bir kez olsun prensi görebilseydim." diyormuş. Birden, incecik, tatlı mı tatlı bir ses duymuş:
>
> "Güzel kız! Haydi, artık ağlama."
>
> Sindirella gözlerini kırpıştırarak sesin geldiği tarafa bakmış.
>
> -Peki ama siz kimsiniz?
>
> Bu iyimser sesin sahibi, "Ben, iyilik Perisiyim. Söyle, o baloya gitmeyi çok mu istiyorsun" demiş.
>
> "Hem de çok!" demiş Sindirella (Perrault, 2011, s. 10-11).

Allah'a dua edilerek, zor durumda kalındığında, sıkıntılarla baş edilemediğinde yaratıcıdan dileklerini yerine getirmesini istemektedir. İyilik perisi de yine dini değer açısından önemli olan melek kavramı ile eşleştirilmektedir. Dolayısı ile **peri** kavramı da dini bir öğe olarak nitelendirilebilir.

> Sindirella'nın üvey kardeşlerine ve üvey annesine gelince, iyi yürekli Sindirella, hepsini affetmiş. Onlar da yaptıklarına çok pişman olmuşlar (Perrault, 2011, s. 32).

Bu ifadelerden ise kendisine yapılan onca kötülüğe rağmen Sindirella'nın üvey annesini ve üvey kardeşlerini affetmesi, dini bakımdan da önemli bir nitelik olarak görülen bir kavrama işaret etmektedir. Dolayısı ile burada geçen "affetmek" kavramı da dini değerler arasında sayılabilir. Bunların yanı sıra eserin bütününde işlenen sabır kavramı ve bu sabrın sonunda başkahramanın istediğini elde etmesi de dini kavramlarla eşleştirilebilir. Dini anlamda yaratıcının sabreden kullarının yardımına meleklerini göndererek ona yardım etmesi, sabırlı olan kişiyi ödüllendirmesi yansıtılmaktadır.

Eserde yer alan değerler incelendiğinde, eserin içerdiği değerler bakımından sığ kaldığı ve bu nedenle okur için yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Çirkin Ördek Yavrusu

Konu

Herkes tarafından "çirkin" olarak nitelendirilerek hor görülen yeni doğan bir ördek yavrusunun hissettikleri ve yaşadıkları masalın konusudur.

Eserde, Çirkin Ördek Yavrusu'nun diğer kardeşlerinden tamamen farklı olması (kuğu olması) ve hayvanların konuşması gibi gerçek dışı olaylar yer almaktadır. Kitap konusuna göre "edebi masallar" grubunda yer almaktadır.

Kitap konusu itibari ile hitap ettiği yaş grubunun ilgiyle okuyabileceği düzeydedir. Çirkin Ördek Yavrusu'nun yaşadıkları okuru meraklandırıcı niteliktedir.

Tema

Eserde verilmek istenen ana fikir okura örtük(gizli) olarak aktarılmaktadır. "Başkalarından farklı olmak bir eksiklik değil; bir kazanç, bir ayrıcalıktır." ifadesi eserin ana fikridir.

> Yavruların hepsi de çok sevimliydi. Ama gri ve büyük yavru hiç sevimli görünmüyordu. Diğerleri gibi sarı ve pufuduk tüyleri yoktu. Kardeşleri onu hiç sevmemişlerdi. Onunla oynamak istemiyorlardı.
>
> Üstelik çiftlikteki diğer hayvanlar da onunla alay ediyorlardı. Ona "çirkin ördek yavrusu, çirkin ördek yavrusu" diye bağırıyorlardı. Hiç kimse gri yavruyla oynamıyordu (Andersen, 2008, s. 5).
>
> Gri ördek hayvanların ona "Çirkin ördek yavrusu" demelerine artık dayanamıyordu. Geceleri yalnız kalınca ağlıyordu.
>
> -Ben neden herkes gibi değilim? Neden kardeşlerimden farklıyım diye üzülüyordu.
>
> Bir gün güneş doğarken çiftlikten kaçmaya karar verdi. "Kim bilir belki de bana benzeyen birini bulurum." diye düşündü. Hemen hazırlanıp yola çıktı (Andersen, 2008, s. 7).

Bu ifadelerle, çevresindekilerden, görünüş itibari ile farklı olanların dışlandığı mesajı örtük olarak yansıtılarak ana fikir hakkında ipucu verilmektedir. Ayrıca dış görünüşü ile alay edilen kişinin çok üzüleceği, rencide olacağı belirtilerek "Görünüş ile dalga geçmek doğru bir davranış değildir." örtük mesajı da bu ifadelerle yansıtılmaktadır.

> Ördek yavrusu, göle doğru gitti. Başını suya eğince, suda kendisini gördü.
>
> -İnanılmaz, diye şaşırdı. Ne kadar da değişmişim. Ben bile kendimi zor tanıdım.
>
> Gri ördek yavrusunun tüyleri bembeyaz olmuştu. Üstelik pırıl pırıl parlıyordu. Kanatları kocamandı. Hiç ördeğe benzemiyordu. Üstelik çirkin de değildi (Andersen, 2008, s. 13).

> Az sonra ileride uçan kuğuları gördü. Onları önceki yaz da görmüştü.
>
> -Tıpkı bana benziyorlar, dedi.
>
> Hemen onların yanına uçtu. Onlarla arkadaş oldu. O zaman anladı ki o bir ördek değil, kuğuydu. Arkadaşlarıyla birlikte neşeyle uçtu.
>
> Bir gölün üstünde uçarken, aşağıdaki çocukların birbirleri ile konuştuklarını duydu.
>
> Çocuklardan biri onu göstererek:
>
> -Şu kuğuya bakın. Hayatımda hiç bu kadar güzel bir kuğu görmedim, diyordu (Andersen, 2008, s. 15).

Bu ifadelerden ise herkesten farklı olmanın aslında kötü olmadığı, kişinin kendisine ait güzellikleri fark edebildiğinde farklılığın bir ayrıcalığa dönüşebileceği mesajı örtük olarak verilmektedir. Yine bu mesaj da ana fikri yansıtıcı niteliktedir. Ayrıca bu ifadelerle bazı güzelliklerin zamanla anlaşılabileceği mesajı da örtük olarak verilmiş olabilir.

Dış görünüşe önem vermenin uygun olmadığının, yanlışlığının ifade edildiği eserde, "dış görünüş" temasının işlendiği görülmektedir. Teması, ana fikir ve yardımcı fikirleri itibari ile hitap ettiği okur için önemli mesajlar içeren eser, hedef kitle için uygundur. Küçük yaşlardaki çocukların kimi zaman arkadaşları tarafından dışlandığı ya da arkadaşlarını bazı sebeplerden dolayı dışladıkları düşünüldüğünde eserin okura içerdiği mesajlar yönü ile olumlu katkılarının olacağı düşünülmektedir. Çevresindeki insanları dışlamanın, alay etmenin ve hor görmenin onları üzebileceğini gören çocuk okur, çevresindekilere karşı davranışlarında daha dikkatli olması gerektiğini öğrenir. Çevresi tarafından dışlanan, aşağı görülen okur ise, kendisinin de farklı güzelliklere ve özelliklere sahip olabileceğini düşünerek bu durumu çok daha kolay atlatabilir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Çirkin Ördek yavrusu okura, duygu ve düşünceleri, davranışları en çok da fiziksel özellikleri bakımından tanıtılmıştır. Okura birçok özelliği bakımından tanıtılan kahramana açık(geliştirilmiş) karakter özelliği yüklenmektedir.

> Yavruların hepsi de çok sevimliydi. Ama gri ve büyük yavru hiç sevimli görünmüyordu. Diğerleri gibi sarı ve pufuduk tüyleri yoktu. Kardeşleri onu sevmemişlerdi. Onunla oynamak istemiyorlardı (Andersen, 2008, s. 5).
>
> İlkbahar geldiğinde gri ördek yavrusu kocaman olmuştu.
>
> ……
>
> Gri ördek yavrusunun tüyleri bembeyaz olmuştu. Üstelik pırıl pırıl parlıyordu. Kanatları kocamandı. Hiç ördeğe benzemiyordu. Üstelik çirkin de değildi (Andersen, 2008, s. 13).

Bu ifadelerde başlangıçta; büyük ve gri renkte, kardeşleri gibi sarı ve pufuduk tüyleri olmayan biri olarak fiziksel özellikleri bakımından tanıtılan başkahraman, okura sevimsiz,

çirkin olarak yansıtılmaktadır. Sonraki ifadelerde ise büyüyen, tüyleri bembeyaz olan ve parlayan gri ördek yavrusunun yine fiziksel özelliklerindeki bu değişim okura sunularak, başkahraman güzel olarak tanıtılmaktadır. Yazar kahramanı fiziksel özellikleriyle geliştirme yöntemini kullanmış ve kahramana başlangıçta kendisini beğenmeyen, dış görünüşüyle barışık olmayan bir karakter özelliği yüklenirken sonrasında ise kendisini beğenen ve mutlu olan bir karakter özelliği yüklenmiştir.

> Gri ördek, hayvanların ona "çirkin ördek yavrusu" demelerine artık dayanamıyordu. Geceleri yalnız kalınca ağlıyordu.
>
> -Ben neden herkes gibi değilim? Neden kardeşlerimden farklıyım, diye üzülüyordu.
>
> Bir gün güneş doğarken, çiftlikten kaçmaya karar verdi. "Kim bilir belki de bana benzeyen birini bulurum." diye düşündü. Hemen hazırlanıp dışarı çıktı. Çiftlikten ayrıldıktan sonra, yolda ineklerle karşılaştı.
>
> Onlara:
>
> -Siz bana benzeyen bir ördek yavrusu gördünüz mü, diye sordu.
>
> Onlar:
>
> -Hayır, görmedik, diye cevap verdiler (Andersen, 2008, s. 7).
>
> Küçük gri ördek ümidini kaybetmedi. Gördüğü herkese aynı soruyu sormaya devam etti. Az sonra kazlarla karşılaştı. Onlara da:
>
> -Siz hiç bana benzeyen bir ördek gördünüz mü, diye sordu.
>
> Kazlar:
>
> -Hayır, sana benzer bir ördek görmedik. Ama sen buradan hemen uzaklaş. Buralarda avcılar var. Seni yakalayabilirler, diye onu uyardılar.
>
> Gri ördek yavrusu nefes nefese kaçmaya başladı. Akşama doğru sazlık bir yere geldi.
>
> Kendi kendine:
>
> -Burası güzel bir yere benziyor. Burada yaşayayım. Üstelik buralarda kimse bana "çirkin ördek yavrusu" demez, diye düşündü (Andersen, 2008, s. 9).
>
> Ördek yavrusu, göle doğru gitti. Başını suya eğince, suda kendisini gördü.
>
> -İnanılmaz, diye şaşırdı. Ne kadar da değişmişim. Ben bile kendimi zor tanıdım.
>
> Gri ördek yavrusunun tüyleri bembeyaz olmuştu. Üstelik pırıl pırıl parlıyordu. Kanatları kocamandı. Hiç ördeğe benzemiyordu. Üstelik çirkin de değildi (Andersen, 2008, s. 13).
>
> Az sonra ileride uçan kuğuları gördü. Onları önceki yaz da görmüştü.
>
> Tıpkı bana benziyorlar, dedi.
>
> Hemen onların yanına uçtu. Onlarla arkadaş oldu. O zaman anladı ki o bir ördek değil kuğuydu. Arkadaşlarıyla birlikte neşeyle uçtu (Andersen, 2008, s. 5).

Yukarıdaki ifadelerde okura kahraman, davranışları, duygu ve düşünceleri bakımından tanıtılmaktadır. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere kardeşlerinden farklı olmasına ve onlar tarafından dışlanmasına üzülen, yaşadığı bu olumsuz duruma daha fazla dayanamayıp kendisine benzeyen birilerini bulma ümidini kaybetmeden arayan ve sonunda kendi benzerlerini bularak mutlu olan kahramanı yazar, "karakterin davranış ve eylemleriyle geliştirilmesi" yöntemini kullanarak geliştirmiştir. Yaşadıklarından yılmayan, benzerlerini

bulacağına dair ümidini kaybetmeyen kahramana; sabırlı, güçlü ve ümitvar olma karakter özellikleri yüklenmiştir.

Eserin başkahramanı, Çirkin Ördek Yavrusu; yardımcı kahramanlar ise, anne ördek, çirkin ördek yavrusunun kardeşleri, çiftlikteki hayvanlar ve çiftçidir. Kardeşler ve çiftlikteki hayvanlar, çirkin ördek yavrusunu görünüşü nedeniyle dışlayan ve onunla alay eden yardımcı kahramanlardır. Anne ördek, çirkin ördeğin kardeşleri ve çiftlikteki hayvanlar tarafından dışlanmasına oldukça üzülen ancak bu durumu sonlandırmak için elinden bir şey gelmeyen yardımcı kahramandır. Çiftçi ise, üşüyeceğini düşünerek çirkin ördeğe acıyan ve onu çocuklarının bakması için eve götüren, büyüdüğünde de onu özgürce yüzmesi için serbest bırakan, çirkin ördeğin kendisine güveninin gelmesinde ve mutlu olmasında etken olan iyi kalpli yardımcı kahramandır.

Başlangıçta kendisiyle barışık olmayan, dış görünüşünden dolayı mutlu olmayan başkahraman, kendisine benzeyenleri bulduğu zaman mutlu olacağını düşünerek umudunu yitirmeden benzerlerini aramış ve sonunda bularak kendisini seven, yaşamaktan zevk alan mutlu bir karakter halini almıştır. Bu değişim bize başkahramanın devingen(dinamik) karakter özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Kahramanın, herkesin kendi ailesinin yanında daha mutlu olabileceğini yansıtması okur için olumlu olarak nitelendirilebilir. Ancak, kahramanın dış görünüşüne fazla ehemmiyet göstermesi, güzel olmanın, çevresindekilere benzemenin çok önemli bir durum olarak yansıtılması, kahramanın benzerlerini bulana ve güzel olarak nitelendirilene kadar bir arayış içinde olması ve çirkinliğin mutsuzluk sebebi olarak yansıtılması kahramanla özdeşim kuran okur için uygun değildir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 17. Çirkin Ördek Yavrusu Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Yardımseverlik	2	2
Ahlaki değerler	Yardımseverlik	2	2
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler			

Tablo 17'de görüldüğü gibi eserde sadece sosyal ve ahlaki değerlerden olan "yardımseverlik" değeri yansıtılmıştır.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Yardımseverlik" değeri ile ilgili olduğu düşünülen ifadeler şunlardır:

> Kazlar:
>
> -Hayır, sana benzer bir ördek görmedik. Ama sen buradan hemen uzaklaş. Buralarda avcılar var. Seni yakalayabilirler, diye onu uyardılar (Andersen, 2008, s. 9).
>
> Bu arada oradan bir çiftçi geçiyordu. Küçük yavruyu gördü ve ona acıdı:
>
> -Zavallı ördek. Buralarda üşüyeceksin. En iyisi seni eve götüreyim. Çocuklarım sana bakarlar, dedi.
>
> Onu alıp evine götürdü. Çiftçinin çocukları gerçekten de bu yavruyu çok sevdiler. Ona çok iyi baktılar. Ördek yavrusu kışı çiftçinin evinde geçirdi (Andersen, 2008, s. 11).

Bu değer, oluşabilecek tehlikeler karşısında kişiyi uyararak ona yardımda bulunma ve zor durumda olanlara yardım etme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde yer alan değerler incelendiğinde sosyal değerlerden olan "yardımseverlik" değeri dışında hiçbir değerin yer almadığı görülmektedir. Eserin okura aranan değerlerin tamamına yakınını sunmadığı ve değerler yönü ile katkı sağlayamadığı görülmektedir. Çocuklara okutulan eserlerin değerler bakımından zengin olması beklendiğinden eserin bu yönüyle de hedef kitle için uygun olmadığı düşünülmektedir.

Kibritçi Kız

Konu

Soğuk bir kış gecesinde kibrit satmaya çalışan küçük, yoksul bir kızın yaşadıkları bu masalın konusudur.

Masalda gerçek hayatta yaşanabilecek bir durum, oldukça dramatik olarak ele alınmış ve okura edebi bir dille sunulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle eser, konusuna göre "edebi masallar" grubunda yer almaktadır.

Kitap konusu itibari ile hitap ettiği yaş grubunda üzüntüye sebep olacak niteliktedir. Her ne kadar masalda yaşananlar gerçekte yaşanabilecek nitelikte olsa da ölümle biten bir sonla karşılaşmak bu yaştaki bir okurun oldukça çok hüzünlenmesine sebep olabilir.

Tema

Masalın tamamı incelendiğinde eserde, "yoksulluk" temasının işlendiği görülmektedir. Yoksulluğun oldukça zor olduğunun yansıtıldığı eserde okura, "Yoksulluk, hayatta mücadele gerektiren zor bir durumdur." ana fikri örtük olarak aktarılmaktadır.

Masalın tamamı okunduğunda; her insan için yaşamını sürdürmenin kolay olmadığı ve bazı insanların yaşamlarını mutluluk içinde geçirirken çevrelerinde yaşananları görmedikleri gibi yardımcı fikirler/mesajlar çıkarılabilir. Bu mesajlar da okura örtük(gizli) olarak aktarılmaktadır.

Görüldüğü gibi yoksulluğun işlendiği kitap, okura hayatta karşılaşılan önemli bir gerçeğin farkındalığını sağlaması açısından olumludur. Ancak sonu ölümle biten bu masalın küçük yaştaki okur için daha çok üzüntü ve keder dışında bir katkı sağlayamayacağı açıktır. Yoksulluğun zor bir yaşam şekli olduğunun okura yansıtılması olumlu gibi gözükse de okuru çevresindeki yoksul insanlara vs. karşı nasıl davranacağı hususunda yönlendirmemesi, eserin okur için verimli olmadığının bir göstergesidir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Kibritçi Kız okura, fiziksel özellikleri, davranışları, duygu ve düşünceleri bakımından tanıtıldığından açık(geliştirilmiş) karakter özelliği göstermektedir.

> Ama zavallı küçük bir kız vardı ki, o hiç eğlenemiyordu. Karların üstünde, çıplak ayaklarıyla yürüyordu. Elbisesi yamalıydı. Başında eski bir başlık vardı (Andersen, 2008, s.3).
>
> Küçük kız evden çıkarken eski terliklerini ayağına giymişti. Ama arabadan kaçarken, terlikleri ayağından fırlamıştı. Yaramaz bir çocuk terlikleri kapıp kaçmıştı (Andersen, 2008, s.5).
>
> Çok geçmeden kızcağızın gözleri kapandı. Ve bir daha hiç açılmadı…
>
> Ertesi sabah Kibritçi Kız'ı evin duvarının dibinde buldular. Kızcağızın yanakları, elleri ve ayakları soğuktan donmuştu. Elindeki sönmüş kibritler yere saçılmıştı (Andersen, 2008, s.15).

Bu ifadelerde başkahramanın çıplak ayaklı oluşu, elbisesinin yamalı olması, başlığının eski olması gibi görünüş özelliklerinden bahsedilerek yoksul biri olduğu ve sonunda donarak öldüğü yansıtılmaya çalışılmıştır. Fiziksel özellikleri ve görünüşü bakımından tanıtılan kahramanın yaşça küçük ve yoksul olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu ifadelerde karakter, "yazarın yorumu" ile geliştirilerek ona "zavallı olma" karakter özelliği yüklenmeye çalışılmıştır.

> Küçük yoksul kız, para kazanmak için kibrit satıyordu. Kibrit kutularını yamalı önlüğüne doldurmuştu. Kutuların birini de eline almıştı.
>
> Soğuktan titreyen ince, kısık sesiyle "Kibritlerim var, kibritlerim var." diye bağırıyordu (Andersen, 2008, s. 5).
>
> Kibritçi Kız, yorgun argın bir duvarın girintisine sığındı. Gece ilerledikçe daha çok üşüyordu. Ama eve gitmeye cesaret edemiyordu. Çünkü babasına kibrit satamadığını söylemekten çekiniyordu (Andersen, 2008, s.7).
>
> Küçük kız, kibritin alevine bakarken kendini sıcak bir ocağın yanındaymış gibi hissetti. Hayallere daldı. Ayağına pufuduk terlikler giymiş, sırtına yünlü bir hırka almıştı. Ocağın yanında yumuşacık bir minder vardı. Oda ne kadar rahat, ne kadar sıcaktı (Andersen, 2008, s. 9).

> Derken elindeki kibrit yeniden söndü. Kibritçi Kız ağlamaya başladı. Başka bir kibrit daha yaktı. Şimdi babaannesini görüyordu. Babaannesi yıllar önce ölmüştü. Onu ne çok severdi.
>
> "Babaanne, babaanne!" diye bağırdı. "Biliyorum sen de kibrit sönünce kaybolacaksın. Tıpkı ocağın, yiyeceklerin ve yaz gecesinin kaybolduğu gibi."
>
> Kibritçi Kız hızla kibritleri yakmaya başladı. Bütün kibritleri yaktı. Çünkü babaannesinin kaybolmasını istemiyordu (Andersen, 2008, s.13).

Yukarıdaki ifadelerde kahraman okura; davranışları, duygu ve düşünceleri bakımından tanıtılmaktadır. Para kazanmak için kibrit satmaya çalışan ve kibritlerini satmak için titrek sesi ile bağıran kahramanın "çaresiz" olduğu bu davranışları ile aktarılmaktadır. Havanın çok soğuk olmasına rağmen kahramanın, evine gitmeme davranışı ile de kahramana "tedirgin ve korkak" karakter özellikleri yüklenmektedir. Kahramanın kurduğu hayallerde ise düşüncelerinden; sıcak bir yuvaya ve daha konforlu bir yaşama özlem duyduğu anlaşılmaktadır. Kibritleri sürekli yakma davranışı ile de gerçek olmasını istediği hayallerinden vazgeçmek istemediği ve yaşıyormuş gibi hissederek mutlu olmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Yazar, aynı ifadelerde kahramana yüklemiş olduğu; çaresiz, tedirgin, korkak ve hayalperest olma gibi karakter özelliklerini "karakterin eylem/davranışları ile geliştirilmesi" yöntemini kullanarak geliştirmiştir.

Eserdeki Kibritçi Kız'ın babası, ölen babaannesi ve sokaktaki insanlar yardımcı kahramanlar olarak nitelendirilebilir. Ancak yardımcı kahramanlar hakkında pek fazla bilgiye rastlanamamaktadır. Babası, Kibritçi Kız'ın korktuğu biri olarak; ölen babaannesi, Kibritçi Kız'ın çok sevdiği ve yanına gitmek istediği biri olarak; sokaktaki insanlar ise onun soğukta kibrit satmasına aldırış etmeyen, umursamaz, kayıtsız kahramanlar olarak tanıtılmaktadır.

Eser boyunca kahraman, yoksulluğundan dolayı çaresiz biri olarak ve satamadığı kibritlerden dolayı da korkak, tedirgin biri olarak tanıtılan kahraman; durağan(statik) karakter özelliği göstermektedir.

Başkahramanın yoksul oluşu, küçük yaşta olmasına rağmen yoksulluktan dolayı para kazanmaya mecbur edilişi ve bütün bu zorlukların soğuktan dolayı daha da çetrefilli hale gelmesi sonucu kahramanın ölümü ile biten masal, bu yaştaki okuru derinden etkileyebilir. Ancak, okura yoksulluğun zor bir durum olduğunun anlatılmasında kullanılabilir. Ama "zorda kalan insanların öleceği gibi bir sonucun da çıkarılabileceği düşünülürse, kahramanın okur için yansıttığı tablo dramdan başka bir şey değildir. Bu denli dramın işlendiği bir masal hitap ettiği okur için uygun değildir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 18. Kibritçi Kız Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler			
Ahlaki değerler			
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Ölüm, dua	4	4

Tablo 18'de görüldüğü gibi eserde sadece dini değerler yer almaktadır.

Eserde **dini değerler** ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

> Elindeki kutudan bir kibrit çıkardı. Zorlukla kibriti yaktı. Kibritin sıcacık ve parlak alevi ne güzeldi. Tıpkı bir mum gibi küçük kızın elini ısıtıyordu (Andersen, 2008, s.7).
>
> Küçük kız, kibritin alevine bakarken kendini sıcak bir ocağın yanındaymış gibi hissetti. Hayallere daldı. Ayağına pufuduk terlikler giymiş, sırtına yünlü bir hırka almıştı. Ocağın yanında yumuşacık bir minder vardı. Oda ne kadar rahat, ne kadar sıcaktı (Andersen, 2008, s.9).
>
> Kibritin ışığı yandaki evin duvarına vuruyordu. Sanki o anda duvar eridi ve içeriye bir pencere açıldı. Kibritçi Kız hayalinde içeriyi görebiliyordu. İçeride geniş ve sıcak bir oda vardı. Odanın ortasında büyük bir masa duruyordu. Masanın üzerine pembe bir örtü örtülmüş, üzerine çok lezzetli yiyecekler dizilmişti. Kızarmış tavuk, elma ve üzümler ne kadar da güzel görünüyordu. Kızcağızın ağzı sulandı.
>
> Tam bu sırada kibrit sönüverdi. Küçük kız karşısında soğuk ve sert duvardan başka hiçbir şey görmüyordu. Hemen bir kibrit daha yaktı. Bu kibritle daha başka hayallere daldı (Andersen, 2008, s. 11).
>
> Hayalinde yaz gelmişti. Gece olmasına rağmen hava sıcaktı. Üzerinde oturduğu çimler bile sıcacıktı. Uzaklarda kuşlar ötüyor, kurbağalar bağrışıyordu.
>
> Derken elindeki kibrit yeniden söndü. Kibritçi Kız ağlamaya başladı. Başka bir kibrit daha yaktı. Şimdi babaannesini görüyordu. Babaannesi yıllar önce ölmüştü. Onu ne de çok severdi.
>
> "Babaanne, babaanne!" diye bağırdı. "Biliyorum sen de kibrit sönünce kaybolacaksın. Tıpkı ocağın, yiyeceklerin ve yaz gecesinin kaybolduğu gibi."
>
> Kibritçi Kız hızla kibritleri yakmaya başladı. Bütün kibritleri yaktı. Çünkü babaannesinin kaybolmasını istemiyordu (Andersen, 2008, s. 13).
>
> Kibritçi Kız'ın hayalinde babaannesi onu kucağına aldı. Sevgiyle sardı.
>
> Sonunda bütün kibritler yanmıştı. Hiç kibrit kalmamıştı. Kibritçi Kız çok üşüyordu. Çok geçmeden kızcağızın gözleri kapandı. Ve bir daha hiç açılmadı…
>
> Ertesi sabah Kibritçi Kız'ı, evin duvarının dibinde buldular. Kızcağızın yanakları, elleri ve ayakları soğuktan donmuştu. Elindeki sönmüş kibritler yere saçılmıştı. Onu görenler, "Zavallı kız. Soğuktan donmuş. Kendini kibrit alevleriyle ısıtmaya çalışmış." dediler.
>
> Onun kibritin alevinde gördüğü hayalleri nereden bilebilirlerdi? (Andersen, 2008, s.15)

Yukarıdaki ifadelerde yer alan **"ölüm"** kavramının dini değeri yansıttığı görülmektedir. Ölen sevdiklerimizin özlenildiği de bu ifadelerde yansıtılmaktadır.

Bunun yanı sıra başkahramanın kibrit yakarak hayal ettiklerini gerçek gibi görmesi de Hıristiyanlık inancında yer alan **"mum yakma"** kavramına benzetilmektedir. Bu inançta mum yakmanın "dua, dilekte bulunma" anlamlarına geldiği düşünülürse, kahramanın kibrit yakma eylemi ile de inancı gereği istek ve hayallerini bu yolla dile getirdiği görülmektedir.

Eserde yer alan değerler incelendiğinde, dini değerler dışında hiçbir değeri yansıtan ifadenin yer almadığı görülmektedir. Eserin okura aranılan değerler yönü ile katkı sağlayamadığı, bu nedenle de hedef kitle için uygun olmadığı düşünülmektedir.

Heidi

Konu

Annesi ve babası öldükten sonra, bir müddet teyzesi tarafından bakımı üstlenilen Heidi'nin yaylada yalnız yaşayan ve aksi bir ihtiyar olarak bilinen büyükbabasının yanına bırakıldıktan sonra yaşadıkları bu romanın konusudur.

Eserde Heidi'nin başından geçen olayların, kahramanların duygularına sık sık yer verilerek anlatılması yolu ile okurda duygusal izlenimler uyandırılmaktadır. Adeta okur; kahramanlara kızarak, üzülerek, acıyarak ya da onları içtenlikle severek esere dâhil olmaktadır. Okurda duygusal izler bırakması yönü ile eser konusuna göre "Duygusal hikâye ve romanlar" grubunda yer almaktadır.

Kitap konusu itibari ile hitap ettiği yaş grubunun ilgisini çekebilecek düzeydedir. Heidi'nin nerede yaşayacağı, büyükbabasının onu sevip sevmeyeceği, Klara'nın yanından ayrılıp büyükbabasına kavuşup kavuşamayacağı, Klara'nın sağlığına kavuşup kavuşamayacağı gibi konular okurda merak uyandırıcı niteliktedir.

Tema

"Birey doğadan uzaklaşırsa mutluluğunu, yaşama sevincini ve sağlığını kaybeder." ifadesi eserin ana fikridir. Eserde ana fikir okura, örtük/gizli olarak aktarılmaktadır. Heidi'nin yayladaki, doğayla iç içe olduğu hayatı bırakarak çok zengin bir ailenin hasta kızı Klara'ya arkadaşlık etmesi için götürüldüğü Frankfurt'ta, doğa özlemi nedeni ile mutsuz ve hasta olması; yaylaya, büyükbabasının yanına döndüğünde sağlığına kavuşması ve eski neşeli olduğu günlere dönmesi bize ana fikir hakkında ipucu vermektedir. Bunun yanı sıra yıllardır hasta olan Klara'nın ise, arkadaşı Heidi'nin yaşadığı yere giderek orada bir

müddet kaldıktan sonra iyileşmesi de şaşalı, modern şehirlerin ve zenginliklerin insanları mutlu etmekten ziyade neşelerini aldığı ve hasta ettiğinin bir kanıtıdır. Bu durum da ana fikri destekleyici niteliktedir. Ayrıca eserde bu yaşanılanlarla okura yansıtılmak istenen tema ise "doğa sevgisidir." Doğanın insan yaşamında ne denli önemli olduğunun yansıtılması açısından tema önemlidir.

Ana fikrin yanı sıra eserde, okura doğrudan/açık ya da örtük/gizli olarak verilmek istenen yardımcı fikirler de yer almaktadır.

> …. Köye vardığında bu kez dört bir yandan seslenenlerin sayısı arttı. Herkes neler olup bittiğini, çocuğun kimde kalacağını merak etmekteydi. Her kapıdan ve pencereden yükselen "Çocuk nerede? Dete onu nereye bıraktın?" sorularına genç kadın ister istemez yanıt veriyordu: "Yukarıda, Alm Oehi'nin yanında. Tamam mı?"
>
> Öyle sinirlenmişti ki… Çünkü özellikle kadınlar ona sitemle sesleniyordu:
>
> "Bunu nasıl yaparsın?"
>
> "Zavallı kızcağız!"
>
> "Bu garibanı nasıl orda bırakırsın?" İkide bir de kulağına, "Vah zavallı yavrucak!" sesleri geliyordu.
>
> Dete kaçar adımlarla oradan uzaklaştı; bu seslerden kurtulduğunda içi rahatladı. Ne de olsa kendini pek iyi hissetmiyordu. Çünkü annesi, ölürken çocuğu ona emanet etmişti. Yine de vicdanını rahatlatmak için, "Çok para kazanırsam çocuğa yine yardım ederim," diye kendini avuttu. Oradan ayrıldığına seviniyordu; artık iyi para kazanması için hiçbir engel kalmamıştı (Spyri, 2012, s. 11).

Yukarıdaki ifadelerde "İnsan, yaptığı davranışın doğruluğundan emin olmadığı durumlarda vicdanını rahatlatacak bir şeyler arar." mesajı okura örtük/gizli olarak verilmektedir.

> Heidi ahşap sıraya oturarak ekmeğini yiyip sütünü içti. Ama şiddetli rüzgâr onu neredeyse oturduğu yerden devirecekti. Küçük kız yemeğini bitirir bitirmez kulübeye girdi; merdivenden çıkarak yatağına yattı. Öyle bir uyku çekti ki, en görkemli yatakta bile bundan daha rahat edemezdi (Spyri, 2012, s. 17-18).

Bu ifadelerde ise okura, "Kişi huzurlu ise, bulunduğu ortam ne kadar kötü olursa olsun her şeyi güzel görmeyi ve mutlu olmayı başarır." mesajı örtük/gizli olarak aktarılmaktadır.

> Heidi çam ağacının altına koştu. Daha yarı yoldayken, "Ayy, büyükbaba! Her şey o kadar güzeldi ki! diye seslendi. "O ateş… Kayalıklardaki güller… Bak sana ne getirdim…" Böyle diyerek katladığı önlüğüne koyduğu bütün çiçekleri büyükbabanın önüne yığdı. Ama çiçekler kurumuştu bile! Heidi onları tanıyamadı. Hepsi sanki samanlaşmıştı; hiçbiri tomurcuk açmamıştı.
>
> "Aa, büyükbaba! Bunlara ne olmuş?" dedi. Heidi, dehşete düşmüştü. Bunlar böyle değildi; neden şimdi böyle gözüküyor?"
>
> "Onlar dışarıda güneş altında yaşar, önlük içinde yaşamaz.", dedi yaşlı adam.
>
> "O zaman bir daha koparmam. …." (Spyri, 2012, s. 29)

Bu ifadelerle ise okura, çiçeklerin bulundukları yerde, güneş altında iken yaşayabilecekleri, bu nedenle koparılmaması gerektiği mesajı doğrudan/açık olarak aktarılmaktadır.

> "İşte, küçükhanım şimdi dışarı bakıp aşağıda neler olduğunu görebilir,"diyen Sebastian yüksek bir ahşap tabure getirerek onu pencerenin önüne yerleştirdi. Heidi çok sevinerek hemen üzerine çıktı, artık özlediği manzarayı görebilecekti. Ama büyük düş kırıklığıyla başını yine içeri çekti.
>
> "Sadece taş kaplı cadde gözüküyor, o kadar," dedi üzülerek. "Ama evin arkasına dolanırsam öbür tarafı görürüm, değil mi Sebastian?"
>
> "Hep aynı şey," diye yanıt verdi Sebastian (Spyri, 2012, s. 68).
>
> ……
>
> … Kule bekçisi Heidi'yi havaya kaldırarak açık pencereden dışarısını gösterdi.
>
> " Bak bakalım!" dedi.
>
> Heidi evlerin çatılarından, kulelerden ve soba bacalarından başka bir şey göremedi; hemen başını içeri çekti ve üzgün üzgün, "Hiç benim beklediğim gibi değilmiş!" dedi (Spyri, 2012, s. 71).

Bu ifadelerle ise okura; "Şehirde doğaya dair bir şey görmek pek mümkün değildir." mesajı örtük/gizli olarak verilmektedir.

Babaannenin Heidi'nin sürekli üzgün olmasına acıması sonrasında aralarında geçen konuşmalarda aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

> Gel buraya çocuğum," dedi usulca. "Sana bir şey söyleyeceğim: Bir insan, başkasına söyleyemeyeceği bir sıkıntısı olursa, dua ederek Tanrı'dan yardım ister; anlıyorsun, değil mi? Sen de her akşam dua et olur mu?"
>
> "Olmaz, bunu ben hiç yapmadım," diye yanıt verdi küçük kız.
>
> "Sen hiç dua etmedin mi, Heidi? Dua nedir bilir misin?"
>
> "Bir kere büyükanneyle birlikte dua etmiştim, ama çok uzun zaman geçti; unuttum gitti."
>
> "Gördün mü, Heidi; sen onun için böyle üzgünsün, çünkü sana yardım edecek hiç kimseyi tanımıyorsun."
>
> Heidi'nin gözleri sevinçle parladı: "Ona her şeyi anlatabilir miyim?"
>
> "Her şeyi, Heidi, her şeyi!"
>
> Küçük kız elini babaannenin avucundan çekerek hemen "Gidebilir miyim?" diye sordu.
>
> "Tabii! Tabii!" diye yanıt verdi yaşlı kadın. Heidi koşarak oradan ayrıldı ve kendi odasına gitti. Orada bir tabureye oturdu ve ellerini kavuşturarak kendisini üzen bütün şeyleri anlatarak içini döktü en kısa zamanda kendisine yardım etmesi ve eve yani büyükbabanın yanına dönmesini sağlaması için dua etti (Spyri, 2012, s. 98).

Bu ifadelerde ise insanın başkalarına söyleyemeyeceklerini; yaratıcı ile dua yoluyla paylaşabileceği mesajı açık(doğrudan) olarak verilmektedir.

> Froylayn Rottenmeier, Bay Sesemann'ın bazı silahlarını alıp onları, -hem cesaret versin, hem de gerektiğinde kullansın diye- kocaman bir şişe likörle birlikte Sebastian'a verdi.
>
> O akşam ikisi de cesaret bulmak için içmeye başladılar. ….. (Spyri, 2012, s. 106).
>
> İki arkadaş bunları konuşa konuşa merdivenden aşağı inerek Sebastian'la Johann'ın nöbet tuttukları odaya girdiler. Masanın üzerinde iyi cinsten birkaç şişe içecek vardı; geceyi orada geçireceklerine göre cesaret bulmak için ara sıra bir iki yudum almak fena olmazdı (Spyri, 2012, s. 111).

Bu ifadelerde de "İçki, insana cesaret verir." mesajı açık olarak verilmektedir. İnsanın cesaretli olabilmesi için bu tür, sağlığa zararlı ve dini hükümlerce haram olarak

nitelendirilen bir içeceğe özendirilmesi, bir cesaret aracı olarak gösterilmesi okur için uygun değildir.

> Küçük kız büyükbabaya doğru koşarken büyükanneye yarın geleceğini söylemeyi unutmadı; Peter'le kıra çıksa bile bu sadece yarım gün sürecekti ve Heidi yine gelecekti. Çünkü böylece büyükanne mutlu olacak, belki de görebilecekti. O zaman Heidi hiç olmadığı kadar mutlu olacaktı; bu mutluluk kırda olmaktan, çiçekleri koklamaktan ve keçilerle oynamaktan da öteydi (Spyri, 2012, s. 136).

Bu ifadelerde ise, "Başkalarını mutlu etmek; kişinin kendisini de mutlu eder." mesajı okura örtük olarak verilmektedir. Kendi mutluluğunun başkalarını mutlu etmekle mümkün olacağını düşünen okur, çevresindekilere sevgi ve muhabbetle yaklaşır. Paylaşmayı, yardımlaşmayı, hediyeleşmeyi vb. kişiler arası ilişkileri düzenleyen birçok davranışı sergilemeye çalışır. Bu da bizim yetiştirmek istediğimiz nesiller için oldukça önemli bir mesajdır.

> "Ah, isteğim hemen olsaydı, çoktan burada olacaktım; ama o zaman büyükanneye pek az ekmek getirecektim ve onu dua kitabı okuyarak rahatlatmayacaktım. Büyükanne daha önceden söylemişti, işte onun dediği çıktı. İyi ki ağlayıp sızlanırken isteğim olmadı. Onun için bundan sonra hep dua edeceğim, isteğimi yerine getirmese de… O zaman şöyle düşüneceğim. 'Onun bir bildiği olmalı, kuşkusuz hakkımda daha iyisini düşünüyor.' Değil mi, büyükbaba?" dedi (Spyri, 2012, s. 136).

Bu ifadelerde ise "Allah**(Yaratıcı)** hakkımızda hayırlı olanı bilir ve ona göre isteklerimizi yerine getirir." mesajı açık olarak yansıtılmaktadır.

> Heidi gözünü kırpmadan ona baktı ve büyük bir sevinçle, "Büyükbaba, yüzün giderek aydınlanıyor; hiç böyle olmamıştın," dedi.
>
> "Öyle mi dersin?" diye gülümsedi büyükbaba. "Evet, görüyorsun işte, Heidi; kendimi o kadar iyi hissediyorum ki! Barışmak insanı öyle rahatlatıyor ki! Tanrı benim iyiliğimi istediği için beni buraya gönderdi." (Spyri, 2012, s. 143)

Bu ifadelerle ise okura, "Barışmak insanı rahatlatır." mesajı doğrudan/açık olarak verilmektedir. Bu mesaj, başkaları ile küskün olmanın insanın içini huzursuz edeceğini ve bu huzursuzluğun giderilmesinin de ancak barışmakla mümkün olacağını yansıtması bakımından oldukça önemlidir.

> "Bırak seni yönlendirsin,
>
> Gökten tek söz indirsin.
>
> Bağışlayıcı Yaradan.
>
> Kurtarır sıkıntılardan.
>
> Seni avutması için,
>
> Bırak biraz zaman geçsin.
>
> Yapar kendine düşeni, hiç unutur mu o seni!
>
> Bazen unutmuş sanırsın,
>
> Ama bunda aldanırsın.
>
> Ona bağlı isen eğer

O da veriri sana değer.

Ona inandığın anda,

Bulursun onu her yanda!

Yaptığın bir kabahatten

O kurtarır seni hemen.

Her sıkıntını atarsın,

Ta gönülden rahatlarsın." (Spyri, 2012, s. 165)

Heidi'nin yaylaya, onları ziyarete gelen Klara'nın doktoruna okuduğu yukarıdaki şarkının sözlerinde ise okura açık(doğrudan) olarak bazı mesajlar verilmektedir. Bunlar; "Yaradan, insanı sıkıntılardan kurtarır.", "Yaradan, insanı hiç unutmaz ve onun için gerekeni yapar.", "Yaradan'ın sana değer vermesi için ona bağlı olman gerekir." ve "Eğer Yaradan'a inanırsan, onu her yerde bulursun." mesajlarıdır.

Büyükbaba tüm örtüleri, battaniyeleri, kürkleri yüklendi ve "Babaanne iyi ki bu kışlıkları getirmiş! İhtiyacımız olabilir," dedi keyifle.

Yanlarına yaklaşan kadın, "Azizim Oehi, Tedbirli olmak iyi bir alışkanlık, insanı bazı aksiliklerden korur. Sizin dağlarınızda rüzgâr ve fırtına olmadan dolaşmışsak, buna şükretmeliyiz. Yine de benim getirdiklerimi kullanabiliriz; bu konuda aynı fikirdeyiz." (Spyri, 2012, s. 202)

Bu ifadelerle ise, tedbirli olmanın insanı bazı aksiliklerden koruduğu ve iyi bir alışkanlık olduğu mesajı okura doğrudan/açık olarak aktarılmaktadır. Bu mesaj ile tedbirli olmanın faydası okura aktarılması ve okuru tedbirli olmaya yönlendirmesi bakımından önemlidir.

Klara bir daha yaptı; bir daha; bir daha… En sonunda, "Oluyor, Heidi! Oluyor! Bak! Bak! Adım atabiliyorum!" diye çığlık çığlığa haykırdı.

Bu kez Heidi, onunkinden daha keskin bir sevinç çığlığı attı. "Aman Tanrım, gerçekten adım atabiliyor musun? Şimdi yürüyebilir misin? Kendi kendine yürüyebilir misin? Keşke büyükbaba burada olsa! Şimdi tek başına yürüyorsun, Klara tek başına yürüyorsun işte!" diye bir çığlık daha attı Heidi.

……

Klara sevinçten ne diyeceğini bilemiyordu. Ayağa kalkıp herkes gibi yürümek; bir tekerlekli sandalyeye mahkûm olmamak kadar büyük bir mutluluk olabilir miydi bu dünyada? (Spyri, 2012, s. 222-223)

Bu ifadelerle ise "Hayattaki en büyük mutluluk sağlıklı olmaktır." **(Sağlıklı olmak büyük bir nimettir.)** mesajı, okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj, sağlıklı olmanın hayattaki en büyük zenginlik olduğunun farkında olunması ve sağlığın kıymetinin bilinmesi açısından önemlidir. Bu sayede sağlıklı olan okur bunun ne kadar büyük bir nimet olduğunun farkında olacak ve sahip oldukları için şükretmeyi de öğrenecektir. Sağlıklı olmanın önemine vurgu yapan bir diğer ifade de "Sağlık olmadıktan sonra servetin hiçbir kıymeti yoktur." mesajı ile okura örtük/gizli olarak verilmektedir. Klara'nın babası Bay Sesemann ve Oehi arasında geçen aşağıdaki konuşmalarda bu mesaja yer verilmektedir.

> Gelin de biraz konuşalım, sevgili dostum! Yıllardan beri sevinmek nedir bilemedim desem yeridir. Zavallı çocuğuma baktıkça hep, onu iyileştiremedikten sonra bunca servetin bana ne yararı var ki, diye düşünüyordum. Ama işte çocuğum iyileşti ve hem onun hem benim için yeni bir hayat başladı. Şimdi söyleyin bana, size karşı olan minnet borcumu nasıl ödeyebilirim? Bize yaptığınız şeyleri hiçbir şeyle ölçemem. Şimdi söyleyin dostum, sizin için ne yapabilirim? (Spyri, 2012, s. 241)

Aşağıdaki ifadelerde ise "Gizli saklı yapılan her kötülük er ya da geç ortaya çıkar.", "Yaptığı kötülükler karşısında kişi, vicdan azabı çeker." ve "Yapılan hatayı anında telafi etmek gerekir." mesajları okura örtük/gizli olarak verilmektedir.

> "Gel oğlum, otur şöyle yanıma bakayım; sana söyleyeceklerim var. Titremeyi bırak da beni dinle; hah şöyle. Sandalyeyi dağdan aşağı sen yuvarladın, o da paramparça oldu. Bu kötü bir şey; bunu sen de çok iyi biliyordun; bunun bir cezası olacağının da farkındaydın. Bunu başkaları duymasın ve cezalandırılmayasın diye çok çaba gösterdin. Ama görüyorsun, kim ki, kötü bir şey yapar ve bunu kimsenin bilmediğini sanırsa, yanılır! Gerçek her zaman ortaya çıkar. Vicdanı o kişinin huzurunu kaçırır. Ayrıca bu kadarla da yetinmez, 'Şimdi her şey ortaya çıktı! Cezanı çekmeye hazırlan!' diye onu durmadan korkutur. Böylece o kişi hep korku ve tedirginlik içinde yaşar, artık hiçbir şeyden zevk alamaz, ama hiçbir şeyden! Senin de başına gelen şey bu değil mi Peter?" (Spyri, 2012, s. 238)
>
> … "Gördün mü Peter? Kötülük yapmak isteyen her zaman kaybeder. Söylediklerimi iyi anladın mı, Peter? Ha? Bundan sonra sakın unutma; eğer bir kötülük yaparsan, vicdanın her zaman seni rahatsız edecektir. Bir daha böyle bir şey yapmazsın değil mi?"
>
> ……
>
> Peter, kendisine bir ceza verilmeyeceğini sonunda kavradı; karşısında oturan bu iyi kalpli kadın, onu polisin elinden kurtarmıştı! O anda içi rahatladı; büyük bir yükten kurtulmuş gibiydi. Ama bir kabahat işleyince onu hemen düzeltmeye çalışmanın daha iyi olduğunu da hemen anlamıştı (Spyri, 2012, s. 238-239).

Olumsuz davranışlarda bulunmanın kişiyi vicdanen rahatsız edeceğinin ve bu davranışların ortaya çıkacağının belirtilmesi okur için önemli mesajlardır. Okur bu gerçekleri hayatına yerleştirirse, kendi vicdanını rahatsız edecek davranışlarda bulunmaktan kaçınır ve eğer böyle bir davranış sergiledi ise de bunu saklamak yerine gerekeni yapar.

Eserin ana fikri ve teması, doğayla iç içe, şehir hayatından uzakta yaşayan çocukların yaşadıkları ortamın güzelliğinin farkına varmalarını sağlayıcı ve bunun kendileri için bir ayrıcalık olduğunu düşündürücü niteliktedir. Böylece bu ortamlarda yaşayan, şehir hayatına özlem duyan çocuklara; şehir hayatı, beton yığınları ile dolu olan bir yaşam olarak gösterilerek bu hayata özenmelerinin yersiz olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle ana fikir bu kesimde yer alan okur için uygun olarak nitelendirilebilir. Ancak bunun tam zıttı olarak; şehirde yaşayan çocuklar ise, bu hayatın kötü ve mutsuzluk sebebi olduğunu algılayabilirler. Bu da onlar için uygun bir mesaj değildir. Mutsuzluk sebeplerini yaşadıkları yere bağlayarak ardında yatan başka sebepler varsa bunları görmeyebilirler.

Sağlığın her şeyden daha kıymetli olduğuna eserde sık sık vurgu yapılması okurun ne kadar büyük bir nimete(hazineye) sahip olduğunun bilincinde olmasını sağlayıcı niteliktedir. Bu da okura kazandırılması hedeflenen önemli bir değerdir. Bunların yanı sıra

eserde sık sık dini mesajların verildiği görülmektedir. Dini içerikli mesajların sayıca fazla oluşu rahatsız edici gibi gözükse de verilen mesajların, içerik bakımından inanan her insan için olumlu nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Heidi okura, fiziksel özellikleri, konuşmaları, davranışları, duygu ve düşünceleri gibi birçok özelliği bakımından tanıtılmıştır.

> İşte bu dar yolda, güneşli bir haziran günü, ufak bir kız çocuğunun elinden tutmuş uzun boylu ve güçlü bir kadın yürümekteydi. Çocuğun güneşten yanan kahverengiye çalan yüzü kızarmıştı; sanki alev alev yanıyordu. Buna şaşmamalıydı, çünkü kızgın güneşe karşın kızcağız sanki tir tir titrer gibiydi.
>
> Kız beş yaşlarında ya var ya yoktu. Zayıf mı şişman mı, belli olmuyordu; çünkü iki, belki üç kat elbise giyinmişti; bu da yetmiyormuş gibi koskocaman kırmızı bir şala bürünmüştü; öyle ki vücudunun hatlarını seçebilmek olanaksızdı. Ayağındaki pabuçlar kabaralıydı; bu yüzden dağa tırmanırken kan ter içinde kalmıştı (Spyri, 2012, s. 1).

Başkahraman bu ifadelerde okura; küçük oluşu, yüz rengi gibi fiziksel özellikleri bakımından tanıtılmıştır. Ayrıca giyimi ile de bilgiler verilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde ise başkahraman okura davranışları bakımından tanıtılmıştır.

> Küçük kız dayanamadı, yere çömelerek hemen pabuçlarıyla çoraplarını çıkardı, sonra ayağa kalkarak boynundaki kalın şalı attı, önlüğünü de çıkarıverdi; Dete Teyzesi onu Pazar entarisinin üstüne giysin diye kendi eliyle örmüştü. Aslında bunu giymenin bir anlamı yoktu. Şimdi küçük kız bir kabanla kalmıştı; mis gibi dağ havasını içine çekerken çıplak kollarını havaya kaldırdı. Sonra üzerinden çıkardıklarını bir kenara koyup keçilerin ve Peter'in arkasından koşarak bayırı tırmanmaya başladı (Spyri, 2012, s. 8).

Kahramanın davranışlarından köy hayatına özlem duyduğu ve doğadan hoşlandığı anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde ise kahraman, okura davranış ve konuşmalarından yararlanılarak tanıtılmıştır.

> Bu arada Heidi neşeyle etrafına bakındı ve kulübeye bitişik olan samanlığı fark etti; keçiler orada kalıyordu. İçeri girip baktı, kimseler yoktu. Araştırmasını sürdürdü, derken kulübenin arka tarafındaki yaşlı çam ağacını keşfetti. Rüzgâr onun dalları arasına öylesine üflüyordu ki, bu hava akımı döne döne ta ağacın tepesine kadar yükseliyordu. Heidi durup kulak kabarttı. Rüzgâr biraz dinince Heidi kulübenin bir köşesinden öbür köşesine kadar yürüdü, sonra büyükbabasının yanına döndü. Adam bıraktığı gibi duruyordu; konumunu hiç bozmamıştı. Küçük kız ellerini arkasına bağlayarak onun karşısına geçti ve ihtiyarı dikkatle süzdü.
>
> Yaşlı adam ona baktı; küçük kızın hiç kıpırdamadığını görünce, "Ne istiyorsun?" diye sordu.
>
> "Kulübende ne var görmek istiyorum," dedi Heidi (Spyri, 2012, s. 12).

Bu ifadelerden etrafında nelerin olduğunu anlamaya çalışan kahramanın, meraklı bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

> Heidi yatağın başına geçtikten sonra biraz düşündü, "Bir şey unuttuk, büyükbaba!" dedi.

"Neymiş o?"

"Bir yorgan. Yatağa girince battaniyenin altına bir yorgan gerek."

"Öyle mi dersin? Ya bende yoksa?" dedi ihtiyar.

"Aldırış etme, büyükbaba!" diye onu avuttu küçük kız. "Onun yerine saman koyarız."

Tam saman balyasına varırken büyükbaba onu durdurdu, "Bekle biraz!" diyerek merdivenden aşağı indi. Geri döndüğünde yere kocaman ve ağır bir yün çuval bıraktı.

"Bu, samandan daha iyi değil mi?"

Heidi hemen onu yere sermeye çalıştı ama ufacık elleriyle buna gücü yetmedi. Büyükbaba yardım etti; şimdi yatak bir şeye benzemişti. Heidi şaşkınlıkla söylendi:

"Bu harika! Yatak da öyle! Keşke gece olsa da hemen yatsam!" (Spyri, 2012, s. 14)

Bu ifadelerle ise kahramanın kimseyi üzmek istemeyen, çevresindekileri teselli eden ve azla yetinerek mutlu olmasını bilen bir karaktere sahip olduğu yansıtılmaktadır.

Yemekten sonra büyükbaba ahıra geçti; orada yapılacak çok iş vardı. Heidi onun ahırı süpürgeyle nasıl süpürdüğünü, hayvanların yatıp uyuyacağı yerlere nasıl taze saman yaydığını, odunluğa giderek orada buldukları yuvarlak çomakları, üzerinde delikler açtığı düzgün bir tahtaya sokarak nasıl bir sandalye yaptığını dikkatle izledi. Bu tıpkı kendi sandalyesi gibiydi ama biraz daha yüksekti. Küçük kız hayretler içinde kalmıştı.

"Ne oldu, Heidi?" diye sordu büyükbaba.

"Bu benim sandalyem demek… Çünkü daha yüksek. Ne de çabuk yaptın…" Küçük kız şaşkınlıktan dilini yutmuş gibiydi.

Yaşlı adam "Kızın gözünden de hiçbir şey kaçmıyor," diye aklından geçirirken oraya buraya çivileri çakmaya, sonra kapıyı sağlamlaştırmaya başladı (Spyri, 2012, s. 16).

Bu ifadelerde de kahramanın zeki ve dikkatli olduğu anlaşılmaktadır.

Heidi sütünü içmeye başladı; boşalttığı kâseyi Peter alarak ayağa kalktı ve ikinciyi getirdi. Bu sırada Heidi kendi ekmeğinden ufacık bir parça kopararak kalanını –ki, Peter'in ekmeğinden daha fazlaydı-, keza kendi payına düşen sütü, peyniri falan oğlanın önüne sürerek, "Sen ye, bana çok bu" dedi.

Peter'in sanki dili tutuldu; şaşkınlık içinde Heidi'ye baktı. Kendisi ömründe böyle bir şey yapmamış, kimseye bir şey vermemişti. Biraz tereddüt etti; çünkü Heidi'nin ciddi olduğuna inanamıyordu. Küçük kız önce bekledi, sonra Peter ekmeğe el atmayınca hepsini oğlanın dizinin üstüne koydu. Bu kez Peter, onun şaka yapmadığını anlayınca kendisine verilen bu armağana hemen sarıldı. Teşekkür ederek öyle bir yemek yedi ki… Çünkü ömründe bu kadar çok yiyeceği bir arada görmemişti (Spyri, 2012, s. 24).

Bu ifadelerden de kahramanın paylaşımcı biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kahramanın kendisine ait olanı paylaşma davranışı, bu kazanımı elde etmemiş olan arkadaşı ile kıyaslanmış ve okur için örnek bir davranış modeli yansıtılmıştır.

Ve işte küçük kız yine yerinden sıçradı, çünkü oğlak sızlanırcasına melemekteydi. Heidi kollarını onun boynuna dolayarak, "Neyin var, Kartopu? Neden yardım çağırıyorsun?" diye sordu. Hayvancağız Heidi'ye sokularak ona güvenle baktı ve melemeyi kesti. Peter bir yandan lokmalarını atıştırırken oturduğu yerden seslendi:

"Bunak artık yok da ondan böyle yapıyor; onu evvelsi gün Manfield'de birine sattılar; bir daha yaylaya gelemeyecek."

"Bunak da kim?"

"Şey, Kartopu'nun annesi."

"Büyükannesi nerede?"

> "Ya büyükbabası?"
>
> "O da yok."
>
> "Vah zavallı Kartopu!" diyen Heidi hayvancağızı şefkatle bağrına bastı. "Ağlama artık, bak bundan sonra ben her gün yanında olacağım. Yalnız kalmayacaksın. Bir şeye ihtiyacın olursa bana gelirsin." (Spyri, 2012, s. 25)

Bu ifadelerle okura, kahramanın şefkatli ve acıma duygusu fazla olan bir karaktere sahip olduğu yansıtılmaktadır.

> "Ahh, çocuğum, ben onları göremem ki! Ateş gibi yanan dağları, yayladaki altın sarısı çiçekleri… Bu dünyada bana artık hiçbir şey aydınlık olmayacak, hiçbir şey."
>
> Bu kez Heidi hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bir yandan hıçkırırken, "Kim sana o aydınlığı sağlar? Kimse yardım edemez mi? Kimse yardım edemez mi?" diye sızlandı (Spyri, 2012, s. 38).

Burada ise kahramanın başkalarının sıkıntısı/derdi ile hüzünlenen bir karaktere sahip olduğu yansıtılmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde ise kahraman, okura duygu ve düşünceleri bakımından tanıtılmaktadır.

> Böylece Heidi her gün oturup düşünme fırsatını buluyor, yaylada otların nasıl yeşerdiğini, sarı kır çiçeklerinin güneş altında nasıl parladığını, dağlardaki karı ve bütün vadiyi gözünün önünde canlandırıyordu; yeniden orada olabilmek için can atıyordu (Spyri, 2012, s. 81).
>
> Ama küçük kız bu sıkıntıdan bir türlü kurtulamıyordu. Artık yemek yiyemez olmuştu; günden güne rengi soluyordu. Akşamları bir türlü uyku tutmaz oldu. Tek başına kaldığında her şey gözünde canlanıyordu: Yayla, onu aydınlatan güneş ve kır çiçekleri; derken uyuyakalıyor ve rüyasında yırtıcı kuşları, sivri kayalıkları, Schesaplana'daki ateş renkli kar örtüsünü görüyordu. Ertesi sabah uyanır uyanmaz kulübeden dışarı fırlamak istiyorsa da, kendini Frankfurt'ta, kocaman bir yatak içinde buluyordu (Spyri, 2012, s. 97).

Bu ifadelerle kahramanın köy hayatına özlem duyan birisi olduğu yansıtılmaktadır.

> Böylece günler günleri izledi ve Heidi bu mera hayatı süresinde güneşten bayağı yandı, güçlendi ve iyice sağlığına kavuştu; artık hiçbir eksiği yoktu. Küçük kız öyle neşeli ve mutluydu ki, yeşil ormanlardaki ağaçlarda yaşayan kuşlardan farkı yoktu. Ancak sonbahar yaklaşıp da rüzgâr dağların tepelerinde ıslık çalarak esmeye başladığında büyükbaba onu uyardı:
>
> "Bugün burada kal, Heidi; sen daha çok küçüksün, bu havada rüzgâr kayalıklardan vadiye doğru çok sert eser."
>
> O sabah Peter bu sözleri işitince çok mutsuz oldu; bunu bir talihsizlik olarak algıladı. Önce Heidi olmadan can sıkıntısından ne yaptığını bilemedi; ayrıca öğlen yemeği de artık bol değildi; o günlerde keçilerin de inadı tuttu; öyle ki, oğlanın her zamankinden çok daha fazla çalışması gerekti. Çünkü hayvanlar da Heidi'ye o kadar çok alışmıştı ki, onsuz bir adım bile atmak istemeyip hep oraya buraya dağıldılar.
>
> Heidi ise hiç mutsuz olmadı, çünkü hep eğlenecek bir şeyler buldu. Peterle ve birbirine benzemeyen keçilerle birlikte çayırlığa çıkıp yırtıcı kuşlara bakmayı, çiçeklerinin arasına dalmayı ve çok çeşitli şeyleri görmeyi çok isterdi ama büyükbabanın demir dövüşü, odunları testereyle kesişi ve yontuşu Heidi'yi çok eğlendiriyordu (Spyri, 2012, s. 31).

Bu ifadelerde ise başkahramanın, her şeye rağmen mutlu olan ve çevresindeki her şeye olumlu bakan bir karaktere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

> Heidi'nin yüzü birden sevinçle parıldadı:

> "Benim çok param var, büyükanne!" diyerek yerinden fırladı, "Onunla ne yapacağımı biliyorum! Her gün bir tane taze francala alacaksın; Pazar günleri iki tane! Peter onları köyden getirir sana." (Spyri, 2012, s. 133)
>
> Küçük kız büyükbabaya doğru koşarken büyükanneye yarın geleceğini söylemeyi unutmadı; Peter'le kıra çıksa bile bu sadece yarım gün sürecekti ve Heidi yine gelecekti. Çünkü böylece büyükanne mutlu olacak, belki de görebilecekti. O zaman Heidi hiç olmadığı kadar mutlu olacaktı; bu mutluluk kırda olmaktan, çiçekleri koklamaktan ve keçilerle oynamaktan da öteydi (Spyri, 2012, s. 136).
>
> Heidi yaşadıklarıyla o kadar doluydu ki, daha sonra büyükbabaya her şeyi anlattı: Büyükanne için beyaz francalaların köyde de yapıldığını… Yeter ki para olsundu; o zaman büyükannenin gözleri açılabilirdi… Heidi döndü dolaştı, sözü yine aynı konuya getirdi. Kendinden emin bir tavırla, "Büyükanne para kabul etmez, ama büyükbaba sen bana para verirsin, ben de Peter'le her gün bir ekmek gönderirim; Pazar günleri iki ne dersin?"
>
> "Peki, yatak ne olacak Heidi?" dedi büyükbaba, "Sana iyi bir yatak lazım; geri kalan parayla ancak birkaç ekmek alabilirsin."
>
> Ama Heidi, büyükbabaya rahat vermedi; ona, saman yatakta Frankfurt'taki kuştüyü yataktan daha rahat uyuduğunu inandırmaya çalıştı ve bu konuda, öyle bir dayattı ki, sonunda yaşlı adam, "Para senin, nasıl istersen öyle harca; bununla büyükanneye en az iki yıl, her gün ekmek alabilirsin!"
>
> Heidi sevinçten havaya sıçradı:
>
> "Yaşasın! Artık büyükanne o sert ve siyah ekmekleri yemeyecek, büyükbaba! Artık her şey eskisinden daha iyi olacak!" diyerek büyükbabanın elinden tuttu, hoplayıp zıplamaya, kuşlar gibi cıvıldamaya başladı (Spyri, 2012, s. 136).
>
> Birden Heidi, neden yokuş aşağı koştuğunu anımsadı: Doktor amca gelmişti ya! Küçük kız onu süzdü. Adam kendisine öyle üzgün bakıyordu ki! Daha önce, yani Frankfurt'tayken onu hiç böyle görmemişti, Heidi'nin yüreği burkuldu; birini üzgün görmeye dayanamazdı; hele bu iyi kalpli doktoru asla üzgün görmek istemezdi. Tabii ki o, Klarayla babaanneyi beraberinde getiremediği için üzülüyordu. Heidi onu teselli etmek için hemen bir yol aradı ve buldu da (Spyri, 2012, s. 157).
>
> "Ben sana okumayı öğretmek istiyorum, bunu nasıl yapacağımı da biliyorum," diye devam etti Heidi. "Önce bunu öğren, daha sonra büyükanneye her gün bir şiir okursun." (Spyri, 2012, s.182-183)

Yukarıdaki ifadelerde kahramanın yardımsever, başkalarının iyiliğini düşünen, başkalarını mutlu etmekten hoşlanan ve başkalarının hüznüyle hüzünlenen bir karaktere sahip olduğu; konuşmaları, davranışları ve düşünceleri ile okura tanıtılmaktadır.

Yazar, başkahramanını; karakterin konuşmalarıyla geliştirilmesi ya da karakterin eylem ve davranışlarıyla geliştirilmesi yöntemlerinden yararlanarak geliştirmiştir. Yukarıda yazarın karakteri eylem ve davranışlarıyla ya da konuşmalarıyla geliştirdiği ifadelerde kahramana; meraklı, ufak şeylerle mutlu olabilen, çevresindekileri üzmek istemeyen, zeki, dikkatli, paylaşmayı seven, şefkatli, merhametli, başkalarının derdi ile dertlenen, yardımsever, başkalarının iyiliğini düşünen ve onları mutlu etmekten hoşlanan karakter özellikleri yüklenmektedir.

Okura fiziksel özellikleri, konuşmaları, davranışları, duygu ve düşünceleri gibi birçok özelliği bakımından tanıtılan başkahraman, "açık (geliştirilmiş) karakter" özelliği göstermektedir. Değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından ise

Heidi değişmeyen (durağan) karakter özellikleri göstermektedir. Başlangıçtan itibaren köy hayatından hoşlanan, yardımsever, azla yetinmeyi bilen, ufak şeylerden mutlu olan, etrafındakilerin sevincini ve hüznünü paylaşarak onlarla sevinen ya da üzülen, zeki, dikkatli ve paylaşmayı seven Heidi, bu karakter özelliklerini eserin başından sonuna değin korumuştur. Eserde zaman zaman bulunduğu mekân bakımından farklılıklar yaşasa da başkahraman kişilik özellikleri bakımından değişmemiştir. Ancak eserde değişen(dinamik) kişilik özellikleri gösteren kahraman; Heidi' nin büyükbabası Alm-Oehi' dir. Başlangıçta kimseyle konuşmayan ve etrafındakiler tarafından hiç sevilmeyen kahraman Heidi sayesinde daha yumuşak bir karakter haline bürünmüş ve etrafındakilere kendini açmıştır. Aslında yardımsever, iyi kalpli ve düşünceli bir insan olduğunu çevresinde yaşayan insanların anlamasını sağlamıştır.

Eserin başkahramanı, Heidi; yardımcı kahramanlar ise, büyükbaba(Alm-Oehi), Dete Teyze, Çoban Peter, babaanne, Klara, Bay Sesemann(Klara'nın babası), Bayan Sesemann(Klara'nın babaannesi), Doktor ve Froylayn Rottenmeier'dir. Dete teyze, annesi ve babası ölen Heidi'ye 4-5 yaşına kadar bakan, sonrasında onu büyükbabasına bırakan ve aradan birkaç yıl geçince onu tekrar büyükbabasının yanından alarak zengin bir ailenin hasta kızına arkadaşlık etmesi için götüren; mutluluğun para ve sağladığı imkânlarla olduğuna inanan bir karakterdir. Alm-Oehi, Heidi'yi çok seven ve onun evine gelmesi ile hayata bağlanan iyi kalpli büyükbabasıdır. Ona gerçek bir aile sevgisini yaşatan ve doğayla iç içe yaşamasında etken olan yardımcı kahramandır. Peter, başkahramanı oldukça çok seven, onu kimseyle paylaşmak istemeyen yardımcı kahramandır. Babaanne, yoksulluk içinde yaşayan, hasta ve oldukça yaşlı bir yardımcı kahramandır. O da Heidi'yi çok sever ve ona birçok dini değeri öğretir. Klara, Doktor, Bay ve Bayan Sesemann Heidi'ye oldukça iyi davranan, onun için ellerinden geleni yapan, okumayı öğrenmesinde etken olan yardımcı kahramanlardır. Froylayn Rottenmeier ise Heidi'yi küçümseyen, onu görgüsüzlükle ve nankörlükle suçlayan, onu sürekli üzen yardımcı kahramandır.

Sevdiği insanlarla birlikte doğayla içi içe yaşadığı zaman mutlu, huzurlu ve sağlıklı olabilen başkahraman; sevdiklerinden ve çok sevdiği doğadan ayrıldığında kederli ve mutsuz bir hale bürünür. Zengin bir ailenin yanında, modern bir şehir yaşamı sürmenin cazip gelmediği kahraman, bir nevi zenginliğin, lüksün sağlık ve mutluluk getirmediğini, asıl mutluluğun doğada olduğunu, fakirken de insanın çok mutlu ve sağlıklı olabileceğini örneklendirmektedir. Bunların yanı sıra başkahramanın yaşadığı zorluklarla mücadele ederken dua etmesi ve bu sıkıntılarından Allah'ın yardımı ile kurtulduğunu, isteklerine

onun yardıma ile kavuştuğunu örneklendirmesi de yine okura; yaşanılan her şeyin insanın kendi iradesi ile olmadığını göstermesi ve en büyük irade sahibinin varlığına işaret etmesi açısından önemlidir.

Bunların yanı sıra başkahramanın; yardımsever, paylaşımcı, insanları mutlu etmekten hoşlanan, onların kederini de sevincini de paylaşmayı bilen bir model oluşturması da kahramanla özdeşim kuran okur için olumlu bir durumu yansıtmaktadır.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 19. Heidi Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Barış	1	33
	Dayanışma	3	
	Duyarlılık	7	
	Misafirperverlik	2	
	Sabır	1	
	Sağlıklı olmaya önem verme	1	
	Sevgi	10	
	Sorumluluk	3	
	Temizlik	1	
	Yardımseverlik	4	
Ahlaki değerler	Barış	1	8
	Dayanışma	3	
	Yardımseverlik	4	
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Ölüm, Tanrı, rahip, dinsizlik, günah çıkartma, kilise, papaz, vaaz, Pazar gününün kutsallığı, barışmak, dua, Yaradan, şükür.	19	19

Tablo 19'da görüldüğü gibi eserde siyasi, bilimsel, estetik ve ekonomik değerlere hiç yer verilmezken; sosyal ve dini değerlere ise nicel olarak fazlaca yer verilmiştir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Barış" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Rahip kapıyı açarak misafiri karşıladı ve aslında hiç şaşırmadı; sanki onu bekliyor gibiydi. Alm-Oehi'nin umulmadık bir anda kiliseye gelişi onun da gözünden kaçmamıştı. Yaşlı adamın elini içtenlikle sıktı. Alm-Oehi olduğu yerde kalakaldı, böylesine candan bir karşılama beklememişti. Kendini toparladı ve şöyle konuştu:
>
> "Buraya, yaylaya geldiğinizde sarf ettiğim sözleri unutmanızı, iyi niyetli önerinizi inatla reddettiğim için de kusuruma bakmamanızı rica etmeye geldim. Siz her konuda haklıydınız; ben haksızdım. Şimdi önerinizi yerine getirmek istiyorum. Kışı köyde geçireceğim; yukarıda mevsim koşulları çocuğa göre değil; o henüz çok küçük. Köydeki insanlar bana belki ters bakacaklar ama bunu hak ettim; siz herhalde aynı şekilde bakmazsınız."

……

Kapı henüz kapanmıştı ki, toplanan köylüler Alm-Oehi'ye yaklaştı; herkes ilk sırayı almak istiyordu. Yaşlı adam, kendisine uzanan onca elden hangisini sıkacağını şaşırdı; içlerinden biri şöyle dedi: "Bilsen ne kadar sevinçliyim! Çok sevinçliyim Oehi! Yine aramıza katıldığın için!" Bir başkası, "Seninle ne zamandır konuşmak istiyordum zaten, Oehi!" dedi.

……..

Heidi gözünü kırpmadan ona baktı ve büyük bir sevinçle, "Büyükbaba, yüzün giderek aydınlanıyor; hiç böyle olmamıştın," dedi.

"Öyle mi dersin?" diye gülümsedi büyükbaba. "Evet, görüyorsun işte, Heidi; kendimi o kadar iyi hissediyorum ki! Barışmak insanı öyle rahatlatıyor ki! Tanrı benim iyiliğimi istediği için beni buraya gönderdi." (Spyri, 2012, s. 143)

Bu değer; hatasını kabul etme, sorun çözmede yapıcı olma ve insanlarla küskün olmadan yaşamanın iç huzuru sağladığı ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Dayanışma","Duyarlılık" ve "Yardımseverlik" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

… "Bak büyükanne,"dedi, "Pencere pervazlarından biri sağa sola çarpıp duruyor; büyükbaba bizimkini çiviledi, artık ses çıkarmıyor; hatta üstüne bir tahta daha çaktı… Bak, bak, nasıl çarpıyor!"

"Ahh, çocuğum. Göremiyorum ama işitiyorum; sallanıp ses çıkaran sadece pencere pervazı değil ki… Rüzgâr içeri doğru bir üfledi mi her yer sallanıyor; evin sağlam tarafı kalmadı ki… Ötekiler uyurken geceleri bazen o kadar korkuyorum ki, her şey başımıza yıkılacak ve üçümüz de öleceğiz gibi geliyor. Tüm bunları tamir edecek kimse de yok; Peter anlamaz bu işlerden."

…….

Bu kez Heidi'nin aklına bir şey geldi; hemen gözyaşlarını silerek avuturcasına, "Dur, büyükanne!" dedi, "Ben hepsini büyükbabaya anlatacağım; o senin gözlerini yine açar. Her şeyi tamir eder o; kulüben de yıkılmaz."

……..

"Kulübeye varır varmaz Heidi sarındığı battaniyeden kurtuluverdi ve "Büyükbaba," dedi, "Yarın bir çekiçle biraz çivi alıp büyükanneye gitmemiz gerekiyor. Pencere pervazını çivileyelim; çivilenecek daha bir sürü yer var orada. Ev zangır zangır sallanıyor." (Spyri, 2012, s. 37-40) (Duyarlılık, Yardımseverlik)

… Bu kez Heidi kendini Klara'nın sandalyesinin dibine atarak ağlamaya başladı; acı çekercesine ve gitgide yükselen bir sesle. Bu şekilde ağlarken bir ara hıçkırdı: "İşte şimdi büyükanne ekmeksiz kaldı!" Heidi öyle ağlıyordu ki, buna can dayanmazdı. Froylayn Rottenmeier odadan dışarı çıktı. Klara, Heidi adına çok üzüldü. "Heidi, Heidi, ne olur böyle ağlama!" diye yalvardı. "Dinle beni! Sızlanmayı bırak, sana söz veriyorum: Sana büyükanne için ne kadar ekmek lazımsa o kadar vereceğim, hatta daha fazlasını. Eve varınca onlar taptaze ve yumuşak olacak; senin biriktirdiklerin bayatlamış, zaten bayattılar. Hadi Heidi, artık ağlama!" (Spyri, 2012, s. 84-85) (Duyarlılık, Yardımseverlik)

Heidi'nin yüzü birden sevinçle parıldadı:

"Benim çok param var, büyükanne!" diyerek yerinden fırladı, "Onunla ne yapacağımı biliyorum! Her gün bir tane taze francala alacaksın; Pazar günleri iki tane! Peter onları köyden getirir sana." (Spyri, 2012, s. 133) (Dayanışma, Duyarlılık)

Küçük kız büyükbabaya doğru koşarken büyükanneye yarın geleceğini söylemeyi unutmadı; Peter'le kıra çıksa bile bu sadece yarım gün sürecekti ve Heidi yine gelecekti. Çünkü böylece büyükanne mutlu olacak, belki de görebilecekti. O zaman Heidi hiç olmadığı kadar mutlu olacaktı; bu mutluluk kırda olmaktan, çiçekleri koklamaktan ve keçilerle oynamaktan da öteydi (Spyri, 2012, s. 136). (Duyarlılık)

Heidi yaşadıklarıyla o kadar doluydu ki, daha sonra büyükbabaya her şeyi anlattı: Büyükanne için beyaz francalaların köyde de yapıldığını… Yeter ki para olsundu; o zaman büyükannenin gözleri açılabilirdi… Heidi döndü dolaştı, sözü yine aynı konuya getirdi. Kendinden emin bir tavırla, "Büyükanne para kabul etmez, ama büyükbaba sen bana para verirsin, ben de Peter'le her gün bir ekmek gönderirim; Pazar günleri iki ne dersin?"

"Peki, yatak ne olacak Heidi?" dedi büyükbaba, "Sana iyi bir yatak lazım; geri kalan parayla ancak birkaç ekmek alabilirsin."

Ama Heidi, büyükbabaya rahat vermedi; ona, saman yatakta Frankfurt'taki kuştüyü yataktan daha rahat uyuduğunu inandırmaya çalıştı ve bu konuda, öyle bir dayattı ki, sonunda yaşlı adam, "Para senin, nasıl istersen öyle harca; bununla büyükanneye en az iki yıl, her gün ekmek alabilirsin!"

Heidi sevinçten havaya sıçradı:

"Yaşasın! Artık büyükanne o sert ve siyah ekmekleri yemeyecek, büyükbaba! Artık her şey eskisinden daha iyi olacak!" diyerek büyükbabanın elinden tuttu, hoplayıp zıplamaya, kuşlar gibi cıvıldamaya başladı (Spyri, 2012, s. 136). (Dayanışma, Duyarlılık ve Yardımseverlik)

"Ben sana okumayı öğretmek istiyorum, bunu nasıl yapacağımı da biliyorum," diye devam etti Heidi. "Önce bunu öğren, daha sonra büyükanneye her gün bir şiir okursun." (Spyri, 2012, s. 182-183) (Duyarlılık, Yardımseverlik)

"Eee, Heidi'ciğim; şimdi sıra sende. Sana da sormalıyız. Hadi, söyle bana! Yerine getirilmesini istediğin bir dileğin var mı?"

Çocuk, "Evet, var tabii!" diye yanıt verdi ve sevinçle babaanneye baktı.

"Güzel; söyle o zaman!" dedi kadın, "Ne isterdin?"

"Frankfurt'taki yatağımla üç tane yastığımı ve bir de kalın battaniye… Bunlar olunca büyükannenin başı aşağıda kalmaz, daha rahat nefes alır ve üşümez; bir daha da yatağa örtülerle girmez; çünkü kendisi üşüyor."

……

"Değil mi, büyükanne?" diyerek ona sokuldu. "Sana söylediğim gibi oldu. Frankfurt'tan gelecek olan yatak daha sağlıklı yani; anladın mı?"

"Doğru, Heidi! Çok şükür!" dedi büyükanne. Duygulanmıştı. "Nasıl olur da yaşlı birine bu kadar bakacak iyi insan bulunur?"

"Bak, büyükanne!" diye söze karıştı Bayan Sesemann. "Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz içiniz. Biz şimdi buradan ayrılıyoruz ama gelecek yıl yaylaya yine geleceğiz; büyükanneyi de yine ziyaret edeceğiz! Onu asla unutmayacağız!"(Spyri, 2012, s. 242-245) (Duyarlılık, Dayanışma)

Dayanışma değeri, paylaşma, yardımlaşma, başkasının sıkıntısını gidermek için fedakâr olma ve bir kişinin mutluluğu için birden fazla kişinin çaba göstermesi ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Duyarlılık değeri, başkasının sıkıntısını paylaşma ve sorunu çözmeye yönelik yardımcı olmaya çalışma, başkalarına yardımcı olmak için hassasiyet gösterme, fedakârlıkta bulunma, kendinden önce başkalarını düşünme, çevresindekileri mutlu etmek için çabalama ve onlara yardımda bulunma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Yardımseverlik değeri ise, çevresindekilere yardımda bulunma, başkalarına yardımcı olmaktan haz duyma, duyarlı olma, paylaşma ve dayanışma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Misafirperverlik" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Büyükbaba, doktora şu güzel sonbahar günlerini yaylada geçirmesi, en azından güzel havalar devam ettiği sürece burada kalması için ısrar etti. Ne var ki, burada ona göre yatacak bir yer yoktu. Ama misafirine, Ragaz'a kadar gitmesine gerek olmadığını, Köycükteki konukevinde basit ama temiz bir oda ayarlanabileceğini anlattı. Böylece doktor her sabah yaylaya çıkabilirdi; buranın havası ona iyi gelecekti. Hatta kırlara birlikte çıkabilirlerdi ve Alm-Oehi, ona birçok ilginç yeri gezdirebilirdi (Spyri, 2012, s. 158).
>
> Heidi, "Geldiler! Geldiler!" diye bağırarak sevinçle zıplamaya başladı. Gelenler gerçekten de onlardı! Gittikçe yaklaştılar, yaklaştılar ve şimdi oradaydılar. Taşıyıcılar koltuğu yere bıraktı; Heidi oraya doğru fırladı; iki çocuk inanılmaz bir sevinçle kucaklaştı. Derken Babaanne de gelerek katırdan indi. Heidi ona doğru koşarak yaşlı kadını büyük bir saygıyla selamladı. Bu kez babaanne, kendisine hoş geldin demek için yaklaşan Alm-Oehi'ye döndü. Selamlaşma hiç de öyle resmi olmadı; çünkü ikisi de birbirini tanıyan, uzun zamandan beri görüşmemiş iki dost gibiydiler.
>
> ……..
>
> Misafirler çam ağacının altındayken büyükbaba boş durmamıştı. Kulübenin önündeki sıranın bulunduğu yere masayı ve sandalyeleri yerleştirmişti. Her şey hazırdı. O güzel öğlen yemeğine oturulabilirdi. Kulübenin içinde büyük tencere kaynarken; kocaman bir şişe geçirilmiş et, mangal ateşinde kızarmaktaydı. Çok geçmeden büyükbaba hepsini masaya getirdi; herkes neşeyle sofraya oturdu (Spyri, 2012, 2012, s. 197-200).

Misafirperverlik değeri, konukseverlik, konukları hoşnut etmek için elinden geleni yapma, misafir ağırlamaktan hoşlanma ve kendine ait olanları misafir ile paylaşma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sabır" değeri ile ilgili ise şu ifadeler yer almaktadır:

> … Teyzesinin dediği gibi, istediği zaman eve gidemeyeceğine ve Frankfurt'ta kalması gerektiğine, bunun da uzun ama çok uzun zaman alacağına belki de sonsuza dek sürebileceğine aklı yattı. Eve gitmeye kalkarsa, Bay Sesemann onun çok nankör biri olduğunu sanacaktı; belki babaanneyle Klara da böyle düşünecekti. Öyleyse bu niyetini hiç kimseye açmamalıydı. Kendisine hep arkadaşça davranan babaanneyi kırmamalı, onun da Froylayn Rottenmeier gibi öfkelenmesine neden olmamalıydı. Ama küçük kız bu sıkıntıdan bir türlü kurtulamıyordu. Artık yemek yiyemez olmuştu; günden güne rengi soluyordu. Akşamları bir türlü uyku tutmaz oldu. Tek başına kaldığında her şey gözünde canlanıyordu: Yayla, onu aydınlatan güneş ve kır çiçekleri; derken uyuyakalıyor ve rüyasında yırtıcı kuşları sivri kayalıkları, Schesaplana'daki ateş renkli kar örtüsünü görüyordu. Ertesi sabah uyanır uyanmaz kulübeden dışarı fırlamak istiyorsa da, kendini Frankfurt'ta kocaman bir yatak içinde buluyordu. Tüm gördükleri uzaktaydı, çok uzakta… Artık eve gidemezdi. O zaman başını yastığa gömüyor ve kimsenin duyamayacağı şekilde, usul usul ağlıyordu (Spyri, 2012, s. 97).

Bu değer, zorluklara ve çekilen sıkıntılara dayanabilme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sağlıklı Olmaya Önem Verme" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Klara bir daha yaptı; bir daha; bir daha… En sonunda, "Oluyor, Heidi! Oluyor! Bak! Bak! Adım atabiliyorum!" diye çığlık çığlığa haykırdı.
>
> Bu kez Heidi, onunkinden daha keskin bir sevinç çığlığı attı. "Aman Tanrım, gerçekten adım atabiliyor musun? Şimdi yürüyebilir misin? Kendi kendine yürüyebilir misin? Keşke büyükbaba burada olsa! Şimdi tek başına yürüyorsun, Klara tek başına yürüyorsun işte!" diye bir çığlık daha attı Heidi.
>
> ……
>
> Klara sevinçten ne diyeceğini bilemiyordu. Ayağa kalkıp herkes gibi yürümek; bir tekerlekli sandalyeye mahkûm olmamak kadar büyük bir mutluluk olabilir miydi bu dünyada? (Spyri, 2012, s.222-223)

Bu değer, sağlıklı olmanın öneminin, kıymetinin anlaşıldığını belirten ifadelerle yansıtılmaktadır.

"Sevgi" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Heidi keçileri birer birer okşadı, etraflarında sıçrayarak oynamaya başladı; sevincine diyecek yoktu.
>
> "Bunlar bizim mi, büyükbaba? Samanlıkta mı kalacaklar? İkisi de bizim mi?" (Spyri, 2012, s. 17)
>
> Gece yarısı yaşlı adam ayağa kalktı ve kendi kendine, "Kızcağız korkacak," diye söylendi. Merdivenden çıkarak Heidi' nin yatağına yaklaştı. Gökteki Ay bir görünüyor, sonra da bulutların ardında kayboluveriyordu. Derken her yer karardı. Bir ara ay ışığı yuvarlak pencereden içeri sızarak Heidi'nin yatağını aydınlattı. Kalın battaniye altında uyuyan küçük kızın yanakları kıpkırmızı olmuştu. Başını tombul koluna dayamış, huzur içinde, sakin bir uyku çekmekteydi; kaygısızlığı yüzüne vuruyordu. Büyükbaba bu uysal kıza, Ay bulutların arasından sıyrılıncaya kadar uzun uzun baktı (Spyri, 2012, s. 18).
>
> Oynaşarak yaylaya çıktılar. Gece esen rüzgâr bulutları alıp götürmüştü; gökyüzü masmaviydi; pırıl pırıl güneş yeşil çamlarla kaplı yaylayı aydınlatmaktaydı. Her tarafta açan mavi ve sarı renkli çiçekler, boyunlarını sanki neşeyle ona uzatıyordu. Heidi onların ortasına sıçrayarak sevinç çığlıkları atmaya başladı; çünkü küme oluşturan kırmızı çuha çiçeklerinin arasında masmavi centiyanlarla birlikte her yerde ince yapraklı ve renkli menekşeler görülüyordu. Her tarafta göz kırparcasına sallanan onca çiçeğe hayran kalan Heidi, keçilerle Peter'i unuttu bile. Yol boyunca hoplayıp zıplamaya başladı; kıpkırmızı ve sapsarı çiçekler Heidi'yi bir o yana bir bu yana çekiyordu. Ve küçük kız, her önüne gelen çiçeği koparark onları önlüğünde topladı; hepsini götürüp hem samanlığa hem de kendi yattığı yerde saksıya koyacaktı (Spyri, 2012, s. 20-21).
>
> … "Kartopu" adındaki bir oğlaksa acınacak durumdaydı. Durmadan hüzünlü hüzünlü meliyordu; bu yüzden Heidi ikide bir onun yanına varıyor ve başını kollarının arasına alarak onu avutuyordu.
>
> Ve işte küçük kız yine yerinden sıçradı, çünkü oğlak yine sızlanırcasına melemekteydi. Heidi kollarını onun boynuna dolayarak, "Neyin var, Kartopu? Neden yardım çağırıyorsun?" diye sordu. Hayvancağız Heidi' ye sokularak ona güvenle baktı ve melemeyi kesti (Spyri, 2012, s. 25).
>
> Hayvan güvenli bir yere getirildikten sonra Peter onu cezalandırmak için kızılcık sopasıyla dövmeye kalkıştı; Saka ürkerek geri kaçtı; başına gelecekleri anlamış gibiydi. Ama Heidi haykırdı:
>
> "Hayır, Peter, hayır! Onu dövme! Baksana nasıl korkuyor!"
>
> ……
>
> Peter şaşırarak Heidi'ye baktı; Küçük kızın gözleri öylesine parlıyordu ki, ister istemez elindeki değneği bıraktı. "Tamam, gitsin, ama yarın bana peynirden bir parça verirsen…" diyerek bu işe razı oldu; en azından, çektiği korkunun karşılığını almak istiyordu.
>
> "Hepsini veririm," dedi Heidi. "Ekmeği de veririm, bugünkü gibi. Ama artık Saka'yı dövmek yok; Kartopu'nu da… Hiçbir keçiyi dövmeyeceksin!" (Spyri, 2012, s. 27)
>
> İlk işi kızını görmek üzere odasına gitmek oldu. Heidi onun yanındaydı, çünkü vakit akşamüstüydü. Klara babasını büyük bir özlemle karşıladı, çünkü onu çok seviyordu. Babası da Klaracığını kucaklarken ondan geri kalmadı. Sonra elini usulca bir köşeye çekilmiş olan Heidi'ye uzatarak arkadaşça, "Demek bizim ufak İsviçrelimiz bu! Gel bakayım buraya, ver elini! Haah, oldu işte" dedi ve "Söyle bakayım, Klara'yla iyi anlaştınız mı?" diye sordu (Spyri, 2012, s. 86).
>
> Heidi, "Benim, büyükanne, ben geldim!" diye haykırıp yaşlı kadının önünde diz çökerek kollarını tuttu ve sonra ellerini ona dokundurdu; sevinçten ne diyeceğini bilemiyordu.

Büyükanne de önce o kadar şaşırmıştı ki, ağzından tek kelime çıkmadı; sonra Heidi'nin kıvırcık saçlarını okşadı ve kendi kendine söylendi: "Evet, evet, bu onun saçları; onun sesi! Bana bu günleri gösterdiğin için sana şükürler olsun Tanrım!" (Spyri, 2012, s. 126)

Bu kez Heidi daha hızlı koştu, elindeki sepeti yere fırlatarak kendini büyükbabasının kollarına attı. Alm-Oehi neye uğradığını şaşırmıştı. Heidi büyükbabasını tekrar görmenin heyecanıyla hiçbir şey söyleyemedi; sadece "Büyükbaba! Büyükbaba! Büyükbaba!" diyebildi.

Büyükbaba da bir şey söyleyemedi. Onca yıldan sonra ilk kez yaşaran gözlerini elinin tersiyle sildi. Sonra boynuna sarılan Heidi'nin kollarını çözerek çocuğu dizine oturttu ve onu tepeden tırnağa kadar dikkatle süzdü (Spyri, 2012, s. 129).

Heidi, arkadaşlarını görür görmez yerinden fırlayarak boyunlarına sarıldı; onları sevgiyle selamladı. Hayvanlar neşe ve güvenle meledi; Heidi'ye olan bağlılıklarını göstermek için kafalarını onun omzuna sürtmeye başladılar; öyle ki, küçük kız ikisi arasında neredeyse ezilecekti. Ama bu, Heidi'yi hiç korkutmadı; daha diri ve canlı olan Ayıcık onu bayağı sıkıştırınca, "Olmaz, Ayıcık, sen de Tosuncuk gibi tos atma!" dedi ve Ayıcık hemen başını geri çekerek uslu uslu durdu (Spyri, 2012, s. 154).

Bir gün doktor farklı bir halde geldi; her zamanki neşesinden eser yoktu. Buradaki son günüymüş! Frankfurt'a dönmesi gerekiyormuş! Bu, ona çok zor geldi; çünkü yaylayı çok sevmişti; orayı kendi yuvası gibi benimsemişti.

Bu habere Alm-Oehi de çok üzüldü. Çünkü o da doktorla çok iyi anlaşıyordu. Hele Heidi, her gün bu candan dostunu görmeye öyle alışmıştı ki! Her şeyin birden sona ereceğine inanmak istemiyordu. Soru soran gözlerle şaşkın şaşkın ona baktı. Ama doktor. Şaka yapmıyordu. Büyükbabayla vedalaştıktan sonra Heidi'nin kendisine eşlik edip edemeyeceğini sordu.

……

Bir süre sonra doktor durdu ve Heidi'ye yeterince yürüdüğünü, artık dönmesi gerektiğini söyledi. Küçük kızın saçlarını okşadıktan sonra, "Gitmeliyim, Heidi!" dedi. "Keşke seni Frankfurt'a götürsem de, hep benim yanımda kalsan!" (Spyri, 2012, s. 169)

Sevgi değeri; doğayı sevme, bitkileri ve hayvanları sevme, onları bir arkadaş-dost gibi benimseme, onları koruma; çevresindeki kişilere sevgi ile yaklaşma, onlara ilgi ve bağlılık gösterme, onlara sevgiyi yansıtan samimi davranışlarda bulunma, onlarla bir arada vakit geçirmekten hoşnut olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sorumluluk" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

"Merhaba Oehi," dedi Dete. "Sana Tobias'la Adelheid'in kızını getirdim. Birbirinizi tanımayacaksınız, çünkü onu son gördüğünde bir yaşındaydı."

"Öyle mi? Peki, onun benim yanımda ne işi var?" diye sordu yaşlı adam ve Peter'e dönerek, "Sen keçilerini al git, zaten geç geldin; benimkileri de al," dedi.

Peter söz dinledi ve hemen oradan uzaklaştı; çünkü Oehi' nin bakışlarında bıkkınlık okunuyordu.

"Kız sende kalacak, Oehi," dedi Dete, "Ben bana düşeni dört yıldır yaptım. Şimdi ona bakma sırası sende." (Spyri, 2012, s. 10)

Oehi babaanneye baktıktan sonra,

"Aklıma bir şey geldi," dedi. "Kızımızı güçleninceye kadar bir süre burada alıkoysak, babaanne ne der acaba? Yeterince battaniye ve örtü getirmişsiniz zaten. Onlarla buraya rahat bir yatak yaparız; kızımızın bakımı konusunda babaanne hiç endişelenmesin; bu işi ben üzerime alıyorum." (Spyri, 2012, s. 202)

Doktorla Alm-Oehi gün geçtikçe daha iyi dost oldular; tamiratı denetlemek için duvarlara çıkıyorlar ve bu arada en çok Heidi'yi düşünüyorlardı. Çünkü ikisini de en çok sevindiren şey, bu sevimli kızın da burada yaşayacak olmasıydı.

> Bir ara Doktor, Oehi'yle duvarın üstündeyken, "Bak dostum," demişti. "Duruma benim açımdan bakmalısınız. Çocuğun varlığı ikimizi de aynı şekilde mutlu etmekte; ama o bizden sonra da kalacak. Bu yüzden ben tüm yükümlülüklere katılmak istiyorum. Benim de Heidi üzerinde hakkım olmalı; umarım ki son günlerimde bana da o bakar; en büyük isteğim bu. Heidi benim yanımda kaldığı sürece tüm çocukluk haklarını ondan esirgemeyeceğim. Öyle ki, bizden sonra hiç sıkıntı çekmesin! Bir gün bu dünyadan ayrıldığımız zaman… Siz veya ben!" (Spyri, 2012, s. 247)

Sorumluluk değeri ise, birinin bakımını üstlenmek ve mesuliyetini almak ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Temizlik" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Heidi, Frankfurt'tan döndükten sonra daha önce aklından bile geçirmediği şeyleri yapmaya başlamıştı. Her sabah üşenmeden yatakları havalandırıyor ve hiçbir kırışık kalmayıncaya kadar orasını burasını düzeltiyordu. Sonra kulübenin içinde dolaşıyor, etraftaki sandalyeleri alıp yerli yerine koyuyor, dağınık eşyaları dolaba yerleştiriyordu. Ondan sonra eline bir bez alarak masayı pırıl pırıl oluncaya kadar siliyordu. …(Spyri, 2012, s. 155).

Temizlik değeri, bulunulan ortamı temizleme ve düzenleme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde **sosyal değerlerden on değerin; ahlaki değerlerden** "barış, dayanışma ve yardımseverlik" değerleri olmak üzere **üç ahlaki değerin** yer aldığı görülmektedir.

Siyasi değerler incelendiğinde ise, barış değeri olmak üzere bir tek değerin yer aldığı görülmektedir. Ancak bu ifadelerdeki barış daha çok günlük yaşamdaki kişiler arası ilişkileri kapsadığından bu değerler grubunda yer almaz.

Dini değerler incelendiğinde bu değeri yansıttığı düşünülen, kavram, sembol ve ifadeler şunlardır:

> :.. Tobias' ın ölümünden birkaç hafta sonra onu da toprağa verdik. Herkes onların başına gelen bu felaketi anlata anlata bitiremedi. Dinsiz olduğu için Oehi'nin, Tanrı'nın gazabına uğradığını fısıldayanlar ya da apaçık söyleyenler oldu; Rahip Efendi de ona günah çıkartmasını önerdi ama ihtiyarın inadı tuttu; önüne gelene kızıp durdu ve bir daha kimseyle görüşmedi. Derken Oehi'nin yaylaya çıktığını, artık köye inmeyeceğini, Tanrı'ya ve insanlara küskün olarak hep orada yaşamaya karar verdiğini duyduk (Spyri, 2012, s. 6).
>
> Ama işte o güneşli mart sabahında oraya buraya koşarken ve belki onuncu kez kapı eşiğinden sıçrarken, korkudan neredeyse sırtüstü düşüverecekti; çünkü karşısında siyahlar giyinmiş yaşlı bir adam durmakta ve ona ciddi bir yüzle bakmaktaydı. Çocuğun korktuğunu fark edince adam, "Benden korkma!" dedi. "Ben çocukları severim! Uzat bakayım elini! Sen Heidi olmalısın; büyükbaba nerede?"
>
> "Masanın başında; tahta kaşık yapıyor," dedi Heidi ve kapıyı açtı.
>
> Bu, Köycük'ten gelen Rahip Efendi'ydi; Oehi onu yıllardan beri iyi tanırdı. Kendisi köyde oturduğu zamanlarda komşuydular (Spyri, 2012, s. 45).
>
> Büyükannenin günleri yine ağlayıp sızlamayla geçiyordu. Yaşlı kadın sürekli "Ahh, çocuğun ayrılmasıyla tüm neşemiz de uçup gitti. Ölmeden önce Heidi'nin sesini bir kez duyabilsem!" diye yakınıyordu (Spyri, 2012, s. 53).
>
> Doktor, karısının ölümünden sonra biricik kızıyla birlikte yaşıyordu; hayatına neşe katan, sadece oydu. Ancak birkaç ay önce, ömrünün baharındaki bu genç kız da ölmüştü. O günden sonra doktoru eskiden olduğu gibi neşeli gören olmadı (Spyri, 2012, s. 146).

> Son dersten sonra öğretmen o günkü olayı ve Oehi'yle Heidi'nin sevindirici yardımlarını anlatmak üzere hemen rahibin yanına koştu (Spyri, 2012, s. 189).

Ölüm, Tanrı, rahip, dinsizlik ve günah çıkartma kavramları dini değerlerle ilgili ifadelerdir. Günah çıkarma ve rahip kavramları Hıristiyanlık dini ile doğrudan ilgili kavramlardır. Ayrıca İslam dininde yaratıcıya "Allah" denilmesine karşın, diğer dinlerde "Tanrı" diye adlandırılmaktadır. Bu da diğer dinlere ait olan bir kavramın örneklendirildiğini göstermektedir. Ayrıca öğretmenin okuldaki gelişmeleri rahibe anlatması durumu, öğretmen ve din adamının çocukların eğitiminde işbirliği içerisinde çalıştığını yansıtmaktadır.

> O zamana kadar pek laf etmeyen Oehi, "Bitti mi?" diye sordu.
>
> Dete, "Pöh" diyerek kafasını geriye attı. "Sanki havaya konuşuyorum; bunu köyde kime anlatsam 'Tanrı senden razı olsun!' derdi."
>
> "Kime anlatırsan anlat," dedi Oehi soğukça.
>
> Bu kez Dete'nin çenesi açıldı:
>
> "Yaa, madem öyle, ben de sana ne düşündüğümü anlatayım. Çocuk sekizine bastı, ne bir şey yaptığı var, ne de bir şey öğrendiği. Bırakmıyorsun ki, öğrensin. Ne okula gönderiyorsun, ne de kiliseye; bunu köyde herkes söylüyor. … (Spyri, 2012, s. 48-49).
>
> Derken yüksek kuleli eski bir kilisenin önünde durdular. Oğlan sakin bir sesle,
>
> "İşte," dedi (Spyri, 2012, s. 69).
>
> Şimdi her taraftan çan sesleri duyuluyordu; köye yaklaştıkça bu sesler kulağa daha tok ve daha canlı gelmekteydi.
>
> Heidi hayranlıkla kulak kabarttı:
>
> "Duyuyor musun büyükbaba? Sanki her tarafta bayram havası var!"
>
> Tüm köy halkı kilisede toplanmış ve şarkı söylemeye başlamıştı bile. …"
>
> Ancak, rahip vaaza başladığında karmaşa sona erdi. Çünkü sözlerinde öylesine sıcak bir övgü ve şükran vardı ki, tüm dinleyiciler etkilendi; hepsi sevince boğuldu. Dua sona erdiğinde Alm-Oehi, elinden tuttuğu çocukla birlikte kiliseden dışarı çıkarak papaz evine doğru yürüdü. … (Spyri, 2012, s. 140).

"Kilise" Hıristiyanlık dinine göre ibadet edilen, ayinlerin/dini törenlerin yapıldığı mekândır. Aynı zaman da kiliselerin okullar gibi eğitim-öğretim yapılan yerler olduğu yukarıdaki ifadelerden de anlaşılmaktadır. Bunların yanı sıra "papaz" ve "vaaz" terimleri de dini değerleri yansıtmaktadır.

> …….. Heidi yaşadıklarıyla o kadar doluydu ki, daha sonra büyükbabaya her şeyi anlattı: Büyükanne için beyaz francalaların köyde de yapıldığını… Yeter ki para olsundu; o zaman büyükannenin gözleri açılabilirdi… Heidi döndü dolaştı, sözü yine aynı konuya getirdi. Kendinden emin bir tavırla, "Büyükanne para kabul etmez, ama büyükbaba sen bana para verirsin, ben de Peter'le her gün bir ekmek gönderirim; Pazar günleri iki ne dersin?" (Spyri, 2012, s. 136)

Bu ifadelerde de Heidi'nin fakir ve müşkül durumdaki büyükanne için her gün bir, Pazar günleri ise iki ekmek göndermesi ile "Pazar" gününün ayrıcalıklı olduğu görülmektedir.

Hıristiyanlar için kutsal kabul edilen "Pazar" günü okura yansıtılarak dini kavramla ilgili bilgilendirme yolu ile dini değer yansıtılmıştır.

> Heidi gözünü kırpmadan ona baktı ve büyük bir sevinçle, "Büyükbaba, yüzün giderek aydınlanıyor; hiç böyle olmamıştın," dedi.
>
> Öyle mi dersin?" diye gülümsedi büyükbaba. "Evet, görüyorsun işte, Heidi; kendimi o kadar iyi hissediyorum ki! Barışmak insanı öyle rahatlatıyor ki! Tanrı benim iyiliğimi istediği için beni buraya gönderdi (Spyri, 2012, s. 143).

Bu ifadelerde de küslüğü bitirip insanlarla barışmanın kişiyi manevi anlamda çok rahatlattığı yansıtılarak bu durum Allah'ın kişinin iyiliğini istediği için barışmaya vesile olduğu ile desteklenerek aktarılmıştır. "Barışma" ile "Allah'ın" bu yönde desteğinin ilişkilendirilmesi dini değer niteliğindeki ifadelerdir. Bu ilişkilendirme ile dini açıdan barış içinde yaşamaya verilen önem ve bunun manevi rahatlatıcılığı yansıtılarak bu değerin önemi okura aktarılmıştır.

Ayrıca eserde dua kavramına sık sık yer verildiği görülmektedir.

> "Gel buraya çocuğum," dedi usulca. "Sana bir şey söyleyeceğim: Bir insan, başkasına söyleyemeyeceği bir sıkıntısı olursa, dua ederek Tanrı'dan yardım ister; anlıyorsun değil mi? Sen de her akşam dua et olur mu?"
>
> "Olmaz, bunu ben hiç yapmadım," diye yanıt verdi küçük kız.
>
> "Sen hiç dua etmedin mi, Heidi? Dua nedir bilir misin?"
>
> "Bir kere büyükanneyle birlikte dua etmiştim, ama çok uzun zaman geçti; unuttum gitti."
>
> "Gördün mü, Heidi; sen onun için böyle üzgünsün, çünkü sana yardım edecek hiç kimseyi tanımıyorsun."
>
> Heidi'nin gözleri sevinçle parladı: "Ona her şeyi anlatabilir miyim?"
>
> "Her şeyi Heidi, her şeyi!" (Spyri, 2012, s.98)
>
> Birden yatağında doğruldu; tüm bunları düşünmeden önce dua etmeyi unutmuştu.
>
> Bu kez hem kendisi, hem büyükbaba hem de büyükanne için dua etti. Sonra da yumuşak yatağına gömülerek sabaha kadar derin bir uyku çekti (Spyri, 2012, s. 181).
>
> Çocuklar bir kez daha yataklarında doğrularak dua ettiler. Sonra Heidi, başını tombul koluna koyarak uykuya daldı. Ama Klara uzun süre uyanık kaldı; çünkü tepesinde yıldızların parladığı böyle bir yatakta hiç yatmamıştı (Spyri, 2012, s. 204).

"Dua" kavramı üzerinde durularak, duanın bir nevi yardım isteme, içinden geçenleri ve kimseyle paylaşamadığın hislerini yaratıcı ile paylaşabilme anlamlarına geldiği görülmektedir.

> Heidi sevinçten havaya sıçradı:
>
> "Yaşasın! Artık büyükanne o sert ve siyah ekmekleri yemeyecek, büyükbaba! Artık her şey eskisinden daha iyi olacak!" diyerek büyükbabanın elinden tuttu, hoplayıp zıplamaya başladı. Ama birden ciddileşerek, "Ah, isteğim hemen olsaydı, çoktan burada olacaktım; ama o zaman büyükanneye pek az ekmek getirecektim ve onu dua kitabı okuyarak rahatlatamayacaktım. Büyükanne daha önceden söylemişti, işte onun dediği çıktı. İyi ki ağlayıp sızlanırken isteğim hemen olmadı. Onun için bundan sonra hep dua edeceğim, isteğimi yerine getirmese de… O zaman şöyle düşüneceğim. 'Onun bir bildiği olmalı, kuşkusuz hakkımda daha iyisini düşünüyor.' Değil mi, büyükbaba?" dedi (Spyri, 2012, s. 137).

Dua kavramına bu ifadelerde de yer verilerek; edilen dualaların kabul olmaması durumunda, istediklerimizin yerine gelmemesinin daha hayırlı olduğunun düşünülerek dua etmeye devam edilmesi gerektiği yansıtılmıştır.

"Gözlerim görüyor,
Tanrı'nın yarattığını
Bize öğretiyor,
Gücünü ve büyüklüğünü.
Bu geçici dünyadan.
Barışçıl ayrılan
İnananın
Yeri nerede acaba?
Her şey geçicidir
Tanrı ise hep vardır,
Onun özü, sözü ve isteği
Çok anlam taşır.
O sağlık verir bize,
Bağışlar,
Acımızı alır,
Hemen iyileştirir.
……
Aklım fikrim hep,
Cennet bahçesindeki
Huzur ve bollukta,
Umutluyum." (Spyri, 2012, s. 134-135)

Bu ifadelerde ise Tanrı'nın gücünün ve büyüklüğünün gözlerin gördüğü yaratılan her şeyden anlaşılabildiği; dünyanın ve dünyadaki her şeyin geçici olduğu; bizi bağışlayanın da sağlıklı olmamızı sağlayanın da "O" olduğu belirtilerek yaratıcı hakkında okura adeta bilgi verilmiştir. Bunun yanı sıra "cennet" kavramına yer verilerek cennet bahçesi huzur ve bolluk dolu bir ortam olarak yansıtılmıştır. Aşağıdaki dizelerde de yine yaratıcıyı tanıtan ifadeler yer almaktadır.

"Bırak seni yönlendirsin,
Gökten tek söz indirsin.
Bağışlayıcı Yaradan.
Kurtarır sıkıntılardan.
Seni avutması için,
Bırak biraz zaman geçsin.
Yapar kendine düşeni, hiç unutur mu o seni!
Bazen unutmuş sanırsın,

Ama bunda aldanırsın.

Ona bağlı isen eğer

O da veriri sana değer.

Ona inandığın anda,

Bulursun onu her yanda!

Yaptığın bir kabahatten

O kurtarır seni hemen.

Her sıkıntını atarsın,

Ta gönülden rahatlarsın." (Spyri, 2012, s. 165)

Bu ifadelerde; Yaradan'ın, insanı sıkıntılardan kurtardığı, onu hiç unutmadığı ve onun için gerekeni yaptığı belirtilmiştir. Ancak bütün bunların olabilmesi için, Yaradan'a bağlı olmak gerektiği ifade edilmiştir.

Heidi bu olağanüstü güzelliğin ortasında kalakaldı; sevinçten ve heyecandan, yanaklarına ışıltılı gözyaşları ışıltılı gözyaşları dökülüyordu.

Küçük kız kollarını göğsünde çaprazlayarak göğe baktı ve kendisini yine evine döndürdüğü ve her şey hala güzel, hatta eskisinden daha güzel olduğu için şükretti (Spyri, 2012, s. 128).

Ancak son sözü büyükanne söyledi:

"Heidi, bana bir dua okusana! Hani şu övgü ve şükran bölümünü! Çünkü içimden bütün iyilikler için şükretmek geliyor! (Spyri, 2012, s. 248)

Şükür kavramı da dini değerlerle ilgili kavramlardandır.

Eserde dini değerlerle ilgili kavram ve ifadelerin oldukça fazla yer aldığı görülmektedir. Bu da eserin dini değerler bakımından zengin olduğunu göstermektedir. Ancak, dini değerlerle ilgili okura yansıtılanların daha çok Hıristiyanlık dini ile ilgili kavram ve ifadeler olması, okurun bu din hakkında yanlış inançlara ve bilgilere sahip olmasına ya da bu dine karşı meraklı olmasına sebep olabilir. Bu nedenle eserin daha üst yaş grubunda olan bireylerin denetiminde ve onların sahip oldukları doğru bilgilerle yönlendirmeleri halinde okunmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Esere genel olarak bakıldığında okura kazandırılması hedeflenen birçok değeri yansıttığı ve yansıttığı bu değerlerin okura olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Alice Harikalar Ülkesinde

Konu

Ablasıyla birlikte ırmağın kıyısında oturmaktan sıkılan Alice'in uykuya dalması ve rüyasında gördüğü tavşanın peşinden gitmesiyle başlayan, kendi hayal ürünlerinden oluşan maceraları bu romanın konusudur.

Eser, okurda Alice'in rüyasında gördüğü hayalleri yolu ile ilgi uyandırmaktadır. Hayallerde birçok kahramana, ilginç mekânlara, olağanüstü olaylara ve konuşmalara ayrıntılı olarak yer verilmektedir. Gerçek dışı olayların ve masalımsı öğelerin yer aldığı kitap, tam olarak roman kapsamında yer almamasına karşın bu kapsamda değerlendirilmektedir. Alice'in gittiği Harikalar Ülkesi'nde yaşayan insana özgü özellikler sergileyen varlıklarla yaşadıkları maceralar ve sürekli büyüyüp küçülmesi nedeni ile kendisinin kim olduğunu anlamlandırma çalışmalarının anlatıldığı hayal ürünlerinden oluşan bu eser, konusuna göre; "Serüven(macera) romanları" grubunda yer almaktadır.

Alice'in başından geçen inanılmaz olaylar ve tanıştığı insana özgü özellikler sergileyen varlıklar, okurda merak uyandırıcı niteliktedir. Kitap konusuna göre okurun ilgisini çekebilecek düzeydedir. Ancak eserde, fantastik öğelerin oldukça fazla olması okurun gerçeklikten uzak bu düşüncelere olan inancını zedeleyebilir. Dolayısı ile okur da inandırıcı bulmadığı ve gerçeği yansıtmadığını düşündüğü bu esere karşı okuma ilgisi duymayabilir.

Tema

Eserde okura yansıtılmak istenen bir ana fikrin yer almadığı görülmektedir. Okura, çocukların hayal dünyalarının, düşüncelerinin yetişkinlerden çok daha farklı olduğu ve onların sınırsız düşünme gücüne sahip oldukları yansıtılmaktadır. Çocukların düşünme yetilerindeki bu farklılık, olağanüstü yaşanan olaylarla örneklendirilmiştir. Yaşanan olaylara bakıldığında eserde işlenen temanın "Çocukların hayal dünyası" olduğu görülmektedir.

Eser, bir ana fikir kaygısı yaşamadan örneklendirildiyse de bazı yardımcı fikirlerin verilmek istendiği görülmektedir. Bu mesajların da genel olarak örtük(gizli) olarak aktarıldığı; zaman zaman ise doğrudan(açık) mesajlara yer verildiği görülmektedir.

> Irmağın kıyısında ablasıyla oturmaktan Alice'in canı sıkılmaya başlamıştı, üstelik yapılacak hiçbir şey de yoktu; ablasının okuduğu kitaba bir-iki kere şöyle bir göz atmıştı, ama ne resim görebilmişti, ne de konuşma. "Peki ama, resimsiz, konuşmasız bir kitap neye yarar ki?" diye geçirdi içinden (Carrol, 2008, s. 9).

Bu ifadelerle okura, "İçinde resim ve konuşma olmayan kitaplar bir işe yaramaz." mesajı açık olarak(doğrudan) aktarılmaktadır. Bu mesajla resimli kitapların çocuklar için daha uygun olduğu düşüncesi verilmeye çalışılsa da; resimli olmayan kitapların işe yaramayacağı fikri olumsuz bir nitelik taşımaktadır.

> … “ama hangi ülkede olduğumu tabii sormak zorundayım onlara, değil mi? Bir dakika bayan, burası Yeni Zelanda mı, yoksa Avustralya’mı? (Seslenirken, bir yandan da diz kırıp selam verdiğinizi düşünün bir! Becerebilir misiniz?) Bayan da beni kim bilir ne bilgisiz bir kız sanacak! Yok yok, sormak olmaz: Belki bir yerde yazılıdır ülkenin adı, okurum.” (Carrol, 2008, s.1 2)

Bu ifadelerde ise “Soru sormak, bilgisizliğin alametidir.” mesajı okura örtük olarak yansıtılmaktadır. Soru sormanın bilgisizlikle eş tutulması, soru sorma eyleminin yanlış bir davranış gibi algılanmasına sebep olduğundan bu mesajın da okur açısından uygun olmadığı düşünülmektedir.

> “Belki sevmezdim,” dedi Alice yatıştırıcı bir sesle, ‘Lütfen kızmayın. Ne olursa olsun, size kedimiz Dinah’ı göstermek isterdim. Onu bir kere görseniz kedileri sevmeye başlardınız sanırım. Öyle tatlı, uysal bir kedidir ki,” diye ekledi, bir yandan da havuzda gelişigüzel yüzüyordu. “Ateşin yanında otururken ne de güzel hırıldar, patilerini yalar, yüzünü yıkar. Kucağınıza alıp yemeğini yedirirken öyle güzel, öyle yumuşacıktır ki! Fare yakalamakta da üstüne yoktur. Hiii özür dilerim!” diye bir haykırdı Alice, çünkü bu kez farenin tüyleri diken diken olmuştu, kesinlikle gücenmişti. “İstemezseniz, bir daha onun sözünü etmeyiz.” (Carrol, 2008, s. 27)
>
> Alice kendisinden söz etmeye her zaman düşkün olduğundan hemen yanıt verdi: “Dinah, bizim kedimizdir. Fare yakalamakta üstüne yoktur, inanmazsınız! Bir de onu kuşların peşinde görseniz. Küçük kuşu görmesiyle yutması bir olur.”
>
> Bu sözler herkesi heyecana düşürdü. Bazı kuşlar hemen oradan uzaklaştılar: ……..Türlü özürlerle hepsi oradan uzaklaştılar ve Alice çok geçmeden bir başına kaldı.
>
> “Keşke Dinah’tan hiç söz etmeseydim!” dedi üzüntüyle. …(Carrol, 2008, s. 37-38).

Yukarıdaki ifadelerde “Her doğru, her yerde söylenilmez.” mesajı okura, örtük/gizli olarak aktarılmaktadır. Doğru olarak kabul edilen bir durumun başkaları açısından sakıncalı ya da ürkütücü olabileceği düşüncesi ile o ortamda söylenilmemesi uygun olabilir. Ancak, ifadenin sonunda kahramanın yalnız kaldığının belirtilmesi okurda doğruların her ortamda söylenmesinin yalnızlığa yol açacağı korkusunun oluşmasına; dolayısı ile de okurun doğruları söylemekten kaçınmasına sebep olabilir.

Aşağıdaki ifadelerde okura örtük/gizli olarak verilen mesajlar, okur için olumlu nitelikte olmasına karşın, onların anlayabileceği düzeyde değildir.

> “Sen kimsin?” diye sordu.
>
> İnsana konuşmayı sürdürme isteği veren bir başlangıç tümcesi sayılmazdı bu.
>
> Alice utana sıkıla,
>
> “Şey ben, ben de şu anda pek bilmiyorum efendim,” dedi. “Bu sabah yataktan kalktığımda kim olduğumu biliyordum ama o zamandan bu yana o kadar çok değiştim ki.”
>
> “O da ne demek?” dedi Tırtıl, sertçe. “Söylediğini açıkla bakalım!”
>
> “Açıklayamayacağım efendim” dedi Alice. “Ben kendim değilim ki kendi dediğimi açıklayabileyim; anlıyorsunuz ya!”
>
> “Hiçbir şey anlamıyorum,” dedi Tırtıl!...
>
> “Korkarım daha fazla anlatamayacağım,” dedi Alice, terbiyeli terbiyeli. “Çünkü ben de anlayamıyorum zaten; hem sonra, bir günde bir sürü boy değiştirmek, kalıptan kalıba girmek de insanın aklını karıştırıyor.” (Carrol, 2008, s. 51)

Bu ifadelerle okura, "Kişi kendi olmaktan ne kadar uzaklaşırsa, kendini o kadar az tanır." ve "Kişi davranışlarında tutarlı olmazsa, kendini bile tanıyamaz." mesajları yansıtılmaktadır.

> Güvercin, onu küçümseyerek, "Hadi canım sen de!" dedi. "Ben zamanında sürüyle küçük kız gördüm ama, bu kadar uzun boylusuna hiç rastlamadım! Yoo! Sen bal gibi yılansın, boşuna yalan söyleme! Herhalde şimdi de ömründe ağzına hiç yumurta koymadığını söyleyeceksin bana!"
>
> "Tabii ki yumurta yedim," dedi Alice doğru sözlü bir çocuk olarak, "ama biliyorsunuz küçük kızlar da yılanlar kadar çok yumurta yerler."
>
> "Söylediklerine inanmıyorum," dedi Güvercin, "ama gerçekten yiyorlarsa, onlar da bir çeşit yılandırlar bence."
>
> Bu düşünce Alice'e o kadar değişik geldi ki, bir-iki dakika hiç konuşmadı; Güvercin de sözlerine şunları ekleme olanağı buldu: "Sen yumurta peşindesin, bunu iyi biliyorum; yoksa ister küçük kız ol, ister yılan, bana göre bir (Carrol, 2008, s. 60-61).

Bu ifadelerde yer alan yumurta yeme eyleminin fazlalığından dolayı kişi yılana benzetilmektedir. Fakat bu benzetme okura, "Çok yumurta yiyenler yılana benzer." mesajını açık olarak ilettiğinden sakıncalıdır. Çünkü çok yumurta yeme eylemi ile yılana benzeyebileceğini düşünen çocuk, günlük hayatında yemesi gereken bir besinden bu benzetmeden dolayı tiksinerek ya da ürkerek yumurta tüketmeyi bırakabilir. Bu da okura kazandırılması hedeflenen bir eylem değildir.

> "Vankara pisisi," diye söze başladı Alice; …… ve sözünü tamamladı: "Lütfen söyler misin bana, burada ne yana gidebilirim?"
>
> "Bu gitmek istediğin yere bağlı," dedi Kedi.
>
> "Neresi olursa olsun, önemi yok," dedi Alice
>
> "O zaman ne yana gitsen olur," dedi Kedi.
>
> Alice, sözünü açıklamak amacıyla, "Yeter ki bir yere varayım," diye ekledi.
>
> "Tabii varırsın," dedi Kedi "yürümekten yılmazsan, bir yere varırsın elbet." (Carrol, 2008, s. 72-73)

Bu ifadelerle ise, "Eğer kişi kendine bir yön belirlemezse, hangi tarafa giderse gitsin istediği yere varamaz." ve "Kişi hedefine ulaşmak için yılmadan devam ederse, er ya da geç o hedefe ulaşır." mesajları örtük olarak verilmektedir.

> Alice, bıkkınlıkla içini çekti: "Zamanı böyle yanıtsız bulmacalar sormakla harcayacağınıza daha yararlı bir iş yapsaydınız."
>
> "Sen de zamanı benim kadar iyi bilseydin," dedi Şapkacı, "onu harcamaktan söz açmazdın. Ondan daha saygıyla söz ederdin." (Carrol, 2008, s. 80)

Bu ifadelerde ise okura, "Hakkında dahi konuşurken dikkatli olunması gereken zaman, çok kıymetlidir." mesajı örtük olarak verilmektedir.

Görüldüğü gibi yukarıdaki örnek ifadelerle okura verilmek istenen bu mesajlar yansıtılmak istendiği anlamları ile okur için olumlu niteliktedir ancak, hedef kitlenin bu ifadelerden yukarıda belirtilen mesajları çıkarması pek mümkün değildir.

> "Saçınızı kesmek gerek," dedi Şapkacı. Bir süredir inceliyordu Alice'i; daha ağzını ilk açıyordu.
>
> "Kişisel özellikleri tartışmak kabalıktır!" dedi Alice sert bir sesle, "Bunu bilmeniz gerek!" (Carrol, 2008, s. 77)

Bu ifadelerle ise kişisel özellikleri tartışmanın kabalık olduğu mesajı okura açık olarak/doğrudan iletilmiştir.

> Alice, utana sıkıla, "Lütfen söyler misiniz," dedi, "bu gülleri neden boyuyorsunuz?"
>
> Beşli'yle Yedili bir şey söylemediler, İkili'ye baktılar. İkili alçak bir sesle, "İşin aslına bakarsanız küçük bayan," dedi, "bu ağaç kırmızı gül ağacı olmalıydı, biz yanlışlıkla beyaz gül ağacı dikmişiz; Kraliçe anlayacak olursa hepimizin kafası vurulur biliyorsunuz. Biz de, küçük bayan, kolları sıvayıp gelmeden önce…" O anda, kaygılı gözlerle bahçeyi kollamakta olan Beşli, haykırdı: "Kraliçe hazretleri! Kraliçe! Ve üç bahçıvan hemen yüzükoyun yere kapandılar. Bir sürü ayak sesi duyuldu; Alice, Kraliçe'yi görmek için merakla dönüp baktı.
>
> ……
>
> "Kesin!" diye bağırdı Kraliçe, "Gözüm karardı." Sonra gül ağacına döndü: "Burada ne işler karıştırıyorsunuz bakalım?"
>
> "Kraliçe hazretleri izin verirlerse," dedi İkili, ezile büzüle diz çöktü, "biz şey etmeye çalışıyorduk…"
>
> O konuşurken gülleri gözden geçiren Kraliçe, "Anladım!" diye bağırdı birden. "Kafalarını uçurun şunların!" Alay yola düzüldü; yalnız üç asker, zavallı bahçıvanların kafalarını uçurmak için geri kaldılar (Carrol, 2008, s.89-92).

Buradaki ifadelerle ise okura örtük olarak, "İnsanlara karşı takınılan sert tavır ve otorite; onları, gerçekleri gizlemeye mecbur eder." mesajı verilmektedir. Bu mesajdan okur, başkalarına karşı sert tutumlar sergilediğinde, çevresindeki insanların kendisine karşı gerçekleri gizleyebileceğini düşünerek bu şekilde davranmasının uygun olmadığını anlayabilir. Bunun yanı sıra korktuğu kişiler karşısında gerçekleri gizlemenin, yalan söylemenin vs. uygun bir davranış olduğunu da anlayabilir. Bu da okur açısından kazandırılması hedeflenen olumlu bir davranış olamaz. Ayrıca okur; eğer kişi otorite konumunda ise örnek ifadelerde olduğu gibi Kraliçe'nin kendisine doğru söylemeyen insanlara karşı şiddet uygulamasını doğru bir davranış olarak algılayabilir. Bu nedenle bu mesaj çocuklar için uygun değildir.

> Alice, görünür görünmez, her üçü de sorunu çözümlesin diye ona başvurdular, düşüncelerini bir bir açıkladılar ama bir ağızdan konuştuklarından, ne dediklerini tam tamına anlamak çok güç geldi Alice'e (Carrol, 2008, s. 99).

Bu ifadelerle ise her bir ağızdan konuşulduğunda hiç kimsenin konuştuğunun anlaşılmayacağı mesajı okura açık olarak verilmektedir. Bu mesaj okura, başkaları

konuşurken konuşulmaması gerektiğini ifade ettiğinden hedef kitlenin genel bir davranışının yanlışını örneklendirmesi açısından olumlu niteliktedir.

Aşağıdaki ifadelerde okura açık olarak/doğrudan verilen mesajlar art arda yer almaktadır. Bu mesajlar her ne kadar okura açık olarak yansıtılsa da, her bir mesajın doğrudan yansıttıklarının yanı sıra okuru farklı düşüncelere de yönlendiren örtük olarak verilmiş anlamları vardır.

> "Belki çıkarılacak bir ders yoktur," diyecek oldu Alice.
>
> "Sus, sus çocuğum!" dedi Düşes. "Her şeyden bir ders çıkarılabilir, yeter ki insanın gözü açık olsun." Konuşurken, Alice'e büsbütün sokulmuştu."
>
> "Konuşmayı canlandırmak umuduyla, "Oyun yoluna girmiş galiba," dedi.
>
> "Ya," dedi Düşes. "Bundan alınacak ders şudur: 'Dünyayı döndüren şey sevgidir, sevgi'."
>
> "Tanıdığım biri," diye fısıldadı Alice, "herkes kendi işine baksa, dünya daha hızlı döner, derdi."
>
> Düşes, sivri çenesini Alice'in omzuna bastırarak, "İkisi bir kapıya çıkar," dedi, sonra ekledi: "Bundan alınacak ders şudur. 'Herkes kendi kapısının önünü süpürse, mahalle temiz olur'." (Carrol, 2008,s. 100-101)
>
> "Doğru," dedi Düşes, "balıkçıllar da ağız yakar, hardal da. Bundan alınacak ders de şudur: 'Cinstir çeker'." (Carrol, 2008, s. 101)
>
> "Galiba hardal bir çeşit kaya tuzudur."
>
> Alice'in her dediğine evet demekten geri kalmayan Düşes, "Tabii," dedi, "buralarda koskoca bir hardal madeni var. Bundan alınacak derste şu: 'Yere düşmekle altın sakıt olmaz kadr-ü kıymetten'." (Carrol, 2008, s. 102)
>
> "Haklısın, bence de öyle," dedi Düşes, "bundan alınacak ders de şu: 'İçin dışın bir olsun' ya da daha basitleştirmek gerekirse: 'Başkalarına karşı göründüğün gibi olmaktan başka bir şey olmaya çalışma ki, olduğun gibi görünmekten başka bir şeye çalışmış olduğunu gördüklerini sanmasınlar'." (Carrol, 2008, s. 102)

Yukarıdaki Düşes ve Alice'in aralarında geçen konuşmalar kendi içinde anlamlı değildir. Ancak konuşmalarla çok alakalı ve anlamlı örneklendirmeler olmamasına rağmen verilen mesajlar anlamlı ve hedef kitle için uygundur. Sırası ile verilen mesajları inceleyecek olursak; ilk olarak, kişinin eğer isterse etrafında olup bitenlere dikkat kesilerek bunlardan bir ders çıkarabileceği yansıtılmaktadır. Okur, olumlu ya da olumsuz karşılaştığı durumlardan ders çıkarmayı başarabildiğinde, davranışlarını da hayatı boyunca doğru olarak yönlendirebileceğini kavrar.

Bir diğer mesaj ise dünyanın bile sevgi sayesinde döndüğüdür. Bununla da okura bütün canlıların yaşayabilmesi için sevginin en temel ihtiyaç olduğu örtük mesajı aktarılmaktadır. Dolayısıyla okur, sevginin yaşamın devamı için gerekli bir değer olduğunu ve sevme ile sevilmenin önemini daha iyi kavrar.

Üçüncü ve dördüncü mesajlar birbiri ile ilişkilidir. Herkesin kendi işi ile meşgul olduğu zaman, işlerin daha çabuk biteceği ya da daha fazla ilerleme kaydedileceği kesindir. Bu mesaj ile de okura başkalarının yaptıkları ile ilgilenip boşa vakit geçirmek/yerinde saymak yerine; kendi işi ile ilgilenerek yol alması ve hedefine doğru ilerlemesi gerektiği izah edilmektedir. Bu da okur için oldukça önemli bir mesajdır. Dördüncü mesajda ise herkesin kendi kapısının önünü süpürmesi ile mahallenin temiz olacağı kesindir. Bunun yanı sıra üçüncü mesaj için belirtilen ifadeler, bu mesaj için de geçerlidir.

Bir sonra ki mesajda ise her canlının kendi cinsine benzeyeceği ifade edilmiştir. Bu, bir taraftan değişmez bir gerçek olan kendinden olana benzeme durumunu yansıtsa da bunun her daim doğru olmadığı bir gerçektir. İyi bir aileden uygun kişilik özelliklerine sahip olmayan çocuklar çıkabileceği gibi bunun tam tersi olarak kötü bir aileden ise herkes tarafından takdir edilen kişilik özelliklerine sahip bireyler çıkabilir. Bu durum değişkenlik göstereceğinden bu mesaj hedef kitle için uygun değildir.

Bir diğer mesajda ise altının değerinin yere düşmekle kaybolmayacağı belirtilmiştir. İtibar görmeye değer kişi konumunu kaybetse de, kendi değerinden bir şey kaybetmez. Bu insanların mevkilerinden alınmaları onların değerlerinden bir şey eksiltmez. Onlar yine erdemli kişiliklerini koruyacaklardır. Bu mesajla okur kişilere bulundukları konumdan ötürü değil de, sahip oldukları donanımları ve erdemli kişilik özellikleri nedeniyle değer vermeyi öğrenecektir. Bu nedenle mesaj, hedef kitle için uygundur.

Son mesajda da okura; olduğu gibi bir insan olması, içinin ve dışının bir olması ve görünüşünün de kendisini yansıtması gerektiği ifade edilmektedir. Kısacası "Ya olduğun gibi görün; ya da göründüğün gibi ol." sözünde olduğu gibi davranış özellikleri sergilemesi gerektiği okura belirtilmiş ve ondan, tamamen kendisi gibi davranması istenmiştir. Bu mesaj da hedef kitle için oldukça önemli bir mesajdır.

> "N'olur daha dolambaçlı anlatmaya kalkmayın, zahmet etmeyin!" dedi Alice.
>
> "Zahmetten söz etme!" dedi Düşes. "Şimdiye kadar söylediklerimin hepsini sana armağan ediyorum."
>
> Alice, içinden, "Amma da ucuz armağan! İyi ki doğum günlerinde böyle armağanlar getirmiyorlar!" diye geçirdi ama yüksek sesle söylemeyi göze alamadı (Carrol, 2008, s. 102).

Bu ifadelerde ise okura, "Doğum günlerinde ucuz hediyeler verilmemelidir." mesajı açık olarak/doğrudan aktarılmaktadır. Buradaki ifadelerde hediyenin ucuz bulunarak küçümsenmesi okur açısından uygun değildir. İnsanların birbirlerine söyledikleri sözlerin ve paylaştıkları deneyimlerin çoğu zaman çok pahalı bir armağandan daha değerli

olabileceği düşünüldüğünde bu mesajın hedef kitle için uygun olmadığı daha iyi anlaşılmaktadır.

> Öteki konuklar, Kraliçe'nin yokluğundan yararlanarak gölgelikte dinleniyorlardı; onu görür görmez hemen oyuna başladılar. Kraliçe bir anlık oyalanmanın hayatlarına mal olacağını hatırlatmakla yetindi (Carrol, 2008, s. 104).

Bu ifadelerde okura, "Boşa vakit geçirmek, insanın hayatında karşılaşabileceği en kıymetli zamanları çalar." mesajı örtük olarak verilmektedir. Bu mesajda okurun zamanın önemini anlaması açısından önemlidir.

> Yalancı Kaplumbağa, derinden gelen bir sesle, "Anlatırım ona" dedi. "Şimdi ikiniz de şuraya oturun ve ben bitirene kadar ağzınızı açmayın."
>
> Oturdular; birkaç dakika, kimse konuşmadı. 'Başlamazsa nasıl bitireceğini gerçekten merak ediyorum,' diye düşündü Alice (Carrol, 2008, s. 107-108).

Bu ifadelerle ise "Hiçbir iş, başlamadan bitirilmez." mesajı açık olarak/doğrudan verilmektedir. Kişi bitmesini istediği bir işin nasıl biteceğini düşünmekle vaktini geçirmemelidir. Bunun yerine doğrudan harekete geçerek işe başlamalıdır. Aksi halde başlanılmayan iş hiçbir zaman bitmez. Mesajla okura kazandırılmak istenen bu düşünceler olumludur.

Eserde okura yansıtılan bir ana fikrin olmaması oldukça önemli bir eksikliktir. Yer yer yardımcı fikirler yolu ile okura çeşitli mesajlar iletilmeye çalışılmıştır. Ancak, bunların çoğunun hedef kitlenin düzeyine uygun olmaması eserin çocuklar için değil de yetişkinler için daha uygun olduğunu düşündürmektedir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı Alice okura, davranışları, konuşmaları, duygu ve düşünceleri gibi özellikleri bakımından tanıtılmıştır. Zaman zaman da ani değişkenlikler gösteren fiziksel özelliklerine değinilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde başkahraman okura davranışları bakımından tanıtılmıştır.

> Bunda öyle şaşılacak bir şey yoktu; Alice Tavşan'ın kendi kendine, "Eyvah, eyvah! Çok gecikiyorum!" diye mırıldanmasında da öyle şaşırtıcı bir yan bulamadı aslında (sonraları, bunlara şaşmaması gerektiğini düşündü ama, o anda her şey olağan gelmişti nedense); ne var ki Tavşan, yeleğinin cebinden bir saat çıkarıp baktıktan sonra hızlı adımlarla yürümeye başlayınca, Alice de ayağa fırladı. Şimdiye kadar ne yeleği, ne de yeleğinden çıkarabileceği saati olan bir Tavşan'a rastlamıştı! Öyle ya! Meraktan çatlayarak onun ardı sıra tarlaya doğru koştu. Tavşan tam çitin altındaki kocaman deliğe atlayacağı sırada yetişti ona.
>
> Bir daha dışarı nasıl çıkabileceğini hesaplamadan da kendini deliğe bıraktı (Carrol, 2008, s. 9-10).

Kahramanın meraklı olduğu davranışlarından anlaşılmaktadır. Alice'in merakından dolayı bir tavşanın peşinden sonunu hiç düşünmeden gitmesi, okura örnek bir kahraman modeli sunmamaktadır. Ayrıca bu ifadelerden anlaşıldığı üzere yazar, karakteri davranış ve eylemleriyle geliştirmiştir.

> Geçerken raflardan birinden bir kavanoz aldı; 'PORTAKAL REÇELİ' yazıyordu kavanozun üstünde, ama ne yazık ki içi boştu; aşağıdan geçen birini öldürürüm korkusuyla kavanozu atmak istemedi, hızla inerken önüne gelen başka bir rafa koydu (Carrol, 2008, s. 11).
>
> Şişenin boynuna bir kağıt asılmıştı; güzel kocaman harflerle 'BENİ İÇ' yazıyordu kağıtta.
>
> 'İç beni' demek kolaydı, ama küçük Alice'in bu konuda acele etmeye hiç niyeti yoktu. "Yoo, önce bir bakayım üstünde 'zehirlidir' damgası var mı yok mu?" Çünkü elleri yüzleri yanan, vahşi hayvanlara yem olan, başlarına buna benzer tatsız olaylar gelen çocuklarla ilgili bir sürü güzel hikâyecik okumuştu: Neden oluyordu bunlar? Arkadaşlarından öğrendikleri basit kuralları akıllarına getirmedikleri için: Sözgelimi kızgın demiri uzun süre tutarsan, elin yanar; bıçakla parmağını çok derin kesecek olursan, genellikle kanar; hele hele zehirlidir damgası taşıyan bir şişedeki sıvıdan kana kana içersen ergeç miden bozulacaktır gibi kuralları Alice hiç unutmamıştı (Carrol, 2008, s. 16).
>
> Düş babam düş, düş, düş. Elden ne gelir? Yine söylenmeye başladı ister istemez. "Dinah beni bu gece ne kadar arar." (Dinah, kedisiydi.) "İnşallah çay vakti tabağına süt koymayı unutmazlar. Canım Dinah! Keşke burada, yanımda olsaydın! Boşlukta fare yok yazık ki ama yarasa yakalayabilirdin, o da fare gibi bir şey (Carrol, 2008, s. 12).
>
> Alice kapıyı itti; küçük bir geçit çıktı karşısına, fare deliğinden büyük olmayan bir geçit. Diz çöktü, baktı: Geçitin öbür ucunda, şimdiye kadar eşine rastlamadığımız güzellikte bir bahçe uzanıyordu. O kapkara dehlizden kurtulmak, şu güzelim pırıl pırıl çiçek yataklarının, serin gözelerin arasında dolaşmak için nasıl can atıyordu, ama başı bile sığmıyordu eşikten. 'Tutalım ki başım girdi,' diye düşündü zavallı Alice, 'omuzlarım girmeden neye yarar! Ne olurdu, bir gemici dürbünü gibi uzayıp kısalabilseydim! İşe nasıl başlayacağımı bir bilsem belki başarırdım da,' " (Carrol, 2008, s. 14)

Bu ifadelerde okura düşünceleri bakımından tanıtılan kahramanın birini öldürebileceği düşüncesiyle kavanozu atmaması ve 'iç beni' yazan bir şişeyi zehirli olmadığını anlayana kadar içmemesi tedbirli biri olduğunu; kendisinden uzakta olan kedisi Dinah'ı düşünmesi ise duyarlı biri olduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra düşüncelerinden; aklından geçenlerin gerçekleşmesi için olağanüstü hayaller kuran biri olduğu da anlaşılmaktadır.

> "Ne tuhaf bir duygu!" dedi Alice. "Bir gemici dürbünü gibi kısalıyorum sanki!"
>
> Duygusu gerçekten doğruydu: Boyu bir karış olmuştu şimdi, o güzelim bahçeye açılan kapıdan sığacak hale geldiğini görünce, yüzü sevinçle ışıdı (Carrol, 2008, s.16).
>
> "Gittikçe garipleştikçe gittikçe garipleşiyor!" diye haykırdı Alice. O kadar şaşırmıştı ki düzgün konuşma kurallarını unutmuştu. "Şimdi de dünyanın en büyük dürbünü gibi uzuyorum! Hoşça kalın, ayacıklarım!" …….
>
> ……
>
> Tam o sırada başı dehlizin tavanına çarptı. Artık boyu üç metreye yaklaşmıştı; küçük altın anahtarı kaptığı gibi bahçe kapısına seğirtti (Carrol, 2008, s. 20).
>
> Bunları söylerken ellerine ilişti gözü, bir de baktı ki, Tavşan'ın küçücük beyaz eldivenlerinden birini dalgınlıkla eline geçirivermiş. 'Bunu nasıl yapmış olabilirim?' diye düşündü. 'Her halde yine küçülüyorum.' Ayağa kalktı, oyunu ölçmek için masaya doğru yürüdü, nerdeyse üç-dört karışa inmişti boyu ve durmadan küçülüyordu: Bunun nedeni elinde tuttuğu yelpazeydi, anlamıştı; onu çabucak yere atarak büsbütün kısalmaktan tam zamanında kurtuldu (Carrol, 2008, s. 23).

Bu ifadelerde ise başkahraman, yedikleri ya da içtikleri sayesinde değişen, uzayan ya da kısalan boyu ile okura fiziksel özellikleri yönü ile tanıtılmaktadır.

> "Hadi hadi, böyle ağlamanın ne yararı var?" diye azarladı kendini. "Hemen sussan iyi edersin!" Genellikle çok güzel öğütler verirdi kendine, ama öğütlerini sık tuttuğu söylenmezdi; bazen de öyle sert azarlardı ki kendini, gözleri yaşlarla dolardı; …. (Carrol, 2008, s. 17).
>
> Zavallı Alice! Yan yatıp tek gözle bahçeyi gözlemekten başka bir şey gelmiyordu ki elinden. Kapıdan geçmek, büsbütün olanaksızlaşmıştı. Yere çöküp yine ağlamaya başladı.
>
> "Kendine bak da utan dedi. "Senin gibi koskoca bir kız," (yalan da değildi hani) "Böyle ağlar mı! Kes diyorum sana!" (Carrol, 2008, s. 20)
>
> Alice, kendisinden söz etmeye her zaman düşkün olduğundan hemen yanıt verdi: "Dinah, bizim kedimizdir. Fare yakalamakta üstüne yoktur, inanmazsınız! Bir de onu kuşların peşinde görseniz. Küçük bir kuşu görmesiyle yutması bir olur." (Carrol, 2008, s. 37)
>
> "Sen kimsin?" diye sordu.
>
> İnsana konuşmayı sürdürme isteği veren bir başlangıç tümcesi sayılmazdı bu.
>
> Alice utana sıkıla,
>
> "Şey ben, ben de şu anda pek bilmiyorum efendim," dedi. "Bu sabah yataktan kalktığımda kim olduğumu biliyordum ama, o zamandan bu yana o kadar çok değiştim ki."
>
> "O da ne demek?" dedi Tırtıl, sertçe. "Söylediğini açıkla bakalım!"
>
> "Açıklayamayacağım efendim" dedi Alice. "Ben kendim değilim ki kendi dediğimi açıklayabileyim; anlıyorsunuz ya!"
>
> "Hiçbir şey anlamıyorum," dedi Tırtıl!...
>
> "Korkarım daha fazla anlatamayacağım," dedi Alice, terbiyeli terbiyeli. "Çünkü ben de anlayamıyorum zaten; hem sonra, bir günde bir sürü boy değiştirmek, kalıptan kalıba girmek de insanın aklını karıştırıyor." (Carrol, 2008, s. 51)

Bu ifadelerde de okura konuşmaları ile tanıtılan kahramanın kendisini teskin eden, kendisine öğütler veren ve kendisi ile ilgili şeyleri anlatmaktan hoşlanan birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra başkahramanın Tırtıl ile arasında geçen konuşmalardan, sürekli yaşadığı değişimler dolayısıyla kendini tanımayan, kim olduğunu anlamaya çalışan bir karakter olduğu da yansıtılmaktadır. Bu karakter özelliklerini de yazar, karakterin konuşmaları ile geliştirmiştir. Ayrıca başkahramanın benliğini tanıyamama durumu fiziksel özelliklerindeki değişim örneklendirilerek yansıtılmaya çalışılmıştır.

> "Tabii ki yumurta yedim," dedi Alice doğru sözlü bir çocuk olarak, "ama biliyorsunuz küçük kızlar da yılanlar kadar çok yumurta yerler (Carrol, 2008, s. 61).

Buradaki ifadelerde ise başkahramanın konuşmalarından da yararlanılarak dürüst bir karakter olma özelliği, yazarın yorumu ile geliştirilmiştir.

> "Vankara-Kedilerinin boyuna gülümsediğini bilmiyordum, aslına bakarsanız, kedilerin gülümseyebileceğini düşünmemiştim."
>
> "Bütün kediler gülümseyebilir," dedi Düşes, "çoğu da gülümser."
>
> "Ben gülümseyenini görmemiştim," dedi Alice kibarca. Konuşmanın uzaması hoşuna gitmişti.
>
> "Sen zaten görmemişin birisin," dedi Düşes, "sözün doğrusu bu." (Carrol, 2008, s. 67)

Yukarıdaki ifadelerde kahramanlar arası geçen konuşmalarda başkahramanın 'görmemiş' biri olduğu yansıtılmaktadır. Başkahramanın bu özelliği ise diğer karakterlerin yorumları ile geliştirilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde önceleri girmek istediği küçük kapılı bahçeye boyu uzun olduğu için ya da çok kısalıp anahtara ulaşamadığı için giremeyen Alice'in daha sonra bahçeye girme fırsatını değerlendirdiği görülmektedir.

> İşte bir kere daha, o kocaman dehlizde, küçük cam masanın yanıbaşındaydı. Kendi kendine, "Bu kez daha akıllı davranacağım," diye söylendi ve işe, küçük altın anahtarı almakla başladı, bahçeye açılan kapıyı açtı. Sonra, mantardan birkaç lokma ısırdı (birazını cebinde saklamıştı), ta ki boyu bir buçuk karış olana kadar; sonra, küçücük geçitten yürüdü, en sonunda da kendini o güzelim bahçede, parlak çiçek yataklarının ve serin gözelerin arasında buldu (2008, s.87).

Bu ifadelerde ise kahramanın davranış ve konuşmalarından, yaşadıklarından ders çıkaran ve ona göre daha dikkatli davranan birisi olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi davranışları, fiziksel özellikleri, duygu ve düşünceleri bakımından okura tanıtılan başkahraman, "açık(geliştirilmiş) karakter özelliği göstermektedir. Değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından ise Alice değişmeyen(durağan) karakter özellikleri göstermektedir. Başlangıçtan itibaren merakının peşinden giden, her zaman dürüst olan, hayaller kuran ve kendisinin kim olduğunu anlamaya çalışan Alice, bu karakter özeliklerini eserin sonuna değin sürdürmüştür.

Eserde oldukça kalabalık yardımcı kahramanlar kadrosu yer almaktadır. Bu kahramanların sayıca fazla olması hedef kitlenin yardımcı kahramanları tanımasında ve anlamasında zorluk çekmesine sebep olabilir. Bu da okur için uygun değildir.

Eserin başkahramanı, Alice; eserde adı en çok geçen yardımcı kahramanlar ise, Tavşan, Fare, Tırtıl, Vankara Kedisi, Şapkacı, Düşes, Yalancı Kaplumbağa, Kral ve Kraliçe'dir. Yardımcı kahramanlar insan dışındaki varlıklardır. İnsana özgü özellikler yüklenerek tanıtılan yardımcı kahramanlardan bazıları hayvan, bazıları ise birer iskambil kâğıdından ibarettir. Yardımcı kahramanlara insana özgü özellikler verilirken bazı abartılı durumların olması, eserin okur açısından inandırıcılığının azalmasına sebep olmaktadır.

Kurduğu inanılması güç hayallerle aslında kendisinin tam olarak kim olduğunu anlamaya çalışan başkahraman; bir nevi kendini tanıma serüveninde okura türlü zorluklarla karşılaşılabileceğini yansıtmıştır. Ama aslı olanın kendisi gibi olmak olduğunu, haksızlıklara karşı durup kendi yeteneklerinin ve gücünün farkında olmanın oldukça önemli olduğunu ve çocukların kendisi gibi sınırsız hayaller kurabileceğini yansıtması bakımından olumlu bir kahraman olarak nitelendirilebilir. Ancak, bütün bunları

gerçeklikten uzak, çoğu zaman inandırıcılığı olmayan bir üslupla yansıtılması okur için örnek bir kahraman modeli oluşturmamaktadır.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 20. Alice Harikalar Ülkesinde Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Duyarlılık	1	3
	Dürüstlük	1	
	Sevgi	1	
Ahlaki değerler	Dürüstlük	1	1
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler			

Tablo 20' de görüldüğü gibi eserde sosyal ve ahlaki değerlere az sayıda yer verilmiş; diğer değer grupları ise hiç yer almamıştır.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Duyarlılık" değeri ile ilgili olduğu düşünülen ifadeler şunlardır:

> … Kral, Kraliçe ve Alice dışında kalan herkes de idama mahkum edilip tutuklanmıştı.
>
> ……..
>
> Onlar uzaklaşırken Alice, Kral'ın alçak sesle herkese, "Hepiniz bağışlandınız dediğini duydu. "İşte iyi haber diye buna derler!" dedi kendi kendine, çünkü Kraliçe'nin bunca kişiyi idama mahkûm etmesine gerçekten üzülmüştü (Carrol, 2008, s. 104-105).

Duyarlılık değeri başkalarının çektiği sıkıntı için üzülmek, çevresindekilerin yaşadıklarına kayıtsız kalmamak ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Dürüstlük" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır.

> Güvercin onu küçümseyerek, "Hadi canım sen de!" dedi. "Ben zamanında sürüyle küçük kız gördüm ama, bu kadar uzun boylusuna hiç rastlamadım! Yoo! Sen bal gibi yılansın, boşuna yalan söyleme! Herhalde şimdi de ömründe ağzına hiç yumurta koymadığını söyleyeceksin bana!"
>
> "Tabii ki yumurta yedim," dedi Alice doğru sözlü bir çocuk olarak, "ama biliyorsunuz küçük kızlarda yılanlar kadar çok yumurta yerler." (Carrol, 2008, s. 60-61)

Karşındaki kişinin ne düşüneceğine aldırış etmeden başkahramanın doğruluktan ayrılmaması, her durumda doğruyu söyleme yolu ile dürüstlük değerinin yansıtıldığını göstermektedir.

"Sevgi" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> "Sus, sus çocuğum!" dedi Düşes. "Her şeyden bir ders çıkarılabilir, yeter ki insanın gözü açık olsun." Konuşurken, Alice'e büsbütün sokulmuştu."
>
> Alice, Düşes'in kendisine bu kadar yaklaşmasını istemiyordu: Bir kere, çok çirkindi; sonra, çenesi Alice'in omzuna batıyordu, çok da sivri bir çeneydi. Yine de kabalık etmek istemedi, gücü yettiğince katlanmaya karar verdi.
>
> "Konuşmayı canlandırmak umuduyla, "Oyun yoluna girmiş galiba," dedi.
>
> "Ya," dedi Düşes. "Bundan alınacak ders şudur: 'Dünyayı döndüren şey sevgidir, sevgi'." (Carrol, 2008, s. 101)

Sevgi değeri; sevginin kıymetini bilme, yaşamın sürekliliğinin sevgi ile mümkün olduğunu dile getirerek bu değerin önemini kavratma yolu ile yansıtılmaktadır.

Eserde dürüstlük, duyarlılık ve sevgi olmak üzere üç sosyal değerin yer aldığı görülmektedir. Dürüstlük değeri aynı zamanda ahlaki değerler grubunda yer aldığından bir ahlaki değerin yer aldığı da söylenebilir. Bu değerler dışında hiçbir değerin yer almadığı görülmektedir. Bu durum da eserin çocuklara kazandırılması hedeflenen değerler bakımından yetersiz olduğunu göstermektedir.

Uyuyan Güzel

Konu

Kötü kalpli bir perinin yeni doğan bir prensese kötü dileklerde bulunması sonucu, prensesin yaşadıkları bu masalın konusudur.

Eserde, peri unsurları, perilerin dileklerinin gerçekleşmesi, prensesin yüz yıl boyunca uyuması gibi gerçek dışı olaylar yaşanmıştır. Yaşanan bu gerçek dışı olaylar nedeni ile kitap konusuna göre, "edebi masallar" grubunda ele alınabilir.

Masalda kötü kalpli perinin dileğinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ve prensesin yaşayacakları çocuklarda merak duygusu uyandırabilir. Bu nedenle de ilgiyle okunabilir. Ancak, yüz yıl boyunca prensesin uyuması ve bu zaman diliminde etrafındakilerin de hiçbir şey yaşamamış gibi yansıtılması bazı çocuklar tarafından bu merakın gereksiz olduğunun düşünülmesine sebep olabilir.

Tema

Masalın tamamı incelendiğinde "güzellik" temasının işlendiği görülmektedir. Prensesin doğuşunu kutlamak için verilen ziyafete davet edilen perilerin prensesin güzel olmasını dilemesi ve masalın tamamında prensesin güzelliğine vurgu yapılması ile tema yansıtılmaktadır.

Eserde okura aktarılan bir ana fikrin olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra az sayıda da olsa yardımcı fikirlere yer verilmiştir.

> Yıllar, belki yüzyıllar önce şimdi ismi çoktan unutulmuş bir ülkede, bir kralla bir kraliçe yaşarmış. Kralla kraliçenin sevgi dolu bir kalpleri varmış. Hem birbirlerini hem halklarını çok severlermiş. Halk da onları severmiş tabi… Sağlıkları ve mutlulukları için dua ederlermiş.
>
> Böylece kral, kraliçe ve bu güzel ülkenin insanları mutlu mutlu yaşamışlar.
>
> Bir gün kral kraliçeye sormuş:
>
> "Mutlu musun Kraliçem?"
>
> Kraliçe cevap vermiş:
>
> Bir yavrumuz olsaydı keşke, daha mutlu olurdum." (Perrault, 2011, s. 2-3)

Bu ifadelerle, "Ailede asıl mutluluk çocukla mümkündür." mesajı okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj ailede çocukların oldukça önemli bireyler olduğunun gösterilmesi açısından olumludur. Ancak, ailenin olmazsa olmazı, asıl mutluluk kaynağının "çocuk" olarak gösterilmesi uygun değildir. Bunun yanı sıra kraliçenin tutumu insanların sahip olduklarıyla yetinmeyip sürekli bir arayış içerisinde olduklarının, doyumsuzluklarının bir örneği olarak da gösterilebilir.

> İlk peri, masum masum uyuyan prensesin başına gelip sihirli sopasını şöyle bir çevirip, "Dünyanın en güzel kızı olmanı dilerim prensesim." demiş.
>
> İkinci peri prensesin çok akıllı olmasını dilemiş.
>
> Üçüncü peri, "İyi ahlaklı biri ol prensesim" demiş.
>
> Dördüncü peri, "Öyle güzel bir sesin olsun ki prensesim, sen şarkı söyleyince bülbüller susup seni dinlesinler diye fısıldamış.
>
> Beşinci peri, "Öyle cömert ve yardımsever ol ki" demiş "tüm insanlar seni çok sevsin"
>
> Altıncı peri, "Çok doğru sözlü ve güvenilir biri ol!" diyerek kendi dileğini prensese hediye etmiş (Perrault, 2011, s. 11-13).

Buradaki perilerin prenses için dilediklerine bakıldığında birinci perinin prensesin güzel olmasını dilemesi ile adeta okura "Dünyadaki en önemli şey güzelliktir." örtük mesajı verilmektedir. Oysa çocuklara kazandırılması gereken önemli değerlerin sıralaması açısından, "İyi ahlaklı olma, doğru sözlü ve güvenilir olma, cömert ve yardımsever olma" dileklerinin ilk periler tarafından söylenmesi daha uygun olurdu. Çünkü ilk dilenen dileğin güzellik olması okurun güzelliği diğerlerinden çok daha önemli bir kavram olarak

algılamasına sebep olabilir. Bunun yanı sıra ahlaklı, cömert, yardımsever, dürüst ve güvenilir olma gibi değerlerin prenses için dilenmesi, bu değerlerin önemsendiğini okura yansıtması açısından önemlidir.

> Ertesi gün ülkenin bütün sokaklarında, davullarına vura vura tellallar şöyle bağırmış:
>
> Güm güme de güm güm!
>
> Bundan böyle…
>
> Ülkemizde yün eğrilmeyecek.
>
> Kimsenin evine yün çıkrığı girmeyecek.
>
> Duyduk duymadık demeyin! (Perrault, 2011, s. 18)
>
> Küçücük bir odanın içinde yaşlı bir kadın, elinde prensesin daha önce hiç görmediği garip bir aletle oturuyormuş.
>
> Yıllardır bu odadan hiç çıkmadığından yaşlı kadının yün eğirme yasağından haberi yokmuş. Prensesi de tanımıyormuş.
>
> Prenses merakla sormuş:
>
> "Nineciğim, o elindeki ne?"
>
> "Yün çıkrığı" demiş yaşlı kadın şaşkınlıkla. "Yün eğiriyorum."
>
> "Çok eğlenceli bir işe benziyor nineciğim; bana da öğretir misin?" diye sormuş Prenses.
>
> "Güzel kızım, elbette öğretirim sana yün eğirmeyi." demiş yaşlı kadın.
>
> İşte ne olduysa ondan sonra olmuş. Prenses çıkrığı eline alıverince, parmağına bir kıymık batmış. Ölü gibi oracığa yığılıvermiş (Perrault, 2011, s. 21-23).

Yukarıdaki ifadelerle ise okura "Ne olursa olsun engellenmeye de çalışılsa olacak olan olur; yaşanacak olan yaşanır." ya da "Olacakla öleceğin önüne geçilmez." mesajları örtük olarak yansıtılmaktadır. Yansıtılan bu mesaj çoğu zaman geçerli olsa da her daim bu anlayışa sahip olmak; bireyin gereken önlemleri almadan, herhangi bir eylemde bulunmadan olacağı beklemesi durumudur. Bu da yetiştirilmesi hedeflenen bireylerin sahip olmaması gereken özelliktir. Bunun yanı sıra bireyin hayatında yaşaması muhtemel bazı durumları birey ne kadar engellemeye çalışsa da, sonucu değiştirmek için çabalasa da sonucun değişmemesi ihtimalinin kendi iradesi dışında gerçekleştiğini bilmesi değiştiremedikleri ya da kaybettikleri için üzülmesini engeller.

> Prenses prense gülümsemiş:
>
> "Benim prensim siz misiniz? Niye bu kadar geciktiniz?" diye sormuş. Prensesin bülbülleri bile kıskançlıktan çatlatacak kadar güzel sesini duyunca, prensin dili tutulmuş ve cevap verememiş (Perrault, 2011, s. 30).

Yukarıda yer alan "… bülbülleri bile kıskançlıktan çatlatacak kadar güzel sesini duyunca …" ifade eden okur, "Başkalarının sahip olduğu özellikler kıskanılabilir." örtük mesajını anlayabilir. Kıskançlığın kişiye zarar veren bir özellik olduğu düşünüldüğünde bu mesaj okur içi uygun değildir. Bu ifadelerin düzenlenerek okura sunulması daha uygundur.

Bunun yanı sıra eser boyunca dikkati çeken önemli bir durum da güzellik kavramının oldukça fazla yer almasıdır.

> İlk peri, masum masum uyuyan prensesin başına gelip sihirli sopasını şöyle bir çevirip, "Dünyanın en güzel kızı olmanı dilerim prensesim." demiş (Perrault, 2011, s. 11).
>
> Sonra zaman bir su gibi akmış. Yıllar yılları kovalamış. Minik prenses kocaman bir genç kız olmuş. Dünyada ondan güzeli yokmuş (Perrault, 2011, s. 19).
>
> "Güzel kızım, elbette öğretirim sana yün eğirmeyi." demiş yaşlı kadın (Perrault, 2011, s. 22).
>
> Kral ve kraliçe, dünyalar güzeli kızlarını öpüp koklayıp, gözyaşları içerisinde başka bir saraya taşımışlar (Perrault, 2011, s. 24).
>
> Seyis: "Efendim, bana babam anlatırdı. Bu sarayda, kötü bir perinin lanetine uğrayan dünyalar güzeli bir prenses varmış." (Perrault, 2011, s. 26)
>
> Kocaman bir karyolada, yüzü inci tanesi gibi parlayan, bütün değerli taşların ışığını gölgede bırakan, bir güzel kız uyumaktaymış (Perrault, 2011, s. 28).
>
> Prenses prense başından geçenleri anlatmış. Yakışıklı prens güzeller güzeli prensesin, pamuktan yumuşak elini tutmuş. Kendisiyle evlenmesini istemiş (2011, s.31).

Masal boyunca "güzellik" kavramına sık sık yer verilmesi de güzelliğin oldukça önemli olduğunun düşünülmesine sebep olabilir. Hitap edilen hedef kitlenin ise küçük yaşlardan itibaren bu kavramı birçok özelliğin önünde görmesi, onların sağlıklı bireyler olarak yetişmesinde önemli bir engel oluşturabilir.

Görüldüğü gibi eser okura, ana fikrinin olmaması nedeniyle katkı sağlayamadığı gibi çoğu uygun olmayan yardımcı fikirler yönüyle de uygun değildir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı Uyuyan Güzel(Prenses) okura daha çok fiziksel özellikleri bakımından tanıtılmıştır. Bunun yanı sıra az da olsa davranışları ve konuşmaları bakımından da tanıtılmıştır. Okura bazı özellikleri bakımından tanıtılan kahramana açık(geliştirilmiş) karakter özelliği yüklenmektedir.

> Allah bu güzel insanların dualarını kabul etmiş. Kraliçenin nur topu gibi bir kızı doğmuş. Bu müjdeli haber, bütün halka duyurulmuş. Sevimli mi sevimli bebek prensesin doğumu günlerce kutlanmış (Perrault, 2011, s. 4).
>
> Sonra zaman bir su gibi akmış. Yıllar yılları kovalamış. Minik prenses kocaman bir genç kız olmuş. Dünyada ondan güzeli yokmuş (Perrault, 2011, s. 19).
>
> Kral ve kraliçe dünyalar güzeli kızlarını öpüp koklayıp, gözyaşları içerisinde başka bir saraya taşımışlar (Perrault, 2011, s. 24).
>
> Seyis: "Efendim, bana babam anlatırdı. Bu sarayda, kötü bir perinin lanetine uğrayan dünyalar güzeli bir prenses varmış." (Perrault, 2011, s. 26).
>
> Kocaman bir karyolada, yüzü inci tanesi gibi parlayan, bütün değerli taşların ışığını gölgede bırakan, bir güzel kız uyumaktaymış (Perrault, 2011, s. 28).
>
> Prenses prense başından geçenleri anlatmış. Yakışıklı prens güzeller güzeli prensesin, pamuktan yumuşak elini tutmuş. Kendisiyle evlenmesini istemiş (Perrault, 2011, s. 31).

Görüldüğü gibi yukarıdaki ifadelerde başkahraman; sevimliliği ve oldukça güzel oluşu gibi fiziksel özelikleri bakımından tanıtılmıştır.

> Günlerden bir gün, canı sıkılan prenses sarayın içinde dolaşmaya başlamış. Bir salondan diğer salona geçerken, daha önce hiç görmediği bir merdivene rastlamış.
>
> Önüne çıkan örümcek ağlarını temizleye temizleye merdiven basamaklarını tırmanmaya başlamış. Tahta, küçük bir kapının önüne gelmiş.
>
> Prenses, kapının tokmağına dokununca, kapı gıcırdayarak arkasına kadar açılmış.
>
> …….
>
> Prenses merakla sormuş:
>
> "Nineciğim, o elindeki ne?"
>
> "Yün çıkrığı" demiş yaşlı kadın, şaşkınlıkla. "Yün eğiriyorum."
>
> "Çok eğlenceli bir işe benziyor nineciğim; bana da öğretir misin?" diye sormuş Prenses (Perrault, 2011, s. 20-22).

Bu ifadelerden ise prensesin daha önce görmediği bir yeri fark ederek orada ne olduğunu öğrenmeye çalışması, davranışlarıyla meraklı olduğunu; yün çıkrığının ne olduğunu ve nasıl yün eğrileceğini öğrenmek istemesi ise, konuşmalarıyla meraklı bir karakter olduğunu göstermektedir. Yazar karakterin meraklı olduğunu, karakterin eylem/davranışları ve konuşmaları yolu ile geliştirmiştir.

> Öyle güzel, öyle akıllı, öyle iyi ahlaklı, öyle cömert ve yardımsevermiş ki herkes onu çok severmiş. Prensesin bir kere bile yalan söylediğini kimse işitmemiş. Sesi o kadar güzelmiş ki o şarkı söylemeye başlayınca bülbüller bile susar, onu dinlermiş (Perrault, 2011, s. 19).

Yazar karakteri kendi yorumu ile geliştirdiği bu ifadelerde ise kahramana; akıllı, iyi ahlaklı, cömert, yardımsever ve dürüst karakter özelliklerini yüklemektedir. Kahramanın bu karakter özellikleri okur için örnek oluşturabilecek özellikler olsa da yazar tarafından bir tek paragrafta ardı ardına sıralanarak anlatılan bu özelliklerin çok gerçekçi olduğu söylenemez. Çünkü kahramana yüklenen her bir özelliğin neye göre belirlendiğine dair örnek ifadelerle yansıtılması daha uygun olurdu.

Eserin başkahramanı, Prenses(Uyuyan Güzel); yardımcı kahramanlar ise, Kral, Kraliçe, Prens ve sekiz peridir. Prensesin anne ve babası olan Kraliçe ve Kral, halkı tarafından sevilen, iyi kalpli, kızlarını(başkahramanı) oldukça çok seven, onu kötülüklerden korumak için önlem almalarına karşın çıkrığın eline batmasını engelleyemeyen yardımcı kahramanlardır. Perilerden yedisi iyi kalpli olup prenses için iyi dileklerde bulunmuşlardır. Sekizinci peri ise kötü kalpli olup prensesin eline yün çıkrığının batması sonucu ölmesini dilemiştir. Prens ise Prensesi 100 yıllık uykusundan uyandıran ve onunla mutlu bir yuva kuran yardımcı kahramandır.

Eser incelendiğinde başkahramanın karakter özellikleri bakımından bir değişiklik göstermediği görülmektedir. Bu nedenle başkahramanın durağan(değişmeyen) karakter özelliği gösterdiği söylenebilir. Ancak karakter özellikleri bakımından durağan olan kahramanın, durumunda değişiklikler olmuştur. Genç bir kız oluncaya kadar normal bir hayat süren Prenses, çıkrıktaki bir kıymığın batması üzerine yüz yıllık bir uykuya dalmış ve bu uykusundan da Prensin onu öpmesi ile uyanmış ve normal hayatına devam etmiştir.

Görüldüğü gibi daha çok fiziksel özelliği/görünüşü ile okura tanıtılan başkahramanın güzelliğinin ön plana çıkarılarak anlatılması ve hedef kitleye örnek oluşturabilecek karakter özelliklerine sahip olmaması, kahramanla özdeşim kuran okur için uygun değildir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 21. Uyuyan Güzel Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Dürüstlük Misafirperverlik Sevgi Yardımseverlik	1 1 1 1	4
Ahlaki değerler	Dürüstlük Saygı	1 1	2
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler	Güzel	7	7
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Dua, Allah, Yaratıcı, ölüm, büyü, peri,	8	8

Tablo 21'de görüldüğü gibi masalda en çok dini ve estetik değerler işlenmiştir. Siyasi, bilimsel ve ekonomik değerlere ise eserde hiç yer verilmemiştir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Misafirperverlik" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Kral ve kraliçe, nezaketle karşılamışlar şeref misafirlerini. Onlar için özel olarak hazırlanan masalarına kadar eşlik etmiş, davetlerini kabul edip geldikleri için perilere teşekkür etmişler. Periler de bu mutlu günde kral ve kraliçenin yanında olmaktan memnuniyet duyduklarını söylemişler (Perrault, 2011, s. 7).

Bu değer, misafir ağırlamaktan haz duyma ve konukseverlik ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sevgi" değeri ile ilgili olduğu düşünülen ifadeler şunlardır:

> Yıllar, belki yüzyıllar önce şimdi ismi çoktan unutulmuş bir ülkede, bir kralla bir kraliçe yaşarmış. Kralla kraliçenin sevgi dolu bir kalpleri varmış. Hem birbirlerini hem halklarını çok severlermiş. Halk da onları severmiş tabii. Sağlıkları ve mutlulukları için hep dua ederlermiş (Perrault, 2011, s. 2).

Bu değer, insan ilişkilerinin sevgi temelli kurulması, çevresindekilere sevgi ile yaklaşma ve ülkesini sevme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde perilerin dileklerindeki değerler yer almaktadır.

> İlk peri, masum masum uyuyan prensesin başına gelip sihirli sopasını şöyle bir çevirip, "Dünyanın en güzel kızı olmanı dilerim prensesim." demiş.
>
> İkinci peri prensesin çok akıllı olmasını dilemiş.
>
> Üçüncü peri, "İyi ahlaklı biri ol prensesim" demiş.
>
> Dördüncü peri, "Öyle güzel bir sesin olsun ki prensesim, sen şarkı söyleyince bülbüller susup seni dinlesinler diye fısıldamış.
>
> Beşinci peri, "Öyle cömert ve yardımsever ol ki" demiş "tüm insanlar seni çok sevsin"
>
> Altıncı peri, "Çok doğru sözlü ve güvenilir biri ol!" diyerek kendi dileğini prensese hediye etmiş (Perrault, 2011, s. 11-13).

Bu ifadelerde **"yardımseverlik ve dürüstlük"** değerlerinin yer aldığı görülmektedir. Hem sosyal hem de ahlaki değerler grubunda yer alan bu değerleri yansıtan örnek ifadeler ise eserde yer almamaktadır. Buna karşın perilerin prenses için bir dileği olarak belirtilen bu kavramlar, yardımseverlik ve dürüstlüğün kişide bulunması gereken önemli değerler olduğunun yansıtılması açısından önemlidir. Bunların yanı sıra yine aynı ifadelerde yer alan **"ahlaklı olma"** kavramı ile de ahlaki değerlere genel anlamda da olsa değinildiği söylenilebilir.

Eserde yer alan **sosyal değerler** incelendiğinde toplam **dört değerin; ahlaki değerler**den ise sosyal değerler bölümünde de yer alan "dürüstlük ve yardımseverlik" değerleri olmak üzere **iki değerin** yer aldığı görülmektedir.

Eserde yer alan **estetik değerler** incelendiğinde;

> Ziyafeti başlatmak için kralın işaret verdiği anda, bahçe kapısında iki vahşi atın kişnemeleri duyulmuş.
>
> Kapıda duran atlı arabanın içinden çirkin yüzlü yaşlı bir kadın inmiş. Kadının sol omzunda alev gözlü bir baykuş oturuyormuş (Perrault, 2011, s. 8).
>
> İlk peri, masum masum uyuyan prensesin başına gelip sihirli sopasını şöyle bir çevirip, "Dünyanın en güzel kızı olmanı dilerim prensesim." demiş (Perrault, 2011, s. 11).
>
> Sonra zaman bir su gibi akmış. Yıllar yılları kovalamış. Minik prenses kocaman bir genç kız olmuş. Dünyada ondan güzeli yokmuş (Perrault, 2011, s. 19).
>
> "Güzel kızım, elbette öğretirim sana yün eğirmeyi." demiş yaşlı kadın (Perrault, 2011, s. 22).
>
> Kral ve kraliçe, dünyalar güzeli kızlarını öpüp koklayıp, gözyaşları içerisinde başka bir saraya taşımışlar (Perrault, 2011, s. 24).
>
> Seyis: "Efendim, bana babam anlatırdı. Bu sarayda, kötü bir perinin lanetine uğrayan dünyalar güzeli bir prenses varmış (Perrault, 2011, s. 26).
>
> Kocaman bir karyolada, yüzü inci tanesi gibi parlayan, bütün değerli taşların ışığını gölgede bırakan, bir güzel kız uyumaktaymış (Perrault, 2011, s. 28).

> Prenses prense başından geçenleri anlatmış. Yakışıklı prens güzeller güzeli prensesin, pamuktan yumuşak elini tutmuş. Kendisiyle evlenmesini istemiş (Perrault, 2011, s. 31).

Bu ifadelerde yer alan "güzel" kavramı kişinin estetik anlamda hoş/güzel olması, göze hitap etmesi anlamlarında kullanılmış ve sık sık tekrar edilmiştir. Ayrıca güzel olmayan anlamında kullanılan çirkin kavramına da yer verilerek güzelliğe daha çok vurgu yapılmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi insanın dış güzelliğinin oldukça önemliymiş gibi yansıtılarak bu değere yer verilmesi okur için uygun değildir.

Eserde yer alan **dini değerler** incelendiğinde bu değeri yansıttığı düşünülen kavram, sembol ve ifadeler şunlardır:

> Yıllar, belki yüzyıllar önce şimdi ismi çoktan unutulmuş bir ülkede, bir kralla bir kraliçe yaşarmış. Kralla kraliçenin sevgi dolu bir kalpleri varmış. Hem birbirlerini hem halklarını çok severlermiş. Halk da onları severmiş tabii. Sağlıkları ve mutlulukları için hep dua ederlermiş (Perrault, 2011, s. 2).
>
> Aslında kral da bir çocuklarının olmasını çok istiyormuş. Kralla kraliçe ellerini yüce Yaratıcıya açıp kendilerine bir çocuk vermesi için yalvarmışlar.
>
> Allah bu güzel insanların dualarını kabul etmiş. Kraliçenin nur topu gibi bir kızı doğmuş. Bu müjdeli haber, bütün halka duyurulmuş. Sevimli mi sevimli bebek prensesin doğumu günlerce kutlanmış (Perrault, 2011, s. 4).

Dua, Allah ve Yaratıcı kavramları dini değerlerle ilgili ifadelerdir. Dua kavramı, insanların birbirlerine iyi dileklerde bulunmak için ya da gerçekleşmesini istedikleri dilekleri için Allah'tan dua ile yardım istemek anlamlarında kullanılmıştır. Ayrıca çocuk isterken de Allah'tan dua ile istemeleri; bir canlının doğumunun ancak Allah'ın dilemesiyle mümkün olduğunu göstermesi ve toplumun genelinde olan yanlış algılamaların önüne geçmesi açısından önemlidir.

> Kral ve kraliçe, nezaketle karşılamışlar şeref misafirlerini. Onlar için özel olarak hazırlanan masalarına kadar eşlik etmiş, davetlerini kabul edip geldikleri için perilere teşekkür etmişler. Periler de bu mutlu günde kral ve kraliçenin yanında olmaktan memnuniyet duyduklarını söylemişler (Perrault, 2011, s. 7).
>
> Kapıda duran atlı arabanın içinden çirkin yüzlü yaşlı bir kadın inmiş. Kadının sol omzunda alev gözlü bir baykuş oturuyormuş.
>
> Bu gelen, ülkenin kötü kalpli perisiymiş. Ve ziyafete davet edilmediği için son derece kızgınmış (Perrault, 2011, s. 8).
>
> Nihayet ziyafet bitince, kralla kraliçe, sekiz perinin sekizini de dileklerini söylesinler diye, bebek prensesin odasına çağırmışlar. Periler ellerinde sihirli değnekleriyle beşiğin başına dizilmişler (Perrault, 2011, s. 10).
>
> Büyüdüğünde yün çıkrığının kıymığı eline batsın ve ölümün bu yüzden olsun Prenses!...
>
> Bu kötü dilekten sonra, bütün odaya uğursuz bir ölüm sessizliği sinmiş.
>
> Kraliçe her şeyden habersiz melek gibi uyuyan prensesin başına çökmüş, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış (Perrault, 2011, s. 14).
>
> "Minik prensesim; büyüyüp de eline yün çıkrığının kıymığı battığında ölmeyeceksin. Fakat yüz yıl sürecek derin bir uykuya dalacak, zamanı geldiğinde gelip seni uyandıracak olan prensini bekleyeceksin." diyerek dileğini dilemiş (Perrault, 2011, s. 16).

> Mışıl mışıl, tıpkı bir melek gibi uyuyormuş prenses. Prens, bakmış bakmış, prensesi uyandırmaya kıyamamış.
>
> Dizlerinin üstünde doğrulmuş. Prensese yaklaşıp alnına hafifçe bir öpücük kondurmuş.
>
> İşte o anda büyü bozulmuş. Gözlerini kırpıştırarak Prenses, yatağında doğrulmuş (Perrault, 2011, s. 29).

Peri, ölüm, büyü ve melek kavramları da dini değerlerle ilgili kavramlardır. Dünya klasiklerinde yer alan peri kavramına eşdeğer kavram genel olarak melek kavramıdır. Ancak burada dikkati çeken genellikle iyi kalpli olarak yansıtılan periler bu eserde "kötü kalpli peri" ifadesi ile yer almasıdır. Bu nedenle, bu ifade ile de yansıtılmak istenen kavramın "şeytan" olduğu düşünülebilir. Ölüm kavramı ise; adeta ölümün bir sebepten dolayı gerçekleşeceğini belli edercesine; prensesin ölümünün yün çıkrığının kıymığının eline batması sonucu gerçekleşmesi ile ifade edilmiştir. Sonraki ifadelerde ise ölmeyip, yüzyıllık derin bir uykuya dalma ve bu uzun uykudan yeniden uyanma ifadeleri ile de adeta ölümden sonraki dirilişin mi ima edildiği akla gelmektedir. Büyü kavramı da, dinler tarafından yapılması uygun görülmeyen ancak böyle bir ifadenin varlığının kabul edildiği bir kavramdır.

Eserin tamamı incelendiğinde, siyasi, bilimsel ve ekonomik değerlere yer verilmediği; diğer değerlerin ise yeterince yer almadığı ya da çocuklar için uygun olmadığı görülmektedir. Eserin değerler yönü ile de hedef kitleye önemli katkılarının olmayacağı görülmektedir.

Fareli Köyün Kavalcısı

Konu

Cimri insanların yaşadığı köyü farelerin basması sonrası köylülerin yaşadıkları bu masalın konusudur.

Eserde köydeki farelerin ve çocukların köye gelen kavalcının kaval sesine, onun peşinden gitmeleri gibi yaşanan gerçek dışı olaylar nedeniyle kitap, konusuna göre "edebi masallar" grubunda yer almaktadır.

Masalda kavalcının köyü farelerden kurtarıp kurtaramayacağı; köylülerin kavalcıya vermeleri gereken 100 altını verip vermeyecekleri; kavalcının köylülerden istediğini alamaması sonucu köylülere nasıl bir ders vereceği gibi art arda sıralanan bu olaylar, okurun meraklanmasını ve masalı ilgiyle okumasını sağlayabilir.

Tema

"Oldukça cimri olan insanlar, bu tutumlarından dolayı zarar görürler." ifadesi eserin ana fikridir. Eserde ana fikir, okura doğrudan verilmeyip örtük olarak aktarılmıştır. Masalda oldukça cimri olan köy halkının, daha fazla para biriktirme hırsları nedeniyle sahip oldukları kedilerini kovmaları sonucu köylerini farelerin basması ve sonunda da daha fazla maddi zarara uğramaları ana fikri yansıtan olaylardan biridir. Bir diğeri ise, köyü farelerden kurtarması karşılığında kavalcıya 100 altın vereceklerini söylemelerine rağmen, köyleri farelerden kurtulduğu halde, verdikleri sözü tutmayan köylülerin çocuklarını kavalcının başka bir yere götürerek onlardan uzaklaştırmasıdır. Görüldüğü gibi bu iki olayda da cimrilik yapanlar bu tutumlarından dolayı zarar görmüşlerdir. Okur, bu ana fikre eserin tamamını okuduğunda, oldukça cimri olan köylülerin başına gelenleri göz önünde bulundurarak çıkardığı yardımcı fikirler yardımıyla ulaşabilir.

Eserde okura sunulan yardımcı fikirler şunlardır:

> Gelin görün ki bu güzel köyün halkı hiç mutlu değilmiş. Bütün dertleri tasaları daha çok para kazanmak ve para biriktirmekmiş. Gözlerini bürüyen para hırsı onları iyice cimrileştirmiş. Hiçbir şeylerini kimseyle paylaşmaz, kimseye hediye almaz, masraf olur korkusuyla evlerinde misafir ağırlamaz olmuşlar (Grimm, 2011, s. 3).

Bu ifadelerle, "Gözlerini para hırsı bürüyen insanlar mutlu olamazlar." ya da "Aç gözlü insanlar mutlu olamazlar." mesajları okura örtük olarak yansıtılmaktadır. Bu mesajla gerçekten de para kazanmaktan başka gayesi olmayan kişilerin sürekli bu isteklerini gerçekleştirebilmek için çabalayacakları ancak kazandıklarıyla yetinmeyip daha fazlasını isteyeceklerinden, kişilerarası ilişkilerde önem arz eden; paylaşma ve hediyeleşme gibi davranışlardan uzak olarak ne kendilerini ne de başkalarını mutlu etmeyi başaramayacaklarının gösterilmesi açısından önemlidir. Bu düşünceye sahip bireylerin mutlu olamayacağının, gerçek bir durumun okur için örneklendirilmesi yoluyla anlatılması da oldukça önemlidir.

> Bu köyün çocukları da çok mutsuzmuş. Çünkü ne zaman bir çocuk oyuncağını arkadaşıyla paylaşmak istese babası, "O oyuncakla yalnızca sen oynayacaksın demedim mi?" diye azarlarmış. Ne zaman iki şekerinden birini komşu çocuğuna verse, annesi, "Çabuk verdiğini geri al!" diye kızarmış. E tabii ne birlikte oynanmayan oyunun keyfi, ne de birlikte yenmeyen şekerin tadı oluyormuş (Grimm, 2011, s. 4).

Bu ifadelerle ise okura, "Paylaştıkça, mutluluk artar." mesajı örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj da okur için oldukça önemli bir mesajdır. Özellikle hedef kitlenin, bulundukları yaşları itibari ile paylaşmayı öğrenmeleri onların gelecekte paylaşmayı bilen bir nesil olarak yetişmelerini sağlayabilir. Oyuncağını ve yiyeceğini paylaşmayı öğrenen çocuk, ileride de milletinin elem ve kederini paylaşmayı bilecek ve ona göre davranacaktır.

> Cimri köylülerin köyünde günler birbiri ardınca geçiyormuş. Bir gün, nasıl daha çok para biriktiririm diye kara kara düşünen köylülerden birinin gözüne eşikte mışıl mışıl uyuyan kedicik ilişmiş. Köylü kaşlarını çatarak söylenmiş, "Şu miskin miskin uyuyan kedi, ne işe yarar ki? Bu kediyi kovmak en iyisi. Hem böylece bir boğazdan da kurtulmuş oluruz."
>
> Köylünün bu düşüncesi hızla bütün köye yayılmış. Herkes aynı şeyi söyler olmuş.
>
> "Şu kediler miskin miskin uyumaktan başka ne işe yararlar ki?.. Hepsini kovmak en iyisi."
>
> Böylece uzun uzun süpürgeleri, kalın kalın sopaları kapan bütün köylüler kedilerin peşine düşmüşler. Evde, bahçede, kilerde, bir tane bile kedi bırakmamışlar.
>
> Bütün kediler köyden gidince, farelere gün doğmuş. Gönüllerince köyün sokaklarında cirit atmaya, her buldukları yiyecek çuvalının içine dalmaya başlamışlar.
>
> Farelerin keyfine diyecek yokmuş doğrusu. Köylülerse ne yapacaklarını şaşırmışlar. Kurulan kapanlar, hazırlanan tuzaklar hiçbir işe yaramıyormuş. Köylünün bu boş çabalarına, fareler kikir kikir gülüyormuş.
>
> Bütün gün fare kovalamaktan yorulan köylüler, artık para kazanamaz olmuşlar. Çünkü artık tarlalarında çalışamıyorlarmış. Üstelik biriktirdikleri paralarla aldıkları her şeyi arsız ve obur farelere kaptırmışlar.
>
> Kedisiz kalan, farelerin istilasına uğrayan köyün adı bile değişmiş "Fareli Köy" olmuş. Köylüler kedileri kovduklarına çoktan pişman olmuşlar, ama ne çare! (Grimm, 2011, s. 5-8)

Bu ifadelerle ise okura "Ellerindeki ile yetinmeyip aç gözlülük yapanlar, daha fazlasını isterken ellerindekinden de olurlar." mesajı okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak" deyimi ile de ifade edilebilir. Köylülerin evlerindeki kedileri kovalayarak, kedilerin yiyeceklerinden ettikleri tasarrufla daha zengin olacaklarını düşünürken; farelerin köylerini basması ile eskisinden daha kötü duruma düşmeleri ile örneklendirilerek okura azla tamah etmenin ve elindekinin kıymetini bilmenin anlatılması oldukça önemlidir.

> Böyle kara kara düşünürlerken bir gün köye elinde kavalıyla bir delikanlı gelmiş. Delikanlı:
>
> "Dilerseniz, sizi farelerden kurtarabilirim. Onları buradan uzaklaştırmanın yolunu bir tek ben bilirim" demiş.
>
> Kimileri delikanlıya inanmamış. Burun kıvırıp, "Haftalardır bizim uğraşıp da yapamadığımızı bu kavalcı mı yapacak yani? İnanılır şey değil!" demişler (Grimm, 2011, s.9).
>
> Kavalcı, çaldıkça çalmış kavalını. Meydanı binlerce fare doldurmuş. Sonunda adım atacak yer kalmamış. Kavalcı, keyifli keyifli kavalını çalmayı sürdürerek, yürümeye başlamış. Kaval sesinin büyüsüne kapılan fareler de onun peşine takılmış.
>
> Önde kavalcı, ardında binlerce fare, köyün sokaklarını dolaşmaya başlamışlar. Yol iz, taş toprak görünmez olmuş, farelerden.
>
> Köylüler bu işin sonunu iyice merak eder olmuş.
>
> Sonunda köyün en arka sokağından da geçtikten sonra kavalcı, köyün ortasından akan ırmağa yönelmiş.
>
> Kavalcı ırmağın kıyısına gelince hiç tereddüt etmeden sulara dalmış. Onu takip eden bütün fareler de peşinden suya atlamış.
>
> Biraz sonra kavalcı, bırakmış kaval çalmayı. Kayalara tutunarak kıyıya çıkmış.
>
> Farelerse, coşkun akan nehrin sularına kapılmışlar, kıyıya dönememiş, akıntıyla birlikte sürüklenip gitmişler. Böylece Fareli Köy, büyük bir dertten kurtulmuş (Grimm, 2011, s. 17-20).

Başlangıçta köy halkı tarafından köyü farelerden kurtaramayacağı düşüncesiyle küçümsenen kavalcının sonunda köyü farelerden kurtarması, okura örtük olarak "Hiçbir kişiye karşı önyargıyla yaklaşmamalı ve onu küçümsememeliyiz." mesajını vermektedir. Bu mesaj da hedef kitleye, çevresindeki insanları küçümsememesi gerektiğini iletmesi açısından olumludur.

> Gece gündüz kapıda nöbet tutmuşlar. Sonunda vazgeçip başları önlerinde, çaresiz köylerine dönmüşler.
>
> O günden sonra hep, çocuklarıyla birlikte "Cömertler Diyarı" na neden giremediklerini düşünmüşler.
>
> Eğer daha sonra köylüler, bu olaydan ders alıp hatalarını anlamışlarsa, yani, cimrilikten vazgeçip paylaşmayı öğrenmişlerse belki de "Cömertler Diyarı"na girebilmişlerdir. Kim bilir? (Grimm, 2011, s. 31-32)

Bu ifadelerle ise okura, "Cömert bir insan olabilmek için, paylaşmayı bilmek gerekir." mesajı örtük olarak iletilmektedir. Bu mesaj da cimriliğin yerildiği masalda, bu kavramın tam zıttı olan ve övülen cömertliğin nasıl mümkün olduğunu okura göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu mesaj sayesinde çocuk paylaşmanın da önemini anlayabilir.

"Cimrilik" temasının işlendiği eser ana fikir ve yardımcı fikirler itibari ile hitap ettiği okur için oldukça önemli mesajlar içermektedir. Küçük yaşlardaki çocukların önemli tutum ve davranışları bulundukları yaşlardan itibaren kazandığı ve bunu sonraki hayatlarında da sürdürdükleri düşünüldüğünde eserin cimriliğin doğru bir tutum olmadığını yansıtarak; cömertliğin ve paylaşmanın önemine işaret etmesi okuru doğru davranışlara yönlendirmesi açısından oldukça önemlidir.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan Kavalcı okura daha çok konuşmaları ile tanıtılmıştır. Zaman zaman ise başkahramanın davranışları ve düşünceleri bakımından tanıtıldığı da görülmektedir. Başkahramanın daha çok konuşmaları ile tanıtıldığı eserde, diğer özellikleri yönüyle de tanıtılması "açık(geliştirilmiş) karakter" olduğunu göstermektedir.

> Böyle kara kara düşünürlerken bir gün köye elinde kavalıyla bir delikanlı gelmiş. Delikanlı:
>
> "Dilerseniz, sizi farelerden kurtarabilirim. Onları buradan uzaklaştırmanın yolunu bir tek ben bilirim" demiş (Grimm, 2011, s. 9).
>
> Daha köyden çıkmadan, üç beş köylü koşarak kavalcının arkasından yetişmiş. "Aman, lütfen gitmeyin. Biz aramızda anlaştık. Eğer önce fareleri kovar, bizi bu dertten kurtarırsanız size istediğiniz yüz altını vereceğiz." demişler.
>
> "Peki" demiş delikanlı, "Size güveniyorum. Siz de bana güvenin ve bu işi oldu bilin." (Grimm, 2012, s. 12-13)
>
> Kavalcı köylülere dönmüş:

> "Eh artık bana müsaade. Yüz altınımı verin de ben de evime gideyim." demiş. Cimri köylüler 'yüz altın" sözünü duyunca bir an durmuşlar. Uzun bir sessizlik olmuş. Sonra içlerinden birisi kavalcıya: "Yaptığın iş yüz altın etmez." demiş. "Haydi sana bir altın verelim de bitsin bu iş." (Grimm, 2011, s. 22)
>
> Sonra çocukları gösterip, "Siz bu çocuklara kötü örnek oluyorsunuz. Bu çocuklar büyüdüklerinde sizler gibi cimri olmamalı. Bunun için ben ne yapacağımı bilirim. Size unutamayacağınız bir ders vereceğim!" demiş (Grimm, 2011, s. 24).

Bu ifadelerde okura konuşmaları ile tanıtılan başkahramanın kendine güvenen, üstlendiği sorumluluğu başarıyla yerine getireceğinden emin olan, başkalarının sözüne itimat eden, emeğinin karşılığını almak isteyen, bilinçli ve her şeyin farkında olan birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu karakter özelliklerini yazar, karakterin konuşmaları yolu ile geliştirmiştir. Burada yansıtılan özellikler bakımından başkahramanın hitap ettiği okur için uygun bir model olduğu söylenilebilir.

> Kavalcı, çaldıkça çalmış kavalını. Meydanı binlerce fare doldurmuş. Sonunda adım atacak yer kalmamış. Kavalcı, keyifli keyifli kavalını çalmayı sürdürerek, yürümeye başlamış. Kaval sesinin büyüsüne kapılan fareler de onun peşine takılmış.
>
> …….
>
> Sonunda köyün en arka sokağından da geçtikten sonra kavalcı, köyün ortasından akan ırmağa yönelmiş.
>
> Kavalcı ırmağın kıyısına gelince hiç tereddüt etmeden sulara dalmış. Onu takip eden bütün fareler de peşinden suya atlamış.
>
> Biraz sonra kavalcı, bırakmış kaval çalmayı. Kayalara tutunarak kıyıya çıkmış.
>
> Farelerse, coşkun akan nehrin sularına kapılmışlar, kıyıya dönememiş, akıntıyla birlikte sürüklenip gitmişler. Böylece Fareli Köy, büyük bir dertten kurtulmuş (Grimm, 2011, s. 17-20).
>
> Kavalcı, kavalını çantasından çıkarıp başlamış yine üflemeye. Birbirinden neşeli, birbirinden eğlenceli melodiler çalmış peş peşe. Köylülerse onu hayretle izliyormuş.
>
> Az sonra köylülerin şaşkınlıktan ağızları bir karış açık kalmış. Kapalı kapılar bir bir açılmış ve köyün bütün çocukları kavalcının etrafına toplanmaya başlamış.
>
> Annelerle babalar ne kadar engel olmaya çalışsalar da söz geçirememişler çocuklarına. Rica, azar, yalvarma; hiçbiri kar etmiyormuş. Sanki çocukları onları duymuyormuş.
>
> Sonunda köyden çıkmışlar neşeli melodiler eşliğinde, şarkılar söyleye söyleye, el ele, kol kola hep birlikte, karşıki yeşil tepeye doğru yürümeye başlamışlar (Grimm, 2011, s. 25-28).

Bu ifadelerde ise kahramanın davranışlarından akıllı, işini iyi yapan ve kabiliyetli bir karaktere sahip olduğu görülmektedir. Başkahramanın kavalı ile köyü farelerden kurtarması, köylülerden istediğini alamayınca da onlara ders vermek amacıyla çocuklarını da yine kaval çalarak onlardan koparması, onun kaval çalmadaki ustalığının göstergesidir. Ayrıca bu ifadelerden anlaşıldığına göre yazar, karakteri davranış ve eylemleriyle de geliştirmiştir.

> Köylüler başlarını sallayarak arkadaşlarına katılmışlar:
>
> "Evet evet bir altın da çok, ama o da sana bizden bir armağan olsun."

> Kavalcı, duyduğu bu sözlere çok sinirlenmiş. "Siz yalnızca cimri değil, kıymet bilmez yalancı insanlarmışsınız." demiş (Grimm, 2011, s. 23).

Okura bu ifadelerde ise duyguları bakımından tanıtılan başkahramanın, haksızlığa tahammül edemeyen ve uğradığı haksızlık karşısında sinirlenen birisi olduğu anlaşılmaktadır.

Değişen ve değişmeyen kişilik özeliklerine sahip olma bakımından başkahramanın değişmeyen(durağan) karakter özelliklerine sahip olduğu görülmektedir. Köylülere yardım eden, yetenekli olan başkahramanın kavalıyla başlangıçta da sonunda da başarılı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra yardımcı kahramanlar olan köylülerin de durağan kişilik özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Masal boyunca cimri birer insan olarak tanıtılan köylüler, bu özelliklerini masalın sonuna değin sürdürmüşlerdir.

Eserin başkahramanı, Kavalcı; yardımcı kahramanları ise köylülerdir. Köylüler gözlerini para hırsı bürüyen, verdikleri sözde durmayan ve oldukça cimri yardımcı kahramanlardır. Eserde, kahraman kadrosunun azlığı ile kahramanların düşüncelerindeki zıtlıktan yararlanılmıştır. Birbirine zıt iki kavram olan "Cimrilik ve cömertlik" kavramlarına değinilmesi okurun ilgisini çekecek düzeydedir. Başkahramanın takındığı tutum ve davranışlar okur için örnek bir kahraman modeli oluşturmaktadır.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 22. Fareli Köyün Kavalcısı Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Öz güven	2	2
Ahlaki değerler			
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler			

Tablo 22'de görüldüğü gibi eserde yer alan değerler incelendiğinde bir tek sosyal değerlerden "Öz güven" değerinin yer aldığı görülmektedir.

"Öz güven" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> "Böyle kara kara düşünürlerken bir gün köye elinde kavalıyla bir delikanlı gelmiş. Delikanlı:
>
> "Dilerseniz, sizi farelerden kurtarabilirim. Onları buradan uzaklaştırmanın yolunu bir tek ben bilirim" demiş (Grimm, 2011, s. 9).

> "Daha köyden çıkmadan, üç beş köylü koşarak kavalcının arkasından yetişmiş. "Aman, lütfen gitmeyin. Biz aramızda anlaştık. Eğer önce fareleri kovar, bizi bu dertten kurtarırsanız size istediğiniz yüz altını vereceğiz." demişler.
>
> "Peki" demiş delikanlı, "Size güveniyorum. Siz de bana güvenin ve bu işi oldu bilin." (Grimm, 2012, s. 12-13)

Bu değer, kabiliyetinin farkında olma, potansiyelini bilme, yapabileceğine inanma ve kendine güvenme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserin tamamı incelendiğinde "Öz güven" değeri dışında herhangi bir değeri yansıtan ifadenin yer almaması eserin, çocuklara değerler yönü ile katkı sağlayamayacağını göstermektedir.

Üç Silahşorlar

Konu

Üç Silahşorlar Athos, Porthos ve Aramis ile aralarına sonradan katılan ve onlarla çok sıkı dost olan d'Artagnan'ın maceraları bu kitabın konusudur.

Eserde Fransa Kralı XII. Louis döneminde yaşamış olan kişilerin gerçekte de var olan isimleri kullanılarak oluşturulan kahraman kadrosu ve kahramanların başından geçen olayların tarihi olaylarla ilgisi kurularak yansıtıldığı görülmektedir. Yaşandığı toplum için önemli olan ve kahramanlarını da o toplumda iz bıraktığı düşünülen kişilerden oluşturan bu roman, "Tarihi romanlar" grubunda yer almaktadır.

Kitapta konu itibari ile yansıtılanların tam olarak gerçeği yansıtıp yansıtmadığı bilinmemektedir. Bu nedenle, eserin çocuklarda o ülkenin tarihine dair bir bilinç oluşturduğu söylenemez. Ancak eserdeki kahramanların gerçekte yaşamış olmaları okurun hiç olmazsa romanda karşılaştığı bu kahramanlar hakkında kesin ve doğru bilgilere ulaşma isteği oluşturabilmesi açısından oldukça önemlidir.

Kitap konusu itibari ile d'Artagnan ve üç silahşorların başına gelenleri, hitap ettiği yaş grubunun heyecanla okuyabileceği düzeydedir. Kitapta arkadaşlığın konu edilmesi okur için uygun iken; d'Artagnan'ın ve Buckingham Dükü'nün yaşadığı yasak aşkların konu edilmesi ise okur için asla uygun değildir. İki kahramanın da evli bayanlarla yaşadığı aşkların konu edilmesi toplumun ahlaki değerlerine ve toplumsal kurallara ters olduğundan konusu itibari ile eserin hedef kitleye uygun olmadığı söylenebilir.

Tema

"İnsanlar karşılaştıkları zorlukları, dostlarının yardımları ile daha kolay atlatırlar." ifadesi eserin ana fikridir. Eserde ana fikir okura, örtük/gizli olarak aktarılmaktadır. D'Artagnan ve arkadaşları olan üç silahşorun her düelloda bir arada olmaları; Kraliçe Anne'in onurunu kurtarmak için Kardinal Richelieu'nün adamları ile birlikte mücadele etmeleri; onların birbirlerinden destek almalarından dolayı güven duymalarına ve de her zorluğun üstesinden gelmelerini kolaylaştırmıştır. Eserde yer alan bu örnek olaylar ve "Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için varız." mesajı bizi ana fikre ulaştırmaktadır.

Görüldüğü gibi ana fikri yansıtan olaylar ve mesajlar aynı zamanda temayı da yansıtmaktadır. Eserde arkadaşların birbirleri için fedakârlıkları okura yansıtılarak "dostluk" teması işlenmektedir.

Eserde okura açık ya da örtük olarak aktarılan birçok yardımcı fikir yer almaktadır. Aşağıdaki ifadelerde d'Artagnan'a babası tarafından verilen öğütler yoluyla aktarılan mesajlar yer almaktadır.

> Delikanlı, babasından aldığı öğütleri yerine getirecekti. Bay de Treville'e bağlılıkta kusur etmeyecekti. Dürüstlüğünden asla ödün vermeyecekti. Daima ezilen, haksızlığa uğrayan insanların yanında yer alacaktı. Kendisinden yardım isteyenleri asla geri çevirmeyecekti. Teslim olup boyun eğenlere hiçbir zarar vermeyecekti (Dumas, 2012, s. 9).

Bu ifadelerde adeta art arda sıralanmış yardımcı fikirler yer almaktadır. Daima dürüst olunması, haksızlığa maruz kalan kişilerin yanında yer alınması, yardım isteyenlerin geri çevrilmemesi ve teslim olanlara da zarar verilmemesi gerektiği okura açık olarak/doğrudan aktarılmaktadır. Bu mesajların da okur için uygun olduğu söylenilebilir.

> Delikanlı, Gaskonya'da doğup büyümüştü. Babası, bir zamanlar Paris'te bulunmuş, şövalyeleri yakından gözlemleme, tanıma olanağı bulmuştu. Bir silahşor olabilmeyi, kralın hizmetine girebilmeyi çok istemişti. Kendisinin gerçekleştiremediği bu amacı oğlunun gerçekleştirmesini istiyordu. Bu yüzden kılıcını, giysilerini ve atını oğluna vererek, silahşor olması için Paris'e uğurlamıştı (Dumas, 2012, s. 9).

Bu ifadelerde, "Anne-babalar geçmişte kendilerinin gerçekleştiremedikleri ideallerini, çocuklarının gerçekleştirmesini isterler." mesajı okura örtük olarak iletilmektedir.

> Yaralı silahşor, özrü kabul etmedi.
>
> -Anımsadım, komutanın odasındaki kişisiniz. Ama bu, sonucu değiştirmez. Sizi düelloya çağırıyorum. Korkmuyorsanız çağrıma kulak verirsiniz.
>
> Delikanlı, bir kahkaha attı.
>
> -Korkmak mı? Gaskonyalı d'Artagnan kimseden korkmaz! Çağrınızı kabul ediyorum. Geç kalıyorum; ne zaman, nerede olacağını çabuk söyleyin de gideyim.
>
> -Bir parçacık cesaretiniz varsa saat tam 12.00'de büyük müzenin arkasındaki çamlığa gelirsiniz. Eğer gelmezseniz erkeğim diye bir daha ortalıkta gezinmeyin (Dumas, 2012, s. 31-32).

> Porthos, bu kez karşısındaki delikanlıyı daha dikkatle inceledi. Kaşlarını çatarak:
>
> -Belamı arıyorum ha! Bu söz, bana meydan okumak anlamına gelir. Sizi düelloya davet ediyorum. Cesaretiniz varsa belediyenin arkasındaki bahçeye saat tam 13.30'da gelmekten kaçınmazsınız (Dumas, 2012, s. 33).

Bu ifadelerle ise okura, "Kavga etmekten kaçınan, kişi erkek değildir/korkaktır/cesaretsizdir." mesajı örtük olarak aktarılmaktadır. Eserde birçok yerde tekrarlanan bu mesajın özellikle bu yaştaki çocuklar tarafından gerçek gibi algılanması ve kavga etmeyi erkekliklerinin bir ispatı gibi görerek kavgaya yönelmelerine sebep olabilir. Bu da hedef kitle için uygun bir mesaj değildir.

> Bu söz, d'Artagnan'ın da öfkelenmesine yol açtı. Durup gözlerini silahşorun gözlerine dikerek:
>
> -Yeter artık, diye bağırdı. Ben bir hata yaptım, kabul ediyorum; ama özrümü kabul etmeyerek siz büyük bir kabalık ediyorsunuz. Belanızı mı arıyorsunuz yoksa? (Dumas, 2012, s. 33)

Bu ifadelerle ise, "Dilenen özrü kabul etmemek, kabalıktır." mesajı açık olarak verilmektedir. Bu mesaj da kişiye dilenen özürlerin kabul edilmesinin daha uygun olacağını belirttiğinden okur için olumludur.

> Treville, ciddi bir sesle:
>
> -Sır, başka birine söylendiğinde sır olmaktan çıkar dedi. Sırrınız sizde kalsın, isteğinizi söyleyin yeter (Dumas, 2012, s. 112).
>
> Delikanlı, komutanın desteğinden aldığı yeni güç ve güvenle gidip üç silahşorları buldu. Onlara:
>
> -Arkadaşlar size bir sır açıklayacağım, sonra da yardımınızı isteyeceğim, dedi.
>
> Aramis, başını iki yana sallayarak:
>
> -Sırrın sende kalsın, sadece görevimizi söyle yeter, diye karşılık verdi (Dumas, 2012, s. 113-114).

Bu ifadelerde de yine okura, sır kavramı ile ilgili olarak, sırrın başkasına söylendiğinde sır olmaktan çıkacağı mesajı doğrudan/açık olarak aktarılmaktadır. Özellikle hedef kitleye "sır" kavramının öğretilmesi açısından önemli bir mesajdır.

> D'Artagnan şaşırarak:
>
> -Komutan da siz de anlaşmış gibi sırrı öğrenmek istemiyorsunuz, dedi. Neyse kaybedecek zamanımız yok. Hemen İngiltere'ye gitmek zorundayım. Ama Bay De Treville'in de uyardığı gibi Kardinalin adamları yolda tuzaklar kurmuş olabilir. Ne dersiniz, bana yardım edecek misiniz?
>
> Porthos, son derece ciddi bir sesle:
>
> -Sevgili arkadaşım, seni tek başına bırakacağımızı düşünemezsin herhalde, dedi. Unutma ki her zaman birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için varız (Dumas, 2012, s. 114).

Bu ifadelerle dostluğun önemi üzerinde durulmuştur. Dostluğun, ben olmaktan öte biz olmak anlamına geldiği; hatta kişinin varlığının sebebinin bile dostlarına bağlı olduğu okura "Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için varız." mesajı ile açık olarak

yansıtılmaktadır. Bu mesaj okura dostluğun önemini, dostlar arasında nasıl bir sevgi ve bağlılık olması gerektiğini yansıtması açısından önemlidir.

Eserde üzerinde durulan önemli kavramlardan birisi dostluk olduğundan, dostluk ve arkadaşlıkla ilgili ifadelere sık sık yer verilmiştir.

> Üç silahşorlar grubuna bir de dördüncü silahşor katılmıştı. Dört arkadaş birbirlerinin ayrılmaz parçaları olmuştu. D'Artagnan, arkadaşlarını hem çok seviyor hem de büyük saygı duyuyordu (Dumas, 2012, s. 52).
>
> Uşağı Planchet onu görür görmez heyecanla:
>
> -Bay Athos, sizi görmek için buraya gelmişti efendim, dedi. O buradayken kardinalin askerleri baskın yaptılar. Bay Athos'u siz sanarak yakalayıp yaka paça götürdüler. Arkadaşınız, bir ara bana "Benim d'Artagnan olmadığımı söyleme sakın. Onun şu sıralarda tutuklanması kötü olur," diye fısıldadı.
>
> D'Artagnan'ın kafası karıştı. Athos kendisini tanıtarak kolayca kurtulabilirdi. Arkadaşının davranışını çok özverili buldu. Dostlarıyla gurur duyuyordu; ama Athos içeri tıkılırken kendisi evinde rahatça uyuyamazdı. Bir şeyler yapmalıydı ama ne? Ne yapacağını bilemez durumda yeniden sokağa çıktı (Dumas, 2012, s. 75-76).
>
> Yolculuk çok güzeldi ama d'Artagnan, bunun keyfini çıkaramıyordu. Onun aklı arkadaşlarında ve balodaydı. Arkadaşlarına güveni tamdı; her türlü güçlüğü alt ederek Paris'e dönebilirlerdi elbette, ama yine de bir kuşkunun beynini kemirmesine engel olamıyordu. Arkadaşlarını çok seviyordu ve onlara hiçbir şey olmasını istemiyordu (Dumas, 2012, s. 126).
>
> D'Artagnan'a gelince; saraydan ayrılır ayrılmaz arkadaşlarını aramaya koştu. Onları görünceye kadar heyecandan yüreği sıkıştı. Hepsini sağlıklı ve neşeli bulduğunda, üstelik bir araya gelmelerini sağladığında keyfine diyecek yoktu (Dumas, 2012, s. 131).
>
> Bu söz, tümünün de bir anda kahkahalarla gülmesine neden oldu. O anda, dördünün de yüreği tek yürek gibi çarpıyordu (Dumas, 2012, s. 134).

Bu ifadelerle ise okura, iyi bir arkadaşlığın sevgiyle ve saygıyla mümkün olduğu; dostluğun kimi zaman özveride bulunmayı ve fedakârlığı gerektirdiği; dostların bir araya gelmelerinin her birini mutlu edeceği ve en önemlisi de dostluğun bir bütün olabilmek, tek yürek olmak anlamlarına geldiği mesajları okura yansıtılmaktadır. Bu örtük mesajlar gerçek dostluğu yansıttığından oldukça önemlidir.

> Aramis ciddileşerek:
>
> -Şimdi yolculuğun ayrıntılarına girip bir plan hazırlayalım, dedi. Uymamız gereken kuralları belirleyelim ve görev paylaşımı yapalım. Ancak o zaman başarılı bir sonuç elde edebiliriz. (Dumas, 2012, s. 114).

"Kişi planlı olursa başarılı olur." mesajı okura örtük olarak aktarılmaktadır. Bu mesaj da okura başarılı olmanın ana şartının "plan" olduğunu ifade etmesi açısından önemlidir.

Bunların yanı sıra eserde hedef kitle için uygun olmayan "yasak aşk" kavramının da sıklıkla işlendiği görülmektedir.

> Bayan Bonacieux, bu ani gelişmeler karşısında dayanamayarak bayıldı. D'Artagnan, onu kucaklayarak kanepeye yatırdı. Genç kadın çok güzeldi. D'Artagnan, bir süre bakışlarını kadının yüzünden alamadı. Sonra kendini toparlayarak biraz su buldu ve kadının yüzüne serperek ayılmasını sağladı.

Bayan Bonacieux, kendine gelip de kurtarıcısıyla karşılaşınca heyecanla doğruldu. Minnettar bir sesle:

-Yardımıma gelmeseydiniz başıma kim bilir neler gelirdi, dedi. Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

D'Artagnan, kadının sadece görünüşünden değil, konuşmasından, ses tonundan da etkilendi, yüreğinde tatlı bir heyecan duydu (Dumas, 2012, s. 63).

Delikanlı, birkaç saniye kararsız kaldı. Dilinin ucuna geleni söylemekle söylememek arasında ikilem içindeydi. Sonunda tüm cesaretini toplayarak nazik bir ses tonuyla:

-Hem de şimdiye dek gördüğüm en güzel kadına yardımcı olmaktan onur duyarım, dedi (Dumas, 2012, s. 67).

D'Artagnan, onun koluna girdiğinde içinin heyecanla titrediğini hissetti. Ona ilk kez bu kadar yakın oluyordu. Bir süre sessizce yürüdüler. Sonunda kendini tutamayarak:

-Size duygularımı söylemezsem dayanamam. İlk gördüğüm anda sizden çok etkilenmiştim. O andan beri sizi düşünmediğim an yok. Ve inanın böyle harika duyguları ilk kez yaşıyorum. Yani açıkça söylemek gerekirse, size âşık oldum. Bu elimde olmadan başıma geldi (Dumas, 2012, s. 73-74).

D'Artagnan, ona sevgiyle bakarak:

-Sizinle hiç karşılaşmamış olmayı dilerdim, dedi. Bundan sonra, sizi görmeden yaşamak bana mutsuzluk verecek.

……..

Kadın binadan içeri girerken d'Artagnan durup bir süre ardından baktı. Gönlünü kaptırdığı kadın ona umut vermişti. Bu demek oluyordu ki, o da kendisinden etkilenmişti. Büyük bir mutluluk içinde hızla sokakları katederek evine gitti (Dumas, 2012, s. 74-75).

D'Artagnan şaşırdı. Adamın Aramis olmadığına çok sevinse de alttan almadı. Daha da sertleşerek:

-Kimliğinizin önemi yok bayım, diye bağırdı tekrar. Yanınızdaki bayan benim âşık olduğum kadındır. Onu size bırakamam, çekin kılıcınızı! Sizi vuruşmaya çağırıyorum (Dumas, 2012, s. 77).

Kraliçe Anne, Kardinal'in kendisini izlemesi için peşine birkaç adam taktığını biliyordu. Dük'ün kendisi yüzünden tehlikeye atılmasını istemiyordu. Ne var ki onun ısrarlarına dayanamayarak görüşmeyi kabul etmişti.

Dük'ün tüm benliğini büyük bir heyecan sarmıştı. Kraliçe'ye âşıktı ve onu görebilmek amacıyla tüm tehlikeleri göze alarak İngiltere'den Fransa'ya gelmişti. Kardinal'den gelebilecek tüm tehlikeleri göze almıştı; en küçük korkusu, kaygısı yoktu. Birkaç dakika sonra odanın kapısının açılıp, Kraliçe'nin içeriye süzüldüğünü gördüğünde mutluluktan titredi.

Dük otuz, Kraliçe ise 28 yaşındaydı. Kraliçe çok güzel bir kadındı. Kapıdan girince gülümseyerek Dük'e doğru ilerledi.

Dük de ona doğru yürüdü ve önünde diz çökerek:

-Sizi bir kez daha görebildiğim için çok mutlu oldum kraliçem, dedi.

Kraliçe Anne, Dük'ün aksine oldukça sakindi. Ciddi bir ses tonuyla:

-Sevgili Dük, dedi. Duygularınız için çok teşekkür ederim, bundan onur duydum. Ancak hiçbir koşul, bir araya gelmemiz için uygun değil. Şu anda burada buluşmamız bile tam bir çılgınlık. Benden umudunuzu kesmenizi istemek ve bir daha görüşemeyeceğimi bildirmek için buluşmayı kabul ettim.

Buckingham Dükü, bu sözlerle düş kırıklığına uğrasa da karşısındaki güzel kadına hayranlıkla bakmaktan kendini alamıyordu. Kraliçenin bu sözlerini duymamış gibi:

-Kraliçem, duruşunuz güzelliğiniz, güzel sözleriniz karşısında büyülenmemek olanaksız. Sizi ölümü göze alacak kadar seviyorum Kraliçem. Aşkıma karşılık vermeniz beni dünyanın en mutlu insanı yapacaktır (Dumas, 2012, s. 79-81).

Bayan Bonacieux, tüm olanları anlattıktan sonra:

-Kraliçemizin onurunun kurtulması, balo gecesine kadar gerdanlığın getirilmesine bağlı, dedi. Ne var ki yol uzun, görev tehlikeli. Kardinalin adamları bu olayın peşini bırakmayacaklardır. Olabilecek tehlikelere karşın yine de bu görevi üstlenebilir misiniz?

-Sizi mutlu edecekse ölümü bile göze alabilirim, dedi d'Artagnan. Söylediklerime güvence olarak size duyduğum büyük aşkı göstermeme izin verin lütfen (Dumas, 2012, s. 108-109).

D'Artagnan'ın içi içine sığmıyordu. Yaşananlar, baş döndürücüydü; ama her şey onun lehine gelişiyordu. Âşık olduğu kadınla aralarında hiçbir engel kalmamıştı. Eğer genç kadının kendisine verdiği mektubu Londra'ya götürmeyi başarır, gerdanlığı getirebilirse kraliçenin gözüne girecekti; bu da önünde yeni olanakların açılması anlamına geliyordu. Ama onun için daha da önemlisi, görevi başardığında sevdiği kadının kendisine evet deme olasılığıydı (Dumas, 2012, s. 111-112).

Bu arada Bayan Bonacieux, büyük bir beğeniyle d'Artagnan'ı süzüyordu. Onun kendisine bu kadar yakın olmasından büyük bir mutluluk duyuyordu (Dumas, 2012, s. 129).

Athos, anlamamış gibi yaparak:

-Bilmece gibi konuşuyorsun sevgili d'Artagnan, dedi. Bayan Bonacieux'nün serbest kalması seni ne ilgilendirir?

-İlgilendirmez olur mu? Bildiğiniz şeyi bilmezden gelerek beni çıldırtmaya çalıştığınızın farkındayım. Ben o güzeller güzeli kadına âşığım arkadaşlar. Onun da bana âşık olduğuna eminim. Gidip onunla buluşacağım (Dumas, 2012, s. 135).

Arkadaşları onun ardından:

-Yaşasın d'Artagnan, yaşasın aşk, diye bağırdılar (Dumas, 2012, s. 136).

Yukarıda D'Artagnan ile Bayan Bonacieux'nün ve Kraliçe Anne ile de Buckingham Dükü'nün aşklarını anlatan ifadelere eserde sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Ancak, başkaları ile evli olan kahramanlar arasında yaşanan bu ilişkilere sıklıkla yer verilmesi, bunların çok olağan bir durummuş gibi yansıtıldığını göstermektedir. Okura, "Kişiler evli dahi olsa başkaları tarafından sevilmelerinde, başkalarıyla ilişkiler yaşamalarında sakınca yoktur." mesajı örtük olarak verilmektedir. Evli insanlar arasında yaşanan bu münasebetlerin alenen, çok normal bir davranışmış gibi gösterilmesi, ahlaki değerlerden oldukça uzak bir durumu okura yansıtmaktadır. Bu da hitap edilen kesim için oldukça tehlikelidir. Çünkü eserden bu tür münasebetlerin olabilirliğini gören birey, ilerde de böyle bir yaşam tarzı edinmekte sakınca görmeyebilir.

Eserde tema itibari ile dostluğun/arkadaşlığın önemine değinilmesi okura bu kavramların oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle önemli katkılar sağlayacak olan eserin, diğer mesajlar bakımından olumsuz nitelik taşıdığı söylenilebilir. Sürekli olarak "aşk" kavramına yer verilmesi, bu kavramla ilgili okura uygun olmayan mesajların verilmesine sebep olmaktadır.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı olan d'Artagnan okura görünüşü, davranışları, konuşmaları, fiziksel özellikleri, duygu ve düşünceleri gibi birçok özelliği bakımından tanıtılmıştır.

Aşağıdaki ifadelerde başkahramanın okura, fiziksel özellikleri ve görünüşü bakımından tanıtıldığı görülmektedir.

> Kasabanın ortasından geçen ana caddenin iki yanında işyerleri, mağazalar, irili ufaklı dükkânlar sıralanmıştı. Aynı caddedeki Şen Değirmenci hanının yakınlarında zayıf bir ata binmiş olan genç delikanlı çevresine merakla bakınarak yavaşça ilerliyordu. Çocukluktan daha yeni çıkmış delikanlının hareketlerine bakarak Meung kasabasının yabancısı olduğu söylenebilirdi (Dumas, 2012, s. 7).
>
> Gerçekten de yabancı gencin atı da, giysileri de dikkati çekmeyecek gibi değildi. Ona bir kez bakanlar, bir daha bakmak zorunda kalıyorlardı. Gencin giysileri birbiriyle uyumlu olmayan farklı renklerdeydi. Örtünmüş olmak için giyinmiş gibiydi (Dumas, 2012, s. 8).
>
> Soylu adam, ciddi bir sesle:
>
> -Örneğin altındaki havyan, dedi. Zavallı at, tam bir kemik yığını. Kendisini bile taşımakta zorlanıyor; bir de seni götürmek zorunda. Hele senin giysilerin, duruşun, bakışın çok daha komik. Sanki bir ülkenin kralı gibi havalardasın (Dumas, 2012, s. 11).
>
> Bay de Treville, saraydan dönünce d'Artagnan'ı ve üç adamını odasında topladı. Keyifle gülümseyerek:
>
> -Kral, yarın sizi saraya bekliyor, dedi. Dua edin de sizi astırmasın. D'Artagnan, Kral seni tanımak için sabırsızlanıyor bunu bilesin.
>
> Böyle bir şey beklemeyen d'Artagnan, bir anda kulaklarına kadar kızardı. İnanamıyordu, olaylar ne kadar da hızlı gelişmişti (Dumas, 2012, s. 49).

Bu ifadelerden başkahramanın genç, uyumsuz ve rengârenk kıyafeti ile dikkat çeken, utangaç ve havalı birisi olduğu anlaşılmaktadır. Yazar, başkahramanın utangaç olma durumunu karakterin fiziksel özellikleriyle geliştirirken; havalı oluşunu ise diğer karakterlerin yorumu ile geliştirmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde ise başkahraman okura davranışları bakımından tanıtılmaktadır.

> Tüm alaylı bakışlara ve sözlere karşın genç, atının üzerinde gururla, dimdik duruyordu. Çok havalıydı ve dünyaları yaratmış gibiydi. Meung halkının onunla alay etmesinin temel nedeni onun bu havalı duruşuydu (Dumas, 2012, s. 8).
>
> Şimdilik yanında epeyce parası vardı. Handan ayrılmak üzereyken hancıya ve yardımcılarına yüklü miktarda bahşiş verdi. Hancıyla vedalaşırken mektup aklına geldi. Cebini yoklayıp da mektubu bulamayınca çok öfkelendi. Kılıcını çekip hancının boğazına dayayarak:
>
> -Cebimdeki mektubu sen almış olmalısın, diye bağırdı. Ya mektubu verirsin ya da kelleni! (Dumas, 2012, s. 18)
>
> D'Artagnan'a baktı. İnanamaz bir ses tonuyla:
>
> -Söyle bakalım çocuk, Jussac'ı gerçekten sen mi yendin, diye sordu.
>
> Delikanlı daha da kızarmıştı. Ne yanıt vereceğini bilmiyordu. Başını öne eğerek susmayı tercih etti (Dumas, 2012, s. 50).
>
> Akademiye başladıktan sonra atını yoksul birine bağışlamıştı. Dostlarıyla fazla buluşamaz olmuşlardı. … (Dumas, 2012, s. 54).

> D'Artagnan, kaçırılan kadının kardinalin adamlarınca kuşkulu sayılabilecek tanıdıkları, akrabaları olup olmadığını bilmiyordu. Yine de ne olur ne olmaz diye düşünerek fare tuzağı için birtakım tedbirlere başvurdu. Alt kattaki ev sahiplerinin ve kendisinin oturma odaları üst üsteydi. D'Artagnan, alt kata gidip gelenleri görebilmek için kendi odasının tahta döşemesine küçük bir delik açtı (Dumas, 2012, s. 61).
>
> Bayan Bonacieux'yü kurtardığı saatte başka yerde olduğunu kanıtlamak için harekete geçti. Doğruca komutanlık binasına gitti. Bekleme salonunu boş bulunca aceleyle masanın üstündeki saati aldı ve 21.00 olarak ayarladı. Eldivenini saatin yanına bırakarak komutanın odasının kapısını çaldı (Dumas, 2012, s. 68).
>
> -Siz ve ben aynı saftayız ve dostuz. İstemeyerek de olsa kendimi birtakım olayların içinde buldum. Hem kendimi, hem de sizi koruyabilmek için gözümü dört açmam ve her olasılığı değerlendirmem gerekiyordu. Bu nedenle izniniz olmadan tavan arasından sizi dinledim. Beni bağışlarsınız umarım (Dumas, 2012, s. 108).

Bu ifadelerden kahramanın havalı, çabuk öfkelenen, öfkelendiğinde saldırıya geçen, utangaç, çekingen, cömert, zeki, işini bilen ve tedbirli birisi olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanın bu karakter özellikleri, karakterin davranış ve eylemleriyle geliştirilmiştir.

> Porthos ve Aramis, delikanlıya yaklaşarak ellerini uzatıp tokalaştılar. Aramis, beğeni dolu bir sesle:
>
> -Sizi ben de kutluyorum bayım, dedi. İki saat içinde üçümüzle de düello yapmayı göze alarak, ne kadar korkusuz olduğunuzu kanıtladınız (Dumas, 2012, s. 39).
>
> Jussac ve d'Artagnan karşı karşıya gelmişti. Jussac, ilk başta gülünç giysili genci küçümsemiş, onu birkaç saniyede yeneceğini sanmıştı. Kısa zamanda rakibinin kılıç kullanmadaki ustalığını ve gücünü fark ederek, telaşa kapıldı (Dumas, 2012, s. 43).

Bu ifadelerde ise başkahraman okura; cesur, kendi işini ustalıkla yapan ve yetenekli olması yönüyle davranışları bakımından tanıtılmıştır. Kahramanın bu karakter özellikleri ise; diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmiştir.

Bu ifadelerde ise başkahraman okura duyguları ve düşünceleri bakımından tanıtılmaktadır.

> D'Artagnan, bileği güçlü bir gençti. Silahşorluk eğitimi almamış olsa da babasından aldığı derslerle çok iyi kılıç kullanmayı öğrenmişti. Yüreğinde en küçük bir korku yoktu. Kendisine o kadar güveniyordu ki, herhangi bir tehlikeye gözü kapalı atılabilirdi (Dumas, 2012, s. 10).
>
> D'Artagnan, geç kaldığını biliyordu; ama yine de koşarak soylu adamı gördüğü köşeye gitti. Tahmin ettiği gibi adam ortalıkta yoktu. Şaşkın şaşkın olduğu yerde kaldı. Birden aklı başına gelerek yaptığı kabalığı düşündü. Ne olursa olsun komutanın odasından kaba bir şekilde ayrılmamalıydı. Komutan, tüm iyi niyetiyle ona yardımcı olurken, onu Krallık Akademisi'ne göndermek üzereyken ansızın ayrılarak büyük hata yapmış; belki de tüm işleri berbat etmişti (Dumas, 2012, s. 34).
>
> Hala inanamıyordu, az sonra kralın huzurunda olacaklardı. Bu ne baş döndürücü bir gelişmeydi böyle; dün Paris' e gelmiş bugün Fransa Kralının huzuruna çıkıyordu. Yüreğinin yerinden fırlayacağını sanarak elini göğsüne bastırdı (Dumas, 2012, s. 50).

Bu ifadelerde ise başkahraman, kendine güvenen, cesur, kendisine eleştirel gözle bakabilen, objektif ve heyecanlı bir karaktere sahip olması yönüyle okura duygu ve düşünceleri bakımından tanıtılmıştır. Kahramanın bu karakter özellikleri, yazarın yorumuyla geliştirilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde ise başkahraman okura konuşmalarıyla tanıtılmıştır.

> Hoşgörü sınırlarını zorlayarak bir süre daha yol aldı. Kimseye uymamak için ana caddeden ayrılmayı, ara sokaklardan geçmeyi düşünmedi değil ama bunu gururuna yediremedi. Alay edenlerin sayısında artış olunca, kahkahalar kulaklarını tırmalamaya başlayınca en yakınındaki bir adama seslendi:
>
> -Kasabanızdan geçmekte olan ve kimseye zararı dokunmayan bir yolcuyla alay etmek yiğitlik mi sizce? Ya dağılıp gidin ya da elimden bir kaza çıkacağını peşin peşin söyleyeyim.
>
> …. Ne var ki insanlar seninle alay etmekte haklı.
>
> D'Artagnan şaşırarak sert bir sesle:
>
> -Nedenmiş ki o, diye sordu.
>
> Soylu adam, ciddi bir sesle:
>
> -Örneğin altındaki havyan, dedi. Zavallı at, tam bir kemik yığını. Kendisini bile taşımakta zorlanıyor; bir de seni götürmekte zorunda. Hele senin giysilerin, duruşun, bakışın çok daha komik. Sanki bir ülkenin kralı gibi havalardasın.
>
> Delikanlı, bu sözlere daha fazla dayanamadı. Kılıcını çekerken büyük bir öfkeyle:
>
> -Bunlar nasıl sözler öyle, diye bağırdı. Bu hakareti hoş göremem. Çekin kılıcınızı! (Dumas, 2012, s. 10-11)
>
> D'Artagnan, dış kapıya doğru harekete geçerken başını döndürüp Athos'a bakarak karşılık verdi.
>
> -Anlaşıldı Bay Athos, sizin iyi bir derse gereksiniminiz var. Söylediğiniz yeri bilmiyorum ama sorar öğrenirim. Yaralarınızı bahane ederek gelmemezlik yapmayın sakın (Dumas, 2012, s. 32).
>
> Bu kadarı da fazlaydı. Önüne gelen onu düelloya zorluyordu. Büyük bir öfkeye kapılarak elini kılıcının kabzasına atarken:
>
> -Yeter artık, yabancıyız diye şamar oğlanı olmadık! Cesaretim de var gücüm de; çekin kılıcınızı! (Dumas, 2012, s. 36)
>
> Athos'a bakıp:
>
> -Yaralı olduğunuz için size kılıç kaldırmayı doğru bulmuyorum aslında, dedi (Dumas, 2012, s. 39).

Bu ifadelerden ise başkahramanın, kendisiyle alay edilmesinden hoşlanmayan, gururlu, kendine güvenen, cesur ve duyarlı birisi olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanın bu özelliklerini yazar karakterin konuşmalarıyla geliştirmiştir.

> D'Artagnan, komutanın yanıt vermediğini görünce esas konuya döndü.
>
> -En büyük hayalim iyi bir silahşor olup sizin komutanızda kralımıza hizmet verebilmek.
>
> Komutan, onun kararlı ses tonunu beğendi.
>
> -Güçlü birine benziyorsun d'Artagnan. İyi bir silahşor olabileceğine inanıyorum. Sana yardımcı olacağım (Dumas, 2012, s. 29).

Bu ifadelerde ise diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilen başkahramanın, kararlı bir karaktere sahip olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi yazar, başkahramanını karakter geliştirme yöntemlerinin tamamını kullanarak geliştirmiştir. Yukarıda yer alan örnek ifadelere genel olarak bakıldığında kahramana; utangaç, havalı, kendine güvenen, cesur, çekingen, cömert, zeki, işini bilen,

tedbirli, yetenekli, kendisine eleştirel gözle bakabilen, objektif, heyecanlı, kendisiyle alay edilmesinden hoşlanmayan, gururlu, duyarlı ve kararlı karakter özellikleri yüklenmektedir.

Okura birçok özelliği bakımından tanıtılan başkahramanın "açık(geliştirilmiş) karakter" özelliği sergilediği görülmektedir. Değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından ise d'Artagnan değişmeyen(durağan) karakter özellikleri sergilemektedir. Başlangıçtan itibaren silahşor olmak isteyen ve bu isteğini yerine getirmek için her türlü zorlukla başa çıkan kahramanın, eserin başından sonuna değin cesur, sevdikleri için canını ortaya koyabilen, kılıç kullanmada kendine güvenen, duyarlı ve kararlı karakter özelliklerini koruduğu görülmektedir. Eser boyunca kahramanın aynı kişilik özelliklerine sahip olması durağan karakter özelliği gösterdiğinin kanıtıdır. Bunun yanı sıra karakter özellikleri bakımından değişmeyen kahramanın kariyerinde, bulunduğu durumda farklılıklar görülmektedir. Köy hayatından, kent hayatına geçiş yapmış, komutanının ve kralın övgülerini kazanmıştır. Üç silahşorlarla başta kavga edecek olan d'Artagnan, sonra onlarla dost olmuştur. Bunların yanı sıra evli bir bayana da âşık olmuştur. Başlangıçta arkadaşları için göze aldığı ölümü sonlarda ise sevdiği kadın için göze almıştır.

Eserin başkahramanı, d'Artagnan; yardımcı kahramanlar ise, Athos, Aramis, Porthos, Bay de Treville, Kral, Kraliçe Anne, Kardinal Richelieu, Bay ve Bayan Bonacieux ve Buckingham Dükü'dür. Üç silahşorlar Athos, Aramis ve Porthos; başkahraman d'Artagnan'ın ayrılmaz dostlarıdır. Bu arkadaşlar çok iyi birer silahşordur. Kitaba da ismini veren bu kahramanlar; yardımcı kahramanın ötesinde olan ve neredeyse başkahraman kadar özellikleri bakımından tanıtılan; başkahramanın okura tanıtılmasında ve başkahraman olmasında oldukça etkili olan, ona yön veren kahramanlardır. Bay de Treville, başkahramanın silahşor olmasında ve sahip olduğu üne kavuşmasında onun yolunu açan, yardımsever bir komutandır. Kral, başkahramanın başarısını ödüllendiren ve ülkesini seven yardımcı kahramandır. Kraliçe Anne, başkahramana önemli sorumluluklar veren kişidir. Kardinal, türlü oyunlar peşinde koşan, kendi yolsuzluklarını kapatmak için Kraliçe'yi Kral'ın yanında küçük düşürmek isteyen, silahşorları ve komutanlarını alt etmek isteyen yardımcı kahramandır. Başkahramanın ev sahibi olan Bay Bonacieux, Kardinal'e yaranmak için eşine ihanet eden yardımcı kahramandır. Bayan Bonacieux ise Kraliçe'nin sadık nedimesidir. Kraliçe'nin zor durumda kalmaması için elinden gelen yardımı yapan ve başkahramanın âşık olduğu yardımcı kahramandır. Buckingham Dükü ise Kraliçe'yi seven yardımcı kahramandır.

Başkahramanın iyi bir silahşor olma arzusu ve bunu başarması, okura istenildiğinde kişinin hayallerine kavuşabileceğini göstermektedir. D'Artagnan'ın iyi bir silahşor olmasında şüphesiz kendine olan güveni ve çok iyi dostlara sahip olması önemli etkenlerdir. Dört arkadaşın "Birimiz hepimiz için, hepimiz birimiz için varız." sloganı, onların bir bütün olduğunun, biz olabilmeyi başardığının göstergesidir. Bu sayede bütün görevlerini başarı ile tamamlamışlardır. Eserde başkahraman bu yönüyle ele alındığında; gerek karakter özellikleri gerekse kendisine verilen görevi yerine getirmedeki azmi bakımından okura örnek olabilecek davranışlar sergilemektedir. Ayrıca kahramanların aralarındaki dostluğun örnek olaylarla anlatılması, okura dostluğun önemini ve dost kazanmanın gerekliliğini yansıtıcı niteliktedir. Okur kahramanlarla özdeşim kurduğunda bu yönüyle örnek olabilecek davranışlar sergilenmektedir. Ancak, tema bölümünde örneklendirdiğimiz metinlerde yer aldığı gibi başkahramanın evli bir bayana âşık olması ve bunun sık sık tekrar edilerek normal bir davranış gibi yansıtılması, hedef kitle için örnek bir kahraman modeli değildir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 23. Üç Silahşorlar Eserinde İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Adil olma	1	20
	Dayanışma	2	
	Duyarlılık	5	
	Öz güven	2	
	Saygı	2	
	Sevgi	3	
	Sorumluluk	1	
	Yardımseverlik	4	
Ahlaki değerler	Adil olma	1	9
	Dayanışma	2	
	Saygı	2	
	Yardımseverlik	4	
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler	Güzel, güzellik	2	2
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Ölüm	1	1

Tablo 23'de görüldüğü gibi eserde en çok sosyal değerlere yer verilirken; siyasi, bilimsel ve ekonomik değerlere ise yer verilmemiştir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Adil olma" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

D'Artagnan, bu görev için kendisine verilen parayı arkadaşlarıyla paylaştı. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra, on dakika arayla Paris'ten ayrıldılar (Dumas, 2012, s. 115).

Bu değer, herkese hakkı olanı verme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Dayanışma", "Duyarlılık" ve "Yardımseverlik değerleri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

D'Artagnan, komutanın yanıt vermediğini görünce esas konuya döndü.

-En büyük hayalim iyi bir silahşor olup sizin komutanızda kralımıza hizmet verebilmek.

Komutan, onun kararlı ses tonunu beğendi.

-Güçlü birine benziyorsun d'Artagnan. İyi bir silahşor olabileceğine inanıyorum. Sana yardımcı olacağım (Dumas, 2012, s. 29). (Yardımseverlik)

D'Artagnan, sitem eden bir ses tonuyla:

-Teşekkür ederim ama sizin davranışlarınızı beğenmediğimi söylemek zorundayım, diye karşılık verdi. İstemeyerek yaptığım hatalarımı bağışlama büyüklüğünü göstermediniz. Eminim ki, benden çok daha güçlüsünüz, ustasınız; ama geri adım atmayacağım.

Athos'a bakıp:

-Yaralı olduğunuz için size kılıç kaldırmayı doğru bulmuyorum aslında, dedi (Dumas, 2012, s. 39). (Duyarlılık)

Athos, söze girdi.

-Bunu siz de çok iyi biliyorsunuz Bay Jussac. Siz beş kişisiniz biz üç kişi; cesaretiniz varsa gelin de kılıçlarımızı siz teslim alın.

D'Artagnan, bir adım ileri çıkarken sert bir sesle:

-Ayıp oluyor arkadaşlar, üç değil dört kişiyiz dedi. Beşe karşı dört! Eh, denge sağlandı sayılır (Dumas, 2012, s. 41). (Dayanışma)

Akademiye başladıktan sonra atını yoksul birine bağışlamıştı. Dostlarıyla fazla buluşamaz olmuşlardı. … (Dumas, 2012, s. 54). (Duyarlılık, Yardımseverlik)

-Sorun da bu ya! Kardinal beni zor durumda bırakmak için böyle bir tuzak kurmuş olmalı. Evet, kesinlikle bu bir tuzak. Eğer o gece gerdanlığı takamazsam her şey bitecek. Ah, çok mutsuzum. Bu işin altından nasıl kalkacağımı bilemiyorum.

Bayan Bonacieux, hanımın durumuna çok üzülmüştü. Tüm samimiyetiyle:

-Rahat olun Kraliçem, gerdanlığın İngiltere'den getirilmesini sağlayabilirim, dedi (Dumas, 2012, s. 103). (Duyarlılık, Yardımseverlik)

-Siz ve ben aynı saftayız ve dostuz. İstemeyerek de olsa kendimi birtakım olayların içinde buldum. Hem kendimi, hem de sizi koruyabilmek için gözümü dört açmam ve her olasılığı değerlendirmem gerekiyordu. Bu nedenle izniniz olmadan tavan arasından sizi dinledim. Beni bağışlarsınız umarım (Dumas, 2012, s. 108). (Duyarlılık)

D'Artagnan şaşırarak:

-Komutan da siz de anlaşmış gibi sırrı öğrenmek istemiyorsunuz, dedi. Neyse kaybedecek zamanımız yok. Hemen İngiltere'ye gitmek zorundayım. Ama Bay De Treville'in de uyardığı gibi Kardinalin adamları yolda tuzaklar kurmuş olabilir. Ne dersiniz, bana yardım edecek misiniz?

Porthos, son derece ciddi bir sesle:

-Sevgili arkadaşım, seni tek başına bırakacağımızı düşünemezsin herhalde, dedi. Unutma ki her zaman birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için varız. (Dumas, 2012, s. 114). (Dayanışma, Duyarlılık, Yardımseverlik)

Dayanışma değeri, zor zamanlarda birlikte hareket etme ve birlikteliğe önem verme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Duyarlılık değeri, karşısındakinin bulunduğu durum karşısında hassasiyet gösterme, bağışta bulunma, çevresindekileri yaşadığı sıkıntıdan kurtarmak için çaba gösterme, başkalarının hayatından endişe duyarak onları koruma ve bu hususta tedbir alma, çevresindekilerin zor günlerinde onların yanında olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Yardımseverlik değeri ise, çevresindekilere iş hususunda yardımda bulunma, yoksullara bağışta bulunma, çevresindekileri yaşadığı sıkıntıdan kurtarmak için çaba gösterme, duyarlı davranma ve çevresindekilerin zor günlerinde onların yanında olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Özgüven" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> D'Artagnan, bileği güçlü bir gençti. Silahşorluk eğitimi almamış olsa da babasından aldığı derslerle çok iyi kılıç kullanmayı öğrenmişti. Yüreğinde en küçük bir korku yoktu. Kendisine o kadar güveniyordu ki, herhangi bir tehlikeye gözü kapalı atılabilirdi (Dumas, 2012, s. 10).
>
> D'Artagnan, dış kapıya doğru harekete geçerken başını döndürüp Athos'a bakarak karşılık verdi.
>
> -Anlaşıldı Bay Athos, sizin iyi bir derse gereksiniminiz var. Söylediğiniz yeri bilmiyorum ama sorar öğrenirim. Yaralarınızı bahane ederek gelmemezlik yapmayın sakın (Dumas, 2012, s. 32).

Bu değer, kendine güvenme, potansiyelinin farkında olma ve yapabileceğine inanma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Saygı" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

> Yola çıkacağı zaman Dük, gerdanlığı ona verdikten sonra:
>
> -İki adamım, gemiye bininceye kadar size yardımcı olacaklar, dedi.
>
> D'Artagnan, saygılı bir tavırla başını hafifçe öne eğerek:
>
> -Çok teşekkür ederim efendim, diye karşılık verdi (Dumas, 2012, s. 126).
>
> -Bay d'Artagnan, size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum, dedi. Bu büyük hizmetinizi ömrüm boyunca unutmayacağım.
>
> D'Artagnan, sanki bir düşte yaşıyor gibiydi. Kendine uzanan eli tutup saygıyla öptükten sonra:
>
> -Her zaman sizin emrinizdeyim Kraliçem, dedi. Sizin için yaşamım feda olsun (Dumas, 2012, s. 129).

Bu değer ise, karşısındakine bulunduğu mevkiden dolayı hürmet etme, saygılı davranma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sevgi" değeri ile ilgili ifadeler şunlardır:

> -Sevgili Anne, mutlu olacağınız umuduyla 5 Ekim akşamı sizin onurunuza bir balo düzenlemeyi düşünüyorum.
>
> Çok şaşıran Kraliçe:

-Bildiğim kadarıyla siz balolardan hoşlanmazsınız, dedi.

Kral gülümseyerek onun elini tuttu. Gözlerini eşinin gözlerine dikerek:

-Sizi mutlu edebilecek her şeyin beni de mutlu edeceğini bilmenizi isterim, dedi (Dumas, 2012, s. 100-101).

Bayan Bonacieux, tüm olanları anlattıktan sonra:

-Kraliçemizin onurunun kurtulması, balo gecesine kadar gerdanlığın getirilmesine bağlı, dedi. Ne var ki yol uzun, görev tehlikeli. Kardinalin adamları bu olayın peşini bırakmayacaklardır. Olabilecek tehlikelere karşın yine de bu görevi üstlenebilir misiniz?

-Sizi mutlu edecekse ölümü bile göze alabilirim, dedi d'Artagnan. Söylediklerime güvence olarak size duyduğum büyük aşkı göstermeme izin verin lütfen (Dumas, 2012, s. 108-109).

D'Artagnan şaşırarak:

-Komutan da siz de anlaşmış gibi sırrı öğrenmek istemiyorsunuz, dedi. Neyse kaybedecek zamanımız yok. Hemen İngiltere'ye gitmek zorundayım. Ama Bay De Treville'in de uyardığı gibi Kardinalin adamları yolda tuzaklar kurmuş olabilir. Ne dersiniz, bana yardım edecek misiniz?

Porthos, son derece ciddi bir sesle:

-Sevgili arkadaşım, seni tek başına bırakacağımızı düşünemezsin herhalde, dedi. Unutma ki her zaman birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için varız (Dumas, 2012, s. 114).

Sevgi değeri, çevresindekilere sevgi ile yaklaşma, sevdiklerini mutlu etmek için onların hoşlanacağı etkinlikler yapma, sevdikleri için tehlikeleri göze alma ve sevdiklerini zor zamanlarda yalnız bırakmayıp onlara destek olma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

"Sorumluluk" değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

Bayan Bonacieux, tüm olanları anlattıktan sonra:

-Kraliçemizin onurunun kurtulması, balo gecesine kadar gerdanlığın getirilmesine bağlı, dedi. Ne var ki yol uzun, görev tehlikeli. Kardinalin adamları bu olayın peşini bırakmayacaklardır. Olabilecek tehlikelere karşın yine de bu görevi üstlenebilir misiniz?

-Sizi mutlu edecekse ölümü bile göze alabilirim, dedi d'Artagnan. Söylediklerime güvence olarak size duyduğum büyük aşkı göstermeme izin verin lütfen (Dumas, 2012, s. 108-109).

……..

Genç kadın, zaman daraldıkça umudunu yitirmeye başlamıştı. D'Artagnan'ı görünce büyük bir heyecanla:

-Bay d'Artagnan, gerdanlığı getirdiniz mi, diye sordu.

-Elbette, dedi d'Artagnan (Dumas, 2012, s.128).

Bu değer ise, mesuliyet alma, zorluklara rağmen verilen görevi yerine getirme ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde **sosyal değerlerden sekiz değerin; ahlaki değerlerden** ise "adil olma, dayanışma, saygı ve yardımseverlik" olmak üzere **dört ahlaki değerin** yer aldığı görülmektedir.

Estetik değerler incelendiğinde bu değeri yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

Dük otuz, Kraliçe ise yirmi sekiz yaşındaydı. Kraliçe çok güzel bir kadındı. Kapıdan girince gülümseyerek Dük'e doğru ilerledi (Dumas, 2012, s. 80).

-Kraliçem, duruşunuz güzelliğiniz, güzel sözleriniz karşısında büyülenmemek olanaksız. Sizi ölümü göze alacak kadar seviyorum Kraliçem. Aşkıma karşılık vermeniz beni dünyanın en mutlu insanı yapacaktır (Dumas, 2012, s. 81).

Bu değer, güzel, güzellik duygusu uyandıran ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Dini değerler incelendiğinde bu değeri yansıttığı düşünülen ifadeler şunlardır:

-Kralımızın ve sizin uğrunuza ölmeye hazırım efendim, dedi.

Kardinal, elini onun omzuna koyarak:

-Ölümden söz etmeyin Bay Bonacieux, dedi. Yararlı olabilmek için yaşamak zorundasınız (Dumas, 2012, s. 91).

Ölüm kavramı dini değerle ilgili bir ifadedir.

Eserin tamamında yer alan değerlerin okura olumlu katkılar sağlayacağı ancak, işlenen değerlerin yeterli olmadığı söylenilebilir. Ayrıca eserde, kahramanlar arası yaşanan uygun olmayan ilişkilerin yer alması ahlaki ve dini bakımdan uygun olmayıp; özellikle yaşadığımız toplumun ahlaki ve dini değerleriyle uyuşmamaktadır.

Parmak Çocuk

Konu

Anne ve babasından izin almadan dışarı çıkan Parmak Çocuk'un yaşadıkları bu masalın konusudur.

Eserde, bir ceviz kabuğunun içine sığabilecek kadar küçük bir çocuğun olması, çocuğun yıllarca hiç büyümemesi, çocuğun hayvanlarla konuşabilmesi, ineğin ve kurdun midesinde canlı kalabilmesi ve kurdun midesinin kesilerek çocuğun canlı olarak çıkarılması gibi gerçek dışı olaylar yaşanmıştır. Yaşanan bu gerçek dışı olaylar nedeni ile kitap konusuna göre, "edebi masallar" grubunda yer almaktadır.

Masalda Parmak Çocuk'un yaşayacakları, evine ulaşana kadar çektiği sıkıntılar ve ailesine kavuşup kavuşmayacağı okurun meraklanmasına ve bu sayede de ilgiyle okumasına sebep olabilir. Masalın konusu itibari ile güncel olması ve okur için örnek bir durumu yansıtması nedeniyle hedef kitle için uygundur.

Tema

"Aile büyüklerinden izin alınmadan hiçbir yere gidilmemelidir." ifadesi eserin ana fikridir. Eserde ana fikir, okura doğrudan/açık olarak aktarılmaktadır. Yazar ana fikri masalın farklı yerlerinde açık olarak birkaç kez tekrar etmiştir.

> Parmak Çocuk, sonunda evlerinin önündeki sarmaşığın arasına gizlenerek çocuklardan kurtulmuş. Onlar gittikten sonra sarmaşığa tutunarak yukarı tırmanmış. Onu nefes nefese gören mor çiçek "Dostum, bu halin ne böyle?" demiş.
>
> "Hiç sorma! Yaramaz çocuklar az kalsın beni bir kavanoza kapatacaklardı."
>
> "Yaa! Sakın bir daha izinsiz dışarı çıkma" demiş çiçek (Perrault, 2011, s. 9)"
>
> Bu sırada Parmak Çocuk bağırmaya başlamış: "Anneciğim, babacığım beni kurtarın! Ben kurdun karnındayım."
>
> Karı koca, duyduklarına inanamamışlar. Merak ve telaş içinde kurdu bayıltıp karnını kesmişler. Biricik evlatlarını görünce sevinçle kucaklamışlar. Sonra karnını bir güzel dikerek kurdu köyün dışına bırakmışlar…
>
> Evine, ailesine ve çok sevdiği mor çiçeğine kavuşan Parmak Çocuk, bir daha izinsiz hiçbir yere gitmemiş. Ailesiyle ömür boyu mutlu yaşamış (Perrault, 2011, s. 32)"

Görüldüğü gibi yukarıdaki ifadelerde aileden izinsiz hiçbir yere gidilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu ifadeler aynı zamanda temayı da yansıtmaktadır. Eserde "aile büyüklerine itaat" teması işlenmiştir.

Eserde az sayıda da olsa yardımcı fikirler yer almaktadır.

> Oduncu ve karısı hayatlarından memnunlarmış. Ne yoksulluklarından şikâyet ederlermiş ne de çok çalışmaktan… Onları üzen bir tek şey varmış. O da bir çocuklarının olmamasıymış. Köydeki bütün evlerden çocuk cıvıltıları yükselirken, onların evi pek sakinmiş. Öyle ki gece olunca duvarlar sessizlikten çın çın ötermiş. Oduncu ve karısı can sıkıntısından ne yapacaklarını bilemezlermiş. Komşularından gelen çocuk sesleriyle avunurlarmış (Perrault, 2011, s. 3).
>
> Oduncunun karısı çocuklardan gözünü ayırmadan, "Keşke, benim de hayatıma anlam katacak, yaptığım şu ekmekten tadacak bir çocuğum olsaydı" demiş. "İsterse boyu parmak kadar olsun. Bir lokma ekmekle doysun… (Perrault, 2011, s. 4).

Bu ifadelerle, "Çocuk, evin neşesidir.", "Ailede çocuğun olmaması, o aileye hüzün verir." ve "İnsanın çocuğu yoksa hayatının anlamı yoktur." mesajları örtük olarak verilmektedir. Hitap ettiği yaş grubunun çocuk olması nedeni ile okurun, aile için önemli olduğunu anlaması açısından mesaj olumludur. Ancak, çocuk olmadığı zaman ailede neşenin olmayacağına, mutlu olunamayacağına ve hatta hayatın bile çocuksuz anlamının olmayacağına dair genelleme yapılması uygun değildir. Ayrıca ifadelerde yer alan çocuk arzusunu, olsun ama nasıl olursa olsun düşüncesi ile fütursuzca istemek okur için olumsuz bir örnek oluşturmaktadır.

> Parmak Çocuk'un saklandığı fare deliği daracık sokakları olan bir yer altı şehrine benziyormuş. Parmak Çocuk o sokak senin bu sokak benim dolaşmaya başlamış… Derken karanlıkta cam

> gibi parlayan bir çift gözle karşılaşmış. Yuvanın sahibi fare, sinirli sinirli konuşmuş: "İzinsiz deliğime girmeye utanmıyor musun?"
>
> Parmak Çocuk suçlu suçlu başını öne eğmiş. Önce özür dilemiş, sonra başından geçenleri bir bir anlatmış… (Perrault, 2011, s. 15).

Bu ifadelerle okura, "Başka birinin yaşadığı ortama girmeden önce, ondan izin alınmalıdır." mesajı okura örtük olarak verilmektedir. Bu mesaj da okura başka ortamlara girmeden önce müsaade alınması gerektiğini öğretmesi açısından olumludur.

> "Hırsızlardan kaçıp deliğime girmekle iyi etmişsin." demiş fare. "Ancak tehlikeleri atlatmış sayılmazsın."
>
> "Nasıl yani?"
>
> "Bak dostum! Bu küçük boyunla rüzgâr seni uçurabilir, bir kurbağa yutabilir, ya da dikkatsiz biri üzerine basabilir… Sen en iyisi evine dön. Annenin babanın sözünden dışarı çıkma!" " (Perrault, 2011, s. 16)

Bu ifadelerde ise okura, anne-babanın sözünden çıkılmaması gerektiği mesajı açık olarak/ doğrudan verilmektedir. Ayrıca bu ifadelerle örtük olarak, çocukların evlerindeyken dışarıdaki tehlikelerden korunabilecekleri mesajı da verilmiş olabilir.

> Kuş, daireler çizerek alçalmış. Kütüğün üzerine konmuş. Ağzındaki kiraz tanelerini Parmak Çocuk'a uzatarak "Bunları senin için topladım" demiş. "Hadi ye de güçlen."
>
> Parmak Çocuk şaşkınlıkla "Teşekkür ederim" demiş. "Çok iyisiniz."
>
> "Teşekküre gerek yok" demiş kuş. "Bugüne kadar insanlar bana çok yem verdi. Bunu onların iyiliğine küçük bir karşılık say…" (Perrault, 2011, s. 21)

Bu ifadelerle ise okura, "Yapılan iyilikler karşılığını bulur." mesajı örtük olarak aktarılmaktadır. Yapılan hiçbir iyiliğin karşılıksız kalmayacağının belirtilmesi, her daim iyilik yapmanın kişinin kendi yararına olacağını belirterek kişiyi daima iyilik yapmaya yönlendirmesi açısından olumludur. Ancak bu ifade aynı zamanda, iyiliği karşılık bekleyerek yapmaya da sevk edebileceğinden bu anlamda olumsuzdur.

Eser genel olarak incelendiğinde, teması ve ana fikri itibari ile hedef kitle için uygundur. Özellikle bu yaştaki okur için aileden izinsiz herhangi bir yere gidilmemesi gerektiği ve evin, ailelerinin yanının kendileri için en güvenilir ve huzurlu yer olduğunun iletilmesi okur için oldukça olumludur.

Kahramanlar

Kitabın başkahramanı Parmak Çocuk okura daha çok fiziksel özellikleri ve konuşmaları bakımından tanıtılmıştır. Bunun yanı sıra az da olsa davranışları ve düşünceleri yönüyle de tanıtılmıştır.

> Ormancı ve karısının şirin mi şirin bir bebekleri doğmuş. Ama bu erkek bebeğin boyu parmak kadarcıkmış. Öyle ki karı koca onu incitiriz diye kucaklarına almaya korkmuşlar. Ceviz

> kabuğundan bir karyola yapıp içini pamukla döşemişler. Bebeği bu yatağa yatırmışlar. Adını da 'Parmak Çocuk' koymuşlar (Perrault, 2011, s. 5).
>
> Oduncu ile karısı bebeklerine gül gibi bakıyorlarmış. Ne var ki, Parmak Çocuk bir santim bile büyümüyormuş. Boyu tıpkı doğduğu günkü gibi parmak kadarmış. Buna rağmen cin gibi akıllıymış. Her şeyi kısa zamanda öğreniyor, aklıyla annesini babasını şaşırtıyormuş (Perrault, 2011, s. 6).

Başkahraman burada fiziksel özeliklerinden olan boyu bakımından tanıtılmıştır. Oldukça kısa olan boyunun parmak kadar olması, başkahramanın isminin de bu yönde olmasına sebep olmuştur. Ayrıca, başkahramanın boyunun hep aynı kaldığı, görünüşü itibari ile değişmediği anlaşılmaktadır. Bu ifadelerde başkahramanın okura davranışları bakımından da tanıtıldığı görülmektedir. Her şeyi kısa zamanda öğrenme davranışı ile kahramanın oldukça akıllı olduğu yansıtılmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde ise başkahraman okura, konuşmaları bakımından tanıtılmıştır.

> Böylece aradan yıllar geçmiş. Parmak Çocuk oyun çağına gelmiş. Ceviz kabuğunda yatmaktan sıkılmış. Bir gün başucundaki mor çiçeğe, "Neden hep bu odadayız? Haydi, dışarı çıkıp oynayalım." demiş.
>
> "Ben bu saksıya kök saldım. Hiçbir yere gidemem ki!" demiş çiçek.
>
> "Öyleyse ben biraz çıkıp dolaşayım. Gelince sana dışarıyı anlatırım" demiş, Parmak Çocuk (Perrault, 2011, s. 7).
>
> Dışarıda pırıl pırıl güneşli bir hava varmış. Parmak Çocuk, hemen bir evin bahçesinden içeri girmiş. Oyun oynamakta olan çocuklara, "Heey! Merhaba!... Ben de sizinle oynayabilir miyim?" diye seslenmiş (Perrault, 2011, s. 8).
>
> Parmak Çocuk, o günden sonra annesinden babasından izinsiz dışarı çıkmamış. Fakat çok geçmeden yine canı sıkılmış. Bir gün babasına, "Ben de seninle ormana gelebilir miyim babacığım?" demiş.
>
> "Olmaz!" demiş babası. "Orman çok büyük kaybolursun."
>
> Parmak Çocuk babasına öyle çok yalvarmış ki, sonunda adamcağız dayanamamış. Oğlunu cebine koyarak at arabasını hazırlamış; birlikte ormanın yolunu tutmuşlar (Perrault, 2011, s. 10).

Bu ifadelerden başkahramanın evde durmaktan sıkılan, dışarıdaki hayatı merak eden ve oyun oynamaya istekli birisi olduğu anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde ise, başkahraman okura konuşmaları ve düşünceleri bakımından tanıtılmıştır.

> Parmak Çocuk, öğleye kadar durmaksızın yol almış. Öğle sıcağı bastırınca dinlenmek için bir kütüğün üzerine oturmuş. Tam o sırada karşıdaki ağaca kocaman bir kuş konmasın mı? Parmak Çocuk'un minik kalbi korkuyla dolmuş. Ya bu kuş onu kaparsa, ne yaparmış!...
>
> "Aman kuş kardeş, gözünü seveyim, bana dokunma. Kaç gündür yollardayım, annemi babamı arıyorum." demiş (Perrault, 2011, s. 20).
>
> Parmak Çocuk, ineğin midesinde sağına soluna bakınmış. Ama her yer öyle karanlıkmış ki, hiçbir şey görememiş. 'Burada ölüp gideceğim, annemi babamı bir daha hiç göremeyeceğim' diye hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış… (Perrault, 2011, s. 26).
>
> Parmak Çocuk, ineğin midesinden tam çıkacakken mideyi bu sefer de bir kurt yutmasın mı?!... Parmak Çocuk yine karanlıklar içinde kalakalmış…

> İneğin midesini yutan obur kurt, koştura koştura bir tavuk kümesinin içine dalmış. Tavuklar kurdun cam gibi parlayan gözlerini görünce korkuyla gıdaklamışlar. Gürültüye uyanan ev sahibi, elinde sopa kümese koşmuş. Kurt canını zor kurtarmış. Fakat aklı hala çeşit çeşit yiyecek bulup midesini şişirmekteymiş.
>
> "Ah, şöyle bir kümes dolusu tavuk yesem, üzerine bir kazan bal şerbeti içsem yine de doymam" diye söyleniyormuş. O sırada midesinden bir ses duymuş: "Eğer nefis yiyecekler bulmak istiyorsan, şimdi beni iyi dinle. Dağdan aşağı in, ormanın arkasını dolaş. Karşına bir köy çıkacak. Köydeki kırmızı boyalı evi bul, mutfağa gir. Hepsini ye bitir!... (Perrault, 2011, s. 28-29).
>
> ……
>
> Meğer burası Parmak Çocuk'un eviymiş. Oduncuyla karısı telaşla mutfağa koşmuş. Mutfağın ortasında obur kurtla karşılaşınca ellerindeki sopalarla üzerine yürümüşler. Bu sırada Parmak Çocuk bağırmaya başlamış: "Anneciğim, babacığım beni kurtarın! Ben kurdun karnındayım." (Perrault, 2011, s. 32)

Bu ifadelerde ise başkahramanın başına bir şey gelmesinden korkan, sevdiklerine kavuşacağına dair umudunu yitiren ve son anda ise zekâsını kullanarak ailesine kavuşmak için kurda kurnazlık yapan oldukça akıllı birisi olduğu anlaşılmaktadır. Yazar kahramanın "akıllı/kurnaz olma" karakter özelliğini, karakterin konuşmalarıyla ve fiziksel özellikleriyle geliştirilmesi yöntemlerini kullanarak geliştirmiştir. Meraklı olması ise sadece "karakterin konuşmalarıyla geliştirilmesi" yöntemi kullanılarak geliştirilmiştir.

Görüldüğü gibi düşüncesi, davranışları, konuşmaları ve fiziksel özellikleri bakımından okura tanıtılan Parmak Çocuk'a, "açık(geliştirilmiş)" karakter özellikleri yüklenmiştir. Bunun yanı sıra başkahraman, değişen ve değişmeyen kişilik özelliklerine sahip olma bakımından incelendiğinde "devingen/dinamik" karakter özelliklerine sahip olduğu söylenebilir. Ailesinden izinsiz evden dışarı çıkması sonucu başkahramanın yaşadıkları, onun devingen bir karakter olmasında etkili olmuştur. Bunu aşağıdaki ifadelerden anlamak mümkündür.

İzinsiz evden ayrıldığında çocukların onu kavanoza koymak istemesi üzerine onlardan korkup kaçan kahramanın ilk etapta yaşadıklarından ders çıkararak akıllandığı düşünülebilir.

> Parmak Çocuk, korkusundan var gücüyle koşmaya başlamış. Peşindekiler bağırıyorlarmış: "Tutun, yakalayın çabuk!..."
>
> Parmak Çocuk, sonunda evlerinin önündeki sarmaşığın arasına gizlenerek çocuklardan kurtulmuş. Onlar gittikten sonra sarmaşığa tutunarak yukarı tırmanmış. Onu nefes nefese gören mor çiçek "Dostum, bu halin ne böyle?" demiş.
>
> "Hiç sorma! Yaramaz çocuklar az kalsın beni bir kavanoza kapatacaklardı."
>
> "Yaa! Sakın bir daha izinsiz dışarı çıkma" demiş çiçek.
>
> Parmak Çocuk, o günden sonra annesinden babasından izinsiz dışarı çıkmamış (Perrault, 2011, s. 9-10).

İlerleyen sayfalarda, Parmak Çocuk'un sözünde durmadığı ve akıllanmadığı gözlenmektedir.

> Parmak Çocuk, babasını uyandıramayınca bahçeye çıkmış. Arabaya koşulu duran at, eğilmiş ot yiyormuş. Parmak Çocuk 'hoop' diye atın başına sıçrayıvermiş. Atın yelesine tutunarak tıpkı babası gibi bağırmış, "Deeeh!..."
>
> At, ot yemeyi bırakıp şaha kalkmış. Ormana doğru bir koşu tutturmuş…. (Perrault, 2011, s. 12).

Ancak masalın sonunda başkahramanın yaşadıklarından ders çıkararak akıllandığı gözlenmektedir.

> Karı koca, duyduklarına inanamamışlar. Merak ve telaş içinde kurdu bayıltıp karnını kesmişler. Biricik evlatlarını görünce sevinçle kucaklamışlar. Sonra karnını bir güzel dikerek kurdu köyün dışına bırakmışlar…
>
> Evine, ailesine ve çok sevdiği mor çiçeğine kavuşan Parmak Çocuk, bir daha izinsiz hiçbir yere gitmemiş. Ailesiyle ömür boyu mutlu yaşamış… (Perrault, 2011, s. 32).

Bu da sonuç olarak başkahramanın değişen bir karakter olduğunun ispatıdır.

Eserin başkahramanı, Parmak Çocuk; yardımcı kahramanlar ise; oduncu ile karısı, mor çiçek, çocuklar, hırsızlar, fare, kuş, çekirge, inek ve kurttur. Oduncu ile karısı, başkahramanı çok seven, onu tehlikelerden uzak tutmak isteyen ve sonunda da kurtaran anne-babasıdır. Mor çiçek, başkahramana izinsiz dışarı çıkmaması gerektiğini söyleyen yardımcı kahramandır. Hırsızlar ve çocuklar başkahramana kötülük yapmak isteyen, onu korkutan ve bu sayede de yaşadıklarından ders çıkarmasında etkili olan yardımcı kahramanlardır. Fare, kahramana öğüt veren; çekirge ve kuş ona yardım eden; inek, onu yiyen; kurt ise onu yedikten sonra evine gitmesini sağlayan yardımcı kahramanlardır.

Yaşadığı ortamdan sıkılan ve çevresini merak eden kahramanın ailesinden izin almadan dışarı çıkması sonucu yaşadığı olumsuz olaylar sayesinde hatasını anlayan ve en güvenli yerin ailesinin yanı, evi olduğunu anlayan bir kahramana dönüşmesi, kahramanla özdeşim kuran okur için örnek oluşturabilecek, eğitici bir modeldir.

Değerler

Eserde işlenen değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 24. Parmak Çocuk Masalında İşlenen Değerler ve Sayısal Veri Tablosu

Değer sınıfı	Değerler	Değerle ilgili ifade sayısı	Toplam
Sosyal değerler	Yardımseverlik	3	3
Ahlaki değerler	Yardımseverlik	3	3
Siyasi değerler			
Bilimsel değerler			
Estetik değerler			
Ekonomik değerler			
Dini değerler	Ölüm, cin, büyü	2	2

Tablo 24'de görüldüğü gibi eserde sosyal ve ahlaki değerlerden sadece "yardımseverlik" değeri işlenmiştir. Az sayıda dini değerlerin de işlendiği eserde; siyasi, bilimsel, estetik ve ekonomik değerlere ise hiç yer verilmemiştir.

Eserde yer alan sosyal değerler incelendiğinde;

"Yardımseverlik" değeri ile ilgili yer alan ifadeler şunlardır:

> Fare, Parmak Çocuk'a acıyarak hemen bir sofra hazırlamış. Birlikte yemeğe oturmuşlar.
>
> "Hırsızlardan kaçıp deliğime girmekle iyi etmişsin." demiş fare. "Ancak tehlikeleri atlatmış sayılmazsın."
>
> "Nasıl yani?"
>
> "Bak dostum! Bu küçük boyunla rüzgâr seni uçurabilir, bir kurbağa yutabilir, ya da dikkatsiz biri üzerine basabilir… Sen en iyisi evine dön. Annenin babanın sözünden dışarı çıkma!" (Perrault, 2011, s. 16)
>
> "Parmak Çocuk, üzüntüsünden ağlamaya başlamış: "Ühü, ühü, ühü… Ben şimdi bu dereyi nasıl geçeceğim?"
>
> O sırada, deredeki nilüferlerden birinin üzerine binmiş karşıya geçmeye hazırlanan çekirgeyi görmüş. Hemen ona seslenmiş: "Beni de kayığına alır mısın?"
>
> Çekirge, "Atla hadi" demiş.
>
> Parmak Çocuk, nilüfer yaprağına binmiş. Çekirge de onu karşıya geçirmiş… (Perrault, 2011, s. 17).
>
> Kuş, daireler çizerek alçalmış. Kütüğün üzerine konmuş. Ağzındaki kiraz tanelerini Parmak Çocuk'a uzatarak "Bunları senin için topladım" demiş. "Hadi ye de güçlen."
>
> Parmak Çocuk şaşkınlıkla "Teşekkür ederim" demiş. "Çok iyisiniz."
>
> "Teşekküre gerek yok." demiş kuş. "Bugüne kadar insanlar bana çok yem verdi. Bunu onların iyiliğine küçük bir karşılık say… (Perrault, 2011, s. 21).

Bu değer, zor durumda kalanlara yardım etme, yol gösterme ve (yemek) paylaşma ifadeleri ile yansıtılmaktadır.

Eserde **dini değerleri** yansıttığı düşünülen şunlardır:

> Parmak Çocuk, ineğin midesinde sağına soluna bakınmış. Ama her yer öyle karanlıkmış ki, hiçbir şey görememiş. 'Burada ölüp gideceğim, annemi babamı bir daha hiç göremeyeceğim.' Diye hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamış… (Perrault, 2011, s. 26).
>
> İneğin karnından gelen sesleri duyan kadın, ineğin konuştuğunu sanmış. Hemen köylerindeki yaşlı bilgeye koşarak, durumu anlatmış.
>
> Yaşlı bilge merakla gelip ineğin karnından gelen sesi dinlemiş. "Bu inek cinlenmiş, büyülenmiş. Hemen kesilmesi gerek." demiş (Perrault, 2011, s. 27).

Ölüm, cin ve büyü kavramları dini değerle ilgili olduğu düşünülen ifadelerdir.

Esere genel olarak bakıldığında okura, değerler yönü ile katkı sağlayamayacağı görülmektedir. Asıl amacın hedef kitleyi değerler yönü ile zengin bireyler olarak yetiştirmek olduğu düşünüldüğünde, eserin değerler bakımından oldukça verimsiz olduğu anlaşılmaktadır.

Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde Tablolar ve Nicel Verilere Göre Bulgular ve Yorum

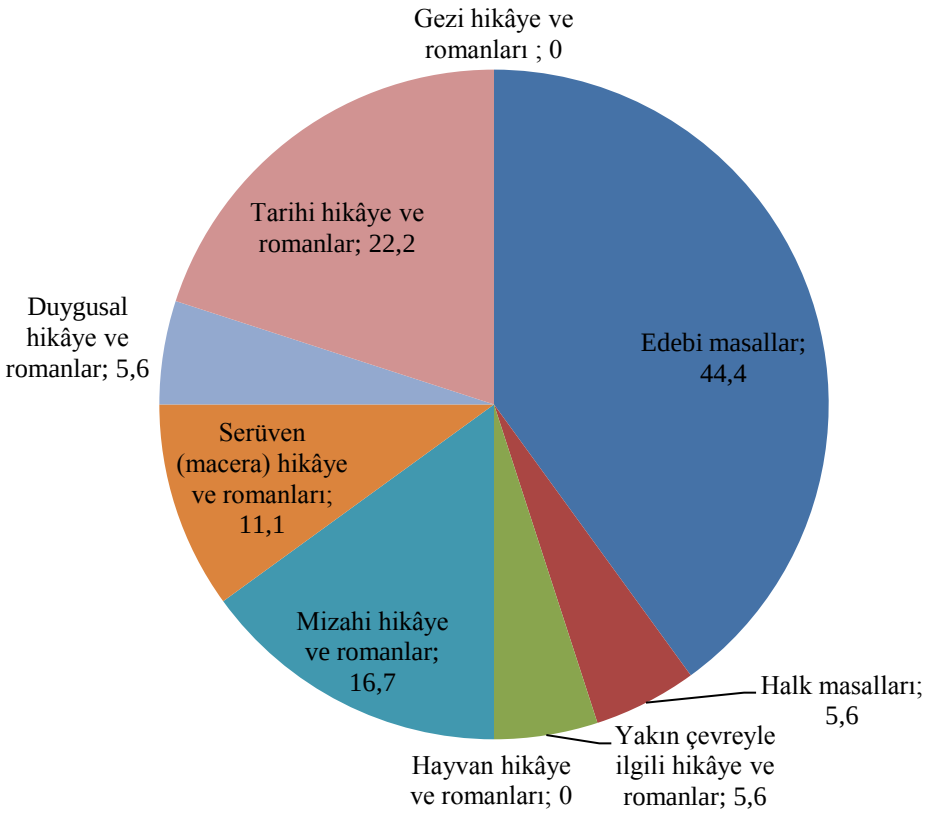
Tablo 25. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde Ele Alınan Konular Tablosu

	KONULAR / İNCELENEN KİTAPLAR	Edebi masallar (gerçek dışı olaylar)	Halk masalları	Yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar	Hayvan hikâye ve romanları	Mizahi hikâye ve romanlar	Serüven (macera) hikâye ve romanları	Duygusal hikâye ve romanlar	Tarihi hikâye ve romanlar	Gezi hikâye ve romanları
TÜRK ÇOCUK KLASİKLERİ	Nasrettin Hoca Hikâyeleri					+				
	Keloğlan Masalları		+							
	Karagöz ile Hacivat					+				
	Dede Korkut Hikâyeleri						+		+	
	Falaka			+					+	
	Yalnız Efe								+	
DÜNYA ÇOCUK KLASİKLERİ	Kırmızı Başlıklı Kız	+								
	Pinokyo					+				
	Çizmeli Kedi	+								
	Külkedisi	+								
	Çirkin Ördek Yavrusu	+								
	Kibritçi kız	+								
	Heidi							+		
	Alice Harikalar Ülkesinde						+			
	Uyuyan Güzel	+								
	Fareli Köyün Kavalcısı	+								
	Üç Silahşorlar								+	
	Parmak Çocuk	+								

Tablo 25'de incelenen Türk Çocuk Klasiklerinden her birinin genel olarak farklı konuları yansıttığı görülmektedir. Ele alınan altı eserde konuların kullanım sıklığına bakıldığında en çok "tarihi" konuların (%50) ele alındığı görülmektedir. Ardından ise %33,3 kullanım sıklığı ile "mizahi" konular yer almaktadır. Eserlerde ele alınan "serüven (macera)" ve "yakın çevre" konularının ise %16,7 oranında işlendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra "Halk masallarının" da %16,7 oranında ele alındığı; "Edebi masallar" ile "Gezi" ve "Hayvan" konulu hikâye/romanların ise hiç yer almadığı görülmektedir.

Ele alınan 12 Dünya Çocuk Klasiğinde konuların kullanım sıklığına bakıldığında ise en çok "edebi masal" içerikli konuların (% 66,7) ele alındığı görülmektedir. Ardından ise

%8,3 kullanma sıklığı ile "mizahi", "serüven (macera)", "duygusal" ve "tarihi" konular eşit oranda yer almaktadır. Bunun yanı sıra "yakın çevre", "hayvan", "gezi" konulu hikâye/romanlar ile "halk" masallarına hiç yer verilmediği görülmektedir. Ancak masalların çoğunun başkahramanının hayvan olması hayvanların konu edildiğini göstermekle birlikte masalların bu yönü ile sınıflandırılmamasından dolayı hayvan konulu hikâyelerin yer almadığı belirtilmiştir.

Şekil 1. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen konuların yüzdeli oranları

Şekil 1'de görüldüğü gibi incelenen kitaplarda en çok, %44,4 oranı ile "edebi masal" içerikli konular yer almaktadır. Edebi masalları, %22,2 oranı ile "tarihi"; %16,7 oranı ile "mizahi"; %11,1 oranı ile "serüven (macera)"; % 5,6 oranı ile ise "yakın çevre", "duygusal" konulu hikâye/romanlar ile "halk masalları" takip etmektedir.

Kitaplarda "hayvan" ve "gezi" konulu içeriğe ise rastlanmamıştır.

Tablo 26. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Temalar ve Aktarılma Biçimleri

ESER ADI	TEMALAR	ANA FİKİRLER	YARDIMCI FİKİRLER
Nasrettin Hoca Hikâyeleri	• **Makam-mevki** (Kavuk) • **Yalancılık** (Kedi Nerede?, Eşeğin Sözü, Hoca'nın Şahitliği, Kediden Saklanan Balta, Eşek Olmuş, Kedi Sanmış) • **Hırsızlık** (Hırsızlarla Hoca, Getir Cübbemi, Kabahat Kimde) • **Yalancılık ve Hırsızlık** (Rüzgarın Attığı Adam, Kartala Kaçmış Bülbül) • **Ümitvar olma** (Yoğurt Gölü, O Zaman Seyredin) • **İşin ehli olmak** (Deniz Tükendi, Hoca Turşucu, Perde) • **Sahtekarlık** (Yazısız Mektup, Hoca'nın Hesabı, Alışveriş, Budalayız Dedikse, İlamda Kusur) • **Öznellik** (Hepsi Haklı) • **Öç Alma** (Damda, Öküzün Suçu, Fil Hikayesi) • **Dini inanç** (Ayva-İncir, İnşallah Ben, Öbür Dünyadan Haber, Hoca'nın Ölümden Kurtuluşu) • **Kurnazlık ve İşi yokuşa sürme** (Vadeyle Para, Peşin Para, İpe Un Sermiş, Karanlıkta, Buranın Yabancısı) • **İyimser olma** (Ağız Tadı İle, Düşmeseymiş) • **Adalet** (Değiş Tokuş, Hiç) • **Arkadaşlık** (Kurdun Kuyruğu) • **Sözünde durmak ve Misafirlik** (Sözünün Eri) • **Misafirlik** (Tavşan Suyu, Öldüm) • **Tedbirli olma** (Ben Değil Miyim?) • **Menfaat** (Doğuran Kazan, Kıyamet, Yıldızla Isınmış)	**1.** Makam-mevkiye göre kişiler hakkında beklenti içine girilmemelidir." (Kavuk) **(örtük/gizli) (+)** **2.** "Yalan, er ya da geç anlaşılır." (Kedi Nerede?-Eşeğin Sözü) **(örtük/gizli) (+)** **3.** "Kişi hırsızlık yaparken yakalanırsa zor duruma düşer." (Rüzgarın Attığı Adam) **(örtük/gizli) (-)** **4.** "Yalanın azı çoğu olmaz." (Hoca'nın Şahitliği) **(örtük/gizli) (G.G)** **5.** "Kişi olmayacağını düşündüğü işlerde bile şansını denemeli ve umudunu yitirmemelidir." (Yoğurt Gölü) **(örtük/gizli) (+,-)** **6.** "Kişi, umudunu yitirdiğinde feryat eder." (O Zaman Seyredin) **(açık/doğrudan) (-)** **7.** "Kişi bazı işleri beceremediğini kabullenmek istemiyorsa eninde sonunda suçlayacak bir şey bulur."/ "Kişi kabahati kendinde değil, başkalarında arar." (Deniz Tükendi) **(örtük/gizli) (G.G)** **8.** "İnsan istedikten sonra türlü hilelerle amacına ulaşır." (Yazısız Mektup) **(örtük/gizli) (-)** **9.** "Herkes kendi düşüncesine göre haklıdır." (Hepsi Haklı) **(örtük/gizli) (G.G)** **10.** "Kişi başaramadığı işi gururuna yediremez ve başarmak için hırs yapar." (Öküzün Suçu) **(örtük/gizli) (G.G)** **11.** "Her işte bir hayır vardır." (Ayva-İncir) **(örtük/gizli) (+)** **12.** "İnsanın aklına dahi gelmeyenler başına gelebilir." (İnşallah Ben) **(örtük/gizli) (G.G)** **13.** "Kişi üzüldüğü, istemediği durumlarla karşılaşınca kendini rahatalatacak/avutacak çözümler bulur." (Ağız Tadı İle) **(örtük/gizli) (G.G)** **14.** "Bir olayda doğru ve adil karar verilmezse, bu karara istenilmeyen tepkiler verilebilir." (Değiş Tokuş) **(örtük/gizli) (+)** **15.** "Olabileceklerin farkına varıp; olur olmaz şeylerden şikâyet etmemek gerekir." (Kurdun Kuyruğu) **(örtük/gizli) (+)** **16.** "Verilen hediyeye karşılık beklemek uygun değildir." (Tavşan Suyu) **(örtük/gizli) (+)** **17.** "Misafir hor görülmemeli ve ağırlanırken itina gösterilmelidir." (Öldüm) **(örtük/gizli) (+)** **18.** "Kişi yaşanılanlardan ders çıkarıp kendi çıkarına uygun hareket edebilir." (Ben Değil Miyim?) **(örtük/gizli) (+,-)** **19.** "İnsanlar kendi yararlarına olacağını düşündükleri olmayacak işlere inanırken; menfaatlerine ters düşen işlere ise karşı çıkarlar." (Doğuran Kazan) **(örtük/gizli) (G.G)**	**1.** "Bilmediğimiz işlere müdahale etmemeli, işi erbabına bırakmalıyız." (Deniz Tükendi) **(örtük/gizli) (+)** **2.** "Kişi her olayı kendi lehine çevirerek anlatır.", "Kişi kendini haklı çıkarmak için çabalar.", "Kişi kendisine anlatılanlara göre karar verir." (Hepsi Haklı) **(örtük/gizli) (G.G)** **3.** "Daha kötüsünü yaşayabileceğimizi düşünerek bulunduğumuz duruma şükretmeliyiz." (Ayva-İncir) **(örtük/gizli) (+)** **4.** "Yarın ne olacağını kimse bilemez.", "Her işe 'inşallah' diyerek başlanmalıdır." (İnşallah Ben) **(örtük/gizli) (G.G)** **5.** "Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer." (Sözünün Eri) **(örtük/gizli) (+)** **6.** "Misafirlikte ev sahibi zor durumda bırakılmamalıdır.", "Kişi çeşitli bahanelerle kendisine ve çevresindekilere fayda sağlamaya çalışırken başkalarına zarar vermemelidir." (Tavşan Suyu) **(örtük/gizli) (+)** **7.** "Son pişmanlık fayda etmez." (Doksan Dokuz Olsun) **(örtük/gizli) (+)** **8.** "Sahipsiz malın başına her türlü iş gelir.", "İnsanın hayatı malından daha kıymetlidir."(Sahibi Ölmüş Eşek) **(örtük/gizli) (+)** **9.** "Can tatlıdır." (Delinen Cübbe) (**(örtük/gizli) (G.G)** **10.** "Dedikodu yapmak da yaptırmak da doğru değildir." (Sana ne) **(örtük/gizli) (+)**

	• **Açgözlülük** (Doksan Dokuz Olsun) • **İnsan hayatının kıymeti (**Sahibi Ölmüş Eşek, Delinen Cübbe, Timur'un Rüyası, Korkacak Ne Var?) • **Yoksulluk (**Altı Akça Üste, İşe Yarar Bir Şey, Yesene) • **Aile yaşantısı (**Cübbenin Gürültüsü, Uzayan Maşa, İş Bölümü, Hızlı Çocuk, Öteye Git, Geçinmeye Niyet, Ölmeseydi) • **Umursamazlık (**Yine Eşek Hikâyesi, Hoca ile Dört Kör, Bin Değnek) • **Dedikodu (**Sana Ne, Kayıp, Çok Gezen) • **Dünya malına verilen önem (**Abdestle Pabuç, Yeni Eşek) • **Komşuluk (**Hülyanın Kokusu) • **Cimrilik** (Tazı) • **İnatçılık** (Eşeğin Yemi) • **Kitabın sıkıcılığı** (Uyku İlacı) • **Korku** (Mum, Azrail Beğenecek)	**20.** Aza tamah etmeyen çoğu bulamaz." (Doksan Dokuz Olsun) **(örtük/gizli) (+)** **21.** "Sahipsiz malın sahibi çok olur." (Sahibi Ölmüş Eşek) **(örtük/gizli) (+)** **22.** "İnsanın kendi canına zarar geleceğini düşünmesi bile korkutucudur." (Delinen Cübbe) **(örtük/gizli) (G.G)** **23.** "Kendi canı tehlikede olmayan kişi, başkasının canının derdine düşmez." (Korkacak Ne Var?) **(örtük/gizli) (G.G)** **24.** "Parasızlık/fakirlik utanç vericidir." (Altı Akça Üste) **(örtük/gizli) (-)** **25.** "Kişinin derdine düşeceği önemli bir malı yoksa hırsızdan korkmaz." (İşe Yarar Bir Şey) **(örtük/gizli) (-)** **26.** "Ne olursa olsun eşler birbirlerinin işlerine karışmamalıdır." (İş Bölümü) **(örtük/gizli) (-)** **27.** "El, elin eşeğini türkü söyleyerek arar." (Yine Eşek Hikâyesi) **(örtük/gizli) (G.G)** **28.** "Başkalarının ızdırabı kişiye kolay gelir." (Bin Değnek) **(örtük/gizli) (G.G)** **29.** "Başkalarının işlerine karışmamak gerekir." (Sana ne) **(örtük/gizli) (+)** **30.** "Kazanmak için her şey mübahtır." (Eşeğin Yemi) **(örtük/gizli) (-)** **31.** "Kitap, insanı uyutmaya yarayan bir nesnedir." (Uyku İlacı) **(örtük/gizli) (-)**	
Keloğlan Masalları	• **Yalancılık ve Sahtekârlık (**Keloğlan ile Devler, Keloğlan ile Köylüler, Köse Değirmenci ile Keloğlan, Keloğlan Para Kazanıyor, Keloğlan ile Üç Cambaz, Keloğlan ile Kırk Haramiler, Keloğlan ile Padişah, Keloğlan ile Kargası, Keloğlan ile Ali Cengiz) • **Kurnazlık ve Akıllı olma (**Keloğlan ile Köylüler, Köse Değirmenci ile Keloğlan, Dev Anası ile Keloğlan, Keloğlan ile İki Padişah, Keloğlan ile Devler Ağası, Keloğlan ile Ali Cengiz) • **Kötülük (**Dev Anası ile Keloğlan, Keloğlan ile Üç Cambaz, Keloğlan ile Kırk Haramiler, Keloğlan ile Kötü Hasan, Keloğlan ile Köy Ağası, Keloğlan ile Padişah Kızı)	**1.** "İnsan aklını kullanarak kendisinden güçlü olanların üstesinden gelebilir." (Keloğlan ile Devler) **(Dolaylı/çoklu) (+)** **2.** "Kötülük eden sonunda cezasını bulur." (Dev Anası ile Keloğlan) **(örtük/gizli) (+)** **3.** "Kişi aklını kullanarak her zorluğun/işin üstesinden gelebilir." (Keloğlan ile İki Padişah) **(örtük/gizli) (+)** **4.** "Para kazanmak için her yol mübahtır." (Keloğlan Para Kazanıyor) **(Dolaylı/çoklu) (-)** **5.** "Başkasına kötülük edenin sonu, hüsran olur." (Keloğlan ile Üç Cambaz) **(Dolaylı/çoklu) (+)** **6.** "Kötülük edenin sonu kötü olur." (Keloğlan ile Kırk Haramiler) **(örtük/gizli)(+)** **7.** "Saf/ temiz kalpli olan insan eninde sonunda muradına erer." (Keloğlan ile Kardeşi) **(örtük/gizli)(+)** **8.** "Kötülük edenlerin sonu kötü olur." (Keloğlan ile Kötü Hasan) **(örtük/gizli)(+)** **9.** "İnsan istedikten sonra ne yapar eder amacına ulaşır." (Keloğlan'ın Nohudu) **(örtük/gizli) (+,-)** **10.** "Edene, eden bulunur." (Keloğlan ile Köy Ağası) **(örtük/gizli) (+)**	**(Keloğlan Hiç Alıyor), (Keloğlan ile Padişah) (Keloğlan ile Kargası) (Mesaj yok)** **1.** "Evdeki hesap çarşıya uymaz.**(G.G)**", "Fazla merak iyi değildir.**(+)**" (Keloğlan ile Köylüler) **(örtük/gizli)** **2.** "Boyu kısa ve köse olan insanlarla hiçbir zaman ortak bir şey yapılmamalıdır." (Köse Değirmenci ile Keloğlan) **(açık/doğrudan) (-)** **3.** "İnsanları dolandırarak ve onları kandırarak zengin olunabilir." /"Haksız yere elde edilen kazançlarla da olsa zengin olmak güzeldir." (Keloğlan Para Kazanıyor) **(örtük/gizli) (-)** **4.** "Başkasını aldatmak isteyen aldanır.", "Edene eden bulunur.", "Kötülük eden kötülük bulur." (Keloğlan ile Üç Cambaz) **(örtük/gizli) (+)** **5.** Zorbalık eden eninde sonunda yaptığı kötülüklerin karşılığını bulur." (Keloğlan ile Kırk Haramiler) **(örtük/gizli)(+)** **6.** "İyi niyetli olan insanlar eninde sonunda bu iyiliklerinin mükâfatını alırlar." (Keloğlan ile Kötü Hasan) **(örtük/gizli) (+)** **7.** "İyi niyetli olan kişi eninde sonunda iyilik bulur." (Keloğlan Defineci) **(örtük/gizli) (+)** **8.** "Birlikte hareket eden insanlara kimse kolay kolay zarar veremez.", "Birlikten kuvvet doğar.", "İnsanlar bir arada iken her işin üstesinden gelirler." (Keloğlan ile Devler Ağası) **(örtük/gizli) (+)**

	• **Saflık** (Keloğlan Hiç Alıyor, Keloğlan ile Kardeşi, Keloğlan ile Padişah, Keloğlan ile Kötü Hasan, Keloğlan Defineci, Keloğlan ile Köy Ağası) • **Haksız kazanç (**Keloğlan ile Köylüler, Köse Değirmenci ile Keloğlan, Keloğlan Para Kazanıyor, Keloğlan ile Üç Cambaz) • **Öç alma (**Keloğlan ile Köylüler, Keloğlan ile Üç Cambaz, Keloğlan ile Kırk Haramiler) • **Tedbirli olma** (Dev Anası ile Keloğlan, Keloğlan ile Devler Ağası) • **Azim, Kararlılık ve Amacına ulaşma (**Keloğlan'ın Nohudu, Keloğlan ile Ali Cengiz) • **Açgözlülük ve Hırsızlık (**Keloğlan ile Kargası) • **Dini inanç (**Keloğlan ile Padişah)	**11.** "Kişi istedikten sonra ulaşamayacağı, elde edemeyeceği bir şey yoktur." (Keloğlan ile Ali Cengiz) **(örtük/gizli)(+/-)** **12.** "Yaşarken kötülük eden insanlar öldükten sonra yaptıklarının cezalarını çekerler." (Keloğlan ile Padişah Kızı) **(dolaylı) (+)**	**9.** "Çaresiz insan, her şeyi kabullenir.", "İhtiyaç sahibi insan en zor şartlarda bile çalışır." **(örtük/gizli)(G.G)**, "Bu dünya kimseye kalmaz. **(G.G)**," **(açık/doğrudan)** (Keloğlan ile Köy Ağası) **10.** "Bazı insanlar kendi becerilerini başkalarının tam olarak öğrenmesini istemez." (Keloğlan ile Ali Cengiz) **(örtük/gizli) (G.G)** **11.** "Kişilerin mevki ya da mülkleri onları birbirinden farklı kılmaz; hepsi yaratılış itibari ile eşittir.", "Arkalarında iyi yetiştirilmemiş evlat bırakanlar, öteki dünyada evlatlarının yaptığı her kötülüğün cezasını çekerler.", "Yaşarken çevresindekilere yardım etmeyen kimseler öldükten sonra kimseden yardım göremezler.", "Yaşamlarını kinle, hasetle, kıskançlıkla ve başkalarına kötülük ederek geçirenler, öldükten sonra da aynı şekilde yaşarlar." (Keloğlan ile Padişah Kızı) **(örtük/gizli)(+)**
Karagöz ile Hacivat	• **Yalancılık** (Aşçılık, Sahte Hasta) • **Sevgi** (Ferhat ile Şirin) • **Adil olma ve yalancılık** (Salıncak)	**1.** "Yalan, hile ve dolandırıcılık uygun olmayan davranışlardır ve bu davranışlar cezasız kalmaz." (Aşçılık) **(örtük/gizli) (+)** **2.** "Eğer kişi gerçekten seviyorsa bütün zorluklara katlanır." (Ferhat ile Şirin) **(örtük/gizli)(G.G)** **3.** "Yalan, er ya da geç anlaşılan ve kişiyi zarara uğratan bir durumdur." (Sahte Hasta) **(Dolaylı/çoklu)(+)** **4.** "Kişi başkasına yaptığı haksızlığın karşılığını bulur." (Salıncak) **(örtük/gizli)(+)**	**1.** "Kişi işine gelen soruları yanıtlar.**(G.G)**", "Yalan söyleyen cezasız kalmaz.**(+)**", "Yalan er ya da geç anlaşılır. **(+)**" **(örtük/gizli);** "İşsiz kalmak insanın canını sıkan kötü bir durumdur.", "Kendi düşen ağlamaz." **(açık/doğrudan) (G.G)** (Aşçılık) **2.** "İnsanın evladı olmadıktan sonra sahip olduklarının bir kıymeti yoktur. **(-)**", "Bir sevda için kişi kendinden geçmemelidir. **(+)**", "İnsanları küçük görmemek gerekir. **(+)**","Eğer kişi gerçekten seviyorsa bütün zorluklara katlanır. **(G.G)**", "Hayatta iken kötülük eden insanlar öldükten sonra da kötü olarak anılırlar ve bu kötülüklerinin karşılığını bulurlar. **(+)**" (Ferhat ile Şirin) **(örtük/gizli)** **3.** "Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.", "Yalan söyleyen cezasını bulur." (Sahte Hasta) **(örtük/gizli)(+)**
Dede Korkut Hikâyeleri	• **Kahramanlık** (Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması, Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek, Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı) • **Aile sevgisi** (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul, Uşun Koca Oğlu Segrek, Salur Kazan'ın Esir Olması ve Oğlu Uruz Tarafından Kurtarılması)	**1.** "Kahramanlık her şeyden önemlidir." (Dirse Han Oğlu Boğaç Han) **(örtük/gizli)(G.G)** **2.** "Kahramanlık her şeyden önemlidir." (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması) **(örtük/gizli) (G.G)** **3.** "Kahramanlık önemlidir." (Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek)**(dolaylı/çoklu) (G.G)** **4.** "İnsan sevdiği için fedakârlık gösterirse Allah da onu bu davranışından dolayı ödüllendirir." (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul) **(örtük/gizli) (+)** **5.** "Evlenilecek kişi cesur ve yiğit olmalıdır." (Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı) **(örtük/gizli) (G.G)**	**1.** "İnsana canından, ailesinden öte dost yoktur.**(+)**", "Herkese karşı cömert olursan Allah da sana yardım eder ve isteklerin gerçekleşir. **(+)**", "Toplum ve aile tarafından kabul görüp ad almak için kişi kendini ispat etmeli ve yiğitlik göstermelidir.**(G.G)**", "Kişiler hakkında karara varmadan önce gerçekleri araştırmak gerekir. **(+)**" **(örtük/gizli)**; "Çocuğu olmayanı Allah Teâlâ hor görmüştür. **(doğrudan/açık)(-)**" (Dirse Han Oğlu Boğaç Han) **2.** "İnsanlar birlik ve beraberlik içinde hareket ederlerse zorlukların üstesinden gelirler. **(+)**", "Namus her şeyden önemlidir. **(G.G)**"(Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması) **(örtük/gizli)** **3.** "Yalan er ya da geç anlaşılır." (Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek) **(örtük/gizli) (+)**

	• **Dini inançlar** (Kazılık Koca Oğlu Yigenek) • **Kahramanlık ve dini inançlar** (Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi, Begil Oğlu Emren)	**6.** "Kişi Allah'a sığınıp dua ederse, başarılması güç işlerin üstesinden gelir." (Kazılık Koca Oğlu Yigenek) **(örtük/gizli) (+)** **7.** "Eğer kişi aklını kullanır, yürekli olup kahramanlık gösterirse Allah'ın yardımı ile her türlü beladan kurtulur." (Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi) **(örtük/gizli) (+)** **8.** "Kişi cesur olup yiğitlik gösterirse, Allah'ın yardımı ile her zorluğun üstesinden gelir." (Begil Oğlu Emren) **(örtük/gizli) (+)** **9.** "Kardeşlik her şeyden önemlidir." (Uşun Koca Oğlu Segrek) **(örtük/gizli) (+)** **10.** "İnsan ailesi için canını verir." (Salur Kazan'ın Esir Olması ve Oğlu Uruz Tarafından Kurtarılması) **(örtük/gizli) (+)**	**4.** "Herkesin canı en kıymetlidir./ Can tatlıdır." (Duha Koca Oğlu Deli Dumrul) **(doğrudan/açık)(G.G)** **5.** "Allah yardım ettikten sonra kişi her işi başarır. **(+)**", "Bir işe başlamadan önce Allah'a sığınmalı ve ondan yardım dilemelisin. **(+)**", "Kadın erkekten önde olamaz. **(-)**"**(örtük/gizli),** "Övünmek erkeğe özgüdür. **(-)**" **(doğrudan/açık)** (Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı) **6.** "Kötülük eden cezasını bulur.", "Allah kendisine sığınan ve zor durumda olan kuluna yardım eder."(Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi)**(örtük/gizli) (+)** **7.** "Padişahına/başına karşı gelenin işleri rast girmez.**(+,-)**" **(doğrudan/açık);** "Başkasına söylenen söz sır olmaktan çıkar.", "Söz bir kere ağızdan çıkınca, onu herkes duyar.", "Allah, kendisinden yardım isteyen kulunu geri çevirmez.", "Allah kendisine inanıp ona sığınanların daima yanındadır." **(örtük/gizli) (+)** (Begil Oğlu Emren) **8.** "Kişinin bir mevkiye sahip olabilmesi için adam öldürmesi, ganimet toplaması, açları doyurması ya da çıplakları giydirmesi gerekir.**(+,-)**", "Kişi Allah'a sığınıp onun elçisi Hz. Muhammed'e salâvat getirdiğinde zorlukların üstesinden gelir. **(+)**" (Uşun Koca Oğlu Segrek) **(doğrudan/açık)**
Falaka	• **Cehalet**	• "Kişi davranışlarının sonucunda neler olabileceğini düşünerek ona göre hareket etmeli ve davranışlarından doğabilecek sorunların sorumluluğunu alabilmelidir." **(örtük/gizli) (+)**	• "Çocuklar kendilerini korkutan bir ceza olmazsa ders yapmazlar."/"Çocuklar dayaktan korktuğu için dersi dinlerler." **(örtük/gizli) (-)** • "Eğitim dayakla olmamalıdır.", "Her şakanın bir dozu olmalı.", "Şakalar abartılmamalıdır.", "Şakalar bazen istenilmeyen sonuçlara yol açabilir." "İnsanların hayatını etkileyecek olumsuz davranışlar kişiye vicdan azabı çektirir." **(örtük/gizli) (+)** • "Zaman geçtikçe vicdan azabı artar. **(+)**", "Her gülünç olayın altında bir facia vardır. **(-)**" **(doğrudan/açık)**
Yalnız Efe	• **Haksızlığa karşı mücadele**	• "İnsan, haksızlığa uğradığında hakkını sonuna kadar savunursa er ya da geç amacına ulaşır." **(dolaylı/çoklu) (+)**	• "Yaşananların üstü örtülse de gerçeği ortaya çıkarmak için çaba sarf edilmelidir.", "Haksızlığa uğranıldığında kişi hakkını sonuna kadar savunmalıdır.", "Kişi istedikten ve kararlı olduktan sonra gerçekleri er ya da geç ortaya çıkarır ve kötülük edenler cezasını çeker.", "Kişi ailesi için her şeyi yapar./ Aileye olan bağlılık cinsiyete bağlı olmaksızın insana her şeyi yaptırır.", "Kutsal kabul edilen yerlerde sigara içilmez.", "Allah'tan korkanlar intihar etmezler.", "Ümitsizlik çevremizdeki insanları bunaltır.", "Haksızlıkla mücadele etmek cinsiyete bağlı değildir.", "Erkek çocuklarının yapabileceklerini kız çocukları da yapabilirler." **(örtük/gizli) (+)** • "Kanunların insanları cezalandırmada yetersiz kalması, insanların uygun/doğru olmayan davranışlar sergilemesine sebep olabilir." **(örtük/gizli) (-)** • "Kişi elinde yokken sabretmeli, elindekilere kanaat etmeli; elinde varken ise tutumlu olmalı, ölçülü harcamalıdır." **(doğrudan/açık)(+)**
Kırmızı Başlıklı Kız	• **Temkinli olmak**	• "Tanımadığımız kişilerle konuşurken daha dikkatli ve düşünerek konuşmalıyız." **(dolaylı/çoklu) (+)**	• "Tanımadığımız kişilerle konuşmamalıyız." **(doğrudan/açık)(+,-)** • "Çevremizdeki her insan iyi düşüncelere sahip olmayabileceğinden dikkatli olmak gerekir.", "Sevdiklerimizi mutlu etmek için elimizden geleni yapmalıyız." **(örtük/gizli) (+)** • "Herkesle konuşup sıkı fıkı dost olmak ve kötülüğü bilmeyip onlar hakkında iyi düşünmek yanlıştır." **(örtük/gizli) (-)**

Pinokyo	• **Doğruluk**	• "Büyüklerimizin sözlerini dinlemeli, asla yalan söylememeli ve onların bizim iyiliğimizi düşündüğünün farkında olarak ona göre davranışlar sergilemeliyiz." **(dolaylı/çoklu) (+)**	• "Vaktini boşa harcayan kişiler insanlığa faydalı olmaz ve başkaları tarafından hor görülürler.", "Kötü kalpli kişilerin sözüne uyanlar sonunda pişman olurlar.", "Yalanlar, özelikle de küçük çocukların yalanları çok kolay anlaşılır.", "Para, kolay yoldan değil akılla, dürüstlükle ve zihinle kazanılabilir.", "Anne ve babalarının sözlerini dinlemeyen çocuklar başarıya ulaşamazlar.", "Açken her nimet çok lezzetli gelir.", "Açlık insanı terbiye eder.", "Eğer insan çalışmadığı için aç kalıyorsa suçu başkasında değil kendisinde aramalıdır.", "Zamanında ders çalışmayan, öğretmenlerinin sözünü dinlemeyen ve okuldan kaçan çocukların sonu çok kötü olur." **(doğrudan/açık)(+)** • "Büyüklerinin sözünü dinleyen, yalan söylemeyen ve okula gitmekten zevk alan çocuklar iyi çocuktur.", "Çocuklar verdikleri sözü genellikle yerine getirmezler.", "Büyüklerine karşı gelen çocuklar kötü evlattır.", "Anne ve babasının sözünü dinlemeyen çocuklar yüz karasıdır." **(doğrudan/açık) (+,-)** • "Tembellik eden, ders çalışmayıp oyun oynayan çocuklar insan olmaktan çıkarlar." **(doğrudan/açık) (-)** • "Vaktini boş geçiren insanların sonu hüsrandır.", "Büyükler çocuklarına karşı fedakârdır.", "Zor durumda kalınsa dahi başkasına ait olan şeyler izinsiz alınmamalıdır." **(örtük/gizli) (+)** • "Parasızlık/fakirlik mutsuzluk sebebidir.", "Çevrendekiler tarafından kabul görmek için onlarla kavga etmelisin.", "İnsanlara ileride ihtiyacın olabileceğini düşünerek iyi davranmalısın." **(örtük/gizli) (-)** • "Babalar evlatlarına ne kadar kızgın olursa olsunlar onları kötü bir halde gördüklerinde dayanamayıp yardımlarına koşarlar.", "Başkalarının işine karışanlar cezasız kalmazlar.", "Yapılan iyilik karşılığını bulur." **(örtük/gizli) (+,-)**
Çizmeli Kedi	• **Kurnazlık**	• "Hayatta bize sunulanları küçümsemeden onların kıymetini bilmeli ve akıl ile her şeyin üstesinden gelinebileceğini unutmamalıyız." **(dolaylı/çoklu) (+)**	• "Elimizdekileri küçümsemeden kıymetini bilmeliyiz.", "Akıl ile her şeyin üstesinden gelinebilir." **(örtük/gizli) (+)** • "Gösterişli kıyafetler giyersen olduğundan zengin görünerek itibar görürsün.", "Yalan söyleyerek birçok işin üstesinden gelinebilir." **(örtük/gizli) (-)**
Külkedisi	• **İyi kalpli ve ümitvar olma**	• "Umudunu kaybetmeyen ve her daim iyi olan insanlar sonunda istediklerine kavuşurlar." **(dolaylı/çoklu) (+)**	• "İyi olan insanlar istediklerine kavuşurlar.", "Umut eden insanlar istediklerine kavuşurlar." **(örtük/gizli) (+)**
Çirkin Ördek Yavrusu	• **Dış görünüş**	• "Başkalarından farklı olmak bir eksiklik değil; bir kazanç, bir ayrıcalıktır." **(dolaylı/çoklu) (+)**	• "Görünüş itibari ile çevresindekilerden farklı olanlar dışlanır.**(-)**", "Görünüş ile dalga geçmek doğru değildir. **(+)**", "Görüntü itibari ile herkesten farklı olmak kötü değildir. **(+)**", "Kişi kendisine ait güzellikleri fark edebildiğinde farklılık ayrıcalığa dönüşür. **(+)**" **(örtük/gizli)**
Kibritçi kız	• **Yoksulluk**	• "Yoksulluk, hayatta mücadele gerektiren zor bir durumdur." **(örtük/gizli) (G.G)**	• "Her insan için yaşamını sürdürmek kolay değildir.", "Bazı insanlar yaşamlarını mutluluk içinde geçirirken çevrelerinde yaşananları görmezler." **(örtük/gizli) (G.G)**
Heidi	• **Doğa sevgisi**	• "Birey doğadan uzaklaşırsa mutluluğunu, yaşama sevincini ve sağlığını kaybeder." **(örtük/gizli) (G.G)**	• "İnsan, yaptığı davranışın doğruluğundan emin olmadığı durumlarda vicdanını rahatlatacak bir şeyler arar.", "Kişi huzurlu ise, bulunduğu ortam ne kadar kötü olursa olsun her şeyi güzel görmeyi ve mutlu olmayı başarır.", "Şehirde doğaya dair bir şey görmek pek mümkün değildir." **(örtük/gizli)**

			• "Başkalarını mutlu etmek; kişinin kendisini de mutlu eder.", "Hayattaki en büyük mutluluk sağlıklı olmaktır."/ "Sağlıklı olmak büyük bir nimettir.", "Sağlık olmadıktan sonra servetin hiçbir kıymeti yoktur.", "Gizli saklı yapılan her kötülük er ya da geç ortaya çıkar.", "Yaptığı kötülükler karşısında kişi, vicdan azabı çeker.", "Yapılan hatayı anında telafi etmek gerekir." **(örtük/gizli) (+)** • "Çiçekler bulundukları yerde güneş altında yaşayabileceğinden koparılmamalıdır.", "Kişi başkalarına söyleyemeyeceklerini, yaratıcı ile dua yolu ile paylaşıp ondan yardım isteyebilir.", "Barışmak insanı rahatlatır.", "Yaradan'ın sana değer vermesi için ona bağlı olman gerekir.", "Eğer Yaradan'a inanırsan, onu her yerde bulursun.", "Tedbirli olmak insanı bazı aksiliklerden koruyan iyi bir alışkanlıktır." **(doğrudan/açık)(+)** • "Allah**(Yaratıcı)** hakkımızda hayırlı olanı bilir ve ona göre isteklerimizi yerine getirir.", "Yaradan, insanı sıkıntılardan kurtarır.", "Yaradan, insanı hiç unutmaz ve onun için gerekeni yapar." **(doğrudan/açık)(G.G)** • "İçki, insana cesaret verir." **(doğrudan/açık)(-)**
Alice Harikalar Ülkesinde	• **Çocukların hayal dünyası**		• "İçinde resim ve konuşma olmayan kitaplar bir işe yaramaz." "Çok yumurta yiyenler yılana benzer.", "Her canlı kendi cinsine benzer.", "Doğum günlerinde ucuz hediyeler verilmemelidir." **(doğrudan/açık)(-)** • "Kişisel özellikleri tartışmak kabalıktır.", "Her bir ağızdan konuşulduğunda hiç kimsenin konuştuğu anlaşılmaz.", "Kişi eğer isterse etrafında olup bitenlere dikkat kesilerek bunlardan bir ders çıkarabilir.", "Dünya bile sevgi sayesinde döner.", "Herkes kendi işi ile meşgul olursa işler daha çabuk biter.", "Herkes kendi kapısının önünü süpürürse, mahalle temiz olur.", "Kişi olduğu gibi davranmalı, içi dışı bir olmalı ve görünüşü de kendisini yansıtmalıdır." **(doğrudan/açık) (+)** • "Altının değeri yere düşmekle kaybolmaz." **(doğrudan/açık)(G.G)** • "Soru sormak, bilgisizliğin alametidir.", "İnsanlara karşı takınılan sert tavır ve otorite; onları, gerçekleri gizlemeye mecbur eder." **(örtük/gizli) (-)** • "Her doğru, her yerde söylenilmez.", "Kişi kendi olmaktan ne kadar uzaklaşırsa, kendini o kadar az tanır.", "Kişi davranışlarında tutarlı olmazsa, kendini bile tanıyamaz.", "Eğer kişi kendine bir yön belirlemezse, hangi tarafa giderse gitsin istediği yere varamaz.", "Kişi hedefine ulaşmak için yılmadan devam ederse, er ya da geç o hedefe ulaşır.", "Hakkında dahi konuşurken dikkatli olunması gereken zaman, çok kıymetlidir.", "Bütün canlıların yaşayabilmesi için sevgi temel ihtiyaçtır." **(örtük/gizli) (+)**
Uyuyan Güzel	• **Güzellik**		• "Ailede asıl mutluluk çocukla mümkündür.", "Ne olursa olsun engellenmeye de çalışılsa olacak olan olur; yaşanacak olan yaşanır." / "Olacakla öleceğin önüne geçilmez." **(örtük/gizli) (+,-)** • "Dünyadaki en önemli şey güzelliktir.", "Başkalarının sahip olduğu özellikler kıskanılabilir." **(örtük/gizli) (-)**
Fareli Köyün Kavalcısı	• **Cimrilik**	• "Oldukça cimri olan insanlar, bu tutumlarından dolayı zarar görürler." **(örtük/gizli) (+)**	• "Gözlerini para hırsı bürüyen insanlar mutlu olamazlar." / "Aç gözlü insanlar mutlu olamazlar.", "Paylaştıkça mutluluk artar.", "Ellerindeki ile yetinmeyip aç gözlülük yapanlar, daha fazlasını isterken ellerindekinden de olurlar.", "Hiçbir kişiye karşı önyargıyla yaklaşmamalı ve onu küçümsememeliyiz.", "Cömert bir insan olabilmek için, paylaşmayı bilmek gerekir." **(örtük/gizli) (+)**

Üç Silahşorlar	• **Dostluk**	• "İnsanlar karşılaştıkları zorlukları, dostlarının yardımları ile daha kolay atlatırlar." **(örtük/gizli) (+)**	• "Daima dürüst olunmalıdır.", "Haksızlığa maruz kalan kişilerin yanında olmak gerekir.", "Yardım isteyenlerin geri çevrilmemesi ve teslim olanlara zarar verilmemesi gerekir.", "Dilenen özrü kabul etmemek, kabalıktır.", "Sır başkasına söylendiğinde sır olmaktan çıkar.", "Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için varız." **(doğrudan/açık)(+)** • "Anne-babalar geçmişte kendilerinin gerçekleştiremedikleri ideallerini, çocuklarının gerçekleştirmesini isterler.", "İyi bir arkadaşlık sevgiyle ve saygıyla mümkündür.", "Dostluk bazen özveri ve fedakârlık gerektirir.", "Dostların bir arada olmaları onları mutlu eder.", "Dostluk, bir bütün olabilmek, tek yürek olmaktır." **(örtük/gizli) (G.G)** • "Kişi planlı olursa başarılı olur." **(örtük/gizli) (+)** • "Kavga etmekten kaçınan, kişi erkek değildir/korkaktır/cesaretsizdir.", "Kişiler evli dahi olsa başkaları tarafından sevilmelerinde, başkalarıyla ilişkiler yaşamalarında sakınca yoktur." **(örtük/gizli) (-)**
Parmak Çocuk	• **Aile büyüklerine itaat**	• "Aile büyüklerinden izin alınmadan hiçbir yere gidilmemelidir." **(doğrudan/açık)(+)**	• "Başka birinin yaşadığı ortama girmeden önce, ondan izin alınmalıdır." **(örtük/gizli) (+)** • "Çocuklar anne-babalarının sözünden dışarı çıkmamalıdır." **(doğrudan/açık)(+)** • "Ailede çocuğun olmaması, o aileye hüzün verir. ", "İnsanın çocuğu yoksa hayatının anlamı yoktur." **(örtük/gizli) (-)** • "Çocuk, evin neşesidir.", "Yapılan iyilikler karşılığını bulur." **(örtük/gizli)(+,-)**

Tablo 26'de incelenen eserlerdeki temalar ile ana fikirler ve yardımcı fikirlerin aktarılma biçimleri yer almaktadır. Her bir ana fikir ve yardımcı fikrin aktarım biçimi ayrıntılı olarak gösterilmiş ve okura sunulan mesajlar olumlu(+), olumsuz(-), hem olumlu hem olumsuz(+,-) ve herkes tarafından kabul edilen genel gerçek(G.G) yönü ile değerlendirilmiştir.

Tablo 27'da ise incelenen eserlerdeki ana fikirler ve yardımcı fikirlerin aktarılma biçimleri nicel olarak yer almaktadır. Her bir kitaptaki ana fikirler ve yardımcı fikirlerin aktarılma biçimleri ayrıntılı olarak ele alınarak eserler arasında sayısal karşılaştırmalar yapılmıştır.

Tablo 27. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Temaların Aktarılma Biçimlerinin Nicel Tablosu

Eser Adı	ANA FİKİRLER												YARDIMCI FİKİRLER							
	Doğrudan/Açık				Örtük/Gizli				Dolaylı/Çoklu				Doğrudan/Açık				Örtük/Gizli			
	+	-	+,-	G.G	+	-	+,-	G.G	+	-	+,-	G.G	+	-	+,-	G.G	+	-	+,-	G.G
Nasrettin Hoca Hikâyeleri		1			10	7	2	11									7			2
Keloğlan Masalları					6		2		3	1				1		1	14	2		4
Karagöz ile Hacivat					2			1	1							2	7	1		2
Dede Korkut Hikâyeleri					6			3				1	1	2	2	1	13	1		2
Falaka					1								1	1			4	2		
Yalnız Efe									1						1		9	1		
Kırmızı Başlıklı Kız									1						1		2	1		
Pinokyo									1				9	1	4		3	3	3	
Çizmeli Kedi									1								2	2		
Külkedisi									1								2			
Çirkin Ördek Yavrusu									1								3	1		
Kibritçi Kız								1												2
Heidi								1					6	1		3	6			3
Alice Harikalar Ülkesinde						YOK							6	4		1	7	2		
Uyuyan Güzel						YOK												2	2	
Fareli Köyün Kavalcısı					1												5			
Üç Silahşorlar					1								6				1	2		5
Parmak Çocuk	1												1				1	2	2	

Tablo 8 ve 9'da incelenen Türk Çocuk Klasiklerinin altısında da okura aktarılmak istenen bir ana fikrin olduğu görülmektedir. Nasrettin Hoca Hikâyeleri, Keloğlan Masalları, Karagöz ile Hacivat ve Dede Korkut Hikâyeleri adlı eserlerde ise birden fazla hikâye/masal yer aldığından ana fikir sayısı da fazladır. Ancak, Nasrettin Hoca Hikâyelerinde yer alan 79 hikâyenin 33'ünde okura yansıtılan bir ana fikir veya yardımcı fikir varken bunlardan 46'sında okura ana fikir veya yardımcı fikir yolu ile hiçbir mesajın aktarılmadığı görülmektedir. Bu durum Keloğlan Masalları'nda da benzerdir. Kitapta yer alan 19 masaldan üçünde okura hiçbir mesajın aktarılmadığı görülmektedir. Ele alınan yerli eserlerde aktarılan ana fikirlerin sayısı şöyledir: Nasrettin Hoca Hikâyelerinde 31, Keloğlan Masallarında 12, Karagöz ile Hacivat'ta 4, Dede Korkut Hikâyelerinde 10, Falaka ve Yalnız Efe'de de birer tane olmak üzere toplam 59'dur. Bu ana fikirlerden yedisi dolaylı/çoklu aktarım yöntemiyle okura yansıtılırken 51 tanesi gizli/örtük olarak; bir tanesi ise doğrudan/açık olarak aktarılmıştır. Doğrudan aktarılan bir mesajın ise olumsuz nitelikte olduğu görülmektedir. Örtük olarak aktarılan mesajlardan ise 25 tanesi olumlu, yedi tanesi olumsuz, dört tanesi hem olumlu hem olumsuz özellikteyken 15 tanesi ise herkes tarafından kabul edilebilen genel gerçekleri öğretici niteliktedir. Dolaylı olarak aktarılan yedi mesajdan ise beşinin okura olumlu olarak, bir tanesinin olumsuz olarak, bir tanesinin ise genel gerçek yönü ile katkı sağladığı görülmektedir.

Türk Çocuk Klasiklerinde yardımcı fikirler yoluyla da okura çok sayıda mesajın aktarıldığı görülmektedir. Nasrettin Hoca Hikâyelerinde tamamı örtük olmak üzere toplam dokuz mesaj; Keloğlan Masallarında ikisi doğrudan, 20'si örtük olmak üzere toplam 22 mesaj; Karagöz ile Hacivat'ta ikisi doğrudan, 10'u örtük olmak üzere toplam 12 mesaj; Dede Korkut Hikâyeleri'nde altısı doğrudan, 16'sı örtük olmak üzere toplam 22 mesaj; Falaka'da ikisi doğrudan, altısı örtük olmak üzere toplam sekiz mesaj; Yalnız Efe'de ise biri doğrudan, 10'u örtük olmak üzere toplam 11 mesaj yardımcı fikirler yolu ile okura yansıtılmıştır. Görüldüğü gibi Türk Çocuk Klasiklerinin tamamı ele alındığında 13'ü doğrudan, 71'i ise örtük olmak üzere toplam 84 yardımcı fikir aktarılmaktadır. Doğrudan aktarılan mesajlardan iki tanesi olumlu, dört tanesi olumsuz, üç tanesi hem olumlu hem olumsuz nitelikteyken, dört tanesi ise genel gerçekleri öğretici özelliktedir. Örtük olarak aktarılan mesajlardan ise 54'ünün olumlu, yedi tanesinin olumsuz, 10 tanesinin ise herkes tarafından kabul edilen gerçekleri yansıttığı görülmektedir.

İncelenen 12 Dünya Çocuk Klasiği'nden ikisinde (Alice Harikalar Ülkesinde ve Uyuyan Güzel) okura hiçbir ana fikrin aktarılmadığı görülmüştür. Eserlerden onunda ise her birinde

bir tane olmak üzere toplam on ana fikrin yansıtıldığı tespit edilmiştir. Bu ana fikirlerden ise bir tanesi doğrudan, dört tanesi örtük olarak, beş tanesi ise dolaylı olarak aktarılmıştır. Doğrudan aktarılan ana fikir olumlu; örtük olarak aktarılan ana fikirlerden iki tanesi olumlu, iki tanesi ise genel gerçekleri öğretici niteliktedir. Dolaylı olarak aktarılan ana fikirlerin ise tamamı okura olumlu olarak katkı sağlamaktadır.

Dünya Çocuk Klasiklerinde yardımcı fikirler yolu ile okura çok sayıda mesaj aktarılmaktadır. Kırmızı Başlıklı Kız'da biri doğrudan, üçü örtük olmak üzere toplam dört mesaj; Pinokyo'da 14'ü doğrudan, dokuzu örtük olmak üzere toplam 23 mesaj; Çizmeli Kedi'de tamamı örtük olmak üzere toplam dört mesaj; Külkedisi'nde iki örtük mesaj; Çirkin Ördek Yavrusu'nda dört örtük mesaj; Kibritçi Kız'da 2 örtük mesaj; Heidi'de 10'u doğrudan, dokuzu örtük olmak üzere toplam 19 mesaj; Alice Harikalar Ülkesinde'de 11'i doğrudan, dokuzu örtük olmak üzere toplam 20 mesaj; Uyuyan Güzel'de dört örtük mesaj; Fareli Köyün Kavalcısı'nda beş örtük mesaj; Üç Silahşorlar'da altısı doğrudan, sekizi örtük olmak üzere 14 mesaj; Parmak Çocuk'ta ise biri doğrudan, beşi örtük olmak üzere toplam altı mesaj okura yardımcı fikirler yolu ile yansıtılmıştır. Yabancı eserlerin tamamı ele alındığında 43'ü doğrudan, 64'ü ise örtük olmak üzere toplam 107 yardımcı fikir aktarılmaktadır. Doğrudan aktarılan mesajlardan 28 tanesi olumlu, altı tanesi olumsuz, beş tanesi hem olumlu hem olumsuz nitelikteyken dört tanesi ise herkes tarafından kabul edilen gerçekleri yansıtıcı özelliktedir. Örtük olarak aktarılan mesajlardan ise 32'si olumlu, 15'i olumsuz, yedi tanesi hem olumlu hem olumsuz, 10 tanesi de genel gerçekleri öğretici niteliktedir.

İncelenen kitapların tamamı düşünüldüğünde ana fikir ve yardımcı fikirlerin okura daha çok örtük/gizli olarak aktarıldığı görülmektedir. Örtük olarak aktarılan bu mesajların da okura olumlu yönde katkı sağlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Eserler temalar yönü ile ele alındığında ise işlenen temaların oldukça çeşitli olduğu görülmektedir. Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen temaların çoğu olumlu niteliktedir. Uyuyan Güzel ve Çizmeli Kedi dışındaki yabancı kaynaklı eserler temaları yönü ile hedef kitleye olumlu katkılar sağlamaktadır. Türk Çocuk Klasiklerinde ise işlenen temaların hedef kitle için hem olumlu hem de olumsuz nitelikte olduğu söylenebilir. Özellikle Nasrettin Hoca Hikâyeleri ve Keloğlan Masalları'nda "Yalancılık, hırsızlık, kurnazlık, sahtekârlık, çıkarcılık, açgözlülük, haksız kazanç ve kötülük" temalarının belirgin bir şekilde işlenmesi hedef kitle için uygun değildir. Yerli ve yabancı kaynaklı eserler temaları yönü ile karşılaştırıldığında, yerli eserlerde olumsuz temalara daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Tablo 28. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Kahramanların Karakter Özellikleri Tablosu

ESER ADI	Açık (Geliştirilmiş)	Kapalı (Geliştirilmemiş)	Değişen (Dinamik/Devingen)	Değişmeyen (Durağan/Statik)
Nasrettin Hoca Hikâyeleri	✓			✓
Keloğlan Masalları	✓		**✓(Keloğlan ile Kötü Hasan, Keloğlan ile Padişah)**	✓
Karagöz ile Hacivat	✓			✓
Dede Korkut Hikâyeleri	✓		**✓(Deli Dumrul)**	✓
Falaka	✓			✓
Yalnız Efe	✓			✓
Kırmızı Başlıklı Kız	✓			✓
Pinokyo	✓		✓	
Çizmeli Kedi	✓			✓
Külkedisi	✓			✓
Çirkin Ördek Yavrusu	✓		✓	
Kibritçi Kız	✓			✓
Heidi	✓		**✓(Büyükbaba Alm Oehi)**	✓
Alice Harikalar Ülkesinde	✓			✓
Uyuyan Güzel	✓			✓
Fareli Köyün Kavalcısı	✓			✓
Üç Silahşorlar	✓			✓
Parmak Çocuk	✓		✓	

Tablo 28'da yer aldığı gibi incelenen Türk Çocuk Klasiklerinin tamamında başkahramanların açık (geliştirilmiş) karakter özelliği gösterdiği görülmektedir. Birçok özelliği bakımından tanıtılan başkahramanlar açık karakter özellikleri ile okur tarafından iyice tanınmışlardır. Bu durum Dünya Çocuk Klasiklerinde de farklı değildir. İncelenen Dünya Çocuk Klasiklerinde de başkahramanların tamamının açık (geliştirilmiş) karakter özelliği gösterdiği görülmektedir. Ele alınan eserlerin tamamında kahramanların bu karakter özelliğine sahip olması, okurun başkahramanları daha iyi tanımasına ve bu sayede de kahramanların olaylar karşısında neler yapabileceklerini tahmin etmelerine imkân vereceğinden oldukça olumludur. Okur tahmin sürecinde okudukları üzerinde düşüneceğinden eserler okuru düşündürme açısından hedefine ulaşabilir.

Değişen ve değişmeyen karakter özelliklerine sahip olma bakımından ise Türk Çocuk Klasiklerinin tamamında başkahramanların değişmeyen (durağan/statik) karakter özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Başkahramanlar eser boyunca karakter özelliklerinde herhangi önemli bir değişikliğe uğramamışlardır. Ancak Dede Korkut Hikâyeleri'nden olan "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" adlı hikâyede başkahraman Deli Dumrul; Keloğlan Masalları'ndan olan "Keloğlan ile Kötü Hasan ve Keloğlan ile Padişah" adlı masallarda ise başkahraman Keloğlan değişen (dinamik/devingen) karakter özelliği göstermektedir.

Dünya Çocuk Klasiklerinden ise dokuzunda başkahramanlar değişmeyen (durağan/statik) karakter özelliklerine sahipken üçünde (Pinokyo, Çirkin Ördek Yavrusu, Parmak Çocuk) değişen (dinamik/devingen) karakter özeliklerine sahiptirler. Bu üç eserde başkahramanların eserin başında sahip oldukları karakter özelliklerinin eserin sonunda değiştiği görülmektedir. Bunun yanı sıra Heidi adlı eserde ise başkahraman kadar tanıdığımız yardımcı kahraman, Alm-Oehi (Büyükbaba)'nin de değişen karakter özelliğine sahip olduğu görülmektedir.

İncelenen eserlerin tamamı ele alındığında çoğunlukla başkahramanların değişmeyen karakter özelliklerine sahip oldukları görülmektedir. Yerli eserlerde başkahramanın değişen karakter özelliğine sahip olduğu iki eser varken, yabancı eserlerde ise başkahramanın değişen karakter özelliğine sahip olduğu üç eser yer almaktadır. İncelenen eserlerin sayısı göz önünde bulundurularak bir karşılaştırma yapıldığında Dünya Çocuk Klasiklerinde başkahramanların değişen karakter özelliklerine sahip olma oranı Türk Çocuk Klasiklerinden daha fazladır.

Tablo 29. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Kahramanların Karakter Geliştirme Yöntemleri Tablosu

ESER ADI	Davranış/eylemleriyle geliştirilmesi	Konuşmalarıyla geliştirilmesi	Fiziksel özellikleriyle geliştirilmesi	Diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmesi	Yazarın yorumuyla geliştirilmesi
Nasrettin Hoca Hikâyeleri	✓	✓			✓
Keloğlan Masalları	✓	✓		✓	✓
Karagöz ile Hacivat	✓	✓			
Dede Korkut Hikâyeleri	✓	✓			
Falaka	✓	✓			
Yalnız Efe	✓	✓		✓	
Kırmızı Başlıklı Kız	✓	✓			
Pinokyo	✓	✓	✓	✓	
Çizmeli Kedi	✓	✓			
Külkedisi	✓	✓			
Çirkin Ördek Yavrusu	✓		✓		
Kibritçi Kız	✓				✓
Heidi	✓	✓			
Alice Harikalar Ülkesinde	✓	✓		✓	✓
Uyuyan Güzel	✓	✓			✓
Fareli Köyün Kavalcısı	✓	✓			
Üç Silahşorlar	✓	✓	✓	✓	✓
Parmak Çocuk		✓	✓		

Tablo 11'de ele alınan eserlerde başkahramanların karakter özelliklerinin hangi yöntemden yararlanılarak geliştirildiği yer almaktadır. Buna göre Türk Çocuk Klasiklerinin tamamında "karakterin eylem/davranışlarıyla geliştirilmesi" ve "karakterin konuşmalarıyla geliştirilmesi" yöntemleri kullanılmıştır. Eserlerden ikisinde (Keloğlan Masalları ve Yalnız Efe) "karakterin diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmesi" yöntemi kullanılırken ikisinde de (Nasrettin Hoca Hikâyeleri ve Keloğlan Masalları) "karakterin yazarın yorumuyla geliştirilmesi" yöntemi kullanılmıştır. Ancak altı eserden hiç birinde kahramanın karakter özellikleri "karakterin fiziksel özellikleriyle geliştirilmesi" yöntemi kullanılarak geliştirilmemiştir.

İncelenen Dünya Çocuk Klasiklerinden 11'inde kahramanın karakter özellikleri "karakterin davranış/eylemleriyle geliştirilmesi" yöntemi ile geliştirilirken eserlerden birisinde (Parmak Çocuk) karakter özelliklerinin bu yöntemle geliştirilmediği görülmektedir. "Karakterlerin konuşmalarıyla geliştirilmesi" yöntemi ise 12 kitaptan onunda kahramanların karakter özelliklerini geliştirmede kullanılırken ikisinde (Çirkin Ördek Yavrusu ve Kibritçi Kız) bu yöntem kullanılmamıştır. Eserlerden dördünde ise (Pinokyo, Çirkin Ördek Yavrusu, Üç Silahşorlar ve Parmak Çocuk) kahramanların karakter özellikleri "karakterlerin fiziksel özellikleri ile geliştirilmesi" yöntemi ile geliştirilirken sekizinde bu yöntem kullanılmamıştır. "Karakterin diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmesi" yöntemi ise eserlerden sadece üçünde (Pinokyo, Alice Harikalar Ülkesinde, Üç Silahşorlar) yer alırken; "karakterlerin yazarın yorumuyla geliştirilmesi" yöntemi eserlerden sadece dördünde (Kibritçi Kız, Alice Harikalar Ülkesinde, Uyuyan Güzel, Üç Silahşorlar) yer almaktadır.

İncelenen eserlerin tamamı göz önünde bulundurulduğunda en çok kullanılan karakter geliştirme yönteminin "karakterin eylem/davranışları ile geliştirilmesi" yöntemi olduğu görülmektedir. Bu yöntem yerli eserlerin tamamında kullanılırken yabancı eserlerden birinde kullanılmamıştır. Eserlerde çok kullanılan bir diğer karakter geliştirme yöntemi ise "karakterlerin konuşmalarıyla geliştirilmesi" yöntemidir. Bu yöntem de Türk Çocuk Klasiklerinin tamamında kullanılırken Dünya Çocuk Klasiklerinin ikisinde kullanılmamıştır. Kullanım sıklığına göre yöntemlerden üçüncüsü ise "karakterin yazarın yorumuyla geliştirilmesi" yöntemidir. Bu yöntem yerli ve yabancı eserlerde eşit oranda kullanılmıştır. Kullanım sıklığı bakımından dördüncü sırada yer alan "karakterin diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmesi" yöntemi yerli ve yabancı eserlerde kullanım oranı

bakımından birbirine benzerken; en az kullanılan "karakterin fiziksel özellikleriyle geliştirilmesi" yönteminin Türk Çocuk Klasiklerinde hiç kullanılmadığı görülmektedir.

Tablo 30. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki Kahramanların Model Özellikleri

Eser adı	Olumlu (+)	Olumsuz (-)	Olumlu, Olumsuz (+,-)
Nasrettin Hoca Hikâyeleri		✓	
Keloğlan Masalları		✓	
Karagöz ile Hacivat		✓	
Dede Korkut Hikâyeleri	✓		
Falaka		✓	
Yalnız Efe			✓
Kırmızı Başlıklı Kız			✓
Pinokyo	✓		
Çizmeli Kedi		✓	
Külkedisi		✓	
Çirkin Ördek Yavrusu		✓	
Kibritçi Kız		✓	
Heidi	✓		
Alice Harikalar Ülkesinde			✓
Uyuyan Güzel		✓	
Fareli Köyün Kavalcısı	✓		
Üç Silahşorlar			✓
Parmak Çocuk	✓		

Tablo 12'de incelenen Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerindeki başkahramanların kendileri ile özdeşim kuran okur için nasıl bir davranış modeli oldukları tespit edilmiştir. Buna göre incelenen altı yerli eserden dördünde (Nasrettin Hoca Hikâyeleri, Keloğlan Masalları, Karagöz ile Hacivat, Falaka) yer alan başkahramanların okura daha çok olumsuz davranış özellikleri ile yansıtıldığı bu nedenle de olumsuz bir model olacakları görülmüştür. Eserlerden birinde (Yalnız Efe) ise başkahramanın hem olumlu hem olumsuz özelliklerinin yansıtılması nedeniyle okur için hem olumlu hem de olumsuz bir model olacağı tespit edilmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alan başkahramanların ise olumlu davranış özellikleri ile yansıtıldıkları bu nedenle de okur için olumlu birer model olacakları görülmektedir.

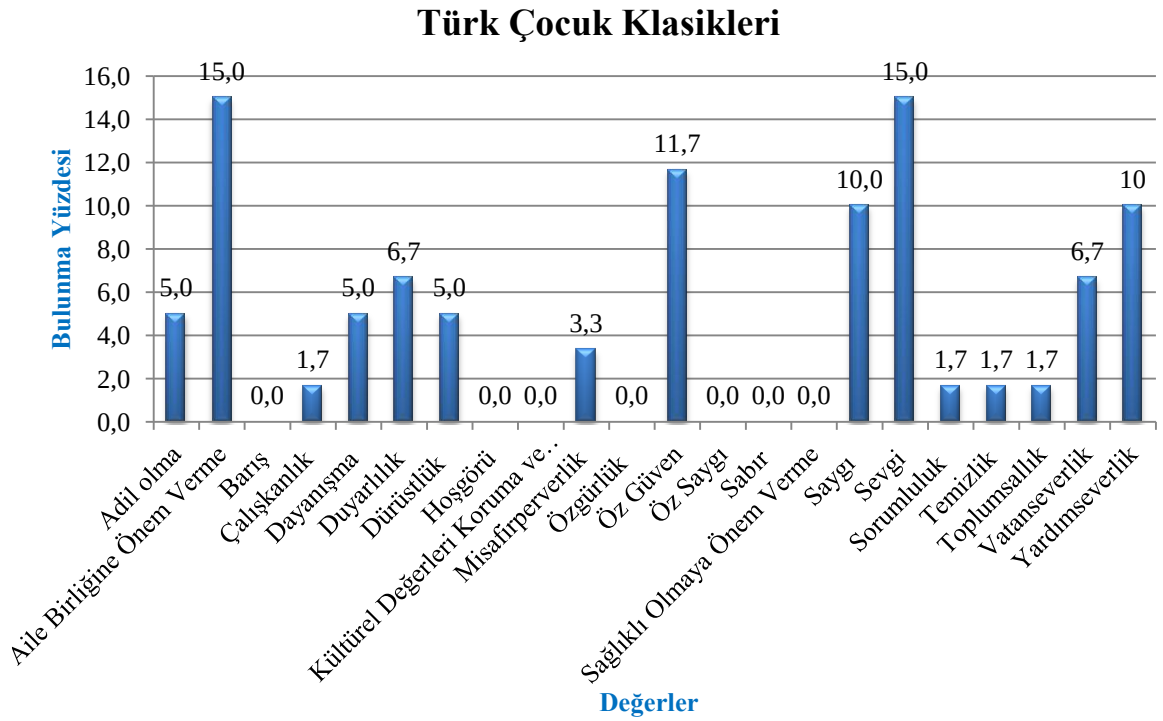
Ele alınan Dünya Çocuk Klasiklerinden dördünde (Pinokyo, Heidi, Fareli Köyün Kavalcısı, Parmak Çocuk) yer alan başkahramanların olumlu davranış özellikleri ile yansıtıldıkları; eserlerden beşinde (Çizmeli Kedi, Külkedisi, Çirkin Ördek Yavrusu, Kibritçi Kız, Uyuyan Güzel) olumsuz davranış özellikleri ile yansıtıldıkları; eserlerden üçünde (Kırmızı Başlıklı Kız, Alice Harikalar Ülkesinde, Üç Silahşorlar) ise hem olumlu hem de olumsuz davranış özellikleri ile yansıtıldıkları görülmektedir. Bu durum da incelenen yabancı eserlerde yer alan kahramanların okura daha çok olumsuz bir model olacağı tespit edilmiştir. Bunu olumlu modellik takip ederken en az grubu ise hem olumlu hem de olumsuz model olan grup teşkil etmektedir.

Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri birlikte ele alındığında dördü Türk Çocuk Klasiği, beşi ise Dünya Çocuk Klasiği olmak üzere toplam dokuz eserde okura yansıtılan kahramanların davranış özelliklerinin olumsuz olduğu görülmektedir. Bu da incelenen 18 eserin yarısında yer alan başkahramanların (%50) okur için uygun bir model olmayacağını göstermektedir. Eserlerden beşinde okura yansıtılan kahramanların davranış özelliklerinin olumlu olduğu tespit edilmiştir. Okur için uygun bir model örneği oluşturan bu eserlerin çoğunluğunu Dünya Çocuk Klasikleri oluşturmaktadır. Türk Çocuk Klasiklerinde bu oran daha azdır. Yerli eserlerin sadece biri olumlu davranış modeli örneklendirirken yabancı eserlerden dördünün bu özelliğe sahip olduğu görülmektedir. İncelenen Türk Çocuk Klasiklerindeki olumlu özellik taşıyan eserlerin azlığına rağmen olumsuz özellikteki eserlerin bir o kadar fazla olması yerli eserler açısından oldukça olumsuz bir durumdur. Yerli eserlerden bir yabancı eserlerden üç olmak üzere toplam dört eserde ise kahramanların hem olumlu hem de olumsuz davranış özellikleri ile okura yansıtıldıkları görülmektedir.

Tablo 31. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde İşlenen Sosyal Değerlerin Frekans ve Yüzde Tablosu

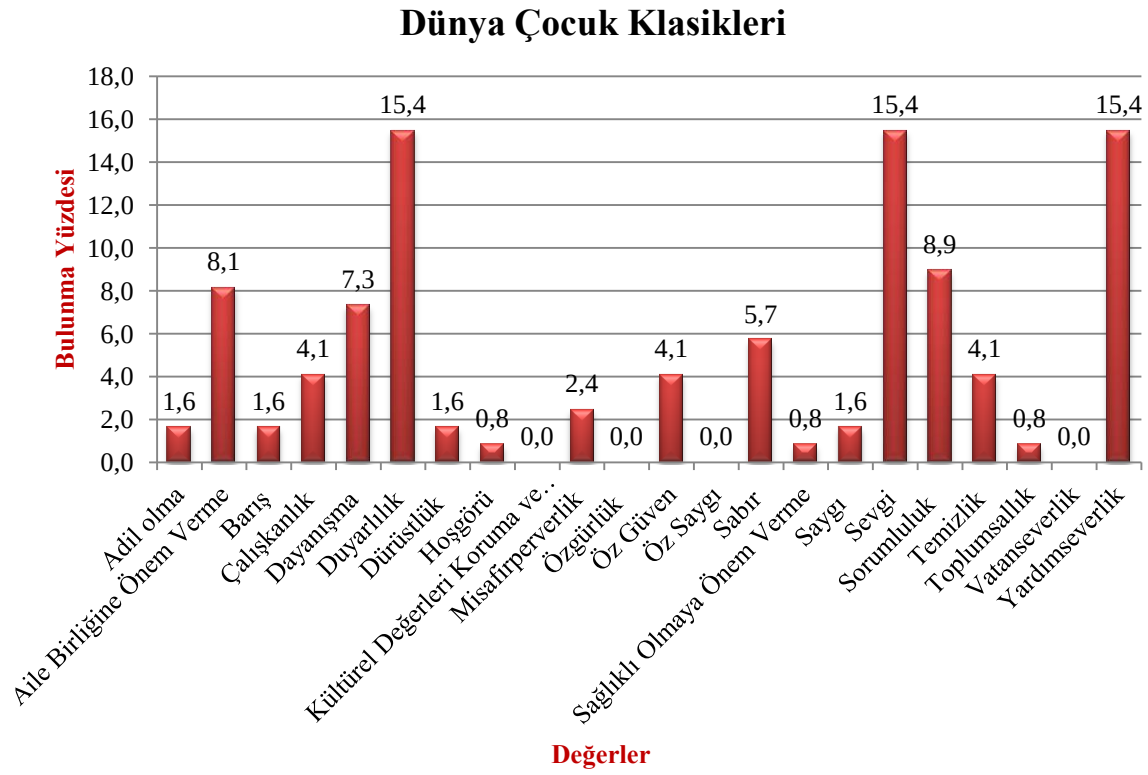
		Adil olma	Aile Birliğine Önem Verme	Barış	Çalışkanlık	Dayanışma	Duyarlılık	Dürüstlük	Hoşgörü	Kültürel Değerleri Koruma ve Geliştirme	Misafirperverlik	Özgürlük	Öz Güven	Öz Saygı	Sabır	Sağlıklı Olmaya Önem Verme	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Temizlik	Toplumsallık	Vatanseverlik	Yardımseverlik	TOPLAM
Türk Çocuk Klasikleri	f	3	9	0	1	3	4	3	0	0	2	0	7	0	0	0	6	9	1	1	1	4	6	60
	Grup içi%	5,0	15,0	0,0	1,7	5,0	6,7	5,0	0,0	0,0	3,3	0,0	11,7	0,0	0,0	0,0	10,0	15,0	1,7	1,7	1,7	6,7	10	100
	Gruplar arası %	60,0	47,4	0,0	16,7	25,0	17,4	60,0	0,0	-	40,0	-	58,3	-	0,0	0,0	75,0	32,1	8,3	16,7	50,0	100,0	24,0	32,8
Dünya Çocuk Klasikleri	f	2	10	2	5	9	19	2	1	0	3	0	5	0	7	1	2	19	11	5	1	0	19	123
	Grup içi%	1,6	8,1	1,6	4,1	7,3	15,4	1,6	0,8	0,0	2,4	0,0	4,1	0,0	5,7	0,8	1,6	15,4	8,9	4,1	0,8	0,0	15,4	100
	Gruplar arası %	40,0	52,6	100,0	83,3	75,0	82,6	40,0	100,0	-	60,0	-	41,7	-	100,0	100,0	25,0	67,9	91,7	83,3	50,0	0,0	76,0	67,2
TOPLAM	f	5	19	2	6	12	23	5	1	0	5	0	12	0	7	1	8	28	12	6	2	4	25	183
	Grup içi%	2,7	10,4	1,1	3,3	6,6	12,6	2,7	0,5	0,0	2,7	0,0	6,6	0,0	3,8	0,5	4,4	15,3	6,6	3,3	1,1	2,2	13,7	100
	Gruplar arası %	100	100	100	100	100	100	100	100	0	100	0	100	0	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 13'de incelenen eserlerde tespit edilen sosyal değerlere yer verilmiştir. Sosyal değerler Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerin çoğunu içerdiğinden bu değerler grubu ayrı olarak değerlendirilmiştir. Tablo 14'de ise eserlerde yer alan değerler Güngör (1993)'ün sınıflamasına göre değerlendirilmiştir. Bu sınıflamaya göre farklı değer grubunda aynı değerlerin yer alması göz önünde bulundurularak tekrara düşmemek amacı ile sadece değer sınıfları altında bulgular sunulmuştur. Bu bulgulara ulaşırken yararlanılan ayrıntılı değerler ve değerler sınıflarının yer aldığı tablo ek-6 da yer almaktadır.

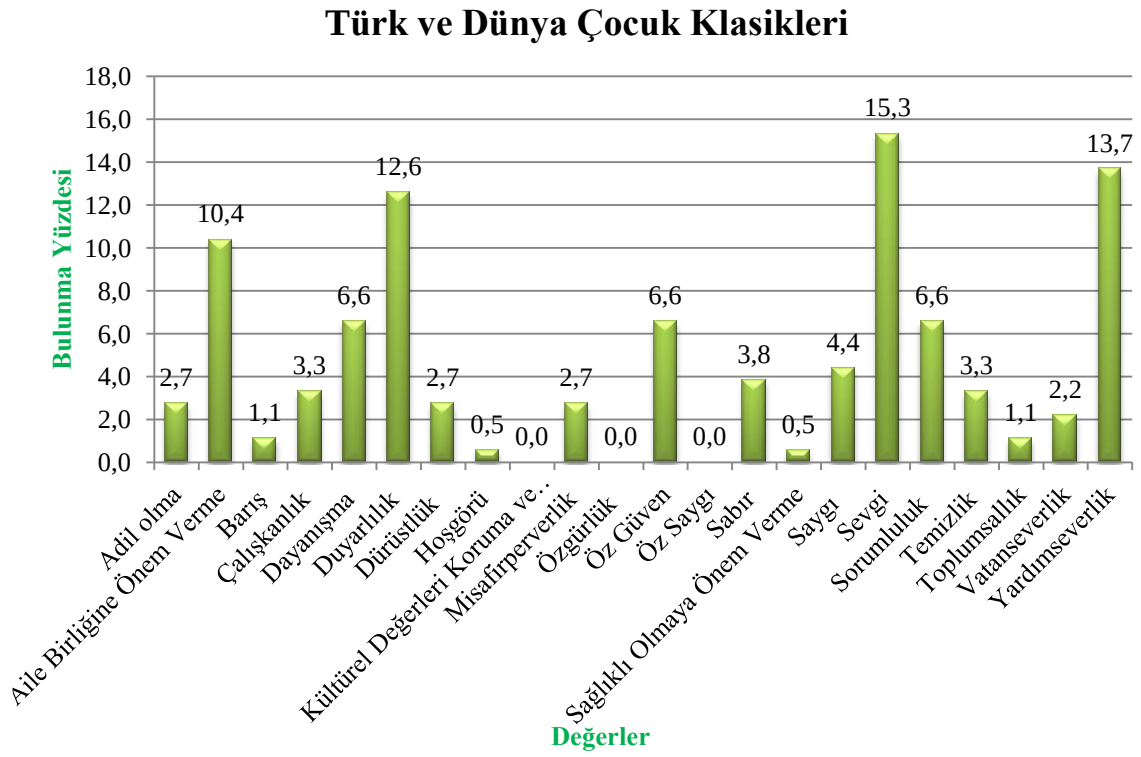
Şekil 2. Türk Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin bulunma yüzdeleri

Şekil 2' de görüldüğü gibi, incelenen altı Türk Çocuk Klasiğinde yer alan sosyal değerlerin kullanım sıklığına bakıldığında en çok "aile birliğine önem verme" ve "sevgi" değerlerinin (%15) işlendiği görülmektedir. Bu değerleri %11,7 kullanım sıklığı ile "öz güven" değeri takip etmektedir. Eserlerde yer alan diğer değerler kullanım sıklıklarına göre; "yardımseverlik ve saygı (%10)", "duyarlılık ve vatanseverlik (%6,7)", "adil olma, dayanışma ve dürüstlük (%5)", "misafirperverlik (%3,3)", "sorumluluk, temizlik, toplumsallık ve çalışkanlık (%1,7)" şeklinde sıralanmaktadır. "Barış, hoşgörü, kültürel değerleri koruma ve geliştirme, özgürlük, özsaygı, sabır ve sağlıklı olmaya önem verme" değerleri ise yerli eserlerde işlenmemiştir.

Şekil 3. Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin bulunma yüzdeleri

Ele alınan 12 Dünya Çocuk Klasiğinde ise "duyarlılık, yardımseverlik ve sevgi" değerlerinin (%15,4) en çok işlenen sosyal değerler olduğu görülmektedir. Bu değerleri %8,9 kullanım sıklığı ile "sorumluluk" değeri takip etmektedir. Eserlerde yer alan diğer değerler ise kullanım sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmaktadır: Aile birliğine önem verme (%8,1), dayanışma (%7,3), sabır (%5,7), çalışkanlık, özgüven ve temizlik (%4,1), misafirperverlik (%2,4), adil olma, barış, dürüstlük ve saygı (%1,6), hoşgörü, sağlıklı olmaya önem verme ve toplumsallık (%0,8). "Kültürel değerleri koruma ve geliştirme, özgürlük, öz saygı ve vatanseverlik" değerleri ise yabancı eserlerde yer almamaktadır.

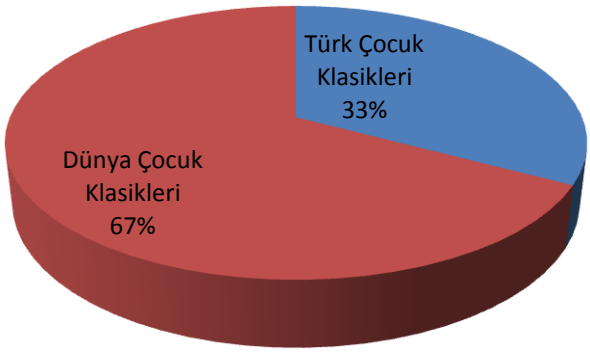
Şekil 4. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin bulunma yüzdeleri

Kitaplarda değerler, adil olma % 2,7; aile birliğine önem verme %10,4; barış %1,1; çalışkanlık %3,3; dayanışma %6,6; duyarlılık %12,6; dürüstlük %2,7; hoşgörü %0,5; kültürel değerleri koruma ve geliştirme %0; misafirperverlik %2,7; özgürlük %0; öz güven %6,6; öz saygı %0; sabır %3,8; sağlıklı olmaya önem verme %0,5; saygı %4,4; sevgi %15,3; sorumluluk %6,6; temizlik %3,3; toplumsallık %1,1; vatanseverlik % 2,2 ve yardımseverlik %13,7 oranlarında yer almaktadır.

İncelenen eserlerde en çok sevgi değerine (%15,3) rastlanmıştır. Bu değeri %13,7 oranı ile yardımseverlik; %12,6 oranı ile duyarlılık; %10,4 oranı ile aile birliğine önem verme; %6,6 oranı ile ise dayanışma, öz güven ve sorumluluk değerleri takip etmiştir.

Eserlerde en az rastlanan değerler: sağlıklı olmaya önem verme ve hoşgörü (%0,5); barış ve toplumsallık (%1,1) değerleridir.

Kültürel değerleri koruma ve geliştirme, özgürlük ve öz saygı değerlerinin ise incelenen hiçbir eserde yer almadığı görülmektedir.

Şekil 5. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin toplam dağılımı

Şekil 5'de, araştırmada ele alınan altısı Türk Çocuk Klasiği ve 12'si Dünya Çocuk Klasiği olan 18 eserde sosyal değerlerin dağılımına bakıldığında yabancı eserlerde (%67) bu değerlerin daha çok işlendiği görülmektedir. Ancak sosyal değerleri işleme oranı %33 olan yerli eserlerin incelemedeki sayı azlığının sonuca etki edeceği düşünülerek karşılaştırma yapıldığında sosyal değerlerin işlenme oranlarının birbirine yakın olacağı tahmin edilmektedir.

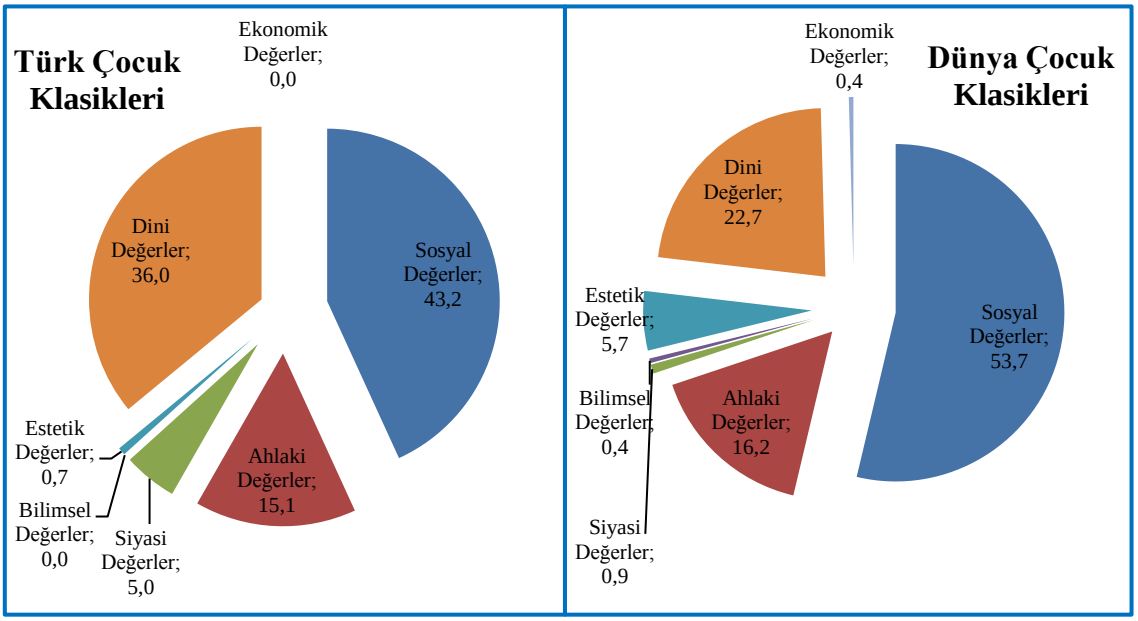
Tablo 32. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde İşlenen Değerlerin Güngör (1993)'ün Sınıflamasına Göre Frekans ve Yüzde Tablosu

		SOSYAL DEĞERLER	AHLAKİ DEĞERLER	SİYASİ DEĞERLER	BİLİMSEL DEĞERLER	ESTETİK DEĞERLER	DİNİ DEĞERLER	EKONOMİK DEĞERLER	TOPLAM
Türk Çocuk Klasikleri	f	60	21	7	0	1	50	0	139
	Grup içi%	43,2	15,1	5,0	0,0	0,7	36,0	0,0	100,0
	Gruplar arası %	32,8	36,2	77,8	0,0	7,1	49,0	0,0	37,8
Dünya Çocuk Klasikleri	f	123	37	2	1	13	52	1	229
	Grup içi%	53,7	16,2	0,9	0,4	5,7	22,7	0,4	100,0
	Gruplar arası %	67,2	63,8	22,2	100,0	92,9	51,0	100,0	62,2
TOPLAM	f	183	58	9	1	14	102	1	368
	Grup içi%	49,7	15,8	2,4	0,3	3,8	27,7	0,3	100,0
	Gruplar arası %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 14'de araştırmada ele alınan eserlerde yer alan değerlerin Güngör (1993)'ün sınıflamasına göre bulunma oranları yer almaktadır. İncelenen Türk Çocuk Klasiklerinde en çok "sosyal" değerlerin (%43,2) yer aldığı görülmektedir. Bu değerleri %36 oranı ile

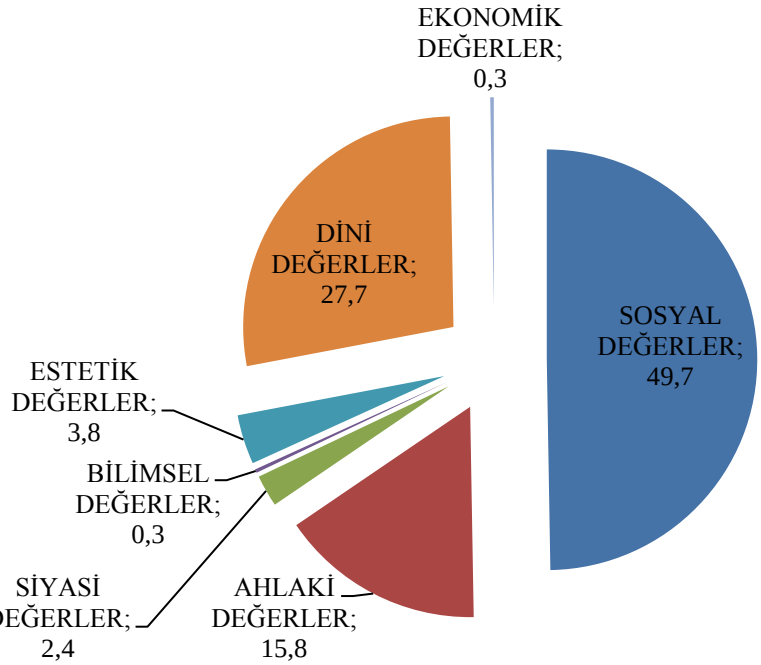
"dini değerler" takip etmektedir. En az yer alan değer ise %0,7 oranı ile estetik değerlerdir. "Bilimsel ve ekonomik değerler" ise yerli eserlerde yer almamaktadır.

Dünya Çocuk Klasiklerinde %53,7 oranı ile en çok "sosyal değerlerin" yer aldığı görülmektedir. Sosyal değerleri %22,7 oranı ile "dini değerler", %16,2 oranı ile ahlaki değerler, %5,7 oranı ile de "estetik değerler" takip etmektedir. Eserlerde oldukça az bulunan değerler ise siyasi değerler (%0,9), bilimsel değerler ve ekonomik değerlerdir (%0,4).

Şekil 6. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen değerlerin karşılaştırmalı bulunma yüzdeleri

Şekil 6'da görüldüğü gibi yerli ve yabancı eserlerde en çok işlenen değerlerin benzerlik gösterdiği görülmektedir. İkisinde de en çok sosyal ve dini değerlerin yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra yerli eserlerde bilimsel ve ekonomik değerler hiç yer almazken yabancı kaynaklı eserlerde az da olsa her değer türünün yer aldığı görülmektedir.

Şekil 7. Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen değerlerin bulunma yüzdeleri

Görüldüğü gibi ele alınan kitaplarda en çok sosyal değerlerin (%49,7) yer aldığı görülmektedir. Sosyal değerleri %27,7 oranı ile dini değerler; %15,8 oranı ile ahlaki değerler; %3,8 oranı ile estetik değerler; %2,4 oranı ile siyasi değerler takip etmektedir. Eserlerde en az rastlanan değerler ise bilimsel ve ekonomik değerlerdir(%0,3).

BÖLÜM VI
SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak ulaşılan sonuçlar ve bu doğrultuda yapılan öneriler dile getirilmiştir.

Sonuç

Araştırmada çok okunan çocuk klasiklerinden seçilen altısı Türk, 12' si Dünya Çocuk Klasiği olmak üzere 18 kitap incelenmiştir. İncelemeler 4 farklı değişken yönü ile yapıldığından sonuçlar da bu değişkenler yönü ile ayrı ayrı ele alınmıştır.

Konu ile İlgili Sonuçlar

İncelemenin sonucunda kitaplarda işlenen konular sınıflandırılmıştır. İncelenen kitap türlerinin masal ve hikâye/roman olması nedeni ile konuların içerikleri de bu farklılık göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Masal türünde incelenen eserlerde "edebi masal" içerikli eserlerin çoğunlukta olduğu görülmekle birlikte "halk masalı" içerikli eserlerin de yer aldığı; Hikâye/roman türünde incelenen eserlerde ise tarihi, mizahi, serüven(macera), yakın çevre ve duygusal konulu eserler tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra eserlerde işlenen konuların hedef kitle için uygun olup olmadığı ortaya konulmuştur.

Eserlerde konuların işlenme oranları şu şekildedir: Edebi masal %44,4; halk masalları %5,6; yakın çevre % 5,6; hayvan %0; mizahi % 16,7; serüven(macera) %11,1; duygusal %5,6; tarihi %22,2; gezi %0. Görüldüğü gibi incelenen kitaplarda en çok, %44, 4 oranı ile "edebi masal" içerikli konular yer almaktadır. Edebi masalları, %22, 2 oranı ile "tarihi"; %16,7 oranı ile "mizahi"; %11, 1 oranı ile "serüven (macera)"; % 5, 6 oranı ile ise "yakın çevre", "duygusal" konulu hikâye/romanlar ile "halk masalları" takip etmiştir. "Hayvan" ve "gezi" konulu içeriğe ise rastlanmamıştır.

İncelenen yerli ve yabancı eserlerde işlenen konu oranları farklılık göstermektedir. Tarihi konular Türk Çocuk Klasikleri'nde %50 oranında işlenirken Dünya Çocuk Klasikleri'nde

bu oran %8,3'tür. Edebi masal konulu eserler Türk Çocuk Klasikleri'nde hiç yer almazken Dünya Çocuk Klasikleri'nde ise %66,7 oranında işlenmiştir. Halk masalı konulu eserler ise yerli klasiklerde %16,7 oranında işlenirken yabancı klasiklerde hiç yer almamaktadır.

İncelenen eserlerde işlenen konuların çoğu hedef kitle için uygundur. Ancak bu eserlerden bazılarında ele alınan konuların okura aktarılmasında kullanılan üslubun uygun olmadığı görülmektedir. Üç Silahşorlar adlı eserde yaşanılan yasak aşkların (Kahramanların evli bayanlarla yaşadığı aşklar) adeta özendirici bir dille aktarılması ahlaki ve toplumsal açıdan uygun değildir. Bunun yanı sıra çok okunan Türk Çocuk Klasikleri'nden Nasrettin Hoca Hikâyeleri'nde, Keloğlan Masalları'nda ve Karagöz ile Hacivat adlı eserlerde konular işlenirken aile yaşantısı ile ilgili uygun olmayan tutum ve davranışlar, kahramanlar arası uygunsuz diyaloglar, aldatmaların ve hilelerin özendirici bir dille anlatılması, küfürlü ve argo sözlerin sık sık kullanılması da bu eserlerin hedef kitle için uygun olmadığını göstermektedir.

Tema ile İlgili Sonuçlar

İnceleme sonunda eserlerde okura yansıtılmak istenen ana fikir ve yardımcı fikirler yolu ile aktarılan mesajlar bulunarak bu mesajların hangi yolla aktarıldığı tespit edilmiştir. Ana fikirler, örtük, açık ve dolaylı olarak aktarılmaları yönü ile yardımcı fikirler ise örtük ve açık aktarılmaları yönü ile ele alınmış ve aktarılan her bir mesajın hedef kitle için uygun olup olmadığı belirtilmiştir.

Ele alınan 18 çocuk klasiğinden ikisinde (Alice Harikalar Ülkesinde ve Uyuyan Güzel) okura hiçbir ana fikrin aktarılmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra Nasrettin Hoca Hikâyeleri, Keloğlan Masalları, Karagöz ile Hacivat ve Dede Korkut Hikâyeleri adlı eserlerde ise birden fazla hikâye/masal yer aldığından ana fikir sayısı da fazladır. Türk Çocuk Klasiklerinde işlenen ana fikir sayısı toplam 59 iken Dünya Çocuk Klasikleri'nde bu sayı 10'dur. Yerli eserlerde ana fikirler okura daha çok örtük olarak aktarılırken yabancı eserlerde ise ana fikirlerin aktarımında daha çok dolaylı aktarım biçimi kullanılmıştır.

Bütün eserlerde farklı sayılardaki yardımcı fikirler yoluyla okura çeşitli mesajlar aktarılmıştır. Türk Çocuk Klasikleri'nde yardımcı fikirler yolu ile okura 84 mesaj aktarılırken bu sayı Dünya Çocuk Klasikleri'nde ise 107'dir. Yerli eserlerdeki yardımcı fikirlerin büyük oranda (71 tane) örtük olarak aktarıldığı görülürken yabancı eserlerde bu durum biraz daha farklıdır. Yabancı eserlerde örtük olarak aktarılan yardımcı fikirlerle doğrudan aktarılan yardımcı fikirler sayıca birbirine yakındır (43'ü doğrudan, 64'ü örtük).

Ancak Dünya Çocuk Klasikleri'nde de yardımcı fikirler daha çok örtük olarak aktarıldığından aktarılmaları yönü ile yerli eserlerle benzerlik göstermektedirler. Bunun yanı sıra incelenen yabancı eserlerdeki doğrudan aktarım şeklinin yerli eserlere göre fazla olmasında yabancı eserlerin daha çok küçük yaş grubuna hitap eden masallar olması da etkilidir.

İncelenen Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde ana fikirlerin ve yardımcı fikirlerin çoğu hedef kitle için olumlu mesajları yansıtmaktadır. Okura aktarılan mesajlarda olumsuz niteliktekilerin sayıca azlığı ve herkes tarafından kabul edilebilir nitelikteki gerçeklerin de bu mesajlar yolu ile yansıtılması hedef kitle için uygundur.

Eserlerde işlenen temaların çeşitliliği hedef kitlenin çok yönlü düşünmesini sağlayacağından olumludur. Bunun yanı sıra Dünya Çocuk Klasiklerinde işlenen temaların çoğunun (Uyuyan Güzel ve Çizmeli Kedi hariç) olumlu olduğu görülmektedir. Türk Çocuk Klasiklerinde ise hem olumlu hem de olumsuz nitelikte temalar yer almaktadır. Özellikle Nasrettin Hoca Hikâyeleri ve Keloğlan Masallarında "Yalancılık, hırsızlık, kurnazlık, sahtekârlık, çıkarcılık, açgözlülük, haksız kazanç ve kötülük" temalarının belirgin bir şekilde ve okuru özendirici bir dille işlendiği görülmüştür. Bu durum da hedef kitle için uygun değildir. Ayrıca yerli ve yabancı kaynaklı eserler temaları yönü ile karşılaştırıldığında, yerli eserlerde olumsuz temalara daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir.

Kahramanlar ile İlgili Sonuçlar

İnceleme sonunda Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri'nde yer alan başkahramanların karakter özellikleri ve karakterlerin geliştirilme yöntemlerinin neler olduğu tespit edilmiştir. Karakter özellikleri, açık ve kapalı karakter olma yönü ile değişen ve değişmeyen karakter olma bakımından ele alınmıştır. Kahramanların karakterlerinin geliştirme yöntemleri de davranış/eylemler, konuşmalar, fiziksel özellikler, diğer karakterlerin yorumları ve yazarın yorumu ile geliştirilmesi bakımından ele alınmıştır. Bunların yanı sıra eserlerde yer alan başkahramanlar okur için olumlu, olumsuz ya da hem olumlu hem de olumsuz birer model örneği teşkil edip etmemeleri yönü ile ele alınmıştır.

Araştırmada incelenen Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinin tamamında başkahramanların açık (geliştirilmiş) karakter özelliği gösterdiği görülmektedir. Değişen ve değişmeyen karakter özelliklerine sahip olma bakımından ise yerli ve yabancı eserlerdeki başkahramanların daha çok değişmeyen (durağan/statik) karakter özelliğine sahip olduğu

görülmektedir. Türk Çocuk Klasiklerinin tamamında başkahramanlar değişmeyen karakter özelliğine sahipken Dede Korkut Hikâyeleri'nden olan "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" adlı hikâyede ve Keloğlan Masalları'ndan olan "Keloğlan ile Kötü Hasan ve Keloğlan ile Padişah" adlı masallardaki başkahramanların değişen (dinamik/devingen) karakter özelliği göstermesi bir istisnadır. Dünya Çocuk Klasiklerinde de dokuz eserde başkahraman değişmeyen karakter özelliğine sahipken Pinokyo, Çirkin Ördek Yavrusu, Parmak Çocuk adlı üç eserde başkahramanın değişen karakter özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ve incelenen eserlerin sayısı göz önünde bulundurularak oranlama yapıldığında yabancı eserlerdeki başkahramanların değişen karakter özelliklerine sahip olma oranının yerli eserlerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerde karakter geliştirme yöntemi olarak en çok "karakterin eylem/davranışları ile geliştirilmesi" yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Yerli eserlerin tamamında kullanılan, yabancı eserlerden ise sadece Parmak Çocuk adlı eser hariç diğer 11 eserde kullanılan bu yöntemi kullanım sıklığı bakımından takip eden yöntem; "karakterlerin konuşmalarıyla geliştirilmesi" dir. Bu yöntem de Türk Çocuk Klasiklerinin tamamında kullanılırken Dünya Çocuk Klasiklerinin ikisinde (Çirkin Ördek Yavrusu ve Kibritçi Kız) kullanılmamıştır. İncelenen yerli ve yabancı eserlerde eşit oranda kullanılan ve kullanım sıklığı bakımından üçüncü sırada yer alan "karakterin yazarın yorumuyla geliştirilmesi" yöntemi yerli eserlerin ikisinde (Nasrettin Hoca Hikâyeleri ve Keloğlan Masalları), yabancı eserlerin ise dördünde (Kibritçi Kız, Alice Harikalar Ülkesinde, Uyuyan Güzel, Üç Silahşorlar) kullanılmıştır. Bu yöntemleri kullanım sıklığı bakımından takip eden ve dördüncü sırada yer alan "karakterin diğer karakterlerin yorumlarıyla geliştirilmesi" yönteminin yerli ve yabancı eserlerdeki kullanım oranı birbiri ile benzerlik göstermektedir. Bu yöntem Türk Çocuk Klasiklerinden Keloğlan Masalları ve Yalnız Efe adlı eserlerde; Dünya Çocuk Klasiklerinden ise Pinokyo, Alice Harikalar Ülkesinde ve Üç Silahşorlar adlı eserlerde kullanılmıştır. "Karakterin fiziksel özellikleriyle geliştirilmesi" yöntemi ise Türk Çocuk Klasiklerinin hiç birinde kullanılmayıp Dünya Çocuk Klasiklerinden ise Pinokyo, Çirkin Ördek Yavrusu, Üç Silahşorlar ve Parmak Çocuk adlı dört eserde kullanılarak en az kullanılan karakter geliştirme yöntemi olmuştur.

Ele alınan eserlerde kahramanların okura yansıttıkları davranış modellerinin daha çok olumsuz özellikte olduğu görülmektedir. 18 eserden yarısındaki başkahramanların olumsuz birer modeli örneği olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz model örneği gösteren dördü yerli beşi yabancı olmak üzere bu dokuz esere oransal olarak bakıldığında Türk Çocuk

Klasiklerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Okura yansıtılan davranış özellikleri yönü ile olumlu model olabilecek kahramanların yer aldığı eser sayısı ise biri yerli dördü yabancı olmak üzere toplam beş eserdir. Hem olumlu hem de olumsuz davranış özellikleri yönü ile yansıtılan kahramanların yer aldığı biri Türk Çocuk Klasiği, üçü Dünya Çocuk Klasiği olmak üzere ise toplam dört eser vardır. Bütün davranış modelleri sayısal olarak karşılaştırıldığında Türk Çocuk Klasiklerinde olumlu davranış özelliği taşıyan kahramanların yer aldığı eserlerin azlığına rağmen olumsuz davranış özelliği taşıyan kahramanların yer aldığı eserlerin sayıca fazla oluşu nedeniyle yerli eserlerin kahramanları okura örnek birer model olamamıştır. Bu da Türk Çocuk Klasikleri açısından oldukça olumsuz bir durumdur.

Değerler ile İlgili Sonuçlar

Araştırmada çok okunan altı Türk Çocuk Klasiği ve 12 Dünya Çocuk Klasiği olmak üzere toplam 18 kitap, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen sosyal değerleri içermelerine ve Güngör (1993)'ün değer sınıflamasına göre değerlendirilerek bu kitapların hedef kitle için uygunluğu ortaya konulmuştur.

İncelenen eserlerde sosyal değerlerin oranları şu şekildedir: adil olma, %2,7; aile birliğine önem verme, %10,4; barış, %1,1; çalışkanlık, %3,3; dayanışma, %6,6; duyarlılık %12,6; dürüstlük %2,7; hoşgörü %0,5; kültürel değerleri koruma ve geliştirme %0; misafirperverlik %2,7; özgürlük %0; öz güven %6,6; öz saygı %0; sabır %3,8; sağlıklı olmaya önem verme %0,5; saygı %4,4; sevgi %15,3; sorumluluk %6,6; temizlik %3,3; toplumsallık %1,1; vatanseverlik %2,2 ve yardımseverlik %13,7.

Kitaplarda en çok en çok sevgi (%15,3) değerine rastlamıştır. Bu değeri %13,7 oranı ile yardımseverlik; %12,6 oranı ile duyarlılık; %10,4 oranı ile aile birliğine önem verme; %6,6 oranı ile ise dayanışma, öz güven ve sorumluluk değerleri takip etmiştir.

Eserlerde en az rastlanan değerler: sağlıklı olmaya önem verme ve hoşgörü (%0,5); barış ve toplumsallık (%1,1) değerleridir.

Kültürel değerleri koruma ve geliştirme, özgürlük ve öz saygı değerlerinin ise incelenen hiçbir eserde yer almadığı görülmektedir.

"Barış, hoşgörü, sabır ve sağlıklı olmaya önem verme" değerleri yerli eserlerde hiç yer almazken yabancı eserlerde sabır değeri %5,7; barış değeri %1,6; hoşgörü ve sağlıklı

olmaya önem verme değerleri ise %0,8 oranlarında yer almaktadır. "Vatanseverlik" değeri ise yabancı eserlerde hiç yer almazken yerli eserlerde bu değer %6,7 oranında işlenmiştir.

Dünya Çocuk Klasiklerinde yer alan sosyal değerlerin toplamda %67,2 oranında, Türk Çocuk Klasiklerinde ise %32,8 oranında işlendiği görülmüştür. İncelenen eserlerin sayı bakımından farklı oranlarda yer almasının sonuca etki ettiği düşünülürse sosyal değerlerin işlenme oranlarının birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Ele alınan eserlerde Güngör (1993)'ün sınıflamasına göre en çok işlenen değer grubuna bakıldığında sosyal değerlerin %49,7; ahlaki değerlerin %15,8; siyasi değerlerin %2,4; bilimsel değerlerin %0,3, estetik değerlerin %3,8; dini değerlerin %27,7; ekonomik değerlerin ise %0,3 oranlarında yer aldığı görülmektedir. Buna göre eserlerde en çok sosyal değerler ve dini değerlerin; en az ise ekonomik ve bilimsel değerlerin yer aldığı görülmektedir.

Bilimsel ve ekonomik değerler yerli eserlerde hiç yer almazken yabancı eserlerde ise çok düşük oranda (%0,3) da olsa işlenmiştir. Bunun yanı sıra Türk Çocuk Klasiklerinde sosyal değerlerin (%43,2) ve dini değerlerin (%36) işlenme oranları birbirine yakınken Dünya Çocuk Klasiklerinde ise sosyal değerler (%49,3) ile dini değerlerin (%28,7) işlenme oranları arasındaki fark oldukça fazladır.

Bilimsel değerlerin Türk Çocuk Klasiklerinde hiç yer almaması, Dünya Çocuk Klasiklerinde ise çok düşük oranda yer alması bu eserler için olumsuz bir durumdur. Bunda her ne kadar yazıldıkları dönemlerin oldukça eskiye dayanması etkili olsa da bilgi ve teknoloji çağında olduğumuz ve günümüzde bu eserleri okuyan çocukların ilerleyen dönemlerde bu çağın gerektirdiği çok daha fazla bilgiye ihtiyaç duyacakları düşünüldüğünde; bu değerlerin okura aktarılmasının gerekliliği açıktır. Ancak hem yerli hem de yabancı eserlerde bilimsel değerleri yansıtan ifadelere yer verilmemesi, klasiklerin çağın gerisinde kalacağını göstermektedir.

İncelenen Türk Çocuk Klasiklerinin çoğunda (örneğin; Nasrettin Hoca Hikâyeleri, Keloğlan Masalları, Karagöz ile Hacivat, Falaka) işlenen değerlerin yetersiz olduğu ve değerlerin okura doğru ifadelerle yansıtılmadığı görülmüştür. Yerli eserlerde ele alınan değerlerin azlığı ve okura aktarımının uygunsuzluğu bu kitapların hedef kitleyi değer bakımından yeterince geliştiremeyeceğini göstermektedir. Bu durum yabancı eserlerde de görülmektedir. Dünya Çocuk Klasiklerinin çoğu (örneğin; Çizmeli Kedi, Külkedisi, Çirkin Ördek Yavrusu, Kibritçi Kız, Uyuyan Güzel, Fareli Köyün Kavalcısı, Parmak Çocuk,

Alice Harikalar Ülkesinde) değerler yönü ile hedef kitle için uygun değildir. Yabacı eserlerde de okura değer niteliği taşımayan ifadelerin yansıtılması ve yeterli sayıda değerin işlenmemesi, bu eserlerin de okur için değerler yönü ile uygun olmadığını göstermektedir.

Ele alınan eserlerde dikkati çeken bir diğer konu da dini değerlerin okura aktarılmasındaki farklılıktır. Yerli eserlerde dini değeri yansıttığı düşünülen dini kavram ve semboller okura uygun olmayan anlatımlarla, yüzeysel olarak ve çoğunlukla alaycı bir dille aktarılmıştır. Yabancı eserlerde ise genellikle bu durumun tam tersi bir aktarım gerçekleşmiştir. Özellikle "Pinokyo ve Heidi" adlı eserlerde dini değerler; okura aktarılan kavramları gerçeklikten uzaklaştırmadan, kavramların manasını yansıtan, akıcı ve dini değerlere özendirici bir dille aktarılmıştır. Türk Çocuk Klasiklerinin aksine Dünya Çocuk Klasiklerinde dini değerlerin daha olumlu ifadelerle yansıtılması, yabancı eserlerin bu yönü ile okur için uygun olduğunu göstermektedir. Ancak yabancı eserlerde Hıristiyanlığı yansıtan oldukça fazla ifadenin yer alması ve hedef kitlenin bu kavramların çoğunu anlayabilecek düzeyde olmaması da bu eserler açısından olumsuz bir durumdur.

Çok okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri yolu ile okura bazı değerlerin kazandırılabileceği; ancak bazı eserlerde hedef kitle tarafından anlaşılamayacak düzeyde olan ifadelerin ve uygunsuz aktarımların yer alması, bu eserlerin rehber bireyler denetiminde okutulmasını gerekli kılmaktadır.

Öneriler

1. Araştırmacılar, Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerini, farklı yayınevlerinden karşılaştırmalı olarak çeşitli değişkenler(konu, tema, kahramanlar, ana ve yardımcı fikirler, değerler) yönü incelemeli ve eserlerin içerik özelliklerinin okura aktarımında farklılıklar varsa ortaya koymalı ve bu durumu derinlemesine tartışmalılar.
2. Çeviri ve yerli eserlerde yapılan sadeleştirmelerde bir ölçüt olmalı ve eserler sadeleştirilirken aslından çok daha farklı hale getirilenlerin satışı yasaklanmalıdır.
3. Klasiklerin basımı birçok yayınevi yerine belirlenen az sayıdaki yayınevi tarafından yapılmalı ve böylece eserlerin içerik düzenlemesinin takibi kolaylaştırılarak hedef kitle için uygun hale getirilmelidir.
4. Eserlerde yer alan, hedef kitlenin anlayamayacağı düzeyde olan kelime ve kavramlar eserlerden çıkarılmalı ya da anlaşılabilir şekilde düzenlenmelidir.

5. Okur için uygun olmayan konuların işlendiği ve bu konuların okura adeta özendirici bir üslupla anlatıldığı eserler okutulmamalı ya da üslup, ahlaki ve toplumsal açıdan okura uygun olarak düzenlenmelidir.

6. İlkokul ve ortaokul programlarında yer alan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerin neler olacağı ve bu değerlerin aktarım biçimlerinin nasıl olması gerektiği ayrıntılı olarak açıklanmalıdır.

7. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler hedef kitlenin yaş düzeyine göre belirlenmeli ve yıllardır okutulan klasiklerin bu değerleri içerip içermemesine göre incelenerek; hangi yaş düzeyine hitap ettiği belirtilmeli ve ona göre okutulmalıdır. Hedef kitle için uygun olmayanların ise satışı engellenmelidir.

8. Çocukların kitle iletişim araçlarının uzun süre etkisi altında kalmasını engellemek ve okuyan nesiller yetiştirebilmek için onların ilgisini çekecek ve onlara olumlu katkılar sağlayabilecek klasik eserler niteliğinde yeni çocuk kitapları yazılmalı ve bunun için MEB tarafından da Çocuk Edebiyatı yazarlarına gereken destek sağlanmalıdır.

9. Değerlerin okuma kitapları yolu ile öğretimine ilişkin etkinlikler geliştirilmeli ve eğiticiler bu hususta bilgilendirilmelidir.

10. Okura olumlu davranış özellikleri ile örnek olabilecek kahramanların yer aldığı eserler okutulmalıdır.

11. Kahramanla özdeşim kuran okura değişik karakter özelliklerine sahip kahramanların yer aldığı çeşitli klasikler okutularak karakter özellikleri rehber eşliğinde analiz edilmeli ve doğru sınıflandırılmalıdır.

12. Okutulacak eserlerde okura kazandırılması hedeflenen kişisel özellikleri ve değerleri yansıtıcı temaların bulunmasına dikkat edilmelidir.

13. Okura uygun olmayan ana fikir ya da yardımcı fikirlerin fazlaca yer aldığı eserler okutulmamalıdır.

14. Okutulan eserler sadece bir değişken yönü ile değil değişkenlerin çoğu yönü ile değerlendirilmeli ve bu değişkenler (konu, tema, kahramanlar, değerler) bakımından uygun olanlar okutulmalı; uygun olmayanlar ise okutulmamalıdır.

15. Çocuklara okutulması düşünülen kitaplar önce aile büyükleri ve öğretmenler tarafından okunmalı ve onların okura katkı sağlayabileceğini düşündükleri eserler okutulmalıdır.

16. Eserlerde aktarılan mesajların okur tarafından ne derecede anlaşıldığının tespit edilmesi için bu kitaplar öğretmen ya da aile büyükleri rehberliğinde okunmalı ve gerekli mesajların okur tarafından algılanmasında yardımcı olunmalıdır.

Bu araştırmadan hareketle piyasadaki bütün çocuk kitapları değişkenler yönü ile incelenerek okura katkı sağlayabilecek eserler belirlenebilir. Böylece piyasanın olumsuz eserlerden arındırılması sağlanarak hedef kitlenin kitap seçimi kolaylaştırılabilir.

KAYNAKLAR

Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi, 6*(16), 9-27.

Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi.* Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aktaş, Ş., & Gündüz, O. (2005). *Yazılı ve sözlü anlatım (Kompozisyon sanatı).* Ankara: Akçağ.

Arkılıç Songören, S. (2011). İlköğretimde çocuk edebiyatı. *Contemporary Online Language Education Journal, 1*(1), 82-88.

Arpacı, Ö. (2006). *Çocuk kitaplarında iletiler ve iletilerin aktarım biçimi(Sevim Ak örneği).* Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Aslan, C. (2006, Ekim). *Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri.* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ataseven, F., & İnandı, Y. (2000, Ocak). *Çocuk kitaplarının çeşitli yönleriyle incelenmesi.* I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Aydın, M. Z. (2010). *Okulda çalışan herkesin görevi olarak değerler eğitimi.* Değerler Eğitimi Buluşmasında sunulmuş bildiri, TOBB Üniversitesi, Ankara.

Aytaş, G. (2005). Okuma eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3*(4), 461-470.

Baş, B. (2011). İlköğretim yüz temel eserin Türkçe dersi öğretim programındaki temalar açısından analizi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(15), 175-200.

Belet, Ş. D., & Deveci, H. (2008, Mayıs). *Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi.* VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Çanakkale Onsekiz Mart üniversitesi, Çanakkale.

Beyazova, U. (2006, Ekim). *Kitap çocuk ilişkisi.* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi.* Ankara: Siyasal.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Veri analizi el kitabı.* Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş.(Ed). (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.

Celepoğlu, A. (2011). Çocukta edebi ilgi ve ihtiyaçların gelişimi. Ö. Yılar, & L. Turan (Eds.), *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı,* (s. 30). Ankara: Pegem Akademi.

Curriculum Corparation. (2003). Values Education Study – *Executive Summary Final Report*. 19 Nisan 2012 tarihinde http://www.valueseducation.edu.au/values/ sayfasından erişilmiştir.

Çamlıbel Çakmak, Ö., & Dağlıoğlu, H. E. (2009). Okul öncesi çocuklarına yönelik yayınlanan hikâye kitaplarının şiddet ve korku öğeleri açısından incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 23*(3), 510-534.

Çıkla, S. (2007). Türk edebiyatında kanon ve inkılâp kanonu. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (13-14), 47-68.

Dayıoğlu, G. (2000, Ocak). *Çocuk kitaplarında eğitsellik.* I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Demirel, Ş. (2011a). Çocuk, çocuğun gelişim özellikleri, ihtiyaçları ve ilgi alanları. Ş. Demirel (Ed.), *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı* (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi.

Demirel, Ş. (2011b). Çocuk edebiyatı. Ş. Demirel (Ed.), *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı* (s. 43-68). Ankara: Pegem Akademi.

Demirel, Ş. (Ed.). (2011). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.

Eliot, T. S. (1990). *Edebiyat üzerine düşünceler.* (S. Kantarcıoğlu, Çev.). (s. 160-185). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Enginün, İ. (2000). Klasik masal geleneğini günümüz açısından değerlendirir misiniz? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 115-119). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Erdal, K. (2008). Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları. *Milli Eğitim Dergisi,* (178), 156-165.

Erdal, K. (2009). Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları. *Akademik Bakış Dergisi,* (17), 1-18. 9 Ekim 2012 tarihinde http://www.akademikbakis.org/17/4cocuk.pdf sayfasından erişilmiştir.

Erdi, A. (2008). *Türkiye'de 1980-1985 ve 2000-2005 yılları arasındaki çocuk kitaplarında eğitsel iletiler (Karşılaştırmalı bir çalışma).* Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erkul, R., Başöncül, N., & Sezer, H. (2006, 4-6 Ekim). *Çocuk edebiyatının sorunları ve çözüm önerileri*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Göknil, C. (2000). Okul öncesi çocuk edebiyatında yerli kitapların önemi ve bu kitapların uluslararası boyutlardaki işlevleri nelerdir? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 150-152). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Gönen, M. (2000). Bir çocuk kitabı nasıl değerlendirilir? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s.173-175). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M., & Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi, 36*(160), 250-265.

Gurbetoğlu, A. (2007). II. Meşrutiyet Dönemi çocuk dergilerinde ahlak eğitimi ve ahlaki değerler (1908-1918). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, IV*(I), 81-101.

Gürel, Z., Temizyürek, F., & Şahbaz, K. N. (2007). *Çocuk edebiyatı.* Ankara: Öncü.

Hökelekli, H. (2011). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi.* İstanbul: Timaş.

Hökelekli, H., & Gündüz, T. (2004, Kasım). *Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri.* Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumunda sunulmuş bildiri, İstanbul.

İnan Kılıç, A. (2009). *Yüz Temel Eserde dini ve ahlaki değerler.* Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

İpşiroğlu, Z. (2006, Ekim). *Çocuk yazını eleştirisi.* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Jones, C., & Gower, D. (1994, Kasım). *Effects of values instruction on third and fourth grade students.* Paper presented at the Manual of the Mid-South Meeting Research Association. Nashville, 20 Mart 2012 tarihinde http://www.lib.gazi.edu.tr/vt.php adresinden ERIC veri tabanından erişilmiştir.

Kantemir, E. (1979). Çocuk kitapları sorunu. 191-202. 27 Kasım 2012 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/502/6038.pdf sayfasından erişilmiştir.

Kaplan, R. (1998). *Klasikler tartışması (Başlangıç dönemi).* (s.1-63). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

Kolaç, E. Demir, T., & Karadağ, R. (…). Öğretmen adaylarının dil eğitiminde çocuk edebiyatı metinlerinin kullanımına yönelik görüşleri. 1 Şubat 2013 tarihinde http://www.tsadergisi.org/Makaleler/1229840920_m10.pdf sayfasından erişilmiştir.

Kolcu, A. İ. (2007). *Batı edebiyatı.* Ankara: Salkımsöğüt.

Konar, E. (2006, Ekim). *Çocuk gelişiminde kitabın önemi.* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Lukens, R. J. (2003). *A Critical hand book of children' s literature*. Boston: Allyn and Bacon Publishing.

Lüle, E. (2007). Yedi farklı çocuk kitabının çocuk yazını ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(14), 17-30.

MEB (2005). *Milli Eğitim Bakanlığı 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı*. Ankara: MEB.

Meriç, C. (2005). *Kırk ambar*. (s. 49-84). İstanbul: İletişim.

Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi.

Neydim, N. (2006, 30 Ağustos). Masumiyetini kaybeden seçki 100 Temel Eser. *Radikal*. 27 Kasım 2012 tarihinde http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=790253&categoryid=99 sayfasından erişilmiştir.

Oğuzkan, A. F. (2000). Kitap seçiminde çocuklara nasıl yardım edilebilir? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 225-228). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Oğuzkan, A. F. (2010) *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Oktay, A. (2000a). Kitap çocuğun dünyasına ne zaman girmeye başlar? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 173-175). İstanbul: Çocuk Vakfı

Oktay, A. (2000b). Çocuk eğitiminde edebiyat ürünlerinden nasıl yararlanılır? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 175-179). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Oktay, A. (2000c). Çocuklara kitap seçerken nelere dikkat edilmelidir? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 228-230). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Özaslan, P. (2012). *Muzaffer İzgü' nün çocuklara yönelik hikâye ve romanlarındaki eğitsel iletiler*. Yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.

Özdemir, E. (1979). *Türk ve dünya edebiyatı üzerine düşünceler*. (s. 211-249.). Ankara: Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü.

Öztürk Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Öztürk, H. E. (1991). *Tercüme çocuk klasiklerinde temel değerler*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Poyraz, H. (2004). Değerler nasıl oluşur?. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 61-71. 12 Kasım 2012 tarihinde http://turkegitimindeksi.com/Articles.aspx?ID=937 sayfasından erişilmiştir.

Sanchez, T. R. (1998). Using stories about heroes to teach values. 8 Nisan 2012 tarihinde http://www.lib.gazi.edu.tr/vt.php adresinden ERIC veri tabanından erişilmiştir.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat.* Ankara: Tudem

Sivrikaya, Ü. (2010). *İlköğretimde küresel değerler 100 Temel Eser üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2005 yılında tavsiye ettiği 100 Temel Eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şirin, M. R. (2000a). Çocuk edebiyatı çocukların keşfettiği bir edebiyat mıdır? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 15-18). İstanbul: Çocuk Vakfı

Şirin, M. R. (2000b). Çocuk edebiyatı nedir? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 9-10). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Şirin, M. R. (2000c). Çocuk edebiyatının varoluşunu sağlayan duyarlıklardan söz eder misiniz? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 10-12). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Şirin, M. R. (2000d). Çocuk klasiklerinin günümüzdeki konumlarını, çeviri ve uyarlama çalışmalarını da dikkate alarak değerlendirir misiniz? M. R. Şirin (Der.), *99 Soruda çocuk edebiyatı* (s. 73-76). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatı kültürü "Okuma alışkanlığı ve medya sarmalı".* Ankara: Kök.

Şirin, M. R. (Ed.). (2000). *99 Soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı.

Tekin, H. (2005). Çocuk edebiyatında şiddet korku ve sevgi üçgeni. *Hece Edebiyat Dergisi*, (104-105), 304-306.

Turan, İ. (2010).Bazı Batı ve Türk Çocuk Klasiklerinde dini ve ahlaki değerler. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 10*(1), 171-194.

Türk Dil Kurumu. (2006). *Güncel türkçe sözlük.* Ankara: TDK.

Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri (2012). 18 Ekim 2012 tarihinde http://www.hepsiburada.com/liste/dunya-cocuk-klasikleri-dizisi-30-kitap-set/productDetails.aspx?productId=kerdem16276&categoryId=9942 sayfasından erişilmiştir.

Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri (2012). 18 Ekim 2012 tarihinde http://www.kitapyurdu.com/kitap/default.asp?id=475589 sayfasından erişilmiştir.

Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri (2012). 18 Ekim 2012 tarihinde http://www.timascocuk.com/icerik/ebeveynler-icin/edebiyat/klasik.aspx sayfasından erişilmiştir.

Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri (2012). 18 Ekim 2012 tarihinde http://www.idefix.com/kitap/parilti-yayinlari-dunya-cocuk-klasikleri-dizisi/firma_urun.asp?fid=2212&dzid=15399 sayfasından erişilmiştir.

Uğurlu, S. B. (2010). Çocuk edebiyatı eleştirisi. *Turkish Studies Dergisi, 3*(4), 1921-1945.

Ulutaş, M. (2011). *İlköğretim 100 Temel Eser listesindeki kitapların hedef kitlenin düzeyine uygunluğu.* Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Uyanık, H. (1979). Çocuk ve okuma eğitimi. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 28*(1-2), 26-28. 28 Aralık 2012 tarihinde http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/viewArticle/800 sayfasından erişilmiştir.

Üzel, Ödül. (2007). *Serpil Ural'ın çocuk kitaplarının incelenmesi.* Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Yalçın, A., & Aytaş, G.(2012). *Çocuk edebiyatı.* Ankara: Akçağ.

Yalsızuçanlar, S. (2011, Şubat). *Cennet Sineması*. 1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi: Dünyadan Büyüktür Çocuk'da sunulmuş bildiri, Çocuk Vakfı, İstanbul.

Yavuz, H. (2003). *Denemeler*. (s. 30-36). İstanbul: Boyut.

Yavuzer, H. (2013). *Çocuk psikolojisi.* (s. 177-194). İstanbul: Remzi.

Yılar, Ö., & Turan, L. (Ed). (2011). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı.* Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi.* Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yiğittir, S., & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 24, 407-416.

Yurtseven, H. (2011). *MEB onaylı 100 Temel Eserde yer alan çeviri kitaplardaki iletilerin ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygunluğunun Türkçe öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmesi.* Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Zivtci, F. (2006, Ekim). *Çocuk kitaplarında kahramanın yeri ve önemi.* II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara.

EKLER

EK 1. Anket Formu

ÇOK OKUNAN TÜRK VE DÜNYA ÇOCUK KLASİKLERİ

Değerli meslektaşım,

Aşağıda verilen listede internet üzerinden yapılan araştırmalara göre en çok okunan "Dünya ve Türk Edebiyatı Çocuk Klasikleri" yer almaktadır. Siz de aşağıda yer alan kitapları inceleyerek öğrencilerinizin okudukları eserleri listeden ilgili kutunun içine (X) işareti koyarak belirtiniz.

Yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Emine Rabia GÖKASLAN ZOR

Okulu: Sınıfı ve Branşı:

SAYI	KİTABIN ADI	Okundu/ Okunmadı	SAYI	KİTABIN ADI	Okundu/ Okunmadı
1	ÇOCUK KALBİ	( )	30	101 DALMAÇYALI	( )
2	ŞEKER PORTAKALI	( )	31	JANE EYRE	( )
3	MONTE KRİSTO KONTU	( )	32	SEÇME HİKAYELER (ÇEHOV)	( )
4	SİYAH LALE	( )	33	DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR	( )
5	ÜÇ SİLAHŞÖRLAR	( )	34	KÜÇÜK PRENS	( )
6	DEMİR MASKE	( )	35	İNSAN NE İLE YAŞAR	( )
7	MOMO	( )	36	ROBİN HOOD	( )
8	DEFİNE ADASI	( )	37	DÜNYA'NIN MERKEZİNE YOLCULUK	( )
9	BEYAZ DİŞ	( )	38	BALONLA BEŞ HAFTA	( )
10	BEŞ KÜÇÜK KARDEŞ	( )	39	SEKSEN GÜNDE DEVRİ ALEM	( )
11	TOM SAWYER	( )	40	KAPTAN GRANT'IN ÇOCUKLARI	( )
12	KÜÇÜK KEMANCI	( )	41	DENİZ ALTINDA 20.000 FERSAH	( )
13	SEFİLLER	( )	42	AY'A YOLCULUK	( )
14	DON KİŞOT	( )	43	İKİ YIL OKUL TATİLİ	( )
15	KÜÇÜK KADINLAR	( )	44	15 YAŞINDA BİR KAPTAN	( )
16	ROBİNSON KRUZO	( )	45	SİYAH İNCİ	( )
17	PİNOKYO	( )	46	WİLHELM TELL	( )
18	POLYANNA	( )	47	BEYAZ YELE	( )
19	HEİDİ	( )	48	MOBY DİCK	( )
20	ALİCE HARİKALAR DİYARINDA	( )	49	SOL AYAĞIM	( )
21	OLİVER TWİST	( )	50	GÜLİVER'İN GEZİLERİ	( )
22	BÜYÜK UMUTLAR	( )	51	GÜMÜŞ PATENLER	( )
23	DAVİD COPPERFİELD	( )	52	KÜÇÜK ERKEKLER	( )
24	PETER PAN	( )	53	TOM AMCA'NIN KULUBESİ	( )
25	LASSİE	( )	54	FARELİ KÖYÜN KAVALCISI	( )
26	DEMİRYOLU ÇOCUKLARI	( )	55	KÜLKEDİSİ	( )
27	MUTLU PRENS	( )	56	KIRMIZI BAŞLIKLI KIZ	( )
28	PAL SOKAĞI ÇOCUKLARI	( )	57	KİBRİTÇİ KIZ	( )
29	SİNBAD	( )	58	HANSEL İLE GRATEL	( )
59	ÇİZMELİ KEDİ	( )	83	KELOĞLAN MASALLARI	( )
60	RAPUNZEL	( )	84	KARAGÖZ İLE HACİVAT	( )

61	BREMEN MIZIKACILARI	( )	85	FALAKA(Ahmet RASİM)	( )
62	PARMAK ÇOCUK	( )	86	HAVAYA UÇAN AT	( )
63	UYUYAN GÜZEL	( )	87	DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU	( )
64	KURŞUN ASKER	( )	88	MİSKİNLER TEKKESİ	( )
65	ÇİRKİN ÖRDEK YAVRUSU	( )	89	ÇALIKUŞU	( )
66	LA FONTAİNE'DEN MASALLAR	( )	90	SAİT FAİK ABASIYANIK'TAN SEÇME HİKAYELER	( )
67	EZOP MASALLARI	( )	91	OSMANCIK	( )
68	ALAATTİN'İN SİHİRLİ LAMBASI	( )	92	YÜREKDEDE İLE PADİŞAH	( )
69	ALTIN IŞIK	( )	93	SERÇE KUŞ	( )
70	PEMBE İNCİLİ KAFTAN	( )	94	MOTORLU KUŞ	( )
71	YALNIZ EFE	( )	95	AYAŞLI İLE KİRACILARI	( )
72	KAŞAĞI	( )	96	PERİ KIZI İLE ÇOBAN HİKAYESİ	( )
73	FALAKA (Ömer SEYFETTİN)	( )	97	EVVEL ZAMAN İÇİNDE	( )
74	DEDE KORKUT HİKAYELERİ	( )	98	HEP O ŞARKI	( )
75	VATAN YAHUT SİLİSTRE	( )	99	KİRALIK KONAK	( )
76	ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU	( )	100	SEVDALI BULUT	( )
77	NASRETTİN HOCA HİKAYELERİ	( )	101	GÜMÜŞ KANAT	( )
78	ŞERMİN	( )	102	HALİME KAPTAN	( )
79	MESNEVİ'DEN SEÇMELER	( )	103	SİNEKLİ BAKKAL	( )
80	KUKLACI	( )	104	ÜÇ MİNİK SERÇEM	( )
81	YER ALTINDA BİR ŞEHİR	( )	105	KUYUCAKLI YUSUF	( )
82	87 OĞUZ	( )	106	BİR KÜÇÜK OSMANCIK VARDI	( )

ÇOK OKUNAN TÜRK VE DÜNYA ÇOCUK KLASİKLERİ

Sevgili öğrenci,

Aşağıda verilen listede internet üzerinden yapılan araştırmalara göre en çok okunan "Dünya ve Türk Edebiyatı Çocuk Klasikleri" yer almaktadır. Siz de aşağıda yer alan kitapları inceleyerek şu ana kadar okumuş olduğunuz eserleri listeden ilgili kutunun içine (X) işareti koyarak belirtiniz.

Yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Emine Rabia GÖKASLAN ZOR

Okulu: Cinsiyeti:

SAYI	KİTABIN ADI	Okundu/ Okunmadı	SAYI	KİTABIN ADI	Okundu/ Okunmadı
1	ÇOCUK KALBİ	( )	36	ROBİN HOOD	( )
2	ŞEKER PORTAKALI	( )	37	DÜNYA'NIN MERKEZİNE YOLCULUK	( )
3	MONTE KRİSTO KONTU	( )	38	BALONLA BEŞ HAFTA	( )
4	SİYAH LALE	( )	39	SEKSEN GÜNDE DEVRİ ALEM	( )
5	ÜÇ SİLAHŞÖRLAR	( )	40	KAPTAN GRANT'IN ÇOCUKLARI	( )
6	DEMİR MASKE	( )	41	DENİZ ALTINDA 20.000 FERSAH	( )
7	MOMO	( )	42	AY'A YOLCULUK	( )
8	DEFİNE ADASI	( )	43	İKİ YIL OKUL TATİLİ	( )
9	BEYAZ DİŞ	( )	44	15 YAŞINDA BİR KAPTAN	( )
10	BEŞ KÜÇÜK KARDEŞ	( )	45	SİYAH İNCİ	( )
11	TOM SAWYER	( )	46	WİLHELM TELL	( )
12	KÜÇÜK KEMANCI	( )	47	BEYAZ YELE	( )
13	SEFİLLER	( )	48	MOBY DİCK	( )
14	DON KİŞOT	( )	49	SOL AYAĞIM	( )
15	KÜÇÜK KADINLAR	( )	50	GÜLİVER'İN GEZİLERİ	( )
16	ROBİNSON KRUZO	( )	51	GÜMÜŞ PATENLER	( )
17	PİNOKYO	( )	52	KÜÇÜK ERKEKLER	( )
18	POLYANNA	( )	53	TOM AMCA'NIN KULUBESİ	( )
19	HEİDİ	( )	54	FARELİ KÖYÜN KAVALCISI	( )
20	ALİCE HARİKALAR DİYARINDA	( )	55	KÜLKEDİSİ	( )
21	OLİVER TWİST	( )	56	KIRMIZI BAŞLIKLI KIZ	( )
22	BÜYÜK UMUTLAR	( )	57	HANSEL İLE GRATEL	( )
23	DAVİD COPPERFİELD	( )	58	ÇİZMELİ KEDİ	( )
24	PETER PAN	( )	59	RAPUNZEL	( )
25	LASSİE	( )	60	BREMEN MIZIKACILARI	( )
26	DEMİRYOLU ÇOCUKLARI	( )	61	PARMAK ÇOCUK	( )
27	MUTLU PRENS	( )	62	UYUYAN GÜZEL	( )
28	PAL SOKAĞI ÇOCUKLARI???	( )	63	KURŞUN ASKER	( )
29	SİNBAD	( )	64	ÇİRKİN ÖRDEK YAVRUSU	( )
30	101 DALMAÇYALI	( )	65	KİBRİTÇİ KIZ	( )
31	JANE EYRE	( )	66	EZOP MASALLARI	( )
32	SEÇME HİKAYELER(ÇEHOV)	( )	67	LA FONTAİNE'DEN MASALLAR	( )
33	DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR	( )	68	ALAATTİN'İN SİHİRLİ LAMBASI	( )
34	KÜÇÜK PRENS	( )	69	ALTIN IŞIK	( )
35	İNSAN NE İLE YAŞAR	( )	70	PEMBE İNCİLİ KAFTAN	( )

71	YALNIZ EFE	( )	89	ÇALIKUŞU	( )
72	KAŞAĞI	( )	90	SAİT FAİK ABASIYANIK'TAN SEÇME HİKAYELER	( )
73	FALAKA(ÖMER SEYFETTİN)	( )	91	OSMANCIK	( )
74	DEDE KORKUT HİKAYELERİ	( )	92	YÜREKDEDE İLE PADİŞAH	( )
75	VATAN YAHUT SİLİSTRE	( )	93	SERÇE KUŞ	( )
76	ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU	( )	94	MOTORLU KUŞ	( )
77	NASRETTİN HOCA HİKAYELERİ	( )	95	AYAŞLI İLE KİRACILARI	( )
78	ŞERMİN	( )	96	PERİ KIZI İLE ÇOBAN HİKAYESİ	( )
79	MESNEVİ'DEN SEÇMELER	( )	97	EVVEL ZAMAN İÇİNDE	( )
80	KUKLACI	( )	98	HEP O ŞARKI	( )
81	YER ALTINDA BİR ŞEHİR	( )	99	KİRALIK KONAK	( )
82	87 OĞUZ	( )	100	SEVDALI BULUT	( )
83	KELOĞLAN MASALLARI	( )	101	GÜMÜŞ KANAT	( )
84	KARAGÖZ İLE HACİVAT	( )	102	HALİME KAPTAN	( )
85	FALAKA(AHMET RASİM)	( )	103	SİNEKLİ BAKKAL	( )
86	HAVAYA UÇAN AT	( )	104	ÜÇ MİNİK SERÇEM	( )
87	DOKUZUNCU HARİCİYE KOĞUŞU	( )	105	KUYUCAKLI YUSUF	( )
88	MİSKİNLER TEKKESİ	( )	106	BİR KÜÇÜK OSMANCIK VARDI	( )

EK 2. Anket Sonuçları

Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri Sıralaması

Sıra No	Öğretmen ve Öğrencilere Göre Klasikler Sıralaması	Öğretmenlere Göre Klasikler Sıralaması	Öğrencilere Göre Klasikler Sıralaması
1	Kırmızı Başlıklı Kız	Kırmızı Başlıklı Kız	Kırmızı Başlıklı Kız
2	Pinokyo	Çizmeli Kedi	Pinokyo
3	Çizmeli Kedi	Pinokyo	Nasrettin Hoca Hikâyeleri
4	Nasrettin Hoca Hikâyeleri	Kibritçi Kız	Çizmeli Kedi
5	Külkedisi	Külkedisi	Keloğlan Masalları
6	Keloğlan Masalları	Uyuyan Güzel	Çirkin Ördek Yavrusu
7	Çirkin Ördek Yavrusu	Alaattin'in Sihirli Lambası	Külkedisi
8	Kibritçi Kız	La Fontaine' den Masallar	Karagöz İle Hacivat
9	Karagöz İle Hacivat	Heidi	Kibritçi Kız
10	Heidi	Alice Harikalar Diyarında	Heidi
11	Alice Harikalar Diyarında	Keloğlan Masalları	Alice Harikalar Diyarında
12	Uyuyan Güzel	Parmak Çocuk	Uyuyan Güzel
13	Fareli Köyün Kavalcısı	Çirkin Ördek Yavrusu	Fareli Köyün Kavalcısı
14	Üç Silahşorlar	Bremen Mızıkacıları	Dede Korkut Hikayeleri
15	Parmak Çocuk	Kurşun Asker	Üç Silahşorlar
16	Rapunzel	Polyanna	Peter Pan
17	Peter Pan	Hansel İle Gratel	Parmak Çocuk
18	Dede Korkut Hikayeleri	Rapunzel	Rapunzel
19	Bremen Mızıkacıları	Güliver'in Gezileri	Seksen Günde Devri Alem
20	Seksen Günde Devri Alem	Ezop Masalları	Bremen Mızıkacıları
21	Kurşun Asker	Nasrettin Hoca Hikâyeleri	Kurşun Asker
22	Alaattin'in Sihirli Lambası	Fareli Köyün Kavalcısı	Don Kişot

23	Polyanna	Define Adası	Alaattin'in Sihirli Lambası
24	Hansel İle Gratel	Peter Pan	Polyanna
25	Güliver'in Gezileri	Seksen Günde Devri Alem	Hansel İle Gratel
26	Don Kişot	Beyaz Diş	Güliver'in Gezileri
27	Define Adası	Kaşağı	Define Adası
28	La Fontaine'den Masallar	Pembe İncili Kaftan	La Fontaine'den Masallar
29	Falaka(Ömer Seyfettin)	Üç Silahşörler	Falaka(Ömer Seyfettin)
30	Çocuk Kalbi	Karagöz İle Hacivat	Robin Hood
31	Robin Hood	Çocuk Kalbi	Çocuk Kalbi
32	Yalnız Efe	Dünya'nın Merkezine Yolculuk	Yalnız Efe
33	Beyaz Diş	Yalnız Efe	Beyaz Diş
34	Ezop Masalları	Mutlu Prens	Mutlu Prens
35	Mutlu Prens	Tom Sawyer	Ezop Masalları
36	Dünya'nın Merkezine Yolculuk	Oliver Twist	Dünya'nın Merkezine Yolculuk
37	Oliver Twist	Dede Korkut Hikayeleri	Sefiller
38	Tom Sawyer	Falaka (Ömer Seyfettin)	Oliver Twist
39	Kaşağı	Robin Hood	Bir Küçük Osmancık Vardı
40	Sefiller	Don Kişot	Küçük Prens

EK 3. İncelenecek Eserler Tablosu

İncelenecek Eserler Tablosu

Sıra No	Türk Çocuk Klasikleri	Dünya Çocuk Klasikleri	Türk ve Dünya Çocuk Klasikleri
1	Nasrettin Hoca Hikâyeleri	Kırmızı Başlıklı Kız	Kırmızı Başlıklı Kız
2	Keloğlan Masalları	Pinokyo	Pinokyo
3	Karagöz İle Hacivat	Çizmeli Kedi	Çizmeli Kedi
4	Dede Korkut Hikâyeleri	Külkedisi	Nasrettin Hoca Hikâyeleri
5	Falaka(Ömer Seyfettin)	Çirkin Ördek Yavrusu	Külkedisi
6	Yalnız Efe	Kibritçi Kız	Keloğlan Masalları
7		Heidi	Çirkin Ördek Yavrusu
8		Alice Harikalar Ülkesinde	Kibritçi Kız
9		Uyuyan Güzel	Karagöz İle Hacivat
10		Fareli Köyün Kavalcısı	Heidi
11		Üç Silahşorlar	Alice Harikalar Diyarında
12		Parmak Çocuk	Uyuyan Güzel
13			Fareli Köyün Kavalcısı
14			Üç Silahşorlar
15			Parmak Çocuk
16			Dede Korkut Hikayeleri
17			Falaka(Ömer Seyfettin)
18			Yalnız Efe

Ek 4. Değer Analiz Tablosu

DEĞER ANALİZ TABLOSU

Değerlerin Sınıfı	İncelenecek Değerler	Değerle İlgili Olduğu Düşünülen İfadeler	Kitaptan Bulunan Değeri Yansıtan Metinlere Örnekler	Değerle İlgili Bulunan İfade Sayısı
Sosyal Değerler	**Adil Olma**	• Hak ve hukuka uygunluk, • Kendi ve başkalarının hakkını gözetme, • Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk.		
	Aile Birliğine Önem Verme	• Aile kurumuna karşı görev ve sorumlulukların bilincinde olma, • Aile içindeki rollere uygun davranma, • Aile ve akrabalık ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi, • Aile içi dayanışma, • Fertler arası ilişkilerin sevgi-saygı temeline oturtulması.		
	Barış	• Uyum, • Anlayışlı olma, • Affedici olma, • Sorunları fark etme, • Çözüm yollarını fark etme ve deneme, • Dayanışma içerisinde olma, • Benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu bilme, • Hatasını kabullenme, • Empatik davranma, • Hoşgörülü olma, • Kindarlıktan uzak olmak, • Huzur ortamı sağlama, • Savaş karşıtı olma, • Sorun çözmede yapıcı yaklaşım gösterme, • Arabulucu rolü üstlenme.		
	Çalışkanlık	• Faaliyette bulunma, • Azim, • İsteklilik, • Başladığı işi başarıyla tamamlama, • Gayretlilik, • Sabırlı olma, • Zorluklarla mücadele, • Motivasyon, • Hedefe yönelik çabalama, • Kararlılık, • Faydalı olmaya çalışma, • Planlı ve amaca yönelik hareket etme, • Sorumluluk bilinci, • Aktif, • Çözüm odaklı olma.		
	Dayanışma	• Duygu- düşünce birliği, • Yardımlaşma, • Paylaşma, • Ortak çıkarlar için çabalama, • İmece, • Birlikteliğe önem verme, • Zor günlerde birlikte hareket etme, • Birbirinin duygu ve düşüncelerini önemseme, • Fedakâr olma, • Bencillikten uzak olma, • Çözüm odaklı olma, • Birleştirici ve yönlendirici rol üstlenme, • Sivil toplum örgütleri bünyesinde görev alma, • Kamuoyu oluşturma.		

	Dürüstlük	• Dürüstlük-doğruluk, • Güvenilir olma, • Sözünde durma, • Yalan söylememe, • Tutamayacağı sözler vermeme, • Her durumda doğruyu söyleme, • Adalet, • Gerçeğe uygunluk, • Kişisel çıkarları arka plana atma.		
	Duyarlılık	• Hassasiyet gösterme, • Başkalarının duygu ve düşüncelerini önemseme ve bunu hissettirme, • Sevinç ve kederi paylaşma, • Başkalarının başarısından haz duyma, • Saygılı olma, • Çevre bilincine sahip olma, • Uzak ve yakın çevresinde yaşanan olaylara sessiz kalmama.		
	Hoşgörü	• Müsamaha gösterme, • Anlayışla karşılama, • Kusurlara karşı tolerans gösterme, • Farklılıklara karşı saygılı olma, • Affedici olma, • İnsanları olduğu gibi kabullenme, • Hataların insanın doğasında yer aldığını kabullenme ve ona göre davranma, • Kendini affedebilme, • Çevresindekilerle olumlu ilişkiler kurabilme, • Uyumlu olabilme.		
	Kültürel Değerleri Koruma ve Geliştirme	• Mili kültür ve öğelerine saygılı olma, • Evrensel kültür ve öğelerine saygılı olma, • Gelenek ve göreneklerin değişerek de olsa yaşatılmasına önem verme, • Kültür öğelerinin gelecek nesillere aktarılması konusunda sorumluluk sahibi olma, • Milli değerler ve sembollere saygılı olma, • Kültürel öğelerin korunmasında hassasiyet gösterme.		
	Misafirperverlik	• Konukseverlik, • Misafir ağırlamaktan haz duyma, • Özel alanını başkalarıyla paylaşabilme, • Konuklarına karşı saygılı ve fedakâr olma.		
	Özgürlük	• Kısıtlamaya uğramadan düşünebilme ve davranabilme, • Kararlarını kendi iradesiyle alabilme, • Hürriyet, • Bağımsızlık, • Duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilme, • Demokrasi, • Eşitlik, • Özgürlüğün sınırlarını çizebilme.		
	Öz Güven	• Kendine güvenme, • Potansiyelini bilme, • Yapabileceğine inanma, • İçsel motivasyonun yüksek olması, • Kendini tanıma, • Güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olma, • Kendini sevme, • Şahit olduğu olaylar karşısında görüş bildirebilme, • Hayır diyebilme, • Kendine saygı, • Kendi isteklerini önemseme ve önemsetme, • Risk alabilme, • Haksızlığa uğradığında bunu sorgulama,		

		• Duygu ve düşüncelerinde meydana gelen değişikliklerle ilgili çıkarımlarda bulunma.		
	Öz Saygı	• Kendine saygı duyma, • Kendini ve duygularını fark etme, • Duygu ve düşüncelerini önemseme ve önemsetme, • Gurur, • Onur, • Kişisel bakımını yapma, • Farklılığını fark edebilme, • Kendisiyle barışık olma, • Kişisel eşyalarını özenli kullanma.		
	Sabır	• Dayanma gücü, • Üzücü durumlar karşısında sakinliğini koruma, geçmesini bekleme, • Sebat, • Kötünün içindeki iyiyi görebilme, • Ümidini koruma, • Zorluklara karşı direnme, • Zorlukların geçici süreçler olduğuna inanma.		
	Sağlıklı Olmaya Önem Verme	• Yaşamın kıymetini bilme, • Yaşama değer verme, • Vücut bütünlüğü ve sağlığını koruma bilinci geliştirme, • Doğanın ve kaynakların temiz kullanılmasının sağlığa etkisini bilme, • Dengeli beslenmeye önem verme, • Spor yapma • Zararlı alışkanlıklardan uzak durma		
	Saygı	• Ölçülü olma, • Hürmet, • Hoşgörü, • Farklılıkları kabullenme, • Toplu yaşam kurallarının bilincinde olma ve buna uygun davranma, • İnsan ilişkilerinde yaş, cinsiyet, mevki vb. unsurları dikkate alarak davranma, • Başkalarını rahatsız etmekten çekinmek, • Dikkatli davranmak, • Milli kültür öğelerine karşı duyarlı ve saygılı olma		
	Sevgi	• İlgi gösterme, • Bağlılık duyma, • Sadık olma, • İnsan ilişkilerini sevgi temelli kurma, • Çevresindeki kişi ve olaylara sevgi ile yaklaşma, • Ülkesini, dünyayı ve doğayı sevme, • Samimiyet, • Şefkat.		
	Sorumluluk	• Mesuliyet, • Görev bilinci, • Toplumsal hak, görev ve sorumlulukları yerine getirme, • Kendisi, ailesi, ülkesi ve dünya için çalışmak, • Eksiklerini kendiliğinden gidermeye çalışma, • Verdiği sözde durma, • Kişisel ve ortak kullanılan eşyaları temiz tutma ve koruma, • Görevi zamanında ve eksiksiz tamamlama, • Görevin doğuracağı her türlü sonucun mesuliyetini üstlenmek, • Başkalarının yönlendirmesine ihtiyaç duymamak, • Duyarlılık, • Çalışkanlık,		

		• Yerine getiremediği görevlerden rahatsızlık duymak, • Gurup çalışmalarında üzerine düşeni yapmak, • Doğal kaynakların korunması konusunda bilinç.		
	Temizlik	• Düzen, • Saflık, • Çevre bilinci, • Kişisel bakım, • Temizlik-sağlık ilişkisi.		
	Toplumsallık	• Sosyallik, • Toplum çıkarını gözetme, • Bireysellikten sıyrılma, • Sosyal sorumlulukların bilincinde olma, • Yardımlaşma, • Dayanışma.		
	Vatanseverlik	• Ulusal çıkarları gözetme, • Ulusal değerlere bağlı ve saygılı olma, • Ulusal değerleri koruma, • Ülkesinin temsilcisi olduğunun bilincinde olma, • Ulusal birlik ve beraberliği sağlayıcı davranışlarda bulunma, • Ulusal görevlerde üzerine düşeni yapma, • Çalışkan olma, • Sorumluluk,		
	Yardımseverlik	• Çevresindekilere yardımda bulunma, • Paylaşma, • Bağış yapma, hayırseverlik, • Yardımcı olmaktan haz duyma, • Dayanışma, • Çözüm odaklı olma, • Başkalarının duygu ve düşüncelerini önemseme, • Empatik davranma, • Duyarlılık, • Bencillikten uzak olma.		
Ahlaki Değerler	• **Adil olma,** • **Barış,** • **Dayanışma,** • **Dürüstlük,** • **Hoşgörü,** • **Saygı,** • **Yardımseverlik**	*İlgili değer ifadeleri sosyal değerler içerisinde açıklanmıştır.*		
	Ahlaki Kavramlar	• Ahlaklı olma		
Siyasi Değerler	**Bağımsızlık**	• İstiklal, • Hür irade, • Özgürlük, • Egemenlik, • Bayrak,		
	• **Adil olma,** • **Barış,** • **Vatanseverlik.**	*İlgili değer ifadeleri sosyal değerler içerisinde açıklanmıştır.*		
Bilimsel değerler	**Sabır**	*İlgili değer ifadeleri sosyal değerler içerisinde açıklanmıştır.*		
	Bilimsellik	• Yeni ürünler ortaya koymak, • Araştırmak, • Sorgulamak, • Merak, • Objektiflik, • Deney yapma, • Yöntemli araştırma süreci, • İnsanlığa fayda, • Teknolojik ürünler,		

		• Bilim adamlarına ilgi duymak, • Doğadaki değişimin farkında olmak, • İnsan vücuduna ilgi duymak.		
	Yeniliğe açıklık	• Yeni fikirler üretme, • Yenilikleri deneme cesareti gösterme, • Yenilikleri denemekten zevk alma, • Yenilikler karşısında direnmemek, • Yenilikleri hayatına yerleştirebilmek, • Yeniliklerden bilinçle faydalanabilmek, • Yeniliklere eleştirel yaklaşabilmek.		
	Çalışkanlık	*İlgili değer ifadeleri sosyal değerler içerisinde açıklanmıştır.*		
Estetik Değerler	**Estetik**	• Güzellik duygusu uyandıran, • Haz veren, • Hoş gözüken, • Çirkin-güzel, • Uyum, • Ahenk, • Armoni, • Kontrast, • Estetik bakış kazanma, • Sanatsal zevk geliştirme.		
Dini Değerler		• Tanrı inancı • Peygamber inancı, • Melek-şeytan, • Ahiret inancı, • Dua-beddua, • Yemin, • Ölüm, • Cennet-cehennem, • Şükür, • Batıl inançlar, • Dini yer ve mekânlar, • Bayram ve özel günler, • Dini terim ve semboller.		
Ekonomik Değerler		• Tutumluluk, • Kanaatkâr olma, • Tasarruf bilinci, • Doğal kaynakların bilinçli kullanılması, • Maddi olanakların amaca uygun kullanılması, • Birikim yapma, • Eşyalarına özen gösterme, • İhtiyaç ve isteklerini ayırma • Alışveriş yapabilme, • Bilinçli tüketici olma.		

EK 5. İncelenen Kitapların Künyeleri

İNCELENEN KİTAPLARIN KÜNYELERİ

Kitabın Adı	**Yazarı**	**Yayınevi**	**Basım Tarihi**	**Sayfa Sayısı**
Nasrettin Hoca Hikâyeleri	Orhan Veli	Yapı Kredi Yayınları	2012	130
Keloğlan Masalları	Tahir Alangu	Yapı Kredi Yayınları	2010	186
Karagöz ile Hacivat	Anonim Hazırlayan: Mesude Yüsra	Lacivert Yayıncılık	2012	190
Dede Korkut Hikayeleri	Anonim Hazırlayan: Bilgin Cilasun	Bilge Kültür Sanat Yayıncılık	2012	160
Falaka	Ömer Seyfettin	Akçağ Yayınları	2010	78 (7-24)
Yalnız Efe	Ömer Seyfettin	Bilge Kültür Sanat Yayıncılık	2012	151(9-55)
Kırmızı Başlıklı Kız	Charles Perrault	Timaş Yayınları	2011	32
Pinokyo	Carla Collodi	Zambak Yayınları	2011	198
Çizmeli Kedi	Charles Perrault	Timaş Yayınları	2011	32
Külkedisi	Charles Perrault	Timaş Yayınları	2011	32
Çirkin Ördek Yavrusu	Andersen Masalları	Timaş Yayınları	2008	16
Kibritçi Kız	Andersen Masalları	Timaş Yayınları	2008	16
Heidi	Johanna Spyri	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	2012	248
Alice Harikalar Ülkesinde	Lewiss Carrol	Can Çocuk Yayınları	2008	142
Uyuyan Güzel	Charles Perrault	Timaş Yayınları	2011	32
Fareli Köyün Kavalcısı	Grimm Kardeşler	Timaş Yayınları	2011	32
Üç Silahşörler	Alexandre Dumas	Arkadaş Yayınevi	2012	136
Parmak Çocuk	Charles Perrault	Timaş Yayınları	2011	32

EK 6. Çok Okunan Türk ve Dünya Çocuk Klasiklerinde İşlenen Değerlerin Nicel Tablosu

Değerler	Sosyal Değerler																					SOSYAL DEĞ. TOPLAM	Ahlaki Değerler								AHL DEĞ. TOPLAM	Siyasi Değerler				SİYASİ DEĞ. TOPLAM	Bilimsel Değerler					BİLİMSEL DEĞ. TOPLAM	ESTETİK DEĞERLER	DİNİ DEĞERLER	EKONOMİK DEĞERLER
Eser Adı	Adil olma	Aile Birliğine Önem Verme	Barış	Çalışkanlık	Dayanışma	Duyarlılık	Dürüstlük	Hoşgörü	Değerleri Koruma ve	Misafirperverlik	Özgürlük	Öz Güven	Öz Saygı	Sabır	Sağlıklı Olmaya Önem Verme	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Temizlik	Toplumsallık	Vatanseverlik	Yardımseverlik		Adil Olma	Barış	Dayanışma	Dürüstlük	Hoşgörü	Saygı	Yardımseverlik	Ahlaki kavramlar		Bağımsızlık	Adil Olma	Barış	Vatanseverlik		Sabır	Bilimsellik	Yeniliğe Açıklık	Çalışkanlık	Bilimsel Kavramlar				
Nasrettin Hoca H.	1									1												2	1								1			1		1					0		4	
Keloğlan Masalları		3		1		1	1					2				2	1	1				2	14				1		2	2		5				0						0		9	
Karagöz ile Hacivat		1														1							2						1			1				0						0		6	
Dede Korkut H.		5			3	1	2					3				2	8				3	3	30			3	2		2	3		10				3	3					0	1	21	
Falaka																							0								0					0						0			
Yalnız Efe	2					2				1		2				1			1	1	1	1	12	2					1	1		4		2		1	3					0		10	
Türk Çocuk Klasikleri	3	9	0	1	3	4	3	0	0	2	0	7	0	0	0	6	9	1	1	1	4	6	60	3	0	3	3	0	6	6	0	21	0	3	0	4	7	0	0	0	0	0	0	1	50	0
Kırmızı Başlıklı Kız		3			2	2											1	1	3	1		1	14			2				1		3				0						0	2		
Pinokyo	1	7	1	5	2	4		1				1		3			3	6	1			4	39	1	1	2		1		4		9		1	1		2					1	1	2	15	1
Çizmeli Kedi																							0									0					0						0		1	
Külkedisi														3									3									0					0						0		2	
Çirkin Ördek Yavrusu																						2	2							2		2				0						0			
Kibritçi Kız																							0									0					0						0		4	
Heidi			1		3	7				2				1	1		10	3	1			4	33		1	3				4		8				0						0		19	
Alice Harikalar Ülkesinde						1	1										1						3				1					1				0						0			
Uyuyan Güzel							1			1							1					1	4				1			1		2				0						0	7	8	
Fareli Köyün Kavalcısı												2											2									0					0						0			
Üç Silahşorlar	1				2	5						2				2	3	1				4	20	1		2			2	4		9				0						0	2	1	
Parmak Çocuk																						3	3							3		3				0						0		2	
Dünya Çocuk Klasikleri	2	10	2	5	9	19	2	1	0	3	0	5	0	7	1	2	19	11	5	1	0	19	123	2	2	9	2	1	2	19	0	37	0	1	1	0	2	0	0	0	0	1	1	13	52	1
Çocuk Klasikleri	5	19	2	6	12	23	5	1	0	5	0	12	0	7	1	8	28	12	6	2	4	25	183	5	2	12	5	1	8	25	0	58	0	4	1	4	9	0	0	0	0	1	1	14	102	1

GAZİ GELECEKTİR..